Prof. Dr. M. Es'ad COŞAN

TABAKÀTÜ'S-SÛFİYYE SOHBETLERİ 2

23. 01. 1993 - 04. 12. 1993

Hazırlayan:

Dr. Metin ERKAYA

بسم الله الرحمن الرحيم

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER 3
KISALTMALAR 15
PROF. DR. MAHMUD ES'AD COŞAN 17

1. ŞAKÎK-I BELHÎ HAZRETLERİ (1) 27
   a. Şakîk-ı Belhî Hakkında Bilgi 28
   b. Asıl Hayır Ahiret Hayrı 36
   c. Dünyalığın Helâli Hesap, Haramı Azap 45
   d. Korkulacak Üç Durum 50
   e. Dünya İle Helâk Olmaktan Sakın! 59
   f. Ölüme Hazırlıklı Ol! 60
   g. Tevekkül Nedir? 64
   h. Takvâ Üç Şeyde Belli Olur 65
   i. Fakirliğin Alâmeti 67
2. ŞAKÎK-İ BELHÎ HAZRETLERİ (2) 70
   a. Fakirlik Nimeti 72
   b. Dünya ve Ahiret 77
   c. Başka Ümmetlerin Müslümanlara Saldırması 82
   d. Zâhid ve Mütezehhid 85
   e. Allah'ın Kudretini Bilmek 93
   f. Ma'rifetullahın Ölçüsü 95
   g. Vermeyi Sevmek 98
   h. Nimetten Sonra Yoksulluk 100
3. ŞAKÎK-İ BELHÎ HAZRETLERİ (3) 103

a. Zenginlerden Sakın! 104
b. Hakîkî Fakirlik Nasıl Anlaşılır? 111
c. Allah'a Tam Güvenmenin Alâmeti 112
d. Fakirliğin Muhafazası 113
e. Tevbenin Açıklaması 114
f. Misafir Ağırlamak 116
g. Kalbinden Dünyayı Çıkart 118
h. Cehennemden Kurtaracak Üç Şey: 120
i. Sabır ve Rıza 123
j. Rahat Etmenin Şartları 125
k. Makamlardan ve Şehvetlerden Uzak Durmak 125
l. Taat ve Ma'sıyet Ehli 127
4. EBÛ YEZÎD EL-BİSTÀMÎ HZ. (1) 129
a. Ebû Yezîd el-Bistàmî Hakkında Bilgi 130
b. Tebliğ Çalışmalarının Önemi 132
c. Ebû Yezîd el-Bistàmî Hz.nin Ailesi 138
d. Dünya Sevgisi ve Zühd 140
e. Ebû Yezîd el-Bistàmî'nin Vefatı 144
f. Fâil-i Hakîkî Allah'tır 149
5. EBÛ YEZÎD EL-BİSTÂMÎ HZ. (2) 164
a. Otururken Edebe Riayet 165
b. Àrifin Derecesi 168
c. Àbid ve Àrifin İbadeti 169
d. Güzel İbadet Nasıl Yapılır? 170
e. Àrifin İlk Yapacağı 173
f. İbtilâ ve Kulluk 175

g. Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin Bir İkazı 175
h. İlme Uymanın Zor Olduğu 181
i. Şehvetin Zararı 184
j. Cennet ve Muhabbet Ehli 186
6. EBÛ YEZÎD EL-BİSTÂMÎ HZ. (3) 190
a. İlim Öğrenmekte Niyetin Önemi 191
b. Ma'rifetullah'ın Kıymeti 194
c. Himmet Ehli ve Minnet Ehli 197
d. Ma'rifetullaha Ermenin Sebebi 201
e. Ahiret Sevinci 203
f. Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin Bir Duası 206
g. Allah'ı Bilmek 207
h. Àrifin Alâmeti 209
i. Bizzat Allah'ı İstemek 211
j. Sevgi ve Teveccüh Allah'tan 213
7. EBÛ YEZÎD EL-BİSTÂMÎ HZ. (4) 218
a. Yardım Allah'tan 219
b. Bazı Tavsiyeleri 222
c. Abidler ve İbadetin Tadı 227
d. Allah'ın Zâtı Anlaşılamaz 229
e. Ma'rifetullahın Elde Edilmesi 232
f. Àrif ve Zâhid 233
g. Ne Mutlu Şu Kimseye! 233
h. Allah Bilgisi 235
i. Sünnet ve Farz 235
j. Nimet Ezeldendir 237

8. EBÛ SÜLEYMAN ED-DÂRÂNÎ HZ. (1) 239
a. Ebû Süleyman ed-Dârânî Hakkında Bilgi 241
b. Allah İçin Tevâzu Etmenin Önemi..... 247
c. Tasavvuf ve Tevâzu..... 252
d. Çok Ümitli Olmanın Zararı..... 256
e. Kalp Temizliğinin Önemi 264
f. Dünyaya Dalmanın Zararı 267
9. EBÛ SÜLEYMAN ED-DÂRÂNÎ HZ. (2) 270
a. Allah'ın Yardımı ve Koruması..... 271
b. Cömertliğin Hayırlısı..... 275
c. Kalpte Dünya Sevgisi..... 277
d. Kalbinin ve Dilinin Aynı Olması..... 280
e. Doğru Sözün Karşılığı 281
f. Ölçü: Kur'an ve Sünnet 281
g. Dinin Emirleri Dünya İçin de Faydalı 284
h. Açlığın Faydası, Tokluğun Zararı 286
i. Namazda Yalnız Allah'ı Düşünmek..... 288
j. Razılık Sıfatı..... 290
k. Dünyalığı Dert Etme! 291
l. Aile Sorumluluğu..... 295
m. Nefis Muhasebesinin Önemi 300
10. EBÛ SÜLEYMAN ED-DÂRÂNÎ HZ. (3)..... 304
a. Zâhidler ve Tevekkül Ehli 305
b. Dindarlığı Hàlis Kılmak 308
c. Cennetin Mehri Dünyayı Terk Etmektir..... 312
d. Sadakat ve Huşû 318

e. Hikmetin Nuru 319
f. Sıdkın Madeni Zâhidlerin Gönülleridir 319
g. Zarar Etmenin Alâmeti 320
h. Nefsiyle Mücadele Eden Kimse..... 322
i. Amellerin En Faziletlisi 324
j. Ömrün Geçmesi En İyi Vaiz..... 327
k. Kadere İtiraz Etmemeyi Öğrenin! 328
l. Allah Korkusu Gafleti Giderir 329
m. Kalbin Pası Karın Tokluğudur..... 330
n. Allah'tan Gayrı Şeyleri Gönülden Çıkartmak 332
o. Sıdkın Karşılığı..... 333
p. Yakîn ve Allah Korkusu 334
r. Müslümanlar İçin Ağlamak..... 334
11. MA'RUF EL-KERHÎ HAZRETLERİ (1) 337
a. Ma'ruf el-Kerhî Hazretleri Hakkında Bilgi 338
b. Rasûlüllah SAS'in Bir Duası..... 348
c. Sàlihler Çok, Sàdıklar Az 350
d. Allah Bir Kulunun Hayrını Murad Ederse..... 352
e. Allah'a Dayan! 354
f. Abdestli Olmanın Önemi..... 355
g. Harama Bakmayın! 357
h. Hakîkî Vefâ..... 363
i. Gerçek Cömertlik..... 365
j. İyilik ve Şükür..... 367
12. MA'RUF EL-KERHÎ HAZRETLERİ (2) 369
a. Allah'ın Bir Kula Kızmasının Alâmeti..... 370

b. Bazı Yanlış Beklentiler 372
c. Mutî Kul Olmanın Sebebi 374
d. Dünya Sevgisinin Gönülden Çıkartılması 378
e. Muhabbet Nedir? 379
f. Fütüvvetin Alâmeti 380
g. Ma'ruf-u Kerhî'nin Nefsine Hitabı 385
h. Evliyâullahın Alâmeti 386
i. Arif ve Nimet 386
j. Gönül Hoşluğu 388
k. Allah Bir Kulun Hayrını Murad Ederse... 389
HÀTEM-İ ESAM HAZRETLERİ (1) 391
a. Hàtem-i Esam Hakkında Bilgi 391
b. Duha Namazı Kıl! 396
13. HÀTEM-İ ESAM HAZRETLERİ (2) 404
a. Dört Ölüm 405
b. Acele Edilecek Beş Şey 413
c. Allah Rızasına Ermenin Dört Alâmeti 425
14. HÀTEM-İ ESAM HAZRETLERİ (3) 429
a. Allah'a Dayanan Kimse 430
b. İhlâs ve Ma'rifet 435
c. Sözde ve Amelde Doğruluk 436
d. Taatin ve Ma'sıyetin Kaynağı 439
e. Mü'minin ve Münafığın Özellikleri 446
f. Dört Şeye Dikkat Et! 449
15. HÀTEM-İ ESAM HAZRETLERİ (4) 452
a. Herkesin İyiliğini İstemek 453

b. Allah'ın Takdirine Razı Olmak 459
c. Nasihatini Evvelâ Kendin Tut!..... 463
d. Cihad Üç Çeşittir..... 465
e. Şehvet Üç Çeşittir..... 467
f. Dünyalıktan Kaçınmak..... 470
g. Şeytanın Vesveseleri..... 472
h. Afiyetin Mânâsı..... 474
i. Pişman Olacak Dört Kimse..... 475
j. Aba Giyinmek..... 478
k. Kulluğu Güzel Yapmak..... 479
l. Allah'ı Unutma!..... 480
m. Kalpler Beş Çeşittir..... 482
n. İsyandan Sakın!..... 483
o. Üç Sevgi, Üç Şart..... 484
16. AHMED İBN-İ EBİ'L-HAVÂRÎ HZ. (1)..... 489
a. Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî Hakkında Bilgi..... 490
b. İnsanın Eceli ve Rızkı..... 498
c. Dünya Sevgisinin Zararı..... 508
d. Ağlamanın En Faziletlisi..... 512
e. Sünnete Uygun Olmayan Amel..... 513
f. Dünya ve Ahireti Bilen..... 514
17. AHMED İBN-İ EBİ'L-HAVÂRÎ HZ. (2)..... 516
a. Allah'ı Sevmenin Alâmeti..... 518
b. Nefsini Bilmeyen Aldanır..... 526
c. Gaflet ve Kasvet..... 529
d. Hudut Bekçiliği ve Gaza..... 532

e. Allah'ın Sevdiği Kimseler 535
f. Kâmil İnsan ve Belâlar 538
g. Peygamberlerin Ölümü İstememesi 539
18. AHMED İBN-İ EBİ'L-HAVÂRÎ HZ. (3) 541
a. Gönlün Hastalığı 543
b. Dünyayı Terk Etmenin Hakîkatı 549
c. Gönüldeki Kasvetin Çaresi 550
d. Dünya Bir Çöplüktür 553
e. Hayırları Gizlemek 554
f. Kur'an-ı Kerim'in Tesiri 557
19. AHMED İBN-İ HADRAVEYH HZ. (1) 559
a. Ahmed ibn-i Hadraveyh Hakkında Bilgi 560
b. Allah'ın Velî Kulları 570
c. Gönüller Cevelan Edicidir 573
d. Kulluk ve Hürriyet 574
e. İki Zıt Bir Araya Gelmez 576
f. Ahmed ibn-i Hadraveyh'in Borç İstemesi 577
g. Sabır ve Rıza 582
h. Sabır ve Şikâyet 585
i. Teslimiyetin Tam Olması 586
20. AHMED İBN-İ HADRAVEYH HZ. (2) 590
a. Dervişlere Hizmetin Karşılığı 593
b. Dua ve Şaşkınlık 602
c. En Hayırlı Kaçma Yeri 604
d. Ma'rifetullah'ın Hakîkati 606
e. Gönüller Bir Kap Gibidir 613

21. AHMED İBN-İ HADRAVEYH HZ. (3) 619
a. Nefsini Terbiye Et! 621
b. Allah'a En Yakın Kullar 634
c. Zâhid ve Zengin 637
d. Gafletten Daha Ağır Uyku Olamaz 640
e. Rabbimizin Nimetleri 642
f. Amellerin Hangisi Daha Faziletli? 646

© H. Ali Erkaya - sonuy

ÖNSÖZ

Prof. Dr. M. Es'ad Coşan Hocaefendi, kırk yılı aşan hocalık hayatı boyunca (1960-2001) muhtelif camilerde ve toplantılarda dînî konuşmalar yapmakta idi. Bu konuşmalar daha çok hadis-i şeriflerin okunması ve izah edilmesi tarzında oluyordu. Son yıllarında, bu hadis sohbetlerine ilâve olarak, Mustafa Selâmi Efendi Tekkesi'nde *Tabakàtü's-Sûfiyye* sohbetlerine başladı (02. 12. 1991). Hocaefendi bunun amacını şöyle açıklıyordu:

"Bizler de karınca kararınca takvâ yolunda, Rabbimizin rızası yolunda yürüyen insanlar olduğumuzdan, "Bu yolun bizden önceki büyükleri, selef-i sàlihînimiz neler söylemişler, onların nasihatlerinden istifade edelim; nasıl yaşamışlar, hayatları bize örnek olsun!" diye, tasavvuf aleminin büyüklerinin hayatlarını okumayı; sözlerini dinleyip, belleyip mûcebince amel etmeyi düşünerek; Türkçesi bulunmayan bir eser olsun, kaynak olsun, ana eser olsun; böylece yaptığımız çalışma da yapılmamış bir çalışma olarak, yeni bir çalışma olsun diye düşündüğümüz için; 412 hicrî, 1021 milâdî tarihinde, yâni yıllarında vefat etmiş olan, Nişâpurlu Ebû Abdurrahman es-Sülemî Hazretleri'nin, tasavvuf ilminde kaynak olan, ana eser olan, müracaat kitabı olan *Tabakàtü's-Sùfiyye*'sini okumağa başladık."

Sülemî bu eserinde, Tabiîn döneminde yaşamış 100 sûfîyi 20'şer kişilik beş bölüm halinde ele almış, her birinin hayatı hakkında bilgiler vermiştir. Rivayet ettikleri hadis-i şeriflerden bir tanesini örnek olarak zikretmiş, söyledikleri veciz sözleri nakletmiştir.

Bu sohbetler Cumartesi akşamları yapılıyordu ve bir saat kadar sürüyordu. Hocaefendi seyahatta olduğu zamanlar sohbete ara veriliyor, İstanbul'da oldukları zaman devam ediyordu. 7 Mayıs 1997 günü yurtdışına çıkıncaya kadar devam etti.

Fudayl ibn-i Iyad'dan başlayıp, sırayla her seferinde birkaç sayfa okuyup izah ederek sohbetlerini sürdürüyordu. 26 Ekim 1996 günü yaptığı son *Tabakàtü's-Sûfiyye* sohbetinde, Ebû Osman el-Hîrî'nin 29. sözüne kadar gelmişti.

Sohbetlerde, önce o gün izah edilecek sözlerin Arapça metinleri okunuyor, kısaca anlamı veriliyor; sonra râvîler hakkında dipnotlardan bilgiler veriliyordu. Sözler izah edilip açıklanıyordu. Sohbetin sonunda da, çıkartılacak dersler anlatılıyor ve günümüzde neler yapmamız gerektiği hakkında tavsiyelerde bulunuluyordu.

Elinizdeki 2. cilt, merhum Prof. Dr. Mahmud Es'ad Coşan Hocaefendi'nin 23 Ocak 1993 ve 4 Aralık 1993 tarihleri arasında yapmış oldukları 21 sohbetten oluşuyor. Bu sohbetlerde *Şakîk-ı Belhî, Ebû Yezîd el-Bistâmî, Ebû Süleyman ed-Dârânî, Ma'ruf el-Kerhî, Hàtem-i Esam, Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî* ve *Ahmed ibn-i Hadraveyh Hazretleri* hakkında bilgi verilip sözleri naklediliyor.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad Coşan Hocaefendi'nin teşvikleri ile hazırladığımız bu çalışmamızın, tasavvufun anlaşılması, inceliklerinin öğrenilmesi yönünde okuyucuya faydalı olacağını ümid ediyoruz. Katkıda bulunan herkese; özellikle kaset çözümünde yardımcı olan M. Zâhid ve M. Esad Erkaya'ya, fotoğraflar ve teknik yardımları için Hacı Ali ve Abdüllatif Erkaya'ya teşekkür ediyoruz.

Dr. Metin ERKAYA
Sincan, Temmuz 2016

KISALTMALAR

SAS : *Salla'llàhu aleyhi ve sellem.*
AS : *Aleyhi's-selâm.*
RA : *Radıya'llàhu anh/ anhâ/anhümâ.*
Rh.A : *Rahmetu'llàhi aleyh.*
KS : *Kaddesa'llàhu sirrahû.*
RE. : *Râmûzü'l-Ehàdîs*
ME. : *Muhtâru'l-Ehàdîs*
RS. : *Riyàzu's-Sàlihîn*
a.g.e. : Adı geçen eser.
v. : Vefatı.
vs. : ve sâire
s. : sayfa
(خ) : Buhàrî, *Sahîh*
(م) : Müslim, *Sahîh*
(د) : Ebû Dâvud, *Sünen*
(ت) : Tirmizî, *Sünen*
(ن) : Neseî, *Sünen*
(ه) : İbn-i Mâce, *Sünen*
(حم) : Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*
(عب) : Abdü'r-Rezzâk, *Musannef*
(ط) : Tayâlisî, *Müsned*
(ش) : İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*
(ع) : Ebû Ya'lâ, *Müsned*
(طب) : Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*
(طس) : Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*
(قط) : Dâra Kutnî, *Sünen*
(حل) : Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*
(ق) : Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*

(هب) : Beyhakî, *Şuabü'l-İman*

(عق) : Ukaylî, *Duafâ*

(عد) : İbn-i Adiyy, *Kâmil fi'd-Duafâ*

(خط) : Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*

(كر) : İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*

(حب) : İbn-i Hibbân, *Sahîh*

(ك) : Hâkim, *Müstedrek*

(ض) : Ziyâ el-Makdisî, *el-Ehâdîsü'l-Muhtare*

(در) : Dârimî, *Sünen*

(خز) : İbn-i Huzeyme, *Sahîh*

(بر) : İbn-i Abdi'l-Ber, *el-İstiâb*

(غ) : Begavî, *Şerhü's-Sünneh*

(طح) : Tahâvî, *Şerhü Maâni'l-Âsâr*

PROF. DR. MAHMUD ES'AD COŞAN

(14 Nisan 1938 - 4 Şubat 2001)

14 Nisan 1938 (13 Safer 1357) tarihinde, Çanakkale'nin Ayvacık ilçesinin Ahmetçe köyünde doğdu. Babası Halil Necâti Efendi, annesi Şâdiye Hanım'dır. Anne ve baba tarafından soyu, Buhàra'dan Çanakkale'ye göç etmiş seyyidlere dayanır.

Küçük yaşta iken ailesi İstanbul'a taşındı. 1950'de İstanbul Vezneciler İlkokulu'nu, 1956'da Vefa Lisesi'ni bitirdi. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi Bölümü'ne girdi. Arap Dili ve Edebiyatı, İran Dili ve Edebiyatı, Ortaçağ Tarihi ile Türk-İslâm Sanatı sertifikalarını alarak, 1960 yılında Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu.

Aynı yıl, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nde açılan asistanlık imtihanını kazanarak, Klasik-Dinî Türkçe Metinler Kürsüsü'ne asistan olarak girdi. Fakülte yayın komisyonunda iki yıl sekreterlik yaptı. 1965 yılında, XV. Yüzyıl şairlerinden olan Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri konusunda doktora tezi vererek ilâhiyat doktoru ünvanını aldı. 1967-1968 yıllarında Ankara Yükseliş Mühendislik ve Mimarlık Özel Yüksek Okulu'nda Türkçe ve Hümaniter Bilgiler derslerini verdi.

Askerlik görevine Tuzla Piyade Okulunda başladı (15 Ekim 1971). Ağrı Patnos'ta yedeksubay olarak tamamladı (31 Aralık 1972).

1973 yılında, Hacı Bektâş-ı Velî, Makàlât adlı doçentlik tezi ile doçent ünvanını aldı ve Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Türk-İslâm Edebiyatı Kürsüsü'ne öğretim üyesi olarak tayin edildi. 1977-1980 yıllarında Sakarya Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi'nde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri verdi. Yurtdışında çeşitli üniversitelerde misafir öğretim üyeliklerinde

bulundu.

1982 Yılında, "İbrâhim-i Müteferrika ve Risâle-i İslâmiyye" isimli takdim teziyle ilâhiyat profesörü oldu. Sosyal ve kültürel faaliyetlere daha fazla zaman ayırabilmek düşüncesiyle, 1987 yılında emekliliğini isteyerek üniversiteden ayrıldı.

İlk dînî eğitimini ailesinde gördü. Dedesi Molla Mehmed Efendi, İstanbul'da medreselerde ilim tahsil etmiş ve Gümüşhaneli Ahmed Ziyâüddin Hazretleri'ne intisab etmiş bir kimseydi. Çanakkale Savaşında şehid olmuştur.

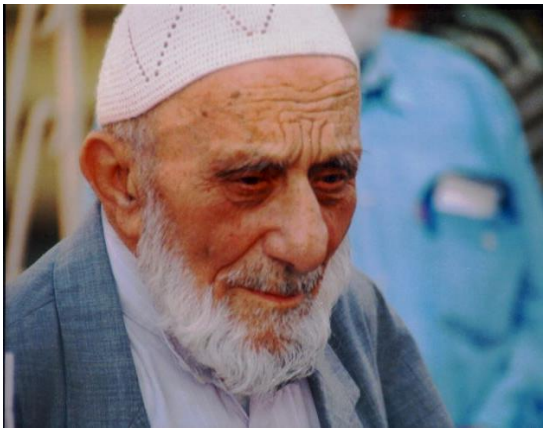

Babası Halil Necâti Efendi, küçük yaşta köyünde hafızlığını tamamladı. Gençliğinde Gümüşhaneli dergâhına mensub Çırpılarlı Hacı Ali Efendi'nin medresesine devam etti. İlk tasavvuf dersini de ondan aldı.

Medreseler kapandıktan sonra tekrar köyüne döndü. Şadiye Hanım'la evlendi (1928). Şâdiye Hanım da aynı sülâleden zikir ehli, bilgili bir hanımdı. Bu evlilikten beşi erkek, ikisi kız, yedi çocukları oldu. Prof. Dr. M. Es'ad Coşan Hocaefendi, ailenin dördüncü çocuğudur.

Halil Necâti Efendi, çocuklarını okutmak amacıyla 1942 yılında İstanbul'a taşındı. Bir süre ticaretle meşgul oldu. O sırada, Şehzâdebaşı Damat İbrahim Paşa Camii'nde Serezli Hasîb Efendi'nin sohbetlerine devam etti. Onun vefatından sonra, Kazanlı Abdül'aziz Efendi'ye intisab etti. Onun Ümmügülsüm Camii'ndeki sohbetlerine katıldı. Abdül'aziz Efendi'nin tavsiyesi ile girdiği müezzinlik imtihanını kazanarak, Fatih Müftülüğü'nde göreve başladı. Abdül'aziz Efendi'nin vefatından sonra (1952), irşad görevini sürdüren Mehmed Zâhid Kotku Hazretleri'nin sohbetlerine devam etti. Onun yakın dostlarından oldu.

Bu münasebetle, Prof. Dr. M. Es'ad Coşan Hocaefendi, küçük yaştan itibaren hocaefendilerin meclislerinde bulundu, onların maddî ve manevî ilgilerine mazhar oldu.

Edebiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, 1960 yazında Mehmed Zâhid Kotku Hazretleri'nin kızı Muhterem Hanım'la evlendi. Aynı yılın sonbaharında, Ankara İlâhiyat Fakültesi'ndeki asistanlık görevi dolayısıyla Ankara'ya taşındılar.

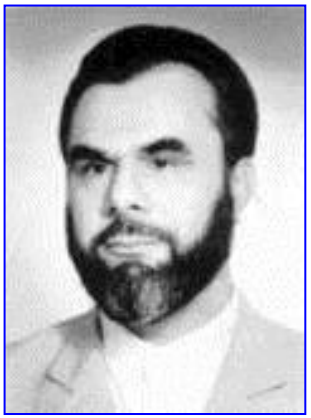

İlâhiyat Fakültesi'ndeki öğretim üyeliği yıllarında, Hocaefendi'nin kapısı herkese açıktı. Öğrencilerin çok sevdiği ve saygı gösterdiği bir kimseydi. Talebe gelir, kapıyı çalar, derdini anlatır, cevabını alır, müsterih bir çehre ile ayrılırdı. Olaylı ve kavgalı zamanlarda öğrencilerin arasına girer, onları akl-ı selime davet eder, kavgaları önlemeye çalışırdı.

1960'lı yıllarda fakültede resmî ders olarak Kur'an-ı Kerim dersi yoktu. Öğrenciler kendi gayretleriyle, Arapçadan, Farsçadan faydalanarak Kur'an-ı Kerim öğrenmeğe çalışıyordu. Bunu gören Hocaefendi, müsait zamanlarında hasbî olarak, isteyenlere Kur'an-ı Kerim ve Osmanlıca dersleri veriyordu. Öğrencilerini bilimsel araştırmalara, master ve doktora yapmaya teşvik ederdi.

Öğretim üyeleri arasında saygınlığı vardı. Sahasında söz sahibi idi. Özellikle Türk-İslâm edebiyatında, ilk müracaat edilen kimseydi. Kendisinden önce profesör olmuş hocalar bile, ağır bir parça, çetin bir şiir oldu mu, "Es'ad Bey, şuna beraber bakabilir miyiz?" diye kendisine gelirlerdi. Herkese yardımcı olmaya çalışırdı.

İlk yıllar Kurtuluş'ta oturuyorlardı. Daha sonra Kalaba'ya taşındılar (1963). Evlerinin yakınında cami yoktu. Bir mescid açılması için önderlik etti. Daha sonra onun gayretleriyle bir dernek kurulup, cami yeri alındı. Üstte Kur'an Kur'an Kursu, altta cami olmak üzere cami inşaatının yapılmasına gayret etti.

Buralarda zaman zaman hadis ve tefsir sohbetleri yaptı.

Komşuluk ilişkileri çok mükemmeldi. Bütün yorgunluklarına ve yoğunluklarına rağmen, komşularına da vakit ayırırdı. Karşılıklı ziyaretleşmeler olurdu. Ziyaretlerde tebessümü eksik etmezdi. Ziyaret sırasında, kütüphaneden uygun bir kitap alır, orada bulunanlardan birisine bir yer açtırırdı. Sonra oradan bir miktar okuyarak sohbet ederdi.

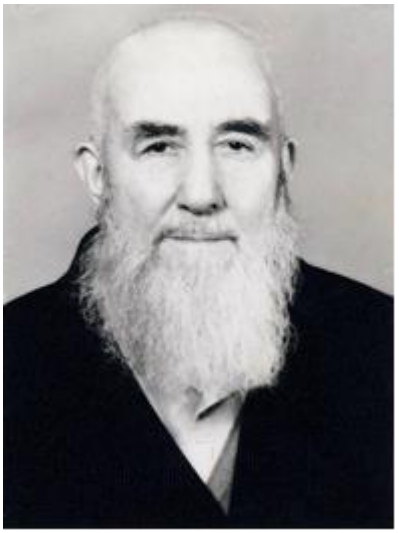

Mehmed Zâhid Kotku Hazretleri, hemen her yıl Ankara'ya gelir, evlerinde bir süre misafir kalırdı. Ankara'nın çeşitli semtlerinde, çevre ilçelerde sohbetler, ziyaretler olurdu. Bazen de M. Es'ad Hocaefendi'yi de yanına alır, Anadolu'nun muhtelif şehirlerine beraber seyahat ederlerdi.

1977 Yılında, Mehmed Zâhid Kotku Efendi'nin bizzat elinden tutarak kürsüye oturtması ile İskenderpaşa Camii'nde *Râmûzü'l-Ehàdîs* derslerine başladı. Hafta sonlarında İstanbul'a gidiyor, pazar günü hadis dersini yapıp Ankara'ya dönüyordu.

Mehmed Zâhid Efendi'nin hastalığında, ameliyatında hep yakın hizmetinde bulundu. Son demlerinde de yanıbaşındaydı. Onun arzusu üzerine, 13 Kasım 1980 (5 Muharrem 1401) günü vefatından sonra, cemaatin eğitimiyle ve her türlü meselesiyle ilgilenme, tebliğ ve irşad görevini üstlendi.

Tasavvufî nisbeti; hocası Mehmed Zâhid Efendi vasıtasıyla Nakşibendî Tarikatı'nın, Hàlidiyye kolunun, Gümüşhâneviyye şubesidir. Ayrıca Kàdiriyye, Sühreverdiyye, Kübreviyye, Çeştiyye, Mevleviyye, Halvetiyye ve Bayrâmiyye tarikatlarından da irşada me'zundur.

Onun döneminde hadis derslerine ilgi daha da arttı. Cemaat yer bulamadığı için camiye ilâveler yapıldı, ders dinlenilecek

yerler beş-altı kat genişletildi. Caminin yanındaki eski binalar alınarak camiye katıldı. Ayrıca Ankara, İzmir, Bursa, Sapanca, İzmit ve Eskişehir'de mutad hadis dersleri başlatıldı.

Mehmed Zahid Kotku Efendi'nin emri üzerine kurduğu "Hakyol Vakfı"nın çalışmalarıyla bizzat ilgilendi, muhtelif yerlerde şubeler açtırdı. Eğitim ve yardımlaşma faaliyetini yaygınlaştırmak için çalışmalar yaptı. Sanat ve kültürle ilgili çalışmalar yapmak üzere "İlim, Kültür ve Sanat Vakfı"nı, sağlık hizmetleri için "Sağlık Vakfı"nı kurdurdu. Hanımların eğitimiyle ilgili olarak "Hanım Dernekleri"nin; çevre ile ilgili çalışmalar yapmak üzere "İlim, Ahlâk, Kültür ve Çevre Dernekleri"nin kurulmasını ve yaygınlaştırılmasını teşvik etti. Bu çalışmalarla toplumun güzel amaçlar için bir araya gelmesini, organize olmasını sağlamaya çalıştı.

Vakıflara ait, harabe haline gelmiş birtakım ecdad yadigârı eserlerin tamir ve tecdidiyle ilgilendi. Onların gayesine uygun olarak tekrar faaliyete geçmesini temin etti. (Ahmed Kâmil Tekkesi, Selâmi Mustafa Efendi Tekkesi, Şeyh Murad Efendi Dergâhı, Şadiye Hatun Şifâ Külliyesi...)

Eğitimin yaygınlaştırılması için basın ve yayın çalışmalarıyla ilgilendi. 1983 Eylülünde İslâm dergisi, 1985 Nisanında Kadın ve Aile ve İlim ve Sanat dergisi yayınlanmaya başladı. Daha sonra, Gülçocuk dergisi çıkartıldı. Sağlık ve bilimle ilgili konularda isePanzehir dergisi yayınlandı. Vefa Yayıncılık adına yayınlanan bu dergilerle yakından ilgilendi ve makaleler yazdı.

Bu dergiler ilgilendikleri sahalarda kamuoyuna önderlik ettiler. Yayınladıkları yazılarla, araştırma dosyalarıyla ve İslâm dünyasından haberlerle halkımızın bilgilenmesine ve bilinçlenmesine katkıda bulundular. İyimser, ümit verici, yol gösterici yazılarla pek çok hayırlı gelişmelere sebep oldular. Haklarında sempozyumlar, doktora tezleri yapıldı. Bir ara İslâm dergisinin tirajı yüz bini aştı.

İslâm ve *Kadın ve Aile* dergileri, 1998 Haziranına kadar aksamadan yayınlarını sürdürdüler.

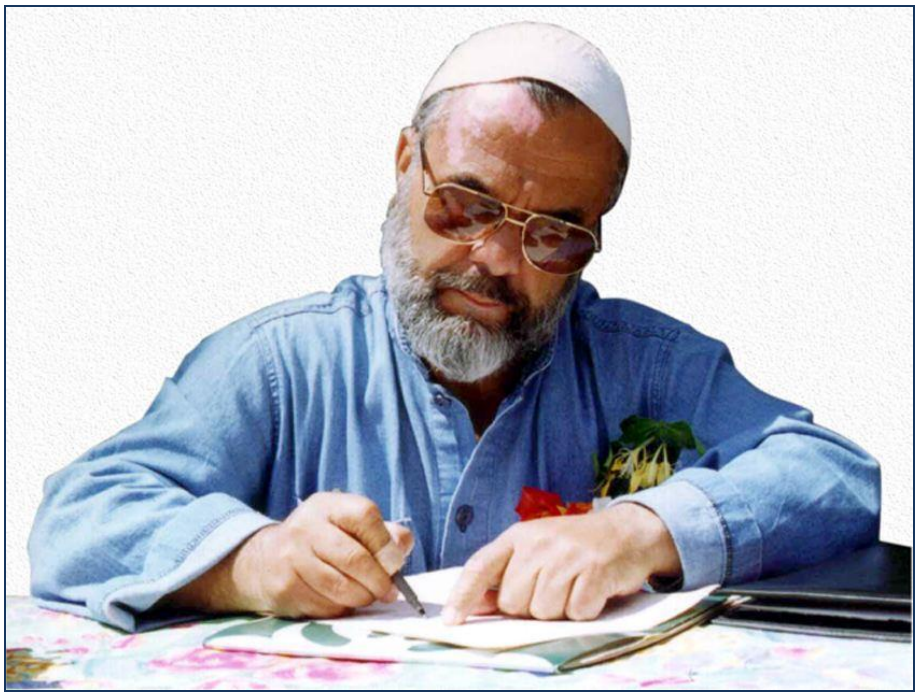

Kitap yayıncılığı için Sehâ Neşriyat'ı kurdu; çeşitli dinî, edebî, tarihî, kültürel eserler neşredildi. Yayıncılığın geliştirilmesi, haftalık ve günlük yayınlara geçilebilmesi için çalışmalar başlattı. Onun gayretleriyle bir matbaa tesis edildi (Ahsen), dizgi tesisleri kuruldu (Dehâ).

Sesli ve görüntülü yayıncılık alanında hizmet etmek, millî ve mânevî değerlerimize uygun yayınlar yapmak üzere, *Ak-Radyo* (AKRA) adı altında bir müessesenin kurulmasına öncülük etti (1992). Halen İstanbul'dan radyo yayınları yapılmakta; bu yayınlar uydu vasıtasıyla Türkiye'nin her yerinden, Orta Asya'dan ve Avrupa'dan dinlenebilmektedir.

Onun teşviki ile Ak-Televizyon adı altında Marmara Bölgesine yönelik bölgesel televizyon yayını başlatıldı (1997). Basın-yayın alanında *Sağduyu* isimli günlük bir gazete yayınlandı (3 Mayıs 1998 - 11 Temmuz 1999).

Kaliteli bir eğitimi temin etmek amacıyla, özel eğitim kurumlarının kurulmasını teşvik etti. Çeşitli illerde ilkokul öncesi, ilkokul ve orta öğrenime yönelik eğitim tesisleri, okullar ve

dersaneler kurdurdu. (Asfa, Ferda…)

Halka güvenilir bir sağlık hizmeti verilmesi için poliklinikler ve hastaneler açılmasını teşvik etti. Başta İstanbul olmak üzere bir çok ilde sağlık kuruluşları hizmete açıldı. (Hayrunnisâ Hastanesi, Esmâ Hatun Hastanesi, Afiyet Hastanesi…)

Yurtdışındaki müslümanlarla diyaloğu sağlamak, ziyaretleri kolaylaştırmak amacıyla İskenderpaşa Turizm (İSPA) adı altında bir seyahat acentası kurulmasına öncülük etti. Bu şirket vasıtasıyla hac ve umre programları, çeşitli yurt içi ve yurt dışı geziler; aile ve eğitim toplantıları düzenlendi.

İlmî seviyesi yüksek hocalar yetiştirmek amacıyla İstanbul'da, Ankara'da, Konya'da ve Bursa'da hadis ve fıkıh enstitüleri açtırdı. Buralarda ilâhiyat fakültelerinde okuyan veya mezun olan kimselere, özel hocalardan Arapça, hadis, tefsir ve fıkıh dersleri verdirilmesini temin etti.

Sohbet ve vaazlarına yurt içinde ve yurt dışında büyük ilgi gösterilmesi ve çeşitli yerlere davet edilmesi, onun çok seyahat etmesine neden oldu. Avrupa'da, Kuzey Amerika'da, Afrika'da, Orta Asya'da ve Avustralya'da pek çok ziyaretler, vaazlar, sohbetler yaptı; eğitim programlarına katıldı.

Her yıl hac ve umre dolayısıyla değişik ülkelerden gelen müslümanlarla görüştü, diyalog kurdu. Hakkı ve hayrı, iyiyi ve güzeli tebliğ etme yönünde şumüllü ve verimli çalışmalar yapmaktan bir an bile geri kalmadı. Çevresini de daima bu tür çalışmalara teşvik etti.

1997 Mayıs'ından itibaren hizmetlerini yurtdışında sürdürdü. 1998 yılında Avustralya'nın Brisbane şehrine yerleşti. Tebliğ ve irşad çalışmalarını Avustralya'nın her tarafına yaygınlaştırdı. Pek çok yerde camiler, kültür merkezleri açıldı. Brisban'daki camide, her gün sabah ve yatsı namazlarından sonra, hadis sohbeti yapıyordu.

Radyo sohbetleri yine devam etti. Cuma günleri Ak-Radyo'da yapmakta olduğu hadis sohbetlerine ilâve olarak, salı günleri tefsir sohbetleri yapmaya başladı (29 Eylül 1998). Fâtiha Sûresi'nden başladı. Her sohbette birkaç ayet-i kerime okuyup, izah ediyordu. Vefat etmeden önce yaptıkları son tefsir sohbetinde, Bakara Sûresi 224. ayetine kadar gelmişlerdi.

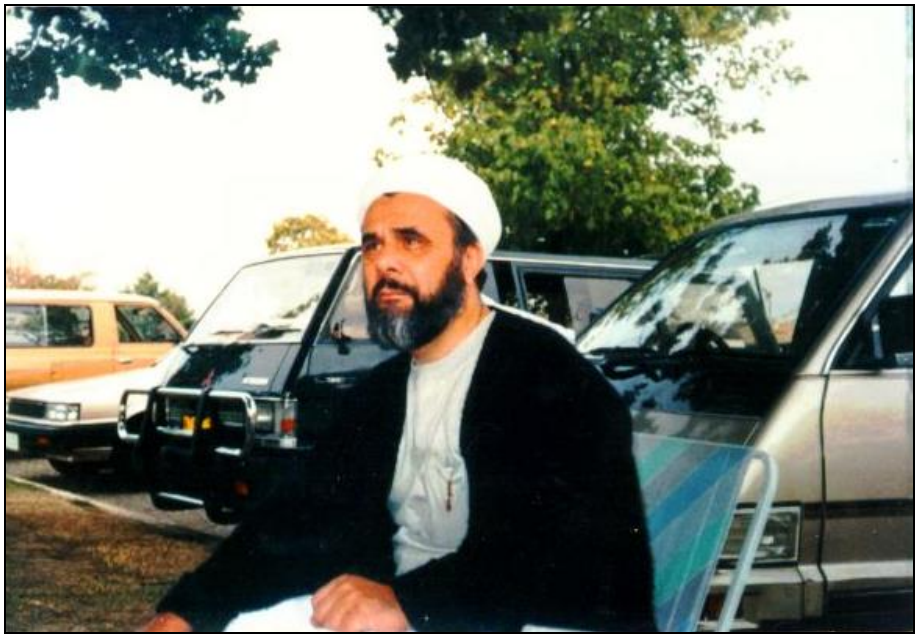

4 Şubat 2001 (10 Zilkade 1421) Pazar günü, bir cami açılışı yapmak için Grifit şehrine giderlerken, Avustralya yerel saatiyle 12'de (Türkiye saatiyle 04'te) Sydney civarında, Dubbo kasabası yakınlarında geçirdikleri elim bir trafik kazası sonucu, yanında bulunan damadı Prof. Dr. Ali Yücel Uyarel'le birlikte ahirete irtihal eylediler. Ani ölümleri ailesi, yakınları, sevenleri ve bütün müslümanlar tarafından derin bir üzüntüyle karşılandı.

Mübarek naaşları, Sydney'de Auburn Gelibolu Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Türkiye'ye getirildi (8 Şubat Perşembe). 9 Şubat Cuma günü, Fatih Camii'nde yüzbinlerin iştirak ettiği muhteşem bir cenaze namazından sonra, tekbirlerle, salevatlarla, dualarla, gözyaşlarıyla, Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri'nin kabri civarında, Eyüp Mezarlığında toprağa verildi.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad Coşan Rh.A, doğu dillerinden Arapça ve Farsça'yı, batı dillerinden Almanca ve İngilizce'yi bilmekteydi. Yurt içinde ve yurt dışında çok yönlü sosyal faaliyetlerini, tebliğ ve irşad çalışmalarını vefat edinceye kadar devam ettirdi.

Rûhu şâd, mekânı cennetî a'lâ olsun...

Yayınlanmış Eserleri:

01. Matbaacı İbrâhîm-i Müteferrika ve Risâle-i İslâmiye (1982)
02. Hacı Bektâş-ı Velî, Makàlât
03. Gayemiz (1987)
04. İslâm Çağrısı (1990)
05. Yeni Ufuklar (1992)
06. Çocuklarla Başbaşa
07. Başarının Prensipleri
08. Türk Dili ve Kültürü
09. İslâm'da Nefis Terbiyesi ve Tasavvufa Giriş (1992)
10. Avustralya Sohbetleri-1 (1992)

11. Avustralya Sohbetleri-2 (1994)
12. Avustralya Sohbetleri-3 (1995)
13. Avustralya Sohbetleri-4 (1996)
14. Yeni Dönemde Yeni Görevler (1993)
15. Haccın Fazîletleri ve İncelikleri (1994)
16. Zaferin Yolu ve Şartları (1994)
17. İslâm, Sevgi ve Tasavvuf (1994)
18. Sosyal Çalışmalarda Organizasyon ve Başarı (1994)
19. Güncel Meseleler-1 (1994)
20. Güncel Meseleler-2 (1995)

21. Hazret-i Ali Efendimiz'den Vecîzeler (1995)
22. Hacı Bektâş-ı Velî (1995)
23. Yunus Emre ve Tasavvuf (1995)
24. Başarı Yolunda Sevginin Gücü (1995)
25. İslâmî Çalışma ve Hizmetlerde Metod (1995)
26. Sosyal Hizmetlerde Hanımlar (1995)
27. Ramazan ve Takvâ Eğitimi (1996)
28. Tebliğ ve İrşad Çalışmaları (1996)
29. İslâm, Tasavvuf ve Hayat (1996)
30. Haydi Hizmete!.. (1997)

31. İslâm'da Eğitimin İncelikleri (1997)
32. Tasavvuf Yolu Nedir? (1997)
33. İmanın ve İslâm'ın Korunması-1 (1997)

34. İmanın ve İslâm'ın Korunması-2 (1998)
35. Allah'ın Gazabı ve Rızası (1997)
36. Mi'rac Gecesi (1998)
37. Doğru İnanç ve Güzel Kulluk (1998)
38. Ramazan ve Güzel Ameller (1998)

1. ŞAKÎK-I BELHÎ HAZRETLERİ (1)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hàlin ve fî külli hîn... Hamden kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultànih... Nahmedühû bi-cemîi mehàmidih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, tâci ruùsinâ ve kurreti uyûninâ muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı dünyada, ahirette üzerinize olsun... Rabbimiz iki cihan saadetine cümlenizi nâil ve sahib ve mazhar eylesin... Cennetiyle cemâliyle cümlenizi müşerref eylesin...

Böyle evliyâullahın hayatlarıyla ilgili bir kitabı, *Tabakàtü's-Sùfiyye* isimli, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin meşhur ama, Türkçe'ye çevrilmemiş olan eserini okumağa devam ediyorduk. 60 sayfayı bitirdik el-hamdü lillâh, şimdi yedinci terceme-i hàle geldik. Birinci tabakanın bitmesine 13 terceme-i hal var demek ki. Yirmişer kişiden beş tabakalık bir eser bu.

Bu şahısların hayatlarını ve mübarek sözlerini, menâkıbını okumadan önce, başta Peygamber Efendimiz SAS Hazretleri'nin rûh-ı pâkine hediye olsun diye; sonra onun mübârek âlinin, ashâbının, etbâının, ahbâbının ve cümle sâdât ve meşâyih-ı turûk-u aliyyemizin; Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtazâ Efendimiz'den bize kadar turuk-u aliyyemiz silsilelerinden güzerân eylemiş olan tarikat büyüklerimizin, sâdâtımızın, meşâyihimizin ve onların halifelerinin ve tarikat kardeşlerimizin ruhlarına hediye olsun diye;

Bu beldeleri fetheden fâtihlerin ve bu beldemizin medâr-ı iftihârı olan enbiyânın ve sahabe-i kirâmın ve bilhassa civarında

bulunduğumuz mihmandâr-ı Muhammedî Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin ve sair sahabe-i kirâmın, evliyâullahın; şu içinde toplanıp, bu dersi okuduğumuz tekkenin bânîsi Selâmî Mustafa Efendi'nin ve halifelerinin, bu civarda tekkesi bulunan Şeyh Murad Hazretleri'nin ve halifelerinin, Haydar Baba Hazretleri'nin ve halifelerinin, ve diğer mübarek sâlih kimselerin ruhlarına hediye olsun diye;

Uzaktan, yakından buraya bu sözleri, bu menâkıbı dinlemek üzere gelmiş olan siz kardeşlerimizin de, ahirete göçmüş olan bütün müslüman geçmişlerinin, dedelerinin, ninelerinin, babalarının, analarının, kardeşlerinin, akrabalarının, dostlarının, arkadaşlarının, hatta evlatlarının, zürriyetlerinin ruhlarına hediye olsun diye; cümlesinin kabirleri pür nûr olsun, ruhları şu hediyelerimizden haberdar ve memnun ve mesrûr olsun, makamları âlâ olsun, dereceleri yüksek olsun diye; Rabbimiz kabirlerini cennet bahçesi eylesin diye;

Biz yaşayan mü'minler de yanılmayalım, şaşırmayalım, doğru yoldan asla ayrılmayalım, bir göz yumup açıncaya kadar bile gàfil kalmayalım, ömrümüzü gafletle geçirmeyelim, rızà-i Bârî'nin yolunda, Allah'ın rahmetine ermemize sebep olacak şekilde sırât-ı müstakîm üzere, àrifâne, müttakiyâne yaşayalım, Rabbimiz'in huzuruna sevdiği, râzı olduğu kullar olarak yüzü ak, alnı açık kullar olarak varalım; Rabbimiz bizi lütfuyla karşılasın, Firdevs-i A'lâ'sına dahil eylesin, Habîb-i Edîb'ine komşu eylesin, cemâlini müşahede zevkine ve şerefine nâil eylesin diye, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Şakîk-ı Belhî Hakkında Bilgi

٧ - شقيقٌ البلخى

ومنهم شقيقُ بن ابراهيم ، ابو علىٍّ الأزد ى. من اهل بلخ. حسن

الجرى على سبيل التوكلِ ، وحسن الكلام فيه.

(*Şakîkuni'l-belhî. Şakîkun el-belhî.*

Ve minhüm şakîku'bnü ibrâhîme ebû aliyyini'l-ezdiyyü min ehli belh. Hasenü'l-ceryi alâ sebîli't-tevekkül, ve hasenü'l-kelâmi fîh.)

(*Ve minhüm*) Yâni bu birinci tabakadan olan evliyaullah ve sâdât-ı sùfiyyenin birisi de Şakîk isimli, babasının ismi de İbrâhim olan, Şakîk ibn-i İbrâhim, İbrâhim oğlu Şakîk. Bu k harfleri *kaf*'tır. Şakîk... Künyesi Ebû Ali ve nisbesi Ezd kabilesine ait, *el-Ezdî*. Yâni, Arapların Ezd kabilesinden Ebû Ali künyeli Şakîku'bnü İbrâhim el-Ezdî.

(*Min ehli belh*) Horasan'ın Belh ahalisinden idi Şakîk Hazretleri. Tabii, Arap kabilesinden olup da orada ne işi var?.. İslâm'ı yaymağa gitmişler. Orası hep orayı fetheden mücahidlerle, fatihlerle dolu... Onlar özel şehirler kurmuşlar, yerleşmişler. Camiler kurmuşlar, etrafında mahalleler kurmuşlar, İslâm'ı yaşamışlar, öğretmişler, ta'lim etmişler, evlat bırakmışlar, zürriyet bırakmışlar oralarda, yayılmışlar, gelişmişler, çoğalmışlar.... Sahih şecereli, şecereleri sağlam, vesîkaları sağlam, ecdadları Arap ama, oralara yerleşmiş kimseler. Şakîk da onlardan biri.

(*Hasenü'l-ceryi alâ sebîli't-tevekkül*) "Tevekkül yolunda güzel gidişli bir kimse. (*Ve hasenü'l-kelâmi fîh.*) Tevekkül konusunda güzel sözler de söylemiş, bilhassa tevekkül vasfıyla tanınmış bir sòfî, bir alim."

Tevekkül ne idi?.. Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne dayanmak, güvenmek, onu kendisine vekil edinmek, böylece müsterih olmak. Allah, kendisine tevekkül etmeyi biz kullarına Kur'an-ı Kerim'de çok ayet-i kerimelerde emrediyor.

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ (آل عمران:١٥٩)

(*Fetevekkel ale'llah*) "Allah'a tevekkül et!" (Âl-i İmrân, 3/159)

وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ (المائدة:٢٣)

(*Ve ale'llàhi fetevekkelû in küntüm mü'minîn*) "Mü'minseniz, Allah'a tevekkül edin!" (Mâide, 5/23) diye onlarca ayet-i kerime var. Yüz kadar yoksa bile belki, pek çok ayet-i kerime var.

Allah bize bilhassa emrediyor. "Tevekkül edin bana!" diyor. Yâni bizim ne haddimize "Yâ Rabbi, sen bizim vekîlimiz ol." diyebilir miyiz?.. Hâşâ sümme hâşâ!.. Bizim ne kıymetimiz, kadrimiz var ki; zerre bile değiliz, üstelik günahkârız. Zerreden bile beteriz. Çünkü zerre zerredir ama, günahı yoktur. Biz günahkâr olduğumuz için daha da kötü durumdayız. Allah'ın asi, mücrim kullarıyız.

ظَلُومًا جَهُولاً (الأحزاب:٧٢)

(*Zalûmen cehûlâ*) "Çok zalim, çok cahil" (Ahzâb, 33/72) diye ayet-i kerimede bildirilen bir mahlûkuz biz. Birbirimizi yeriz, kurtlar gibi birbirimize saldırırız. Şu Bosnalıların, şu Herseklilerin, şu Sırpların, şu Bulgarların, şu Romenlerin, tarihin dili olsa da, mekânların dili olsa da, müslümanlara sırf müslüman oldukları için yaptıklarını bir bilsek, bir söylese, bir tecessüm etse gözümüze... Yâni, şu insanoğlundan nefret ederiz.

أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ (البقرة:٣٠)

(*E tec'alü fîhâ men yüfsidü fîhâ ve yesfikü'd-dimâ'*) "Yâ Rabbi, sen yeryüzünde insan mı yaratacaksın? Orayı fesada uğratan, kanlar dökecek olan insanı mı yaratacaksın?" (Bakara, 2/30) Levh-i Mahfûz'dan görüyorlar, yaratılacak mahlûkun ne biçim bir varlık olduğunu.

Allah CC meleklere:

"—İnsanoğlunu yaratacağım yeryüzünde halife olarak." deyince,

"—O mahlûku mu yaratacaksın yâ Rabbi?" diye soruyorlar. Yâni böyle.

Ama Allah emrediyor. Bizim yüzümüz yok, elimiz boş, yüzümüz kara... Allah, huzuruna kabul etmese, nereden gideceğiz? "Kulum" demese, ne yapacağız?.. Ama, "Bana tevekkül edin!" diyor. "Bana dua edin!" diyor. Rabbimiz'in rahmetinin genişliğine bakın ki, "Benden isteyin, vereceğim!" diyor. "İsteyin benden!" diyor.

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ (المؤمن: ٦٠)

(*Ve kàle rabbükümu'd'ùnî estecib leküm*) "Siz benden isteyin, ben sizi karşılıksız koymam, veririm." (Mü'min, 40/60) diyor, duayı tavsiye ediyor.

Dua edince istediğini vereceğini söylüyor kullarına, tevekkül etmesini söylüyor. Seviyor Rabbimiz, kusurlarını affediyor. Rabbimiz'in rahmeti çok geniş.

İşte böyle tevekkül ehlinden bir kimse idi Şakîk Hazretleri. Bu konuda da güzel tarifler yapmış, güzel sözler söylemiş demek ki. Anlaşılan, bilhassa tevekkül vasfıyla tanınmış ki, müellif Ebû Abdurrahmân es-Sülemî Hazretleri özellikle tevekkül yolunda gidişinin güzel bir gidiş olduğunu söylüyor.

Tabii, tevekkül olunca, dünyaya eyvallah etmez insan... Dünya ehline de eyvallah etmez, yüzüne bakmaz, metelik vermez. Padişah gelse, oturduğu yerden kalkmaz, ayağını uzatmışsa toplamaz. Zenginin yüzüne bakmaz. Para vermezse vermesin, dünyayla ilişkisi yok ki. Fakirlik olursa olsun. O Allah'a güzel kulluk etmeğe bakar.

Tembel miydi?.. Hayır, asla!.. Çalışır, inler, terler, kazanır, götürür kardeşlerine yedirir.

İbrâhim ibn-i Edhem çalışırdı, çalışırdı... Zenbilleri akşam gıda ile doldururdu, tekkeye getirirdi, kardeşlerine yedirirdi. Böyle... Yâni tembellik değil bu, tevekkül, Allah'a dayanmak, Allah'tan korkmak, Allah'tan istemek, başkasından bir şey ummamak, başkasına da aldırmamak, bel bağlamamak mânâsına ve daha geniş mânâları olan bir güzel vasıf, Allah'ın bize emrettiği bir vasıf...

Biz de tevekkül etmeyi öğrenmeliyiz. Evelallah, Allah'ın izniyle, tevekkeltü ala'llah... Yaparım bu işi, olur inşâallah... diye böyle biz de tevekkül etmeliyiz. Madem emrediyor, o zaman tevekkül etmeliyiz.

"—Hocam, bir dükkân açacağım amma acaba..."

"—Tevekkül et, korkma!.."

"—Şuradan şuraya şu işi yapmağa gideceğim ama, olur mu olmaz mı?.."

"—Tevekkül et, yürü!.."

Tevekkül de bir emir. Çünkü Allah,

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ (طلاق:٣)

(*Ve men yetevekkel ale'llàhi fehüve hasbühû*) diye bize garanti vermiş. "Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter! Allah onu gayriye muhtaç etmez. Allah onun imdadına yetişir. Allah ona yardımcı olur." (Talâk, 65/3) diye va'di de böyle. Tevekkülün sonucunun da güzel olacağı Kur'an-ı Kerim'le sabit.

وهو من مشاهير مشايخ خراسان. واظنُّه اول من تكلم فى علوم الأحوال ، بكور خراسان .

(*Ve hüve min meşâhiri meşâyihi hurâsân*) "Horasan şeyhlerinin meşhurlarından idi Şakîk Hazretleri. (*Ve ezunnühû evvele men tekelleme fî ulûmi'l-ahvâl*) Sanıyorum ki, ilk defa tasavvufî hallerin, dervişin başından geçen hallerin, makamların sözünü eden kişidi. Evvelâ haller üzerinde, hal ilimleri üzerinde tekellüm eden, konuşan kişilerden biriydi. (*Bi-küveri hurâsân*) Horasan illerinde..."

Kûre, cem'i *küver*; il, vilâyet demek. "Horasan vilâyetlerinde, ilk defa tasavvufî hallerin ilmi üzerinde konuşan kişi olduğunu sanıyorum bunun, ondan öncesini bilmiyorum." demek istiyor yâni Ebû Abdurrahmân es-Sülemî Hazretleri.

O da [Ebû Abdurrahmân es-Sülemî] hepsini yazmış, çok büyük bir şahıs o... Peygamber Efendimiz'i yazmış, sahabe-i kirâmı yazmış. O kitaplar elimizde değil. Sahabeden sonra gelen evliyâullahı, yâni bu kitabı da yazmış; bu kitap elimizde... Onlar da olsa, kim bilir neler yazdı mübarek, neler topladı kim bilir.

Ama öyle büyük kitaplar elimizde var. Meselâ, Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin *Hilyetü'l-Evliyâ* isimli bir kitabı var, on ciltlik, her birisi böyle üçer parmak kalınlığında, bir adam zor taşır. Şöyle kucaklaması zor, muazzam bir eser. Onu tercümeye başlamışlar. Bir hocaefendi geldi bana:

"—Bölüşüyoruz hocalar arasında bölüm bölüm, inşâallah tercüme edeceğiz, basılacak." dedi.

O da güzel bir şey. O sahabe-i kirâmdan başlıyor. Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz vs. hepsi var. Oradan başlıyor. Yâni, bunun evvelindeki çağı da içine alan çok büyük bir eser. O bundan büyük, bundan daha hacimli.

Ben onu tercümeye, onu ders mevzuu yapmağa başlamadım. Çünkü bu kolay... Bunu bile yudum yudum, yavaş yavaş izah ediyoruz. Hele bu bir bitsin, bir zemin oluşsun; aşağı yukarı tasavvuf tabirleriyle ilgili, terminolojisiyle ilgili şöyle bir az çok, bu hakîkî mutasavvıflar, elmas gibi, pırlanta gibi olanlar nasıl insanlarmış, bir anlayalım! Ondan sonra, öbür kitaba da belki geçeriz ama, onu hızlı okumak lâzım! Arapçasını Türkçe okur gibi okumak lâzım, dinleyenin de onu anlaması lâzım ki, ömür yetsin, bitsin.

Yoksa, sünnet olan ömür 63 yaşına kadar... Ondan sonra ne yapmış evliyaullahtan bazıları: "Bundan sonra yaşamak sünnete uygun değil!" diye, yerin altına hücre kazmışlar, orada ibadetle vakit geçirmişler. Bir tanesi, bu sene yılı ilan edilen Ahmed Yesevî Hazretleri. 90 yaşına kadar filan yaşamış herhalde. Ama 63'den sonra sünnete uygun olan dışarıda yaşayış bu kadar diye, yerin altına hücre yapmış, orada ibadetle vakit geçirmiş.

كان استاذ حاتم الأصمِّ ؛ صحب ابراهيم بن ادهم ، واخذ عنه الطريقة.

(*Kâne üstâze hàtemini'l-esammi*) "Hàtem-i Esam Hazretleri'nin de hocasıydı bu, üstadı idi Şakîk Hazretleri. (*Sahibe ibrâhîme'bne edhem*) Meşhur İbrâhim ibn-i Edhem ile de karşılaşmışlığı, sohbeti, arkadaşlığı var. Onunla arkadaşlık etti." Yâni Şakîk, İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'yle arkadaş. Onun da hayatı geçmişti daha önceki haftalar.

Ama, Hàtem-i Esam isimli meşhur mübarek zâtın da hocası. Onu da çok seviyorum. Sağır olmadığı halde *esam*, sağır lakabı almış olan kimse... Sağır değil ama, bir nâhoş şeyi duymazlıktan gelmiş. Kulakları tilki gibi duyuyor ama, karşısındaki insan mahcub olmasın diye duymazlığa vurmuş işi. Kibarlığından, zarâfetinden, karşısındaki insan üzülmesin diye yâni. O şahıs. Tabii, onun menâkıbı ileride gelecek.

Medine-i Münevvere'ye gelmiş, demiş ki:

"—Burada Peygamber Efendimiz'in sarayı, sahabe-i kirâmın sarayları nerede?.."

Demişler ki:

"—Burası Medine. Burada saray olur mu? Bu mübarek insanlar dünyaya rağbet mi etmiş?"

"—E bu saraylar ne?" demiş.

"—İşte şu şunun, bu bunun..." filan.

"—Eyvaaaah! Rasûlüllah'ın şehrini demek ki cebbârlar, melikler istilâ etmiş." demiş.

Yâni böyle, dobra dobra da nasihatini söyleyen bir insan. Onu yetiştirmiş bu zât... Yâni bazen hocaların kıymeti, yetiştirdiği

talebenin büyüklüğünden de bilinir. Allah hepsinin şefaatine erdirsin...

(*Sahibe ibrâhime'bne edheme ve ehaze anhu't-tarîkah*) İbrâhim ibn-i Edhem'le arkadaşlığı, sohbeti var ama, tarikatı bu ondan almış. İbrâhim ibn-i Edhem hoca durumunda. İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'nden Şakîk almış, talebesi durumunda... (*Sahibe*) Ahbaplıkları, sohbetleri var. Yâni, yetişmiş İbrâhim ibn-i Edhem'e demek. İbrâhim ibn-i Edhem'den tarikat elini almış, tarikata intisabı, ona bağlılığı olmuş.

واسند الحديث:

(*Ve esnede'l-hadîs*) "Hadis de rivayet etti."

b. Asıl Hayır Ahiret Hayrı

أخبرنا إبراهيمُ بنُ أحمد بن إبراهيم المستملى ، إجازةً ، انَّ أحمد ابن أحيد بن نوح بن أيُّوب ، البزاز البلخى ، حدثهم قال: حدثنا أبو صالح مسلم بن عبد الرحمن البلخىَّ ، قال: حدثنى ابوعلىٍّ ، شقيقُ بن ابراهيم الأزد ى ، حدثنا عبَّاد -يعني ابن كثير- يقول: عن هشام ابن عروةَ ، قال لى عروة: قالت عائشة رضى الله عنها : كان رسول الله صلى الله عليه و سلم ، يقول: اللهمَّ انَّ الخير خير الآخرة.

TS. 61/1 (*Ahberanâ ibrâhimü'bnü ahmede'bni ibrâhîm el-müstemlî, icâzeten, enne ahmede'bne uheydi'bni nûhi'bni eyyûb, el-bezzâz el-belhîyye, haddesehüm, kàle: Haddesenâ ebû sàlihin müslimü'bnü abdi'r-rahmâni'l-belhiyyi, kàle: Haddesenî ebû*

aliyyin, şakîku'bnü ibrâhim el-ezdiyyü, haddesenâ abbâdü ya'nî ibne kesîrin, yekùlü an hişâmi'bni urvete kàle: Kàle lî-urvete kàlet âişetü radiya'llàhu anhâ: Kâne rasûlü'llàh salla'llàhu aleyhi ve selleme, yekùl: Allàhümme inne'l-hayra hayrü'l-âhireh)

Şimdi biliyorsunuz, bu kitabın müellifinin metodunu: Yüz tane mübarek büyük zâtın hayatını yazmış. Usûlü: Hayatı hakkında, ismi hakkında bilgi veriyor, memleketi hakkında bilgi veriyor. O zaman için en şerefli meşguliyet, hadis ilmiyle meşgul olmak gibi olduğundan, bu şahıs eğer bir hadis râvisi ise, aynı zamanda bunun rivâyet ettiği bir hadisi yazıyor. Ondan sonra da, bu şahsın söylediği güzel sözleri anlatmağa geçiyor. Önce hayatı ve memleketi, ismi, babası ve sâiresi hakkında bilgi.

Bak burada doğum tarihi, ölüm tarihi söylemedi; demek onu tesbit edememiş. Şu zaman doğdu, bu zaman öldü diyemiyor. Ama İbrâhim ibn-i Edhem'den tarikat almış, Hâtem-i Esam'ın hocası. O arada yaşayan bir kimse olduğu anlaşılıyor.

Şimdi burada, bu rivâyet ile, Hazret-i Aişe'den bir hadis rivâyet ettiğini misal olarak veriyor. Demek ki, Şakîk Hazretleri hadis râvîsi de olmuş, hadis de rivâyet etmiş. Hangi kanaldan, hangi sened zincirinden?.. Şu okuduğum zincirden...

Tabii bu şahısların kim olduğuna dair, bilgiler var burada:

إبراهيم بن أحمد بن إبراهيم بن داود ، أبو إسحاق المستملى البلخى

الحافظ. كان عالمًا عارفًا بأحاديث أهل بلخ ومشايخهم والتواريخ.

مات ببلخ ، فى شهور سنة ست وسبعين وثلثمائة.

İbrâhim ibn-i Ahmed ibn-i İbrâhim el-Müstemlî meselâ. Bu Ebû İshâk el-Müstemlî el-Belhî hafızmış, hadis hafızıymış. (*Kâne àlimen àrifen bi-ehàdîsi ehli belh ve meşâyihihim*) Belh ahalisinin hadisleri bilen arif bir kimseydi. (*Ve't-tevârîh*) Tarih bilgisine de sahip kimseydi bu el-Müstemlî isimli şahıs. (*Mâte bi-belh*) Belh'te öldü. (*Fî şuhûri seneh sittün ve seb'îne ve selâse mieh*) 376

senesinin içinde, ayların birisinde Belh'te vefat etti diyor. Bu şahıstan duymuş bu kitabı yazan, (*icâzeten*) icâzet yoluyla rivâyet etmiş bu şahıs.

(*Enne ahmede'bne uheydi'bni nûhi'bni eyyûb el-bezzâz el-belhî*) Kendisine rivâyet etti diye söylemiş. O da demiş ki: (*Haddesenâ ebû sâlihin müslimü'bnü abdi'r-rahmâni'l-belhî*)

Bu kimmiş?..

مسلم بن عبد الرحمن ، أبو صالح البلخى ، مستملى عمر بن
هارون بن يزيد بن جابر بن سلمة ، أبو حفص الثقفى البلخى ،
المتوفى سنة أربع وتسعين ومائة. وقدمات مسلم هذا بطرسوس ،
فى شهر رمضان ، سنة أربعين ومائتين.

(*Müslimi'bni abdi'r-rahmân, ebû sàlih el-belhî, müstemilî umeri'bni hârûni'bni yezîdi'bni câbiri'bni sülemeh, ebû hafs es-sakafî el-belhî, el-müteveffâ senete erbaîn ve tis'îne ve mieh*) 194 senesinde vefat etmiş, Filancanın divanında vazife gören bir alim kimseydi diye, o valinin adını söylüyor. (*Ve kad mâte müslimün hâzâ bi-tarsus*) Tarsus'ta ölmüş. Onun için hatırınızda kalabilir bu râvî. (*Fî şehri ramadan senete erbaîne ve mieteyn*) 240 senesinde, Ramazan'da Tarsus'ta ölmüş.

Biliyorsunuz, Tarsus hudut gibiydi, oralara cihada falan gelirlerdi. Ama Tarsus peygamberler şehri filan olduğu için, bizimkiler tabii orayı önceden almışlar, sevmişler, orada yerleşmişler. Bu zât da Tarsus'un ahalisindenmiş, kabri orada… Ya bellidir, ya belli değildir; ama ismini hatırımızda tutalım, araştıralım: Müslim ibn-i Abdirrahmân ebû Sâlih e-Belhî. 240 senesinde Tarsus'ta ölmüş. Demek ki hicretten 240 sene sonra, Anadolu'nun Tarsus şehri müslümanların elinde, orada yaşıyorlar ve gömülüyorlar.

(*Kàle: Haddesenî ebû aliyyin şakîkü'bnü ibrâhim el-ezdî*) İşte

bu şahıs Tarsus'ta ölen Şakîk Hazretleri'nden duymuş. Şimdi, Şakîk hadis râvîsi ama Şakîk'ten hadisi kim rivâyet etmiş bu Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'ye kadar, Şakîk'le arasındaki isimleri söylüyor.

Ben bu teferruatı size niye anlatıyorum?.. Bu hadis-i şerifler bu ciddiyetle okunmuş, dinlenmiş, yazılmış, nakledilmiş. Bu kadar böyle hepsi, her şey belli… Onu anlatmak istiyorum.

(*Haddesenâ abbâd, ya'nî ibni kesîr*)

عباد بن كثير الثقفى البصرى العابد. نزيل مكة. يقول عنه ابن المبارك: ما أدرى من رأيت أفضل من عباد بن كثير فى ضروب من الخير ، فاذا جاء الحديث فليس منه. مات بمكة ، سنة بضع خمسين ومائة.

(*Abbâdü'bnü kesîr es-sakafî el-basrî el-àbid. Nezîlü mekkeh*) Mekke'ye yerleşmiş. (*Yekùlü anhu ibni'l-mübârek:*) Yâni bu râvî, İbn-i Kesîr hakkında, bizim şu kitabını neşrettiğimiz İbnü'l-Mübârek Hazretleri demiş ki:

(*Mâ edrî men raeytü efdale min abbâdi'bni kesîrin fî durûbi mine'l-hayr*) "Çeşitli hayırlarda bu Abbâd'dan daha hayırlı bir kimse gördüm mü, görmedim mi bilemiyorum." diyor. Yâni çok âbid, zâhid bir insanmış bu şahıs. (*Feizâ câe'l-hadîs feleyse minhu*) "Çok hayırlı bir insan ama, hadis konusuna gelince sağlam değil." demiş. Kusurunu da dobra dobra söylüyorlar. Abiddi, zâhiddi, hayırlı kimseydi ama, hadis konusunda zayıftı. Çünkü hadis oyuncak değil. Peygamber Efendimiz'den söylenen söz. Onu belirtmiş.

(*Mâte bi-mekkete, senete bid'in ve hamsîne seneh*) "150 küsürde Mekke'de vefat etmiş." Yâni bu şahıs, bizim Şakîk'a rivâyet eden bu Mekkeli âbid.

Buna kim rivâyet etmiş? (*Hişâmü'bnü urveh*) Hişâmü'bnü Urve de:

هشام بن عروة بن الزبير بن العوام ، الأسد ى ، أبو المنذر. يرو ى
عن ابيه وغيره. وهوثقة حجة. توفى سنة خمس وأبعين ومائة.

(*Hişâmü'bnü ürvete'bni zübeyri'bni'l-avvâm, el-esedî, ebü'l-münzir*) Yâni, "Zübeyr ibn-i Avvâm'ın torunu bu. (*Yervî an ebîhi*) Babasından ve başkalarından hadis rivâyet ederdi. (*Ve hüve sikatün hüccetün*) Çok güvenilen bir insandı, sağlam bir insandı bu Hişâm ibn-i Urve. O söylemişse belge olacak kadar, hüccet kabul edilecek bir kimseydi. (*Tüveffiye senete hamsin ve erbaîne ve mieh*) 145 senesinde vefat etmiş."

Bu Hişâm ibn-i Urve, o âbid Mekkeliye rivâyet etmiş, âbid Mekkeli de bizim Şakîk Hazretleri'ne rivâyet etmiş. Ama Hişâmü'bnü Urve kimden almış?

(*Kàle lî urvetü*) Yâni babasından almış. Bu Urvetü'bnü Zübeyr, Zübeyr ibn-i Avvam'ın oğlu. Onun da hayatına aşağıdan bakıverelim:

عروة بن الزبير بن العوام الأسدي ، أبو عبد الله المدني ؛ أحد
فقهاء السبعة ، وأحد علماء التابعين. يروي عن خالته عائشة
أم المؤمنين ، وغيرها. ويروي عنه ابنه هشام وغيره. كان ثقة
كثير الحديث فقيها ، لم يدخل نفسه من شئ من الفتن. و كان
يتألف الناس على حديثه. ولد سنة تسع عشرين ، ومات سنة
اثنتين وتسعين.

(*Urvetü'bnü zübeyri'bni el-avvâm el-esedî ebû abdi'llâhi'l-medenî, ehadü fukahâi seb'ah*) "Yedi fakihten birisi." Medine'de

yedi meşhur fıkıh alimi vardı tabiîn zamanında, bu Urve onlardan bir tanesi, yedi taneden bir tanesi. Çok büyük alimdi. (*Ve ehadü ulemâi't-tâbiîn*) Tâbiînin alimlerinden birisi idi Urvetü'bnü Zübeyr. (*Yervî an hàletîhî âişete ümmü'l-mü'minîn*) Müslümanların annesi Hazret-i Aişe'den hadis rivâyet ederdi. Hazret-i Aişe onun teyzesi oluyor. Urve'nin annesi [Hazret-i Esmâ] ile Hazret-i Aişe kardeş.

Ümmü'l-mü'minîn diyor Hazret-i Aişe Vâlidemiz'e. Güzel bir şey duydum, onu size nakledeyim: Müslümanların inancına, bize göre Peygamber Efendimiz SAS'in hanımları bizim neyimiz?.. Annelerimiz. Nereden belli? Kur'an-ı Kerim'de buyuruyor ki Allah-u Teàlâ Hazretleri:

وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ (الأحزاب:٦)

(*Ve ezvâcühû ümmehâtühüm*) "O Rasûlüllah'ın zevceleri onların anneleridir." (Ahzâb, 33/6) Kur'an-ı Kerim'de Allah söylüyor bunu.

O halde, Peygamber Efendimiz'in hanımları hepimizin nesi? Annesi... El-hamdü lillâh, çok şükür, Peygamber Efendimiz'in hanımları annemiz. O halde Arapça hepimizin nesi?.. Anadili, anadili!.. "Yazıklar olsun size ve bize ki, anadilimizi bile öğrenmemişiz!" diyebilir miyiz şimdi bunun arkasından? Yapıştırır mıyız hazır cevaplılıkla, taşı gediğine koyup da?.. Hem o mübareklerin evlâdı olalım, onlar bizim annemiz olsun; hem de anadilimiz Arapça'yı öğrenmemiş olalım... Yazık bize yâ!..

O halde Arapçaya çalışalım! Analarımızın dili olduğundan Arapçayı güzelce öğrenelim de, bu Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin *Hilyetü'l-Evliyâ*'sını açalım; böyle hızlı hızlı, tıkır tıkır okuyalım, siz de hızlı hızlı dinleyin, izaha lüzum kalmadan öyle okuyalım inşâallah!..

Zaten bu *Râmûzü'l-Ehâdis*'i bizim tekkede ilk önce öyle okurlarmış. Herkes eline alırmış, hocaefendi okurmuş, herkes

takip edermiş. Hatim sürer gibi yâni. İzah filan yok. Ondan sonra, iş kısa tercümeye dökülmüş. Türkçesini bilmiyorlar diye, aman tercümesini anlatalım filan diye hadisi bir okumuşlar, bir kısa tercüme yapmışlar. İşte onlardan not tutarak, Abdülaziz Bekkine Hazretleri'nin *Râmûzü'l-Ehâdis* tercümesi meydana gelmiş. Çok nefis tercümesi var. Böyle mükemmel dirayetle tercüme etmiş.

Bizim zamanımızda, kısa tercüme de kâfî gelmediğinden, biz bir hadis-i şerifi bir derste anlata, anlata, anlata, cemaate ancak anlatabiliyoruz. Bakalım bundan sonrası nereye varır işin?.. Bundan sonrası inşâallah aslına dönmek olacak. Ana dilimizi öğreneceğiz, inşâallah öyle hızlı okuyacağız.

Evet bak, dipnotları okumanın faydası oldu. Şimdi geldik: (*Kàlet àişetü*) Ümmü'l-mü'minîn, müslümanların annesi olan RA, Hazret-i Aişe dedi ki...

Bunun hakkında da bakalım aşağıda ne yazmış:

عائشة بنت أبى بكر الصديق ، رضى الله عنهما ،التيمية ، أم عبد الله. كانت من أعلم الناس بالشعر. و كانت تصوم الدهر. توفيت سنة سبع وخمسين ، و دفنت بالبقيع .

(*Àişetü bintü ebî bekrini's-sıddîk*) "Ebû Bekr-i Sıddîk Hazretleri'nin kızı Hazret-i Aişe bu. (*Radıya'llàhu anhümâ*) Allah her ikisinden de râzı olsun... Babasından da, ondan da... (*Et-teymiyye*) Kureyş'in Teym kabilesinden idi, Teym kolundan idi."

Mekke'de ben bir taksiye bindim bir arkadaşla. Taksiciye sordum:

"—Yâ biz Mekke'ye geliyoruz, gidiyoruz böyle hacılar, umreciler. Burası Peygamber Efendimiz'in doğduğu şehir, Kureyş'in çok olduğu bir şehir. Yâni Mekke kimindi?.. Kureyşlilerin idi, Kureyş soyunun idi. Şimdi burada Suudlular var, bilmem ne ama... Suudlular çölden gelmiş, dağdan gelmiş buraya. Asıl Kureyşliler nerede?" dedim.

Şöyle başını salladı,

"—Ben Kureyştenim!" dedi.

"—Hangi kabiledensin?" dedim,

"—Teym kabilesindenim." dedi.

Demek ki, Hazret-i Aişe Vâlidemiz'in kabilesindenmiş. Ama fukaracık, külüstür bir taksisi vardı. Suudlular kanatlı kuyruklu arabalarla geziyorlar dağdan gelmeler; öteki Kureyşliler, oranın yerlileri fakr u zaruret içinde... Tabii Suudlular Necid'den gelmiş. Bayağı da savaşmışlar, filan. Biraz Mekkelilerle problemleri var, savaşıp ele geçirmişler Peygamber Efendimiz'in evlatlarından... Külüstür bir taksiyle taksicilik yapıyordu geçinmek için. Sübhànallah!..

Künyesi Ümm-i Abdi'llâh imiş. Hani Ebû Bekir diyoruz. Ebû'lu kelimeler erkekler için künye oluyor ama, kadın olunca *ümm* diyeceğiz. Meselâ. Ebü'd-Derdâ diyoruz RA, karısının adı Ümmü'd-Derdâ... Bunun da lakabı Ümmü Abdillah, Abdullah'ın anası imiş, künyesi bu. Hazret-i Aişe anamızın künyesi Ümm-ü Abdillah imiş.

(*Kânet min a'lemi'n-nâsi bi'ş-şi'ri*) "Arap şiirini en iyi bilen insanlardandı, insanların Arap şiirini en iyi bilenlerdendi Hazret-i Aişe Validemiz. (*Ve kânet tesûmu'd-dehr*) Bütün sene oruç tutardı. Her gün. Yâni haram günler hariç, her gün oruç tutardı Hazret-i Aişe Validemiz. (*Tüvüffiyet senete seb'in ve hamsin*) 57 senesinde vefat etmiştir. Hicretten 57 yıl sonra vefat etmiştir. (*Ve düfine fi'l-baki'*) Baki' Kabristanı'na defnedilmiştir.

Neresine defnedildi?.. Türbesi vardı eskiden, şimdi dümdüz. Dümdüz değil de dalgalı toprak. Bütün türbeleri Vahhâbîler yerle bir etmişler. Onun için, hiç bir şey görünmüyor. Neresi Hazret-i Osman'ın kabri, neresi Hazret-i Aişe'nin kabri, neresi hangi mübareğin kabri, belli değil. Dümdüz, işte böyle bir arsa gibi… Ot da yok, ağaç vs. de yok. Baki' Kabristanı böyle bir yer şimdi. Oraya defnedilmiş.

"—Hangi sene vefat etmiş?.."

"—57"

İyi, mâşâallah.

"—Künyesi? Ebû Abdullah mıydı?.."

"—Ümm-ü Abdillâh!"

Tamam, aferin, çok güzel! Şaşırtamadık. Şaşırtmak istedik ama, şaşırmadınız. Güzel, aferin! Siz bu gidişle, hadis alimi de olursunuz bu hafızayla...

Ne buyurmuş Hazret-i Aişe Anamız:[1]

كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، يَقُولُ : اَللَّهُمَّ إِنَّ الْخَيْرَ خَيْرُ الْآخِرَةِ .

[1] Buhârî, *Sahîh*, c.XXII, s.141, no:6661; Müslim, *Sahîh*, c.IX. s.301, no:3370; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.170, no:12755; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.43, no:13071; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.84, no:8313; Ebû Avâne, *Müsned*, c.IV, s.350, no:6935; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VI, s.84, no:3337; Bezzâr, Müsned, c.II, s.294, no:6552; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.392, no:1319; Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.VII, s.344, no:2809; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

(*Kâne rasûlü'llah salla'llàhu aleyhi ve selleme yekùl*) "Rasûlüllah SAS derdi ki..." Sık sık demek söylermiş, bir defa söylememiş. "Şöyle der dururdu." (*Kâne yekùlü*) demek, devam ederdi demek yâni. Öyle der. Ne dermiş:

(*Allàhümme inne'l-hayra hayrü'l-âhireh*) "Ey Allah'ım! Muhakkak ki, asıl hayır ahiret hayrıdır." Dünya ne olacak, gelip geçer. Mühim olan ahiret hayrıdır. *Allàhümme* dediğine göre, demek ki, "Muhakkak ki asıl hayır ahiret hayrıdır, bana ahiret hayrını ver!" diye, onu istemiş oluyor.

Bu birinci hadis-i şerif. Demek ki, Şakîk Hazretleri hadis de rivâyet etmiştir, işte bir hadis-i şerif bu.

c. Dünyalığın Helâli Hesap, Haramı Azap

Bir hadis daha... Böyle iki hadis-i şerif pek rivâyet etmez ama, bu sefer ikinci bir hadis-i şerif de rivâyet ediyor.

٢ -أخبرنا محمد بن أحمد بن سعيدٍ الرازىُّ ، قال: حدثنا الحسين بن داود البلخىُّ ، قال: حدثنا شقيق بن إبراهيم ، حدثنا أبو حاشم الأبلى ، عن أنسٍ ، رضى الله عنه ، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من أخذ من الدنيا من الحلال حاسبه الله به ؛ ومن أخذ من الدنيا من الحرام ، عذَّبه الله به. أفٍّ للدنيا وما فيها من البلَّيات ! حلالها حسابٌ ، و حرامها عزابٌ !

TS. 62/2 (*Ahberanâ muhammedü'bnü ahmede'bne saîdini'r-râziyyü*) Bu şahıs bize haber verdi diyor müellif, Sülemî. (*Kàle haddesene'l-huseynü'bnü dâvûde'l-belhî*) Hüseyin ibn-i Dâvud el-Belhî ona söylemiş. (*Kàle haddesenâ şakîku'bnü ibrâhîm*) Bu tercüme-i hâlini, hayatını okuduğumuz Şakîk, üçüncü râvî.

Demek ki Şakîk'dan birisi duymuş, o bizim müellife nakletmiş; arada iki halka var. Ama Şakîk'dan evvel, Şakîk Hazretleri kimden öğrenmiş onu okuyalım:

(*Haddesene'l-şakîku'bnü ibrâhim, haddesenâ ebû hâşimini'l-übüllî*) Ebû Hâşim isimli şahıs ona rivâyet etmiş, (*an enesin radıya'llàhu anhu*) Enes RA'dan rivâyet etmiş. Bu isimleri de okuyalım.

Ebû Hâşim el-Übüllî kimmiş?..

أبو حاشم ، كثير بن سليم ، و يقال: ابن عبد الله ، الأبلىِّ - نسبة إلى الأبلة ، بلدة قديمة على أربعة فراسح من البصرة ، و هى اليوم جزء منها - الناجى ، كان يضع الحديث على أنس بن مالك ، متروك الحديث ضعيف. مات بعد السبعين ومائة.

Basra'ya dört fersah mesafedeki Übülle beldesinde doğmuş olan bir şahısmış. Şu anda artık Basra'ya bitişmiş oluyormuş orası, müellifin yaşadığı zamanda... (*Metrûkü'l-hadîsi daîfun*) "Hadisi pek kabul edilmez, hadis konusunda zaifti." diyor. (*Mâte ba'de seb'îne ve mieh*) 170 senesinden sonra vefat etti diyor. Yâni zayıf bir râvî olduğunu söylüyor bu Übüllî'nin. O da Enes RA'dan rivâyet etmiş.

أنس بن مالك بن النضر بن ضمضم بن زيد بن حرام الأنصارى البخارى. خدم النبى صلى الله عليه و سلم عشر سنين ، و شهد بدراً. مات سنة تسعين أو بعدها ، وقد جاوز المائة. و هو آخر من مات بالبصرة من الصحابة.

(*Enesü'bnü mâlikü'bnü'n-nadr ibn-i damdami'bni zeyd ibn-i harâm el-ensârî el-buhârî*) Bu ensârdan bir kimse, sahabenin

ensâr olanından. (*Hademe'n-nebiyye salla'llahu aleyhi ve selleme aşere sinîn*) 10 sene Peygamber Efendimiz'e hizmet etmişti. (*Şehide bedren*) Bedir Savaşı'nı gördü. Yâni Bedir Savaşı'na katılmış Enes RA. (Mâte *senete tıs'în*) 90 senesinde öldü. (*Ev ba'dehâ*) Yahut ondan bir-iki sene sonra. (*Ve kad câveze'l-mieh*) 100 yaşını geçmiş olarak, 100'den fazla yaş yaşamış olarak öldü. (*Ve hüve âharu men mâte bi'l-basrati mine's-sahâbeh*) Sahabeden Basra'da en son ölen kişi Enes RA.

Buradan rivâyet geliyor. (*Kàle kàle rasûlü'llàh salla'llàhu aleyhi ve sellem*) Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu diye, Enes RA rivâyet ediyor bize:[2]

مَنْ أَخَذَ مِنَ الدُّنيَا مِنَ الْحَلاَلِ حَاسَبَهُ اللهُ بِهِ ؛ وَمَنْ أَخَذَ مِنَ الدُّنيَا
مِنَ الْحَرَامِ ، عَذَّبَهُ اللهُ بِهِ. أُفٍّ للدُّنيَا وَمَا فِيهَا مِنَ الْبَلِيَّاتِ ! حَلاَلُهَا
حِسَابٌ ، وَحَرَامُهَا عَذَابٌ (الديلمي عن أنس)

(*Men ehaze mine'd-dünyâ mine'l-halâl, hàsebehu'llahu bihî; ve men ehaze mine'd-dünyâ mine'l-harâm, azzebehu'llahu bihî. Üffin li'd-dünyâ ve mâ fîhâ mine'l-beliyyât! Halâlühâ hisâbün, ve harâmühâ azâbün!*)

Buyurmuş ki Peygamber SAS Efendimiz:

(*Men ehaze mine'd-dünyâ mine'l-halâl*) "Dünyalık mal mülk eşya vs.den helâl olanından kim alırsa eline, elde ederse, malik olursa, (*hàsebehu'llàhu bihî*) Allah onu ondan hesaba çeker. "

Neden hesaba çeker helâl maldan? Helâlden aldı. Yâni bu malı helalden aldın, tamam. Bu malın sana yüklediği görevleri yaptın mı? Zekâtını verdin mi?

Çünkü insan zengin oldu mu, parası oldu mu, onun gereği olan

[2] Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs,* c.III, s.585, no:5830; Enes ibn-i Mâlik RA'dan. *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.236, no:6325; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.III, s.393, no:45408.

birtakım vazifeleri var. Zengine, zekât vermek gerekiyor. "Bu malının zekâtını verdin mi?" diye sorar; bir...

Sonra, "Nereye harcadın?" diye sorar. Çünkü helâldan kazanmak da sorulur. Bu helâlden, tamam. "Zekâtını verdin mi?" diye sorar. Bir de, "Nereye harcadın?" diye sorar. Helal malı kötü yere harcadıysa, o da vebaldir.

Olmadık yere harcamış.

"—İşte üç katlı kocaman bir köşk yaptım hocam."

Kendi kendimizi aldatıyoruz: "Misafirler gelecek diye köşkü yaptım." diyoruz. Anlat külahıma... Ben çevireyim, sen de içine konuş, dolsun kelimeler. Ne diyeyim işte, külah.

Yâni israfa mı harcadı, boş yere mi harcadı, yanlış yere mi harcadı, günaha mı harcadı, ters bir işe mi harcadı; onun hesabını sorar Allah...

(*Ve men ehaze mine'd-dünyâ mine'l-harâm*) "Kim dünyalık maldan, mülkten haram yolla bir şey elde eder, mâlik olur, alırsa; (*azzebehu'llàhu bihî*) o kazancı, o ihtisabı, o kesbi, o mâlikiyeti haram yoldan olduğu için, ondan dolayı azab olacak mutlaka..."

O zaman, Efendimiz bu iki cümleyi söyledikten sonra buyurmuş ki: (*Üffin li'd-dünyâ*) "Öf be dünyaya! İllallah dünyadan!.. (*Ve mâ fîhâ mine'l-beliyyât*!) Ve içinde olan belâlardan, musibetlerden dolayı dünyaya yuh be, illallah be! (*Üffin li'd-dünyâ*) Üf dünyaya..." Yâni istemediğini belirten bir ifade. (*Halâlühâ hisâbün, ve harâmühâ azâbün!*) "Helali hesaptır, haramı azaptır." Böyle.

Peygamber Efendimiz'in dünyanın kıymetsiz olduğuna ve dünyaya rağbet etmemek gerektiğine ve dünyaya meyletmemek gerektiğine dair hadis-i şerifleri çok. Sadece bu değil. Evet, bunun içinde bir zayıf râvî var, hadis usûlü bakımından tenkid edilmiş bir zayıf râvîsi var ama, net ve sahih hadis-i şeriflerde de Rasûlüllah Efendimiz:[3]

[3] Tirmizî, *Sünen*, c.VIII, s.382, no:2299; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.XII, s.133, no:4099; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.391, no:3709; Hàkim, *Müstedrek*,

مَا لِي وَلِلدُّنْيَا ؟ مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ، ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا (حم. ت. ه. ك. ض. عن ابن مسعود)

RS. 488 (*Mâ lî veli'd-dünyâ*) "Benim dünyayla ne işim var?" buyuruyor. (*Mâ ene fi'd-dünyâ illâ kerâkibin istezalle tahte şeceretin sümme râha ve terekehâ*) "Dünyada ben bir ağacın gölgesinde birazcık istirahat eden, dinlenen, sonra kalkıp giden bir süvari gibiyim." buyurmuştur.

Onun için ilâhilerin birisinde, "Dünya bir gölgeliktir." diye geçiyor. Kâbe'yle ilgili bir ilâhi var böyle:

Kâbe'nin yolları bölük bölüktür
Benim yüreğim delik deliktir.
Dünya dedikleri bir gölgeliktir.
Cânım Kâbem varsam sana,
Günahkâr yüzümü sürsem sana...

Eşim dostum yüklesinler yükümü,
Komşularım helâl etsin hakkını
Görmez oldum ırak ile yakını
Cânım Kâbem varsam sana,
Günahkâr yüzümü sürsem sana...

---

c.IV, s.345, no:7859; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.311, no:10415; Bezzâr, *Müsned*, c.I, s.260, no:1533; Tayâlisî, *Müsned*, cI, s.36, no:277; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.X, s.162, no:10327; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.290, no:1384; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.XIII, s.217, no:35444; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VII, s.202; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.IX, s.196, no:5292; İbn-i Sa'd, *Tabâkàt*, c.I, s.467; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.IV, s.130, no:952; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.234; Hünnâd, *Zühd*, c.II, s.382, no:744; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.197, no:6142; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XIX, s.99, no:20292.

Tabii, başka hadis-i şerifler de var:[4]

حُبُّ الدُّنيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ .

(Hubbü'd-dünyâ re'sü külli hatîeh.) "Her hatanın başı dünya sevgisidir, dünyalık sevgisidir." diye çok. Yâni konu bakımından sağlam.

Bizim bir profesör vardı Edebiyat Fakültesi'nde. Öğrencilerden bir tanesi kalktı:

"—Hocam, (*Küntü kenzen mahfiyyen*) "Ben bir gizli hazine idim, bilinmemi istedim. Mahlûkatı yarattım, beni bilsinler diye." sözü hadis-i şerif midir, değil midir? Hadisçiler tenkit ediyorlar." diye sordu.

Bizim profesör tabii hadisçi değil de, rahmetli:

"—Ama mânâsı sağlam!" dedi. "Otur aşağıya..." dedi.

Şimdi Şakîk Hazretleri'nin sözlerine geldi sıra... İki hadis rivâyet etti ondan. Birisi, Peygamber Efendimiz: (*Allàhümme inne'l-hayra hayre'l-âhirete*) "Asıl hayır ahiret hayrıdır." buyurmuş. İkinci hadis-i şerif: "Dünyanın helâli hesaptır, haramı azaptır. Öff dünyadan, illallah dünyadan!.." demiş olduğu hadis.

d. Korkulacak Üç Durum

٣ -سمعت أبا علىٍّ سعيد بن أحمد البلخىَّ ، يقول: سمعت أبى ، يقول: سمعت محمد بن عبدٍ ، يقول: سمعت خالى محمد بن الليث ، يقول: سمعت حامداً اللفاف يقول: سمعت حاتمًا الأصمَّ

[4] Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.338, no:10501; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.388; İbn-i Asàkir, *Târih-i Dimaşk*, c.IIIL, s.428; Hz. İsÂ AS'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.192, no:6114; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.412, no:1099; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XXXXI, s.326, no:45030.

يقول: سمعت شقيق بن ابراهيم ، يقول: العاقل لا يخرج من هذه الأحرف الثلاثة: الأول: أن يكون خائفًا لما سلف منه من الذنوب. والثانى: لا يدرى ما ينزل به ساعةً بعد ساعة. والثالث: يخاف من ابهام العاقبة ، ولا يدرى ما يختم له.

TS. 63/3 (*Semi'tü ebâ aliyyin saîdebne ahmed il-belhî, yekùl: Semi'tü ebî yekùl: Semi'tü muhammede'bne'l-leys, yekùl: Semi'tü hàmiden el-leffâf, yekùl: Semi'tü hàtemeni'l-esamme yekùl: Semi'tü şakîke'bne ibrâhîme yekùl:*)

Bu rivâyet zinciri ile Şakîk Hazretleri'nin, yâni hayatını okumakta olduğumuz Şakîk Hazretleri'nin sözlerine geldi. Diyor ki Şakîk Hazretleri... Kim duymuş bundan?.. Hatem-i Esam Hazretleri, o çok sevdiğimiz zât. Ondan ötekiler duymuşlar. Müellife kadar, bu kitabı yazan adama kadar mâlumat böylece o kanaldan gelmiş. İşte (*ebî*) dediği, babam demek. (*Hàlî*) dediği, dayı demek. O ondan, o ondan duymuş, gelmiş bu söz müellifin kulağına:

(*El-àkilü lâ yahrucu min hâzihi'l-ahrufi's-selâseh: El-evvel: En yekûne hàifen limâ selefe minhü mine'z-zünûb. Ve's-sânî: Lâ yedrî mâ yenzilü bihî saaten ba'de saah. Ve's-sâlisü: Yehâfü min ibhâmi'l-àkıbeh, ve lâ yedrî mâ yuhtemmü lehû.*)

Buyurmuş ki Şakîk Hazretleri:

(*El-àkil*) "Aklı başında olan, uyanık olan, akıllı olan bir insan, (*lâ yahrucu min hazihi'l-ahrufi's-selâseh*) şu üç kelimeden, ibâreden haric olamaz. Şu üç cümlenin anlattığı durumun dışında olamaz, dışarı çıkamaz. Yâni bunların içindedir." Neymiş bu üç durum:

1. (*El-evvel*) "Birincisi: (*En yekûne hàifen limâ selefe minhu mine'z-zünûb*) Günah bâbında, kendisinden daha evvelce sadır olmuş olan suçlardan korkar durumda olması. Akıllıysa bir insan, evvelce işlemiş olduğu günah bâbından sayılacak şeylerden korkar

daimâ..."

"—Ah ben gençliğimde şunu yapmıştım, ah ben cahilliğimde şunu etmiştim... Ah ben o kalın kafalılığım zamanında, yobazlığımda şöyle etmiştim, böyle etmiştim..." filân diye, eski günahlarından dolayı içinde bir korku olur akıllıysa... Akıllı insan geçmişini düşünür, hatasını, günahını düşünür, içinde bir korku bulunur.

2. (*Ve's-sânî*) "İkincisi: (*Lâ yedrî mâ yenzilü bihî sâaten ba'de sâah*) Kendisine gökten Allah tarafından ne takdir gelecek onu bilemez. Ondan da korkar." demek. Yâni, ne olacak bilmiyor ki bir dakika sonra... Amerika gelip bomba mı atacak, füze mi patlatacak, zelzele mi olacak, Çernobil'in emsali bir yerde bir atom santrali patlasa, işte kaç sene sonra millet ölüyor da, o zaman aklımız başımıza geliyor. Bilmeyiz ki, yâni gökten ne gelecek. Ondan da korkar.

3. (*Ve's-sâlis*) "Üçüncüsü: (*Yehàfu min ibhâmi'l-àkıbeh*) Akıbetinin mübhemliğinden de korkar." Kim biliyor ne olacağını?.. Hiç kimse ileride ne olacağını bilmiyor. (*Lâ yedrî mâ yuhtemmü lehû*) "Hangi amel üzere ömrü mühürlenecek, bitecek? Acaba iyi bir insan olarak mı ahirete göçecek; yoksa kötü bir insan olarak mı ahirete göçecek?" diye ondan da korkar."

Demek ki, akıllıysa üç şeyden korkacak. Bir: Geçmiş günahlarından. İki: Şimdi başına gelebilmesi muhtemel belâlardan, musibetlerden, yağacak olan şeylerden. Üçüncüsü de: Sonunun ne olacağından.

Pekiyi korkup ne yapacak? Tedbir alacak. Tedbirini alacak, emin olmayacak, güvenmeyecek, havâî olmayacak, lâubâli olmayacak.

Geçmiş için ne tedbir alınabilir?.. Geçmiş için insan tevbe eder, istiğfâr eder. Çünkü, Allah tevbe ve istiğfâr eden, nâdim ve pişman olanın günahını affedeceğini bildiriyor. "Affet yâ Rabbi! Biliyorum ki hakikaten çok edebsizlik ettim, günah işledim, bağışla yâ Rabbi!.." der ve bağışlanması için zikir yapar, dua eder, Kur'an okur, hayır yapar, sadaka verir... Gözyaşları içinde

yapabildiği şeyleri yapar ki, eski günahları affolsun.

İkincisi: Acaba başıma gökten bir belâ yağar mı, bir şey olur mu diye hazırlıklı olur.

Şimdi ben bugün arkadaşlarla konuşuyordum, "Hocam bunu çok çok söyleyin!" dediler bana. Onun için, sizi burada kalabalık yakalamışken, söyleyeyim: Dervişlik nedir?.. Çok sözler söylenebilir de kısacası: "*Dervişlik ölüme hazırlıklı olmaktır*." Onun için, dervişler hazır asker demişler.

"—Şu anda öleceksin, hazır mısın?.."

"—Yok vallahi hocam, aman, tevbe tevbe. Şimdi hiç gelmesin, olmasın, bilmem ne..."

Neden?.. Hazırlığı yok, tevbesi yok, işi berbat, pürüzleri var evinde, iş yerinde vs.de vs.de... Temizlenmemiş bir sürü hesabı var, kapatılmamış işleri var... Haa, hazırlıklı değil… Bu derviş değil.

Bak ben size bir adamı anlatayım Osmanlı terbiyesiyle yetişmiş, bu Cumhuriyetin ilk yıllarına da yetişmiş o terbiyeyle. Uzun da anlatabilirim de, uzun mu anlatsam kısa mı anlatsam hikâyesini. Mühim bir şahsiyet... Camide bir kere anlatmıştım, burada da anlatalım, banda girsin:

İstanbul'un defterdar müdürlüğüne bir müdür tayin olmuş; itibarlı paşazade, ağazade bir adam... Gelmiş defterdar müdür olarak oturmuş dairesine... Yeni başladı işe. Her tarafa dikkat ediyor, adamlarını tanımağa çalışıyor. Aaa, bir de bakmış ki muavinlerinden bir tanesi saat dörtte dairenin kapısından çıkmış, sokakta tıpış tıpış gidiyor. Camdan görmüş, masası camın yanında.

Zırrr, zili çalmış, hademeyi çağırmış:

"—Yâ bu adam nereye gidiyor mesai saatinde?" demiş,

"—Hık mık..."

"—Konuşsana be adam, ne saklıyorsun?"

"—Efendim işte..."

"—E söylesene be adam!"

“—Efendim o dindardır da, ezan vakti olduğundan camiye gidiyor.”

“—Çağır onu, koş!”

Adam böyle paldır küldür... Yeni müdür, neyin nesi belli değil filan... Koşmuş, muavinin arkasından yetişmiş, bu da camdan bakıyor. Tamam, müstahdem kapıdan çıktı, muavine yetişti, fıs fıs bir şeyler konuştu. Aaa, muavin devam ediyor, dönmedi geriye. Müstahdem gelmiş, gene çalmış zili.

“—Ne oldu? Ne dedi o herif?”

“—Vallàhi efedim, ‘Namazdan sonra!’ dedi.”

Demiş:

“—Derhal git, hemen çağır, şimdi istiyorum!”

Paldır küldür, paldır küldür, paldır küldür gene koşmuş müstahdem nefes nefese. “Fesübhàna’llàh, bu yeni müdürden de...” filan... Sokağın köşesinde yakalamış gene adamı. Gene bir şey konuşmuşlar. Bu da bakıyor artık perdeden, böyle ne oluyor diye. Kaşlarını çatmış muavin:

“—Namazdan sonra dedik ya be adam!..”

O da azarlamış. Süklüm püklüm müstahdem gelmiş.

“—Ne dedi?”

“—Gelmedi efendim, ‘Namazdan sonra...’ dedi.”

Artık bu kalkmış, odada bir o tarafa bir bu tarafa geziniyor, sinirli, kafesin içindeki aslan gibi, yiyecek geldiği zaman... Muavinin hali harap... Biraz sonra namaz kılmış, gelmiş muavin. Böyle camdan onun geldiğini görünce, “Şimdi ben senin çarkına okurum, feleği başına geçiririm.” filan...

Fakat adam kapıyı çalmış. Ne öyle mahcup bir insan hali var, ne korkan bir insan hali var, gayet de ciddi:

“—Müdür bey, beni istemişsiniz, buyurun!” demiş.

Onun öyle gayet vakur, korkmaz, heybetli, ciddiyetinden müdür biraz afallamış. Sanıyor ki süklüm püklüm olacak, “Efendim işte kusura bakmayın da, hıktı mıktı...” filan diyecek sanıyor. Öyle gayet pervasızlığını görünce, demiş:

"—Be birader yâ, olmaz ki böyle de. İki defa arkandan müstahdemi gönderiyoruz, geri gelmiyorsun. Biz bu dairede müdürsek, yâni sözümüzün dinlenmesi lâzım değil mi filan..."

Gayet ciddi gene, demiş ki:

"—Ben sizi niçin dinliyorum efendim? Ben sizi niçin dinliyorum?"

"—Ne demek, müdürünüm ben senin, beni dinleyeceksin!"

"—Hayır efendim."

"—Ne demek?.."

"—İzah edeyim efendim: Ben Allah'ın kuluyum. Allah yarattı beni. Bana bu varlığı Allah verdi. Beni besleyen, büyüten, varlığım, her şeyim ondan. Allah'ın kuluyum ben. Benim bu dünyadaki vazifem, Allah'a kulluk etmek... Ama Allah peygamber göndermiş, buna itaat edin buyurmuş. Onun için Rasûlüllah'a itaat da vazifem... Allah'ı sevmemin, Allah'ın kulu olmamın gereği Rasûlüllah'a tâbi olmak... Rasûlüllah SAS Hazretleri'nden sonra, halifelerine geçmiş bu vazife. Onun için onlara da itaat etmem lâzım, Rasûlüllah'ın halifesidir diye. Rasûlüllah'ın halifesi de, devletin her işini tek başına kendisi yapamadığından, her dairenin başına vekiller tayin etmiş..."

Eskiden bakanlara vekil derlerdi. İşte Maliye Vekili derlerdi. Şimdi Maliye Bakanı diyor. Bakmaktan ibaret mi yâni işi?.. "Vekil de kendisi bütün işleri yapamadığından, her şehre birer müdür tayin eder, o da onun vekili olmuş olur. Memurlar da müdüre, Allah'a itaatin bir gereği olarak itaat eder. Çünkü silsile-i merâtible Allah'a itaat etmesi gerekiyor bu şahısların...

Ama, asıl itaat etmesi gereken Allah bir emir buyurduğu zaman (*Hayye ale's-salâh!*) 'Namaza gel ey kulum!' (*Hayye ale'l-felâh*) 'Kurtuluşa gel ey kulum!' diye çağırıyor. Müezzini bağırttırıyor Allah, 'Ey kullarım namaza gelin!' diyor. Şimdi asıl kulluk etmem gereken Rabbim, bana doğrudan doğruya bir emir verince, aradaki vekillerin hükmü kalmaz, ben o zaman onları dinlemem. Benim vazife anlayışım budur müdür bey." demiş. "Bunu anlayamıyorsanız, kabul etmiyorsanız mühürü getireyim,

buyurun istifa ediyorum, ayrılıyorum." demiş.

Kapıyı tak vurmuş, izin de istemeden çıkmış.

Adam düşünmüş, kalmış. Şimdiye kadar memurluk, amirlik, müdürlük neden olur, niye itaat edilir hiç düşünmemiş adam bu şeyi. Zili çalmış,

"—Yâ, şu daireden bir iki adam çağırın bakalım bana!"demiş.

"—Bu muavin nasıl bir adamdır? Bir acaip adam, müdürü dinlemiyor, mesai saatinde camiye gidiyor. Nasıl bir adam bu?.." diye sormuş.

"—Efendim, bu dairenin direğidir o!.. O gitti mi yıkılır. Öyle bilgilidir ve öyle çalışkandır. Sabah namazından sonra gelir ve masasındaki bütün evrakı temizlemeden masasından kalkmaz. Yedi olur, sekiz olur, dokuz olur, on olur, on bir olur, gece yarısı olur; 'Yarına belki çıkarım belki çıkamam, devletin işi, halifenin işi yarına kalmasın!' diye bütün evrakını, işini bitirir. Ondan sonra, *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*, işte canını verse canını vermeğe hazır bir şekilde evine gider." demişler. "Hiç iş bırakmaz. Ertesi gün buraya gelen bir insan, bir işle karşılaşmaz. Bütün işler bitirilmiş olur, onun masasında iş olmaz. Müthiş kıymetli, müthiş bilgili ve müthiş güzel ahlâklı, salâbet-i dîniyye sahibi ve ahlâkı çok güzel insandır." demişler.

"—Yâ bu istifa etmeğe kalktı. Ben biraz sorgu sual açtım namaza niye gidiyor diye..."

"—Efendim, bu namaza gider. Namaza gider ama, akşam namazından sonra, yatsıdan sonra da çalışır. Gider ama çalışır. Yâni, onun için mühim olan iştir, onun için daha mühim olan ibadettir. Bu böyledir." demişler.

Ondan sonra,

"—Pekâlâ öyleyse." demiş, ensesini kaşımış kalmış müdür, ne yapsın. İstifasını kabul etmemiş. Ötekisine bir şey dememiş, ses çıkartamamış.

Sonra tabii, tanıdıkça hayran kalmış bilgisine, görgüsüne, ahlâkının güzelliğine, vakârına ve sâiresine... Bir zaman gelmiş,

bu defterdar daha yüksek bir yere terfî olmuş, bakanlıkta, vekâlette daha yüksek bir yere çıkacak. Naz yapmış yukarıya. Demiş ki:

"—Kabul etmem bu yeni görevi, bir şartım var."

"—Nedir?" demişler,

"—Benim muavinim defterdar olacak. Onu defterdar yaparsanız ancak kabul edebilirim. Yoksa olmaz." filan.

Ve onu da çağırmış, işte demiş ki:

"—Böyle dedim ben, şart koştum. Ben gidiyorum ama, yerime seni müdür yapmalarını istedim."

Demiş ki:

"—Müdür bey, teveccühünüze teşekkür ederim. Ben zaten muavinlik görevinin sorumluluk duygusu altında eziliyorum. Şurada şu hizmeti bitirmeme, tekàüdlüğüme de az bir zaman kalmıştır, beni yakmayın!.. Ben burada vazifemi yapayım. Kim gelirse gelsin, benim mevkide, makamda gözüm yoktur." demiş.

Şimdi bu sözü nereden açtım?.. Derviş ölüme hazırdır. Yâni, "Gel bakalım kulum, hadi dünya bitti, yürü ahirete!" dense, "Pekiyi" diyebiliyor mu; dervištir. Diyemiyor mu?.. Takıntısı var, bilmem bağlantısı var, borcu var, hesabı var, karışık işi var, kimsenin bilmediği çapraşık şeyi var; derviş değil.

Sonra insan, başına melekü'l-mevt geldiği zaman kanadıyla, heybetiyle, "Ver bakalım canını!" dediği zaman, o manzara karşısında ter dökerken, acaba aklına bir şey gelecek mi, aklı fırttırıp gidecek mi?.. *Lâ ilàhe illa'llàh* diyebilecek mi, diyemeyecek mi?..

Peygamber Efendimiz buyurmuş ki:

تَمُوتُونَ كَمَا تَعِيشُونَ .

(*Temûtûn kemâ taîşûn*) "Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz." Onun için, *Allah* diyerek, *Lâ ilàhe illa'llàh* diyerek yaşayacak ki, en sonunda melekü'l-mevt geldiği zaman da, *Allah* ve *Lâ ilàhe*

illa'llàh diyebilsin.

Derviş onun için zikir yapıyor, bir bakıma da ölüme egzersiz yapıyor. Ölüm anında, ızdırablarına rağmen, damarlarındaki kanın, canın çekilmesindeki sıkıntılara rağmen, *Lâ ilàhe illa'llàh* diyebilmenin egzersizini yapıyor demektir yâni.

Onun için, korkacak, geçmiş günahlarından tevbe edecek. Şimdi başına gelebilecek şeylere karşı hazırlıklı olacak. Ecel gelebilir, Azrâil dönemeçte karşısına çıkabilir, zelzele olabilir, bilmem ne olabilir...

Bizim uçak bir kaza yaptı havada, ben bulunduğum koltuktan bir uçtum, öndeki adamın sırtına binmişim. Benim önümdeki adamın gideceği daha başka bir yer yoktu, önünde bölme vardı; o da tavanı deldi, kafası oraya girdi. Havada böyle bir kaza geçirdik, benim kaç ay boynum ağrı yaptı. Uçak böyle başladı pike aşağıya gidiyor. "*İnnâ li'llah, ve innâ ileyhi râciùn*... İşte ömür bitti burada..." dedim. Yâni, bir anlık bir şey.

İkincisi ne diyor: (*Lâ yedrî mâ yenzilü bihî sâaten ba'de sâah*) "Bir an sonra ne olacağını bilmez, ondan da korkar. Ona da hazırlıklı olur derviş."

Üçüncüsü: "Sonunda ne olacak iş? Ömrü nasıl mühürlenecek, nasıl ölecek?.." Onu da bilmez, ona da hazırlanır.

فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ (الأعراف:٣٤)

(*Feizâ câe ecelühüm felâ yeste'hirûne sâaten ve lâ yestakdimûn*) [Ecelleri geldiği zaman, ne bir an geri kalırlar, ne de bir an ileri gidebilirler.] (A'râf, 7/34)

Ecel geldiği zaman te'hir de olmaz, ta'cîl de olmaz. O zamanda canını alırlar, yapamadığı iş kalır geri... Yarım iş yarım kalır, çirkin iş çirkin kalır. İçki masasındaysa, orada ölür. Kumar masasındaysa, orada ölür. Meyhanedeyse, orada çatlar. Yüznumaradaysa, yüznumarada ölür. Camideyse, camide ölür. Hangi yoldaysa... Allah hüsn-ü hâtime ihsân etsin...

Her zaman söylediğim, hatırımdan hiç gitmeyen bir misal var. Osmanlı şairlerinden birisi tevbe etmiş, içki içmeyeceğim diye; sonra da pişman olmuş, içmiş gene. Tevbesini bozmuş da, bir de şiir yazmış, aptal... Yâni ayıplamamak da lâzım ama, ibret olsun diye. İsim de söylemiyoruz ya:

Tevbe ettim ki, etmeyem tevbe,
Tevbeye tevbe-i nasuh olsun!..

Yâni, tevbesinden pişman olmuş, "Tevbeler tevbesi, bundan sonra tevbe etmem!" diyor. Tevbe etmemek hususunda azmini ifade ediyor. "Tevbeye tevbe-i nasûh olsun." diyor. "Bundan sonra aslâ tevbe etmeyeceğim, bırakmayacağım içkiyi..." demek istiyor.

E şimdi, böyle bir beyit söylemiş olan bir şairin ölümü nasıl olur, tahmin edin!.. Meyhanede ölmüş, içki masasında ölmüş. E sen böyle söylersen... Sen kendi kendine azmetmişsin, söz vermişsin, tevbe etmeyeceğim içmeye, içkiye tevbe etmeyeceğim dedin, etmedin; işte bak sonun böyle oldu!

Onun için, Allah CC hüsn-ü hâtimeler nasîb etsin... Oradan da korkuyoruz tabii, ölüme hazırlanmak lâzım! Güzel hal üzere olmağa çalışmak lâzım! Ve her türlü günahtan eli çekmek lâzım! Her türlü hayra girmek lâzım!.. Allah insanın canını hayır yolunda alsın... Ya camiye giderken, ya hacca giderken, ya cihadda, ya güzel bir yerde, ya Kur'an okurken, ya oruçluyken, ya zikir halindeyken Allah hüsn-ü hâtime nasib etsin...

e. Dünya İle Helâk Olmaktan Sakın!

٤ - وبإسناده ، قال: سمعت شقيقًا ، يقول: احذر ألاَّ تهلك بالدنيا ، ولا تهتم ! فإنَّ رزقك لا يعطى لأحدٍ سواك.

TS. 63/4 (*Ve bi-isnâdihî, kàle: Semi'tü şakîkan yekùl*) Yine aynı zincirle, rivâyet zinciriyle Şakîk'ın şöyle dediğini duymuş. Kimdi bu?.. Evvelki isnadda en son kimdi? Bileceğiniz bir kimse de

ondan soruyorum, bilemezseniz sorar mıyım zor soruyu:

"—Hàtem-i Esam."

Evet, Hàtem-i Esam'dan rivayeten. Talebesiydi ya.

(*İhzer ellâ tehlike bi'd-dünyâ, ve lâ tehtem! Feinne rızkake lâ yu'tâ li-ehadin sivâke*) buyurmuş ki: "Dünya ile helâk olmaktan (*ihzer*) hazer eyle; (*ellâ tehlike bi'd-dünyâ*) dünya ile helâk olmaktan kork!.."

Yâni, insanoğlu dünyaya dalar, "Rızık kazanacağım, para sahibi olacağım, ev yaptıracağım, öyle edeceğim, böyle edeceğim..." filân derken, helâk olur gider. Yâni, "Böyle ölmemek konusunda hazer üzere ol, dikkat üzere ol ve telaşlanma, sakin ol! Çünkü, nasıl olsa senin rızkını başkasına verecek değiller. Onun için rahat et!" diye anlıyorum sözü.

f. Ölüme Hazırlıklı Ol!

٥ - قال ، وسعت شقيقًا ، يقول: استعدَّ ! اذا جاءك الموت لانسأل الرجعة.

TS. 63/5 (*Kàle ve semi'tü şakîkan yekùl*) Dedi ki aynı zât, yâni Hâtem-i Esâm Hazretleri: "Şakîk'ın şöyle söylediğini duydum: (*İstaidde! İzâ câeke'l-mevtü lâ nes'elü'r-rec'ate*) *Nes'elü* demiş, tabii bunun noktası eksik çıkmışsa *tes'elü* de olabilir. İkisi de aynı kapıya çıkar.

(*İstaid*) "Hazırlan, hazırlıklı ol! (*İzâ câeke'l-mevtü*) Ölüm geldiği zaman, (*lâ nes'elü'r-rec'ate*) geri dönmeyi isteyemeyeceğiz." Veya, (*lâ tes'elü'r-rec'ate*) "Geri dönmeyi isteyemeyeceksin!" Yâni "Ecel geldi mi, geri dönmeyi isteme hakkın yok, geri de dönmek mümkün değil; onun için hazırlığını yap! Gelmeden hazırlığını yap ki, sonra 'Aman biraz daha müsaade et, geri döndür!' diyemeyeceksin nasıl olsa." demek istiyor.

Biz de, dervişlik bakımından bu hazırlığı iyi görüyoruz. Büyüklerimiz de hep ona hazırlamağa çalışmışlar nasihatleriyle

bizi.

Ben, bir de meselâ bu Bosna olayından sonra düşündüm, bu Bosnalıların yerine kendimi koydum, ne kadar hazırlıksız yakalanmışlar filan diye, bizim arkadaşları topladım:

"—Yâ bir insanın böyle olağanüstü bir durumda yanında bir şeyler olması lâzım! Neler olması lâzım? Bir liste yapın!" dedim.

20-25 kalem bir şeyler yazdılar. Yâni bir zelzele oluverse, veya düşman geliyor, şöyle oluyor şuradan şuraya gideceksin deseler... Hemen şurada fermuarlı bir çanta, hop alacaksın. Bugün baktım sakallı bir çocuk, arkasında bir şey var büyük. Bak bu hazırlanmış dedim. Arkasındakini bilmiyorum ama sırtına böyle bir şey almış, bir şey geçirmiş, sakallı bir çocuktu. Şimdi fermuarlı bir çantası veya bir sırt çantası olması lâzım.

Hazırlamışlar arkadaşlar getirdiler bana... Mâşâallah, baktım 20-25 kalem malzeme var içinde. Dürmüşler, bir yatak oluyor. Yâni taşın toprağın, suyun soğuğun üzerinde yatılabilecek bir şey. Bıçak, kazma, kürek, fener, ıvır zıvır böyle şeyleri bir hazır çanta etmişler. Sonra baktım dergide reklamda, birkaç sınıf yapmışlar. Yâni lüks tarife, orta tarife, gariban tarifesi filan diye galiba. Ama iyi, hoşuma gidiyor.

Geçen sene bizim arkadaşlarla, Kovada Gölü'nün orada çadırlı bir aile eğitim kampı yaptık. Tabii oraya geldi arkadaşlar çoluk çocuğuyla. Bizimkiler de öyle diyordu:

"—Yâ, bu kalın yorganları niye getirdiniz? Battaniye yeter." diyorlardı.

Gece bir soğuk bastırdı, ertesi gün şehirden kalın kalın şeyleri getirttik biz... Arkadaşlar da tabii oraya hazırlıksız gelmişler. Kimisi soğuğu yemiş, böyle müzmin öksürük olmuş. Kimisini akrep sokmuş... Fakat alıştılar, biz de alıştık. İlk gün biraz bocaladık ama, bir hafta orada yıldızların altında, çamların arasında kamp yaptık. Burada, bizimle beraber o kampı yaşayan arkadaşlar var... İyi oldu. Yâni meşakkatli ama...

İşte geceleyin kalkıyorsun, ayaz, kurt tehlikesi var, düşman tehlikesi var, arkadaşlar nöbet tutuyorlar, el fenerleriyle

geziyorlar... Tabii dışarıda nerede abdesti bozacaksın, nerede abdest alacaksın?.. Kadınlar ne yapacak, erkekler ne yapacak?.. Biraz sıkıntıları çeksinler diye, öyle bir kamp yaptım ben. Yâni, bizim arkadaşlar görsün Hanya'yı Konya'yı diye... Yâni şehirde ev beğenmez. "Gel bakalım sen biraz Kovada Aile Kampı'na da, gör, elindeki nimetlerin kıymetini anla!" gibilerden.

Tabii biz bunu neden yapıyoruz?.. Hayatın çeşitli şartlarına karşı insan hazırlansın diye... Şükrü artar insanın. El-hamdü lillâh... Evinde insanın musluktan su akması büyük nimet! Kovayla getirmek daha zor… Veyahut abdest alacaksın, maşrapayla su döküyorsun. İşte ya birisi yardım edecek, yardım etmezse zor oluyor vs. filan. E yüznumaraya gittin... Yok şimdi lüks. Ne yapacaksın? Hadi bakalım ayıkla pirincin taşını.

Ben ilk defa böyle evden gittim, ondan sonra sabun arıyorum. Babam güldü:

"—Evladım, sabunsuz da olur." dedi.

Ben, sanki sabunsuz yaşanamayacağını sanıyordum. Yoksa ne

yapacaksın? Olmayan durumlara göre hazırlanması lâzım insanın...

İşte böyle bu hazırlanma işinde, biz hafif yollu bir gayret gösterdik. Önümüzdeki yazda da inşâallah, daha güzelini de yapacağız. Bakalım inşâallah iyi olur, hoşter olur, bedter değil de...

Yâni ölüme hazırlanmak, hazırlıklı olmak meselesi; her şeyde hazırlıklı olmak. Yâni yarın öbür gün Bosna-Hersek gibi olursa Türkiye ne yaparız?.. Amerika gelir, bize de nokta atışları yaparsa, ne yaparız?.. Veya Bulgar, Rusla anlaşır, Sırpla birleşir de Trakya'dan yürürse ne yaparız? İnşâallah yürüyemez.

Kur'an-ı Kerim ne diyor:

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ (الأنفال: ٦٠)

(*Ve eiddû lehüm mestata'tüm min kuvvetin ve ribâti'l-hayli*) "Gücünüzün yettiği kadar onlara karşı kuvvet [ve cihad için bağlanıp beslenen atlar] hazırlayın; (*türhibûne bihî aduvva'llâhi ve aduvveküm*) Allah'ın düşmanlarını ve sizin düşmanlarını böylece korkutacak hazırlıkları yapın!" (Enfâl, 8/60)

Yâni, adam korksun! Bilsin ki, herkesin elinde silah vardır, herkesin evinde silah vardır ve bunlar ölümden korkmazlar; bu çeşit şeylere alışkındırlar ve hazırlıklıdırlar. O zaman yanaşamaz Hazırlıksız görünce, o zaman yapacağını yapar.

Bizim Bosnalılar, Bosna-Hersek Cumhuriyeti'ni ilan etmişler. Herkes ilan ediyordu o zaman; Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya… vs. Bunlar da Bosna-Hersek ayrı cumhuriyet olsun diye ilan etmişler.

Orduları yok, askerleri yok... Biraz ellerinde silah varmış. "Ne yapalım, ne yapalım; bu silahlar bizim içimize yaramaz ama, Türk kardeşlerimize gönderelim!" diye düşünmüşler. Bizim Türkiye'ye

göndermeyi düşünmüşler. Hiç akıllarının köşesinden geçmemiş ki, bu Sırplar bize bir oyun eder de saldırır diye.

Ama bak şimdi öğrendiler, acı bir şekilde öğrendiler. Tabii, Allah'ın çeşitli hikmetleri var, her işte hikmetleri var. Müslümanlar birleşsin diye, müslümanlar uyansın diye, müslümanlar gavurların asıl niyetlerini görsün diye, kalleşliklerini anlasın diye, her yerde birbirini tutsun diye, desteklesin diye ihtilafı, gevşekliği, birbiriyle uğraşmayı, kavgayı, gürültüyü bıraksın diye bunların hepsi birer ibret...

Ama hâlâ, o caminin ahalisi bu caminin ahalisiyle kavga eder; o tekkenin ahalisi, bu tekkenin ahalisini çekiştirir; iki müslüman komşu birbirini incir çekirdeğini doldurmayacak şeyden dolayı hırpalar, birbirinin aleyhine konuşur, görüşür filan... E o zaman, Allah'ın cezası gelir. Allah korusun... Allah bizi lütfuyla ıslah eylesin, kahrıyla değil...

Lafı uzatmışız ama, bir tane daha okuyalım veya sayfayı bitirelim! En iyisi sayfayı bitirmek…

g. Tevekkül Nedir?

٦ -وبه قال: سمعت شقيقًا ، يقول: التوكل أن يطمئنَّ قلبك بموعود الله.

TS. 63/6 (*Ve bihî kàle semi'tü şakîkan yekùl*) Yine aynı sened ile, Şakîk-i Belhî Hazretleri'nin şöyle söylediğini Hàtem-i Esam Hazretleri naklediyor:

(*Et-tevekkülü en yatmainne kalbüke bi-mev'ùdi'llâh*) Tevekkülü tarif ediyor bu sözünde: "Tevekkül, Allah'ın va'dine kalbinin güvenmesidir." Allah va'detmiş, yapacak. Allah va'detmiş lütfedecek diye. Ortada bir şey yok ama va'di var Allah'ın, tamam. Va'dine itimad etmek ve kalbinin onunla mutmain olmasıdır. Tevekkül bu...

İşte büyüklerden bazıları, tevekkül kelimesi için yiyecek, içecek, su, bir şey almadan çöle çıkmışlar. Ya bu çöle çıkılır mı?..

Bakkal yok, kasap yok, para yok, pul yok, ot yok, ağaç yok, kum işte... Tabii, Allah'ı denemek doğru değildir. Yâni, Allah'ı imtihan eder gibi bir şey yapmak doğru değildir.

Şeriatın emri;[5]

قَيِّدْ وتَوَكَّلْ (هب. عن عمروبن أمية الضمري)

(*Kayyid ve tevekkel*)'dir. Yâni, "Deveni bağla, ondan sonra tevekkül et! Yâni, tedbirini al, ondan sonra tevekkül et!" Tedbirin kâr etmediği yerler vardır ama, tedbir senin vazifendir, fiilî duandır. Sen tedbirini alacaksın, tevekkülünü de gene yapacaksın!..

h. Takvâ Üç Şeyde Belli Olur

٧ - وبه قال شقيقٌ: تعرف تقوى الرجل فى ثلاثة اشياء :

فى أخذه ، ومنعه ، و كلامه.

TS. 63/7 (*Ve bihî kàle şakîkun*) Yine Hâtem-i Esam yoluyla gelen rivayete göre, Şakîk-ı Belhî Hazretleri buyurmuş ki:

(*Tu'rafü takva'r-racüli fî selâseti eşyâ': Fî ahzihî, ve men'ihî, ve kelâmih.*) "Kişinin, adamın, er kişinin, mert kişinin takvâsı üç şeyle belli olur. Adam takvâ ehli mi, takvâsız mı? Cıvık mı, kavî mi? Sağlam müslüman mı, cıvık müslüman mı? Allah'tan korkan mı, korkmayan mı? Üç şeyinden anlaşılır: (*Fî ahzihî, ve men'ihî, ve kelâmihi*) Almasından, men edişinden ve konuşmasından anlaşılır."

1. Alırken helâl almağa gayret ediyorsa, haram ise almıyorsa,

[5] Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.80, no:1211; Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.368, no:633: Amr ibn-i Ümeyye ed-Dàmirî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.101, no:5688; Keşfü'l-Hafâ, c.II, s.104, no:1905; Câmiü'l-Ehàdîs, c.XV, s.211, no:15339.

alışında bir kontrol mekanizması çalıştırıyorsa:

"—Bu haramdır istemem."

"—Çok para yâhu, tepilir mi? Aptal mısın sen?.."

"—Çekil başımdan! Sen şeytan mısın? Ben haram şeyi istemem."

İtebiliyorsa, helâli alabiliyorsa; işte takvâ ehli bu adam. Allah'tan korkan bir insan, alışından anlaşılır.

2. (*Ve men'ihî*) "Vermeyişinden, men edişinden anlaşılır." Yâni, haram olan şeyi yapmamakta, haram olan yola gitmemekte ve başkalarını ve kendisini, nefsini engellemekte. 'Ey nefsim oraya gitme, o işi yapma, yapamazsın bunu, yapmamalısın bunu!' diyebiliyorsa, tutabiliyorsa yâni kendisini, veya başkasını, oğlunu, kızını, karısını, öyle yapamazsın diyebiliyorsa oradan anlaşılır."

3. (*Ve kelâmihî*) "Ve sözünden de. Yalan söylemiyor, dobra dobra doğruyu konuşuyor, hakikati ifade ediyor. Yalancı şahidlik yapmıyor, hakkı söylemekten çekinmiyor. Zalim sultanın karşısında bile doğruyu çatır çatır söylüyor... Hah, konuşmasından anlaşılır, takvâ ehlidir.

Demek ki: Alışından, engelleyişinden, konuşmasından anlaşılır. Üç şeyden anlaşılır, bir insanın takvâ ehli olduğu...

"—Ben takvâ ehli bir kimseyim!"

Ama sen haramı alıyorsun, deveyi hamuduyla yutuyorsun, takvâ ehli değilsin. Gidilmeyecek yere gidiyorsun, başkalarına müsaade ediyorsun yanında.

Bak Peygamber Efendimiz'in sünnetinin bir çeşidi de nedir?.. Takrîrî sünnettir. Yanında bir şey yapıldığı zaman, Peygamber Efendimiz engellememişse, o iş caiz demektir. Çünkü kötü bir şey olsaydı, Rasûlüllah engellerdi. Demek ki engelleme görevi de olacak.

Sözüne de sahip olacak; dürüst konuşacak, doğru sözlü olacak, eğri sözü olmayacak. Hakkı söyleyecek, aleyhinde bile olsa, kendisinin, anasının babasının menfaatinin aleyhinde bile olsa, zalim sultanın karşısında bile olsa, dobra dobra hakikati

söyleyecek.

i. Fakirliğin Alâmeti

Ve sonuncu cümle:

٨ - وبه قال: سمعت شقيقًا ، وسئل: بأ ىِّ شئٍ يعرف الرجل أنه أصاب القلة ؟ قال: بأن كلَّ شئٍ يأخذ ه من الدنيا ، يأخذ ه فى حالٍ ، يخاف ان لم يأخذ ه أن يأثم.

TS. 63/8 (*Ve bihî kàle semi'tü şakîkan*) Yine aynı Hàtem-i Esam kanalıyla rivâyet. "Şakîk-i Belhî Hazretleri'nin şöyle dediğini işittim." (*Ve süile bi-eyyi şey'in ya'rifü'r-racülü ennehû ashàbe'l-kılleh*) "Bir insanın fakirliğe tam sahip olmuş, yakalamış, tam fakirlik erbâbı olmuş olduğu nereden anlaşılır?" diye sorulduğu zaman, (*kàle*) buyurdu ki Şakîk-i Belhî Hazretleri: (*Bi-enne külle şey'in ye'huzü mine'd-dünyâ, ye'huzühû fî hâlin, yehâfu inne lem ye'huzhu en ye'sem*)

Demiş ki: "Bir insanın fakirlik mertebesine eriştiği şuradan anlaşılır ki..." Onu anlatacağım. Ne demek bu fakirlik mertebesi? Ne biçim şey söylüyor hoca? Ne biçim şey söylediğini anlatacağım da... "Bir insan dünyalıktan bir şey alıyorsa, yâni bunu aldığı halde almadığı halde günah işleyeceğinden korkuyorsa, ondan alıyorsa o zaman fakirliği, o mertebeyi yakalamış, onu elde etmiş demektir."

Şimdi bu mübareklerin hayat felsefeleri bizimki gibi değil, seninki gibi değil. Biz, bir evimiz olsa, bir arabamız olsa, bir işimiz olsa, paramız olsa, pulumuz olsa, yazlığımız olsa, kışlığımız olsa vs. vs. olsa da olsa diye düşünürüz. Bunlar da Peygamber SAS Efendimiz:[6]

[6] *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.828, no:1835.

اَلْفَقْرُ فَخْرِي

(*El-fakru fahrî*) "Fakirlik benim medâr-ı iftihârımdır." buyurdu diye, miskinlerle düşüp kalktı diye, dünyalığa meyletmedi diye ve bir insanın dinindeki, imanındaki samimiyet yokluk zamanında belli olduğundan, fakirliği bir makam olarak görmüşlerdir, yüksek bir mertebe olarak görmüşlerdir. Kolay kolay varılamıyor, insan zenginlikten kolay kola vazgeçemiyor ve o fakr haline, fakir-i ilâhî, fakîr-i hakîkî olma haline ulaşamıyor yâni.

Nereden anlaşılır, bu adam bu makamda mı?.. Dünyada gözü yok, fakirlik makamını yakalamış, o makama çıkmış bir insan olduğu nereden anlaşılır?.. Bir şey aldığı zaman, almadığı zaman günah işleyeceğini düşünüyor da ondan alıyorsa; işte o zaman eshâb-ı fakırdandır. Yâni (*el-fakru fahrî*) makamına ulaşmış iyi bir derviş demektir diyor.

Şimdi almadığı zaman, günah nasıl olur? Meselâ almadığı zaman artık (*kâde'l-fakru en yekûne küfren*) rivayeti de var. Yâni "Fakirlik herkesin tahammül edeceği bir şey değildir, insan çıldırır, çığırından çıkar, yanlış işler yapabilir, günaha dalabilir vs. filan... O zaman ölmeyecek kadar, hani haram olan bir şeyi bile ölmeyecek kadar yemesi helâl oluyor, zaruret halinde, ıstırar halinde. Onun gibi bir sebepten ancak alıyorsa o zaman hakiki fakirdir. Aksi takdirde almayacaktır, mecbur olduğu için alıyor.

Medine'de ben böyle bir Afrikalı kadıncağız gördüm, kenarda oturmuş. Birisi getirdi, para verdi:

"—Teşekkür ederim. Ben bugünlük bir şeyler aldım, başkasına ver!" dedi.

Fukara, perişan, yolun kenarında oturmuş. Herhalde bir delilin odası modası yoktur zavallıcığın, yâni sokağın kenarında yatıyordur. "Bugünlük ihtiyacımı aldım, istemem." dedi.

Ama dayanamayacak gibi, ibadet yapamayacak gibi, ibadetleri yapamadığından dolayı günah girecek gibi olduğu sebepten alıyorsa, o zaman o zarar vermiyor fakirliğine.

Yâni bunlar böyle düşünmüşler, bunların halini anlamak çok zor ve onların haliyle yaşamak bizim için hiç mümkün değil. Biz çok muhallebi çocuğuyuz. Yâni biz hiç alışmamışız böyle şeylere... Bu gibi tecrübeleri ve deneyimleri düşünmüyoruz. Ben hatta kitap yazanların böyle kitaplarına bakıyorum dipnotlarına, böyle konular geldi mi, aşağıya bir dipnot döktürüyorlar:

"—Dinimiz zenginliği yasaklamamıştır." bilmem ne...

Kıvrım kıvrım kıvranıyor. Yâni bu şeyi ille bir tevil çaresi arıyor. Çünkü gönlü râzı olmuyor, tahammül edemiyor yâni. Böyle biraz eyvah, yâni fakirlik gelse halim nice olur diye korkusundan, dipnotta onu tevil etmeye çalışıyor yâni.

Peygamber Efendimiz, sahabeden genç birisinin eline bir şey vermiş, al demiş,

"—Yâ Rasûlüllah, benden daha muhtaç birisine verin!" deyince;

"—Delikanlı, bak, Allah sana, sen bir şey istemeden verdiyse, al!" demiş.

Rasûlüllah'a, "Benden başkasına ver." deyince öyle buyurmuş.

Allah bizi kimseye muhtaç etmesin... Ama açgözlü de etmesin... Aç gözlülükten dolayı, günahlara da düşürmesin... Helâlinden kazanmak nasib etsin... Helâl kazancımızla da, hayır hasenât işlemeyi nasib eylesin...

Fâtihâ-i Şerife mea'l-besmele!..

23. 01. 1993 - İstanbul

2. ŞAKÎK-İ BELHÎ HAZRETLERİ (2)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîne alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîhi kemâ yenbagî li-celâli vechihî, ve li-azîmi sultànih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ hayrı halkıhî ve safiyyihî muhammedini'l-mustafâ... Ve alâ âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi hem dünyada, hem ahirette üzerinize olsun... Allah iki cihanda sizleri ve bizleri bahtiyar eylesin... Cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin... Gönüllerinizin muradlarını ihsân eylesin... Sevdiği kulları zümresinden yaşamayı, o zümreden haşr olmayı, o zümreyle cennette beraber olmayı nasib eylesin...

Ramazan Bayramınız cümleten mübarek olsun... Allah, Ramazan içinde ve sonrasında yaptığınız ibadetlerinizi, oruçlarınızı, teravihlerinizi, hayrâtınızı, hasenâtınızı, sadakalarınızı, hayırlarınızı, zekâtlarınızı kabul eylesin... Nice nice hayırlı Ramazanlara, mübarek günlere, kandillere erişmenizi; sevdiklerinizle beraber, nice nice bayramlar idrak etmenizi Allah nasib eylesin...

Tabakàtü's-Sùfiyye kitabını okurken, seyahatlerimiz dolayısıyla mola vermiştik. Tabii bunu okutabilecek kardeşlerimiz vardır içinizde ve hoca kardeşlerimizin arasında... Fakat üslup bozulmasın, hep bir ağızdan tek bir kişinin şerhi olsun diye arkadaşlar istememişlerdi. Yâni bizim olmadığımız haftalar, başkaları bunu devam ettirse de olabilirdi ama; "Öyle olmasın, bulundukça yapalım!" demişlerdi. Biz de çeşitli mânîler dolayısıyla birkaç hafta yapamamıştık. Şimdi fırsat bulduk el-hamdü lillâh, Allah yine fırsatlar nasib eylesin...

64. sayfanın 9. ibaresini okuyarak devam edecekmişiz.

Fakat bunun okunmasına başlamadan önce, seve seve yaptığımız birtakım gönül borçlarımız var. Başta Peygamber SAS Efendimiz'in ruh-i pâkine olmak üzere onun mübarek ashâbının, ezvâcının, evlâdının, zürriyyâtının, sâdât ve meşâyih-i turuk-ı aliyyemizin cümlesinin, sahabe-i kirâm Ebû Bekr-i Sıddîk, Aliyy-i Murtazâ —*rıdvânu'llàhi teàlâ aleyhim ecmaîn*— Hazerâtından, kendisinden feyz aldığımız Hocamız'a kadar güzerân eylemiş olan bütün mürşidlerimizin, pirlerimizin, şeyhlerimizin, üstadlarımızın;

Bu beldeleri canlarıyla, mallarıyla, her türlü fedâkârlığı yaparak, kuvvetli bir iman aşkıyla; "Rasûlüllah Efendimiz'in hadisindeki müjdeye ben mazhar olayım!" diye şevk duyarak, gelip buralarda çarpışmış olan ve şu beldeye de ismini vermiş olan Ebû Eyyüb el-Ensârî Halid ibn-i Zeyd Hazretleri'ne ve bu çevrede medfun diğer sahabe-i kirâma, tâbiîne, evliyâullaha, sâlihîne;

İçinde şu ibadeti yaptığımız tekkenin kurucusu, bânîsi ve alt katta medfun bulunan Mustafa Selâmî Efendi Hazretleri'ne ve hulefâsına; çevredeki Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'ne ve diğer evliyâullah büyüklerimize, Şefik Efendi'ye; ve bu beldeyi fethetmiş olan Fatih Sultan Mehmed Han'a ve ordusu mensubu şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhlarına; ve uzaktan yakından arkadaşlar görüyorum ki, başka şehirlerden bile gelmişler, o kardeşlerimizin de ahirete göçmüş olan bütün sevdiklerinin, yakınlarının ruhlarına hediye olsun diye;

Biz hayatta olan mü'minler de, şu okuduklarımızın sevabıyla, berekâtıyla Rabbimizin yolunda, Kur'an-ı Kerim'in ahkâmına uygun, Peygamber Efendimiz'in sünnet-i seniyyesi dairesinde yaşayalım, Peygamber Efendimiz'in şefaatine nail olalım, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin rızasına ve rahmetine erelim diye, beldelerimizi ve sair İslâm beldelerini Rabbimiz her türlü afetlerden, musibetlerden, fasıkların, facirlerin, zalimlerin baskısından, galebesinden, düşmanların istilasından korusun; ve sevdiklerimizle beraber temennî ettiğimiz, iyiliğini istediğimiz bütün diğer kardeşlerimizle beraber Rabbimiz bize dünyanın,

ahiretin her türlü hayırlarını ihsân eylesin, dünyanın ve ahiretin her türlü şerlerinden bizleri korusun diye, bir Fatihâ, on bir İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım!..

(Uzaktan, zarar vermeyecek yerlerden kapılar, camlar açılsın da, hava sirkülasyonu olsun; terlemesin kardeşlerimiz.)

.....

Tercüme-i hâlini okuduğumuz, bu kitapta hayatları yazılmış büyüklerin yedincisi olan, Şakîk-i Belhî Hazretleri'ndeyiz. Belh, Horasan'da bir şehirdir ve o şehirde Arap asıllı bir sülâleden gelmiş Şakîk-i Belhî Hazretleri ve Horasan meşayihinin en meşhurlarından, en büyüklerinden ve tevekkül konusunda bilhassa sözleri ve tavırları meşhur olan, ve ahvâl-i kalbiyye, tasavvufî haller konusunda ince mânâları dile getiren bir kimse olduğunu hatırlatıyorum.

Hàtem-i Esam'ın üstadı, o da meşhur bir kimse biliyorsunuz. İbrâhim ibn-i Edhem'le —ikisi de Belh şehrinden— sohbetleri var, bir arada bulunmuşlar. Ve tarikatı İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'nden ahzetmiş yâni ondan almış olduğu bu kitabın evvelki haftalar okuduğumuz kısmında kaydedilmiş idi. 64. sayfada bu zâtın hayatıyla ilgi paragrafların dokuzuncusu... Eseri neşreden, bulunması kolay olsun diye numaralamış.

a. Fakirlik Nimeti

٩ -قال: وسمعت شقيقًا ، و سئل: بأ ىِّ شئٍ يعرف الفقير أنه أصاب من الله تعالى حفظ الفقر ؟ قال: بأن يخشى من الغنى ، وبغتنم الفقر.

TS. 64/9 (*Kàle: Ve semi'tü şakîkan*) Yine rivâyet daha önceki: Ebû Ali Saîd ibn-i Ahmed el-Belhî, Muhammed ibn-i Abd'den duymuş, o da dayısı Muhammed ibn-i Leys'ten duymuş, o da el-Hâmid-i Leffâf'tan duymuş, o da Hâtem-i Esam'dan duymuş, o da

Şakîk-i Belhî'den rivâyet etmiş. Demek ki, bu haber de Hâtem-i Esam yoluyla gelen rivâyet zincirine sahip. Yine Hâtem-i Esam'dan, o şahıslar vasıtasıyla bu müellife kadar gelmiş aynı zincirle. Hâtem-i Esam demiş ki:

"Şakîk-i Belhî'nin şu menkabesini de duydum. (*Ve süile*) Sorulmuştu ona: (*Bi-eyyi şey'in ya'rifü'l-fakîru ennehû esâbe mina'llàhi teàlâ hıfza'l-fakr? Kàle: Bien yahşâ mine'l-gınâ ve yağtenime'l-fakra*)

Fakirlik; yâni elinde mal tutmamak, malsız, mülksüz, parasız, pulsuz olmak... Bizim sevmediğimiz, korktuğumuz, istemediğimiz bir şey. Yoksulluktan, parasızlıktan, pulsuzluktan biz korkuyoruz. Fakat eskilerden herkes bizim gibi düşünmemiş. Öyle düşünenler var ki; fakirlik bir gaye... Eline gelirse, geleni gününde dağıtıyor, elinde bir şey bulundurmuyor. Geleni dağıtıyor, olmadığı zaman sabrediyor. Kimseye de yük olmuyor, çalışıyor, kazanıyor, kazandığını da ikrâm ediyor. Böyle yaşamışlar. Yâni maldan, mülkten, para biriktirmekten korkmuşlar.

Çünkü o hususta bazı ayet-i kerimeler var. *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلاَ يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (التوبة: ٣٤)

(*Ve'llezîne yeknizûne'z-zehebe ve'l-fıddate ve lâ yunfikûnehâ fî sebîli'llâhi ve beşşirhüm bi-azâbin elîm.*) "O altını, gümüşü saklayan, depo eden, hazineler, çömlekler içinde biriktiren, onu Allah yolunda sarf etmeyen, öyle para biriktiriciler, depo ediciler, mal biriktiriciler var ya; onların başına fecî, elim bir azap geleceğini bildir onlara, ihtar ve ihbâr eyle ey Rasûlüm!" (Tevbe, 9/34) diye ayet-i kerime inmiş.

O biriktirdikleri, harcamadıkları, Allah yoluna sarf etmedikleri paraların cehennem ateşinde kızdırılıp kırmızı, kızgın haliyle, onlarla yüzlerinin, alınlarının, sırtlarının cazır cazır dağlanacağı

bildirilince[7] sahabe-i kirâm korkmuşlar, "Eyvah bizim halimiz ne olacak?" diye ağlaşmışlar, üzülmüşler.

Tabii, zekâtını vermek şartıyla, insanın parasının, pulunun olmasının caiz olduğuna dair rivayetler olmuş, teselliler olmuş. Fakat Ebû Zerr-i Gıfârî Hazretleri gibi öyle kimseler var ki, ertesi güne para biriktirmeyi vebal ve günah sayıyorlar. Yâni hanesinde birazcık bir şey kalmasını, ertesi güne kalmasını vebal sanıyorlar.

Peygamber Efendimiz'in fiilen kendisi de, sabah gelirse akşama harcardı, infak ederdi, dağıtırdı. Akşam gelirse sabaha kadar harcardı, hiç bir şeyi depo etmezdi. Yâni, (*Yevmün cedîdün, ve rızkun cedîdün*) "Yeni bir gün, yeni bir rızk..." Allah'a tevekkül ederlerdi.

Bu Şakîk-i Belhî'nin de tevekkül konusundaki sağlam kanaatleriyle ve sözleriyle, fikirleriyle tanınmış bir kimse olduğunu, baş tarafta kitabın müellifi yazmıştı.

Şimdi, onların nazarında bir şey biriktirmemek, mala değer vermemek bir mertebe... Bizim nazarımızda korkulan bir şey. Bizim ödümüz patlıyor fakirlikten. Onlar da fakirliği nasıl tahakkuk ettirebiliriz diye düşünüyorlar:

"—Nasıl tam mânâsıyla fakir olabiliriz?" diyorlar.

Zaten *derviş* de *fakir* demek. Arapça'da tasavvufa intisab eden kimseye de *fakir* derler. Yâni dervişlere de *el-fukarâ* derler. Şeyhler de kendilerine *hâdimü'l-fukarâ* adını verirler; yâni "Fakirlerin hizmetçisi, bendeniz" filan diye, onlar da o ismi kullanırlar.

Tabii fakir ne demek? Muhtaç demek. Bazıları da imzayı böyle atar: (*El-fakîr ila'llàhi teàlâ*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne çok ihtiyacı olan." (*Ahvecü'l-ibâdi ila'llàhi teàlâ el-ganiy*) filan diye böyle imzalar atarlar. Hatta "Fakîrâne benim kanaatime göre, şu

[7] Bu paralar cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün onlara denilir ki: "İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin azabını tadın!" (Tevbe, 9/35)

şöyledir. Fakirin kanaati şudur." filan diye de, herkes tevâzuan kendisine fakir diyor.

Bugün kibar konuşmada da öyle konuşuluyor yâni. İslâmî kibar konuşmada da, "Fakir, bendeniz falanca zaman filanca yere gitmiştim de, filanca zât-ı muhteremin meclisinde bulunmuştum da, o fakire şöyle sormuştu da, ben fakir de ona şöyle cevap vermiştim de..." Hep fakir diye geçer yâni. Bilirsiniz bu üslûbu.

Şimdi bu kadar açıklamadan sonra söze gelelim:

(S*üile*: *Bi-eyyi şey'in ya'rifü'l-fakîru ennehû esàbe mina'llàhi teàlâ hıfza'l-fakr?*) "Ne yaparsa, ne ile fakir, yâni derviş, tasavvufa intisab etmiş kimse, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin kendisine bahşetmiş olduğu bu fakirlik devletini, rütbesini, derecesini tam muhafaza etmiş olabilir?.. Hakiki fakir nasıl olunur, ne yaparak olunur?" diye sormuşlar yâni. Allah tarafından verilmiş bir rütbe fakirlik, hiç bir şeyi olmamak, tamamen Allah'a muhtaç, hiç bir şeyi olmayan... Hepimiz muhtacız ama, hani parasız, pulsuz... "Bunu, bu mertebeyi nasıl hıfzedebilir?" diye sormuşlar.

(*Kàle*) "Bu işin muhafazası şöyle olur: (*Bi-en yahşâ mine'l-gınâ*) Zenginlikten korkmak sûretiyle, (*ve yağtenime'l-fakra*) fakir olduğu zaman da onu bir ganimet bilerek." Yâni "Fakirliği ganimet bilmesiyle, zenginlikten korkmasıyla." demiş.

Hatta bir zâtın da hayatından bir menkabe nakledilir de, kim olduğunu şu anda söyleyemeyeceğim. Kitaplarda yazıyor ama benim şu anda hatırımda yok. O da burada bu konuyu biraz iyi anlatacak galiba:

Eve geliyor, hanıma soruyor:

"—Hanım, evde yiyecek içecek bir şey var mı?"

Hiç bir şey yok evde. Karınları aç, akşam yemeği yiyecekler ama,

"—Hanım bir şey var mı evde, kuru ekmek, tuz, biber?"

"—Hiç bir şey yok."

"—Oh, yâ Rabbi çok şükür! Evimiz bugün peygamber evine benzemiş." demiş. Yâni "Bugün el-hamdü lillah ki evimiz

peygamber evine benzemiş." demiş böyle. Yâni memnun olmuş.

Şimdi burada ne diyor: "Fakirlik rütbesinin muhafazası neyle mümkün olur?" diye soruyorlar Şakîk-i Belhi'ye; "Zenginlikten korkmakla ve fakirliği ganimet bilmekle." diyor.

O da, "Akşam bir şey var mı?" diye soruyor, "Yok!" denince, "Oh, çok şükür yâ Rabbi ki tam Peygamber evine benzedi evimiz bu gün." diyor. Çünkü, üç ay ocak yanmazmış, duman tütmezmiş. Kaç gün aç durdukları olurmuş.

Birisi gelmiş Peygamber SAS Efendimiz'e de:

"—Yâ Rasûlüllah! Açım, yiyecek bir şeyim yok. Bak karnıma sıcak yassı taş bağladım ki, onun sıcaklığıyla açlığımı hissetmeyeyim filan diye."

Efendimiz de açmış elbisesini, onda iki tane taş var. Yâni onda bir tane varsa, onda iki tane taş var. Böyle yaşamışlar.

Tabii şöyle düşünülebilir:

"—O zaman para pul yoktu, toplum yoksuldu ondan..."

Hayır! O devirde de yine etrafta başka insanlardan konak sahibi olanlar, cariye sahibi olanlar, havuz sahibi olanlar, rakkaseleri, muganniyeleri, çalgıcıları çaldırtanlar, oynatanlar çoktu. O devirde de var saraylar, kasırlar ve sâireler...

Hâtem-i Esam ki, hani bu zât-ı muhteremin talebesiymiş. Meselâ, Medine-i Münevvere'ye gitmiş, şöyle bir bakmış, o zamanın Medine'si, neyse... Demiş ki:

"—Rasûlüllah Efendimiz'in sarayı nerede?"

Demişler ki:

"—Rasûlüllah Efendimiz'in sarayı marayı yoktu, işte küçücük küçücük hücreleri vardı, hurma dalındandı, duvarları çamurla sıvanmıştı. Örülmüş çalının üstü çamurla sıvanmıştı... Ne sarayı?"

Demiş:

"—Bu saraylar ne o zaman?.. Yâni saray dolmuş, kasır dolmuş, köşk dolmuş. Bu saraylar ne? Demek ki Peygamber Efendimiz'in şehri firavunların şehrine benzemiş." demiş. "E Peygamber

Efendimiz öyleydi de, niye bunlar böyle kasra, köşke bu kadar rağbet ediyorlar?" diye tenkit etmiş yâni. Kendisi uygun görmediği için, bunu kinayeli olarak söylüyor."

O devrin anlayışı buymuş. Günlerce aç dururlarmış. Yine çalışırlarmış da biriktirmezlermiş, harcarlarmış. Harcadıkları için yok yâni. Biriktirmeyi uygun görmedikleri için yok. Yâni bunu da belirtelim.

b. Dünya ve Ahiret

١٠ -قال: وسمعت شقيقًا يقول: عملت فى القرآن عشرين سنة ، حتى ميَّزت الدنيا من الآخرة ؛ فأصبته فى حرفين ، وهو قول الله تعالى: وما أوتيتم من شئٍ فمتاع الحياة الدنيا وزينتها ، وما عند الله خيرٌ وأبقى.

TS. 64/10 (*Kàle: Ve semi'tü şakîkan yekùlü)* Yine anlaşılan, Hâtem-i Esam rivayetiyle gelen bir haber daha, onuncu haber:

"Şakîk'in şöyle dediğini işittim:" Şakîk, şeyhi yâni. (*Amiltü fi'l-kur'âni işrîne seneten hattâ meyyeztü'd-dünyâ mine'l-âhireh; feesabtühü fî harfeyni ve hüve kavlü'llàhi teàlâ: Ve mâ ûtîtüm min şey'in femetâü'l-hayâti'dünyâ ve zînetühâ, ve mâ inda'llàhi hayrun ve ebkà*)

(*Amiltü fi'l-kur'âni işrîne seneh*) "Yirmi sene Kur'an üzerinde çalıştım." Yâni, bunlar zaten Arapçayı bilen insanlar, kökeni Arap... Sülâlesi Evs kabilesinden, Arap zaten. Arapçayı biliyorlar ama, Kur'an'ı nasıl incelediklerini anlayın! "Yirmi sene Kur'an-ı Kerim'de çalıştım." diyor. E ben Kur'an-ı Kerim'i üç günde okuyanları biliyorum, bir günde okuyanları, altı saatte okuyanları biliyorum. Ama yirmi sene, demek ki didik didik, her ayet üzerinde, kelime üzerinde, harf üzerinde ne kadar derin çalışmış. E böyle bir şeyh efendi, böyle bir alim...

"Yirmi sene Kur'an-ı Kerim üzerinde çalıştım, (*hattâ*

meyyeztü'd-dünyâ mine'l-âhireh) nihayet Kur'an-ı Kerim'in dünya dediği nedir, ahiret dediği nedir; bunu ayırma imkânını, fark etme imkânını buldum. Yâni, yirmi sene tedkik ede ede, Kur'an-ı Kerim'i ince ince tahlil ede ede, nihayet dünya nedir, ahiret nedir bunları birbirinden ayıracak bir bilgi ve anlayış sahibi oldum. (*Feesabtühü fî harfeyni*) Ve iki cümlede bu işin hülasasını yakaladım. Kur'an-ı Kerim'in iki ayetinde, iki cümlesinde bu işi çok güzel ifade ediyor, tam ifade ediyor, orada görmek mümkündür."

Nedir o?.. Ayet-i kerimeyi söylüyor, Kasas Sûresi'nin 60. ayet-i kerimesi. Ayeti okuyalım, mânâsını kısaca belirtelim:

وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ، وَمَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى (القصص: ٦٠)

(*Ve mâ ûtîtüm min şey'in femetâü'l-hayâti'dünyâ ve zînetühâ, ve mâ inda'llàhi hayrun ve ebkà.*)

Mânâsı: (*Ve mâ ûtîtüm min şey'in*) "Size bir şey verilmişse, işte o size verilen şey, (*femetâü'l-hayâti'dünyâ ve zînetühâ*) dünyanın metâıdır ve süsüdür. Sahip olduğunuz şeyler dünyanın geçici metâıdır ve süsü, zînetidir. (*Ve mâ inda'llàhi hayrun ve ebkà*) Allah indinde olan, mü'min kullarına cennette hazırladığı şeyler ise, çok daha hayırlıdır ve sonsuzdur, yâni ebedîdir." (Kasas, 28/60)

Süsü zînetidir, gözünüze hoş görünüyor; metâıdır, istifade ediyorsunuz, yiyorsunuz, içiyorsunuz. *Metâ'*, temettû edilen, istifade edilen şey demek. Yâni dünyanın istifade edilecek bağı, bahçesi, suyu, meyvası, gölgesi vs.si ve dünyanın süsü. İnsan hani:

"—Ah şu manzara ne güzel, aman güneşin batışı harika!.. Aman şu suların suyu ne tatlı, aman şu ağacın gölgesi ne güzel!.. Aman şu boğaz ne kadar hoş!" vs. filan... Yâni böyle diyor.

“İşte bunların hepsi bir dünya metâıdır. Sizin temettû ettiğiniz, faydalandığınız bir şey ve zînettir. (*Ve mâ inda'llàhi hayrun ve ebkà*) Ama Allah'ın indinde olanlar, yâni ahirette Allah'ın mü'min kullarına hazırlamış olduğu mükâfatlar (*hayrun*) daha hayırlıdır, (*ve ebkà*) ve ebedîdir, sonsuzdur. Dünyadaki fânidir, ahiretteki çok daha hayırlıdır, mukayese edilmeyecek gibi hayırlıdır ve devamlıdır.” (Kasas, 28/60)

Buradaki bitecek. Yâni sen metâlanırsın, senden sonra başkasına geçer. Bir müddet zengin olur insan, ondan sonra fakir düşer. Firavunların sarayları yıkılır, kayserlerin köşkleri çöker, kapılarına örümcekler yuva yapar, ıssızlaşır.

Şu Haliç, bir zamanlar sadrazamların, vezirlerin semtiydi. Hepsi köşktü, deniz kenarıydı; Haliç de tertemizdi. Kirletecek bir şey yoktu çünkü. İki taraf da yemyeşildi. Karşı taraftaki Sâdâbâd çayırları Lale Devri'nin meşhur gezinti yerleriydi. Kâğıthâne Deresi şu sol taraf, en güzel mesîre yeriydi. Buralarda lâleler, güller, sümbüller, ceylanlar vardı, bülbüller öterdi.

Şu bizim bulunduğumuz yer, bu tekke gülleriyle meşhurdu. Bahçelerinin genişliği ve gülleriyle meşhurdu. Yukarıdaki Şeyh Murad Tekkesi, dönümlerle arazisiyle, ceylanlarıyla ve şâhâne güzelliğiyle meşhurdu. Böyle harabe değildi, bu kadar dar değildi. Geniş bahçeler, bostanlar, selviler, gül bahçeleri, sümbül çiçekleri vardı. Bülbüller öter, güller açardı buralarda, şâhâne yerlerdi buralar. Gel şimdiki halini gör!

Fatih Sultan Muhammed Han cennet mekân İstanbul'u fethedince, tabii muzaffer bir komutan olarak atıyla kapıdan surdan geçmiş girmiş, Kayser'in sarayına [Tekfur Sarayı] gelmiş. Tabii çökmüş bir devlet, kendisinin önünde dize gelmiş bir düşman devleti... Farsça bir beyit varmış ezberinde onu okumuş, diyor ki:

پرده داری می کند در قصر قیصر عنکبوت

بوم نوبت می زند بر طارم افراسیاب

Perdedârî mîküned der kasr-ı Kayser ankebût;
Bûm nevbet mîzened ber târem-i Efrâsiyâb.[8]

"Kayser'in sarayında örümcekler perdedârlık yapıyor. Efrâsiyâb denilen, Alpertunga denilen çok meşhur bir kahraman

[8] Enverî'ye ait şiirin ilk beyti şöyle:

چشم عبرت را ببین و حال شاهان را نگر
تا چسان از گردش گردون گردان شد خراب

Çeşm-i ibret râ bîn ve hâl-i şâhân râ neger
Tâ çesân ez gerdeş gerdûn gerdân şod harâb

İbret gözüyle bak, şahların halleri değişiyor;
Tıpkı dönen feleğin döne döne harap olması gibi.

varmış, sarayı varmış, padişahmış. Onun kubbesinin üzerinde baykuşlar ötüyor, vîran olmuş çünkü. Baykuş vîrânelerde barınan bir kuş. Onun kubbesinin üzerinde baykuşlar ötüyor."

Eskiden pâdişahların perdedârı demek, özel kalemi demekti. Yâni perdeyi açıyor, buyurun efendim salona diyor. Perdedâr, özel kalemi, yâni teşrifâtçı demekti. Efrâsiyâb'ın kubbesinde baykuşlar ötüyor, yâni virâne olmuş... Kayser'in sarayında da örümcekler teşrifâtçılık yapıyor, "Buyurun efendim!" diyor, örümcekler perdedârlık yapıyor. Yâni orası da yıkılmış, orasını da örümcek bağlamış. Yâni asıl insanlar, perdeleri açıp da sizi kabul ettik, içeri gelin efendim filan diyen insanlar gitmiş, yıkılmış, viran olmuş, örümcekler kaplamış. Kimsenin gelmemesinden, yaşamamasından demek yâni.

İşte o öyle söylemiş. Şimdi de görüyoruz Haliç'in kirliliğini, içinde adacıklar meydana geldiğini. Maalesef dünyanın en güzel yeri, (*Golden Korn*) Altın Boynuz iken... Boynuz gibi böyle karanın içine girmiş ama, altın gibi kıymetli bir girinti; çünkü lodos tutmaz, poyraz tutmaz, sakin bir yer, tertemiz, iki tarafı yemyeşil bir yerken, ne hale gelmiş.

Biz şimdi bu semti, sahabe-i kirâmdan ötürü çok seviyoruz. Hani buraya bir iyilik yapalım, yapabilirsek bir hizmet yapalım filan diye, Eyüp için güzelleştirme ve kıymetlerini tanıtma derneği filan kurduk, arkadaşlarımız çalışıyorlar. Ama işte her şey böyle, bir zaman geliyor neler oluyor?.. Sadrazamların gezdiği yerler ne hale geliyor? Aşağıda padişah kızlarının türbeleri var... Padişahların kendilerinin türbelerine gidin, ne kadar perişan yâni. Halbuki nasıldı!..

وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ، وَمَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى (القصص: ٦٠)

(*Ve mâ ûtîtüm min şey'in femetâü'l-hayâti'dünyâ ve zînetühâ*)

“İşte bugün size verilmiş olan şeyler bu dünya hayatının fânî metâlarıdır ve zînetleridir ama, fânîdir; istifade edersiniz, gider. Süs gibi görünür ama, bozulur, sonunda harabe olur. (*Ve mâ inda’llàhi hayrun ve ebkà*) Allah indinde olan, mü’min kullarına cennette hazırladığı şeyler ise, çok daha hayırlıdır ve sonsuzdur, yâni ebedîdir.” (Kasas, 28/60)

İşte dünya bu, işte ahiret bu… Yâni bu çok iyi anlatıyor meseleyi demiş Şakîk-i Belhî Hazretleri.

c. Başka Ümmetlerin Müslümanlara Saldırması

Tabii bugün, bu tasavvuf erbâbının o devirdeki felsefesiyle biz —şu izahlarımızdan anlıyorsunuz ki— çok farklı çizgideyiz. Biz bugün meseleye bu çizgiyle bakmıyoruz, bu gözle bakmıyoruz. Avrupalılar gibi bakıyoruz, ehl-i dünya gibi bakıyoruz.

Peygamber SAS bir hadis-i şerifinde buyurmuş ki:[9]

يُوشِكُ الْأُمَمُ أَنْ تَدَاعٰى عَلَيْكُمْ ، كَمَا تَدَاعَى الْأَكَلَةُ إِلٰى قَصْعَتِهَا ، قَالَ قَائِلٌ: وَمِنْ قِلَّةٍ نَحْنُ يَوْمَئِذٍ ؟ قَالَ: بَلْ أَنْتُمْ يَوْمَئِذٍ كَثِيرٌ ، وَلٰكِنَّكُمْ غُثَاءٌ كَغُثَاءِ السَّيْلِ ، وَ لَيَنْزِعَنَّ اللَّهُ مِنْ صُدُورِ عَدُوِّكُمُ الْمَهَابَةَ مِنْكُمْ ، وَ لَيَقْذِفَنَّ اللهُ فِي قُلُوبِكُمُ الْوَهْنَ ، فَقَالَ قَائِلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ ، وَمَا الْوَهْنُ ؟

[9] Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.514, no:4297; Ahmed ibn-i Hanbel *Müsned*, c.V, s.278, no:22450; Begavî, *Şerhü’s-Sünneh*, c.VII, s.336; Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, c.I, s.334, no:600; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.133, no:992; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.XV, s.53, no:38402; Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, c.V, s.527, no:8977; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, c.I, s.182; Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, c.XIII, s.46, no:2811; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXIII, s.330; Sevban RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.XI, s.132, no:30916; *Câmiü’l-Ehàdîs*, c.XXIV, s.281, no:27158.

قَالَ : حُبُّ الدُّنْيَا ، وَكَرَاهِيَةُ الْمَوْتِ (د. عن ثوبان)

(*Yûşikü'l-ümemü en tedâà aleyküm*) "Kıyamete yakın zamanda, ahir zamanda başka ümmetler size hücum edecekler, üzerinize üşüşecekler; (*kemâ tedâa'l-ekeletü ilâ kas'atihâ*) Yemek yiyenlerin tabaktaki yemeğe üşüştükleri gibi, sizin üzerinize çullanıp hücum edecekler. Tabaktaki yemeğe nasıl herkes elini uzatıp, herkes bir lokma, bir kaşık bir şey alıp tabağı bitiriyor ya, öyle sizi yağmalayacak öteki milletler."

(*Kàle kàilün*) O zaman sahabe-i kirâm sormuşlar, demişler ki:

(*Ve min kılletin nahnü yevmeizin*) "Yâ Rasûlüllah, o zaman bizim sayımız az mı olacak da böyle saldıracaklar?" Nasıl müslümana hücum edebilirler? Evelallah müslümanlar her tarafta zafer kazanıyor, yâni nasıl yapacaklar bu işi?

(*Bel entüm yevmeizin kesîrun*) "Hayır, o gün az olmayacaksınız, belki bugünden de fazla olacaksınız. (*Ve lâkinneküm gusâün kegusâi's-seyli*) Fakat selin üzerindeki çör çöp gibi dağınık ve değersiz olacaksınız.

(*Ve leyenzianna'llàhü min sudûri adüvvikümü'l-mehàbete minküm*) Allah düşmanınızın kalbinden sizin korkunuzu sökecek, (*ve leyakzifenne'llàhu fî kulûbikümü'l-vehn*) ve sizin kalbinize *vehn* bırakacak."

(*Fekàle kàilün*) Orada bulunanlardan birisi dedi ki:

(*Yâ rasûla'llàh, veme'l-vehnü*) "*Vehn* nedir ey Allah'ın Rasülü?"

(*Kàle*) Buyurdular ki:

(*Hubbü'd-dünyâ, ve kerâhiyetü'l-mevt*) "Dünya sevgisi, dünyayı sevmek ve ölümden hoşlanmamak, ölümden korkmak."

Yâni, eski ümmetlere gelmiş yerleşmiş olan iki hastalık size de bulaşmış olacak." Nedir onlar:

1. (*Hubbü'd-dünyâ*.) "Dünya sevgisi."

O deniz kenarındaki yalılar, o televizyonlar, renklisi, renksizi; otomobiller, bol gelir getiren ticarethaneler, zevkler, safâlar, izzetler, ikramlar, meyvalar, boşa giden bütün çeşitli her şeyler,

hanımlar, evlatlar, eylemler... İşte onları sevdin mi o zaman tabii düzenim bozulmasın diyorsun. "Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın. Dokunmuyor bana. Ben bu rahatı süreyim." diyorsun.

2. (*Kerâhiyetü'l-mevt*) "Ölümden korkmak..."

Allah yolunda şehid olmak en büyük rütbeyken ölümden korkacaksınız, şehidlik mehidlik istemeyeceksiniz, bucak bucak kaçacaksınız. Dünya fâni olduğu halde, dünya sevgisi içinizi kaplayacak.

Halbuki müslüman aslında ahirete rağbet etmeliydi, ahireti kazanmak için dünyayı gözü görmemeliydi. Her türlü fedâkârlığı yapabilmeliydi. O iki hastalık size bulaşmış olacak da, onun için öteki ümmetler sizi yenebilecekler." diyor yâni.

Şimdi biz tam müslüman olsaydık, ne Bulgaristan dinlerdik, ne Yunanistan dinlerdik, yürürdük Yugoslavya'ya... Mani olan Bulgaristan'a, Yunanistan'a da, "Çekil yolumuzdan be!" derdik, Yugoslavya'daki müslüman kardeşlerimizin imdadına yetişirdik, onları ezdirtmezdik. Ama NATO gemileri gelmiş orada mânî olmuş, öbür tarafta Bulgaristan var, burada Yunanistan var diye,

orada çatır çatır kesiyorlar. Şu kadar yüz bin kestiler, bu kadar öldürdüler, kimse bir şey yapamıyor. Neden?.. Zihniyetin bozukluğundan. Zihniyetin gayr-ı İslâmî bir zihniyet haline gelmesinden.

Bunları öğrenelim tabii. Biz onlar gibi değiliz, onlar da bizim gibi değil. Onlar mezardan kalksalar, bizi sopayla kovalayacak durumdayız yâni biz. "Bunlar mı müslüman?.. Yirminci Yüzyıl'ın müslümanı bunlar mı?" diye sopayla kovalarlar.

"—Hani bu kadınlar mı müslüman? Bu erkekler mi müslüman?.. Şu günahları işleyen şunlar mı müslüman, bunlara mı müslüman diyorsunuz siz? Ben onlara şimdi gösteririm!" diye alırlardı sopayı, kovalarlardı bu zamanın müslümanlarını. Bucak bucak kovalarlardı. Onların şakası yok, onlar ciddî insanlar.

Biz de onlara, yâni bizim 20. Yüzyıl'ın insanı da onlara:

"—Akıl mı bu? Dünyaya insan bir defa gelir. Geldi mi zevk etmeli!" diyor.

Bu zihniyet farkı çıksın bakalım ortaya, kim daha haklıymış sonunda anlaşılacak. Zihniyetler farklı. 20. Yüzyıl'ın insanının zihniyeti ile, işte o devrin insanının zihniyeti farklı. Bu farkı önce görelim, sonra sonuç bakalım nereye varacak?

d. Zâhid ve Mütezehhid

١١ -وبه قال شقيقٌ: الزاهد الذ ى يقيم زهد ه بفعله ، والمتزهِّد الذ ى يقيم زهد ه بلسانه.

TS. 65/11 (*Ve bihî kàle şakîkun*) Yâni, (*ve bihî*) dediği yine aynı rivâyet yoluyla Şakîk şöyle buyurdu: (*Ez-zâhidü ellezî yukîmü zühdehû bi-fi'lihî, ve'l-mütezehhidü ellezî yukîmü zühdehû bi-lisânihî.*)

Zâhid... Bu kelimeyi de çocuklarımıza isim olarak veriyoruz. Hocamız'ın da ismi *Zâhid* olduğundan birçok çocuğa da Mehmed Zâhid adını filan verdik. *Zâhid* ne demek? Aldırmayan, önem vermeyen, gönlünden değer vermeyen demek. *Zâhid*, yâni

dünyaya metelik vermeyen, dünyanın nimetlerine, süslerine aldırmayan, ahireti tercih eden insan.

"—Ya, işte bu kadar dünyalık var, bu kadar zevk var, bu kadar keyif var, alsana..."

"—Senin olsun yâ, benim nazarımda kıymeti yok!" diyebilen insan.

Yâni zâhid demek, bir şeyi sevmeyen, ona aldırmayan, ona itibar etmeyen, ona değer vermeyen, ona sırtını dönen, "İstemem, senin olsun!" diyebilen insan demek.

Şimdi, bir zâhid var; yâni müslümanın zâhid olması lâzım, yâni ahireti sevmesi lâzım, dünyayı itmesi lâzım, istemem dünyayı demesi lâzım, dünyayı sevmemesi lâzım!.. Peygamber Efendimiz de öyleydi. Geldi bir keresinde Cebrâil AS,

"—Allah-u Teàlâ Hazretleri beni sana gönderdi, sana selâm söylüyor yâ Rasûlallah! Buyurdu ki, istersen şu şehrin etrafındaki şu dağları senin için Allah altın yapacak."

"—İstemem!" dedi Peygamber Efendimiz. "İstemem. Bir gün bulayım, elime bir şeyler geçsin, yiyeyim; iki gün bulamayayım, sabredeyim. Yeyince şükredeyim, bulamayınca sabredeyim." dedi.

Mütevazı yaşamayı tercih etti Peygamber Efendimiz. Tabii yaşamayı, mütevazı yaşamayı tercih etti. Bir Süleyman AS gibi hükümdar, izzetli, itibarlı, saraylı... Hani Belkıs gelmiş de Saba'dan, hayran kalmış ya Süleyman'ın tahtına, saltanatına... Yâni böyle bir hükümdar peygamber olmakla, bir kul peygamber olmak, Allah'ın kulu, abdullah, en çok sevdiği vasfı Peygamber Efendimiz'in.

Hükümdar peygamber mi, bir kul, sade vatandaş, kul peygamber mi olmak istersin diye ikisinden birisini tercih etmesi istendi kendisinden; kul peygamber olmayı tercih etti Peygamber Efendimiz. Saltanatsız, sade, mütevazı, gösterişsiz, fukarayla düşüp kalkan, onlara yardım eden, onların arasına sokulan, halkın içinden, halkı seven, halk için yüreği çarpan, herkesin iyiliğine, yardımına koşan bir insan olmayı tercih etti.

Öyle yukarılarda aristokrat, sosyetik, saraylı, izzetli, itibarlı, muhafızlı, devletli, şevketli olmayı istemedi Peygamber Efendimiz. Bu bir gerçek...

İşte bunu istememek, dünyayı istememek... Zühd deniliyor buna. Dünyayı istemeyene de zâhid deniliyor. Diyor ki Şakîk-i Belhî Efendimiz Hazretleri:

(*Ez-zâhid*) "Hakiki zâhid, (*ellezî yukîmü zühdehû bi-fi'lihî*) zâhidliğini fiiliyâtına istinad ettiren kimsedir. Yâni fiiline baktığın zaman, onun zâhid olduğunu gördüğün kimsedir. Fiiliyâtı, tatbikatı zâhidâne olan kimsedir." Evi mütevazı, kıyafeti mütevazı, boynu bükük, hali tavrı öyle, fukarayla beraber düşüyor kalkıyor... Budur.

(*Ve'l-mütezehhidü*) Bu da bir başka tâbir. *Mütezehhid*, zâhidlik taslayan demek. Kendisi zâhid değil aslında ama, işte zâhidlik taslıyor. İşte bazı insanlar öyledir, hani alimlik taslar, zâhidlik taslar, şeyhlik taslar, keramet göstericilik taslar, kerâmetfuruşluk yapar vs. filan... Bir şeyi yapmağa heveslenmek…

Fuzûlî ne diyor şiirinde... Çok hoşuma gidiyor benim o beyti de, her zaman söylerim:

Pehlevanlar, bâdpâlar seyr idende her yana,
Tıfl hem cevlân eder, ammâ ağaçtan atı var.

O devrin ifadesiyle böyle söylüyor. Fuzûlî'nin ifadesi böyle. (*Pehlevanlar, bâdpâlar*) Pehlivanlar, kahraman böyle asker, güçlü kuvvetli insanlar ve bâdpâlar, ayakları rüzgâr gibi olan şeyler, yâni atlar. Yâni pehlivan gibi süvârîler, ayakları rüzgâr gibi olan atlara binmişler; (*seyr idende her yana*) oraya seğirtiyor, bu tarafa seğirtiyor. Er meydanında bakıyorsun dıgıdık dıgıdık, dıgıdık dıgıdık birisi gidiyor, gözünle takip edemiyorsun. Ötekisi dıgıdık dıgıdık arkasından gidiyor. Hani savaş oyunları vs.leri...

İşte adamlar hünerli. Atın altına geçiyor meselâ. Arkasından mızrakla onu kovalıyor cirit oyununda, atsa mızrağı, değdirse kazanacak, ötekisi mağlub olacak. Son sürat giderken, atın altına

geçiyor, karnına saklanıyor, üst tarafına çkıyor, üzerine atılan mızrağı havada yakalıyor, o kazanıyor. Yakalayabildi mi, atan değil o kazanıyor. Darbeyi yedi mi o mağlub oluyor.

Nedir bunlar? Yâni savaşta her türlü tehlikeye karşı ata binmeyi, silah kullanmayı ve korunmayı tâlim bu. Bu tâlimi Peygamber Efendimiz tavsiye etmiş. Yâni bunları öğrenmesi lâzım müslümanın diye, eskiler bunları çok güzel öğrenmişler.

(*Pehlevanlar bâdpâlar seyr idende her yana*) Onlar her tarafa böyle koşuşunca; şimdi etrafta seyirciler var, ihtiyarlar var, başkaları var, çoluk çocuklar var... (*Tıfıl hem cevlân eder ammâ ağaçtan atı var.*) Tıfıl da, çocuk da cevlân eder, o da "Deh aslanım, hadi aslanım, dıgıdık dıgıdık..." der. Ama nesi var? Ağaçtan ata binmiş o da, eline de bir çomak almış, "Deh!.. Hadi!.." diyor. Neden? Bir heves... Yâni ötekiler hakikisi, bu sahtesi...

Bir zâhid var, hakiki, Allah'ın sevdiği, dünyaya kıymet vermeyen, işi hazmetmiş, fiiliyâtı öyle olan insan. Bir de mütezehhid var, çomağa binmiş, taklitçisi, yâni hakikisi değil. Bir şeyh var, keramet sahibi, makam sahibi, ilim irfân sahibi; bir de müteşeyyih var, şeyhlik taslıyor vs. vs...

Misal olarak söyleyelim, yâni her devirde oluyor. Korkuyor da insan, Allah saklasın... Bizim oralara gelir gidermiş bir ara Hocamız'ın sağlığında birisi. Yalnız bizim oradakilerden bir tanesi, onun bazı kötü hallerini görmüş, duymuş. Yanına yanaşmış —biraz pehlivan bir kimse— demiş:

"—Bir daha seni burada görmeyeyim, bacaklarını kırarım senin. Bir daha buralara gelme!" demiş.

Böyle bir adam şimdi müteşeyyih olmuş, yâni şeyhlik taslamış. Şeyh değil, ilmi irfânı, sahih bir eli, bir şeyi yok. Ama şeyhlik taslamış. Bir kolunda bir kadın, öteki kolunda bir kadın, böyle gezerken filan görmüşler yâni. Fesübhânallah! Yâni olacak şey değil filan...

E sonu ne olmuş?.. Sonunu anlatıyorlar: Bir şehirde —hangi şehir olduğunu söylemiyorum— grand tuvalet giymiş, boynuna kravatı takmış, başına fötör takmış... Bu ne kıyafet ya?.. Bu batı

kıyafeti, niye buna heves ediyorsun?.. Ondan sonra çıkmış sandalyenin üstüne, boynuna ipi geçirmiş, sandalyeye bir tekme, kendisini asmış, intihar etmiş.

Şu hale bak!.. Yâni Allah korusun... Allah hiç bir kimseyi yanıltmasın, şaşırtmasın, yoldan çıkartmasın, sevmediği bir duruma düşürmesin... Çünkü sonunda ceza nasıl büyük geliyor. Kendisini öldüren insanın akıbeti ne?.. Cehennem... Yâni intihar edenin akıbeti cehennem.

Dünyada intiharın en az olduğu ülke Türkiye'ymiş. Neden?.. Müslüman ülke de ondan. İntihar edince cehenneme gideceğini bildiğinden, millet intihar etmekten korkuyor. Ama Avrupa'da, lüks ülkelerde, modern ülkelerde, zengin ülkelerde intihar çokmuş, İsveç'te çokmuş meselâ. Sosyal garantisi var adamın. Çalışmasa bile maaşı çalışıyor, tedavi bedava... Yoksulluk diye bir şey yok, yâni bahis konusu değil. Ama dayanamıyor, intihar ediyor, kendisini öldürüyor.

Amerika'da geçenlerde bir batıl tarikat çıkmış, adam etrafına müridlerini; mürid demek de doğru değil de, taraftarlarını, kandırdığı insanları toplamış. Tarikat demek de doğru değil, sapık bir din çıkartmış. Etrafına onları toplamış, hepsi bir ormana gitmişler, hepsi orada topluca intihar etmişler, yüzlercesi... Başlarındaki koca şeytan reisleri, hepsi birden intihar etmişler. Sapık sapık şeyler.

Şimdi, bir zâhid var, bir mütezehhid var. Hakiki zâhid nedir? Zâhidliğini fiiliyâtına istinad ettiren, yâni tatbikatı fiilen, fiiliyâtı zâhidâne olan kimsedir. Hakiki zâhid budur. Yâni hareketine bakarsın, yaşayışına, haline bakarsın, o.

İkincisi (*ve'l-mütezehhid*); zâhid olmayıp da zâhidlik taslayan, gösteriş, halkın nazarında zâhidler makbul diye zâhidlik taslayan. O nedir? (*Ellezî yukîmü zühdehû bi-lisânih*) "O da zâhidliğini diline dayamıştır. Ötekisi fiiliyâtına dayamıştır, tatbikatına; bu da laf ebeliğine dayamıştır, gevezeliğine, dil kalabalığına dayamıştır." Yâni ne demek?.. Dilinde var, fiiliyâtında yok demek.

Yâni kitaplardan okuyor millet, bir şeyler öğreniyor, edebiyat, söylüyor. Atıyor, tutuyor, esiyor, tozuyor; tavırlar, edâlar, bilmem neler...

Geçen gün öyle birisini daha söylediler. Allah saklasın... Üzülüyor insan yâni. Sonunda Allah cezasını veriyor tabii. Cezası oluyor. Hocamız derdi ki cennet mekân:

"—Bu gibi insanlar ahiret yolunun haramileridir. Ve dünya yolunun, yolcularının haramilerinden bunlar daha fenadır."

Çünkü dünya yolunun yolcusunun haramisi, bir geçitte yola bir kütük koyar, iki tarafından tutar, silahları çeker, davranmayın der, kervanı durdurur, yol kesici harami, soyar, parasını alır. Cascavlak bırakır kervanı, gider. Çok inat edenleri de öldürür. Yâni insan ya malından olur, ya da canından olur. Ama böyle birisi zulmen gelip de malını, canını alsa insanın, o şehid sayılıyor. Yâni bir insan malını korumak uğrunda, canını korumak uğrunda mütecâvizle mücadele ederken ölürse, şehid sayılıyor. Hadis-i şerif var.

O demek ki şehid sayılıyorsa ahireti kurtuluyor ama, ahiret yolunun haramileri insanın nesini alıyor? İtikadını alıyor, imanını alıyor, yolunu sapırttırıyor, cehenneme düşürüyor. Çok daha fena... Çok daha büyük kötülük yapıyor. Ahiret yolunun haramisi, yolunu kestiği insana, dünya haramisinden çok daha büyük kötülük yapıyor. Allah saklasın...

11. paragraf bu. Yâni hakiki zâhid, zühdünü fiiliyâtına istinad ettirendir. Sahte zâhid, mütezehhid de zühdünü palavrasına, diline istinad ettirendir. Laf var, fiiliyâtı yok.

Yalnız Peygamber Efendimiz'in zühdle ilgili bir hadis-i şerifini burada konu tamam olsun, boyutları tamam olsun diye söylememiz lâzım. Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:[10]

[10] Tirmizî, *Sunen*, c.VIII, s.234, no:2262; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.XII, s.122, no:4090; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.403, no:5228; Hakîm-i Tirmizî, *Nevâdirü'l-Usûl*, c.II, s.49; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.V, s.117; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXXXIII, s.174; Ebû Zerr-i Gıfârî RA'dan.Taberânî, *Mu'cemü'l-*

الزَّهَادَةُ فِي الدُّنْيَا لَيْسَتْ بِتَحْرِيمِ الْحَلَالِ ، وَلَا إِضَاعَةِ الْمَالِ ؛ وَلَكِنَّ الزَّهَادَةَ فِي الدُّنْيَا ، أَنْ لَا تَكُونَ بِمَا فِي يَدَيْكَ ، أَوْثَقَ مِمَّا فِي يَدِ اللَّهِ ؛ وَأَنْ تَكُونَ فِي ثَوَابِ الْمُصِيبَةِ إِذَا أَنْتَ أُصِبْتَ بِهَا ، أَرْغَبَ فِيهَا لَوْ أَنَّهَا أُبْقِيَتْ لَكَ (ت. ه. عن ابي ذر)

(*Ez-zehâdetü fi'd-dünyâ leyset bi-tahrîmi'l-halâl ve lâ idàati'l-mâll*) [Dünyada zühd, helâli haram etmek ve malı ziyan etmekte değildir. (*Velâkinne'z-zehâdete fi'd-dünyâ, en lâ tekûne bimâ fî yedeyke, evseka mimmâ fî yedi'llâh*) Zühd odur ki, Allah'ın elindekine kendi elindekinden daha fazla itimad etmendir. (*Ve en tekûne fî sevâbi'l-musîbeti izâ ente usibte bihâ, ergabe fîhâ lev ennehâ ubgıyet leke*) Musibetin sevabına talip olmaklığın, musibeti çekmekte iken de varsa, zâhidsin.]

"Zühd, zâhidlik, dünyaya metelik vermemek Allah'ın helâl kıldığını haramlaştırmak değildir." Dikkat edin! Allah'ın helâl kıldığı şeyleri kendi kendine zorla haram yapmak, kendi kendine haram etmek değildir zühd. Hakiki zühd o değildir..." Allah neyi helâl kılmış? Yemeği helâl kılmış. Yemeği varsa yesin. Kıyafeti varsa giysin. Kıyafeti varken giymiyor, yamalı giyiyor. Yemeği varken yemiyor, aç yiyor... E ne lüzum var, Allah vermiş. Yâni, "Allah'ın verdiği ve normal gördüğü, helâl gördüğü şeyi kendi kendine zoraki haram kılmak değildir; Allah'ın va'dine elindeki kadar itimad etmektir." diyor.

Evsat, c.VIII, s.57, no:7954; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IX, s.303; Ebü'd-Derdâ RA'dan.

Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.218, no:10070; Yunus ibn-i Meysere Rh.A'ten.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.181, no:6059; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.X, s.510, no:18062; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XIII, s.203, no:12934; RE. 212/1.

Yâni, "Allah, 'Ben sana rızkını vereceğim ey kulum!' diye va'detmiş Kur'an-ı Kerim'de; Allah bana rızkımı verir." diye Allah'a tevekkül edip, sağlam duruyor. Öyle bir telaşa düşmüyor ve dünya malı devşireceğim, biriktireceğim havasında olmuyor. Yâni kanaat önemli, Allah'a bağlılık önemli ve tevekkülündeki sağlamlık önemli demiş oluyor.

Sahabe-i kirâmdan öyle kimseler vardı ki, zengin idiler. Meselâ, Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz. Kureyş'in zenginlerindendi, şu kadar bin altını vardı. Hepsini Allah yoluna trak verebiliyor. Osmân-ı Zinnûreyn —yapabilir mi insan— yüz develik malı getirebilecek kadar sermayesi olan bir kimseydi. Yüz develik malı... Demek çok daha fazla parası var ki, yüz develik mal Medine'ye geldiği zaman malları tasadduk ediyor, develeri de kestiriyor, etlerini de dağıtıyor. Yüz deve kolay mı yâni... Bir deve bir kamyon demek o zaman. Kamyon olmasa bile kamyonet demek. O kadar kıymetli yâni, o kadar pahalı. Öyle zenginler vardı.

Onun için demişler ki: Zühd, dünya sevgisinin insanın kalbine girmemesidir. Kalbinde dünya arzusunun, şevkinin olmamasıdır. Asıl zühd odur. Yoksa Allah bir insana dünyalık verebilir. O, gönlüne onu yerleştirip, gönlünün tahtına dünya sevgisini, malını koyup da onunla oyalanıyorsa, dünya ehlidir. Ona metelik vermiyor da, zamanı geldiği zaman, Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz gibi tamamını verebiliyorsa...

"—Ey Ebû Bekir, her şeyi vermişsin ne bıraktın çoluk çocuğuna?.."

"—Allah'ı ve Rasûlüllah'ı bıraktım." diyor.

Öyle vermiş ki, hasır örtünmüş. Üstündeki kıyafeti de vermiş, bu benim üstümde kalsın dememiş. Hasır örtünmüş şöyle, hasır bağlamış. Hani peştamal yerine hasıra bürünmüş. Gönlünde hiç mal sevgisi yok.

Evliyaullahtan birisine bir zengin gelmiş, demiş ki:

"—Al sana dört bin altın vereyim."

Demiş ki:

"—Sen, senin böyle çok altının olmasını ister misin?.."

"—E isterim, tabii param olsa iyi olur."

"—İyi, o zaman o para sende kalsın! Çünkü ben hiç istemiyorum. Sen istediğine göre, demek ki sen daha muhtaçsın! Ben hiç arzu duymuyorum, demek ki benim paraya hiç ihtiyacım yok... Madem o kadar arzun var, sende kalsın!" demiş.

Yâni dünyaya metelik vermiyorlar. Gelmişse para;

"—Koy şuraya, yastığın altına koyuver!" diyor.

Ondan sonra, bir başka fakir geldiği zaman:

"—Yastığın altından al!" diyor.

Fakir parayı alıp gidiyor. O kadar... Öyle yaşamışlar.

Bilmiyorum, biraz perdeyi aralayıp onların halini anlatabiliyor muyuz?

e. Allah'ın Kudretini Bilmek

١٢ -وبإسناده ، قال شقيقٌ: من لم يعرف الله بالقدرة ، فإنه لا يعرفه.

قيل: و كيف يعرفه بالقدرة ؟ فقال: يعرف أن الله قادرٌ ، اذا كان معه شئ أن يأخذه منه ، ويعطيه غيره ؛ واذا لم يكن معه شئٌ أن يعطيه.

TS. 65/12 (*Ve bi-isnâdihî kàle şakîkun*) Yine aynı rivâyet, isnad zinciriyle Şakîk-i Belhî Hazretleri dedi ki:

(*Men lem ya'rifi'llâhe bi'l-kudreti feinnehû lâ ya'rifühû. Kîle: Ve keyfe ya'rifühû bi'l-kudreti? Fekàle: Ya'rifü enna'llàhe kàdirun, izâ kâne meahû şey'un en ye'huzehû minhu ve yu'tiyehû gayrahû, ve izâ lem yekün meahû şey'un en yu'tiyehû.*)

Bu sözler şu mânâya geliyor, önce düz tercümesini yapalım, sonra açıklayalım:

(*Men lem ya'rifi'llàhe bi'l-kudreti feinnehû lâ ya'rifüh*) "Allah'ın kudret sahibi olduğunu bilmeyen, Allah'ı bilmiyor demektir." Tabii biz hep biliriz, "Allah kudret sahibidir!" deriz. Yâni, herkes der, onlar da diyorlardı muhakkak ki. Yâni, "Allah'ın kudret

sahibi olduğunu, kàdir olduğunu bilmeyen, Allah'ı bilmiyor demektir." diyor.

O zaman, sormak zorunda kalıyorlar, diyorlar ki: (*Ve keyfe ya'rifühû bi'l-kudreti?*) "Allah'ın kudret sahibi olduğunu bilmek ne demektir?"

Açıklıyor: (*Ya'rifü enna'llàhe kàdirun, izâ kâne meahû şey'un en ye'huzehû minhu, ve yu'tiyehû gayrahû*) "Şunu bilecek ki, yanında kendisinin bir şeyi varken, Allah onu ondan alıp başkasına vermeğe kadirdir. Yanında bir şey yokken de, Allah ona olmayan şeyi temin etmeğe kàdirdir. Bu kudret." Yâni adam zengin, malına güveniyor, her şey var sanıyor. O zaman Allah'ın kàdirliğini tam anlayamadı. Çünkü Allah bu malı kendisinden alıp, onu cascavlak fakir bırakmağa kàdirdir. Bunu bilemiyor malına güvendiği zaman.

"Elinde var olan şeyi Allah'ın alıp da, başkasına vermeye kàdir olduğunu bilen; yanında bir şeyi olmadığı zaman da, dilerse Allah'ın esbâbını halk eyleyip ona vereceğini bilen, Allah'ın kudretini biliyor demektir. Ötekisi tam bilmiyor demektir. Yâni, Allah'ı tam bilmiyor demektir."

Tabii bu söz nereye çıkıyor esas itibariyle?.. Allah'a tevekküle gidiyor. Hani diyordu ya; "Bu Şakîk-i Belhî, tevekkül konusunu çok işlemiş bir mutasavvıftır." diye, bak böyle ifade ediyor. Yâni elinde mal var, güvenmeyecek; elinde mal yok, korkmayacak. İşte asıl Allah'ı bilen bu.

Allah'ın kàdir olduğunu bilmeyen, Allah'ı bilmiyor sayılır.

"—Allah'ın kàdir olduğunu bilmek nasıldır?"

Allah'ın, senin yanında bir şey varken onu çekip almağa, başkasına vermeğe kàdir olduğunu bilmek; ve olmadığı zaman da, sana onu bir yerden temin edip verebilmeğe kàdir olduğunu bilmek, onun kàdir olduğunu, kàdirliğini tam bilmek demektir. Bu da Allah'ı tam bilmek demektir. Bu inançtaysa tam àriftir, bu inançta değilse àrifliğe ulaşamamış demektir.

Bilmiyorum herkes takip edebiliyor mu mânâyı?..

f. Ma'rifetullahın Ölçüsü

١٣ -وبه قال شقيقٌ: من أراد أن يعرف معرفته بالله ، فلينظر إلى ما وعده الله ووعده الناس ، بأيهما قلبه أوثق.

TS. 65/13 (*Ve bihî kàle şakîkun*) Yine Şakîk-i Belhî Hazretleri buyurdu ki: (*Men erâde en ya'rife ma'rifetehû bi'llâh, felyenzur ilâ mâ veadehu'llàhu ve veadehu'n-nâs, bi-eyyihimâ kalbühû evsaku.*)

Şakîk Hazretleri gene demiş ki:

"İnsan, kendisinin Allah'ı ne kadar bildiğini ölçmek istiyorsa, bilmek istiyorsa, yâni 'Benim ma'rifetim, ma'rifetullahım, ma'rifetullah seviyem, Allah'ı bilme, tanıma seviyem ne derecededir?' diye, bunu bilmek istiyorsa; (*men erâde en ya'rife ma'rifetehû bi'llâh*) marifetullahının derecesini, Allah'ı bilmesinin, irfânının derecesini ölçmek isteyen, bilmek isteyen kimse, (*felyenzur ilâ mâ veadehu'llàhu ve veadehu'n-nâs, bi-eyyihimâ kalbühû evsak*) Allah'ın vaadine mi güveniyor, kulların kendisine vaadine mi güveniyor, kalbi hangisine daha sağlam bağlı; ona baksın! Buradan anlaşılır Allah'ı bildiği... Eğer Allah'ın vaadine kalbi daha bağlıysa, Allah'ı biliyor; kulların verdiğine güveniyorsa, Allah'ı bilmiyor demektir."

Bunu neden söylüyor?.. Biraz kapalı bir söz... Her sözü kapalı da... Oturup bir ders anlatmak lâzım ki, ancak anlaşılabilir. Çünkü müslüman var, okumuş müslüman var, alim müslüman var, alimlerin üstünde ilmi hazmettikten sonra àrif olmuş müslümanlar var... Yâni ilkokul, ortaokul, lise, üniversite, bu işin profesörlüğü, artık birinci sınıf dünyaca tanınmış mütehassıslığı... Bunlar mütehassıs insanlar, konuştukları o perdeden... İlkokulda çocuk, "Bir bir daha iki eder. Bir elma bir elma daha iki elma eder." Bunu biliyor. Üniversitede adamlar Ay'ın yörüngesini, denklemleri, açıları, tanjantları, kosinüsleri vs.leri... Neleri neleri biliyorlar meselâ... Yüksekteki insanlar da böyle.

Allah'ın vaad ettiği, kulun vaad ettiği ne demek?.. Allah diyor ki:

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ (الذاريات:٢٢)

(*Ve fi's-semâi rızkuküm ve mâ tûadûn*) [Semâda da rızkınız ve size va'dedilen başka şeyler vardır.] (Zâriyât, 51/22)

مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ . إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ

ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ (الذاريات:٥٧-٥٨)

(*Mâ ürîdü minhüm min rızkin ve mâ ürîdü en yut'imûn. İnna'llâhe hüve'r-rezzâku zü'l-kuvveti'l-metîn*) [Ben onlardan rızık istemiyorum, beni doyurmalarını da istemiyorum. Şüphesiz ki rızkı veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır.] (Zâriyât, 51/57-58)

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا ، قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ

خَيْرٌ مِنْ اللَّهْوِ وَمِنْ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ (الجمعة:١١)

(*Ve izâ raev ticâreten ev lehveni'nfaddû ileyhâ ve terekûke kàimâ, kul mâ inda'llàhi hayrun mine'l-lehvi ve mine't-ticâreh, va'llàhu hayru'r-râzikîn.*) [(Ey Rasûlüm!) Onlar bir kazanç veya bir eğlence gördüklerinde, seni (hutbede) ayakta bırakarak oraya yöneldiler. De ki: Allah katında olan eğlenceden de, kazançtan da daha hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır.] (Cuma, 62/11)

Bu gibi ayetler gösteriyor ki, Allah kullarına vaad etmiş: "Ben size rızkınızı vereceğim. Rızkı ben size göndereceğim." diye vaad etmiş. "Allah Rezzâktır." diye bildirmiş. Allah'ın vaadi bu. "Verecek ama, Rezzâk ama, ne mâlum verecek mi, vermeyecek

mi?" filan diye tereddüt ediyorsa, Allah'ı bilmiyor.

İşte Allah böyle vaad etmiş: "Ben Rezzâk'ım, sana rızkını veririm." diye vaad etmiş Kur'an-ı Kerim'de. Kul da diyor ki:

"—Şöyle yaparsan sana şu kadar maaş vereceğim. Gel bana çalış, benim dediğimi yap, sana şunu vereceğim, bunu vereceğim..."

Meşrû veya gayrimeşrû iş. Şimdi, kulun vaad ettiğine mi kalbin, gönlün daha çok bağlı, yâni kula mı kul oluyorsun, yoksa Allah'ın vaad ettiğine mi daha bağlısın?.. Allah'ın vaadine inanıp tevekkül mü ediyorsun?.. Eğer Allah'ın vaadine bağlı, "Allah Rezzâk'tır, bana rızkı verecek." diye Allah'a güveniyorsan, işte ma'rifetullah sahibisin, Allah'ı biliyorsun. Kula bağlıysan, bu va'de güvenemiyor da kula kul olmuşsan, o zaman Allah'ı bilmiyorsun demektir.

İşte bütün patırtı buradan çıkıyor. Yâni dünya üzerindeki zulümler neden oluşuyor? Bir zalim oluyor, etrafında avanesi oluyor, dalkavuğu oluyor, yardımcısı oluyor, zulmü mafya çeteleri, koca örgütler böyle götürüyorlar. Teşkilatlı oluyor zulüm. Ama Allah'a güvense millet, "Yâ, bana Allah rızkımı verir, haramdan istemem." dese, "Kula kul olmam!" dese, o zaman hiç bir zalim şımarmayacak, hiç bir zalim gelişemeyecek, büyüyemeyecek, hiç bir kötü insan destek bulamayacak. Hep Allah'ın vaadine güvenmemekten, kula kul olmaktan, kuldan beklemekten oluyor. Bütün eğilmeler, dalkavukluklar, tabasbuslar, vs.ler ondan oluyor.

Hani şairin birisi ne demiş, karşısındaki hükümdara:

"—Ben seni bu halinle hiç medheder miydim, sana medhiye yazar mıydım; yazmazdım. Sana kasideler yazıp da senin neyini medhedeyim, yazmazdım ama, ne yapayım ki vîrân olası hanede evlâd u iyâl var. Evde çoluk çocuk var!"

Yâni, "Yazacağım sana palavra bir şeyler, sen de bana bir kese para vereceksin, çoluk çocuk evde geçinecek. Yâni ben seni medhetmezdim ama, ne yapayım ki evde çoluk çocuk var." diyor.

İşte bundan oluyor her şey. Dünyanın bozulması bu gibi

şeyden oluyor. Yoksa Allah ehli insanlar olsa, Allah'a güvenmiş, kimsenin parasına puluna tenezzül etmiyor, kula kul olmuyor, dobra dobra konuşuyor ve sağlam basıyor, alnı yukarıda... İşte o zaman her şey düzelecek.

"Bir insan, Allah'ı kendisinin ne kadar bildiğini, ma'rifetullah seviyesinin ne kadar olduğunu anlamak istiyorsa, baksın; kalbi Allah'ın vaad ettiğine mi daha çok bağlı, kulların vaad ettiğine mi daha çok bağlı?.. Allah'a mı kul oluyor, tevekkül ediyor; yoksa kula mı kul oluyor, ciğeri beş para etmez adamlara mı hizmet ediyor?..

Partiler, pırtılar, politik çalışmalar, ekonomik düzenler, düzenbazlıklar, hayali şeyler, güçlü şirketler, çok uluslu bilmem neler... Bunlar ne hep, bunlar ne?.. Hep menfaat grupları ve büyük organizasyonlar işte. Bunlar hep haramdan korkmayan, Allah'ın vaadine güvenmeyen, kula kul olma zihniyetine sahip insanların teşkil ettiği şeyler.

g. Vermeyi Sevmek

١٤ -قال: وقال شقيقٌ: ميِّز بين ما تعطى: إن كان من يعطيك أحبَّ اليك فإنك محبٌّ للدنيا ؛ و إن كان من تعطيه أحبَّ اليك فإنك محبٌّ للآخرة.

TS. 65/14 (*Kàle: Ve kàle şakîkun*) Yine aynı rivâyet zinciri devam ediyor. Anlaşılan hep Hàtem-i Esam'dan rivayetler: (*Meyyiz beyne mâ tü'tî ve tü'tâ: İn kâne men yu'tîke ehabbe ileyke, feinneke muhibbün li'd-dünya; ve in kâne men tu'tiyehû ehabbe ileyke, feinneke muhibbün li'l-âhireh.*)

Şakîk Hazretleri yine buyurmuş ki:

"—Senin verdiğinle sana vereni ve verileni fark et, ayır! Eğer sen, sana bir şey vereni daha çok seviyorsan, o zaman sen dünyayı seven bir insansın. Ama eğer sen birisine bir şey vermeyi daha çok

seviyorsan, o zaman sen ahireti seven insansın. Dünya ehli değilsin, ahiret ehlisin."

Bir daha söyleyelim zihinler toparlayabilsin diye:

"—Verdiğinle sana verileni ayır, ölç, anla!.. Eğer sen sana bir şey vereni daha çok seviyorsan, bir şey verilmesini ve vereni seviyorsan; o zaman sen dünya ehlisin, dünyayı seven bir kimsesin. Yok, bir şey almayı değil de, sana bir şey vereni sevmeyi değil de, sen birisine bir şey vermeyi seviyorsan, vermeyi seviyorsan; o zaman sen ahiret ehlisin!"

Yâni, almayı seviyorsan, "Hep bana gelsin!" diyorsan; dünya ehlisin. Vermeyi seviyorsan. ahiret ehlisin. İkisini ayır, ölç, hangi cephenin adamı olduğunu anla!..

Hayır hasenat yapmayı seviyor musun, zekât sadaka vermeyi seviyor musun?.. Yemeyip yedirmeyi, giymeyip giydirmeyi, fakirlerin hizmetinde olmayı, hayra koşmayı, hayrât ü hasenât yapmayı, İslâm'a hizmet etmeyi; bunları mı seviyorsun?.. Tamam ahiret ehlisin. 'Hep bana gelsin, toplayayım, alayım...' diyorsan, dünya ehlisin."

Hatırlıyorum, küçükken Bayezit Cami'sinden vaazdan çıkmıştık. Birisi para istiyor. Ötekisi dedi ki:

"—Utansana, cebin dolmuş, torba gibi, keçi memesi gibi sarkmış..."

Ağzı kapanmıyor. Böyle o kadar dolmuş ki... O zaman mâdenî paralar kıymetliydi. Üç kuruşa Bebek-Eminönü tramvayıyla giderdik bir yerden bir yere. On kuruşa, on beş kuruşa neler olurdu. Yüz yirmi kuruşa bir kilo et alınırdı. İşte beş liraya bir koyun alınırmış Anadolu'da vs. filan... Yâni o zaman bir yirmi beş kuruş verdi mi, bir lira verdi mi bayağı bir şey veriyor.

Adamın cebi böyle... Ben de baktım dolu. Öyle dolmuş ki cep içindeki ağırlıktan, ağzı kapanmıyor, görünüyor böyle. Ceketi sarkmış, yırtık ceketi. Hâlâ senden istiyor. Belki senin istediğin o işçinin, senin kadar parası yok. E sen ona hâlâ el açıyorsun.

"—Olsun, ver sen!" diyor.

Tabii o dilenci ama, bazıları da dilenci olmasa bile, zihniyet

olarak öyle işte. Almayı seviyorsa, ehl-i dünyadır. Vermeyi seviyorsa, o zaman ehl-i âhirettir.

h. Nimetten Sonra Yoksulluk

Bir tane daha okuyalım isterseniz. 65. sayfada 15. paragrafa geldik, bununla bırakacağız. Sonuncu paragrafı okumuş oluyoruz:

١٥ -قال: وقال شقيقٌ: من خرج من النعمة ، ووقع فى القلة ، ولا تكون القلة عند ه أعظم من النعمة ، وقع فى غمَّين: غمٍّ فى الدنيا وغمٍّ فى الآخرة. ومن خرج من النعمة ، و وقع فى القلة ، و كانت القلة أعظم عند ه من النعمة التى خرج منها ، كان فى فرحين: فرحٍ فى الدنيا ، وفرحٍ فى الآخرة .

TS. 65/15 (*Kàle ve kàle şakîkun*) Yine ayrı râvî, yâni Hâtem-i Esam olsa gerek; Şakîk-i Belhî Hazretleri'nin şöyle dediğini rivâyet ediyor:

(*Men harace mine'n-ni'meti, ve vakaa fî'l-kılleti, ve lâ tekûnü'l-kılleti indehû a'zama mine'n-ni'meh, ve vakaa fî gammeyn: Gammin fi'd-dünyâ, ve gammin fi'l-âhireh. Ve men harace mine'n-ni'meti, ve vakaa fi'l-kılleti, ve kâneti'l-kılletü a'zama indehû mine'n-ni'meti'lletî harace minhâ, kâne fî ferahayn: Ferahin fi'd-dünyâ, ve ferahin fi'l-âhireh.*)

"Kim nimetten sıyrılıp, ayrılıp çıkarsa, içinde bulunduğu, sahip olduğu nimetten sıyrılıp çıkarsa, (*ve vakaa fî'l-kılleti*) yoksulluğa, azlığa, bolluktan azlığa düşerse; (*ve lâ tekûnü'l-kılleti indehû a'zama mine'n-ni'meh*) ama kıllet onun nazarında nimetten daha büyük görünmezse, (*vakaa fî gammeyn*) iki çeşit üzüntüye düşer: (*Gammin fi'd-dünyâ, ve gammin fi'l-âhireh*) Dünyada gama düşer, 'Nimeti kaybettim, hay Allah!..' diye üzülür. 'Neydi o günler yâ, nelerimiz vardı... Deveden indik, ata bindik, attan indik eşeğe bindik, eşekten indik yaya kaldık...' Neyse... 'Nedir bu halimiz,

neydi o günler?.. Vah vah, ah ah!..' Dünyada bir telaşa düşer.

Bir de bu zihniyet İslâmî ve imanî ve irfânî bir düşünce olmadığından, ahirette de bir gama düşer. Çünkü sabretmedi, hasret ve nedâmet içinden silinmedi; onun için ahirette de ondan bir sıkıntıya düşer. Sevabı kaçırdı, belki de düşüncelerinden dolayı günaha düştü.

Ama, yine elindeki nimet kaybolup da, nimetten yoksulluk durumuna, azlık durumuna bir insan düşer de, bu azlık ona, çıkmış olduğu nimet durumundan daha hoş gelirse..." "Oh, çok şükür, işte Peygamber'in evine benzedi evimiz." dediği gibi yâni. "Böyle sevinirse, (*kâne fî ferahayn*) iki ferah içinde olur: (*Ferahin fi'd-dünyâ*) Dünyada sevinir, (*ve ferahin fi'l-âhireh*) ahirette de feraha düşer, ahirette de sevinir."

Neden?.. Dünyada üzüntüye düşmez. "Oh, daha iyi oldu böyle olduğu, daha rahat, başım dinç oldu, el-hamdü lillah bir lokma bir hırka... Meşguliyetten, telâşeden kurtuldum..." der. Dünyada bir sevinç, bir de sabrettiği için, tahammül ettiğinden dolayı, ahirette de bir mükâfaat...

Demek ki, hakikaten şimdiye kadarki nakledilen sözlerinden, terceme-i hâlin başından söylendiği gibi Şakîk-i Belhî Hazretleri, —öyle anlaşılıyor ki— elinde para tutmayan, fakirliği zenginlikten daha çok seven; yokluğu, azlığı nimetten daha çok isteyen; dünyaya metelik vermeyen, ahirete rağbet eden; kalbini Allah'a bağlamış, "Allah elbette verir." diye ondan bekleyen, insanların eline bakmayan, insanların eline, vereceğine tamah etmeyen bir değişik tipmiş yâni. Allah şefaatine erdirsin... Başka bir insan olduğunu şu cümlelerden anladık.

Tabii bunlar daha devam edecek. 15'inde bıraktık. Okuyabilirsek 27'ye kadar, bir dahaki zâta kadar. Bakalım başka konular mı, başka şeyler mi söyleyecek ama yaşayışı böyleymiş o zât-ı muhteremin. Yâni eskileri, eski mutasavvıfları biraz bize iyi tanıttı yâni. Bizim kendi düşüncelerimizden farklı bir şey. Bizim bugünkü dünyamızdan, bugünkü anlayışımızdan farklı şeyleri

gördük. Mukayese edelim!..

Yalnız ben mukayesenin sonucunu size söyleyeyim: Büyüklerden birisi diyor ki:

"—Bir müddet dünyayı da, ahireti de beraber götürmeyi denedim. Baktım ki, yâni vicdanıma elimi koyup da baktım ki, hem dünya hem ahiret beraber gitmiyor; ahireti tercih ettim." diyor.

Enteresan şeyler...

Öğreneceğiz bakalım; tasavvufu öğreneceğiz, mutasavvıfları öğreneceğiz, başka şeyler öğreneceğiz. Yâni küçük çocuk şekeri sever; horoz şekeri, elma şekeri, keten helva, macun vs... Küçük çocuk şekeri sever ama, büyük insan şekeri sevmiyor, başka şeyleri seviyor. Başka şeyler, daha büyük zevkler buluyor. Daha büyük insanlar daha yüksek duygulara erişiyor filan... Öğreneceğiz!

.....

Fâtiha-i Şerife mea'l-besmele!..

27. 03. 1993 - İstanbul

3. ŞAKÎK-İ BELHÎ HAZRETLERİ (3)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidinâ muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn... Ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Allah iki cihanda cümlenizi muratlarınıza erdirsin, aziz ve bahtiyar eylesin...

Ebû Abdurrahman es-Sülemî isimli büyük sòfî ve büyük alimin, *Tabakàtü's-Sùfiyye* adlı eserini okumaya devam ediyoruz. Şakîk-i Belhî Hazretleri'nin tercüme-i hâli bölümünde, 65. sayfanın 16. paragrafında kalmıştık. Oradan itibaren okumağa devam edeceğiz.

Okumaya başlamazdan önce, başta Peygamber SAS Efendimiz'in rûh-i pâkine bizlerden acizâne, nâçizâne bir sevgi, saygı, bağlılık nişanesi olsun diye, hediye edilmek üzere; sonra onun mübarek âlinin, ashabının, etbâının, ahbâbının ruhlarına hediye olsun diye; sâdât ve meşâyih-ı turuk-u aliyyemizin ve cümle mürşidîn-i kiram ve evliyâ-i izâm hazeratının ruhlarına hediye olsun diye;

Bu beldeyi fethetmiş olan Fâtih Sultan Muhammed Han ve mübarek ordusu mensubu gâzilerin, şehidlerin, mücahidlerin ruhlarına hediye olsun diye; beldemizin medâr-ı iftiharı, Boğaziçi'nde Beykoz'da makamı bulunan Yûşâ AS'ın ve şu semte adını vermiş olan Ebû Eyyûb Hàlid ibn-i Zeyd el-Ensàrî Hazretleri'nin ve sâir sahabe-i kirâmın ruhlarına hediye olsun diye;

Bu civardaki mübarek tekkelerde, irşad mahallerinde vazife görmüş, buralara defnedilmiş olan Abdül'ehad-ı Nûrî, Mustafa Selâmî, baba Haydar ve sâir sòfilerin ve mürşidlerin ruhlarına

hediye olsun diye;

Uzaktan yakından, bu kitabı takib için buraya gelen siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş bütün müslüman geçmişlerinin, sevdiklerinin, yakınlarının, âbâ ü ümmehât, ecdâd ü ceddât, akrabâ ü taallûkàt, ahbâb ü yârân, evlâd ü zürriyyâtının ruhlarına hediye olsun diye; ruhları şâd olsun, kabirleri nur dolsun, makamları a'lâ, dereceleri yüksek olsun, kabirleri cennet bahçesi olsun diye;

Biz yaşayan müslümanlar da bu büyüklerin hallerini okuyalım, istifade edelim, istifâza edelim, feyz alalım diye; onlardan ibret alalım da, biz de Allah'ın sevdiği kullar olmağa çalışalım, sevdiği işleri yapalım, sevdiği yollarda yürüyelim diye; bu büyüklerimizin himmetlerine, teveccühlerine, mânevî yardımlarına mazhar olalım diye, Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi dünyada ve ahirette bahtiyar eylesin, muradlarımıza erdirsin diye, bir Fâtihâ üç İhlâs-ı Şerife okuyalım! Buyurun:

.....

a. Zenginlerden Sakın!

١٦ -قال ، وقال شقيقٌ: اتَّق الأغنياء ! فإنك متى عقدت قلبك معهم ، وطمعت فيهم ، فقد اتخذتهم أرباباً من دون الله عزَّ وجلَّ.

TS. 65/16 (*Kàle, ve kàle şakîkun: İttekı'l-ağniyâ'! Feinneke metâ akadte kalbeke meahüm, ve tami'te fîhim, fekad ittehaztehüm erbâben min dûni'llâhi azze ve cell.*) Yine aynı rivayet ve isnad zinciriyle diyor ki... Onu geçen haftalardan nereden itibaren "ve dedi ki, ve dedi ki" diyor, ona bir bakalım, yukarıya kadar.

Bu rivâyet zinciri, "Ebû Ali Saîdi'bni Ahmed el-Belhî, babasından naklen, o da Muhammed ibn-i Abd'den, o da dayısı Muhammed ibn-i Leys'ten, o da Hâmid-i Leffâf'tan, o da Hàtem-i Esam'dan işitmiş. Hàtem-i Esam nakletmiş ki Şakîk-i Belhî şöyle

şöyle demiş." diye, yukarıdan böyle devam ediyordu. Demek ki bizim bildiğimiz isim, meşhur bir isim Hàtem-i Esam Hazretleri, o da çok büyük bir zât-ı muhterem, büyük bir sòfî. O rivâyet ediyor gene demek ki.

(*Ve kàle*) Kàle, yâni o râvî rivâyet etti, dedi ki (*ve kàle şakîkun*) Şakîk şu sözü de söyledi: (*İtteki'l-ağniyâe*) "Ağniyâdan, zenginlerden sakın, korun!" (*Feinneke metâ akadte kalbeke meahüm, ve tami'te fîhim*) Çünkü sen ne zaman ki, kalbini onlara bağlarsan ve onlardan bir şey temennî edersen, tamah edersen; "Herhalde bana bir faydaları dokunur, zengin bunlar, bir şey verirler." diye böyle onlara tamah edersen, (*fekad ittehaztehüm erbâben min dûni'llâhi azze ve celle*) Azîz ve Celîl olan Allah'ı bırakıp da, başka rablar ittihaz etmiş olan kimselerden olursun."

Mâlum, Kur'an-ı Kerim'de ayet-i kerime var. İnsanlar alemlerin rabbi olan Allah-u Teàlâ Hazretleri'ni bilip ona kulluk edeceklerine, ona bağlanacaklarına, Rabbim Allah diyecekleri yerde başkalarını bazen kendilerine böyle bağlanacak mercî edinmişlerdir. Bazen de görünmeyen mânevî şeyleri kendilerine Rab edinmişlerdir. Meselâ:

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلٰهَهُ هَوَاهُ (الجاثية:٢٣)

(*E feraeyte meni'ttehaze ilâhehû hevâhu*) "Gördün mü hevâ ve hevesini, nefsânî hevâsını, hevâ-yı nefsâniyyesini kendisine ilah edinmiş olan kimseyi?.." (Câsiye, 45/23) Demek ki, hevâ-yı nefsinin —sanki ilâhmış gibi, yaradanmış gibi— karşısında el pençe divan durmuş, onun sözünü dinleyen kimse, adetâ ona tapınıyor, onu rab edinmiş gibi oluyor.

Sonra, birtakım böyle mâruf insanları, meşhur insanları, hatta alim insanları, hatta daha başka kimseleri, böyle kendisine mercî ve bağlanılacak şey ittihaz edip de, Allah'ı bırakıp onlara bağlanmak, ayet-i kerimelerde yasaklanmış ve bunun yanlış olduğu bildirilmiş.

O ayetlere atıfta bulunarak diyor ki: "Zenginlerden sakın, kendini koru, kolla. Çünkü kalbini onlara bağlar da, onlardan bir şeyler tamah eder, beklersen; o zaman Allah'ı bırakıp, Allah'tan gayrı nesneleri rab edinen kimseler gibi, sen de onları rab etmiş olursun. Yanlış bir şey olur. Yâni şirk gibi olur, Allah'tan gayrıya tapınmak gibi olur diyor.

Zaten biz Fâtihâ Sûresini her zaman söylüyoruz ki cemaatimiz Fâtihâ Sûresi'ni iyi bilmiyor.

"—Nasıl iyi bilmiyor? Okumasını mı iyi bilmiyor?"

Okumasını biliyor da, mânâsını hazmetmemiş, mânâsına göre hareket etmiyor. Fâtihâ'da ne diyoruz:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ . الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ . مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ .

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (الفاتحة:١-٤)

(*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*) "Ham âlemlerin Rabbine, (*Er-rahmâni'r-rahîm*) Rahmân ve Rahîm, (*Mâliki yevmi'd-dîn*) din gününün, yâni mükâfâtın ve cezânın verildiği o karşılık verme gününün hakimi ve mâliki olan Allah'a hamd olsun." diyoruz. İyi, güzel.

(*İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn*) diyoruz. (*İyyâke*)'yi başa almak, yâni (*na'büdüke ve nestaînüke*) demiyoruz da (*İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn*) diyoruz, Böyle kelimenin başa alınmasıyla mânâ, "Ancak sana ibadet ederiz ve sadece ve sadece senden yardım umar, bekler ve isteriz." (Fâtiha: 1-4) denmiş oluyor.

Başkasından değil, sadece senden, yâni sadece Allah'tan yardım beklerken, sadece Allah'a itaat ediyorum derken; öyle demeyip de zengine dalkavukluk ederse veya hükümdara dalkavukluk ederse veya bir başka mevkî makam sahibine dalkavukluk ederse... "Hani sen Allah'tan bekliyordun, ne oldu, hayrola?.. Yâni sözün nerede, işin nerede? Aklın nerede, fikrin

nerede?" denilir kendisine tabii Hem başka insanlar der bunu, hem de Allah-u Teàlâ Hazretleri der.

Eğer zalimlerin yardakçıları, destekçileri olmasaydı, dalkavuklar olmasaydı, çete reislerinin etrafında çetenin fertleri olmasaydı onlar çetecilik yapabilirler miydi, zulüm yapabilirler miydi?.. Yapamazlardı. Demek ki, zalimin zalimliği etrafındaki avanesiyle... Mafyanın mafyalığı, gangster reisinin etrafındaki yardımcılarıyla oluyor.

O halde, zalime destekçi olmak çok kötü bir şey! Yâni Allah'ın hiç sevmediği bir şey.

وَلاَ تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمْ النَّارُ (هود:١١٣)

(*Ve lâ terkenû ile'llezîne zalemû fetemessekümü'n-nâr*) "Zalim olanlara meyletmeyin, rükûn eylemeyin, onlara destekçi olmayın, onların yanında yer almayın! Sonra size de Allah'ın azabı erişir, siz de cehennemde yanarsınız." (Hûd: 11/113) buyruluyor.

Demek ki, insanın ağzının söylediğini kulağının duyması lâzım! Sözünün özü olması lâzım insanın. Allah'a ibadet ediyorsa, Allah'a ibadet etmesi lâzım!.. Paraya değil, kadına değil, pula değil, nefse değil, dünyaya değil, şeytana değil; Allah'a ibadet etmesi lâzım!..

Şeytana nasıl ibadet ediyor?.. Şeytanı dinlediği zaman şeytana ibadet ediyor.

Dünyaya nasıl ibadet ediyor?.. Dünyayı hedef aldığı zaman, ona hırs ettiği zaman, onu elde etmek için varını yoğunu harcadığı zaman, onun peşinde koştuğu zaman dünyaya tapınmış oluyor.

Parayı elde etmek için çalıştığı zaman, paraya tapınıyor. Bir kadının esiri olmuşsa veya bir kadın bir adamın sevgisinin esiri olmuşsa, ve onun için günahları da yapabiliyorsa; o zaman ona değil ötekisine tapıyor.

İbadet, itaat demek… İbadet ettiğine insanın itaat etmesi lâzım! Allah'a itaat etmiyor, Allah'ın sözünü dinlemiyor, Allah'a

yönelmemiş, başka şeye yönelmiş. Başka her ne olursa olsun, yöneldiği Allah'tan gayrı şey, her şey yâni mâsivallahtır, mâsivâ dediğimiz şeydir. Mâsivâya meyl ü rükûn eylemişse, bağlanmışsa, ondan medet umuyorsa veya onun peşinde koşuyorsa, veya onun uğrunda yaşıyor, çalışıyorsa, veya onun emrini tutuyorsa, o zaman onun avanesi demektir. Şeytanın emrini tutuyorsa, şeytanın hizbindendir, hizbü'ş-şeytandandır. Nefsin emrini tutuyorsa, nefis ve hevâ ehli demektir.

Bunu anlamak lâzım, bunların hepsinin kulluğundan şu boynu kurtarmak lâzım, (*iyyâke na'büdü*)'yü tahakkuk ettirmek lâzım! "Ancak sana ibadet ederiz yâ Rabbi bizler, başka bir şeye ibadet etmeyiz." Paraya kul olmayız, kadına kul olmayız, mevkiye makama kul olmayız, şana şöhrete kul olmayız, dünyaya kul olmayız..." deyince, hakikaten olmamak lâzım! Bunun sözünü söylediği zaman, gerçekten de yapmak lâzım!..

Yapmıyorsa?.. O zaman, demek ki, onu rab edinmiş demektir. Burda onu söylüyor, bu kanaatini ifade ediyor: "Zenginlerden sakının!" diyor.

"—Yâni, bir insan zengine sevgi göstermeyecek mi? Zengine yakınlık göstermeyecek mi? Onları defterden silmek mi lâzım?.."

Hayır! Zengin dindarsa dindarlığı için sevgi gösterilir. Ama dindar filan değilse, sırf zenginliğinden istifade için sevgi göstermek, olmaz.

Bir de umûmî bir kaide şu ki... Umûmî bir, istatistikî bir durum: İnsan zengin olduğu zaman şaşırıyor. Yâni:

إِنَّ الْإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ . أَن رَّآهُ اسْتَغْنَىٰ (العلق:٦-٧)

(*İnne'l-insâne leyatgà. En raâhü'stağnâ*) [Gerçek şu ki, insanoğlu kendini kendine yeterli görünce, zengin görünce azar.] (Alak, 96/6-7)

İnsan kendisini müstağnî gördü mü gevşiyor, ibadetlerini

gevşetebiliyor, zevk ü safâya dalabiliyor, lükse israfa kaçabiliyor, vazifelerini yapmama durumuna düşebiliyor. Bu umûmî bir durum.

Zengin olduğu halde azmayan, şaşırmayan, Allah'ın vazifesini, emrini, buyruğunu unutmayan insanlar var şüphesiz. Onlar da kıymetli insanlar… O iyi insanlara misal hangisi?.. Hazret-i Osman. Şu kadar mal varlığını Allah'ın yoluna, gözünü kırpmadan sarf etmiş.

Onların misallerinden birisi Ebû Bekir-i Sıddîk. Bütün varlığını Peygamber Efendimiz'e tahsis etmiş, vermiş ve kendisi bir hasır bürünecek kadar, kendisine hiç bir şey bırakmamış. Rasûlüllah sorduğu zaman da:

"—Ailene ne bıraktın yâ Ebû Bekir?" dediği zaman da;

"—Allah'ı ve Rasûlüllahı bıraktım." diyebilmiş.

Bunlar müsbet zenginlere misal... Meselâ, menkabelerini seve seve anlattığımız, hayranlık duyduğumuz Abdullah ibni'l-Mübârek... Zengin bir kimse... Ticaretle iştigal edermiş ama, bir yıl cihad edermiş, bir yıl hacca gidermiş. Konağına gelene gidene hayrını hasenâtını yaparmış.

Tabii böyle zenginler fevkalâde makbul...

Ama, bir kısmı da parayı aldı mı, namazı kesiyor, ibadeti bırakıyor veya parayı gayr-ı meşrû yoldan kazanıyor, gayr-ı meşrû yola harcamağa başlıyor. Bakıyorsun konakta çengiciler, çalgıcılar vs.ler... Sapıtıyor.

Bu asr-ı saadetten sonraki devrede, hemen Emevî saraylarında başlamış. Çünkü saraylarda, zenginlerin olduğu yerlerde, umûmiyetle bu zevk ü safâhat hep var. Onların yanına yanaşmasını da biliyor o adamlar, o meslek erbâbı, çalgıcılar, oyuncular vs. Oraya sokulmasını biliyorlar. Tatlı geldiği için, onlar da onları kabul ediyorlar. Eh, vur patlasın, çal oynasın; bir zevk ü safâ, içki, ayş u nûş...

Gazellerinden okuyoruz, şairlerin şiirlerinden okuyoruz. İşte, "Sâkîler gelsin, içkiler sunulsun... Çalsın sazlar, oynasın kızlar,

çengiler...” vs. gibi lafları hep duyuyor kulaklarımız. Demek ki, bunlar ekseriyetle böyle oluyormuş.

Tabii esasında, mânevî bir kanun ve kaide olarak, para helâlinden kazanılmışsa, helâl yere gider; haramdan kazanılmışsa, hayra nasib olmaz. Haydan gelen huya gider. Haramdan kazanıldığı için, şerre gider, boş yere harcanır, kumarda harcanır, içkide harcanır, zevkte safâhatte harcanır... Tabii bir sürü günaha girilir.

Umûmiyetle bu böyle olduğu için, bu tavsiyede bulunmuş Şakîk-i Belhî Hazretleri. “Zenginlerden sakın!” diyor. Yâni bu tarzdaki zenginlerden sakın! Veyahut iyisi de olsa, kötüsü de olsa, zenginin iyiliği kendisine de; yanına yanaşan adamın kalbini burada söylüyor. Yâni zenginin yanına yanaşıp da, gönlünü ona bağladın mı ve ondan bir şey tamah ettin mi, o zaman onu ilâh edinmiş olursun. Yâni, o adamın belki kusuru olmasa bile, orada senin ona yanaşman yanlış bir yönden, yanlış bir düşünceyle olursa, o zaman sen helâk olursun. Böyle bir tehlike vardır.

Evet, insan zenginle de ahbap olabilir ama, nesinden dolayı?.. Dindarlığından dolayı. O da dindardır, o da Allah yolunda gayet güzel yürümeğe çalışmaktadır. Bakarsın, seversin, arkadaş olursun. Yâni zenginlik bir mânî olmaz. Arkadaş olunacak durumu vardır da, arkadaş olursun.

Fakir de olsa, öteki adam dinden uzaksa, onu da aynı duyguyla sevmeyebilirsin. Fakir olduğundan sevmeme değil, dindarlığı olmadığından... Ötekisini zengin olduğundan sevme durumu değil, dindar olduğundan sevmek... Bunun dışında başka bir kriterle, başka bir ölçüyle yaklaşırsa insan, o zaman onu ilah edinmiş olur, rab edinmiş olur diye ihtar ediyor. Şakîk-i Belhî böyle düşünmüş.

Kendileri de zaten, başka sözlerinden de anlayacağız ki, zenginliğe pek kıymet vermemişler, para biriktirmemişler. Zaten bu mübareklerin çoğunun vasfı bu. Ellerine geçen parayı tutmuyorlar. Yâni biriktirme diye bir şey yok, bir yere yatırma diye bir şey yok... Daima sarf ediyorlar. Böyle yaşamışlar. Yâni

para bulundurmamışlar. Geleni sarf etmişler. Hatta kendisi akşama kadar kazanmış, akşamüstü kazandığını gene sarf etmiş; gene ertesi güne bir şey bırakmamışlar. Onların bu halini iyi anlamak lâzım.

b. Hakîkî Fakirlik Nasıl Anlaşılır?

17. paragraf:

١٧ -قال: و سئل شقيق: بأ ىِّ شئٍ يعرف بأنَّ العبد اختار الفقر على الغنى ؟ قال: يخاف أن يصير غنيًّا ، فيحفظ الفقر بالخوف ، كما كان من قبل يخاف أن يصير فقيراً ، فيحفظ الغنى بالخوف.

TS. 65/17 (*Kàle ve süile şakîkün*) Yine Hâtem-i Esam dedi ki, râvî o çünkü: "Şakîk-i Belhî'ye soruldu."

(*Bi-eyyi şey'in yu'rafü bi enne'l-abde ihtâre'l-fakra ale'l-gınâ*) Ona soruldu ki: "Kulun fakirliği, zenginliğe tercih ettiğini, onu seçtiğini nereden anlayabiliriz? Nereden anlaşılabilir?"

Tabii bunların dünya görüşlerine göre, bir insanın fakrı seçmesi lâzım. Peygamber Efendimiz:

الفقر فخر ى.

(*El-fakru fahrî*) "Fakirlik benim medâr-ı iftihârımdır." buyurmuş diye rivâyet ediliyor.

Öyle mal toplamak, onu sarf etmemek;

والذين يكنزون الذهب والفضَّة ولا ينفقونها فى سبيل الله

فبشِّرهم بعذابٍ أليم (التوبة: ٣٤)

(*Ve'llezîne yeknizûne'z-zehebe ve'l-fıddate ve lâ yünfikùnehâ fî sebîli'llah, febeşşirhüm bi-azâbin elîm*) [Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele!] (Tevbe: 34) ayet-i kerimesi olduğundan para biriktirmemişler, fakirâne yaşamayı tercih etmişler zâhidâne bir hayat sürmeyi.

"—Pekiyi adamın, kulun böyle fakirliği zenginliğe tercih ettiği hangi alâmetten anlaşılır? Bu güzel sıfata nasıl erebilir insan?" diye soruyorlar Şakîk-i Belhî'ye.

(*Kàle*) Buyurdu ki: (*Yehâfü en yasîra ganiyyen feyahfaza'l-fakra bi'l-havf, kemâ kâne min kablü yehâfü en yasîra fakîren feyahfaze'l-gınâ bi'l-havf.*)

"—Şundan anlaşılır ki, eskiden hani nasıl fakir olacağım diye korkardı da, zenginliği korumak için gayret ederdi ya, 'Aman zengin olayım, fakir düşmeyeyim.' diye korkardı ya; işte tıpkı onun gibi, şimdi de zengin olmaktan korkacak!.. Yâni, 'Fakirlik elimden gider de, bu sıfattan mahrum kalırım.' diye zengin olmaktan ödü patlayacak. İşte o zaman hakiki fakir zümresine, derviş zümresine girmiş olur."

Yâni, 'Eyvah, fakirlik elimden gider de zengim olurum!' diye korkarsa, işte o zaman hakîkî fakirlik, hakiki dervişlik derecesine gelmiş olur. Nasıl eskiden, 'Aman paralarım gider de fakir olurum.' diye korkuyordu. Şimdi de 'Aman bir yerden bir şey gelir de zengin olurum.' diye ödü patlarsa, işte o zaman hakiki fakirdir, derviştir." diye söylüyor. Yâni ideal; fakir olmak... Pekiyi hakikaten o ideal dereceye ulaştığı nereden anlaşılır?.. "Bu kafaya sahip olduğu zaman anlaşılır." diye böyle anlatıyor.

c. Allah'a Tam Güvenmenin Alâmeti

18. paragraf:

١٨ -قال ، وسئل: بأ ىِّ شئٍ يعرف بأنَّ العبد واثقٌ بربِّه ؟ قال:
يعرف بأنه إذا فاته شئٌ من الدنيا يحسبه غنيمةً ؛ و إذا أبطأ
عليه شئٌ من الدنيا يكون أحبَّ إليه من أن يأتيه.

TS. 65/18 (*Kàle ve suile*) Yine Hâtem-i Esam dedi ki, şöyle sorulmuştu Şakîk-i Belhî'ye: (*Bi-eyyi şey'in yu'rafü bi-enne'l-abde vâsikun bi-rabbihî? Kàle: Yu'rafu bi-ennehû izâ fâtehû şey'ün mine'd-dünyâ yahsebuhû ganimeten; ve izâ ebtaa aleyhi şey'un mine'd-dünya yekùnü ehabbe ileyhi min en ye'tiyehû.*)

Yine sormuşlar kendisine ki:

"—Nereden bilinir kulun Rabbine tam sarıldığı, Allah'a tam tevekkül ettiği, sımsıkı Allah'a sarıldığı nereden anlaşılır? Nereden belli olacak? Bunun alâmeti nedir?" diye sormuşlar.

"—Şuradan anlaşılır ki: Dünyalıktan bir şey kendisinden kaybolursa, elinden kaçarsa, eline geçmezse; bunu ganimet sayar. 'Oh, iyi ki geçmedi elime, yaşadım, iyi ki gelmedi.' diyebilirse ve kendisine dünyalıktan bir şeyin gelmesi gecikirse; bunun gelmemesini, gelmesinden daha çok istiyorsa, işte o zaman Allah'a tam güveniyor demektir."

Dünyalığa güvenmiyor yâni, gelmesini bile istemiyor, gelmemesini ganimet biliyor. Gelmemesi halinde gelmesinden daha çok seviniyor. Gelmemesinden daha çok memnun oluyor. "Başım dinç oldu, el-hamdü lillâh, öyle bir şey başıma gelmedi, rahatım. İşte fakrım içinde yaşıyorum." diyebilirse demek istiyor.

Tabii bunları onların düşündüğü şekilde anlatmağa çalışıyoruz. Onların dünyalarının şöyle perdelerini aralayıp, hayata nasıl baktıklarını, hayatı nasıl yaşadıklarını, onların dilleriyle ifadelerinden çıkarmağa çalışıyoruz.

d. Fakirliğin Muhafazası

19. paragraf:

١٩ - قال ، وقال شقيقٌ: إنَّ حفظ الفقر أن ترى الفقر منَّةً من الله عليك ، حيث لم يضمِّنك رزق غيرك ، ولم ينقصك مما قسم لك.

TS. 65/19 (*Kàle ve kàle şakîkun*) Yine Şakîk Rh.A buyurdu ki: (*İnne hıfze'l-fakri en tera'l-fakra minneten mina'llahi aleyke, haysü lem yudamminke rızka gayrike, ve lem yunkıske mimmâ kaseme leke.*)

Şakîk Hazretleri yine bu konularda buyurmuş ki:

"Fakirliğin muhafazası, dervişliğin muhafazası, yoksulluğun muhafazası şöyledir: Fakirliği, Allah'tan sana bir ikram olarak bilirsin. Çünkü, Allah seni, başkasının rızkını sağlamakla mükellef tutmamıştır. Zengin olsaydın, ona buna verecektin; zengin değilsin, fakirsin. Demek ki, Allah sana başkasının yükünü yüklememiş; zenginliğinden bir şeyler verip de başkasının rızkını ona götürmekle mükellef değilsin. Yâni, bunun böyle olması dolayısıyla, fakirliği Allah'ın bir ikramı, nimeti olarak bilmendir."

(*Lem yunkıske mimmâ kaseme leke*) Tabii, "Hem başkasının yükünü sana yüklememiş, onun rızkını sen ver diye sana bir vazife yüklememiş, rahattasın. Hem de senin kısmetini de kesmemiş. Çünkü insana, kısmeti neyse o gelecek ya muhakkak, mutlaka gelecek. Kısmetini sana verip de, başkasının rızkıyla seni mükellef kılmamasından dolayı, fakirliği zenginliğe nazaran Allah'ın bir ikramı bilmendir." diyor.

Yâni bu zihniyette olursa insan, bu kafada olursa, fakirliği muhafaza edebilir. Yoksa dayanamaz, elini açar, meyli başka tarafa gider, kaçırır bu nimeti elinden demek istiyor.

e. Tevbenin Açıklaması

٢٠ - وبإسناده ، قال شقيقٌ: تفسير التوبة أن ترى جرأتك على الله ، وترى حلم الله عنك.

TS. 65/20 (*Ve bi-isnâdihî, kàle şakîkun*) Yine aynı rivâyet zinciri ve senediyle, Şakîk'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiş: (*Tefsîrü't-tevbeti en terâ cür'eteke ale'llàh, ve terâ hilme'llàhi anke.*)

Şimdiye kadar üç dört paragraf hem fakirlik, zenginlik konusunda geçti. Fakirlik ideal, zenginlik bir külfet... "Hakiki derviş zenginliği istemeyecek, fakirliğin rahatlığına hamd edecek, şükredecek, bunu Allah'ı bir nimeti bilecek." diye anlattı, ifadelerini okuduk, anlattık. Şimdi konu değişti; tevbe... Tevbe konusunda diyor ki:

(*Tefsîrü't-tevbeti*) "Tevbenin açıklaması şudur: (*En terâ cür'eteke ale'llàh, ve terâ hilme'llàhi anke*) Senin Allah'a karşı cür'etkâr davranışını anlaman; senin o cür'etkârlığına rağmen, Allah'ın halim selimliğini de sezmendir tevbe..."

Tevbe duygusu neymiş? Yâni kulun, "Tevbe yâ Rabbi, affet yâ Rabbi..." demesi değilmiş. Asıl tevbe ne?.. İnsanın yaptığı günahın Allah'a karşı bir cür'et olduğunu anlaması; "Yâ ben gene ne edepsizlik yaptım, hem de ne makama karşı edepsizlik yaptım, yapılır mıydı bu?" diye Allah'a karşı cür'etinin farkına varması…

Tabii Allah, böyle bir cür'et ve edebsizlik yapmış olan kimseyi, günah işleyen kimseyi kahr edebilirdi, mahvedebilirdi ama; hilmiyle muamele etmiş, kahretmemiş, yaşıyor hâlâ, ayakta gezebiliyor. Yıldırım çarpmamış, yerin dibine geçmemiş, üstüne dağlar yıkılmamış meselâ, neyse böyle bir azaba uğramamış. İşte tevbe, senin Allah'a karşı cür'etkârlığının farkına varman, onun da senin bu cür'etkârlığına rağmen, sana karşı halim, selim, yumuşak davranmasındaki o büyüklüğünü sezmendir. Tevbe bu...

"—Hiii, aman yâ Rabbi! Ben sana ne cür'etkârâne edepsizlik yapmışım da, sen gene beni cezalandırmamışsın. Aman yâ Rabbi!.."

İşte tevbe bu. Yâni kendisinin cür'etinin anlaması, Allah'ın da o küstahlığa, günaha rağmen, ona ceza vermemesinin farkına varması. Böyle düşünüyorlar işte, meseleleri böyle görüyorlar. İşin aslı da bu tabii...

f. Misafir Ağırlamak

٢١ - وبإسناده ، قال شقيقٌ: ليس شئٌ أحبَّ الىَّ من الضيف ، لأنَّ رزقه ومؤنته على الله ، ولى أجره.

TS. 65/21 (*Ve bi-isnâdihî kàle şakîkun*) Yine aynı sened ve rivâyet zinciriyle, Şakîk Hazretleri'nin şöyle söylediğini naklediyor: (*Leyse şey'un ehabbe ileyye mine'd-dayfi, li-enne rızkahû ve mü'netehû ala'llàhi, ve liye ecrahû.*)

Bu sefer konu misafir ağırlamağa geldi. Konu 21. paragrafta. 20. paragraf tövbeyle ilgiliydi, 21. paragrafta konu misafir edinmek, misafir ağırlamak konusuna geldi. Bakalım bu konuda ne diyor Şakîk-i Belhî Hazretleri. Aynı rivâyet zinciriyle. Rivâyet eden yine Hâtem-i Esam. O da ötekilere, bu müellife kadar gelmiş rivâyet.

Ne demiş Şakîk-i Belhî Hazretleri, mübarek:

(*Leyse şey'ün ehabbe ileyye mine'd-dayfi*) "Bana evime gelen misafirden daha sevimli bir şey yok, en çok misafiri seviyorum! En sevimli şey, benim evime gelen misafir... Bana misafirden daha sevimli bir şey yok." Niçin?.. (*Li-enne rızkahû ve mü'netehû ale'llàh*) "Çünkü rızkı ve zahmeti Allah'ın üzerine; (*ve liye ecrahû*) sevabı da benim üzerime..."

Misafirin rızkı ve zahmeti Allah'ın üzerine; çünkü, misafirin rızkını Allah garanti ediyor, Allah gönderiyor. Ve o rızkın artık onun eline kadar ulaşması için, gerekli her türlü faaliyet ve iş ve işlemler, karmaşık şeyler, Allah'ın takdirinin esrârı, hepsi Allah'ın... Bu misafir ediyor. Tabii misafirin rızkı da kendisine Allah tarafından verilmiş. Bu misafir ediyor, rızkı Allah'tan, zahmetler Allah'tan; bu misafir etti diye sevabı bunun… Onun için diyor: "Misafiri çok seviyorum. Misafirden daha çok sevdiğim kimse yok. Çünkü rızkı ve zahmeti Allah'a, sevabı bana. Onun için misafiri çok seviyorum." diyor.

Misafiri sevmek İslâm'ın, gerçek müslümanın önemli

duygularından birisidir. Misafirperverlik, misafir ağırlamak çok önemli bir duygudur. Misafiri sevmeyeni Allah da sevmez. Allah gazab eder. Hatta İmâm Gazâlî'nin *İhyâ*'sını okurken, böyle bir rivâyet geçmişti. Diyordu ki mübarek İmâm Gazâlî:

"—Misafirinize aşırı olağanüstü zorlayarak ikramda bulunmayın, tabii ikramda bulunun! Aşırı zorlamalı ikramda bulunmayın, sizi sıkmayacak bir tarzda yumuşak bir ikramda bulunun!.. Çünkü, aşırı ikramda buluna buluna, misafiri istememeğe başlarsınız. 'Yâ aman evime misafir gelmesin. Şimdi gelirse gene bir sürü çay yapacağız, kahve yapacağız, pasta yapacağız, börek yapacağız, çörek yapacağız, oturacağız, kalkacağız, bulaşıklar birikecek, şunlar olacak, bunlar olacak... En iyisi gelmese de rahat etsem.' Misafirin gelmesini istemediği zaman da Allah lânet eder, gazab eder." buyuruyor.

Onun için, her şey tabii olacak. Geçenlerde bir arkadaşın evine gittik, bir sofra kurmuş. Tamam, bize ancak yeter, belki sıkışacağız bile sofraya... Camı açmış, aşağıdakileri de çağırıyor.

"—Yâhu, gelin, ne duruyorsunuz orada, gelin!" diyor.

Yâni korkmuyor. Gönlünde bir zenginlik var, korkmuyor yâni. O da gelsin, işte iki kişiye yeten dört kişiye de yeter buyurmuş Peygamber Efendimiz. Dört kişiye yeten sekiz kişiye de yeter. Allah bir bereket veriyor.

İ'tikâfa girmişler, i'tikâfta demiş ki:

"—Gelen cemaati de soframıza buyur edelim!"

Zaten sofralarında bir mercimek çorbası var, başka bir şey yok. "Sofraya buyur edelim!" demiş.

Arkadaşı demiş ki:

"—Yâhu, çorba yetmez, doymayız sonra." demiş.

"—Bana bak! Doyurmak Allah'tan, çorbadan değil. Bunu bil!" demiş.

Hakikaten, o çorbanın başına cemaatle beraber hepsi oturmuşlar, daha çorba bitmeden hepsi doymuş. Neden?.. Çünkü doyurmak Allah'tan…

Bu duygulara sahip değiliz. Hele hanımlar hiç sahip değil. Bey, evine misafir getirdi mi, bazı hanımların kaşları çatıyor.

"—Şimdi niye getirdin yâ? Allah Allah!.. Bu zamanda misafir getirilir mi?.." vs. filan... Böyle azarlıyor efendisini. Fıs fıs fıs kapının arkasından.

"—Yâ hanım, tamam, ben mutfağa girerim, çayı ben yaparım, kahveyi ben yaparım, üzülme sen…"

Dır dır dır, vır vır vır... Arkadan bıdır bıdır, duyuyor yâni gelen misafirler. Hanım memnun değil... Veyahut bazen aksi de oluyor: Meselâ, hanım cömert, hacı hanımları getiriyor evine, bir toplantı oluyor. Adamın suratı bir karış asık:

"—Gene mi eve misafir getirdin? Gene mi toplantı yaptın? Gitti bizim paracıklar, bilmem neler..." vs. filan...

Tabii bunlar İslâmî duygu değil.

g. Kalbinden Dünyayı Çıkart

66. sayfada 22. paragraf. Herhalde bitirmek istiyoruz, bu Şakîk-i Belhî Hazretleri'nin bölümünü.

٢٢ - وبإسناده ، قال شقيقٌ:طهِّر قلبك من حبِّ عروض الدنيا ، حتى يدخل فيه حبُّ الآخرة ، وثواب الله عزَّ وجلَّ.

TS. 66/22 (*Ve bi-isnâdihî kàle şakîkün*) Aynı rivâyet senediyle Şakîk'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiş: (*Tahhir kalbeke min hubbi urûdi'd-dünyâ, hattâ yedhule fîhi hubbu'l-âhireh ve sevâbu'llàhi azze ve celle*)

Tavsiye ediyor karşısındakine Şakîk Hazretleri ki:

(*Tahhir kalbeke min hubbi urûdi'd-dünyâ*) "Dünya metâlarının sevgisini gönlünden çıkar, gönlünü temizle!" *Urûd*, *arad*'ın cemisi; eşya, metâ demek. "Dünya metâlarının sevgisini kalbinden sür çıkart; (*hattâ yedhule fîhi hubbu'l-âhireh*) ki orası boşalsın da, oraya ahiret sevgisi o zaman girsin. Dünyanın metâlarının sevgisini kalbinden çıkart ki, temizle ki, kalbin boşalsın,

temizlensin ki; o boşalan yere ahiret sevgisi girebilsin; bir... (*Ve sevâbu'llàhi azze ve celle*) Azîz ve Celîl olan Allah'ın sevabı da girebilsin, gelebilsin." Sevap ve ahiret sevgisini kazanabilmek için, kalbinden dünya metâlarının, malının, mülkünün, süsünün, zinetinin hırsını, isteğini, sevgisini temizle, çıkart yâni onları at dışarıya." diyor.

Bunu bir şair [Şemseddîn-i Sivâsî Hz.] çok güzel söylemiş. Sevdiğimiz bir şiir olarak her zaman vaazda söylüyoruz. Aynı mânânın Arapçası işte bu...

Sür çıkar ağyârı dilden, tâ tecellî ede hak;
Pâdişah konmaz saraya, hàne ma'mur olmadan...[11]

---

[11] Şemseddîn-i Sivâsî'ye ait şiirin tamamı şöyle:

Vâsıl olmaz Hakk'a kimse, cümleden dûr olmadan;
Kenz açılmaz şol gönülde, tâ ki pürnûr olmadan…

"Mûtû kalbe en temûtû" sırrına mazhar olan;
Haşr ü neşri gördü bunda, nefha-i sûr olmadan…

Sür çıkar ağyarı dilden, ta tecellî ede Hak;
Pâdişah konmaz saraya, hàne ma'mur olmadan…

Mest olup mestâne geldi, tâ ezelden tâ ebed;
İçdiler ışkun şarabın, âb-ı engûr olmadan…

Sen müyesser eyle yâ Rab, bizlere beytin tavaf;
İlmin ile âmil eyle, vâde tekmil olmadan…

Hak cemâlin Kâbesini kıldı âşıklar tavaf;
Yerde Kâbe, gökyüzünde Beyt-i Ma'mur olmadan…

Mest olanların kelâmı kendüden gelmez velî;
Pes enel-hak nice disün, kişi Mansur olmadan…

Bir acep sevdaya düştü, tutuşur Şemsî müdam;
Hakk'a mergub olmak ister, halka menfur olmadan…

Gönülden şu dünyanın malı mülkü hırsını, sevgisini çıkart bakalım, hedef onlar olmasın, gönlünden onları sür çıkart da tecellî etsin Cenâb-ı Hak kalbine. Çünkü padişah hâne mamur olmadan oraya misafir gelmez. Harabeye gelmez, konağa gelir, temiz, pak yere gelir diyor. Tabii padişahlar padişahı Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin tecellîgâhı olan kalbin de mâsivâ çirkâbından, pisliklerinden, münevvesâtından temizlenmesi lâzım.

h. Cehennemden Kurtaracak Üç Şey:

23. paragraf:

٢٣ -وبه قال: من لم يكن معه ثلاثة أشياء ، لا ينجو من النار:

الأمن ، والخوف ، والاضطراب.

TS. 66/23 (*Ve bihî kàle*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Şakîk Hazretleri buyurdu ki: (*Men lem yekün meahû selâsetü eşyâe, lâ yencû mine'n-nâr: El-emnü, ve'l-havfu ve'l-ıdtırâbu*) "Şu üç şey yanında olmayan kimse cehennem ateşinden kendisini kurtaramaz. Yanında üç sayılacak şey olmayan kimse ateşten kendisini kurtaramaz." Nedir o bulunması gereken, ateşten kurtaracak olan üç şey? Bir: (*El-emnü*) İki: (*El-havfü*) "Birisi emniyet, birisi korku, üçüncüsü: (*ve'l-ıdtırâb*) Üçüncüsü de çırpınma."

Şimdi bunları biraz açıklamağa çalışalım. (*Emn*) yâni emniyet, güven duygusu olacak, korku duygusu olacak, bir de çırpınma olacak. (*El-emnü ve'l-havfu ve'l-ıdtırâbu*) Bu üç şey olmazsa, cehennemden kendisini kurtaramaz.

Emn; emniyet, güven duygusu ne olacak? Nereye karşı güven? Yâni, Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne karşı güvenme duygusu olacak, ona tevekkül etme duygusu olacak, mutî kul olursa Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin ona yardım edeceğine, Allah'ın kendisinden yardım isteyenleri mahrum bırakmayacağına dair içinde güven olacak.

Yâni duaları kabule edici olduğunu, *Erhamü'r-râhimîn* olduğunu bilecek Allah'ın... Bu duygu olmazsa, mahvolur insan... Bu duygu insanda ümit meydana getirir. Yâni korku ve ümit diyoruz, havf u recâ diyoruz. Bu, insanda ümit meydana getirir.

Allah nedir?.. Ekremü'l-ekremîn'dir, yâni kerem sahiplerinin en üstünü. Allah nedir?.. Erhamü'r-râhimîn'dir, yâni merhametlilerin en merhametlisidir. Allah nedir?.. Allah Mucîbü'd-deavât'tır, duaları kabul edicidir. Allah nedir?.. Gaffâru'z-zünûb'dur, günahları çok mağfiret edicidir. E bunlara itimadı olacak insanın... Duaları kabul ediyor Allah, yolunda gidene yardım ediyor.

Meselâ, Mûsâ AS kaçmış Firavun'un zulmünden… Firavun kovalamış ordusuyla… Önlerine deniz gelmiş, deryâ gelmiş, su gelmiş, gidememişler daha ileriye... Arkalarından Firavun'un ordusu, tozu toprağa katarak geliyor.

فَلَمَّا تَرَاءَى الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمُدْرَكُونَ . قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ

(الشعراء: ٦١-٦٢)

(*Kàle ashàbu mûsâ innâ lemüdrekûn*) "Mûsâ AS'ın yanındaki arkadaşları, ashâbı dediler ki: 'Eyvâh! Yakalanacağız. (*İnnâ lemüdrekûn*) Muhakkak yakalanacağız, eyvah, kaçacak bir yer kalmadı, ordu arkamızdan geliyor.' dediler. (*Kàle kellâ*) 'Hayır, asla ve kat'a! (*İnne maiye rabbî seyehdîn*) Yanımızda Rabbimiz var, Rabbim benimle beraber, o bize bir çıkış yolu gösterecek.' dedi." (Şuarâ, 26/61-62)

Mûsâ AS'ın Allah'a güvenine bak! Yâni önü deniz, düşman üstüne geliyor, maddî bakışla çare yok, çaresizlik içinde, ötekilere bir korku düşüyor, "Eyvah, yakalanacağız, mahvolacağız, bizi kesecek bu Firavun." diye korkuyorlar. Mûsâ AS (*Kellâ!*) diyor. (*Kellâ*) ne demek? Çok kesin bir ifadeyle reddetmek. "Hayır, aslâ!" (*Kellâ! İnne*) "Hiç şüphe yok ki, (*maiye*) yanımda (*rabbî*) benim Rabbim; (*seyehdîn*) hiç şüphe yok ki Rabbim benim yanımda, o

bize bir yol gösterecek!"

Peygamber SAS Efendimiz mağaraya girmiş. Düşmanlar iz sürmüşler, mağaranın ağzına kadar gelmişler. Ebû Bekr-i Sıddîk Hazretleri telaş içinde:

"—Yakalanırsak Peygamber Efendimiz'e bir zarar verirler." diye korkuyor.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

لاَ تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا (التوبة: ٤٠)

(*Lâ tahzen inna'llâhe meanâ*) "Yâ Ebû Bekir, mahzun olma, telaş etme, Rabbimiz yanımızda..." (Tevbe, 9/40) buyuruyor.

Güven bu. Yâni Allah mutî kullarına yardım eder. Mü'min kullarına yardım eder. Allah'a dayanan, Allah'a güvenen kula, Allah yeter, kâfî gelir. Allah'a dayanan kulun yaveri Hak'tır. Bu duygu Allahu a'lem, birisi bu. Allah'a güvenme hissi sağlam olacak.

İkincisi Havf. Allah'a âsî olursa Allah'tan ceza geleceğini, azabına uğrayacağını bilecek. Şımarmayacak da yâni. Allah Erhamü'r-râhimîn'dir diye, Allah affeder diye, Gaffâru'z-zünûbdur diye şımarmayacak da, korkacak gene. Ya Allah'a karşı bir suç işlersem, ya Allah'ın sevmediği bir duruma düşersem diye ödü de patlayacak, korku da olacak.

(*Ve'l-ıdtırâb*) diyor; *ıdtırâb*, çırpınmak demek. Tabii neden ızdırab duyduğunu söylemiyor. Yâni ben şöyle sezinliyorum ki: Kendisi Allah'ın rızasını kazanmak hususunda da bir gayret gösterecek, çırpınacak; gevşek ve hareketsiz ve tembel durmayacak. Şöyle bir telaş ve çırpınma içinde olacak.

Belki bu kelimeyi şu bakımdan kullanıyor: Zaten ne yapıyoruz? Allah'a karşı yaptığımız şeyleri toplasan incirin çekirdeğini doldurur mu? Bir kaşıkçık bir şey yapıyoruz, yaptığımız nedir, ne fedâkârlık yapıyoruz?.. Ama, hani karıncaya demişler ki:

"—Nereye gidiyorsun?"
"—Hacca gidiyorum."
"—Bu adımcıklarla mı?.."
"—E ben yolumda olayım da varırım veya varmam."

Yâni çırpınacak. Tabii Allah'a layık bir şeyi kimse yapamaz. Hiç birimiz Allah'a layık güzel bir şey yapamayız. Canımızı versek, can onun... Malımızı versek mal onun... Yâni biz ne yapacağız Allah için, ne yapabiliriz?.. Ama çırpınacak. Yâni şöyle bir telaş, bir çırpınma, bir gayret, bir istek olacak ki, Allah onu seviyor. Bir şey yapacağımız yok. Ne yapacağız, aciz kullarız ama, o çırpınma, o ızdırab, o gayret olacak.

i. Sabır ve Rıza

24. söz:

٢٤ - وبه قال: الصَّبر والرضا شكلان؛ اذا تعمَّدت فى العمل
فإنَّ أوَّله صبرٌ، وآخره رضًا.

TS. 66/24 (*Ve bihî kàle*) Aynı rivâyet zinciri, senediyle söyledi ki Şakîk Hazretleri: (*Es-sabru ve'r-rıdâ şeklân: İzâ teammedte fi'l-ameli fe inne evvlehû sabrun, ve ahirehû rıdâ*) Yine Hâtem-i Esam kanalıyla gelen rivâyete göre, Şakîk-i Belhî Hazretleri buyurmuş ki:

(*Es-sabru ve'r-rıdâ şeklâni*) "Sabır ve rıdâ, hoşnutluk iki şekilden ibarettir: (*İzâ teammedte fi'l-ameli*) yâni bir ibadete, bir amele kasdettiğin zaman, yapmağa girişiğin zaman o işi, (*feinne evvlehû sabrun*) baş tarafı sabırdır. Yâni o işi yapmak için uğraşacaksın, didineceksin, sabır lâzım. Evveli sabırdır, (*ve ahirehû rıdâ*) sonu da rızâdır."

Yâni sabredeceksin, başı bu… Sonu iyi oldu veya kötü oldu. Ne yapacaksın? Rızâ. Sonu rızâ, başı sabır." Yâni şöyle de anlamak mümkün aslında: "Sen bir hayırlı işe sabredip başladın mı, sonunda Allah senden râzı olur."

Ama birinci mânâ daha uygun; yâni sonuç nasıl tecellî ederse etsin... Sen cihanı kurtarmak istedin de, ömrün boyunca uğraştın, didindin; veya filanca arkadaşı doğru yola çekmek için uğraştın, didindin; filanca arkadaşı kurtarmak için uğraştın, didindin, uğraştın, didindin hiç bir faydası olmadı. Eh, ne yapalım! Veyahut şöyle yapayım böyle yapayım diye, hacca gitmek için uğraştın, didindin, mânîler çıktı, gidemedin. Eh, yâni neyse, sonucu Allah'ın takdiri. Yâni sen bir işi yapmağa çalışıyorsun ama, Allah nasib ederse olur, nasib etmezse olmaz. Allah'ın takdiri olduğundan, Allah'ın takdirine rızâ göstermek de kulun işi. En mühim işlerden birisi de budur.

Demek ki, sabır ve rızâ iki şekildir, işin başında ve sonunda bulunurlar. Bir işe giriştiğin zaman evveli sabırdır, sonu rızâdır. Yâni, biz müslümanlar olarak hayırlı işlere girişeceğiz ve sabredeceğiz. Sonucunda da rızâ duygusu içinde olacağız, isyan ve itiraz, ah vah veya tüh duygusu içinde olmayacağız. "Hay Allah! Olmadı da..." deyip, saç baş yolmaya falan lüzum yok. "Ne yapalım böyleymiş, kader." Demek ki, trenin kaçması kaderde varmış, kaçtı. Ne yapalım, koştuk, yetişemedik filan...

j. Rahat Etmenin Şartları

25. söz:

٢٥ -وبه قال: إذا أردت أن تكون فى رحةٍ ، فكل ما أصبت ،
والبس ما وجدت ، وارض بما قضى الله عليك.

TS. 66/25 (*Ve bihî kàle*) Aynı rivâyet senediyle buyurdu ki: (*İzâ eredte en tekûne fî râhatin, fekül mâ esabte, ve'lbes mâ vecedte, ve'rda bimâ kada'llàhu aleyke*)

Diyor ki:

(*İzâ eredte en tekûne fî râhatin*) "Rahat içinde olmak istiyorsan, huzur ve rahat içinde memnun ve mesrûr olmak istiyorsan, (*fekül mâ esabte*) eline geçeni ye; ama kuru ekmek ama tuz ekmek ama arpa ekmeği ama baklava, börek, çörek, neyse... (*Kül mâ esabte*) Eline geçeni ye!.." Tabii helâlinden. Haram helâl, ne bulursan ye mânâsına değil de, yâni nasib olan helalini ye! Tuz ekmek bulduysan ,'Ah, baklava börek, kebap...' filan deme. Olana râzı ol.

(*Ve'lbes mâ vecedte*) "Bulduğunu giy!" Yâni, 'Bürünecek bir şey buldum el-hamdü lillah' de, bulduğunu giy!

(*Ve'rda bimâ kada'llàhu aleyke*) "Ve Allah'ın sana takdir ettiği takdirine, kısmetine, kazasına râzı ol; o zaman rahat edersin."

Bulduğunu yersin, eline geçmeyen için üzüntü duymazsın. 'El alem mükellef sofralarda neler içiyor, neler yiyor? Biz şurada oturmuşuz suyun içine kuru ekmeği banıp yiyoruz.' vs. bilmem ne deme; 'Eh, Allah işte bunu nasib etmiş, çok şükür halime.' de... Bulduğunu ye, bulduğunu giy, Allah'ın takdirine râzı ol." diyor.

k. Makamlardan ve Şehvetlerden Uzak Durmak

26. paragraf:

٢٦ -قال ، وقال شقيقٌ: من دار حول العلوِّ ، فإنما يدور حول

النار. ومن دار حول الشهوات ، فإنه يدور بدرجاته فى الجنة ليأ كلها ، وينقصها فى الدنيا.

TS. 66/26 (*Kàle ve kàle şakîkün*) Hâtem-i Esam dedi ki: "Şakîk-i Belhî şöyle söyledi..." (*Men dâre havle'l-uluvvi, feinnemâ yedûrü havle'n-nâr; ve men dâre havle'ş-şehevâti, feinnehû yedûru bi-derecâtihî fi'l-cenneti, li-ye'külehâ, ve yunkasahâ fi'd-dünyâ*)

(*Men dâre havle'l-ulüvv*) "Yüceliğin etrafında dönen, devreden, cehennemin ateşinin etrafında dönüyor demektir sadece ve sadece... Yâni yücelik, üstünlük isteyen, onun etrafında dolaşan, cehennemin etrafında dolaşıyor demektir." Çünkü yükseklik, çeşitli tehlikeler getirir insana. Mevkî, makam, yükseklik duygusu, ululanma duygusu, kibirlenme, gururlanma duyguları insanı cehenneme götüreceğinden; onun etrafında dolaşan, ateşin etrafında dolaşıyor demektir. Ona uğramayayım diye yanından kaçan, ateşten kaçıyor demektir.

(*Ve men dâre havle'ş-şehevât*) "Şehvetlerin etrafında dolanan da, (*feinnehû yedûru bi-derecâtihî fi'l-cenneti li-ye'külehâ*) cennette onun dereceleri etrafında dolaşıyor demektir (*ve yunkasahâ fi'd-dünyâ*) dünyada eline geçmiyor, dünyadan nakıs, noksan oluyor; cennette eline geçecek demektir."

Sanıyorum buradaki devirden murad, yan çizmek, hedef almamak, ondan vazgeçmek gibi bir mânâ. Ona göre tercümeyi yapalım başından beri:

"Ululuk, yücelik istemeyip de ondan yan çizen, böyle yanından giden, cehenneme düşmekten yan çizmiş olur. Çünkü ululuğu elde etse, mevkî, makam, rütbe vs. o zaman tehlikeler olacak.

Şehvetlerden de yan çizen, o zaman cennette onları yemek için yan çiziyor demektir. Dünyada mahrum olmasına rağmen… Yâni dünyada ondan yan çiziyor, yemiyor ama, cennete derece derece, ne kadar vazgeçiyorsa onları elde ediyor." mânâsına anlaşılmalı bu.

Yâni nasihat olarak bize çıkan ders: Yücelik, mevkî, makam, böbürlenme, ululanma ve böyle şeyleri istemeyeceğiz, çünkü onlar tehlikelerle dolu. Şehvetlerden kaçınacağız; yâni nefsin arzuları, istekleri, yeme, içme, zevk, safâ, eğlence... Çünkü onlar ahirette olacak. Burada ne kadar eksik olursa, yerine getirilmezse, ahirette o kadar derecesi yüksek olarak ele geçecek. Dünyada yaptığı korunma, perhiz, sakınma nisbetinde, ahirette eline geçecek gibi bir mânâ.

l. Taat ve Ma'sıyet Ehli

Ve sonuncu paragraf… Burada bitiriyoruz çünkü Şakîk-i Belhî Hazretleri'nin sözleri ve bölümü bitiyor.

٢٧ - وبإسناده ، قال شقيقٌ: جعل الله أهل طاعته أحياء فى مماتهم ، وأهل المعاصى أمواتًا فى حياتهم.

TS. 66/27 (*Ve bi-isnâdihî kàle şakîkun*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Hâtem-i Esam'dan gelen rivâyet zinciriyle Şakîk-i Belhî buyurdu ki:

(*Ceale'llahu ehle tâatihî ahyâe fî memâtihim, ve ehle'l-meâsî emvâten fî hayâtihim*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri taat ehli kullarını; kendisine itaat eden mutî, ibadette, taatte olan kularını, (*ahyâe fî memâtihim*) ölümlerinde diri kıldı. (*Ve ehle'l-meâsî*) Günah ehlini de, (*emvâten fî hayâtihim*) hayatlarında ölü kıldı."

Bunu biraz açıklayalım: Allah CC, kendisine ibadet eden, itaat eden, sözünü tutan, buyruğunu tutan, onun yolunda yürüyen kulları, vefatlarında, öldükten sonra diriltti. Yâni, ahirette büyük mükâfatlara erecek ve namları yürüyecek, şanları devam edecek; veyahut ölü gibi birtakım lezzetlerden uzak durdular, yemediler, içmediler, uyumadılar vs. filan... "Hayat mı bu yâ, ölümden beter." filan dedikleri gibi bazılarının, ölü gibi ama; işte o ölü gibi olma durumunda onları canlandırdı, diriltti, (*ahyâ*) ihyâ eyledi.

Öteki günah ehlini de, hayatta olmalarına rağmen onları ölü

gibi eyledi. Çünkü günah ehlinin kalbi ölüdür, ölü gibidir onlar, mânevî bakımdan ölülerdir; ötekiler mânevî bakımdan canlı ve dirilerdir. İtaat ehli mânevî bakımdan diri ve canlıdır; isyan ehli de, mânevî bakımdan yaşadığı halde ölü gibidir, yaşayan ölülerdir yâni. Kalpleri ölmüş, işleri bitmiş, işte güya kendilerini hayatta sanıyorlar.

Bundan sonraki bölüm, —sağ olursak— müteakip hafta gelecek olan bölüm *Tabakàtü's-Sùfiyye*'de 8. terceme-i hâl, Ebû Yezîd el-Bistâmî Hazretleri'nin hayatı. Ebû Yezîde'l-Bistâmî. Yezîd, gayrı munsarıftır, Ebû Yezîde'l-Bistâmî denilecek. Yezid'in harekesi üstündür, Ebû Yezîd memnûun mine's-sarf olduğu için.

Burada Şakîk-ı Belhî Hazretleri'nin bölümü 66. sayfada bitti, 67. sayfaya gelmiş olduk. Allah sağlık afiyet verirse, inşâallah onları da okuruz. Allah şefaatlerine nâil eylesin...

Fâtiha-ı şerîfe mea'l-besmele!

10. 04. 1993 - İstanbul

4. EBÛ YEZÎD EL-BİSTÀMÎ HZ. (1)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîne alâ külli hàlin ve fî külli hîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Kemâ yenbağî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultànih.. Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd!..

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Şu mübarek, sevimli, rûhànî semtte ve şu güzel binada, güzel bir kitap olan *Tabakàtü's-Sùfiyye*'yi okuyoruz. Sıra okuduğumuz eserin 67. sayfasında, Ebû Yezîd el-Bistàmî Hazretleri'ne geldi. Bugün onu okumağa başlayacağız.

Bunu okumağa başlamazdan önce, evvelâ ve hàssaten Peygamber SAS Efendimiz'in ruh-i pâkine hediye olsun diye; ve sonra cümle enbiyâ ve mürselînin ve Peygamber Efendimiz'in mübarek ashabının, Aşere-i Mübeşşere'nin, Ezvâc-ı Tàhirât vâlidelerimizin, evlâd-ı Rasûlüllah ve sâdât ve meşâyih-ı turûk-ı aliyyemizin, Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtazâ'dan Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar silsilelerimizden güzeran eylemiş olan cümle mürşidlerimizin, evliyâullah büyüklerimizin, din büyüklerimizin;

Şu makamın sahibi Mustafa Selâmî Efendi Hazretleri'nin; hassaten bu beldeye ismini vermiş olan, mihmandâr-ı Peygamberî Ebû Eyyûb el-Ensàrî Efendimiz Hazretleri'nin, ve sâir İstanbul'da medfun bulunan sahabe-i kirâmın —*rıdvânu'llàhi teàlâ aleyhim ecmaîn*— ve Beykoz'da makamı bulunan Yûşâ AS ve sâir enbiyâ ve mürselîn ve evliyâullah u mukarrabînin ruhlarına;

Uzaktan yakından şuraya muhabbetle toplanıp gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan bütün sevdiklerinin, yakınlarının, geçmişlerinin, ecdâd ü ceddât, akrabâ ü taallûkàt, ahbâb ü yârânlarının ruhlarına;

Ahirete göçmüş olan ihvânımızın, bölgemizde medfun bulunan mübarek insanların, ve sâir mü'minîn ü mü'minâtın, ve müslimîn

ü müslimâtın da cümlesinin ruhlarına bizlerden birer hediye-i Kur'aniyye olsun ve bu hediye-i Kur'aniyye münasebetiyle Rabbimiz cümlesinin mükâfâtlarını ziyade eylesin, mânevî ikrâmât ile cümlesine ikram eylesin, dereceleri yüksek olsun, kabirleri nur dolsun, ruhları şâd olsun diye;

Biz yaşayan müslümanlar da Rabbimizin rızasına uygun yaşayalım, netice itibariyle Rabbimizin huzuruna sevdiği ve razı olduğu kullar olarak varalım, cennetiyle, cemâliyle müşerref olalım, selâmına erelim, cemâlini görelim diye, bir Fatiha üç İhlâs-ı Şerif okuyup, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Ebû Yezîd el-Bistàmî Hakkında Bilgi

٨ -أبو يزيد البسطامي

و منهم أبو يزيد ، طيفور بن عيسى بن سروشان. و كان جدُّه سروشان هذا مجوسيًّا ، فأسلم. وهم ثلاثة إخوة: آدم ، وطيفور ، وعليٌّ. و كلهم كانوا زهَّاداً ، عبَّاداً ، أرباب أحوال. وهو من اهل بسطام.

(*Ebû yezîd, el-bistàmî*)

(*Ve minhüm ebû yezîde*) "Onlardan biridir, onlardandır..." Yâni onlardan dediği kim?.. "Şu kitapta ismi yâd edilecek olan mübarek şeyhlerden, mürşidlerden, evliyaullahtan birisi de *Ebû Yezîd*'dir." *Ebû*, Arapça'da babası demek. *Yezîd* de fazl u kemâli ziyâde demek; arttıkça artan demek. Fiil vezninde olduğu için, *zâde-yezîdü-ziyâdeten* fiiline benzediğinden, fiil sîgası olduğundan gayr-i münsarıf bir kelimedir.

Türkçe'de de fiil sîgasından isimler oluyor. Meselâ çocuk doğuyor, adını *Yaşar* koyuyoruz. Yaşar, yâni bir fiil sîgası. Yaşarım-yaşarsın-yaşar, yaşarız-yaşarsınız-yaşarlar... İşte Araplar böyle fiil sîgasını isim olarak koyarlarsa, o zaman gayr-i

münsarif olur, yâni sonu cer ve tenvin kabul etmez. Onun için, (*ebû yezîde*) diyoruz, (*yezîdin*) diyemiyoruz.

Zeyd olsaydı adı, o zaman (*ebû zeydin*) diyebilirdik ama, bu gayr-i münsarif olduğu için, *memnûun mine's-sarf* olduğundan, (*ebû yezîde*) diyoruz.

Tabii, *el-Bistàmî* de nisbesidir. Ona bağlanırken (*ebû yezîde'l-bistàmî*) deniliyor. Ya duracağız, (*ebû yezîd, el-bistàmî*) diyeceğiz; veya bağladığımız zaman (*ebû yezîde'l-bistàmî*) diye bağlayacağız.

بسطام - بالكسر ثم السكون - بلدة كبيرة بقومس ، على
جادة الطريق إلى نيسابور ، بعد دامغان بمرحلتين. فتحت
مع الرى و قومس ، على يد نعيم بن مقرن ، فى عهد عمر
بن الخطاب ؛ سنة تسع عشرة أو ثمانى عشرة ؛ و فتحت
صلحًا.

(*Bistàm*) başlıkta geçiyor. (*Bi'l-kesri sümme's-sükûn*) demiş aşağıda. Yâni *be* harfi esreli, *sin* harfi cezimli demek. (*Bistàm*) diye okunacak. Yâni bazısı (*Bestam*) okuyor, doğrusu *Bistàm*.

(*Beldetün kebîretün bi-kùmis*) "Kùmis denilen yerde, büyük bir şehirdir. (*Alâ caddeti't-tarîkı ilâ neysâbûr*) Nişapur'a giden büyük kervan yolu üzerinde, büyük bir şehirdir. (*Ba'de damgân, bi-merhaleteyn*) Damgan şehrinden iki menzil daha ötesidir."

Tabii, eskiler mesafeleri menzille sayarlardı. Yâni bir kervan bütün gün gidip gidip, bir yerde konaklıyor. Ertesi gün gidip gidip, bir daha konaklıyor... Her konakladığı yere bir menzil diyorlar, bir günlük mesafe. Umumiyetle bu otuz küsür kilometredir; otuz beş-otuz altı kilometre bir mesafedir bir menzil. Buna *fersah* da derler, *ferseng* de derler Farsça...

Demek ki, Damgan şehrinden iki menzil ötede demek, iki gece konaklayarak gidilen yer demek. Kervana katıldı mı bir insan, iki gece yatacak, ondan sonra gidecek demek ama, mesafe de nihayet buradan Körfez kasabası kadar. Yâni İzmit bile değil. Ancak

yürüyebiliyorlar, o kadar. Hatta bir günde o kadar yürüyemiyorlar da, iki günde ancak o kadar mesafeyi alıyorlar.

(*Fütihat mea'r-reyyi ve kùmis*) "Müslümanlar tarafından, Rey ve Kùmis şehriyle beraber aynı zamanda fethedilmiş." Rey neresiydi? Bu günkü Tahran'a yakın bir mıntıka orası, yâni Tahran'ın kenar mahallesi filan gibi diyebiliriz. Rey şehrinin nisbesi nasıl gelir? Yâni Reyli nasıl diyeceğiz?.. *Râzî* geliyor. Hiç tahmin etmeyeceğiniz bir şekilde... Fahreddin Rey şehrindendi, Fahreddin er-Râzî diyoruz. Bu Râzî, hani senden hoşnut ve razıyım mânâsına olan o râzî kelimesi değil. Bu Râzî, Rey şehirli demek, keskin *ze* ile yazılır. Fahreddin-i Râzî. Bazıları bunu bilmez, bir de bilgiçlik taslar; Fahreddin-i Râdî filan der, böyle *dad* harfi çıkartmağa kalkar. Halbuki *dad*'la filan ilgisi yok.

Demek ki Araplar, müslüman ecdâdımız, müslüman nesiller, Peygamber Efendimiz'den sonra bu Horasan'ı fethederken, Rey şehrini, Tahran'ın olduğu yeri ve Kùmis'i ve bu Bistàm'ı aynı zamanlarda aşağı yukarı fethetmişler.

(*Alâ yedi naîmi'bnim ukrîn*) Hareke yok tabii çeşitli şekillerde okunabilir, (*naîm*) okunabilir, (*nuaym*) okunabilir. (*Mukrin*) de (*mukarrin*) filan okunabilir. İsimlerin nasıl okunduğunu, kolay kolay da tahmin etmek mümkün değildir. En iyisi, iyi bir Arap ansiklopedisine bakmaktır, eski veya yeni bir ansiklopediye; orada güzelce harekelerler. Çünkü hiç belli olmaz. Senin tahmin etmeyeceğin bir şekilde, okunması karşına gelebilir. Bakmak lâzım!

b. Tebliğ Çalışmalarının Önemi

(*Fî ahdi umere'bni'l-hattâb*) Kimin zamanında fethedilmiş? Hazret-i Ömer ibni'l-Hattâb zamanında demek ki. Zaten Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz iki sene halife olarak kaldı, vefat eyledi. Arkasından Hazret-i Ömer halife oldu. Onun zamanında buraları hemen fetholunmuş.

Çünkü o zamanın mübarekleri, başlıca vazifeleri İslâm'a

hizmettir diye düşünüyorlardı. Bizim gibi böyle miskin, durgun, gevşek, rahata dalmış, dünya zevkini almış, kolunu kıpırdatmayan insanlar değillerdi. Şimdi sahabe-i kirâm Türkiye'de olmuş olsaydı, ne Sırbistan kalırdı ne Ermenistan... Ama bizim gibi uyuşuk insanlar dolayısıyla, meydanı boş bulunca, bir zaman aslanların cevlân eylediği sahralarda, şimdi topal tilkiler dolaşıyor.

(*Senete tis'i aşrete ev semâniye aşrete*) Yâni, Hicret'ten 19 veya 18 sene sonra, Hicretin 18. veya 19. senesinde fethedilmiş buraları ki, nerede Medine-i Münevvere, nerede Nişâpur, nerede Bistàm, nerede bu Damgan veya Tahran... Yâni muazzam bir sür'atle fethetmişler. Tabii bu fetihte, bir: Mücahidlerin iman kuvveti var... İki: Mücahidlerin temsil ettiği fikir hak fikir olduğundan, karşı tarafın hakkı kabul etmedeki gösterdiği kolaylık var... İkisi de rol oynuyor.

Şimdi bugün düşünüyorum ki; biz de çok sağlam müslümanlar olsak, çok halis muhlis müslümanlar olsak, Amerika'ya gidip, Avrupa'ya gidip, pek çok kimseleri müslüman edebiliriz. Mümkün.

Güzel bir hikâye anlattılar, ama olmuş hikâye... Hem de bizim Ömer Ziyâeddin Hocamız Hazretleri'nin oğlu —bugün de sempozyumda vardı, çok da güzel bir konuşma yaptı— Prof. Yusuf Ziya Binatlı... O sempozyumu tavsiye ederim. Ahmed-i Yesevî Hazretleri'nin sempozyumu. Çemberlitaş'ta Fırat Kültür Merkezi'nde... Yarın da olacak 10'dan saat 4'e kadar, inşâallah. Çok şâhane konuşmalar olacak yarın da inşâallah. Orada da bulunun!

Bu Yusuf Ziya Binatlı, bizim tekkenin silsilesinden Ömer Ziyâeddin Efendi Hazretleri'nin mahdumu. Kendisi de hafız, profesör, hukukçu, işletmeci filan yâni. Mâşâallah!.. Diyarbakır'da hakimken, tamamen Allah'ı, peygamberi, Kur'an'ı, dini, imanı reddeden, kabul etmeyen, (*şâribü'l-leyli ve'n-nehâr*) "gece gündüz içen" bir hakim arkadaşı varmış orada… Tabii bu da mü'min bir kimse olarak, onun doğru yola gelmesi için gayret edermiş, çalışırmış.

Fakat ötekisi gece gündüz içen münkir bir insan, yâni mü'min değil. Çünkü hiç bir şeyi kabul etmiyor. Müslüman falan değil, İslâm'dan çıkmış bir insan… Fakat bu da onu doğru yola çekmek için elinden geldiğince uğraşırmış. Yalvarırmış zaman zaman, ötekisi kaçarmış, yan çizermiş, alay edermiş filan...

Bir gün ona demiş ki:

"—Sen altmış yaşında bir insansın, hiç bir gün namaza gidip de alnın secdeye vardı mı?

"—Hayır, varmadı."

"—Pekiyi, yarın musalla taşına seni koydukları zaman, 'Bu şahsı nasıl bilirsiniz? bu imanlı bir kimse miydi, dinine bağlı mıydı?' diye imam sorduğu zaman ne diyeceğiz? Gel bir defa alnın secdeye gitsin de, senin hakkında hüsnü şehadette bulunalım!" demiş.

Bana başkası anlattı da çok hoşuma gitti, onun için size anlatıyorum.

O da demiş ki:

"—Bana bir sişe Yeni Rakı alırsan, gelirim!"

Yâni ben camiye geleceğim, sen de bana rakı alacaksın..."

Yusuf Ziya Bey savcı, tek camiye gelsin diye,

"—Tamam, alacağım!" demiş.

O da:

"—Tamam, geliyorum." demiş.

Yusuf Ziya Bey hocalara, hafızlara haber göndermiş, demiş ki:

"—Mühim bir şahsı getireceğim camiye, aman çok tatlı ezan okuyan bir müezzin bulun bu cuma... Aman ne olur, çok güzel vaaz veren bir vaiz bulunsun camide... Aman, çok güzel hutbe okunsun... Aman, imam şöyle olsun, vaiz böyle olsun, hatip böyle olsun... Bir imansız getiriyorum camiye, o kadar güzel okuyun ki, bu adam imana gelsin!" diye çok tembihlemiş.

Hocalar da anlayış göstermişler:

"—Tamam, meraklanma hakim bey!" filan demişler.

Hakikaten çok güzel ezanlar okunmuş, çok güzel vaaz verilmiş, çok güzel hutbe okunmuş ve kılmışlar namazı, çıkmışlar; tıs yok...

Biraz yürümüşler, hiç konuşma yok... Biraz daha yürümüşler, bir şey yok...

Yusuf Ziya Bey ses çıkartmıyormuş ki, yâni ötekisi bakalım neler duydu, neler hissetti, ne diyecek yâni. "Çok beğendim, haksızmışım, tevbe yâ Rabbi!" mi diyecek, ne diyecek filan... Böyle üç-dört dakika yürümüşler yan yana hiç ses çıkartmadan. Ondan sonra belli bir noktaya gelince, demiş ki:

"—Hani sen bana rakı alacaktın ya, rakımı alsana!"

O da demiş ki:

"—Sen evvelâ şu kalbini bana bir anlat, kalbinde ne var?"

Öbürü cevap vermiş:

"—Kalbimde bir şey yok da, dizlerimde var, belimde var... Yak kalk, yat kalk, öldüm yâhu!" demiş.

Tabii çok üzülmüş, başından aşağıya kaynar sular dökülmüş gibi olmuş. Yâni ben buna bu kadar hutbe dinlettirdim, vaaz dinlettirdim, Cuma namazı kıldırdım, gene huylu huyundan vazgeçmedi." diye. Ama söz verdiği için rakıyı da almış.

Almış ama, duyulmuş bu şehirde… Diyarbakır müftüsü bastonuyla gelmiş, demiş ki:

"—Sen nasıl olur da böyle bir şâribü'l-leyli ve'n-nehâr, Allah'ı, peygamberi inkâr eden bir herif-i nâşerife böyle rakı alırsın?.. Ne biçim müslümansın sen utanmıyor musun? Bir de şeyh çocuğu olacaksın..." filan demiş.

Yusuf Ziya Bey cevap vermiş:

"—Evet, aldım!" demiş.

Sonra sormuş:

"—Müftü efendi, ben bu adamın alnını secdeye getirdim mi, getirdim. Onun kulaklarına Kur'an sesini duyurdum mu, duyurdum. Elini açıp dua ettirdim mi, ettirdim. Bunun bir sevabı var mı?"

Müftü Efendi:

"—Elbette var…" demiş.

"—Rakı almanın da bir günahı var mı?

"—O da var…"

“—Yâhu Müftü Efendi, bırak şimdi bakkallığı… Sevabı mı ağır, günahı mı ağır Cenâb-ı Hak bilir.” deyince, Müftü efendi şöyle bir düşünmüş:

“—Haklısın evlât! Cenab-ı Hak takdir eder onu, Allah günahını affetsin!” demiş.

O da:

“—Âmîn, inşaallah affeder.” demiş.

Tabii bu da çok üzülmüş. Tabii bir taraftan işin olmadığına üzülür insan, yâni adam ıslah olmadı. Bir taraftan da, söz verdim diye adama içki ısmarladı, ona da üzülür tabii. Çok üzülmüş.

Neyse aradan yıllar geçmiş, ayrılmışlar birbirlerinden artık, seneler geçmiş. Bir gün İstanbul’da Beyazıt Camii’nin önünde karşılaşmışlar:

“—Ooo! Yusuf bey, nasılsın?..” bilmem ne...

“—Ooo! Hakim Bey, nasılsın? İyi misin?”

Merhabalaşmışlar filan.

"—Yâhu ben seni çok merak ediyorum, özledim. Şu bizim aşağıda bir kıraathanemiz, kahvehanemiz var, oturur orada sohbet ederiz, gel gidelim!"

"—Nerede?.."

"—Falanca şeyin altında..."

"—Tamam, sen git, ben geliyorum." demiş.

"—Yok, ben seni yıllar yılı bulamadım, şimdi buldum, bir daha elden kaçırmam, beraber gidelim!"

"—Yok, benim bir işim var. Sen git, ondan sonra ben gelirim."

Demiş:

"—Bırakmam! Nerede işin varsa beraber gidelim ama, senden ayrılmayayım. Ondan sonra, öbür tarafa da beraber gidelim."

"—Yok ya, sen git!"

"—Yok, ille seninle olacağım." filan...

"—Nedir işin? Nereye gideceksin?"

Söylemek istemiyor, albay söylemek istemiyor. Nihayet çok tazyik karşısında ağzından baklayı çıkartmış, demiş ki:

"—Ezan okundu ya, namazı kılayım da öyle geleyim!" demiş.

Yâni utanıyor; ona namaz kıldığını belli etmeden kendisi gizli kılıp gitmek istiyor.

Sonra boynuna sarılmış, başlamış ağlamaya…

"—Hani sen bir şişe rakıyla beni camiye götürmüştün ya, oradan çıktıktan sonra ben düşündüm. 'Bu kadar insan aptal, idraksiz, zamanını boşa harcıyor da bir ben mi akıllıyım? Bunların içinde hiç akıllısı yok mu? Dur şunu bir inceleyeyim!' dedim. Başladım araştırmaya, kitaplar okumaya…" demiş.

Dinleri incelemiş, Kur'an'ı okumuş, hadisleri okumuş. Sonra hacca gitmiş, tevbekâr olmuş. Yâni, Allah neden sonra kalbine bir yumuşaklık veriyor muhterem kardeşlerim!

Hiç bir tohum boşa gitmiyor. Allah'ın lütfu çok... Küçücük bir tohum, şu kadarcık bir şey, atıyorsun yere, kocaman bir bitki oluyor, bazen ağaç oluyor. Düşünün ki, incirin çekirdeği ne kadardır, toplu iğne başı gibidir, koca incir ağacı oluyor. Allah'ın

lütfu o kadar çok ki, bir tohuma neler veriyor.

Onun için, müslümanın İslâm'ı yaymak için bu çalışmayı yapması lâzım! Bu irşâd tohumlarını, bu nasihat tohumlarını, bu tebliğ çalışmalarını, bu i'lây-ı kelimetullah çalışmalarını yılmadan yapmak lâzım! Yılmamak lâzım, ümitsizliğe de düşmemek lâzım! Çünkü, tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkanıdır. Münkirler bile sonunda işin mahiyetini anlayıp, sonunda imana geliyorlar, gelirler. Tabii nasibi yoksa, Allah nasib etmiyorsa, mahrum ölebilir. Ama gelebilir de... Yâni, çalışmak lâzım!

Onun için bak 18. yılda, o imkânsızlıklar içinde o muazzam mesafeler fethediliyor. Şimdi şuraya bir harita assak da, Medine-i Münevvere, Suudî Arabistan neresi, bu bahis konusu Bistàm şehri nerede, Nişâpur nerede; şöyle bir göstersek de, mesafenin büyüklüğünü şöyle bir anlasanız.

Onun için, onların çalışmaları, bu isimler, bu tarihler, bu konuşmalar bize birer ibret olsun! Allah bize Allah'ın dinini yayma konusunda şevk ve gayret versin... Biz de böyle güzel çalışmalar yapalım!

c. Ebû Yezîd el-Bistàmî Hz.nin Ailesi

ومنهم أبو يزيد ، طيفور بن عيسى بن سروشان. و كان جدُّه سروشان هذا مجوسيًّا ، فأسلم.

(*Minhüm ebû yezîde tayfûru'bnu îse'bni serûşân*) İşte bu evliyâullahtan, sàlihlerden, sùfiyye tàifesinden birisi de Ebû Yezîd Tayfûr ibn-i İsâ ibn-i Serûşân'dır. Demek ki kendisinin nisbesi Bistàmî, Bistàmlı demek. Ebû Yezîd künyesi, Yezîd'in babası demek; belki oğlu öyle olduğundan, yahut da fazl u kemâli ziyâde olduğundan Ebû Yezîd denmiş olabilir. Künyesi Ebû Yezîd... Bu Ebû Yezîd'in ismi Tayfûr, babasının ismi İsâ, dedesinin ismi de Serûşân... Tayfur ibn-i İsâ ibn-i Serûşân,

Şimdi, Ebû Yezîd, Farsça'da *ebû* kelimelerinin e'leri düşer.

Hani bizde Beşiktaş diyecek yerde, Beştaşa gittim diyoruz ya. Beşiktaş, Beştaş gibi oluyor yâni. Ahmed diyecek yerde, Amed diyoruz, ha harfi düşüyor... Onun gibi. Ebû'nun e'si düşer, *bû Yezîd* veya *bâ Yezîd* kalır. Yâni bu Beyazıt Camii filan diyoruz ya biz, o da Ebâ Yezîd'dir yâni, Ebû Yezîd, Ebâ Yezîd, Ebî Yezîd, hepsi olabilir. Cümledeki yerine göre, i'rabdaki şekline göre bu değişebilir. E'si düştü mü, demek ki Bâyezîd ne demekmiş? Beyazıd Camii var, Sultan Bayezid var, Ebû Yezîd demek yâni. İsim aynı, fakat e'si düşmüş. Bu da hatırınızda kalsın.

Kendisinin adı Tayfûr, babasının adı İsâ, dedesinin adı Serûşân. (*Ve kâne ceddühû serûşân, hâzâ mecûsiyyen feesleme*) "İşte bu dedesi Serûşân mecûsî idi, müslüman oldu." Dedeleri mecûsî idi.

Mecûsî ne demek? İranlıların bir dini var, bu dinde *Yezdân* ve *Ehrimen* adında iki tanrıya inanıyorlar. Düalist, yâni ikili, iyilik tanrısı-kötülük tanrısı, nur tanrısı-ateş tanrısı, aydınlık tanrısı-karanlık tanrısı gibi —hâşâ süme hâşâ— bir inanç var. Onun için onlar güneşe, ateşe saygı gösteriyorlar, tapıyorlar. Ateşe tapıcılar yâni.

Dikkat ederseniz, İran İran olmuş da, hâlâ bayraklarından güneş gitmemişti. Şah zamanındaki bayraklarında bir aslan, elinde bir kılıç, bir de güneş resmi vardı. Güneş onların güya nur tanrısını temsil ediyordu; hâşâ sümme hâşâ!.. İşte bu inançta olan, ateşe, güneşe tapan o kavme Mecûs deniliyor. Oradan bir kişi olunca Mecûsî deniliyor.

(*Ve kâne ceddühû serûşânü hâzâ mecûsiyyen*) "İşte bu Ebû Yezîd'in dedesi Serûşân Mecûsî idi, (*feesleme*) İslâm oldu, İslâm'a girdi."

وهم ثلاثة إخوة: آدم ، وطيفور ، وعلىٌّ. و كلهم كانوا زهَّاداً ، عبَّاداً ، أرباب أحوال. وهو من اهل بسطام.

(*Ve hüm selâsetü ihveh*) "Bunlar üç kardeş idi."

Kimler?.. Üç kardeş olan kimler sizce?..

"—Dedesi."

Dedesi anlaşılıyor değil mi?.. Değil! Ebû Yezîd üç kardeşti. Şimdi okuyunca anlayacaksınız. (*Âdemü ve tayfûru ve aliyyün*) "Adem, Tayfur ve Ali. Üç kardeşin ismi böyleydi.

[—Şu camları, kapıları biraz açıp havalandırın da, içerisi böyle çok nemli olup da, bir de zikre başlayınca, burada herkes havasızlık çekmesin!]

d. Dünya Sevgisi ve Zühd

(*Ve küllühüm kânû zühhâden*) Bunların hepsi zâhidler idiler." *Zühhâd* ne demek? *Zâhid* kelimesinin çoğulu *zühhâd* geliyor. Kâfir kelimesinin çoğulu *küffâr* geliyor, sakin kelimesinin çoğulu *sükkân* geliyor. Başka?..

"—Kâtib..."

Kâtib, *küttâb* geliyor filan... Evet, Arapçada ism-i fâilin cem-i mükesserlerinden birisi de böyle *fu'al* vezninde gelir.

Zâhid ne demek?.. Zühd sahibi demek. *Zühd* ne demek?.. Bir şeye karşı ilgi duymayan, bir şeye önem vermeyen demek... Yâni, zâhidler dünyaya aldırmıyorlardı, önem vermiyorlardı; paraya pula, mevkîye makama kulak asmıyorlardı, rağbet etmiyorlardı. Onun için zâhid demek, dünyaya meyletmeyen, dünya sevgisi içinde olmayan mânâsına. Evliyaullahın çoğunda mevcut olan bir sıfat bu, hepsinde var...

Dünya ne? Ahmed ibn-i Hanbel RA, Peygamber Efendimiz'in şöyle buyurduğu naklediyor:[12]

---

[12] Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.71, no:24464; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.375, no:10638; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.230, no:3109; Hz. Aişe RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.243, no:35707; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.375, no:10637; Ahmed ibn-i Hanbel, *Zühd*, c.I, s.161; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.XXII, s.473; Ebü'd-Derdâ RA'dan.

الدُّنْيَا دَارُ مَنْ لاَ دَارَ لَهُ ، وَمَالُ مَنْ لاَ مَالَ لَهُ ، وَلَهَا يَجْمَعُ مَنْ

لاَ عَقْلَ لَهُ (حم . هب . الشيرازي في الألقاب عن عائشة ؛

ش. هب . عن ابن مسعود)

RE. 208/1 (*Ed-dünyâ dârun men lâ dâre lehû*) "Dünya evi olmayanların evidir, yurdu olmayanların yurdudur." Mü'minin yeri değildir. Mü'minin yurdu cennettir, ahirettir. Ahirette yeri, cennette yeri olmayanların yeridir dünya.

(*Ve mâlün men lâ mâle lehû*) "Ahirette sevabı, elinde kazancı olmayanların malıdır dünya." Burada bırakıp gidecekler. Ahirette tamamen yoksul, fakir kalacaklar. (*Ve lehâ yecmau men lâ akle lehû*) "İşte bu dünyaya da aklı olmayanlar toplanırlar, onları elde edeceğiz diye çarpışır, vuruşur, uğraşır, ömürlerini geçirirler günahlarla... Elde ettikleri de kendilerine kalmaz. Ahirette de kendilerine fayda vermez, ölüp giderler."

Onun için dünya mü'mine zindan olur:[13]

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.515, no:18078; Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.344, no:6086; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.296, no:1315; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XIII, s.8, no:12430.

[13] Müslim, *Sahîh*, c.XIV, s.205, no:5256; Tirmizî, *Sünen*, c.VIII, s.306, no:2246; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.XII, s.137, no:4103; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.323, no:8272; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VII, s.237; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.463, no:687; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.148, no:9797; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.351, no:6465; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.425, no:8298; Beyhakî, *Âdâb*, c.III, s.6, no:727; Ebû Hüreyre RA'dan.

Hàkim, *Müstedrek*, c.III, s.699, no:6545; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VI, s.236, no:6087; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.27, no:5645; Bezzâr, *Müsned*, c.I, s.385, no:2498; Selman RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IX, s.65, no:9136; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.262, no:6108; Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.118; Ebû Nuaym, *Ahbâr-ı Isfahan*, c.V, s.80, no:1304; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IX, s.150, no:9385; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.XIII, s.355, no:35867; Abdullah ibn-i Amr RA'dan.

اَلدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ (حم. م. ت. ه. حب. عن أبي هريرة ؛ طب. ك. هب عن سلمان ؛ البزار عن ابن عمر)

RE. 207/18 (*Ed-dünyâ sicnü'l-mü'mini ve cennetü'l-kâfir*) "Dünya mü'minin zindanıdır, kâfirin cennetidir."

Mü'min dünyadan kurtulduğu zaman, zindandan çıkmış gibi, öbür âleme bayram ederek gidecek. Kâfirin de cennetidir; işte gördüğü, göreceği nimet, lütuf, burada yaşadığı kadar... Ahirete gitti mi, felâkete uğrayacak, cehenneme atılacak, cayır cayır ebedî yanacak."

Dünyanın bir kıymeti yok. Onun için dünyaya hiç metelik vermemişler. Sonra hadis-i şerifler var… Peygamber Efendimiz SAS Hazretleri buyurmuş ki:[14]

مَنْ كَانَتْ نيتهُ الْآخِرَةَ، جَمَعَ اللهُ شَمْلَهُ، وَ جَعَلَ غِنَاهُ فِي قَلْبِهِ، وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِيَ رَاغِمَةٌ؛ وَمَنْ كَانَتْ نِيَّتُهُ الدُّنْيَا، فَرَّقَ اللهُ عَلَيْهِ اَمْرَهُ، وَجَعَلَ فَقْرَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، وَلَمْ يَأْتِهِ مِنَ الدُّنْيَا إِلاَّ مَا كُتِبَ لَهُ (ه . حم . حب . طب. هب. عن زيد بن ثابت)

(*Men kânet niyyetehü'l-âhireh*) "Her kimin ki niyeti ahiret

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.185, no:6081; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XIII, s.9, no:12431.

[14] İbn-i Mâce, *Sünen*, c.XII, s.128, no:4095; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.183, no:21630; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.455, no:680; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.V, s.143, no:4891; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.288, no:10338; Zeyd ibn-i Sâbit RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.206, no:6187: *Câmiü'l-Ehàdîs,* c.XXI, s.341, no:23681.

olursa, (*cemea'llàhu şemlehû*) Allah onun iki yakasını bir araya getirir, yardımcısı olur, işlerini düzeltir, rast getirir. (*Ve ceale gınâhu fî kalbihî*) Gönlüne bir zenginlik verir, gönül zenginliği ihsân eder. İşleri de rast gider, gönlü de hoş olur. (*Ve etethü'd-dünyâ ve hiye râğimetün*) Dünyalıktan nasibi, parası, pulu, maaşı, rızkı da yine —Allah yazdığı için— burnunu sürte, sürte onun arkasından gelir. Kaçsa, nasibi yine ona isabet eder. Havadan gelir, ağzına girer, kesesine girer, cebine girer, gene gelir. Nasib olmayan da olmaz tabii.

"—Senin rızkını aradığın gibi, rızkın da seni aramakla, sana doğru gelmekle meşgul!" diyor Peygamber Efendimiz.

Onun için, ahirete rağbeti olan kimsenin Allah iki yakasını bir araya getirir; yâni işlerini kolaylaştırır, güzelleştirir ve gönlüne zenginlik verir, hiç korkusu olmaz, cömertlik yapar, verir vs. filan... Sonra, dünyalık da gene peşinden gelir.

Buna mukabil, (*Men kânet niyyetehü'd-dünyâ*) "Kimin hevesi, arzusu, muradı, gayesi, amacı dünya olursa; (*farraka'llàhu aleyhi emrahû*) Allah onun işlerini darmadağın eder, dağıtır. İki yakası bir araya gelmez diyoruz ya, gelmez bir türlü. Ömür boyu telaş, koşturma, koşturma, koşturma... Bir türlü derleyip toparlayamaz.

(*Ve lem ye'tihî mine'd-dünyâ illâ mâ kütibe lehû*) Bu kadar gayretine rağmen de, dünyalıktan ne geçer eline? Fazla bir şey geçmez. Kısmetinde, kaderinde ne varsa o geçer. Zaten o kadar geçecek. (*Ve ceale fakrahû beyne ayneyhi*) Fakir olmak korkusu iki gözünün önünde, iki kaşının arasında durur."

Allah fakirliği onun gözü önüne mücessem bir halde getirir, ödü patlar fakirlikten. 'Sadaka verirsem fakir olacağım, zekât verirsem fakir olacağım... Çalmazsam, çırpmazsam, rüşvet almazsam aç kalacağım.' gibi devamlı fakirlik korkusu, onu devamlı günaha iter.

Onun için, hakiki mü'minler dünyaya rağbet etmemiş. Peygamber Efendimiz de öyle... Elinde para bulundurmamış, yarına bir şey biriktirmemiş, daima rahata ve sâireye iltifat etmemiş. Yâni çok farklılar. Geçtiğimiz mübareklerin

hayatlarından okuduklarımızdan da hatırlayabileceksiniz.

Hepsi de zâhid imiş. Bu Ebû Yezîd ve kardeşleri, hepsi dünyaya meyletmeyen, ibâdet ehli, ahirete rağbetli kimseler imişler.

(*Zühhâden ubbâden*) *Ubbâd* ne demek, ayın ile?.. O da *àbidler* demek. Yâni demek ki, gece gündüz çok ibadet ediyorlardı mübarekler. Gece namazı, teheccüd namazı, tesbihler, Kur'an-ı Kerimler, ibadetler, tàatler... Sonra biliyoruz, bu Ebû Yezîd, otuz küsür defa hacca gitmiş. Yaya yapmış haccı hem de, kolay değil. Dile kolay... O rakamlar öyle kolay kolay dolmaz yâni.

(*Erbâbü ahvâlin*) Yâni bu üçü de, hepsi zâhidler idiler, àbidler idiler. Bir de (*erbâbü ahvâlin*) ne demek? Hâl sahipleriydiler. Yâni mânevî halleri, dereceleri, bir şeyleri vardı. Halleri evliyâ haliydi, evliyâ hâllerine sahip kimseler idi.

(*Ve hüve min ehli bistàm*) İşte bu Ebû Yezîd, tercümesi anlatılmakta olan Ebû Yezîd, Bistàm ahalisinden olmuş oluyor. Yâni başlıkta Bistàmî dedi, köşeli parantez içine koymuş neşreden. Demek ki, başlık yok istifade ettiği nüshada. Köşeli parantezi böyle koymuş, sekiz numaralı tercüme, hayat hikâyesi, Ebû Yezîd el-Bistàmî diye. Köşeli parantez olunca, yâni metinde yok ama, burada olması lâzım diye neşreden koymuş demektir.

Yukarıda ismini söyledi bu evliyâullahtan, sùfiyye tâifesinden birisi de Ebû Yezîd'dir, Tayfûr ibn-i İsâ ibn-i Serûşân... Dedesi, bu Serûşân mecûsî idi, Müslüman olmuştu. Bu Tayfur'un, yâni Ebû Yezîd'in üç tane kardeşi vardı Tayfur, Âdem ve Ali diye isimleri böyleydi. Hepsi zâhid idiler. Biz zâhidler idiler dersek biraz düşük cümle oluyor. Hepsi zâhid idiler, àbid idiler, hal sahibi idiler. Mânevî halleri, makamları, mertebeleri, birtakım güzel durumları vardı hepsinin. (*Ve hüve min ehli bistàm*) Ve bu Ebû Yezîd Tayfur ibn-i İsâ, Bistàm ahalisindendi; yâni Bistàmî, Bistamlı.

e. Ebû Yezîd el-Bistàmî'nin Vefatı

Şimdi sempozyumda geçiyor, yarın da inşâallah bir açıklama

yaparız: Ahmed Yesevî... Olmaz! Ahmed-i Yesevî olacak. Bayezid-i Bistàmî... Yâni, Farsça kaideye göre bu böyle olacak.

"—E niye biz Farsça kaideyi bu isimle kullanalım?"

O zaman Türkçe söyleyeceksen, Bistamlı Ebû Yezîd demen lâzım! Yesîli Ahmed demen lâzım! Madem Yesevî diyorsun, madem Bistàmî diyorsun, madem sıfatı isimden sonra kullanıyorsun, o zaman mecburen Bâyezid-i Bistàmî, Ahmed-i Yesevî gibi kullanacaksın. Celâleddîn-i Rûmî, Cüneyd-i Bağdâdî diyeceksin. O i, cümlenin düşük olmaması için, Farsça kaideye göre şart.

مات سنة إحد ى وستين ومائتين ، على ما سمعت عبد الله
بن علىٍّ ، يقول: سمعت طيفور بن عيسى الصغير ، يقول :
سمعت عميًّا البسطامىَّ ، يقول: سمعت أبى ، يقول: مات
أبو يزيد ، سنة إحد ى وستين ومائتين.

(*Mâte senete ihdâ ve sittîne ve mieteyn*) Bâyezid-i Bistàmî. 261 senesinde öldü. (*Senete ihdâ*) bir, (*ve sittîn*) altmış, (*ve mieteyn*) iki yüz... Demek ki, Arapların nasıl rakam söylediğini de öğrenmiş oluyoruz. Biz yukarıdan başlıyoruz, aşağıya doğru gidiyoruz, yüzler hanesinden başlayıp, ikiyüz altmış bir diyoruz, onlar "bir altmış iki yüz" diye söylüyor. "Bir altmış iki yüz senesinde öldü" ne demek? Yâni, "İkiyüz altmış birde öldü." demek. (*Mâte*) ne demek? Öldü demek.

(*Alâ mâ semi'tü abda'llahi'bne aliyyin, yekùlü: Semi'tü tayfûre'bne îse's-sağîre, yekùlü: Semi'tü umeyyeni'l-bistàmiyye, yekùlü: Semi'tü ebî, yekùlü: Mâte ebû yezîde senete ihdâ ve sittîne ve mieteyn.*)

Bir paragraf okuduk ama bir şeyler öğreneceğiz bu paragraftan şimdi. Diyor ki:

(*Semi'tü*) işittim. Kim işitmiş? Şu kitabı yazan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî... Nişâburlu bu zât... Büyük alim ama

Arap asıllı. Hayatını söylemiştik. Nişâpurlu bu büyük alim diyor ki: "Ben işittim." Niye böyle söylüyor? Yâni bu bilgileri bu mübarekler bizim gibi böyle hazır kitaplardan bulup da lüp diye yutmadılar. Bunları topladılar onlar. Malzemeyi araştırdılar, incelediler, böyle damla damla biriktirdiler, bu kitaplar öyle oldu.

Biz şimdi çok rahatız. Biz şimdi açıyoruz. Belki şu bir haberi toplamak için bir seyahat yapmıştır, bir yerden bir yere gitmiştir. Ne kadar para, ne kadar zaman harcamıştır. Biz lüp diye okuyoruz, hop diye yutuyoruz, fırt diye de kulağımızdan kaçıp gidiyor. Ondan sonra da unutuyoruz. Onlar unutmuyorlar. Çilesini çektiği için, haberi de unutmuyor.

Ciddi insanlar sonra... Biz bir laf söyleyeceğimiz zaman diyoruz ki: "Vallàhi birisinden işittim. Bilmem ki şu muydu, bu muydu, bu muydu? Filanca senede işittim, bilmem ki o sene miydi, şu sene miydi, bu sene miydi? Vallà bir şey işittim ama bilmem ki şu muydu, bu muydu o muydu?" Yâni bizim ilmimiz her şeyde tereddüt. Bunlar, "Ben falancadan işittim, şu şöyledir." diye delilli konuşuyor. Ciddiyet budur. Bunların bu ilim zihniyeti ve ciddiyeti olmasaydı, İslâmî ilimler böyle gelişemezdi. Hadisçilerin ciddiyeti, bu tarihçilerin, alimlerin, müfessirlerin ciddiyeti, dünyanın başka hiç bir yerinde yok.

Yunanlılardan Strabon bir tarih kitabı yazmış... Nereden belli, ne mâlûm?.. O kitap onun tarafından mı yazıldı, başkası mı yazdı vs. vs... Hepsi havada, hepsi püf. Aristo şöyle demiş... Ne mâlûm?.. Eflatun şöyle demiş, böyle demiş... Ne malum. Bir kitap vardır, bir kütüphanede bir yerde bulunmuştur, o kadar... Ama bunların hepsi isimli, cisimli, tarihli… Yâni, İslâm ilimleri çok sağlam nakledilmiş. Onun için İslâm'da alim, hakkı ödenmeyecek bir insan.

Diyor ki: (*Semi'tü abda'llàhi'bne aliyy*) Ali oğlu Abdullah'ı duydum ki, (*yekùlü*) şöyle diyordu: (*Semi'tü tayfûre'bne îse's-sağîr*) Kimden duymuş Abdullah ibn-i İsâ? (*Semi'tü tayfûre'bne îsâ es-sağîr*) Yine İsâ oğlu Tayfur'dan işitmiş ama, (*es-sağîr*) küçük

Tayfûr ibn-i İsâ. Bizim hayatını okuduğumuz şahıs kim?.. O da Tayfur ibn-i İsâ ibn-i Serûşân idi. Demek ki, aynı adda bir torun var; ona da (*sağîr*) diyor, küçük.

Aşağıda da bir bilgi var, ne imiş:

طيفور بن عيسى بن آدم بن عيسى بن على ، أبو يزيد ، ويلقب بالبسطامى الأصغر ، تمييزاً له من أبى يزيد ، طيفور بن عيسى بن سروشان ، البسطامى الأ كبر. يروى عن على بن الحسن الترمزى وغيره. و يروى عنه أبو يعقوب ، يوسف بن محمد بن بندار ، الولائى.

(*Tayfûru'bnü îse'bni âdemi'bni îse'bni aliy, ebû yezîd, ve yülakkabu bi'l-bistàmî el-asgar, temyîzen lehû min ebî yezîd, tayfûru'bnü ise'bni serûşân el-bistàmî el-ekber. Yervî an aliyyi'bni hasen et-tirmizî ve gayrihî. Ve yervî anhu ebû ya'kùb, yûsufi'bni muhammedi'bni bündâr, el-velâî.*)

Bu şahsı aşağıda anlatıyor ki, bu şahsın ismi şöyleymiş: Tayfûr ibn-i İsâ, öteki Bâyezid-i Bistàmî ile aynı. Üçüncü isim Âdem. Halbuki ötekisinin Serûşân idi. Dördüncü isim, Âdem'in babası İsâ tekrar, onun babası Ali. Künyesi de Ebû Yezîd'miş. Buyur, ayıkla pirincin taşını. Yâni künyesi Ebû Yezîd, adı Tayfur, baba adı da aynı, ikisi de aynı kişi. Ama birisi kaç sene sonra yaşamış, birisi torun, belki torunun torunu; ötekisi büyük, yaşlı, eski.

İşte bilimsel araştırmada bulunan üniversite talebelerinin filan hatırında kalsın, sonra bunlar tabii dergiye filan da yazıyorlar, oradan da bilinsin: Yâni bir şahsın ismi aynı, künyesi aynı, babasının adı da tutuyor; hemen aynı şahıs mı, değil mi?.. Aynı olmayabiliyor görüyorsunuz. Ebû Yezîd Tayfûr ibn-i Îsâ el-Bistàmî. Hepsi uyuyor ama dedeleri uymadı, dedelerinden itibaren fark başlıyor. Bir de zaman farklı. Hatırınızda kalsın.

Ondan duymuş. (*Yekùlü*) O da diyor ki: (*Semi'tü umeyyeni'l-*

bistàmiyye, yekùlü) Umeyy el-Bistàmî'den duydum diyor o da. Bu Umeyy de: (*Ebû imrân mûse'bni îsâ el-ma'rûf bi-umeyy —bi-dammi'l-ayn, ve fethi'l-mîm, ve teşdîdi'l-yâ— el-bistàmî*) Bakın, biz bu Umey kelimesini, bu harekeleri vermeseydi okuyamazdık doğru düzgün. Aşağıda kaynakta gösterdiği için okuyabiliyoruz.

Bu râvîden duymuş o da. O da, (*semi'tü ebî, yekùlü*) babamdan duydum ki şöyle diyordu: (*Mâte ebû yezîde senete ihdâ ve sittîne ve mieteyn.*) En son râvî diyor ki: "Ben babamdan duydum ki, Ebû Yezîd el-Bistàmî el-Ekber, yâni bizim asıl tercüme-i halini anlattığımız büyük şahıs, 261 senesinde vefat etti." diyor.

Tabii geçen seferlerde sizinle konuşmuştuk, biraz öğrenmiştiniz. 261 hangi miladî sene eder?.. Yâni, hicretten 261 sene geçmiş. Bunu bulmak için ne yapıyorduk?.. 33 senede bir sene fark ettiği için hicrî sene, bu kadar seneyi 33'e böleceğiz, kaç sene fark ettiğini bulacağız. Yuvarlak hesap 33'e bölersek, sekiz sene fark ediyor. Sekizi buradan çıkartacağız, 261'den; 253 eder. 622 ile toplayacağız, o zaman miladi tarih çıkacak. Aşağı yukarı 875 civarında ölmüş olduğu anlaşılacak. Tabii aylardan vs.lerden bir takım ufak kaymalar da olabilir. Sonra tahkîk edersiniz. Bayezîd-i Bistàmî'nin vefatıyla ilgili kaynakları karıştırıp, bakalım bu bulduğumuz kabataslak şey oldu mu, olmadı mı diye inceleyebilirsiniz.

Ama yine bilim adamı olduğu için, aşağıya bir satır daha eklemiş Sülemî, Allah rahmet eylesin, şefaatine erdirsin...

وسمعت الحسين بن يحيى ، يقول: مات أبو يزيد ، سنة أربع
وثلاثين ومائتين. والله أعلم به.

(*Ve semi'tü'l-hüseyne'bni yahyâ, yekùl*) Bir de Yahyâ oğlu Hüseyin'den işittim ki: (*Mâte ebû yezîde senete erbain ve selâsîne mieteyn. Va'llàhu a'lem bihî*) Bu ikinci şahıs da demiş ki: (*Mâte ebû yezîd*) Bu Ebû Yezîd öldü, (*senete erbain ve selâsîne ve mieteyn*) 234 senesinde öldü. Hoppala! Şimdi altı sene oradan, yirmi sene oradan, onaltı; bir de altmış birin biri, yirmiyedi sene evvel öldü

dedi bu da bu sefer. Böyle bir rivâyet de var.

Tabii hangisi doğru?.. Hangisinin doğru olduğunu ölçecek başka bir kıstas, bir başka kaynak olmadığı için, burada müellif demiş ki: (*Va'llàhu a'lemü bihî*) Yâni, bu rivayetin doğruluğunu Allah bilir artık, hangisi doğruysa. Ama kendisi daha ziyade 261'i kabul etmiş gibi, onu başa almış. Böyle bir rivâyet de var diyor.

Bu alimin ciddiyetini gösteriyor. Yâni başka bir rivâyet de duymuşsa, onu göz ardı etmiyor, onu da söylüyor. Tabii bu işin en doğrusu, daha başka kaynaklarla, menba'larla bunu incelemek ve tesbit etmektir. Meselâ, kabrine gitse insan, kabir taşını bulsa, şu tarihte öldü filan diye yazar; veyahut daha başka böyle sağlam bir kayıt bulsa bir yerde, öyle anlaşılabilir. Ama bazen bunlar anlaşılamıyor. Bazen bu mübareklerin kabir taşlarında yazı olmuyor.

Meselâ, ben Ankara'da Hüseyn-i Gàzî diye, Hüseyin Gàzi diye tepe üstünde bir türbe var diye duydum, kalktım gittim. Tepeleri tırmandık, kurtların uluduğu yerde türbeyi bulduk, içine girdik. Bir yazı var ama, mümkün değil okumak. Kırılmış, ufalanmış yazının harfleri... Böyle pür dikkat inceleyip bir şey çıkarmağa çalışıyorsunuz, çıkmıyor. Demek ki, orada bir yazı vardı ama, yılların geçmesiyle böyle harab olmuş, harab edilmiş. Bazen de cahiller kazıyorlar, kırıyorlar filân.

f. Fâil-i Hakîkî Allah'tır

واسند الحديث

(*Ve esnede'l-hadîs*) Ne demek?.. "Hadis de rivâyet etti." *Esnede*, isnâd etti demek. Yâni müteselsilen, "Ben şu hadisi şundan duydum, duydum." diyerek Rasûlüllah'a kadar hadis isnad edip, hadis söylediği de oldu. Yâni kafadan veya kaynak göstermeden değil de, kaynak göstererek hadis de rivâyet etmiş. Tam bir hadis alimi, râvîsi ciddiyetiyle bu işi de yapmış. Onu da okuyuverelim:

١ - أخبرنا أبو الحسن منصور بنُ عبد الله الدِّيمرنىُّ ، ببغداد ، قال: سأل أبو عمرو ، عثمان بنُ جحدة بن درامهم الكازرونى ، بها ، قال: أخبرنا أبو الفتح ، أحمدُ بن الحسنِ بنِ محمد بنِ سهلٍ ، المصرىُّ ، المعروف بابن الحمصىِّ ، الواعظ بالبصرة ، قال: حدثنا علىُّ بنُ جعفر البغداد ىُّ ، قال: قال أبو موسى الديبلىُّ ، حدثنا أبو يزيد البسطامىُّ ؛ حدثنا أبو عبد الرحمن السدِّ ىُّ ؛ عن عمرو بنِ قيس الملائىِّ ، عن عطيَّة العوفىِّ ؛ عن أبي سعيدٍ الخدر ىِّ ، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:

TS. 68/1 (*Ahberenâ ebü'l-hasen mansûru'bnü abdi'llâhi'l-dîmertî*) "Bize Ebü'l-Hasen Mansûru'bnu Abdi'llahi'l-Dîmertî haber verdi."

Nereymiş orası?.. (*Karyeti dîmert min nevâhî isbahan*) İsfahan yakınında bir köy adıymış.

Bu Ebu'l-Hasen Mansûri'bni Abdullah el-Dîmertî'den bize haber geldi, bize haber verdi diyor müellif, (*bi-bağdâde*) Bağdat'ta... Bak kendisi Nişâpurlu, Bağdat'a gitmiş, Bağdat'ta duymuş bu rivayeti, hemen kaydetmiş. Kaydına geçmiş, sonra kitabına almış.

"Bize Bağdat'ta haber verdi şu şahıs." (*Kàle: Seele ebû amrin*) Dedi ki bu Dîmertî: Ebû Amr sordu. (*Usmânü'bnü cahdete'bni derâmehm el-kâzerûnî*) Yâni bu Ebû Amr Osman ibn-i Cahde ibn-i Derâmehm el-Kâzerûnî sordu. (*Bihâ*) Orada. (*Kàle*) O dedi ki, (*Ahberenâ ebü'l-feth ahmedü'bnü haseni'bni muhammedi'bni sehl el-mısrî, el-ma'rûf, bi'bni'l-hımsî*) İbn-i Hımsî diye tanınmış olan Ebü'l-Feth Ahmedü'bnü Haseni'bni Muhammed es-Sehl el-Mısrî bize haber verdi dedi o da. (*El-vâizü bi'l-basra*) Bu şahıs Basra'da vaizlik yapan bir kimseymiş.

(*Kàle: Haddesenâ*) Bize rivâyet etti, (*aliyyü'bnü ca'fere'l-*

bağdâdî) Bağdatlı Ali ibn-i Cafer bize haber verdi dedi. (*Kàle ebû mûsa ed-deybüliy*) Bize ebû Musâ ed-Deybülî haber verdi dedi. (*Haddesenâ ebû yezîde'l-bistàmî*) Ona da Ebû Yezîd el-Bistàmî bu rivayeti nakletmiş, söylemiş.

Bak, Ebû Yezîd kime söylemiş, o kime söylemiş, o kime söylemiş... Müellife kadar isimlerin hepsini veriyor, dört satır, beş satır sadece bir haberin nereden geldiğini belirtmek için... Ömürleri böyle geçmiş. Bu isimleri de kafadan atmıyorlar ve her bir isim, görüyorsunuz okuması bile zor, filanca köyden, filanca köyden... Köy isimleri öyle şehir isimleri gibi kolay bilinen mâruf isimler değil yâni. Bakalım Ebû Yezîd el-Bistàmî ondan ne rivâyet etmiş, veyahut Ebû Yezîd el-Bistàmî ile Peygamber Efendimiz arasındaki isimler neler:

(*Haddesenâ ebû yezîd el-bistàmî*) Ebû Yezîd el-Bistàmî bize tahdis eyledi, yâni rivâyet eyledi. (*Haddesenâ ebû abdi'rrahmân es-süddî*) Ebû Abdurrahmân es-Süddî bize söyledi dedi. (*An amri'bni kaysi'l-mülâî*) Amr ibn-i Kays el-Mülâî'den rivayeten söyledi, o Ebû Abdirrahmân es-Süddî… (*An atiyyete'l-avfi*) O da Atıyye el-Avfî'den...

Hepsinin aşağıda isimleri var. Bunlar kimdir, neyin nesidir? Bu da şeyi gösteriyor: Yâni şu kitabı neşre hazırlayan kimsenin ciddiyetini gösteriyor. Allah râzı olsun... Kitabı yazan adam alim, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî, sözü nereden aldığını söylüyor bize, kaynağını gösteriyor; Allah râzı olsun... Şu kitabı ben neşretseydim, sen neşretseydin, biz bu isimleri yalan yanlış, eğri doğru okurduk, fırt geçerdik, basardık kitabı... Ama bu kitabı neşreden o Mısırlı Nureddin ibn-i Şüreybe, öyle yapmamış; her bir alimin hayatı nerededir, aşağıda dipnotta şurada öldü, şurası şöyle, burası böyle diye kaynağını da göstermiş. Dipnotlarla neşri zenginleştirmiş.

İşte biz hani, "Hangi kitaplar okunmalı?" denildiği zaman, sizlere diyoruz ki: Bir kere iyi kitap okuyun!.. İyi kitap ne demek?.. Yâni, büyük bir alimin yazmış olduğu ciddi bir kitap

demek. Buhârî yazmış; tamam, okuyun!.. Veyahut İmâm Gazâlî yazmış; okuyun!.. Yâni kıtipyoz, ne idüğü belirsiz adamların yazdığı şeyi niye okuyacaksın? Delinin birisi kuyuya bir taş atarmış, on tane akıllı çıkaramazmış. Yâni, öyle deli dolu adamların eserini okuyup da, aklını ne karıştıracaksın?.. Ciddî adamların büyük eserlerini oku, sağlam bilgi al! Bu bir...

Eser güzel olabilir ama, eserin neşri kötü olabilir. Hareke olmaz, dipnot olmaz, paragraf olmaz... İsimler doğru tesbit edilmemiş olur, tashih yapılmamış olur... Öyle eser de okunmaz. Neden? Yalan yanlış. Ya satır atlamıştır, bir sürü eksiklikler, kusurlar vardır.

Ama böyle bir eser okunur. Biz bu eseri niçin seçtik?.. Bir kere, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî tasavvuf konusunda önemli bir şahsiyet. İkincisi, bu eseri neşreden Nureddin ibn-i Şüreybe profesör, büyük alim. Yâni, sayfanın baş tarafında üç tane satır var, sayfanın aşağı tarafı dipnotlarla dolu... Hazine gibi doldurmuş, yâni bütün bilgileri vermiş. Tabii, işte böyle olur. Er kişilerin, gerçek alimlerin eserleri böyle olur. Başkaları ise bir laf söylerler, kaynak neresi, belli değil, hiç bir işe yaramaz.

Bunları biz size bastıra bastıra niçin söylüyoruz?.. Siz de bir çalışma yaparsanız, böyle yapın! Siz de bir söz söylerseniz, böyle söyleyin!.. Kaynağını söyleyin, yalan yanlış söylemeyin, desteksiz konuşmayın! Bir kere yanlış bilgiyi kafanıza sokmayın. Sokacağınız bilgi doğru bilgi olsun, garantili doğru bilgi olsun... Ondan sonra, ağzınızdan da doğru olarak çıksın. Kulaktan doğru girip, ağızdan eğri çıkmasın yâni... Ağızdan da doğru çıksın, kaynağı da belli olsun.

Güzel kitap okuyun, ciddî kitap okuyun! Büyük alimlerin, kendi sahasında mütehassıs olan insanların yazmış olduğu eserleri okuyun!..

O Avfî'den duymuş. (*An ebî saîdini'l-hudrî*) O da sahabeden Ebû Saîd el-Hudrî Hazretleri'nden duymuş. (*Kàle: Kàle rasûlü'llàh salla'llàhu aleyhi ve sellem*) Ebû Saîd el-Hudrî

Hazretleri de buyurdu ki, SAS Efendimiz Hazretleri şu hadis-i şerifi söylediler:[15]

إنّ مِنْ ضَعْفِ اليَقِينِ أَنْ تُرْضِيَ النَّاسَ بِسُخْطِ الله ، وَأَنْ تَحْمَدَهُمْ على رِزْقِ الله ، وَ أَنْ تَذُمَّهُمْ على ما لَمْ يُؤْتِكَ الله . إنَّ رِزقَ الله لاَ يَجُرُّهُ حِرْصُ حَرِيصٍ ، ولا يَرُدُّهُ كَرْهَ كارِهٍ . وإنّ الله بِحِكْمَتِهِ وجَلالِهِ جَعَلَ الرَّوْحَ وَ الْفَرَحَ في الْيَقِينِ وَالرِّضا ؛ وَجَعَلَ الْهَمَّ وَ الحُزْنَ في الشَّكِّ والسُّخْطِ (حل. هب . عن أبي سعيد)

(*İnne min da'fi'l-yakîni en turdiye'n-nâse bi-suhti'llâh, ve en tahmidehüm alâ rizkı'llâh, ve en tezümmehüm alâ mâ lem yü'tike'llàh. İnne rizka'llàhi lâ yecürruhû hırsu harîs, ve lâ yerüddühû kürhü kârih, inna'llàhe bi-hikmetihî ve celâlihî ceale'r-ravha ve'l-feraha fî'l-yakìni ve'r-rıdâ, ve ceale'l-hemme ve'l-huzne fi'ş-şekki ve's-suhti.*)

Bu hadis-i şerifi söylemiş Peygamber SAS Efendimiz. Şimdi bunun izahını yapacağız, dersi kapatacağız. Çünkü vakit dolmuş gibi oluyor ama, ondan evvel şurada bir *be* harfi var... Bak, diyor ki aşağıda:

ورواية هذ ه الحديث تخلف في الحلية قليلاً عما هنا ، ومرد ذلك إلى خطأ النسخ ، ثم خطأ الطبع. وقد رواه البيهقي في

[15] Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.I, s.221, no:207; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.X, s.41; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.437, no:7333; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.IX, s.329, no:8539.

شعب الإيمان ، ونقله السيوطي ، موافقًا في روايته للسلمي ،
وقال إنه ضعيف.

(*Ve rivâyetü hâze'l-hadîsi tahtelifü fî'l-hilyeh*) "Bu hadisin rivayeti..." *Hilyetü'l-Evliyâ* diye muazzam bir başka eser daha var, Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin. Yâni benim zamanım çok olsa, sizin de Arapça anlamağa kudretiniz olsa, asıl o eseri okumamız lâzım! On ciltlik muhteşem bir eser. Yâni, bu konularda bir numaralı eser. "Orada, *Hilyetü'l-Evliyâ*'da, (*kalîlen ammâ hünâ*) buradakinden hadisin sözleri biraz muhtelif, biraz daha farklıdır." diyor. (*Ve merede zâlike ilâ hatain nüsah*) "Bu nüshaların, yâni elle yazılmış olan nüshaların bozukluğundan kaynaklanmıştır. (*Sümme hatae't-tab'*) Sonra yanlış baskıdan… Yâni kâtip yanlış yazabilir, yazma eserlerde yanlış tesbit edilmiş olur. Oradan matbaaya geçirilip kitap haline getirilirken, orada yanlış olabilir. Bundan dolayı olmuştur." diyor.

Demek ki incelemiş. Oradaki rivayeti ve sâireyi incelemiş, buraya doğrusunu koymuş bu mübarek zât, neşreden şahıs.

(*Ve kad ravâhu'l-beyhakiyyü fî şuabü'l-îmân*) "El-Beyhakî isimli hadis âlimi, bunu *Şuabü'l-Îmân* isimli hadis kitabında rivâyet etmiştir. (*Ve nakalehü's-süyûtıyyü*) Meşhur imam Suyûtî de bu hadisi nakletmiştir. (*Muvâfıkan fî rivâyetihi's-sülemî*) Sülemî'nin rivayetine uygun olarak." Bak Sülemî'nin ciddiyeti, Beyhakî ve Suyûtî ile de te'yid ediliyor; yâni, nasıl ciddi bir alim olduğu.

Bilmiyorum bu teferruat sizi sıkıyor mu, alimlerin ciddiyetini görüyorsunuz. Hani biz alimlerin bir sözüne itimat ederken, böyle safça gidip birisine bağlanıp, aldanıp size öyle söyleme durumunda değiliz. Yâni bizim alimlerimiz böyle insanlardı. İyice içinize kanaat gelsin diye, bu detayı size anlatıyoruz. Bunu bilmeyen dışarıdaki insan her şeyden şüphe edebilir. Ama biz görüyoruz ki, nasıl ince elemiş, sık dokumuşlar.

Şimdi bu hadis-i şerifin mânâsını açıklayalım! Yâni Ebû Yezîd

el-Bistâmî mutasavvıf ama, hadis rivayetiyle de uğraşmış, hem de rivayeti an'anevî usülle, isnad zinciriyle almış kendisi; öbür tarafa da müteselsil olarak gitmiş. Tam hadis alimlerinin, râvîlerinin usullerine uygun olarak yapılmış iş.

Tabii burada bir nümûne veriyor, bir örnekle yetiniyor. Aslında belki, Ebû Yezîd el-Bistâmî ömrü boyunca kim bilir kaç tane hadis rivâyet etmiştir ama, şu Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin usûlü: Hayatı hakkında birazcık bilgi verir, ismini söyler, vefâtını söyler, yerini söyler; hadisle meşgul olmuşsa rivâyet ettiği bir hadisi söyler, sözlerinden seçmeler yapar. Yâni, burada bir şahsı bütün detayıyla anlatmağa girmez. Kısaca bilgi veriyor.

Bu kadar büyük alim şahıs, her hayatını anlattığı şahsın hakkında topladığı bütün rivayetleri keşke kitap haline getirseydi. Başımızın üzerinde yeri vardı. İbrahim ibn-i Edhem'i çok iyi bilseydik, Bâyezid-i Bistâmî'yi çok iyi bilseydik... Kim bilir elinde ne malzeme vardı. Ama seçme yapmış, bize kaşığın ucuyla tattırmış. "Bak bu yemek de güzel, şunun çeşnisine de bir bak!" filan... Alıyoruz, çok güzel, daha yok mu diyoruz, yalanıp kalıyoruz yâni, vermiyor. O kadarcık.

Şimdi bu hadis-i şerifi okuyalım:

إنّ مِنْ ضَعْفِ اليَقِينِ أَنْ تُرْضِيَ النَّاسَ بِسُخْطِ الله ،

(*İnne min da'fi'l-yakîn*) "Yakînin zayıflığındandır, (*en turdiye'n-nâse bi-suhti'llâh*) Allah'ı kızdıracak şeyler yapıp, insanları râzı etmeğe çalışmak..."

Şimdi yakîn kelimesinde bir kere biz bir noktaya, yanlışlığa işaret edelim. Türkçede *yakın* ne demek? Uzak olmayan demek… Hemen mesafesi az yerde demek yâni. Arapçada *yakîn* ne demek? Şeksiz, şüphesiz, kesin inanmak demek, tereddütsüz inanmak demek. Meselâ, ben buraya bir arabayla geldim, araba şimdi bahçede. Tereddüdüm yok, çok iyi biliyorum ki araba bahçede. Veya yolda birisini gördüm. Yanımdaki soruyor:

"—Yahu, çoktandır, aylardır filancayı göremedim."

"—Burada, gördüm burada..." diyorum meselâ.

Böyle şeksiz, tereddütsüz bilgiye ne derler Araplar Arap dilinde?.. Yakîn derler. O adamı yakînen tanıyorum ne demek?.. Şeksiz, şüphesiz her şeyiyle çok iyi biliyorum demek. Yoksa, "Yakından tanıyorum, dayadım mikroskobu, hücrelerini inceledim." filan mânâsına değil. O yakınlık bahis konusu değil.

Yakînen demek, şüphesiz biliyorum. Şu meseleyi yakînen biliyorum ki şöyle oldu, o adamın suçu yok, o işi falanca yaptı meselâ. Yakînen biliyorum, yakından biliyorum demek değil; şeksiz şüphesiz biliyorum demek. Yâni bu Arapça'daki yakîni, Türkçe'deki yakın kelimesiyle karıştırmayın. Benziyor biraz harfler, birisi yakîn yâni bir uzatma var orada, ötekisi de yakın, uzak değil yakın. O ayrı. Çoğu karıştırıyor. Bu meseleyi bilmiyor yâni.

İman diyelim biz buna. İman ama şeksiz, şüphesiz, sağlam iman demek yâni.

"Bir kişinin imanının zayıflığındandır; yakînin, imanının zayıflığından birisi de nedir: (*En turdiye'n-nâse bi-suhti'llâh*) Allah'ı kızdıracak bir şeyle insanları memnun etmesidir."

Bu nasıl olur? Bir misal bulmağa çalışalım kafamızdan... Meselâ falanca adam geliyor, mevkî makam sahibi bir insan. Sen ona iltifat olsun diye bir şeyler söylüyorsun, yâni mevkî makam sahibi filan diye. Veya onun hoşuna gidecek bir ikramda bulunuyorsun ama, senin söylediğin söz Allah'ın kızacağı bir söz... Verdiğin ikram, Allah'ın sevmediği bir ikram...

Meselâ, diyelim ki: Birisi falancaya içki ikram ediyor meselâ, gönlü hoş olsun diye. Yâni, insanları memnun etmeğe çalışıyor ama, Allah'ın sevmediği bir şeyle... Tabii bunun misalleri çok olabilir. Ben belki güzel bir misal bulamadım burada. Siz kafanızdan başka misalleri bulabilirsiniz.

Yâni bir kimseyi memnun edeceğim diye, Allah'ın kızdığı bir şey yapılmaz. Allah'ı kızdıracak, Allah'ın rızasının olmadığı bir şeyi yapmaması lâzım! Ya nasıl yapması lâzım? İnsanlar

hoşlanmasa da, istemese de, Allah'ın sevdiği şeyi yapması lâzım!..

Sağlam imanlı insan böyle yapar. Peygamber Efendimiz böyle yaptı. Sahabe-i kirâm böyle yaptı, evliyaullah böyle yaptı. İnsanların beğenmesine hiç aldırmadılar. Ya neye aldırdılar?.. Allah'ın râzı olmasına önem verdiler. Her yaptıkları işi, Allah'ın rızasına uygun yapmağa çalıştılar.

Pekiyi sen o duyguda değilsen, ben o duyguda değilsem, aradan kaytarıp, kaydırıp ayağımızı, yanlış kararlar alıp, yanlış işler yapıp, insanların hoşuna gidecek diye, insanları memnun edeceğiz diye. Allah'ın sevmediği şeyleri yapıyorsak; —Allah yaptırmasın— bu neyin alâmetidir? İmanın, yakînin zayıflığının alametidir.

İmanı kuvvetli insan böyle yapmaz. Allah'ın seveceği işi yapar, velev insanlar beğenmese bile... İnsanlar beğenecek diye, onlara yaranmak için, onların alkışını toplamak için, Allah'ın sevmediği bir şeyi yapmaz. Yapıyorsa, imanı zayıf demektir. Anladık mı prensibi, Peygamber Efendimiz'in söylemek istediğini.

وَأَنْ تَحْمَدَهُمْ عَلَى رِزْقِ اللهِ ،

(*Ve en tahmedehüm alâ rızki'llâh*) Yine imanın zayıflığının alâmetlerinden birisi de nedir: "Allah'ın verdiği rızıktan dolayı onlara teşekkür etmek, o da imanın zayıflığından." Rızkı kim veriyor sana?.. Allah veriyor. Allah'a hamd et, Allah'a şükret!.. İnsana şükrediyor, halbuki rızkı Allah vermiş. Rızkı kim veriyor? Fabrikatör mü veriyor? Amir mi veriyor? Patron mu veriyor?.. Hayır! Rızkı Allah veriyor insana.

Allah bir insana rızık verdi mi, cümle cihan halkı önüne set germeğe çalışsa, engelleyemez, rızık gelir. Allah bir rızkı vermedi mi; cümle cihan halkı getirse başına kadar, ağzına kadar getirse, ağzına girmez, ağzından düşürtür Allah, yedirtmez. Yâni rızkı Allah veriyor. Bu böyle bir mânevî kaide.

E rızkı Allah veriyorken, (*ve en tahmidehüm*) insanları övmek,

insanlara hamd etmek, teşekkür etmek; rızkı Allah verdiği halde insanlara teşekkür etmek, bu da imanın zayıflığındandır.

Allah'ı kızdıracak iş yaparak insanları memnun etmeğe çalışmak, iman zaafındandır, zayıflığındandır. Allah'ın verdiği rızka karşılık Allah'a teşekkür etmek lâzım gelirken, hamd etmek lâzım gelirken, kula teşekkür etmek; o da imanın zayıflığındandır; iki.

وَ أَنْ تَذُمَّهُمْ عَلٰى مَا لَمْ يُؤْتِكَ اللهُ .

(*Ve en tezümmehüm alâ mâ lem yü'tike'llàh*) Allah'ın vermediği şeyden dolayı da onları kınamak, o da bir iman zaafındandır."

"—Falanca adam benim maaşımı vermedi. İşte şöyle yapmadı da böyle yapmadı da, bana istediğim şeyleri vermedi de, iyiliği yapmadı da filan..."

Ona kızıyor, zemmediyor onu, beğenmiyor. E Allah vermemiş de ondan olmamış, o kim yâni. Allah vermiş olsaydı, nasib etmiş olsaydı, eline gelirdi. Nasib etmediğine göre, Allah vermemiş. Onun için, falanca vermedi sanıp da ona da kızma demek istiyor.

Yâni fâil-i hakîkî olarak Allah'ı görüyor, veren Allah, alan Allah diyor, aradakileri şey yapmıyor imanı bütün olan insan... İmanı zayıf olan insan da, birisi bir rızk verdi mi eline bir nimet verdi mi "Hay Allah senden râzı olsun!" diye, Allah'ı bırakıp onu methediyor. Vermediği zaman da, Allah'ın vermediğini anlamayıp vermeyene kızıyor.

Ne vermediğine kızacak, ne verdiğine Allah'ın vermiş olduğunu anlamayacak şekilde iltifat edecek. Ne de Allah'ı kızdıracak bir şeyler yaparak, insanların gönlünü almağa çalışacak. Yâni öyle şey yok. Dalkavukluk yok, Allah'ın sevmediği şeyi yapmak yok...

Bu üç tane şeyi söyledi. İmanın zayıflığındandır şu üç davranış dedi. Hatırlayalım: Bir: Allah'ı kızdıracak bir şeyler yaparak insanları memnun etmeğe çalışmak. İnsanları memnun etmeğe

çalışmak, ana fikri o. Ama esasında yaptığı şeyle Allah'ı kızdırıyor. Bu imanın zayıflığındandır; bir.

Allah'ın verdiği rızka, Allah'a şükretmek gerekirken şükretmeyip, mün'im-i hakîkîyi görmeyip aradaki vasıtayı esas kaynak sayıp minnettarlığı ona duymak.

Üçüncüsü: Allah'ın vermediği şeyi Allah'ın vermediğini anlamayıp, filanca vermedi filanca vermedi diye kullara kızmak. Bunlar ne? Üçü de iman zaafındandır, eksikliğindendir.

إِنَّ رِزْقَ اللهِ لاَ يَجُرُّهُ حِرْصُ حَرِيصٍ، وَلاَ يَرُدُّهُ كَرْهَ كَارِهٍ .

(*İnne rızka'llàhi lâ yecürruhû hırsu harîs*) "Çünkü Allah'ın rızkını, harîsin hırsı çekip getirmez insana... (*Ve lâ yerüddühû kürhü kârih*) İstemeyenin istememesi de onu geriye itmez." Yâni Allah sana o rızkı yazdı mı; hiç kimse senin eline geçmesini istemese, hepsi aleyhte çalışsa bile, o rızk senin eline geçer. Herkes istese, sana vermeğe çalışsa bile, herkes hırs duysa bile, Allah istemedi mi, o senin eline geçmez." diyor.

Tabii burada, fâil-i hakîkîyi anlamak öğretiliyor bu hadis-i şerifte. Tabii bizim de Ramazan'da i'tikâfa girdiği zaman kardeşlerimiz, ilk dersimiz kalb dersidir. Kalb dersinde diyoruz ki:

لاَ فَاعِلَ إِلاَّ هُوَ

(*Lâ fâile illâ hû*) Yâni, "Fâil-i hakîkî Allah-u Teàlâ Hazretleri'dir. Veren, alan, yapan, eden, nimet veren, vermeyen, yaşatan, öldüren hep odur." Bunu anlasın diye, ilk ders olarak bunu çektirtiyoruz tesbihat olarak. Fâil-i hakîkat Allah'tır diye.

Tabii nereden çıkartmışız o bilgiyi biz? Görünürde öyle gibi görünmeyebiliyor bazı şeyler. İşte bu hadislerden çıkmış... Büyüklerimiz bu hadisleri okumuşlar, hazmetmişler. Koyunun türlü türlü otları yiyip yiyip, hazmedip de, ak bir süt halinde memesinden yavrusuna, kuzusuna süt verdiği gibi... Diken yiyor, ot yiyor, kabuk yiyor, arpa yiyor vs. yiyor. Ama hepsi süzülüyor,

memeden yavruya zahmetsiz, gayet nefîs, her türlü gıdayı, hayat için, gelişme için gerekli her türlü malzemeyi ihtivâ eden süt çıkıyor kuzunun ağzına...

Yâni büyüklerimiz öyle yapmışlar. Kendileri nerelerden ne zahmetlerle bilgileri toplamışlar, bize şöyle yap demişler. Biz de hem cahiliz, hem de çocuğun süt istemem dediği gibi istemem diyoruz. Ne yapacaksın?.. Zıkkım ye o zaman, zıkkımın pekini ye! Yâni o sütü içmeyeceksen, bu güzel gıdayı almayacaksan taş ye, taş kökü ye o zaman; madem anlamıyorsun. Umûmiyetle böyle oluyor yâni.

وإنّ الله بِحكْمَتِهِ وجَلالِهِ جَعَلَ الرَّوْحَ وَ الْفَرَحَ في الْيَقِينِ وَالرِّضا ؛

(*Ve inna'llàhe bi-hikmetihî ve celâlihî ceale'r-ravha ve'l-feraha fî'l-yakìni ve'r-rıdâ*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri hikmetiyle, celâl ve azametiyle rahatlığı ve sevinci, ferahı yakînde ve rızâda koydu. Yâni sağlam, şeksiz imanda ve Allah'a rızâ ve teslimiyet duygusunda ne vardır?.. Ravh ve ferah vardır. Rahatlık ve ferahlık vardır. Allah hikmetiyle, bu sağlam iman ve Allah'ın rızâ ve teslimiyet sahibi olan insanlara rahatlık veriyormuş, ravh ve ferah ve sevinç veriyormuş. Ferahlık, sevinç veriyormuş.

Allah, hikmetiyle, celâl ve azametiyle bu rahatlık ve ferahı yakîn ve rızâ duygusu içine koydu. Yâni kim yakîn ve rızâ duygusuna sahipse, ravh ve feraha sahip olur. Biz de ferah ve rahatı istiyoruz. Camı açmamız bile rahatlık istememizden. Demek ki aslında ravh ve rahatlık ve ferah ve sevinç ve sürûr neredeymiş?.. Yakîndeymiş, şeksiz imandaymış ve bir de rızâ ve teslimiyet, Allah'ın hükmüne râzı olmak, teslim olmaktaymış.

وَجَعَلَ الْهَمَّ وَالْحُزْنَ فِي الشَّكِّ وَالسُّخْطِ .

(*Ve ceale'l-hemme ve'l-huzne fi'ş-şekki ve's-suht.*) "Sıkıntı tasa, hüzün ve üzüntüyü de şek etmekte, tereddüt etmekte, şüphelenmekte; acaba öyle mi böyle mi demekte; (*ve's-suht*) ve

Allah'ın hükmüne râzı olmayıp da Allah'a asi olmakta koymuştur."

Yâni bir kul şek içindeyse, tereddüt içindeyse, yakîni yoksa — şek, yakînin zıddı oluyor— şek içindeyse ve suht içindeyse, yâni Allah'ın hükmüne râzı değil de Allah'a kızıyor... "Ona zenginlik verdi, bana vermedi. Ona Mercedes verdi, benim kağnı arabam bile yok... O sıhhatli, ben şöyle... O Boğaziçi'nde oturuyor, ben kulübede oturuyorum..." kızıyor boyna, Allah'a kızıyor. Allah'a kızıyor yâni niye ona onu verdin niye...

E kâfire Amerika'da daha çok vermiş. Vermiş ama kâfir, Allah onu sevmiyor. Yâni bu iş öyle değil. Nasıl olacak?.. İmanı kavî olacak ve Allah'ın hükmüne rızası olacak. Bu hadis-i şeriften bunu anlıyoruz.

Hatırda kalsın diye parça parça okuduğumuz hadis-i şerifi, biraz derli toplu bir daha söyleyelim:

Ebû Saîd el-Hudrî Hazretleri'nden rivâyet edildiğine göre Peygamberimiz SAS Hazretleri şöyle buyurdular... Bu hadis-i şerifi kim rivâyet etti? Bâyezîd-i Bistàmî Hazretleri'nin rivâyet ettiği bir hadis olarak karşımızda bu.

İmanın zayıflığı alâmetlerinden birisi de insanları memnun etmendir, Allah'ı kızdıracak şeyler yaparak. Ve de ikinci bir şey: Allah'ın verdiği rızka karşılık Allah'a değil, insanlara şükran duygusu duymandır, onları methetmendir. Ve Allah'ın vermediği bir nimetten dolayı da, insanlar vermiyor sanıp, arada o vermiyor sandığın kimseleri zemmetmendir, kızmandır. Bunların üçü de imanın künhüne vâkıf olamadığını; yakînin, şeksiz imanın olmadığını gösteren, imanının zayıf olduğunu gösteren alâmetlerdir.

İmanı kuvvetli olan insan bilir ki, insanlar kızsa da kızmasa da, Allah'ın rızasını araması lâzımdır ve onu söyler, onu yapar; insanlar isterse beğensin, isterse beğenmesin... Rızkın Allah'tan geldiğini, nimetin, kısmetin Allah'tan geldiğini bilir. Geldiği zaman Allah'a hamd eder, gelmediği zaman da insanlara kızmaz. "Ne yapalım, nasib değilmiş." der.

"—Nasibse gelir Hint'ten Yemen'den, nasib değilse düşer gider çenenden!" der, aldırmaz yâni.

Aldırmamışlar, eskilerin adeti bu… (*İnne rızka'llàhi lâ yecürruhû hırsu harîsin, ve lâ yerüddühû kürhü kârih*) Çünkü Allah'ın rızkını, hırslı bir insanın hırsı celb edemez; veyahut istemeyen bir insanın aleyhte çalışması, engelleyemez.

Allah-u Teàlâ Hazretleri hikmet ve celâliyle rahatlığı ve ferahlığı sağlam iman olan yakînde, rızâ ve teslimiyette koymuştur; tasalılığı ve mahzunluğu, hüzünlülüğü de imanın şek ile karışık olmasında, tereddütlü olmasında ve Allah'a rızâ göstermeyip hükm-ü kadere kızmakta koymuştur.

Öyleyse, "Rüzgâr eken fırtına biçer. İyi şey eken de iyiliğinin karşılığını görür." demek oluyor.

Evet, bu hadis-i şerifin mânâsını evliyaullah anlamıştır,

tarikat büyüklerimiz anlamıştır ve bize her şeyin Allah'tan geldiğini öğretmişlerdir. İlk derstir bu, hatta ilk adımıdır bu yolun... Her şey Allah'tandır. Hatta Fâtihâ'da da bu mânâ var ama, anlayana:

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (الفاتحة: ٤)

(*İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn*) "Ancak sana ibadet ederiz ve ancak senden yardım dileriz." (Fâtiha: 4) diyoruz ama, dilimiz diyor, kalbimiz anlamıyor. Yâni taklîden söylüyoruz. E bu iman ve din meselelerinde, maalesef bu mübarekler gibi şuurlu değiliz.

Allah yardımcımız olsun... Çok ihtiyacımız var. Allah'ın lütfuna, rahmetine çok çok ihtiyacımız var. Allah yardımcımız olsun...

Allah bizi sevdiği kullarının zümresine dahil eylesin... Sevdiği hallere sahip eylesin... Sevdiği duyguları, zikirleri içimize yerleştirsin... Sevdiği amelleri, işleri, fiilleri işlettirsin... Sevdiği şekilde ömrümüzü geçirmeyi nasib eylesin... Sevdiği, râzı olduğu bir kul olarak varmayı nasib eylesin... Cennetiyle, cemâliyle cümlemizi müşerref eylesin...

Hatm-i Hàcegânımızı yapalım:

Fâtiha-i Şerife mea'l-besmele!..

01. 05. 1993 – Eyüp / İstanbul

5. EBÛ YEZÎD EL-BİSTÂMÎ HZ. (2)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hàlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-ahirîn... Ve senedi'l-àşıkîn... Muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn. Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun...

Sùfiyye meşâyihinin hayatını anlatan *Tabakàtü's-Sùfiyye* isimli kitabın, Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'yle ilgili bölümüne geldik. Onu okumaya geçen hafta başladık, bu hafta devam edeceğiz.

Fakat okumaya başlamadan önce, başta Peygamber SAS Hazretleri'nin ruh-u pâkine hediye etmek için, sonra onun cümle âlinin, ashâbının, etbâının ve sâdât ve meşâyih-ı turuk-u aliyyemizin, Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtazâ'dan hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar turuk-u aliyyemiz silsilelerinden güzerân eylemiş olan sâdât ü meşâyihimizin ve onların yetiştirdiği halifelerin, büyüklerin, tarikat kardeşlerimizin; ahirete göçmüş olan annelerimizin, babalarımızın, ecdâd u ceddât u akraba u taalükàtımızın, ahbâb u yârânımızın, sevdiklerimizin, kardeşlerimizin, evlatlarımızın, arkadaşlarımızın, dostlarımızın ruhlarına hediye olsun diye;

Şu beldeleri fethetmiş olan Fatih Sultan Muhammed Han'ın ve mübarek ordusu mensublarının ve cümle mücahidlerin, şehidlerin, gàzilerin ruhlarına hediye olsun diye;

Şu beldemizin medâr-ı iftiharı Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin ve sair sahabe-i kirâmın, Yuşâ AS'ın ve cümle enbiya ve mürselînin, ve bu içinde toplandığımız tekkenin bânisi

Mustafa Selâmi Efendi Hazretleri'nin ve helefasının, ve civarımızda medfun bulunan Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin, Haydar Baba Hazretleri'nin, Şeyh Murad Hazretleri'nin ve sair evliyaullahın ruhları için;

Uzaktan yakından buraya teşrif etmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş tüm sevdiklerinin ve yakınlarının ruhları için, ve sâir mü'minîn ü mü'minât ve müslimîn ü müslimât kardeşlerimizin ruhlarının şâd olması, kabirlerinin nur dolması için, makamlarının a'lâ, derecelerinin yüksek olması için, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin bizlerden ve onlardan râzı olması için, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım. Buyurun:

.....

a. Otururken Edebe Riayet

69. Sayfanın 2. Paragrafından devam ediyoruz.

٢ - سمعت الحسن بن حيَّويه الدمغانيَّ ، يقول: سمعت الحسن بن علَّويه ، يقول: قال أبو يزيد : قعدت ليلةً فى محرابى ، فمددت رجلى ، فهتف بى هاتفٌ: من يجالس الملوك ينبغى أن يجالسهم بحسن الأدب.

TS. 69/2 (*Semi'tü'l-hasene'bne aliyyi'bni hayyaveyh ed-dâmgàniyye, yekùlü: Semi'tü'l-hasene'bne alleveyh, yekùlü: Kàle ebû yezîd*) Herhalde müellif söylemiş olsa gerek ki, (*semi'tü*) işittim diyor. Hasen ibn-i Ali Hayyaveyh ed-Damgânî'den duydum ki, o da Hasen ibn-i Alleveyh'ten duymuş, o da Ebû Yezîd'den duymuş.

Ebû Yezîd-i Bistâmî… Biz Bâyezid diyoruz, bâ kelimesi ebû kelimesinin kısaltılmışıydı, geçen haftaki derste söylemiştik. Ebû Yezîd demek, Bâyezid demek. Yâni Bâyezid-i Bistâmî şöyle demiş. (*Kàle ebû yezîde*) Niye (*yezîde*) diyoruz? Çünkü (*yezîde*) fiil

sîgasından özel isim olduğundan gayr-ı munsariftir, onun için cer ve tenvin kabul etmediğinden, (*ebû yezîde*) deniliyor. Arap dilbilgisi kaidesi böyle… Ebû Yezid, yâni Bâyezid-i Bistâmî şöyle demiş:

(*Kaadtü leyleten fî mihrâbî, femededtü riclî, fehetefe bî hâtıfün: Men yücâlisü'l-mülûke yenbağî en yücâlisehüm bi-hüsni'l-edeb*) "Bir gün mihrabımda oturmuştum..."

Mihrab, bize göre bir caminin imamın geçip namazı kıldırdığı, önündeki böyle girintili kısma deniliyor ama, Kur'an-ı Kerim'de de geçiyor:

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا

(آل عمران:٣٧)

(*Küllemâ dehale aleyhâ zekeriyye'l-mihrâbe vecede indehâ rizkà*) Meryem Vâlidemiz'in ibadet yerine de *mihrab* deniliyor. "Oraya Zekeriyyâ AS ne zaman girse, orada kendisinin getirmediği, kilit de kendisinin elinde, başkasının da girmesi mümkün değil, orada çeşit çeşit, türlü türlü rızıklar görürdü." (Âl-i İmrân, 3/37) mânâsına gelen ayet-i kerimede mihrab kelimesi geçiyor.

Demek ki, biz mihrab kelimesini şöyle bir girinti mânâsına kullanıyoruz. Kur'an-ı Kerim'de o mânâya değil; ibadete tahsis edilmiş oda, hücre, yer mânâsına… Burada da o mânâya kullanılmış.

"İbâdetgâhımda, ibadet odamda bir gün oturmuştum." diyor Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri. (*Femededtü riclî*) "Bir ayağımı uzattım." Ayağını uzatmış şöyle mihrabında, yâni ibadet yerinde. (*Fehetefe bî hâtıfün*) "Kulağıma seslenen bir kimsenin bir sesi geldi. Gaybdan seslenen bir kimsenin bir sesi geldi, şöyle diyordu: (*Men yücâlisü'l-mülûke yenbağî en yücâlisehüm bi-husni'l-edeb*) Hükümdarlarla oturan insanların, onların meclisinde edebe riâyet ederek oturmaları gerekir." Böyle bir ses geldi. Halbuki kimse yok, odasında ibadet ediyor.

Mihrab kelimesine baktık. Orada *mihrab* kelimesi hakkında şöyle bilgi var: (*Sadru'l-beyt*) Evin orta, güzel yeri, en şerefli yeri mânâsına. (*Ekremi mevâdıihî*) Evin en güzel kısmı. Demek ki orta yeri, şerefli, yüksek, kıymetli kısmı filân mânâsına kullanılan bir kelime.

"Hükümdarlarla oturan kimsenin edeple oturması lâzım gelir." diye bir ses duymuş. *Hâtif, hetefe-hâtifün*, (*hetefe bî hâtifün*) Hâtif demek, gaybdan seslenen bir varlık demek. Bazılarına göre Hâtif bir melektir ki, o melek insana, görmediği bir yerden, görmediği bir şekilde sesleniyor. Öyle bir ses geliyor ama, baksa kimseyi göremez, çünkü seslenen melek. Veyahut da sahibi belli olmayan, görünmeyen seslenene *hâtif* derler. Onun seslenmesine de *hetefe* derler. Yâni bana böyle bir seslenici seslendi. Artık kimdi bu böyle seslenen, o melek midir, başka bir varlık mıdır neyse...

"Hükümdarlarla oturan edeple oturmalı!" dedi. Neden böyle dedi? Çünkü o mihrab Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin ibadet mahalli, oraya girdiği zaman hükümdarlar hükümdarı Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne ibadet için giriyor, orada onun için oturuyor. O halde dünyadaki bir hükümdarın yanında edeple oturulduğu gibi, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin huzurunda ise çok daha edebe riayetle oturmak lâzım gelir. Demek ki, ibadethanesinde öyle ayağını uzatması uygun düşmemiş ki, hâtiften öyle bir ses geliyor ve böyle yapmaması kendisine münasip bir şekilde hatırlatılmış oluyor.

Dikkat ederseniz biz namaz kılarken, diz çökerek oturuyoruz ki, hürmetin en güzel nişanesidir. Ve eğer dizinde, ayağında bir ağrı ve arıza yoksa, böyle oturmaya dikkat etmek lâzım.

Ömer Ziyâeddin Efendi Hazretleri'nin oğlu Prof. Yusuf Ziyâ Bey, Allah râzı olsun, "Biz saatlerce otururduk, kıpırdamazdık. Şimdiki gençlerin böyle diz çöküp oturmağa tahammülleri olmuyor. Halbuki biz talim ederdik ve kıpırdamamak âdetti, kıpırdamak doğru sayılmazdı. Diz çökmekten başka bir şekilde oturmak da caiz değil gibiydi, öyle oturulurdu." diyor.

Tabii yaşlandığı zaman insan, dizindeki kireçlenme dolayısıyla, arıza dolayısıyla, eklemlerdeki sıkıntı dolayısıyla, kıkırdakların rahatsızlanması dolayısıyla, bazı şeyleri yapamayabiliyor. Ayağını kıvıramayabiliyor, parmağını kıvıramayabiliyor. Meselâ başparmağını kıbleye dönük tutabilmesi lâzım ama, rahatsızlık olunca yapamayabiliyor ve eğilemeyebiliyor. O zaman başıyla ima ile namazı kılıyor.

Ama yapabildiğince, olanca dikkatiyle ve olanca hürmetiyle, hürmetkâr bir şekilde hareket etmek lâzım! Oturmak, kalkmak lâzım, edebe riâyet etmek lâzım. Çünkü, nasıl dünyadaki büyük zâtların huzurunda hürmetkâr oturuluyorsa, onların hepsinden çok daha fazla Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin huzurunda edebe riâyet etmek lâzım!..

b. Àrifin Derecesi

٣ -وبه قال: سئل أبو يزيد عن ورجة العارف ، فقال: ليس هناك درجةٌ. بل أعلى فائدة العارف وجود معروفه.

TS. 69/3 (*Ve bihî kàl*) Aynı rivâyet zinciriyle gelen haberde, bu müellif Sülemi'ye kadar: (*Süile ebû yezîde an dereceti'l-àrif, fekàle: Leyse hünâke derecetün. Bel a'lâ fâideti'l-àrifi vücûdü ma'rûfihî.*) Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'ne, "Arifin derecesi nedir, nasıldır? Mertebesi, mevkii, makamı, hali, şânı nasıldır?" diye soruldu.

O da cevaben buyurdu ki:

(*Leyse hünâke dereceh*) "O makamda öyle bir mevki, derece bahis konusu değildir. İnsan àrif olmuşsa, irfâna ermişse, ma'rifetullahı hâsıl etmişse, Allah'ı bilen bir insan haline gelmişse, (*bel a'lâ fâideti'làrif*) àrifin en yüksek duygusu..." Burada *fâide*, içinde duyduğu mânâ demek. (*Vücûdü ma'rûfihî*) "Bildiği, ma'rufu ve ma'budu olan Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin varlığıdır, onu hisseder; başka bir şey hissetmez."

Orada mevkî, makam, rütbe, şan, hal, sıfat yok olur. Àrif irfânı hakîkîye erdi mi, sadece ma'rufunun, yâni Rabbinin varlığını hisseder, kendisi başka bir şey hissetmez. Bu, başka şeyin düşünüldüğü, konuşulduğu bir hal değildir; bir o vardır, başka bir şey yoktur o mertebede..." diye böyle cevap vermiş.

c. Àbid ve Àrifin İbadeti

٤ -قال: وقال أبو يزيد : العابد يعبده بالحال ، والعارف الواصل يعبده فى الحال.

TS. 69/4 (*Kàle: Ve kàle ebû yezîde*) Yine aynı râvî Ebû Yezîd-i Bistâmî'nin, Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediğini de rivâyet etmiş: (*El-àbidü ya'büduhû bi'l-hàli, ve'l-àrifü'l-vâsılü ya'büdühû fi'l-hàli.*)

Tabii bu sözlerin inceliklerini anlamak için, bir kere o halleri

yaşamak lâzım ama, hiç olmazsa Arapça'yı biraz iyi bilmek lâzım!.. Çok ince sözler söylüyorlar çünkü, mânâlar çok derin.

Bâyezid-i Bistâmî demiş ki: "Abid, Allah'a hal ile, birtakım haller ve tavırlar ile ibadet eder. Ama Allah'a vâsıl olmuş ola àrif kul; Allah'a hal içinde, güzel bir hal ile ibadet eder."

Şimdi, bu sözden maksat ne olabilir diye düşünelim. Bir abid var, ibadet ediyor, namaz kılıyor, oruç tutuyor, tesbih çekiyor, vazifelerini yapıyor, Allah'ın emirlerini yerine getiriyor filan... Tabii tasavvufta en yüksek mertebe àbidin mertebesi değildir. Âbid, aşağı mertebededir, daha yükseldiği zaman zâhid olur, daha yükseldiği zaman àrif olur, daha yükseldiği zaman àşık olur. Yâni irfanın, tasavvufun mertebelerinin yükseği àriflerin makamıdır, âbidlik makamı daha aşağıdadır;

Adeta àbid denildiği zaman, ibadetleri şeklen yerine getiriyor ama henüz kalbi, gönlü çok nurlanıp da tam irfâna erememiş kimse kasdediliyor. Henüz bâtınını nurlandıramamış, henüz kalp gözünü tam açamamış, henüz tam maksûda erişememiş, olgunlaşamamış kimse kasdediliyor.

Àbid, Allah'a hal ile ibadet eder. Yâni şeklen, zahirdeki şekillere, usullere, tarzlara göre ibadet yapar. İşte el-pençe divan durur, boynunu büker vs. filan... Ama Allah'a vâsıl olmuş olan, maksûda ermiş olan, olgunlaşmış olan vâsıl ila'llah makamına, Allah'a ulaşma makamına yükselmiş olan àrif kul ise, Allah'a hal içinde ibadet eder. Kàl ile değil de, şekil ile değil de. güzel bir hàle bürünmüş olarak ibadet eder.

Yâni şöyle diyebiliriz: Birisi şeklen ibadet eder, birisi duyarak ibadet eder, hissede hissede, tadını çıkarta çıkarta, o hali yaşaya yaşaya, zevkini tada tada ibadet eder diyebiliriz.

d. Güzel İbadet Nasıl Yapılır?

٥ - قال، وسئل أبو يزيد: بماذا يستعان على العبادة؟ فقال:

بالله إن كنت تعرفه.

TS. 70/5 (*Kàle ve süile ebû yezîde bi-mâzâ yüsteânü ale'l-ibâdeti?*) (*Fekàle: Bi'llâhi in künte ta'rifühû*) Yine Ebû Yezid-i Bistâmî Hazretleri'ne birisi sormuş ki... Tabii onun etrafında onunla konuşacak insanlar da, epeyce tasavvufta ilerlemiş, dinî bilgileri yüksek insanlar. Öyle sıradan insanlar değil. Soruları da ince, cevaplar da onlara göre ince ve hassas ve yüksek. Birisi sormuş ki:

(*Bi-mâzâ yüsteânü ale'l-ibâdeti?*) "Allah'a kulluk ve ibadet yapmaya ne yardımcı olabilir? Neye mazhar olursa insan, ibadeti kolay yapar? İbadeti kolay yapmanın destekçisi nedir, nereden destek alır, neyle insan güzel ibadet etmeğe kudret bulur?" gibi bir soru sormuş.

Yâni, "Hepimiz ibadet ediyoruz da, güzel ibadeti nasıl yapabiliriz? Ne yapmak lâzım ki, hangi sebeplere tevessül etmek lâzım ki, yaptığımız ibadet şöyle makbul, güzel bir ibadet olsun? Acaba bunun levâzımâtı nedir, tedârikâtı nedir, esbâbı nedir; neleri yaparsak güzel ibadet etme durumuna yükselebiliriz?" diye sormuşlar.

Tabii, bu soruyu size sorulmuş gibi bir düşünün, cevabını kendi içinizde bir arayın! Bakalım Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin cevabı nasıl?

Diyor ki: (*Fekàle: Bi'llâhi*) "Allah'la. Allah'a ibadetin güzel olmasının tedârikâtı yine Allah'tandır. Allah yardım ederse olur. (*İn künte ta'rifühû*) Eğer sen Allah'ı biliyorsan, eğer sen Allah'ı bilmiş, tanımış, irfâna ermişsen, ma'rifetullaha sahip olmuşsan, o zaman Allah'la, Allah'ın desteğiyle, yardımıyla ibadeti güzel yaparsın."

Onun için, namazda da,

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (الفاتحة: ٤)

(*İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn*) "Yâ Rabbi ancak sana ibadet ederiz, ancak senden yardım isteriz." (Fâtiha, 1/4) diyoruz. İbadete

kuvvet de ondandır. İbadeti zevkle yapmak da ondandır. İbadetin esrârına âşinâ olmak da ondandır. İbadetin tadını kavramak da, ihlâsla onu yapmak da, böyle makbul, güzel bir tarzda yapabilmek de onun tevfîkiyledir, onun irşâdıyladır, onun işaretiyledir, onun verdiği ihsânât ve ikrâmât ile ve mânevî haller ve duygular iledir. Her şey Allah'tandır.

Onun için biz tabii, geçen hafta da yeri geldi, söyledik: Bir kimse halvete girdiği zaman, i'tikâfa girdiği zaman ilk başta,

لاَ فَاعِلَ إِلاَّ هُوَ.

(*Lâ fâile illâ hû*) diye onu öğretiyoruz. Her şeyi yapan eden Allah-u Teàlâ Hazretleri olduğunu ilk önce derviş anlasın diye, kalp dersinde ilk önce o mânâ tefekkür ediliyor.

يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ (ابراهيم:٢٧)

(*Yef'alü'llàhu mâ yeşâ'*) [Allah dilediğini yapar.] (İbrâhim, 14/27)

إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ (المائدة:١)

(*İnnallàhe yahkümü mâ yürîd*) [Allah dilediği hükmü verir.] (Mâide, 5/1)

(*Lâ fâile illâ hû*) mânâsı, böyle iyice hazmettiriliyor.

İbadetin güzel yapılması, tadına vararak yapılması da, gene Allah'tan gelen yardımla olur. Bu yardım da ma'rifetullahtan hàsıl olur. Allah'ı iyi biliyorsa insan, irfâna ermişse, ma'rifetullaha ermişse, o zaman Allah tarafından kendisine tevfîkàt-ı semadâniyye ihsân olunur da, ibadeti de tatlı ve güzel, âlâ ve hoş bir tarzda yapabilir.

O halde Allah'tan isteyeceğiz gene:

"—Yâ Rabbi, şu ibadeti güzel yapmamda bana yardım eyle!"

diyeceğiz.

Hacca giderken ne diyoruz:

"—Yâ Rabbi, senin rızan için Beyt-i Şerifini ziyaret etmeğe, haccetmeğe niyet ettim. (*Feyessirhu lî*) Bunu bana kolaylaştır, (*fetekabbelhu minnî*) ve bu haccı benden kabul eyle yâ Rabbi!" diyoruz.

اللهم اعِنِّى عَلٰى أَدَاءِ شُكْرِكَ ، وَذِكْرِكَ ، وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ

(خط. الديلمى عن ابى سعيد)

RE. 434/1 (*Allàhümme einnî alâ edâi şükrike, ve zikrike, ve hüsni ibâdetike*)[16] diye duamız var, Peygamber Efendimiz'in bize öğrettiği. Yâni, "Sana şükretmekte, seni zikretmekte, sana güzel ibadet etmekte bize yardım et yâ Rabbi!" diyoruz. Yardımın ondan geldiğini gösteren bir dua tabii bu da… Burada da o mânâyı, sorana anlatmış oluyor. Yâni, Allah'tan gelecek yardım.

(*Einnî*) "Bana yardım eyle, (*alâ edâi zikrike*) senin zikrini güzel edâ etmek hususunda bana yardım eyle... (*Ve şükrike*) Ve verdiğin nimetlere güzel şükretmek hususunda bana yardım eyle... (*Ve hüsni ibâdetike*) Ve ibadetini güzel edâ etmek hussunda bana yardım eyle!.." diye dua böyle. Yâni demek ki, ibadetin güzel bir vecih ile yapılabilmesinin yardımı da gene Allah'tan gelecek, ondan istenecek.

e. Àrifin İlk Yapacağı

٦ - قال ، وقال أبو يزيد : أدنى ما يجب على العارف ، أن يهب له ما قد ملَّكه.

[16] Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.V, s.157, no:2600; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.II, s.234, no:3901; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XXI, s.123, no:23122.

TS. 70/6 (*Kàle ve kàle ebû yezîd*) Yine aynı râvî rivâyet etmiş ki, Bâyezid-i Bistâmî şöyle buyurmuş: (*Ednâ mâ yecibü ale'l-àrifi, en yehebe lehû mâ kad mellekehû*)

(*Ednâ mâ yecibü ale'l-àrif*) Arif olan yüksek seviyeli sùfiye, yüksek seviyeli müslümana, àrife gereken şeylerin en aşağısı, ilki, en evvel en başta geleni, (*en yehebe lehû*) Allah'a bağışlamasıdır; (*mâ kad mellekehû*) Allah'ın kendisini sahip kıldığı her şeyi, Allah'ın verdiği her şeyi Allah'a bağışlamasıdır." Yâni, "Arifliğin ilk vazifesi, arifin ilk yapacağı şey, Allah kendisine ne vermişse, Allah'ın verdiği her şeyi Allah'a bağışlamasıdır."

Tabii Allah bize ne vermiş? Akıl vermiş, güç vermiş, kuvvet vermiş, mal vermiş, mülk vermiş, ilim vermiş, imkân vermiş... Bunları hep Allah veriyor. Bizim bunları tekrar Allah'a bağışlamamız ne demek olabilir? Bunların hepsini Allah'ın hizmetine vermek demek olabilir.

Kul Allah'a bir şey veremez. Zaten varlık Allah'ın. Ama bu ne demek olabilir? Yâni Allah'ın verdiği bütün gücü, kuvveti, imkânı, ilmi ve sâireyi Allah yoluna sarf etmesi lâzım!

Yâ Rabbi sen bana kuvvet mi verdin; kalkayım sana ibadet edeyim!.. Yâ Rabbi sen bana akıl fikir, ilim mi verdin; bu ilmi senin dinine yardımcı olmak için kullanayım!.. İnsanların arasına gireyim, senin dinine onları çağırayım! Onları irşâd edeyim, onları doğru yola çekmeğe çalışayım; emr-i ma'ruf yapayım, nehy-i münker yapayım!..

Sen bana mal mülk mü verdin yâ Rabbi; tamam, ben bunları fukaraya dağıtayım! Senin rızanı kazanmak için, cihada harcayayım! Senin rızanı kazanmak için, İslâm'ın gelişmesi için, hayrât ü hasenâta harcayayım!" diye Allah'ın kendisine nasib ettiği, vermiş olduğu her şeyi Allah yoluna vermesi gerekir. Allah'a hibe etmek demek o.

Àrifin ilk yapacağı iş, en aşağı mertebesi bu. Ondan sonra artık tabii ne yapması gerekiyorsa, yapacak. En kıymetli varlığı da canıdır. Àrif canını bile, icabında Allah yoluna feda edecek.

f. İbtilâ ve Kulluk

٧ - قال ، وقال أبو يزيد : من ادَّع الجمع بابتلاء الحقِّ ، يحتاج أن يلزم نفسه علل العبودية.

TS. 70/7 (*Kàle ve kàle ebû yezîd*: *Men iddea'l-cem'a bi-ibtilâi'l-hakkı, yahtâcü en yülzime nefsehû ile'l-ubûdiyyeh*) "Bir kimse Hakk'ın ibtilâsıyla beraber olmak iddiasındaysa, o zaman nefsini kulluğun esbâbına bağlamaya muhtaç olur."

Tabii ibtilânın mânâsı nedir? Allah'ın kulu bir şeye mübtelâ kılması demek. Allah, kullarını imtihan için onlara çeşitli şeyler gönderir. Hastalık gönderir, bir olay başına getirir, bir sıkıntıya sokar, bir kimseyle karşılaştırır. Birtakım böyle şeylerle karşılaşır.

Böyle Hakk'ın mübtelâ kılmasıyla, cem iddiasında olan bir kimse, kulluğun şartları, esbabı, illetleri, sebepleri nelerse, onlara nefsini sarmak zorundadır. Yâni kulluk neyi gerektiriyorsa, o esbâba tevessül edip, o kulluğun gereklerini yapmağa sımsıkı sarılması icab eder.

g. Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin Bir İkazı

٨ - سمعت منصور بن عبد الله ، يقول: سمعت أبا عمران ، موسى بن عيسى ، المعروف بعمىٍّ ، يقول: سمعت أبى يقول: أذَّن ابو يزيد مرَّةً ، ثم أراد أن يقيم ، فنظر فى الصَّفِّ ، فرأ ى رجلاً عليه أثر سفر فتقدَّم إليه ، فكلَّمه بشئٍ ، فقام الرجل ، وخرج من المسجد ، فسأله بعض من حضر ، فقال الرجل: كنت فى السفر ، فلم أجد الماء ، فتيمَّمت ، و نسيت و دخلت المسجد ، فقال لى ابو يزيد : لا يجوز التيمُّم فى الحضر ؛ فذ كرت ذلك ، وخرجت.

TS. 70/8 (*Semi'tü mansûre'bne abdi'llâhi, yekùlü: Semi'tü ebâ imrân mûse'bne îsâ, el-ma'rûf bi-umeyy, yekùlü: Semi'tü ebî, yekùlü: Ezzene ebû yezîde merreten, sümme erâde en yukîme, fenazara fi's-saffi, feraâ racülen aleyhi eseru sefer, fetekaddeme ileyhi fekellemehû bi-şey'. Fekàme'r-racülü ve harace mine'l-mescid. Feseelehû ba'du men hadara, fekàle'r-racülü küntü fi's-seferi felem ecidi'l-mâ' feteyemmemtü ve nesîtü ve dehaltü'l-mescide fekàle lî ebû yezîde: Lâ yecûzü't-teyemmümü fi'l-hadar. Fezekertü zâlike ve haractü.*)

Bu hadiseyi müellif, Mansûr ibn-i Abdullah'tan duymuş, Abdullah oğlu Mansur'dan. O da Ebû İmrân künyeli Mûsâ ibn-i Îsâ'dan, Umey lakablı, Umey diye tanınmış olan —amcacık demek Umey— Mûsâ ibn-i Îsâ Ebû İmrân'dan duymuş, o da babasından duymuş ki, babası şöyle nakletmiş:

(*Ezzene ebû yezîd merreten*) "Bâyezid-i Bistâmî bir keresinde ezan okudu. (*Sümme erâde en yukîme*) Sonra da kamet getirmek istedi. Ezanı okumuştu, artık farza duracaklar, kamet getirmek istedi. (*Fenazara fi's-saffi*) Döndü, safa baktı, arkasında saf bağlayan cemaat durumunda olan insanlara baktı şöyle… Kendisi imamlık yapacak, safa baktı. (*Feraâ racülen aleyhi eserü sefer*) Baktı ki, orada bir yabancı adam var... Seyahatten gelmiş, yolcu insan halinde, yabancı bir insan duruyor orada. (*Fetekaddeme ileyhi*) Onun yanına vardı, (*fekellemehû bi-şey'in*) ona bir şey söyledi. (*Fekàme'r-racül*) Bunun üzerine adam kalktı, (*ve harace mine'l-mescid*) mescidden çıktı gitti."

(*Feseelehû ba'du men hadara*) "Orada olup da, durumu görenlerden birisi bu adama sordu: 'Ne söyledi sana Bâyezid-i Bistâmî ki, ön saftaydın, kalktın, mescidden çıktın. Ne oldu, ne söyledi?' diye sordu.

(*Fekàle'r-racülü*) Bu adam dedi ki: (*Küntü fi's-sefer*) Yolcuydum, seyahatteydim, yoldan geliyordum; (*felem ecidi'l-mâ'*) çeşme yoktu, kuyu yoktu, su bulamamıştım, (*feteyemmemtü*) teyemmüm abdesti almıştım. Teyemmümle abdest almıştım. (*Ve nesîtü*) Sonra bu teyemmümle abdest aldığımı unuttum ben şehre

gelince ve bu mescide girdim."

Bâyezid işte o zaman ona dönmüş, demiş ki:

(*Lâ yecûzü't-teyemmümü fi'l-hadar*) "Bir seyahat bitip de insan beldesine geldi mi, şehre geldi mi, teyemmüm caiz olmaz." dedi. (*Fezekertü zâlike*) "Ben de teyemmümle yolda abdest aldığımı, böylece bu hatırlatma üzerine anladım da, (*ve haractü*) onun için mescidden çıktım abdest almağa..."

Yâni, ne göstermiş oluyor Bâyezid-i Bistâmî?.. Keramet gösteriyor. Ama nasıl keramet gösteriyor?.. Hani Osman-ı Zinnûreyn Efendimiz halifeyken, birisi yanına gelmiş de halifenin yanına, Osman ibn-i Affân Hazretleri'nin yanına, üçüncü halife, Hazret-i Osman ona bakmış,

"—Ben senin gözünde zina emareleri, izleri görüyorum." demiş.

Adam afallamış, şaşırmış. Demiş ki:

"—Peygamberlik bitmedi mi yoksa? Peygamber Efendimiz ahirete göçtü, Ebû Bekir halife oldu, Ömer halife oldu, sen halife oldun... Yoksa peygamberlik devam mı ediyor, bitmedi mi, vahiy mi geliyor? Nereden bildin bu gözümdeki zina izlerini..."

Yolda gelirken, açık bir kapıdan içeriye bakmış... Bakmaması gerekiyor tabii. Kapıdan, pencereden içeriye bakılmaz. Kapıdan pencereden içeriye bakan, izinsiz oraya girmiş gibidir. Bakmayacak.

Onun için, bizim tekkede, tarikatta prensip nedir: *Nazar ber kadem*.. Pabucunun ucuna bakacak, ayağına bakacak. Etrafa baktı mı, gözü takılır tabii. O etrafa bakmış. Kapıdan bakmakla, kapıdan içeriye girmek aynıdır, aynı şekilde yasaktır, ikisi de doğru değildir. Başkasının kapısından, açık diye içeriye giremezsin. Başkasının kapısından, camından bakamazsın.

"—E ne yapayım açmasaydı..."

O açmış, bir kabahat işlemiş, sen de bakmışsın bir kabahat işlemişsin. İkisi de kabahat... İkiniz de yapmayacaktınız. O kapatacaktı, perde yapacaktı filan... Ama herhangi bir şekilde açılmışsa, ötekisi bakmayacak.

Birisi uyumuş, üstü açılmış, görünmemesi gereken yerleri görünüyor... Ne yapacak insan?.. Örtüverecek. Çünkü farkında değil.

Böyle bir cünüb hali olsa, abdestsizlik hali olsa, hadi desek ki, bu adamın abdest nuru yok yüzünde, oradan anladı Bâyezid-i Bistâmî. Adamın abdesti var, yolcuyken teyemmüm abdesti almış.

Mâlûm, İslâm kolaylık dinidir, zorluk dini değildir. Dinimizde ibadet yaparken suyla abdest alacak insan. Elini, yüzünü, ayaklarını belli usul ile abdest alarak yıkayacak, namaza öyle gelecek. Abdesti farzları var. Abdestin kendisi farz. Abdestsiz namaz olmaz. Ama su bulunmazsa müslüman ne yapacak?

O zaman toprak veya toprak cinsinden bir şeyle teyemmüm abdesti alacak. Yâni adeta sembolik bir abdest alacak, su olmadığı halde. Toprağa elini vuracak, yüzüne böyle yapacak. Toprağa ellerini bir daha vuracak, ellerini sıvazlayacak, olacak abdestli... Yâni su yok, kuyu yok, çeşme yok, su bulma imkânı yok. Böyle yapınca gene abdestli olur. Buna teyemmüm abdesti derler. Kur'an-ı Kerim'de vardır:

فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ

وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ (المائدة:٦)

(*Felem tecidû mâen feteyemmemû saîden tayyiben ve'msehù bi-vücûhiküm ve eydîküm minhü.*) [Su bulamazsanız, temiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinizi, ellerinizi onunla meshedin!] (Mâide, 5/6) diye ayet-i kerimede sarâhaten bildirilmiş bir abdest alma şekli.

Adamcağız yolda su olmadığı için, yolcu olduğundan, Hicaz'ın yollarında çeşme, su imkânı buralardaki gibi olmadığından; ne yapsın, toprakla teyemmüm abdesti almış. Sonra unutmuş teyemmüm abdesti aldığını... Suyu bulunca teyemmüm biter. Suyu gördüğü zaman, abdest alması lâzım normal olarak. Tabii

onu unutmuş, mescide girmiş. Teyemmüm abdesti var üzerinde. Unutmak da mazeret… Biliyorsunuz insan unutarak yese, içse, orucu bozulmuyor. Unuttuğu için mazeret oluyor yâni.

Ama Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin gözü nasıl gözse, gönlü nasıl gönülse, hali nasıl halse, o şahsın abdestsiz olduğunu ve teyemmümlü olduğunu biliyor. Yâni abdestsiz olduğunu bilir, neden abdestsiz olduğunu bilmez. Ama teyemmümle abdestli olduğunu da biliyor, kulağına eğiliyor:

"—Şehre geldin artık, şehirde teyemmüm abdesti caiz değildir." diyor.

Onun üzerine adam çıkıyor, dışarıdan abdest alıp öyle geliyor. Normal suyla abdest alıyor mescidin şadırvanında meselâ, ondan sonra geliyor.

Hani Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri'ne gayr-i müslimin birisi tebdîl-i kıyafet eylemiş, mescide gelmiş, girmiş, demiş ki:

"—Yâ şeyh! Bir hadis-i şerif var, Rasûlüllah diyor ki:[17]

اِتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ ، فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللهِ (خ. في تارخه ، ت. غريب ، وابن السني في الطب ، حل. عن أبي سعيد ؛ طب. خط. والحكيم ،

[17] Tirmizî, *Sünen*, c.X, s.399, no:3052; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.III, s.312, no:3254; Buhàrî, *Târih-i Kebîr*, c.VII, s.354, no:1529; Ukaylî, *Duafâ*, c.VIII, s.95, no:1856; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.III, s.191, no:1234; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XIV, s.67, no:1537; İbn-i Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, c.V, s.351, no:1154; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VIII, s.102, no:7497; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.III, s.183, no:2042; Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.387, no:663; Beyhakî, *ez-Zühdü'l-Kebîr*, c.I, s.374, no:370; Hakîm-i Tirmizî, *Nevâdirü'l-Usûl*, c.III, s.86; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.IV, s.207; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.V, s.99, no:2500; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.118; Ebû Ümâme RA'dan.

Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.94; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XI, s.88, no:30730; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.41, no:80; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.I, s.334, no:531.

وسمويه عن أبي أمامة ؛ ابن جرير عن ابن عمر)

RE. 14/12 (*İttekù firâsete'l-mü'mini*) "Mü'minin ferasetinden korkun! (*Feinnehû yenzuru bi-nûri'llâhi*) Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar; gerçekleri çok güzel görür, iyiyi kötüyü anlar."

Bu, kerâmeti gösteren bir hadis-i şeriftir tabii. Gelmiş, bunu sormuş. Gayr-i müslim kendisi. Tebdîl-i kıyâfet eylemiş, belli olmayacak bir şekilde. Bu hadis-i şerifi sormuş Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri'ne.

O da ona diyor ki:

"—Bana bak! Hadi bakalım şimdi kelime-i şehâdet getir, müslüman ol, müslüman olmanın zamanı geldi." diyor.

Şimdi burada iki keramet gösterdi diyorlar, bunu rivâyet eden alimler. Bir: Adamın müslim değil, gayr-ı müslim olduğunu bildi, bu bir. İkincisi: "Hadi bakalım müslüman ol, çünkü müslüman olmanın zamanı geldi." dedi, artık kâfirliğinin müddetinin bittiğini ve ondan sonra müslümanlığının zamanının geldiğini de bildi.

Tabii, adam bu kerâmeti görünce, kelime-i şehâdet getiriyor, müslüman oluyor.

Demek ki, Allah-u Teàlâ Hazretleri kullarına böyle meziyetler, böyle imkânlar, böyle görüşler, böyle sezişler veriyor. İşte buna ne derler? Kerâmet derler. Kerâmet mânâ olarak, kelime olarak ne mânâya geliyor?.. Allah'ın ikrâmı mânâsına geliyor. İkram demek keramet… Yâni Allah o kula:

"—Haydi sana şu meziyeti, şu hasseyi, şu özelliği, şu kabiliyeti verdim." demiş oluyor Allah... Allah'ın verdiği bir kabiliyet olmuş oluyor o. İşte ona keramet derler.

Tabii hadis-i şeriflerde vardır: "Bir kul farzları yaptı mı Allah onu sever. Nafile ibadetleri yapa yapa da Allah'a yakınlaşması devam eder, devam eder, devam eder... Nihayet Allah'ın sevdiği bir kul olur. Allah'ın sevdiği kul olunca Allah onun gören gözü olur, işiten kulağı olur, söyleyen dili olur, tutan eli olur, yürüyen

ayağı olur. Yâni Allah'la görür, Allah'la işitir, Allah'la tutar, yapar, eder, Allah'la yürür." Yâni olağanüstü görüş kabiliyeti, olağan üstü duyuş kabiliyeti, olağanüstü söyleme meziyeti, olağanüstü tutup şey yapması...

En büyük pehlivan geldi, herkesi devirdi devirdi. Peygamber Efendimiz dedi ki:

"—Gel bakalım bir de benimle güreş!"

Peygamber Efendimiz küt onu devirdi. Neden? Yâni Peygamber Efendimiz öyle çok aşırı yapılı bir kimse değil ama peygamber. Küt diye yere devirdi.

"—Olmadı, bir daha yapalım!.."

"—Tamam, bir daha yapalım..."

Bir daha güreştiler, yine devirdi... Bir daha güreştiler, yine devirdi.

Peygamber Efendimiz'e vahiy geldi mi, deve çökerdi. Peygamber Efendimiz'in dizi birisine değse, dizi parçalanacak gibi olurdu o şahsın. Yâni, olağanüstü birtakım şeyler oluyor. İşte bunlar haktır ve gerçektir.

كرامات الأولياء حقٌّ.

(*Kerâmâtü'l-evliyâi hakkun*) [Evliyanın kerameti haktır.]

Kur'an-ı Kerim'de vardır, hadis-i şerifte vardır, menâkıbnâmelerde vardı, evliyâullahın hayatında vardır. Burada da Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin bir kerametini râvî söylemiş oldu.

Adama gitmiş,

"—Sen teyemmümlüsün, teyemmüm abdestinin hükmü olmaz şimdi, git dışarıdan abdest al, gel!" demiş.

h. İlme Uymanın Zor Olduğu

٩ - قال ، و قال أبو يزيد : عملت في المجاهدة ثلاثين سنةً ، فما

وجدت شيئًا أشدَّ علىَّ من العلم ومتابعته ؛ ولو لا اختلاف العلماء لبقيت . واختلاف العلماء رحمةٌ ، إلا في تجريد التوحيد.

TS. 70/9 (*Kàle, ve kàle ebû yezîd: Amiltü fi'l-mücâhedeti selâsîne seneten, femâ vecedtü şey'en eşedde aleyye mine'l-ilmi ve mütâbaatih, ve lev le'htilâfü'l-ulemâi lebakìtü. Va'htilâfü'l-ulemâi rahmeh. illâ fî tecrîdi't-tevhîd.*)

Bâyezid-i Bistâmî, müellife kadar aynı rivayetle geldiğine göre buyurmuş ki:

(*Amiltü fi'l-mücâhedeti selâsîne seneten*) "Mücahede konusunda, sahasında mücahede işinde otuz sene çalıştım." Mücâhede ne demek? Cehdetmek, cihad eylemek demek. ama kimle?.. Nefsiyle. Allah yolunda fedâkârlık yaparak arzularıyla, hevâ-i nefsiyle mücâhede etmek. Düşmanla savaşmak var. Kılıcı alıyorsun, çarpışıyorsun. Bu düşmanla kıtâl veya muharebe, cihad deniliyor.

Düşmanların en büyüğü, insanın içindeki kendi nefsidir, nefsinin arzularıdır. Onunla da mücahede etmesi lâzım! "Yat!" diyor, "Hayır, yatma, kalk!" diyeceksin. "Ye, oruç tutma!" diyor; "Hayır, tutmam lâzım." diyeceksin, tutacaksın... "Boş ver, zikri sonra yaparsın." diyor; "Hayır, şimdi yapmam lâzım!" diyeceksin, yapacaksın. "Bırak şu şeyi!" diyor; "Hayır, bu işi yapmam lâzım, vazife." diyeceksin, yapacaksın. Veyahut "Yap şu işi." diyor; "Hayır, o günah, yapmamam lâzım!" diyeceksin, yapmayacaksın. Yâni nefsinle, kendinle cenk edeceksin...

Aklın, iraden, arzularınla mücadele edecek. Yâni şeytanla, nefsinle, nefsinin arzularıyla sen cenk edeceksin, savaşacaksın. İşte buna mücâhede-i nefs diyorlar, nefisle mücahede... Bu da cihâd-ı ekber oluyor, en büyük cihad oluyor.

Çünkü düşmanla çarpışmaktan daha zor… İnsan kendi kendisini yenecek. Kendi arzusunu kendisi dinlemeyecek. Kendi gönlünün muradını yapmayacak da aksini yapabilecek; aklı, mantığı onu gösterdiği için…

“Otuz sene mücâhededе çalıştım; (*femâ vecedtü şey’en eşedde aleyye mine’l-ilmi ve mütâbaatihî*) ilimden ve ilme uymaktan daha zor olan bir şey bulamadım.” İlme uymak ve ilmin gereği olan şeye uymak çok zor gelmiş, en zor o gelmiş.

Neden?.. İki sebepten. Bir kere bir konuda ilim ne diyor onu bilmek kolay değildir. Alim olmak lâzım! Kolay kolay tesbit edilemez. Onun için herkes fetva verecek adam arıyor. Gidiyorlar, kim bu işi bilir diye soruyorlar, herkese güvenemiyorlar. Gerçeği bilmek kolay değildir. Birisi bu. Yâni ilmî bir meseleyi tam uygun bir şekilde çözümlemek kolay değildir, ilim zordur. Çok çalışmak lâzım, çok araştırmak lâzım, çok soruşturmak lâzım, çok derin bilgisi olması lâzım insanın... İlim zor...

Bir de ilmin gereği olan işi, aklın mantığın söylediği işi yapmak da zor. İlim şunu şöyle yapmayı söyledi, “Gıybet etmeyin!” dedi ama gıybet etmeğe devam ediyor millet… Veya, “Kur’an-ı Kerim’e çalış!” dedi ama Kur’an-ı Kerim’e çalışmıyor. “Veyahut git dargınla barış!” dedi ama barışmıyor. Veya “Amellerini ihlâsla yap, dünyaya dalma, ahirete hazırlan, tevbekâr ol!” dedi ama yapamıyor. Yâni bildiğini yapmak kolay bir şey değil.

Eğer bildiği yapılsaydı insanların, bu vaazları dinleyen insanların hepsi evliya olacaktı şimdiye kadar... Ama dinliyor dinliyor, gene yapmıyor. Dinliyor dinliyor yapmıyor... “Dinlediğini, duyduğunu, öğrendiğini, bildiği yapmaktan daha zorunu görmedim.” diyor. Bildiğini yapacak insan…

(*Ve levle’htilâfü’l-ulemâi lebakìtü*) “Eğer alimlerin birbirleriyle ihtilafı olmayaydı, kalırdım.” Yâni alimlerin ihtilafı olması, insana bir rahatlık veriyor. Alimlerin ihtilafı olmasaydı öylece kalırdım. (*Va’htilâfü’l-ulemâi rahmetün*) Ve alimlerin ihtilâfı rahmettir.

(*İllâ fî tecrîdi’t-tevhîd*) Tabii ihtilaf çeşitli fıkhî meselelerde olur ama, tevhîdin tam böyle ortaya konulması konusunda ihtilaf olmaz. Allah’ın vahdâniyyetini sezmekte, tevhîd-i hakîkiyye ermekte ihtilaf olmaz. Orada ittifak olması lâzım! Orada şaşırmak ve çeşitli sözler söylemek bahis konusu olamaz.

Öteki başka şeylerdeki “Efendim şöyle mi yapmalı, böyle mi

yapmalı? O alim onu demiş, bu alim bunu demiş...” Bu bir vüs’at ve genişlik getiriyor, insanları biraz rahatlattırıyor.

i. Şehvetin Zararı

١٠ - قال ، وقال أبو يزيد : لا يعرف نفسه من صحبته شهوته.

TS. 70/10 (*Kàle, ve kàle ebû yezîd: Lâ ya’rifü nefsehû men sahibethü şehvetühû*)

Sayfayı bitirelim diye, iki sözünü daha okuyalım da 71. sayfaya gelelim:

(*Lâ ya’rifü nefsehû*) “Nefsini bilmemiştir veya bilemeyecektir. Bilmemiştir de, bilmesi de mümkün olmayacaktır, (*men sahibethü şehvetühû*) şehveti kendisine hakim olan kimse...”

Tabii nefsini bilip de, ne olacak bir insan?.. Nefsini bilen Rabbini bilir de, onun için nefsinin mahiyetini bilmesi lâzım, nefsini tanıması lâzım ki ma’rifetullaha ersin.

Ama şehvetinin esiri ise bir insan, şehveti kendisine yârsa, şehvetiyle beraberse, şehvetini kesememişse, ona karşı olamamışsa; o zaman o nefsini hiç bilemeyecek demektir. Nefsini bilemeyince de, ma’rifetullaha eremeyecek demektir.

Demek ki, insanın şehevât-ı nefsâniyyesinin her türlüsünün tasallutundan, baskısından kurtulması lâzım, onları yenebilmesi lâzım!

Şehevât-ı nefsâniyye nedir?.. Çeşitlidir. Yemek iştihâsı bir şehvettir, karşı cinse karşı hissedilen meyil, sevgi bir şehvettir. Mala karşı olan bir arzu, şehvettir. Uykuya karşı olan bir arzu, şehvettir. Mevkiye, makama karşı olan istek ve meyil bir şehvettir... Bunlar nefsin arzusu demek. Şehvet iştihâ demek, kuvvetli arzu demek.

Nefsin kuvvetli arzuları vardır. Nefsin o kuvvetli arzuları kişiye yâr iken, kişide o arzular var iken, kişi kendini bilemez, kendini anlayamaz, mahiyetini kavrayamaz. Kendisini bilemeyince de ma’rifetullaha eremez, Rabbini hiç bilemez.

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ ، فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ .

(*Men arafe nefsehû, fekad arafe rabbehû*)[18] [Nefsini bilen Rabbini bilir.] sırrına eremez.

Onun için, şehvetlere hakim olabilmek, şehvetlerden kurtulmak, şehvetlere dur diyebilmek lâzım!..

"—Ne zaman dur demek lâzım, hiç mi şehvet olmayacak insanda?.."

E hiç şehvet olmazsa hiç yemek yemeyecek, kahvaltı etmeyecek, öğle yemeği yemeyecek, akşam yemeği yemeyecek... E bir haftada ölür insan… Bir haftada ölmezse on beş günde ölür.

Meşrû çizgiden fazla, gayr-ı meşrû ve aşırı dozajda arzulara yüz vermeyecek. Normal. Tamam, şu kadar yemeğe hakkın var, ye bakalım diyeceksin. Yâni adamı hapsediyorlar hapse de, gene de gardiyan getirip yemeğini veriyor. Yemeksiz bırakmıyorlar yâni, gene ihtiyacını veriyorlar.

Tamam, kişi de nefsinin gerekli olan ihtiyacını karşılayacak ama, nefsinin arzuları bitmez, tükenmez, kesilmez. Üstelik nefsin arzuları verildikçe artar.

Ben kendimden biliyorum sabahleyin kahvaltı etmezsem, öğleyin hiç yemek istemiyor canım. Sabahleyin birazcık kahvaltı ettim mi, öğleyin kurtlar gibi acıkıyorum. Neden? Nefsi biraz tatmin ettin, yemek verdin, öğlene daha azdı. Öğlene versen, ikindiye yemek ister. İkindiye versen, akşama bir kuzuyu çevirip pişirsen, yiyecek bir hale gelir. Yâni nefsin arzuları verildikçe artar. Azalmaz, tatmin oldukça kesilmez, gittikçe artar. Onun için vermemek lâzım! Demişler ki:

والنفس كالطفل ، إن تهمله شبَّ على

[18] Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.1529, no:2532.

حبِّ الرضاع ، وإن تفطمه ينفطم .

Ve'n-nefsü ke't-tıfli, in tühmilhu şebbe alâ
Hubbi'r-radài, ve in teftimhu yenfatimi.[19]

"Nefis çocuk gibidir, meme vermeğe devam edersen, kazık kadar olur, gene meme emmek ister. Ama zamanında kesersen, kesilir." Kesmek lâzım. Kazık kadar çocuk olduktan sonra da meme emecek değil ya, belli bir zamanda kesmek lâzım!..

O halde şehevât-ı nefsâniye ki yemektir, içmektir, cinsî arzudur, mal sevgisidir, mülk sevgisidir, makam sevgisidir, rahat sevgisidir, eğlence sevgisidir, keyif sevgisidir vs.dir... Kuvvetli arzular insanın içinde, binlerce arzu kıvranır, kaynaşır, dürter durur insanı, şöyle yap böyle yap diye... Demek ki, bunlara dur demeği bileceğiz, bunları dizginlemeği öğreneceğiz.

Bunları öğrenemezsek ma'rifetullahta ilerleme, tasavvufta yükselme olmaz. Nefsine hakim olamıyor, pat pat düşer... Birazcık tırmanır, ayağı kayar, gene uçurumun aşağısına düşer. Birazcık tırmanır, gene aşağıya düşer; biraz tırmanır, gene aşağıya düşer. Nefsinin esiri olan ilerleyemez, aşağı düşer, yerinde sayar. Yerinde saymakla da kalmaz, geri gider.

j. Cennet ve Muhabbet Ehli

Sonuncu cümleyi okuyalım:

١١ - قال ، وقال أبو يزيد : الجنة لا خطر لها عند أهل المحبَّة.
وأهل المحبَّة محجوبون بمحبَّتهم.

TS. 70/11 (*Kàle, ve kàle ebû yezîd: El-cennetü lâ hadara lehâ*

[19] *Kasîdei Bür'e*, beyit:17

inde ehli'l-muhabbeti. Ve ehlü'l-muhabbeti mahcûbûne bi-muhabbetihim) Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri buyuruyor ki: "Cennetin muhabbet ehlinin yanında bir ehemmiyeti yoktur. (*Ve ehlü'l-muhabbeti*) Ve muhabbet ehli de, (*mahcûbûne bi-muhabbetihim*) muhabbetleri dolayısıyla hicablanmıştır. Yâni perde ve engel onların sevgileridir."

Yâni âbidler var, zâhidler var, arifler var, bir de aşık-ı sâdıklar var, Allah'ı seven, Allah'ın aşık kulları var. Allah'ı sevdi mi, gözü hiç bir şey görmez. Cenneti bile görmez, cenneti bile düşünmez. Cenneti, huriyi, köşkü bile düşünmez. O zaman bakarsın, Yunus Emre gibi:

Cennet cennet dedikleri,
Birkaç köşkle bir kaç huri,
İsteyene ver onları,
Bana seni gerek seni!

demesi gibi durumlar olur.

مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ (آل عمران:١٥٢)

(*Minküm men yürîdü'd-dünyâ ve minküm men yürîdü'l-âhireh*) "Mü'minlerin bir kısmı dünyayı istiyordu, bir kısmı ahiret sevabını istiyordu." (Âl-i İmrân, 3/152)

Bir de yüksek derece mü'minler vardır ki, onlar da Allah-u Teàlâ Hazretleri'ni isterler. Bunlar hakkında da ayet-i kerime var Kur'an-ı Kerim'de, ne deniliyor Rasûlüllah Efendimiz'e:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ (الكهف:٢٨)

(*Va'sbir nefseke mea'llezîne yed'ûne rabbehüm bi'l-gadâti ve'l-*

aşiyyi yürîdûne vechehû) [Sabah akşam Rablerine, onun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sabret, sebat et! Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme!] (Kehf, 18/28)

Bak ne dünyayı istiyor, ne ahireti istiyor; (*yürîdûne vechehû*) Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin vech-i pâkine âşık, onu istiyorlar. (*Yed'ûne rabbehüm bi'l-gadâti ve'l-aşiyyi*) Sabah akşam Allah'a dua ediyorlar, yana yakıla zikir yapıyorlar, ibadet ediyorlar, Allah'ın zât-ı pâkini istiyorlar. Gözleri başka şey görmüyor, Mevlâlarını istiyorlar.

Demek ki, (*Minküm men yürîdü'd-dünyâ*) "Sizden bir kısmınız dünya ehlidir, dünyayı istersiniz; (*ve minküm men yürîdü'l-âhireh*) ve sizden bir kısmınız da vardır ki ahiret peşindedir, cennet peşindedir. (*Ve minküm men yürîdü'l-mevlâ*) Demek ki, bir de Mevlâ'yı isteyenler vardır." İşte Mevlâ'yı isteyenler aşık-ı sàdıklardır yâni Allah aşıklarıdır, halis muhlis muhabbet ehli olan kullardır. Bunların nazarında cennetin büyük bir şeyi yoktur. Yâni onlar cenneti de pek düşünmezler, Allah'ı düşünürler sadece, Allah'ın rızasını kazanmayı düşünürler.

Ve muhabbet ehli de, bu muhabbetleri dolayısıyla perdelidir. Muhabbet de bir perde oluyor, onu da geçmek lâzım demek ki... Bu sözden o anlaşılıyor, Allahu a'lem… Muhabbet de insanın ayağına takılır. Hakikaten insan bir şeyi fazla sevdi mi, o da kendisini normal insandan başka bir duruma getirir. Ondan da sıyrılmak lazım! Tam mânâsıyla olgun olabilmek için onu da geçmek lâzım, daha da istikrarlı bir hale gelmek lâzım. O da kendilerine şey yapmaz.

Hani insan sevdi mi, ne derler: "Muhabbet gözü kör eder." derler. SAS Efendimiz buyurmuşlar ki:[20]

[20] Ebû Dâvud, *Sünen*, c.XIII, s.338, no:4465; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.194, no:21740; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.I, s.53, no:49; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.115, no:4125; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.334, no:4359; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.II, s.340, no:1454; Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.157,

حُبُّكَ الشَّيْءَ يُعْمِي وَيُصِمُّ (د. حم. خ. في تارخه عن أبي الدرداء)

(*Hubbüke'ş-şey'e yu'mî ve yusimmü*) "Bir şeyi sevmen senin gözünü kör eder, kulağını sağır eder."

Yâni, insan sevdiği şeyde, sevgisinin çokluğundan dolayı bazı şeyleri görmez hale gelir, duymaz hale gelir. Sevgi insanı köreltir yâni, bazı şeyleri görmesini engelleyebilir. O da bir çeşit hicâb oluyor, perde oluyor diye onu söylüyor.

Demek ki, onu da geçmek lâzım, oradan da yükselip daha da şöyle temkinli, istikrarlı, basîretli bir hale gelmek lâzım. Hiç bir şey perde olmasın, àrifin vech-i pâk-i Cenâb-ı Mevlâ'yı aşikâre, hicâbsız seyretmesi mümkün olsun.

Allah-u Teàlâ Hazretleri şu güzel halleri, siz ve biz mü'minlere de lütfuyla, keremiyle ihsân eylesin... Allah-u Teàlâ Hazretleri gafletten uyandırsın... Cehaletten kurtarsın... Zulümâttan nuruna vâsıl eylesin... Cennetiyle cemâliyle cümlemizi müşerref eylesin...

Fâtihâ-i Şerife mea'l-besmele!..

08. 05. 1993 - İstanbul

---

no:219; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.99, no:205; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs,* c.II, s.143, no:2728; Buhàrî, *Târih-i Kebîr*, c.II, s.107, no:1853; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.III, s.117, no:1134; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XV, s.303, no:1812; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.II, s.39; Ebü'd-Derdâ RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XVI, s.115, no:44104; *Keşfü'l-Hafâ,* c.I, s.343, no:1095; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XII, s.96, no:11518.

6. EBÛ YEZÎD EL-BİSTÂMÎ HZ. (3)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîhi alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Hamden kemâ yenbagî li-celâli vechihî, ve li-azîmi sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ hayri halkıhî seyyidinâ muhammedin ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun...

Tabakàtü's-Sùfiyye isimli eserin 71. sayfasına geldik. Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin hayatı ve sözleriyle, rivayetleriyle ilgili kısımdayız. Tabii bugün ne okursak okuyacağız, pek biteceğini sanmıyorum. Ondan sonra, Kurban Bayramı tatili giriyor. Hacca gidenler hacca gidecek, memleketine gidenler memleketine gidecek. İnşâallah Kurban Bayramı'ndan sonra, kaldığımız yerden devam ederiz.

Bu rivayetlerin okunmasına ve izahına başlamadan önce evvelâ ve hâssaten Peygamber Efendimiz'in ruh-i pâki için, sonra onun âlinin, ashâbının, etbâının, ahbâbının ve hâssaten sâdât ve meşayih turuk-u aliyyemiz ki, hulefâ-i Rasûlüllah'tır, onların ruhları için; Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtazà'dan Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar turuk-u aliyyemizden güzerân eylemiş olan pirlerimizin, meşayihimizin, mürşidlerimizin, hocalarımızın ruhları için;

Bu beldelerde medfun bulunan enbiyâullah, evliyâullah, salihlerin, sahabe-i kiram hazretlerinin ve şu beldeye ismini vermiş olan Ebû Eyyüb el-Ensârî Efendimiz ve sair sahabe-i kiramın ruhları için; hâssaten Beykoz'da makamı bulunması hasebiyle Yûşâ AS'ın ruhu için ve bu civarda medfun bulunan cümle evliyâullah ve meşayih-i kirâmın; Şeyh Murad

Hazretleri'nin, Abdül'ehad-i Nûri Hazretleri'nin, Baba Haydar Hazretleri'nin ve içinde oturup toplandığımız şu tekkenin bânisi Selâmi Mustafa Efendi'nin ve hulefâsının ruhları için;

Ve uzaktan yakından buraya bu sohbeti dinlemeğe teşrif eden, gelen siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan bütün sevdiklerinin, yakınlarının ruhları için bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım:

.....

a. İlim Öğrenmekte Niyetin Önemi

١٢ -سمعت أبا عمرٍو محمد بن أحمد بن حمدان ، يقول: وجدت بخط أبى: سمعت أبا عثمان ، سعيد بن اسماعيل ، يقول: قال أبو يزيد : من سمع الكلام ليتكلَّم مع الناس ، رزقه الله فهمًا يكلِّم به الناس ؛ و من سمعه ليعامل الله به فى فعله ، رزقه الله فهمًا يناجى به ربه عز جل.

TS. 71/12 (*Semi'tü ebâ amrin muhammede'bne ahmede'bni hamdâne, yekùlü: Vecedtü bi-hatti ebî, semi'tü ebâ usmâne saîde'bne ismâîle, yekùlü: Kàle ebû yezîde: Men semia'l-kelâme li-yetekelleme mea'n-nâsi, razekahu'llàhu fehmen yükellimü bihi'n-nâs; ve men semiahû li-yuàmile'llàhe bihî fî fi'lihî, razekahu'llàhu fehmen yünâcî bihî rabbehû azze ve cel.*)

(*Semi'tü*) "Ben işittim ki..." diyor. Bu *semi'tü* diyen müellif Ebû Abdirrahmân es-Sülemî. Kimden işitmiş?.. Kendisi de zâten Nişapurlu. Kendi şehrinde bulunan, bu Ebû Amr Muhammed ibn-i Ahmed ibn-i Hamdân isimli şahıstan işitmiş. Bu, Nişapur şehrinden bir muhaddis imiş. Zahidmiş, ibadette taatte güvenilen bir mübarek zât imiş. (*Muhaddisü'n-neysâbûr*) diyor, (*zâhidün sikatün*) diyor. (*Ve kad esnâ aleyhi gayri vâhid.)* Pek çok kimse kendisini medhetmiştir diyor.

Bu şahıstan işitmiş ki, (*yekùlü*) şöyle diyordu: (*Vecedtü bi-hatti*

ebî) "Babamın kendi el yazısıyla, kitapları arasında, defterleri arasında gördüm ki, buldum ki şöyle diyordu: (*Semi'tü ebâ usmâne saîde'bne ismâîle yekùl*) 'Ebû Osmân Said ibn-i İsmâil'in şöyle dediğini işittim."

Bu kimmiş? (*Hüve ebû usmân el-hîrî*) Bu kitapta ileride hayatı gelecek olan evliyâullahtan, sûfilerden birisiymiş. 2. tabakanın 3. şahsıymış. Beş tabakaydı kitap, hatırlayacaksınız. Şimdi biz birinci tabakanın 8. şahsının hayatı ve sözlerini okumaktayız. On iki tane daha okuyunca birinci tabaka bitecek, ondan sonra ikinci tabaka ricali, şahısları başlayacak. Onların üçüncüsüymüş bu Ebû Osmân el-Hîrî.

(*Yekùlü*) o demiş ki: (*Kàle ebû yezîde*) Ebû Yezîd şöyle dedi: (*Men semia'l-kelâme li-yetekelleme mea'n-nâsi*) "Kim bir dinî sohbeti, sözü, bilgiyi, akîdeden olsun, diğer dinî konuların birinden olsun, bu dinî konuyu insanlara onu anlatmak için, o konuda konuşmak için dinlerse; kim onu insanlara konuşmak için dinlerse, (*razekahu'llàhu fehmen*) Allah ona niyetine göre bir anlayış ihsân eder, (*yükellimü bihi'n-nâs*) ve insanlara bu duyduğunu anlatır." Başkalarına anlatayım diye dinliyorsa, Allah ona bir anlayış nasib eder niyetine göre; o da o duyduğu dini konuyu, ince meseleyi gider başka insanlara anlatır. Zarif, tasavvufî, imanî, i'tikàdî veya amelî herhangi bir meseleyi başkasına anlatır. Allah öyle bir anlayışı ona ihsan eder, niyetine göre...

(*Ve men semiahû li-yuàmile'llàhe bihî fî fi'lihî*) "Ama, kim bir dinî sohbeti, 'Ben bunu öğreneyim de Allah'a bu bilginin ışığında güzel ibadet edeyim, Allah'la kulluk muamelemi bu bilginin ışığında, bu yeni öğrendiğim inceliklere uygun olarak yapayım!' diye dinlerse; (*razekahu'llàhu fehmen*) o zaman, Allah ona da öyle bir anlayış nasib eder ki, (*yünâcî bihî rabbehû azze ve celle*) aziz ve celîl olan Rabbine o anlayışla münâcaat eder, niyaz eder, yakarır."

Hangisi daha iyi?.. İkincisi daha iyi. Başkalarına anlatayım diye dinleyene, anlatacak kabiliyet veriyor Allah. Ben

öğrendiğimle Allah'a kulluğumu güzel yapmağa çalışayım diyene de, güzel yapmayı nasib edecek bir fehim, anlayış ihsân ediyor. Yâni o, ma'rifetullah bakımından daha yüksek bir derece... O zaman o şahıs, Allah'a olan kulluğunu güzel yapacak bir anlayışa, Allah tarafından erdiriliyor.

Demek ki niyetine göre, kim ne isterse, istediğine göre Allah veriyor. Tabii biz bu bilgiyi niçin öğreniyoruz? Allah'ın rızasını kazanmak için. Bilgiyi iyi kulluk nasıl yapılır diye öğreneceğiz. İyi kulluk yapacağız, Allah'ın rızasını kazanacağız diye öğreniyoruz. Bilgi bunun için öğrenilir. Bilgi başkalarıyla münakaşa için öğrenilmez. Bilgi başkalarına fiyaka satmak için öğrenilmez. Bilgi dünya menfaati sağlamak için, hiç öğrenilmez. Böyle insanlara öğretilmez de... Dinî bilgiyi dünya menfaati sağlamakta kullanacak insana, öğretilmez bile yâni.

Bilgi, Allah'a karşı kulluğunu güzel yapmakta kendisine ışık tutsun, rehber olsun, kılavuz olsun, gerçekleri onunla görebilsin diye öğrenilir. Evet, başkalarına anlatacağım diye dinleyen insana, başkalarına anlatacak bir anlayış, seziş, hafıza, yorum verir Allah... Ama, "Ben Allah'a, bu bilginin ışığı altında güzel ibadet edeyim!" diye dinleyen insana da, Allah'a güzel ibadet etme nimetini, saadetini ihsân eder Allah...

Kendi konumuza döndürelim Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin bu sözünü: Şimdi biz burada ne okuyoruz? Ariflerin hayatlarını ve sözlerini okuyoruz. Yâni, Allah'a olan kulluklarını çok güzel yapan insanların ve bu konuda tarihe isimleri geçmiş olan insanların hayatlarını ve sözlerini okuyoruz. Sıradan insanlar değil, dünya ehli insanlar değil, gâfil insanlar değil, cahil insanlar değil, kibirli insanlar değil... Neyle tanınmış insanlar?.. Allah'a çok güzel kulluk yapan, çok yüksek seviyeli àriflerin hayatlarını ve sözlerini burada dinliyoruz, okuyoruz. Bu kitap onları almış. Evliyâullahın hayatını ve sözlerini almış.

Şimdi biz bunları niye söylüyoruz, niye dinliyoruz? Niye söylemeliyiz, niye dinlemeliyiz?.. "Biz bu büyüklerin, ariflerin bilgi ve tecrübelerini öğrenelim de, biz de Allah'a bu bilgilerin ışığında

güzel kulluk yapabilelim!" diye öğreniyoruz, öğrenmeliyiz. Yoksa, "Tasavvufî bilgim ilerlesin, elbet ben de bu bilgiyi, bir gün bir yere gittiğim zaman başkasına anlatırım, satarım!" diye öğrenirsek, evet bu satacak bilgi, anlayış olur ama, asıl maksat bu değil...

Sen onlara o bilgiyi satarsan, o insanlar seni takdir eder. "Allah Allah... Ne kadar tasavvufî bilgisi derin. Biz başka yerde duymadığımız sözleri bu adamdan duyuyoruz." derler, insanlar takdir eder.

İnsanların takdiri önemli değil, Allah'ın rızası önemli. O halde, Allah'ın rızasını kazanmaya yönelik bilgileri öğrenmek üzere dinlemeliyiz bu ariflerin sözlerini... Kaç tane Bayezid-i Bistâmî var İslam Tarihi'nde?.. Bir tane. Kaç tane İbrahim ibn-i Edhem gibi insan var?.. Bir tane. Kolay bulunan insanlar değil yâni. Şu isimlerini okuduğumuz şahıslar tarihe geçmiş, herkesin dilinde, dillere destan olmuş kimseler.

Demek ki, ilim öğrenirken de insanın niyetini tashih etmesi, düzeltmesi, sahih yapması lâzım! Sahih ilim niyeti nedir?.. "Ben bu ilmi öğreneceğim, Allah'a daha güzel kulluk yapacağım. Hatalardan, cahillikten, gàfillikten kendimi kurtaracağım; falso yapmayacağım, hata yapmayacağım, güzel kulluk yapacağım!" diye öğrenmemiz lâzım.

b. Ma'rifetullah'ın Kıymeti

١٣ -قال ، وقال أبو يزيد : اطَّلع الله على قلوب أوليائه ، فمنهم من لم يكن يصلح لحمل المعرفة صرفًا ، فشغلهم بالعبادة.

TS. 71/13 (*Kàle, ve kàle ebû yezîde: İttelea'llàhu alâ kulûbi evliyâihî, feminhüm men lem yekün yaslühu li-hamli'l-ma'rifeti sırfen, feşegalehüm bi'l-ibâdeh.*)

Yine aynı şahıs dedi ki... Aynı rivâyet zinciriyle, yukarıdaki rivâyet zinciriyle. Biz bu rivayetleri böyle okuyoruz, üzerinde durup anlatıyoruz. Şu sebeple anlatıyoruz ki, Türkiye'de bu

alışılmış bir şey değil. Yâni eski büyük İslâm alimleri, bir sözü havadan söylememişler, keyiften söylememişler, kendi kanaatlerini söylememişler; hem bir yerden almışlar, hem de nereden aldıklarını yazmışlar; hem de o aldıkları şahısların güvenilirlik derecelerini de, gayet iyi bir şekilde tahkik etmişler. Yâni sağlam söz söylemeğe, çok ciddî söz söylemeğe, çok güvenilir söz söylemeğe, çok güvenilir rivayetleri kullanmağa çalışmışlar. Bunu gösteriyor bu kitap... Bu kitabın üslûbu, yazılışı bunu gösteriyor.

Biz bundan ne ders alacağız?.. Biz de, öğrendiğimiz bir şeyi sağlam rivayetle öğrenmeliyiz. Bizde bu gevşeklik var. Ben bu gevşekliği kendim, şahsen Suudî Arabistan'a gittiğim ve oradaki insanlarla konuştuğum zaman gördüm. Bir şey soruyorlar, şu şöyledir.

"—E nereden belli?"

"—Ömer Nasuhi Bilmen'in *Büyük İslâm İlmihâli*'nde yazıyor." diyoruz, bitiyor bizim için.

Bitiyor sanıyoruz. E adam kabul etmiyor. Ömer Nasuhi Bilmen de kimmiş, tanımaz ki. O zaman... Haa, öyle anlaşılıyor ki bizim bilgileri öğrenmemiz böyle olmamalıydı. Biz bilgileri ana delillerine, kaynaklarına dayandırabilmeliydik. Şu şöyledir, çünkü şu ayet vardır hakkında. Bu böyledir, çünkü Peygamber Efendimiz filanca hadiste şöyle buyurmuştur. Filanca şahıs şöyle söylemiş, çünkü şu şahıs filancadan şöyle rivâyet edip şu kitaba şöyle yazmış. Delilli, isbatlı konuşmak lâzım!

Bakın şimdi bu ikinci söz yenilir yutulur bir söz değil. Çok mühim bir söz... Bu ikinci söze dikkat edin! 13. paragraf. Ebû Yezid el-Bistâmî buyurmuş ki... Biz ebû'sunun esini kaldırıyoruz, Bâyezid diyoruz, Bâyezid-i Bistâmî. Ebû Yezid el-Bistâmî. Bistamlı…

(*İttelea'llàhu alâ kulûbi evliyâihî*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri evliyâullahın, kendisinin evliyâ kullarının kalblerine nazar eyledi, şöyle baktı." Evliyaullah kullarının gönüllerine ittilâ eylemek, yâni güneşin doğup da yukarıdan baktığı gibi, etrafı aydınlattığı

gibi vâkıf olmak, yukarıdan bakıp tamamını görmek filan mânâsına geliyor. Muttali olmak diyoruz biz ama, nazar etti diyelim.

"Allah-u Teàlâ Hazretleri evliyâullahının gönüllerine, kalplerine nazar eyledi. (*Feminhüm men lem yasluhu li-hamli'l-ma'rifeti sırfen*) Sırf ma'rifetullahı yüklenmeğe bazılarının gönüllerinin yetersiz olduğunu görünce, ma'rifetullahın yükünü taşıyacak kuvvette olmadığını görünce, (*feşegalehüm bi'l-ibâdeti*) onları ibadetle meşgul etti."

Bir daha söyleyeyim. Siz de mânâsını biraz daha derin anlamağa çalışın:

"Allah-u Teàlâ Hazretleri evliyasının gönüllerine nazar eyledi. Gördü ki onların bir kısmının gönlü, sırf bütün yoğunluğuyla, bütün ağırlığıyla ma'rifetullahı çekmeğe mütehammil değil, yeterli değil. O zaman, onları ibadetle meşgul etti. Yâni ma'rifetullah ağır bir yüktür, çok yüksek bir duygudur. Onun için büyükler demişlerdir ki:

شمةٌ من معرفة الله ، خيرٌ من الدنيا وما فيها.

(*Şemmetün min ma'rifeti'llâh*) "Ma'rifetullahtan bir koklamcık, bir şemme, yâni burnuna şöyle bir çekimlik, bir koklamcık ma'rifet, (*hayrun mine'd-dünyâ ve mâ fîhâ*) dünyadan da, dünyanın içindeki her şeyden de daha hayırlıdır." Ma'rifetullah çok kıymetli bir şeydir. Çok değerli bir bilgidir, son derece sevaplıdır. Dinî bakımdan da, ahiret bakımından da yüksektir. Ma'rifetullaha sahip olan insanın, o ma'rifetullahla yaptığı ibadetlerin de değeri, ma'rifetullaha ermemiş olan insanlarınkinden çok çok yüksektir.

Şeyh Sadî-i Şirâzî diyor ki:

"—Hasır dokuyan adam da dokumacıdır ama, onu ipek atlas dokuma tezgahının başına götürmezler." diyor.

Hasır dokumak kaba bir iştir. Ötekisi, atlas dokumak kolay bir

şey değil, o yüksek bir sanat... Onun gibi yâni.

Tabii herkesin bir seviyesi var. İbadet hepimizin boynumuzun borcu... Farz ibadetler var, sünnet olan ibadetler var, sevabı çok olduğu hadis-i şeriflerle bildirilmiş ibadetler var... Ama doğrudan doğruya ma'rifetullahla meşgul olmak, bir insanın gönlünün doğrudan doğruya ma'rifetullahın istilası altında ve onunla alış veriş içinde, onunla meşgul olması, çok daha yüksek bir şeydir, çok daha büyük bir ibadettir.

Hatta Peygamber Efendimiz'e amellerin en hayırlısı nedir diye soruyorlar. *Râmûz*'da vardır bu hadis-i şerif. (*Efdalü'l-ibâdeh*) İbadetlerin en hayırlısı nedir diye soruyorlar. "İlimdir." diyor. Yâni ilim, ma'rifet, bilgiye taalluk eden bir şey...

Diyorlar ki:

"—Biz ibadeti soruyoruz, bilgiyi sormuyoruz, nazarî bir şeyi sormuyoruz, tatbikatlı bir şeyi soruyoruz."

Diyor ki:

"—Öyle ama, ilim ile ibadet olduğu zaman, o çok kıymetlidir. İlimsiz ibadet olduğu zaman kıymeti yok."

O halde en önemlisi ilim oluyor, dini bilgi oluyor. Dini bilginin de en yükseği, Allah bilgisi yâni ma'rifetullahtır.

Sabahtan akşama namaz kılar, sabahtan akşama filanca ibadetle meşgul olur... Tabii ibadet de bir sevaplı iş ama, ma'rifetullahla meşgul olmak daha yüksek…

c. Himmet Ehli ve Minnet Ehli

١٤ -قال ، وقال أبو يزيد : كفر أهل الهمَّة أسلم من إيمان أهل المنة.

TS. 71/14 (*Kàle ve kàle ebû yezid*) Yine aynı rivâyet zinciriyle 14. Paragraf. (*Küfrü ehli'l-himmeti esleme min îmâni ehli'l-minneti.*)

Ebû Yezid-i Bistâmî Hazretleri, bu sözünde şöyle buyuruyorlar:

(*Küfrü ehli'l-himmeti*) "Ehl-i himmetin kâfirliği veya küfrân-ı

nimeti, (*esleme*) daha sâlimdir veya daha müslümancadır, (*min îmâni ehli'l-minneti*) minnet erbâbının imanından..."

Tabii, burada bir edebî sanatla söylemiş Bayezid-i Bistâmî bu sözünü. Küfürle İslâm birbirinin zıddıdır. Tezat sanatı kullanarak diyor ki: (*Küfrü ehli'l-himmeti eslem*) "Himmet erbâbının küfrü bile daha İslâmîdir, daha salimdir, daha iyidir; (*min îmâni ehli'l-minneh*) minnet erbâbının imanından..."

Şimdi, tabii *himmet* ne demek, *minnet* ne demek onu açıklayalım. *Himmet*: Gayret etmek demek, ter dökmek demek; ihtimam etmek demek, bir şeye koşuşmak demek, çalışmak demek... Ehl-i himmet de birtakım dinî, sevaplı görevleri yapmağa gayretli olan, koşturan, boş durmayan, faydalı bir şeyler ortaya koyan insan demek.

Bir de evliyanın himmeti vardır. Yâni, evliya bir gayret gösteriyor müridi üzerine... Yâni, müridine özel teveccüh edip onun yükselmesi, gelişmesi, ilerlemesi, feyizyâb olması için hususi bir teveccüh filan mânâsına...

Himmet, tabii kıymetli bir şeydir. Himmet, yâni gayret sarf etmek, boş durmamak, tembel durmamak veya işe yaramaz bir vaziyette atıl olmamak, bir şeyler yapmak, ter dökmek, gayret sarf etmek, faydalı bir şeyler yapmak; yâni himmet erbâbı olmak, gayretli olmak güzel bir şeydir. Neden?

Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:[21]

مَنِ اسْتَوٰى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ (الديلمي عن علي)

(*Meni'stevâ yevmâhu fehüve mağbûnun*) "İki günü müsavi olan,

[21] Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.611, no:5910; Hz. Ali RA'dan. *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.1403, no:2406.

Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VIII, s.35; Hasan-ı Basrî Rh.A'ten. İbn-i Ebi'd-Dünyâ, *el-Menâmât,* c.I, s.116, no:243. Hatîb-i Bağdâdî, *İktizâü'l-İlm*, c.I, s.112, no:196.

iki günü birbirine denk olan ziyandadır."

Müslüman gayretli müslümandır. Saniyesini boş geçirmez. Hayatının kıymetini en iyi bilir ve faydası en geniş olan işle meşgul olur.

İki tane iş olsa, birisinin faydası şu kadar olsa, ötekisi tepsi kadar olsa, tabii tepsi kadar olanı tercih etmek lâzım!.. İki tane faydalı iş olsa, birisi diyelim ki bir insana fayda sağlayacak, ötekisi bin insana fayda sağlayacak. Tabii bin insana fayda sağlayacak olana gayret sarf etmeli!

Bir doktor düşünelim ki, hasta bir kedi görmüş, onun tedavisiyle meşgul oluyor. Vah zavallı bunun bacağı yara olmuş, bunun şurasına bir merhem sürüvereyim filan... Ama öbür tarafta Bosna-Hersek'te açıkta, anestezi yapmadan ameliyat yapıyorlar, kurtarmağa çalışıyorlar; veya Afganistan'da cihad oluyor, veya Abhazya'da, veya filanca yerde... Yâni orada doktor diye, Allah Allah diye yalvarıyorlar, bekliyorlar... Tabii öbür taraf daha önemli!

Hani himmet, ne kadar insana daha büyük fayda götürüyorsa, o kadar kıymetli oluyor ve insanın kıymeti de himmeti kadardır.

قيمة المرء همته .

(*Kıymetü'l-mer'i himmetühû*) "Bir insanın kıymeti, sarf ettiği himmetle ölçülür, değeri o kadardır."

Ehl-i himmetin en kötü durumu bile, başa kakan... *Minnet* de başa kakmak demek. Minnet, yaptığı iyiliği karşısındakine başa kakan, şunu yaptım ya, bunu yaptım ya filan gibi söyleyen, onu üzen insan demektir. Böyle minnet, başa kakıcılık huyuna sahip olan bir insanın imanından, himmet erbâbı bir insanın küfrü daha iyidir diyor.

Tabii burada, esas itibariyle bir şeyi anlatmağa çalışıyor. Hani falan filanca adamın ölüsü, öteki adamın bin tanesinin dirisinden daha iyidir denir. Ama bu adam öldü mü, bir işe yaramaz

aslında... Ölünce yapacağı bir şey yok ama, söz olarak öyle söylenir ya... Himmet erbâbının küfrü, minnet erbâbının imanından daha İslâmcadır, daha salimdir demek sûretiyle, bir şeyi böyle çarpıcı sözlerle bize anlatmış oluyor, mübalağalı bir tarzda anlatmış oluyor.

Esas itibariyle tabii, Bâyezit-i Bistâmî Efendimiz de, biz de küfrün iyi bir şey olmadığını biliyoruz. Küfrün makbul bir şey olmadığını ve küfrün esleminin olamayacağını biliyoruz. Filancanın küfrü ötekisinden daha eslem, daha sâlim gibi bir şey olamayacağını biliyoruz. Burada belki bu küfür sözünü, böyle mecazi mânâsıyla, yâni onun kusuru bile, onun iyi bir şey yapmak istemesinden daha iyidir diye anlayacağız.

Tabii buradan çıkan ders şudur: Minnet erbabı olmayalım. Başa kakıcı, yaptığı iyiliği ikide bir ortaya getirici, karşıdaki adamı baskı altına alıcı tarzda söyleyici filân bir insan olmayalım! Çünkü biz yaptığımız iyiliği o adam için yapmıyoruz aslında, Allah için yapıyoruz. Hatta gizli yap, bilmesin bile...

Geçen derslerde burada bahis konusu oldu. Bir adam, evliyaullahtan birisi, alim bir kimse bir şehre gidiyor. Orada bir talebesi varmış, soruyor:

"—Falanca neredедir, onu ziyaret etmek istiyorum?"

Diyorlar ki:

"—Hapiste..."

"—Niye?.."

"—Borcu vardı birisine, ödeyemedi zavallı, hapiste."

"—Ne kadar borcu var?"

"—Şu kadar altın."

Tamam... Gidiyor, alacaklısını buluyor, o kadar altını ödüyor ona, adamı hapisten çıkartıyor. Ziyaret etmeden kaçıp gidiyor oradan... Yâni minnet olmasın diye, minnet altında kalmasın diye, yaptığı iyiliği kendisinin yaptığını bile söylettirmiyor.

"—Birisi senin borcunu ödedi, hadi bakalım hapisten çık!" diyorlar adama.

Çıkıyor ama, kimin ödediğini bile bilmiyor. İşte bu makbul... Minnet etmemek makbul…

Minnet etmek, başa kakmak yapılan iyiliği iptal eder. Kur'an-ı Kerim'de geçiyor:

لاَ تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذٰى (البقرة: ٢٦٤)

(*Lâ tubtilû sadakàtiküm bi'l-menni ve'l-ezâ*) "Verdiğiniz zekâtları, sadakaları başa kakmak suretiyle, verdiğiniz insanı üzmek suretiyle iptal ettirmeyin, boşa çıkartmayın!" (Bakara, 2/264) Yâni Allah sevmez, sevabı gider. Onun için, başa kakıcı olmamak lâzım, onu anlıyoruz.

Bir de, himmet erbâbı olmak lâzım! Yâni bunun ölüsü ötekisinin bin tanesinin dirisinden iyi oluyormuş... Bunun küfrü ötekisinin İslâm'ından iyi oluyormuş... O halde himmet erbâbı olmağa çalışmamız lâzım!

Evet, bunu da anladık. Yâni, hepimiz himmet erbâbı olacağız; elimizden geldiğince, bilgimizle, paramızla, görgümüzle, aklımızla, ahlâkımızla, âdâbımızla, her türlü tasavvufî evsâfımızla himmet erbâbı olacağız. Gayretli müslüman olacağız, himmetli müslüman olacağız. Himmet sadece şeyhlere mahsus değil, herkes himmet erbâbı olacak ve huyumuz haline gelecek bu... Himmetli olmak, himmet erbâbı olmak, bir saniyemizi boşa geçirmemek, daima hayırlı, faydalı bir şeyler yapmağa koşturmak bizim vasfımız olacak.

d. Ma'rifetullaha Ermenin Sebebi

15. paragraf:

١٥ - قال ، وسئل أبو يزيد : بماذا نالوا المعرفة ؟ قال: بتضييع ما لهم ، والوقوف مع ما له.

TS. 71/15 (*Kàle ve süile ebû yezîd*) Yine aynı râvî dedi ki: Ebû Yezid'e şöyle bir soru soruldu: (*Bi-mâzâ nâlû'l-ma'rifete*) "Bu àrifler Ma'rifetullah'a neyle erdiler?"

Tabii insan Arapça bilecek ki, bunları tadını çıkarta çıkarta ezberlesin.

Bayezid-i Bistâmî'ye, "O Kavim, o arifler zümresi o ma'rifetullaha ne yaptılar da erdiler?" diye sorulunca, diyor ki: (*Bi-tadyîi mâ lehüm, ve'l-vukùfi mea mâ lehû.*)

Şimdi bunu izah edelim: Ma'rifetullaha ermenin nasıl olacağını sordular Bayezid-i Bistâmî'ye. Kısaca cevap verdi iki cümleyle, birinci cümlesi şu:

1. (*Bi-tadyîi mâ lehüm*) "Neleri varsa zâyi ederek." *Tadyî'*, yâni yok etmek, vermek, harcamak demek. Ma'rifetulaha nasıl ermişler: Neleri varsa vererek... Paralarını vermişler sadaka olarak, her şeylerini vermişler, zamanlarını vermişler, verebilecekleri her şeyi vermişler.

2. (*Ve'l-vukùfi mea mâ lehû*) "Allah için olan şeyin üzerinde durarak." Kendilerinin nesi varsa vererek ve Allah için olan şeyin üzerinde durarak, onunla beraber olarak.

Kendilerininkini feda ediyorlar ve Allah için olan şeye iyice sarılıyorlar, sebat ediyorlar, ona onun yanında tam durarak elde ediyorlar. Demek ki, ma'rifetullahın bedeli, insanın büyük fedâkârlıklar yapmasıymış. Neleri varsa Allah yolunda verecek. Parası var, fukaraya vs.ye verecek.

Meselâ; Peygamber Efendimiz'i ziyaretin âdâbında bile bahsedilir ki: Peygamber Efendimiz'in yanına girerken, ilk önce Medine'nin fukarasına sadaka filan dağıt bakalım! Neden? Onların duasını alırsın, onları sevindirmiş olursun; Allah sever filan diye.

Maddî şeyini verecek, vaktini verecek, zamanını harcayacak, uykusunu fedâ edecek, kitap okuyacak, koşturacak... Filanca alimin meclisine gidecek, dinleyecek, hizmet edecek vs. filan... Yâni çalışmadan olmuyor. Nesi varsa feda edecek. Sonra da onun olan ne varsa, orada iyice sabit duracak, yâni bekleyecek. Tam

durması gereken yerde duracak.

e. Ahiret Sevinci

١٦ - سمعت أبا نصرٍ الهروىَّ ، يقول: سمعت يعقوب بن اسحاق ، يقول: سمعت ابراهيم الهروىَّ ، يقول: سمعت أبا يزيد يقول: هذا فرحي بك وأنا أخافُك ! فكيف فرحي بك اذا أمنتك ؟

TS. 71/16 (*Semi'tü ebâ nasrini'l-hereviyye, yekùlü: Semi'tü ya'kùbe'bne ishàka, yekùlü: Semi'tü ibrâhime'l-hereviyye, yekùlü: Semi'tü ebâ yezîde yekùl*) Başka bir rivâyet zinciriyle müellif diyor ki: "Ben Heratlı Ebû Nasr'dan duydum ki şöyle diyordu." Ebâ Nasrini'l-Herevî. Herevî demek, Heratlı demek. (*Semi'tü ya'kùbe'bne ishâka, yekùl*) "Ya'kub ibn-i İshak'tan duymuş o da. (*Semi'tü ibrâhime'l-hereviyye, yekùl*) O da İbrâhim el-Herevî'den, Heratlı İbrahim'den duymuş."

Heratlı İbrâhim hakkında bilgi var aşağıda:

إبراهيم بن عبد الله بن حاتم ، أبو إسحاق المعروف بالهروى.
أصله من هراة ، سكن بغداد. قال بعضهم: إنه ليس بالقوى.
وقال إبراهيم الحربى: كان إبراهيم الهروى حافظًا متقنًا تقيًّا ، ما كان ههنا أحدٌ مثله ؛ يديم الصيام إلى أن يأتيه أحد يدعوه إلى طعامه فيفطر. مات في شهر رمضان ، بسرَّ من رأى ، سنة أربع وأربعين ومائتين.

(*İbrâhimi'bni abdi'llâhi'bni hàtim, ebû ishàk el-ma'rûf bi'l-herevî. Aslühû min herât*) Aslen Herat'tanmış. (*Sekene bağdâd*) Bağdat'ta oturmuş. (*Kâne ibrâhimü'l-hereviy hâfızen*) Hafız imiş. Bu Kur'an-ı Kerim hafızı demek değildir, hadisi filân ezberlemiş

kimse demektir. (*Mutkınen*) Sağlam, (*takıyyen*) takvâ ehli. (*Mâ kâne hâhünâ ehadün mislühû*) Orada, o şehirde onun gibisi yokmuş, emsalsiz bir kimseymiş.

(*Yüdîmü's-sıyâme ilâ en ye'tiyehû ehadün yed'ùhü ilâ taàmihî feyüftır*) Birisi kendisini çağırıp da, ona iftar yemeği verinceye kadar orucuna devam edermiş. O kadar oruca bağlı. Ramazan ayında, Samerra şehrinde vefat etmiş. (*Bi-sürre men raà*) diye ayrı ayrı yazmış, bilmeyen okuyamaz.

Samerra biliyorsunuz Bağdat yolunda, Dicle kenarında bir şehirdir. Hasan el-Askerî Hazretleri'nin türbesi ve camisi vardır. Altın kubbeli muhteşem bir türbedir. Buradan Irak'a, Bağdat'a doğru gidenler, ilkönce oradan geçerler.

Samerra'nın bir de dünyanın en büyük camisine sahip olma vasfı vardır. Abbasîler zamanında o kadar muhteşem, büyük bir cami yapmışlar ve o kadar büyük bir minare yapmışlar ki,

minaresinin merdivenleri dışarıdan, helezonik, dönerek çıkılıyor. Müezzin binek üzerinde çıkarmış. Biz de çıktık çıktık, çok muazzam bir yükseklikten o caminin muhteşem harabesini gördük. Çok büyük ama, ebatını şu anda bilemeyeceğim. Samerra Camii meşhurdur.

Samerra'da ölmüş. (*Senete erbain ve erbaîne ve mieteyn*) 244 senesinde vefat etmiş bu şahıs, İbrahim el-Herevî...

O Ebû Yezîd el-Bistâmî Hazretleri'nden duymuş ki, şöyle diyormuş: (*Hâzâ ferahî bike ve ene ehâfüke! Fekeyfe ferahî bike izâ emintüke?*)

Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri buyurmuş ki:

(*Hâzâ ferahî bike*) "Yâ Rabbi, bu seninle olan vuslatımdan dolayı, seninle olan sevincim; (*ve ene ehâfüke*) senden korktuğum halde..." Tabii iyi bir kul Allah'tan korkar, takvâ ehlidir. "Yâ Rabbi, ben senden korkar bir durumda iken, seninle bu kadar ferahlanıyorum. (*Fekeyfe ferahî bike izâ emintüke?*) Ahirette artık korkunun kalmadığı zamanda, seninle ferahım nasıl olacak?"

Müslümanlar cennete girdikleri zaman, ayet-i kerimede ne bildiriliyor:

لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ (البقرة:٦٢)

(*Lâ havfün aleyhim ve lâ hüm yahzenûn*) "Müslümanlar orada hiç korkmayacaklar, mahzunluk da yok; cennette devamlı bir mutluluk var." (Bakara, 2/62)

"Yâ Rabbi, bu dünyadayken ve senden korkuyorken, takvâ üzereyken, havf üzereyken, bu kadar seninle ferahım, sevincim, şenliğim böyle... Orada artık seninle korku bahis konusu olmadan, eminken, emniyetteyken, kim bilir orada nasıl sevincim olacak?.." diye böyle bir söz söylemiş. Çok güzel bir söz…

Şimdi burada (*ehâfeke*) diye üstün okunsa, *ehâfe-ihâfeten* korkutmak demek. Yâni (*ve ene ehâfeke*) Ben seni korkutuyorken gibi bir mânâ olur, doğru olmaz. O bakımdan oradaki harekede bir

yanlışlık var, kitabı olanlar düzeltsin onu: (*Hâzâ ferahî bike ve ene ehâfüke! Fekeyfe ferahî bike izâ emintüke?*) olacak. Ben de düzelteyim, çünkü bayağı fâhiş bir yanlıştır o. Allah'ı korkutmağa kimsenin gücü yetmediğine göre bunun *ehâfüke* olması şart.

"—Hocam, bir önceki sözün sonunda da bir hareke hatası var gàlibâ?.. (Ve'l-vukùfi mea mâlihî) olması gerekmez miydi?.."

Yok, onun izahı şöyle: (*Ve'l-vukûfi*) durmak, (*mea*) şu şeyle beraber durmak. *Mâ* mevsûle orada. (*Mea mâ*) Şu şeyle beraber durmak ki, (*lehû*) onundur. Mevsûleden sonra gelen, câr ve mecrûrdan ibaret olan cümle o. Onun için mal mânâsına değil, (*mâlihî*) değil yâni.

f. Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin Bir Duası

72. sayfaya geçtik, 17. paragraf:

١٧ - وبهذا الإسناد ، قال: سمعت أبا يزيد يقول: يارب افهمنى عنك ، فإنى لا أفهم عنك إلا بك.

TS. 72/17 (*Ve bi-hâze'l-isnâdi kàle: Semi'tü ebâ yezîde yekùl: Yâ rab, efhimnî anke, feinnî lâ efhemü anke illâ bike.*) Aynı rivâyet zinciriyle, o şahıs demiş ki gene: "Ebû Yezid'in şöyle dediğini duydum ben."

Demek ki ahbâbı, arkadaşı, yanında bulunan bir kimse, Bayezîd-i Bistâmî Hazretleri'nin sözlerini biliyor, rivâyet ediyor.

Buyurmuş ki:

(*Yâ rab*) Burada (*yâ rabbü*) demiş, ötre koymuş. Tabii (*Yâ rabbü*) olunca, "Ey Rab!" demek olur. Ama (*yâ rabbi*) diye esre olunca, *rabbî*'nin kısaltılmışı olur, "Ey benim Rabbim!" demek olur. Onun için, burada (*yâ rabbü*) demek yerine, (*yâ rabbi*) deseydi olurdu ama, ikisi de caiz. Yâni, "Ey Allah!" mı der insan, "Ey Allah'ım!" mı der?.. "Ey Rab!" mı der, "Ey Rabbim!" mi der?.. Rabbim demesi daha uygun olduğundan, (*Yâ rabbi*) deseydi, burada harekeyi öyle yapsaydı, daha iyi olurdu. Oraya o harekeyi

de koyalım biz.

(*Yâ rabbi*) "Ey benim Rabbim, (*efhimnî*) bana anlat, (*anke*) kendini! Bana kendini fehmettir, sezdir. (*Feinnî lâ efhemü anke illâ bike*) Çünkü ben seni, sen olmadan anlayamam, sen anlatmayınca anlayamam. Yâ Rabbi, sen kendini bana bildir, anlat, fehmettir; çünkü sen fehmettirmezsen ben seni fehmedemem, anlayamam, kavrayamam!"

Hakikaten böyledir. Allah-u Teàlâ Hazretleri'ni bir insanın kendisinin düşünüp, taşınıp anlaması muhaldir, imkânsızdır. Allah bildirirse, anlar. Allah-u Teàlâ Hazretleri, (*leyse kemislihî şey'ün*) kendisi gibi hiç bir şey olmayan bir varlık. (*Leyse kemislihî şey'ün*) Hiç onun gibisi yok. E nasıl anlatacaksın?

Hani biz bir şeyi anlatırken, diyoruz ki: Şuna benzer, şöyledir. Şundan biraz küçüktür, bundan biraz büyüktür, rengi falancadan biraz farklıdır, kurşunî renktir, şarabî renktir veya lacivert renktir filan... Bir şeyle daima tarif ederiz. Ama emsali olmayan hiç bir şeyi, hiç bir şeye benzemeyen bir şeyi nasıl tanıtacaksın, nasıl anlatacaksın? Bunu biz anlayamayız ve anlatamayız. Ama Allah kendisini, kuluna kendisi anlatır. Onun kudreti, kuluna kendisini anlatır.

Burada da onu istiyor. "Yâ Rabbi, ey benim Rabbim, (*efhimnî anke*) seni bana duyur, hissettir, fehmettir, anlattır; çünkü ben seni sensiz anlayamam! Sen yardım etmezsen, sen nasib etmezsen, sen kapıyı açmazsan, ma'rifetullahın perdelerini sen kaldırmazsan, ben anlayamam!" demiş oluyor.

g. Allah'ı Bilmek

Ve 18. paragraf:

١٨ - قال ، وقال أبو يزيد : عرفت الله بالله ، وعرفت ما دون الله بنور الله عزَّ وجلَّ.

TS. 72/18 (*Kàle, ve kàle ebû yezîde: Araftu'llàhe bi'llâhi, ve araftü mâ dûna'llàhi bi-nûri'llâhi azze ve celle.*) Bu da bir başka cümle.

(*Araftu'llàhe bi'llâhi*) "Allah'ı Allah'la bildim." Deminki mânânın kendisi üzerindeki uygulaması işte. "Allah'ı Allah'la bildim." diyor. Yâni kendisi ma'rifetullaha ermiş, Allah'ı bilmiş. Nasıl, neyle bilmiş?.. Allah'ın bildirmesi sayesinde, bildirmesiyle, Allah'ı Allah'la bilmiş.

(*Ve araftü mâ dûna'llàh*) "Allah'tan gayrisini de bildim, (*bi-nûri'llâhi azze ve celle*) Allah'ın nuruyla... Allah'ı Allah'la bildim, Allah'tan gayrisini de Allah'ın nûruyla bildim." Yâni Allah bir insana ma'rifetullahı verdi mi, insan hakiki bir àrif oldu mu, ondan sonra mâsivâyı da Allah'ın nûruyla bilir.

Bu hususta hadis-i şerif var. Ne buyuruyor Peygamber SAS:[22]

اِتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ ، فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ (خ. في تاريخه ، ت. غريب ، و ابن السني في الطب ، حل . عن ابي سعيد ؛ طب. خط . والحكيم ، وسمويه عن ابى امامة ؛ وابن جرير عن ابن عمر)

RE. 14/12 (*İttekù firâsete'l-mü'min*) "Mü'minin firasetinden, anlayışından, sezgisinden kork, (*feinnehû*) çünkü o mü'min,

---

[22] Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.298, no:3127; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VIII, s.23, no:7843; İbn-i Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, c.V, s.351, no:1154; Buhàrî, *Târih-i Kebîr*, c.VII, s.354, no:1529; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.III, s.191, no:1234; Ukaylî, *Duafâ*, c.IV, s.129, no:1688; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XİV, s.67; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VIII, s.102, no:7497; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.III, s.312, no:3254; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.118; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.III, s.183, no:2042; Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.387, no:663; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.V, s.99, no:2500; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.IV, s.207; Ebû Ümâme RA'dan.

Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.94; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.473, no:17940; *Kenzü'l-Ummâl*, c.XI, s.130, no:30730; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.41, no:80; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.I, s.334, no:531.

(*yenzuru bi-nûri'llâh*) baktı mı Allah'ın nûruyla bakar. Gizliyi de anlar, Allah'ın nuruyla baktığı için." İşte burada da, o hadis-i şerifin şeyi görünmüş oldu karşımızda.

h. Àrifin Alâmeti

١٩ - سمعت منصور بن عبد الله ، يقول: سمعت يعقوب بن اسحاق ، يقول: سمعت إبراهيم الهروىَّ ، يقول: سمعت أبا يزيد البسطامىَّ ، وسئل: ما علامة العارف ؟ فقال: ألاَّ يفتر من ذ كره ، ولا يملَّ من حقِّه ، ولا يستأنس بغيره.

TS. 72/19 (*Semi'tü mansûre'bne abdi'llâhi, yekùlü: Semi'tü ya'kûbe'bne ishâka, yekùlü: semi'tü ibrâhîme'l-hereviyye yekùlü sem'tü ebâ yezîde'l-bistâmiyye ve süile: Mâ alâmetü'l-àrif? Fekàle: Ellâ yeftüre min zikrihî, ve lâ yemelle min hakkıhî, ve lâ yeste'nise bi-gayrihî.*)

Müellif, Mansûr ibn-i Abdullah'tan duymuş. O da Ya'kub ibn-i İshak'tan duymuş. O da İbrahim-i Herevî'den duymuş. İbrahim-i Herevî'nin demin hayatını okumuştuk. Güvenilir, çok oruç tutan bir zâttı. Hangi tarihte ölmüştü? 244... O da Bâyezid-i Bistâmî'den duymuş ki, kendisine sormuşlar, (*Mâ alâmetü'l-àrif?*) "Àrifin alâmeti nedir? Àrif billah olan, yâni ma'rifetullaha ermiş olan, irfan sahibi olan, mânevî ilmi kazanmış olan evliyânın, erenin alâmeti nedir?"

(*Fekàle*) Buyurmuş ki... Üç alâmet söylüyor:

1. (*Ellâ yeftüre min zikrihî*) Bunu elâ gibi yazmış, şedde koymamış. Biz buraya şeddeyi de koyalım, düzeltelim metni. En lâ demek yâni bu. (*Ellâ yeftüre min zikrihî*) Arifin alâmetü üçtür. Bir: "Allah'ın zikrinden fütûr getirmez." Yâni zikre devam. Daima Allah'ın zikrinde ve fütûr getirmeden, gevşemeden, bıkmadan, yorulmadan, severek ve dâimâ...

Ona *zikr-i müdâm* hali diyorlar tabii. Yâni devamlı Allah'ı zikreden, hatırlayan, unutmayan, Allah daima kalbinde, dilinde, aklında olan kimse.

Bir: (*Ellâ yeftüre min zikrihî*) "Onun zikrinden hiç fütur getirmemek."

2. (*Ve lâ yemelle min hakkıhî*) "Ve onun hakkında hiç bıkkınlık duymamak." Tabii nedir hakkıhî dediği? Yâni Allah'ın hakkı nedir?.. Allah'ın kul üzerindeki hakkı ibadettir. Her şeyi Allah veriyor kula da, her şeyimiz Allah'tan; fakat kuldan istediği nedir?.. İbadet.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُونِ (الذاريات:٥٦)

(*Ve mâ halaktü'l-cinne ve'l-inse illâ liya'büdûn*) "Cinleri ve insanları ben başka bir şey için yaratmadım, ben azîmü'ş-şân; ancak bana ibadet etsinler diye yarattım." (Zâriyat, 51/56) Demek ki, ibadet için yaratıldıklarına göre, Allahın kul üzerindeki hakkı nedir? Kulun Allah'a kulluk etmesi…

(*Ve lâ yemelle min hakkıhî*) "Allah'a olan kulluğunda hiç bıkkınlık göstermeyecek." Ne namazdan, ne oruçtan, ne zekâttan, ne hacdan, ne cihaddan, ne Allah'ın bir başka şeyinden hiç fütur getirmeyecek. Neden? E àrif işte o seviyeye geldi mi... Öteki tembel insanlar getirir de, namazdan bıkar, oruçtan bıkar, zikirden bıkar, ibadetten bıkar ama arifin alâmeti bu, cahilin alâmeti değil, àrifin alâmeti. Allah'ın hakkı konusunda hiç bıkkınlık duymamak… İkinci vasfı bu...

Zikrinden hiç fütur getirmemek, daima zikretmek... Allah'ın hakkı olan güzel kulluk etme konusunda da hiç fütûr getirmemek... Daima ve severek ve âşıkàne, bıkmadan ibadette olmak; iki.

3. (*Ve lâ yeste'nise bi-gayrihî*) "Allah'tan gayriyle de ünsiyet tutmamak, başkasını sevememek, başkasıyla ünsiyeti olmamak."

Yâni, asıl sevdiği Allah... Ötekilerle işte dünya hayatının icabı oturur, kalkar, konuşur, gelir, gider, ziyaret vs. filan ama, asıl ünsiyeti Allah'la...

Meselâ; biz doktora tezi yaptık, doçentlik tezi yaptık. Masamızda yazımız, kalemimiz, çalışmamız... Bir telefon gelse, hemen telefon bitse de masanın başına otursak derdik. Bir ziyaretçi gelse, hemen ziyaret bitse de masamızın başına otursak derdik. Neden? O vazifemizdi yâni. O vazife bitsin, bir an evvel bu işi yapalım diyeydi.

Veyahut insanın sevdiği bir şeyi vardır içeride. Meselâ şöyle bir misal verelim: Önünde televizyon var adamın, çok meraklı bir film, polisiye bir film, heyecanlı bir film, dokuz haftadır devam etmiş, tam konu şey yapacak, artık herkesin merakı zirvede... Tam televizyonun başına oturmuş bizimki, kapı çalıyor. Kapıya birisi geliyor. Fesübhânallah!.. Söylene söylene gidiyor kapıya. Kapıda birisi bir şey söylüyor. "Ya konuşmasını kısa kesse de gitsem de şu televizyonun başına filan..." İşte bu, nefsin ona olan bağlılığı, zevki, sevgisi. Onunla beraber olmak istiyor yâni, onunla ünsiyeti var, onu seviyor.

Arifin de üçüncü vasfı: Allah'tan gayrıyla ünsiyet etmek istememesi. Yâni, "Yahu herkes dağılsa da, yatsı olsa da, herkes evine çekilse de ben de Rabbimle baş başa kalsam... Birisi gelse bile, ziyaret bitse de hemen gene Allah'la beraber olsam!" filan gibi... Àrifin vasfı buymuş.

Bunları ezberleyin: (*Eellâ yeftüre min zikrihî, ve lâ yemelle min hakkıhî, ve lâ yeste'nise bi-gayrihî.*)

i. Bizzat Allah'ı İstemek

20. paragrafa geldik:

٢٠ - قال ، وقال أبو يزيد : إنَّ الله تعالى أمر العباد ونهاهم ، فأطاعوه ، فخلع عليهم خلعه ، فاشتغلوا بالخلع عنه ، وإنى

لا أريد من الله تعالى إلا الله.

TS. 72/20 (*Kàle, ve kàle ebû yezîde: İnna'llàhe teàlâ emere'l-ibâde ve nehâhüm feetâûhu, fehalaa aleyhim hılaahû, feştegalû bi'l-hılei anhu, ve innî lâ ürîdü mina'llahi illâ'llah.*)

Ebû Yezid-i Bistâmî bu sözünde şöyle buyuruyor:

(*İnna'llàhe teàlâ*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri (*emere'l-ibâd*) kullara bazı emirler verdi, (*ve nehâhüm*) bazı yasaklar koydu." Namaz kılın dedi, içki içmeyin dedi, helâl yeyin dedi, haram yemeyin dedi, ibadet edin dedi, şirk koşmayı dedi, riya yapmayın dedi, çeşitli emirler yasaklar... (*Fe etàûhu*) "Kullar da bu emir ve yasaklara itaat ettiler.

(*Fehalaa aleyhim hılaahû*) "Ve onlara, bu emir ve yasaklara riayet edenlere hıl'atlarını çıkarttı. Yâni, perdelerini kaldırdı." diyelim. (*Feşteğalû bi'l-hılei anhu*) "Bu hıl'atlarla meşgul oldular insanlar, perdelerle meşgul oldular. (*Ve innî lâ ürîdü mina'llàhi illâ'llah*) Halbuki ben hil'atlarla, örtülerle, perdelerle değil, bizzat Allah'la meşgul olmak istiyorum. Yâni öteki şeylerle meşgul olmak istemiyorum."

Harunü'r-Reşid'in bir adeti varmış diye okumuştum tarih kitaplarında... Senede bir defa bir salona çeşitli hediyeler koyarmış. Bütün hizmetlilerini çağırırmış o büyük salona. "Herkes beğendiği bir şeyin üstüne elini koysun!" dermiş. Yâni kumaş, ibrik, leğen, tesbih... neyse yâni çeşitli konulan şeyler. Herkes bir eşyanın üstüne elini koysun.

Yine böyle bir sene, o salonu böyle hediyelerle doldurmuş; bütün cariyelerini, hizmetçilerini, yakın adamlarını, çağırmış oraya...

"—Herkes sevdiği şeye elini koysun, yâni onu alacak, o onun olacak. Kim neye elini koyarsa, ebe sobe der gibi yâni, o eşya onun olacak."

Cariyelerden bir tanesi gelmiş, Harun Reşîd'in başına koymuş elini.

“—Ne yapıyorsun?” demiş,

“—E ben de seni seviyorum.” demiş, “Ben de seni istiyorum.” demiş. Ona çok büyük mükâfat vermiş filan diye.

Bunu ben, 14. Yüzyıl’da yazılmış tasavvufî bir kitapta okumuştum. Yâni kimisi Allah’ın mükâfatlarıyla meşgul olur, sevaplarıyla; kimisi bizzat Allah’la meşgul olur mânâsını anlatmak için yazmıştı o tasavvufî kitapta bunu. Burada da Allahu a’lem bu mânâyı kasdediyor Bayezid-i Bistâmî… Yâni “Ben Allah’tan, bizzat Allah’ı istiyorum; Yoksa hil’atları, perdeleri değil…”

j. Sevgi ve Teveccüh Allah’tan

21. paragraf. Galiba bununla bitireceğiz. Çünkü bu sayfa böylece tamam olmuş oluyor, 73. sayfaya gelmiş oluyoruz.

٢١ -قال ، و قال أبو يزيد : غلطت فى ابتدائى فى أربعة
أشياء : توهَّمت أنِّى أذ كره ، وأعرفه ، وأحبُّه ، واطلبه. فلما
انتهيت ، رأيت ذ كره سبق ذ كرى ، ومعرفته تقدَّمت معرفتى ،
ومحبَّته أقدم من محبَّتى ، وطلبه لى أولاً حتى طلبته.

TS. 72/21 (*Ve kàle ebû yezîd: Galittü fî’btidâî fî erbaati eşyâ’: Tevehhemtü ennî ezkürühû, ve a’rifühû, ve ühibbuhû, ve atlübuhû; felemme’nteheytü raeytü zikrehû sebeka zikrî, ve ma’rifetehû fekaddemet ma’rifetî, ve muhabbetehû akdeme min muhabbetî, ve talebuhû lî evvelen hattâ talebtehû*)

Ebû Yezid-i Bistâmî diyor ki bu sözünde; bu günün, bu akşamın en son sözü bu:

(*Galittü fî’btidâî fî erbaati eşyâe*) “Bu yola girişimin başında, dört şeyde hata ettim, yanlış düşündüm, yanlış zannettim. Sonra ben, bu düşüncelerimin yanlış olduğunu ilerleyince anladım.” Neymiş bu yanlışlar, sıralıyor:

(*Tevehhemtü ennî ezkürühû*) "Vehmettim ki, sandım ki ben onu zikrediyorum." Bir. Birinci hatası bu... (*Ve a'rifühû*) "Yine vehmettim, sandım ki, ben onu biliyorum. (*Ve ühibbuhû*) Yine vehmettim ki, ben onu seviyorum. (*Ve atlübuhû*) Ve yine vehmettim ki, ben onu taleb ediyorum."

Yâni, "Bu Tasavvufa girdiğim zaman, başlangıçta hata ettim, dört şeyde yanıldım." Onlar nedir?.. "Sandım ki ben onu zikrediyorum, ben onu biliyorum, ben onu seviyorum, ben onu taleb ediyorum. (*Felemme'nteheytü*) İşin sonuna ulaştığım zaman, tecrübe kazandığım zaman, tasavvufta derinleştiğim, yükseldiğim zaman, (*raeytü*) gördüm ki, (*zikrehû sebeka zikrî*) onun zikri, onun beni zikri, benim onu zikrimden evvel imiş. (*Ve ma'rifetehû fekaddemet ma'rifetî*) Onun beni bilmesi, benim onu bilmemden önceymiş. (*Ve muhabbetehû*) Onun beni sevmesi, (*akdeme min muhabbetî*) benim onu sevmemden önceymiş. (*Ve talebühû lî*) Onun beni istemesi, (*evvelen hattâ talebtehû*) o daha evvelmiş ki, ondan sonra ben onu taleb etmişim."

Biz FKM'de [Fırat Kültür Merkezi] geçen akşam bir konferansta, böyle bir konuya biraz girdik ama, burada bak onu geniş olarak söyledi. Şairin birisi diyor ki:

Aşk odu evvel düşer ma'şûka, andan àşıka,
Şem'i gör kim yanmadan yandırmadı pervâneyi.

Yâni aşk ateşi evvelâ sevgiliye düşer, maşuka düşer, onun içinde başlar, sonra aşığa geçer. Şem u pervâne, yâni mumla kelebek hikâyesinde dikkat et ki, mum önce yanıyor, etrafa ışık saçıyor da, ondan sonra kelebek ona geliyor, yanıyor. Yâni önce ışık, mum; ondan sonra pervâne...

Bir ihvânımıza da Hocamız öyle söylemiş:

"—Hocam ben sen çok seviyorum. Nasıl buldum seni bu kadar insanın arasından." filan gibi bir söz söyleyince:

"—Evladım sen mi bizi buldun, biz mi seni bulduk?.." demiş. Yâni, "Biz seni bulduk." mânâsına sormuş.

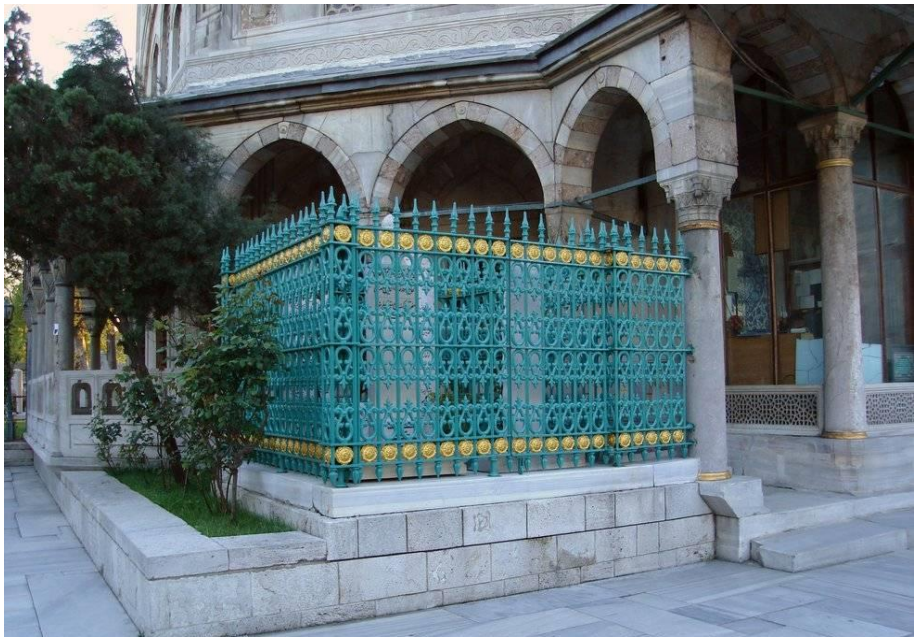

Bir misal daha vermiştim o FKM'de. Gümüşhânevî Efendimiz Hazretleri'ne Bağdat'tan, Trablusşam'dan, Trablus Müftüsü Ahmed ibn-i Süleyman et-Trablusşâmî İstanbul'a geliyor. O zamanın imkânlarını düşünün, seyahat imkânları ne kadar zor… Gümüşhaneli Hazretleri'ni buluyor, diyor ki:

"—Benim görevim seni irşâd etmek, ben seni irşâd etmeğe geldim."

Yâni bir adama bir şeyh, bir adamın irşâdına bir şeyh... Neden?.. E Gümüşhânevî Hazretleri büyük zât da ondan…

Gümüşhânevî Hazretleri Gümüşhane'deyken bir rüya görüyor, bir yangın çıkmış, kendisi bir caminin kubbesinin zincirine tutunarak kurtulmuş. İstanbul'a geliyor, bakıyor ki, o cami aynen Süleymaniye Camii. Daha hiç görmemiş olduğu halde, Gümüşhane'de o rüyayı görüyor. Yâni onun da içine o ateşi düşüren gene Allah…

Yâni önce Allah istiyor, seviyor, ondan sonra kulda öyle bir talep hasıl oluyor. Yoksa kulda bir şey yok. Bunu anladım diyor Bayezid-i Bistâmî.

"—Ben işin başında sanıyordum ki, sanmıştım ki ben onu zikrediyorum, ben onu seviyorum, ben onu istiyorum, ben onu biliyorum... Sonradan anladım ki işin aslını, meğer o beni zikrediyormuş, meğer o beni biliyormuş... Onun beni bilmesi, benim bilmemden önceymiş. Onun beni sevmesi, benim onu sevmemden önceymiş; ve onun beni taleb etmesi, benim onu taleb etmemden önceymiş."

Tabii bu böyledir. Çünkü kâinâtı yaratan Allah'tır, her işi tanzim eden Allah'tır, elbette böyle olduğu aşikâr. Ama insan, kendisi bir şey yapıyorum sanıyor. Bir şey yapma kudreti de ondan zaten. Tabii bunlar büyük insanların hayat tecrübeleri ve vardıkları sonuçlar.

Şöyle bir soru insanın aklına ister istemez geliyor:

"—Madem asıl talep ondan, o halde biz ne yapacağız?.."

O halde biz, önce Allah'ın bizi sevmesini sağlayacak bir tavra

gireceğiz. O bizi isteyecek ki, biz ona gidebilelim... O bize yazacak, nasib edecek ki, biz onun camiine gidebilelim, ibadeti yapabilelim...

Burada kaç sefer size söylemiştim ki: Sabah namazına gidemediyseniz, Allah sizi camisine kabul etmediği için gidemiyorsunuz... Namaza kalkamadıysanız, Allah sizi huzuruna kabul etmek istemediği için kalkamıyorsunuz, bir kusurunuz var...

Onun için, o kusurları giderecek bir şeyler yapmanız lâzım! Sadaka vereceksiniz, yalvaracaksınız, ağlayacaksınız... Allah neleri sever diye araştıracaksınız, seveceği şeyleri yapmağa gayret edeceksiniz. O sevgi hasıl olacak ki, ondan sonra öteki işler kolaylıkla yola girsin ve istediğiniz muradınız hasıl olsun.

Allah-u Teàlâ Hazretleri tevfîkini cümlemize refîk eylesin...

Fâtihâ-i Şerife mea'l-besmele...

15. 05. 1993 - İstanbul

7. EBÛ YEZÎD EL-BİSTÂMÎ HZ. (4)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîne alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd!..

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun...

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî Hazretleri'nin *Tabakàtü's-Sùfiyye* kitabının 72. sayfasına geldik. Ebû Yezîd-i Bistâmî Hazretleri'nin menakıbını, sözlerini okumaktaydık. Araya bayram girdi, tatil girdi. Şimdi Ebû Yezîd-i Bistâmî Hazretleri'nin faslını, sonuna doğru okuyup bitirmeğe gayret edeceğiz bugün.

Okumaya başlamazdan önce, evvelâ Peygamber SAS Efendimiz'in ruhu için; sonra onun âlinin, ashabının, etbâının, ezvâcının, evlâdının ruhları için; mânevî halifeleri mürşidîn-i kirâm sâdât ve meşâyih-ı turuk-u aliyyemizin ruhları için; sair enbiyâ ve mürselîn ve cümle evliyaullahın, ve hâssaten kitabı yazan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî Hazretleri'nin ruhu için; içindeki bilgileri ona nakleden alimlerin ruhları için;

Bu beldemizin medâr-ı iftiharı Yûşâ AS'ın, Peygamber Efendimiz'in ashabından olan Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri ve sâir sahabe-i kirâmın ruhları için; şu tekkenin bânîsi Mustafa Selâmî Efendi Hazretleri'nin ve civarda bulunan Şeyh Murad Hazretleri'nin, Haydar Baba Hazretleri'nin, Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin ve sair evliyaullahın ruhları için;

Uzaktan yakından bu dersleri dinlemeğe gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş bütün müslüman geçmişlerinin, sevdiklerinin, yakınlarının, dostlarının ruhları için; ruhları şâd olsun, kabirleri nur dolsun, makamları a'lâ olsun, nurları ve sürurları ziyâde olsun diye;

Rabbimiz bize de hem dünyada rızasına uygun yaşamayı nasib

eylesin, hem de ahirette hüsn-ü àkıbetler ve mükâfatlar ihsân eylesin diye, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyup, onların ruhlarına hediye edip, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Yardım Allah'tan

Müellif diyor ki:

٢٢ -سمعت ابا الفرج الورثانيَّ ، عبد الواحد بن بكر ، يقول:
قال الحسن بن إبراهيم الدامغانيُّ: حدثنا موسى بن عيسى ،
قال: سمعت أبى ، يقول: سمعت أبا يزيد ، يقول: اللهمَّ إنك
خلقت هذا الخلق بغير علمهم ، وقلَّدتهم أمانةً من غير إرادتهم ؛
فإن لم تعنهم فمن يعينهم ؟

TS. 72/22 (*Semi'tü ebe'l-fereci'l-versâniyye, abde'l-vâhidi'bne bekrin, yekùlü: Kàle'l-hasenü'bnü ibrâhîme'd-dâmigàniyyü, haddesenâ mûse'bnü îsâ, kàle: Semi'tü ebî, yekùlü: semi'tü ebâ yezîde, yekùl: Allàhümme inneke halakte hâze'l-halka bi-gayri ilmihim, ve kalledtehüm emâneten min gayri irâdetihim fein lem tüinhüm femen yuînühüm*)

Müellif merhum, cennet-mekân Ebû Abdurrahmân es-Sülemî diyor ki: (*Semi'tü*) "Ben duydum." Kimden?.. (*Ebe'l-fereci'l-versâniyye*) Ebü'l-Ferec, künyesi adamın. Versânî, nisbesi, nereli olduğunu gösteren nisbesi. (*Abde'l-vâhidi'bne bekr*) Abdülvahid ismi, Bekir de babasının ismi.

Böyle peş peşe bir sürü isim gelince, başkası şaşırabilir. Ama biz bu kitabı okuya okuya, artık Arapçada şahıs isimlerinin tesbiti konusunda biraz ihtisas, görgü, bilgi sahibi olmuş olduk. Bütün bu kadar lafın hepsiyle bir adam kasdediliyor. Ebü'l-Ferec Abde'lvahid ibn-i Bekr el-Versânî. Demek ki, bir insanın ismi var, babasının ismi var, künyesi var ve bir de nisbesi varmış. Bunların hepsini sıraladı. Kimmiş bu şahıs?

أبو الفرج ، عبد الواحد بن بكر ، الورثانى الصوفى. كتب الكثير. دخل جرجان سنة خمس وستين وثلاث مائة ، و سمع وحدث بها بأخبار وأحاديث وحكايات. توفى بالحجاز ، سنة اثنتين وسبعين وثلاث مائة.

(*Ebü'l-ferec, abdü'l-vâhidi'bnü bekr el-versânî es-sùfî. Ketebe'l-kesîr*) Çok yazı yazmış bir mutasavvıfmış bu. (*Dehale cürcâne senete hamsin ve sittîne ve selâse mieh*) 365 senesinde İran'ın Cürcan mıntıkasına geldi bu şahıs, girdi oraya; (*ve semmea ve haddese bihâ bi-ahbârin ve ehâdîse ve hikâyât*) orada tarihi haberleri, hadis-i şerifleri ve böyle mutasavvıfâne hikâyeleri, kıssaları rivâyet etti başkalarına, anlattı. (*Tüvuffiye bi'l-hicâz*) Hicaz'da vefat etti. (*Senete'sneteyni ve seb'îne ve selâse mieh*) 372 senesinde vefat etmiş bu şahıs. Bundan duymuş müellif. Yazıyor kimden duyduğunu.

O ne demiş? (*Yekùlü*) Bu Versânî demiş ki: (*Kàle'l-hasenü'bnü ibrâhîme'd-dâmiğâniyyü*) İbrahim oğlu Hasan ed-Dâmgânî bana dedi ki... (*Haddesenâ mûse'bnü îsâ*) İsâ oğlu Mûsa isimli alim bize rivâyet etti, o da dedi ki: (*Semi'tü ebî yekùl*) "Ben babamdan şöyle dediğini duydum." (*Semi'tü ebâ yezîd*) O da Ebû Yezîd el-Bistâmî'den duymuş. Yâni kimin kimden duyup da, haberi nereden nereye naklettiğini böylece söylemiş olduk.

(*Semi'tü ebâ yezîde yekùlü*) Yâni "Ebû Yezîd el-Bistâmî'nin şöyle dediğini duydum." demiş en sonunda en son şahıs. Kim bu?.. Muse'bni İsâ dediğine göre İsa isimli şahıs oğlu Musa'ya söylemiş, o da Hasan ibn-i İbrahim ed-Damgànî'ye söylemiş, o da bu Ebu'l-Ferec Versânî'ye söylemiş; müellif de ondan duymuş. Her şey belli, kimden, nereden geldiği…

Ne demiş Ebû Yezîd-i Bistâmî Hazretleri:

(*Allàhümme*) "Ey benim Allahım!" demiş. (*İnneke halakte hâze'l-halka bi-gayri ilmihim*) Mahlûkàtı onların bilgisi olmadan, haberi olmadan sen yarattın! Onların bu işte bir ön bilgisi, bir rızası veya iştiraki yok; sen yarattın onları, onların bilgisi yokken

yaratan sensin. (*Ve kalledtehüm emâneten min gayri irâdetihim*) Kendilerinin istekleri, arzuları olmadığı halde, emaneti de onların boyunlarına yükledin...”

Ayet-i kerime var ya:

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولاً

(الأحزاب:٧٢)

(*İnnâ aradne’l-emânete ale’s-semâvâti ve’l-ardi ve’l-cibâli feebeyne en yahmilnehâ ve eşfakne minhâ ve hamelehe’l-insân*) “Biz emaneti dağlara, göklere, yeryüzüne arz ettik de, hepsi kaçındılar emaneti yüklenmeğe, cesaret edemediler, aman aman dediler, korktular; ama insanoğlu yüklendi bu emaneti... (*İnnehû kâne zalûmen cehûlâ*) [Doğrusu o çok zalim, çok cahildir.]” (Ahzâb, 33/72) deniliyor ya, işte o ayet-i kerimedeki o emaneti kasdederek, diyor ki:

“—Yâ Rabbi! Sen bu kullarını onların bilgisi olmadan yarattın. Ve onların rızası ve isteği olmadan emaneti bunların boyunlarına yükledin.”

Emanet ne demek?.. Yâni kulluk mes’uliyeti, sorumluluğu. Eğer iyi kulluk yaparsa, cennete gidecek. Emaneti muhafaza ederse, imanını muhafaza ederse, cennete gidecek. İmtihanı kaybederse, cehenneme gidecek. Yâni bir bakıma fırsat, bir bakıma korkulu, tehlikeli bir şey emanet.

“Emaneti de onların isteği olmadan onların boynuna yükledin. Yâni bu imtihan dünyasına onları attın, sorumluluk verdin, emanet yükledin. (*Fein lem tüinhüm femen yuînühüm*) Eğer sen bu kullarına yardım etmezsen yâ Rabbi, kim onlara yardım edebilir?.. Gene yardım senden.”

Onun için, Fâtihâ’da biz ne diyoruz:

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (الفاتحة:٤)

(*İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn*) "Yâ Rabbi! Biz ancak sana ibadet ederiz ve ancak senden yardım isteriz." (Fâtihâ: 4) diyoruz. Yardım ancak Allah'tan olur. Cümle cihan halkı yardım etmeğe kalksa, yardım edemezler; Allah yardım etmeği istemezse... Korumağa kalksalar, koruyamazlar; Allah korutmayacaksa... Cümle cihan halkı öldürmeğe kalksalar, öldüremezler; Allah koruduktan sonra...

Misal: Firavun Mûsa AS'la etrafındaki mü'minleri öldürmek istedi, öldüremedi. Kendisi öldü, boğuldu. Nemurt İbrâhim AS'ı öldürmek istedi, ateşe atmak istedi, attı ama, İbrâhim AS kurtuldu. Yâni Allah yardım edecek.

İsteğimiz olmadan yaratmış, bilgimiz olmadan... İsteğimiz olmadan... Sorumluluğu bize sorsaydı, "Alır mısın bu sorumluluk var, salâhiyet ve sorumluluk, serbestlik ve vebal... Alır mısın?.." deseydi, belki biz istemezdik, aman aman derdik. Dağlar istememiş, yerler gökler istememiş, belki biz de, "Aman aman yâ Rabbi, korkarız!" derdik.

Ama bizim bilgimiz olmadan, isteğimiz olmadan emaneti yüklemiş. Bizi bu dâr-ı imtihan olan dünyaya göndermiş. Hayrı şerri gösterip, hayra uymayı tavsiye etmiş. Şerden kaçınmayı tavsiye etmiş, serbest bırakmış. Şimdi eğer o yardım etmezse, kim yardım edebilir? Kimse yardım edemez. Yâni, "Yardım et yâ Rabbi! Yardım gene senden…" demek istiyor Bâyezîd-i Bistâmî.

b. Bazı Tavsiyeleri

٢٣ -سمعت أبا الحسن علىَّ بن محمد ، القزوينىَّ الصوفىَّ ، يقول: سمعت ابا الطيِّب العكِّى ، يقول: سمعت ابن الأنبارىِّ ، يقول: قال بعض تلامذة أبى يزيد : قال لى أبو يزيد البسطامىُّ: إذا صحبك إنسان وأساء عشرتك ، فادخل عليه بحسن أخلاقك يطيب عيشك. وإذا أنعم عليك ، فابدأ بشكر الله عزَّوجلَّ ، فإنه الذ ى عطف عليك القلوب. وإذا ابتليت فأسرع الاستقالة ؛ فإنه القادر على كشفها ،

دون سائر الخلق.

TS. 73/23 (*Semi'tü ebe'l-haseni aliyye'bne muhammedini'l-kazvîniyye's-sùfiyye, yekùlü: Semi'tü ebe't-tayyibü'l-akkiyye, yekùlü: Semi'tü'bne'l-enbâriyye, yekùlü: Kàle ba'dü telâmizeti ebî yezîd: Kàle lî ebû yezîde'l-bistâmiyyü:*

İzâ sahibeke insânün ve esâe işreteke, fe'dhul aleyhi bi-hüsni ahlâkıke yetîbü'l-ayşük. Ve izâ ün'ime aleyke fe'bde' bi-şükri'llâhi azze ve celle, feinnehu'llezî atafe aleyke'l-kulûb, ve ize'btülîte feesrii'l-istikàlete, feinnehu'l-kàdirü alâ keşfihâ, dûne sâirü'l-halk.)

Bunun da başında isim sayıyor, diyor ki: Ebü'l-Hasan Ali ibn-i Muhammed el-Kazvînî'den duydu müellif, bu şahıstan duymuş. Sùfî bu şahıs. O da demiş ki: "İşttim ki..." Kimden işitmiş?.. Ebe't-Tayyib el-Akkî, yâni bu şahıs:

ابو الطيِّب أحمد بن مقاتل العكّى البغداد ى. رو ى قصة موت الشبلى عن تلمذ ه بندار الدينور ى.

(*Ebu't-tayyib, ahmedü'bnü mukàtil el-akkî el-bağdâdî, revâ kıssate mevti'ş-şiblî an tilmîzihî bündâri'd-dîneverî*) Bu, Bağdat'lı, Akkeli bir şahısmış; aşağıda bilgi veriyor. Şiblî'nin ölümüyle ilgili bilgileri veren şahıstır diyor.

(*Yekùlü semi'tü'bne'l-enbâriyye*) İbnü'l-Enbârî'den duydum dedi o da. İbnü'l-Enbârî de:

أبو بكر محمد بن بشَّار بن حسن بن بيان بن سماعة بن فرة بن قطر بن دعامة الأنبار ى من الأنبار ، بلدة على الفرات ، بينها و بين بغداد عشرة فراسخ . و ابن الأنبار ى كان من أعلم الناس بالنحو والأدب ، و أ كثرهم حفظًا ، دِيِّنًا فاضلاً صدوقًا خيراً ، من أهل السنة. صنَّف كثيراً من الكتب في علم القرآن وغريب الحديث.

و كانت ولادته فی رجب احد ی و سبعين و مائتين ، و توفی ليلة النحر من ذ ی الحجة سنة ثمان وعشرين وثلثمائة.

(*Ebû bekr, muhammedi'bni beşşâri'bni haseni'bni beyâni'bni semâati'bnü ferreti'bni katri'bni deàmeti'l-enbârî mine'l-enbâr, beldetün ale'l-furat*) Fırat üzerinde Enbâr şehrinden bu ravi. (*Beynehâ ve beyne bağdâd aşretü ferâsih*) Bağdat'la arasında on fersahlık bir mesafe var. Bir fersah 35 kilometredir, demek ki 350 kilometre kadar bir mesafesi olan bir kasabaymış bu Enbâr kasabası.

(*Ve ibnü'l-enbârî kâne min a'lemi'n-nâs*) İbnü'l-Enbârî insanların en bilgililerinden birisi idi, (*bi'n-nahvi ve'l-edeb*) edebiyatta ve dilbilgisi konusunda. İbnü'l-Enbârî çok meşhur bir Arap dilcisi, alimi. (*Ekserühüm hıfzan*) Çok mahfûzâtı, bilgisi vardı kafasında. (*Deyyinen fâdılen*) Dindardı, faziletli kimseydi. (*Sadûken hayran*) Doğru sözlüydü, hayırlı bir insandı İbnü'l-Enbârî. (*Min ehli's-sünneh*) Ehl-i sünnetten idi. (*Sannefe kesîran mine'l-kütübi fî ilmi'l-kur'ân ve garîbi'l-hadîs*) Kur'an ilmi konusunda, hadislerin enteresan, nadir, içinde geçen nadir kelimeleri açıklamak konusunda, çok kıymetli eserler yazdı.

(*Ve kânet vilâdetühû fî recebe ihdâ ve seb'îne ve mieteyn*) 271 senesinin Recebinde doğmuştu. (*Ve tüvüffiye leylete'n-nahri min zi'l-hicceh, senete semânin ve ışrîne ve selâse mieh*) 328 senesinin Zilhicce ayının Leyle-i Nahrında vefat etmiş. 328, 271... 270 desek, otuz oradan, 28'de buradan... 59 yıl. Çok yaşamamış yâni, orta bir vast ömür sürmüş.

(*Yevmü'n-nahr*) Ne demek?.. (*Leyletü'n-nahr*) Ne demek?.. Kurban gecesinde. Çok kıymetli gecede yâni. O gecede, bayram gününde vefat etmiş. Çok âlim, fazıl bir kimseymiş.

Ben bunun bir eseri üzerinde mezuniyet tezi yapmıştım Edebiyat Fakültesi'nde. Çok meşhur bir kimse. İşte o nakletmiş, yâni kuvvetli bir alim.

(*Kàle ba'dü telâmizeti ebî yezîd*) "Bâyezid-i Bistâmî'nin talebelerinden birisi bana dedi ki."

Ba'd kelimesi —Arapça bilenler için açıklıyorum bunu—

Türkçe'ye bazı diye tercüme edilmez. Bak burada ne diyor: (*Kàle ba'dü telâmizeti ebî yezîd*) "Ebî Yezîd'in talebelerinden bazısı bana dedi." diye tercüme edilmez. "Birisi" demek bu, bir kişi yâni. *Ba'd* kelimesi Türkçeye yanlış tercüme ediliyor bazen, bilmiyorlar bu inceliği. Yâni, Ebû Yezîd'in yetiştirdiği talebelerinden birisi, İbnü'l-Enbârî'ye söylemiş.

(*Kàle lî ebû yezîde'l-bistâmiyyü*) Demiş ki: "Ebû Yezîd el-Bistâmî bana bizzat şöyle söyledi." Kendisine söylenen sözü İbnü'l-Enbârî'ye nakletmiş şahıs. Ne demiş Bâyezid-i Bistâmî bu şahsa, bu talebesine ne demiş:

(*İzâ sahibeke insânün*) "İnsanın birisi seninle arkadaşlık yaparsa... Bir yolculukta, bir şehirde, bir mecliste bir araya düşerseniz; bir sohbet, bir ahbaplık, bir arkadaşlık bahis konusu olursa... (*Ve esâe işreteke*) Sana karşı vazifelerinde kötü davranırsa; arkadaşlığın âdâbına sığmayan tatsız tuzsuz hareketler, çiğ hareketler, sevimsiz işler yaparsa... (*Fe'dhul aleyhi bi-hüsni ahlâkike*) Sen onun gönlüne gir, güzel ahlâkın ile..."

Yâni, o sana kötülük yapsa bile; arkadaşlık adabına sığmayan, bir arada bulunma, dostluk, sohbet, seyahat adabına sığmayan tarzda böyle bir davranışta bulunmuşsa bile, sen ona güzel ahlâkınla muamele et! (*Yetîbü ayşüke*) "Yaşamın güzel, hoş olur böyle yaparsan..." Yâni kötüye iyi davranırsan, kötülüğe karşı iyi ahlâk ile muamele edersen, yaşamın tatlı ve hoş olur. Böyle yap diye emretmiş.

(*Ve izâ ün'ime aleyke*) "Sana Allah tarafından bir nimet ihsân olunursa, (*fe'bde' bi-şükri'llâhi azze ve celle*) Allah'a şükrederek başla işe... Yâni Allah'ın nimetini aldığın zaman, şükrünü edâ et! (*Feinnehu'llezî atafe aleyke'l-kulûb*) Çünkü kalpleri sana çeviren Allah'tır."

Veyahut, şöyle birinci cümleye bağlı da tercüme edebiliriz... Burada (*ün'ime*) diye harekelemiş ama... Şimdi burada (*ün'ime*) değil de (*en'ame*) olsa esâenin ma'tûfu olarak, daha iyi olur. Öyle tercüme edeyim ben:

"Sana bir insan arkadaşlık yapsa bir yerde, bir zamanda, kötü davransa, sen ona güzel ahlâkınla mukabele et; yaşamın tatlı olur. (*Ve izâ en'ame aleyke*) Kötü davranmayıp da mültefit davrandıysa, güzel ahbaplık yaptıysa; yâni o arkadaşın hakikaten arkadaşlığın

zarafetine sahip, edebini bilen ve fedâkâr ve tatlı bir insan olduğu için, öyle bir güzel davranış yapmışsa; (*fe'bde' bi-şükri'llâhi azze ve celle*) o zaman da Allah'a şükret, Allah'a şükürle işe başla!.. (*Feinnehu'llezî atafe aleyke'l-kulûb*) Çünkü, gönülleri sana celbettiren, sana güzel muamele ettirten Allah'tır. Yâni, o sana güzel muamele ediyor ama, ettirten Allah'tır. Onun için Allah'a şükürden başla!.."

Böyle tercüme edersek daha iyi olur. Burada müellif özellikle (*ün'ime*) diye harekelemiş ama ben onu sevmedim, (*en'ame*) diye okuyup böyle açıklarsak, mânâ birinci cümleye daha bağlı oluyor.

'Birisiyle arkadaşlık yaptın. Kötü davranırsa sana sen iyi davran, yaşamın tatlı olur. Çünkü, sen de ona kötü davranırsan, kavga gürültü çıkar, horoz gibi ikinizin de ibiği kanar yâni sonunda... Kavgadan kâr eden olmaz. Kötü davranırsa, sen iyi davran, yaşamın tatlı olsun. Ama sana in'am ve ikramda bulunursa, iyi davranırsa; o zaman Allah'a şükret! Çünkü, gönülleri sana celbettiren, sana mültefit davrandıran, nimet ve ikram ettirten Allah'tır, çeviren Allah'tır." diyor. Doğru. O zaman iki cümle birbirine bağlanıyor. Böyle olması daha güzel oluyor.

(*Ve ize'btülîte*) "Bir belâya, musibete düçar olduğun zaman, (*feesrii'l-istikàlete*) Allah'tan kusurunun affını dilemekte sür'atli davran! Bir belâya uğradın mı, bir musibete maruz kaldın mı, hemen tevbe ve istiğfâr et! Allah'tan af dilemeğe hemen giriş, süratli davran buna!

(*Feinnehu'l-kàdirü alâ keşfihâ*) Çünkü, belâyı kaldırmağa kàdir olan ancak Allah'tır. Baktın ki belâ, musibet kalktı, hemen Allah'a yalvar; çünkü belâyı kaldıran Allah'tır. (*Dûne sâirü'l-halk*) Başka halk, insanlar, mahlûkat değil. Belâyı kaldıracak olan başkası değil, Allah'a yalvar; o kaldırır bir belâya uğradıysan, musibete uğradıysan." diyor. Güzel nasihatlar.

Demek ki, birisiyle bir arkadaşlık yaparsak; kaderin sevkiyle hac yolculuğu olur, otel arkadaşlığı olur, askerlik arkadaşlığı olur, okul arkadaşlığı olur... Adam sana kötü davranırsa, sen iyi davran, senin yaşamın tatlı olsun. Kötülüğe kötülükle mukabele ettin mi, tadı kaçar hayatın...

Adam sana iyi davranırsa, Allah'a şükret ki, onun gönlünü sana iyi davranmağa çevirten Allah'tır. Ve bir belâya, musibete uğradığın zaman da, hemen Allah'tan özür dilemeğe, tevbe ve istiğfâr etmeğe, yalvarıp yakarmağa sür'atle giriş! Çünkü, onu ancak Allah kaldırabilir üzerinden, o musibeti çekebilir; başkası değil. Mahlûkattan herhangi birisi değil. Çok güzel nasihat…

c. Abidler ve İbadetin Tadı

٢٤ -سمعت عبد الواحد بن بكرٍ ، يقول: سمعت القنَّاد ، يقول: قال أبو موسى الديبلىُّ ، سمعت أبا يزيد البسطامىَّ ، يقول: إن الله يرزق العباد الحلاوة ، فمن أجل فرحم بها يمنعهم حقائق القرب.

TS. 73/24 (*Semi'tü abde'l-vâhide'bne bekrin, yekùlü: Semi'tü'l-kannâde, yekùlü: Kàle ebû mûse'd-debliyyü, semi'tü ebâ yezîde'l-bistâmiyye, yekùlü: İnna'llàhe yerzuku'l-ibâde'l-halâvete, femin ecli ferahihim bihâ yemneuhüm hakàika'l-kurb.*)

Ne diyor müellif: (*Semi'tü*) "İşittim..." Kimden işitmiş?.. Abdülvâhid ibn-i Bekr'den işitmiş. Kimdi bu?.. Bakalım dikkatinizi ölçelim! İlk paragrafta adı geçen şahıstı. Neydi nisbesi?.. Versânî idi. Abülvâhid ismiydi, babasının adı Bekir idi, kendisinin künyesi neydi?.. Ebü'l-Ferec'di. Neydi bu?.. Bir sòfîydi. Çok kitaplar yazmış bir kimseydi. İşte ondan duymuş.

O da, (*semi'tü'l-kannâd*) Kannâd'dan duydum diyor. O da (*yekùlü: Kàle ebû mûse'd-deybülî*) Ebû Mûsa ed-Deybûlî bana dedi ki diyor. (*Semi'tü ebâ yezîde'l-bistâmiyye, yekùlü*) "Ben Ebû Yezîd-i Bistâmî'nin..." Biz Ebû Yezîd demiyoruz, Bâyezid diyoruz. "Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediğini işittim." demiş en son isim.

(*İnna'llàhe*) "Hiç şüphe yok ki, Allah-u Teàlâ Hazretleri..." (*Yerzuku'l-ibâde'l-halâvete*) *Yerzuku'l-ibâd* da olabilir, *yerzuku'l-ubbâd* da olabilir. Arapça bilenler için bu açıklamayı yapıyorum. Yazılışı aynı, hareke yok; *ibâd* da okunur, *ubbâd* da okunur. *İbâd* olursa, kullar demek. *Ubbâd* olursa, âbidler demek. Ubbâd diye tercüme etsek, okusak daha iyi olacak.

(*İnna'llàhe yerzuku'l-ubbâde'l-halâvete*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri ubbâda, àbidlere ibadetin tadını vermiştir. (*Femin ecli ferahihim bihâ*) Bu ibadetin tadıyla hoş olmalarından, ferahlık duymalarından, (*yemneuhüm hakàika'l-kurb*) Allah'a yakınlığın, kurbiyyetin hakikatlerini anlamaktan onları men etmiştir."

Ne demek istedi?.. Dönüp açıklayalım: İnsanlar vardır, àbiddir, zâhiddir; dünyaya meyletmez, camiye girer, sabahlara kadar ibadet eder, onunla meşgul olur... vs. Müslümanların klasifikasyonunda, sıralamasında en aşağı tabakası, àbidler tabası oluyor. İbadet ediyorlar. Ondan sonraki tabaka, zâhidler tabakası oluyor. Dünyaya meyli yok, metelik vermiyor dünyaya, ahirete rağbeti var... Ondan sonraki tabaka, àrifler, ma'rifetullaha ermiş, gönlü aydın, irfân sahibi, hikmet sahibi kimseler... En yükseği de muhibler, aşık-ı sâdıklar, Allah'ın has, halis kulları...

Allah àbidlere lezzet vermiştir, yaptıkları ibadetten dolayı; onunla meşgul olup, asıl Allah'a yakınlığın hakikatlerini keşfetmek, anlamaktan geri kalmışlardır. Men etmiştir onları. Yâni Allah'ı tanımak konusunda, ibadetin zevkine bile takılmamak lâzım! İbadet zevkli de olsa, zevksiz de olsa, tatlı da gelse, tatsız da gelse yürümek lâzım. Çünkü gàye, ibadetin tadı da değil... Gaye Allah'a yakınlaşmak ve yakınlığın esrârını anlamak, ona aşina olmak.

İnsan, ibadetin zevki ve halâvetiyle oyalanırsa, yoldan kalmış oluyor yâni. Onu söylüyor Allahu a'lem, söylemek istediği o. Yâni o ibadetten zevk alma duygusu, insanın bir noktada ayağına çelme oluyor, yoluna mani olmuş oluyor. Ona da takılmayacak, onunla da oyalanmayacak.

Bizim prensibimiz ne tasavvufta:

إِلٰهِي أَنْتَ مَقْصُودِي ، وَرِضَاكَ مَطْلُوبِي !

(*İlâhî ente maksùdî, ve rıdâke matlûbî.*) "Yâ Rabbi! Muradım, maksudum sensin. Ben senin rızanı istiyorum." Yâni ibadetten tad almak, almamak, bunlar mühim değil.

Birisi geliyor:

"—Hocam, eskiden, derviş olduğum ilk günlerde çok tatlı bir

zikir yapıyordum, çok tatlıydı, iyiydi, hoştu; şimdi hiç tat almıyorum."

E tad gaye değil ki. Tad bazen perde. Gaye olmadığı gibi bazen de perde oluyor daha ileri gitmek için. Çünkü tad aldığı zaman ona takılıyor.

"—Gözüme bir nur göründü galiba?.. Hocam rüyamda şöyle gördüm..." bilmem ne, filan...

Ne oluyorsun yâ! Gördüysen görürsün, ne yapalım?.. Yâni daha ileri git, oyalanma, takılma yâni.

d. Allah'ın Zâtı Anlaşılamaz

٢٥ - سمعت أحمد بن علىٍّ بن جعفر ، يقول: سمعت الحسن بن علَّويه ، يقول: قال أبو يزيد : المعرفة فى ذات الحقِّ جهلٌ ، و العلم في حقيقة المعرفة حيرةٌ ، والأشارة من المشير شركٌ في الأشارة . وأبعد الخلق من الله ، أكثرهم إشارة إليه.

TS. 74/25 (*Semi'tü ahmede'bne aliyyi'bni ca'fer*) Bu yeni bir şahıs. Ahmed ibn-i Ali ibn-i Ca'fer'den duymuş müellif Ebû Abdurrahmân es-Sülemî. (*Yekùlü*) O demiş ki: (*Semi'tü'l-hasene'bne alleveyh*) Alleveyh oğlu Hasan'dan duydum. ((*Yekùlü*: *Kàle ebû yezîd*) O da diyor ki: Ebû Yezîd-i Bistâmî Hazretleri'nin şöyle dediğini duydum:

(*El-ma'rifetü fî zâti'l-hakkı cehlün, ve'l-ilmü fi hakikati'l-ma'rifeti hayretün, ve'l-işâretü mine'l-müşîri şirkün fi'l-işâreti. Ve eb'adü'l-halki mina'llàh, ekserühüm işâreten ileyhi.*)

Bir insanın sözlerini anlamak için, onun hayatı kadar bu işe girmiş olmak lâzım. Tabii bazı sözlerini bazı kimseler anlayamayabilir. Yâni çok ağır bir kitap okuyoruz. Tasavvuftan en büyük, en meşhur şahısların hayatını okuyoruz, en nükteli sözlerini okuyoruz. Yâni bundan daha ötesi yok. Nükteli, esrarlı ve ilm-i ledünden, ma'rifetullahtan çok ileri bilgileri okuyoruz. Onun için tabii, anlamakta zorluk çekilebilir.

Diyor ki bu sözünde Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri:

(*El-ma'rifetü fî zâti'l-hakki cehlün*) "Hakk'ın zâtı hakkında bilgili olduğunu sanmak, cahilliktir."

Hatta, itikad kitaplarında yazar ki:[23]

اَلْعَجْزُ عَنْ دَرَكِ الْإِدْرَاكِ إِدْرَاكٌ ؛

وَالْبَحْثُ عَنْ سِرِّ ذَاتِ اللهِ إِشْرَاكٌ .

(*El-aczü an dereki'l-idrâki idrâkün*) "Allah'ın zâtının, mahiyetinin anlaşılmayacağını anlamak, o hususta aczini kavramak (*idrâkün*) Allah'ı kavramaktır. Çünkü Allah'ın mahiyetini anlamağa beşerin takati yetmez. Anlayamayacağını anlamak Allah'ı anlamaktır. (*Ve'l-bahsü an vasfi zâti'llâhi işrâkün*) Allah'ın zâtını anlatmağa girişmek de şirktir." Çünkü onu anlatamazsın sen. Diller onu söyleyemez. Kur'an ne söylemişse, Peygamber Efendimiz hadiste ne söylemişse o kelimelerle kalırız. Yoksa, başka bir şey söyledin mi, o deryâda yanlış şeyler yapabilirsin. Söylemek, konuşmak doğru olmaz.

Onun için, (*El-ma'rifetü fî zâti'l-hakkı cehlün*) "Allah'ın zâtı hakkında, kendisi hakkında bilgi iddiasında bulunmak, biliyorum demek, benim bilgim var demek cahilliktir, bilmiyor demektir. Çünkü Allah bilinmeyen varlık, bilinemeyecek varlık. Gözlerin görmediği, insan aklının mahiyetini anlamağa güç yetiremeyeceği varlık Allah, yaratan.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ (الشورى:١١)

(*Leyse kemislihî şey'ün*) [Onun benzeri hiç bir şey yoktur.] (Şûrâ, 42/11) Onun gibi bir başka varlık yok ki anlatsın, ona benzetsin. Meselâ, okaliptüs ağacı nasıl dedik, hiç görmemiş bir kimseye anlatıyoruz dün; "Bizim söğüt ağacına benziyor

[23] İlk mısraı, Alûsî, *Rûhu'l-Meànî*, c.XIII, s.141, Hac Sûresi, 74. ayetin tefsirinde Hz. Ebû Bekir RA'ın sözü olarak naklediyor. İkinci mısraı da Hz. Ali RA'ın söylediğini bildiriyor.

yaprakları" dedik. Tabii bildiği bir şeyle tarif eder insan. Ama Allah'a benzeyen başka hiç bir varlık olmadığı için, Allah'ı bir şeyle anlatamayız. Anlatmak mümkün olmaz.

Onun için, "Allah'ın zâtından bahsediyorum demek cahilliktir. (*Ve'l-ilmü fi hakîkati'l-ma'rifeti hayretün*) Ma'rifetullahın künhü konusunda tam bilgi sahibi olmak, hayrettir; yâni dermanı kesilmek, şaşırıp kalmaktır, hayran kalmaktır. İşte odur mânâ. Allah'ın idrak edilemeyeceği ve böyle dermânı kesilip, hayretler içinde kalıp, "Allah, Allah!.." deyip kalmak; işte odur asıl bilgi, Allah bilgisi.

(*Ve'l-işâretü mine'l-müşîri şirkün fi'l-işâreti*) Yâni Allah şöyledir diye bir işaret, bir tevcîh, bir söz söylemek, (*şirkün*) o da şirktir.

(*Ve eb'adü'l-halkı mina'llàh*) İnsanların Allah'tan en uzak olanı kimdir?.." Şaşıracaksınız şimdi cümlenin bitişinden; "İnsanların Allah'tan en uzak olanı kimdir?.. (*Ekserühüm işâreten ileyhi*) Allah'tan en çok bahsedip laf edendir."

Oyuncak mı bu?.. Bilinemeyen şeyden ne böyle ileri geri konuşuyorsun?.. En çok konuşan en uzak insandır. Bilmiyor da ondan konuşuyor, cahil adam! İnsanların Allah'tan en uzak olanı Allah hakkında işaretli sözler söyleyen insandır. Susacak. Çünkü oradaki ilim hayrettir. Hayran kalmak, nâçar kalmak, çaresiz kalmak, bitap düşmektir yâni. Bilmem anlatabildim mi?.. Yâni böyle bir şeyler kastediyor.

E şimdi bazıları var, meselâ Alevî dedelerinden, Anadolu'da bazı yerlerde gördüğümüz böyle ümmî adamlardan... Neler neler söylüyorlar ileri geri. Bak bu Bâyezid-i Bistâmî evliyaullahın ne kadar meşhur, büyük bir kimsesi:

"—Allah'tan insanların en uzak olanı, onun hakkında en çok söz söyleyendir." diyor.

Cahil de ondan konuşuyor, bilse susar.

Mûsâ AS ne dedi:

قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ ، قَالَ لَنْ تَرَانِي (الأعراف:١٤٣)

(*Rabbi erinî enzur ileyk*) "'Yâ Rabbi cemâlini göster, göreyim!'

dedi. (*Kàle len terâni*) 'Göremezsin!' dedi Mûsâ AS'a Allah-u Teàlâ Hazretleri. (A'râf, 7/143)

Yâni gözler göremez, akıl idrak edemez. Başka bir varlığa benzemediği için, tarifi mümkün değil. E ne yapacak o zaman? Susacak. Edeben susacak, yanlış bir şey söyler miyim diye. Çünkü Allah'ın hoşuna gitmez söylediği söz. Lambur lumbur, yalan yanlış söylediği söz şirk olur, Allah'ın sevmediği bir şey olur. Susacak, edebini muhafaza edecek yâni.

e. Ma'rifetullahın Elde Edilmesi

٢٦ - سمعت أبا الحسين فارسىَّ ، يقول: سمعت الحسن بن علَّويه ، يقول: سئل أبو يزيد : بأ ىِّ شئٍ وجدت هذ ه المعرفة ؟

قال: ببطنٍ جئعٍ ، وبدنٍ عارٍ.

TS. 74/26 (*Semi'tü ebe'l-hüseyni'l-fârisiyye, yekùlü: Semi'tü'l-hasene'bne alleveyh, yekùlü: Süile ebû yezîd*) Ebü'l-Hüseyin el-Fârisî'den işittim diyor Sülemî, o da Hasan ibn-i Alleveyh'ten — demin ismi geçmişti— işittiğini, şöyle dediğini duymuş, o da diyor ki:

(*Süile ebû yezîd*) Bâyezid-i Bistâmî'ye soru soruldu, sordular: (*Bieyyi şey'in vecedte hâzihi'l-ma'rifete*) 'Bu kadar irfânı, ma'rifetullahı neyle buldun yâ Ebû Yezid?' diye sormuş birisi. Yâni, "Bu yüksek mertebe irfâna, ma'rifetullaha neyle erdin, nasıl buldun?" diye sormuş.

(*Kàle: Bi-batnin câiin, ve bedenin àrin*) "Aç bir mide ve çıplak bir beden ile buldum." diyor. Yâni ne demek istiyor? Çok oruç tutarak, dünyaya meyletmeyerek, zahire rağbet etmeyerek, uzun seneler böyle gayret göstererek elde etmiş. Böyle cevap vermiş.

"—Nereden erdin bu irfâna?.."

"—Aç bir karınla, çıplak bir bedenle erdim."

Çıplak tabii, her şeyden soyunmuş demek. Demek ki bütün bilgilerden, safsatalardan, filozofların, şunun bunun lafından, gevezeliğinden, hepsinden sıyrılmış, tam teslim olmuş. Tam fakir ve yokluk içinde yâni. Nefsine hiç meyletmemiş, yemek vermemiş,

oruç tutmuş, filan öyle elde etmiş. Nefsine taviz vererek, zahirini süsleyerek, onun bunun lafına bakarak olmuyor demek ki bu iş.

f. Àrif ve Zâhid

27. paragraf:

٢٧ - وبإسناده ، قال أبو يزيد : العارف همُّه ما يأمله ، والزاهد همُّه ما يأكله.

TS. 74/27 (*Ve bi-isnâdihî*) Aynı rivâyet zinciri, isnad zinciriyle. (*àle ebû yezîd*) Ebû Yezîd şöyle dedi: (*El-àrifü hemmühû mâ ye'melühû, ve'z-zâhidü hemmühû mâ ye'külühû.*)

Bir tarif yapıyor. Hani demin àbid dedik, zâhid dedik, àşık dedik, àrif dedik ya... Şimdi diyor ki Bâyezid-i Bistâmî:

(*El-àrifü*) "İrfân sahibi, àrif olan sòfî, (*hemmühû*) onun gayreti, isteği, tasası, himmeti, (*mâ ye'melühû*) umduğu şeyi elde etmektir." Yâni, àrifin işi, peşine düştüğü şeyi elde etmektir, umduğuna nâil olmaktır." Ne ümid ediyor?.. Allah'ın marifetine, kurbiyetine, ünsiyetine vâsıl olmayı istiyor. Àrifin himmeti budur.

(*Ve'z-zâhidü hemmühû*) "Ama, zâhidin tasası, himmeti, gayreti, (*mâ ye'külühû*) yediğidir. Yediği şeydir. Ne yiyeceğim diyedir yâni. Ötekisi àrif, umduğu şeye ulaşmak için, gayesine, hedefine varmak için gayret sarf ediyor. Zâhid de, akşamleyin ne yiyeceğim diye yemek tasasında." diyor, böyle anlatmış.

g. Ne Mutlu Şu Kimseye!

٢٨ - وبإسناده ، قال أبو يزيد : طوبى لمن كان همُّه همًّا واحداً ، ولم يشغل قلبه بما رأت عيناه ، وسمعت أذناه.

TS. 74/28 (*Ve bi-isnâdihî kàle ebû yezîd*) Aynı isnad zinciriyle, Ebû Yezîd-i Bistâmî dedi ki: (*Tùbâ li-men kâne hemmühû hemmen vâhiden, ve lem yeşgal kalbehû bimâ reet aynâhu, ve semiat*

üzünâhü.)

Bu, deminki cümleye biraz destek olacak bir söz oldu. Aynı isnad zinciriyle, şöyle dediğini naklediyor Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin:

(*Tùbâ*) "Ne mutlu o kimseye ki, ne hoş o kimse ki, (*li-men kâne hemmühû hemmen vâhiden*) tasası, himmeti, gayreti, uğraşı tek bir uğraş olana ne mutlu!" Bir tek şeyle uğraşıyor, nedir o?.. Ma'rifetullaha ermek, irfâna ermek, Allah'ın rızasına ermek... "Ne mutlu böyle tasası tek şey, hedefi tek şey olan kimseye! (*Ve lem yeşğal kalbehû bimâ reet aynâhü, ve semiat üzünâhü*) Ve gönlünü, gözünün gördüğü şeylerle, kulağının işittiği şeylerle meşgul etmeyip, o tek gayesi için boyna himmet sarf edene ne mutlu!.."

Demek ki, göz ve kulak, aslında bizi meşgul eden, huzurumuzu bozan, gàyemizi dağıtan, aklımızı şaşırtan kaynaklar olmuş oluyor. Yâni, gözümüzün gördüğüne takılıyoruz. Harama baktıysak, günah oluyor. Haram olmayan bir şey olsa, merak ediyoruz; şu neymiş, bu neymiş bilmem ne, filan... Aklımız onunla meşgul oluyor. Kulağımız duyduğumuz seslerle meşgul oluyor. Halbuki asıl gaye onlar değil.

"Ne mutlu gözünün gördüğüyle, kulağının işittiğiyle kalbini meşgul etmeyip, himmetini tek bir noktaya teksif edip ona çalışana..." O nedir?.. O, Allah'ın rızasını kazanmaktır. "O tek gayeye yönelebilene ne mutlu!" dedi.

Niyâzi-i Mısrî'nin bir şiiri vardır, güzeldir, uzunca bir şiirdir:

Bir göz ki anın olmaya ibret nazarında;
Ol sahibinin düşmanıdır baş üzerinde...[24]

"Bir gözün bakışında ibret alma yoksa, bir göz, baktığından ibret alma alışkanlığında değilse, bakışında ibret alma kabiliyeti yoksa; o göz, sahibinin başı üzerinde düşmanıdır."

Neden? Bakıyor, ibret almıyor. Günaha bakıyor, adamı günaha sokuyor. Olmayan mâlâyani şeye bakıyor, adamı haktan meşgul

[24] *Niyazî-i Mısrî ve Divanı*, Dr. Kenan Erdoğan, 199. şiir, s. 245, Akçağ yayınevi, Ankara 1998.

ediyor.

İşte, "Ne mutlu gözlerinin gördüğü, kulaklarının işittiği ile kalbini meşgul etmeyip, himmetini, gayretini tek noktaya teksif edene!" dediği gibi söylemiş oluyor Niyâzi-i Mısrî Hazretleri! Uzun şiirdir. Bir de kulakla ilgili sözü var diyor ki:

Kulak ki öğüt almaya her dinlediğinden;
Akıt ona kurşunu hemen sen deliğinden!

"Bir kulak işittiklerinden, kıssadan hisse çıkartmıyorsa, anlamıyorsa; sen o kulağın deliğine kurşun dök!" diyor, tıkat yâni onu diyor. Boşuna bir delik o kafada diyor. Hani kurşunu eritip dök, tıkansın. İşe yaramaz demek istiyor.

h. Allah Bilgisi

٢٩ - وبإسناده ، قال أبو يزيد : من عرف الله فإنَّه يزهد فى كلِّ شئٍ يشغله عنه.

TS. 74/29 (*Ve bi-isnâdihî kàle ebû yezîde*) Aynı isnad zinciriyle Ebû Yezîd Bistâmî dedi ki: (*Men arafa'llàhe feinnehû yezhedü fî külli şey'in yüşgiluhû anhu.*)

(*Men arafa'llàh*) "Bir kimse Allah'ı bildi mi, (*feinnehû*) o kişi, (*yezhedü fî külli şey'in*) her şeyden müstağnî olur, hiç bir şeye aldırmaz duruma gelir. (*Yüşgılühû anhu*) Allah'tan kendisini meşgul eden her şeyden müstağnî hale gelir. Bir insan Allah'ı bildi mi, o Allah bilgisiyle, Allah'tan kendisini meşgul eden, alıkoyan her şeyden uzaklaşır. Onlara metelik vermez, iltifat etmez, yönelmez duruma gelir, Allah'ı bilen."

Tabii bu nedendir?.. Çünkü Allah bilgisi çok sevimlidir, çok güzeldir, çok yüksektir, çok sevaptır, çok kıymetlidir, çok tariflere sığmaz lezzete sahiptir. İnsan o tadı tattıktan sonra, başka şeyler saman gibi gelir insana; hiç tad almaz yâni.

i. Sünnet ve Farz

Sonuncu paragrafa yaklaştık, bir tane daha varmış:

٣٠ — و بإسناده ، قال سئل أبو يزيد عن السنة و الفريضة. فقال: السنة ترك الدنيا ، و الفريضة الصحبة مع المولى ؛ لأنَّ السنة كلها تدلُّ على ترك الدنيا ، والكتاب كلُّه يدلُّ على صحبة المولى. فمن تعلَّم السنة والفريضة فقد كمل.

TS. 74/30 (*Ve bi-isnâdihî kàle*) Aynı rivayet zinciriyle dedi ki o şahıs, ravi: (*Süile ebû yezîde ani's-sünneti ve'l-farîdati. Fekàle: Es-sünnetü terkü'd-dünyâ, ve'l-farîdatü es-suhbetü mea'l-mevlâ; li-enne's-sünnete küllehâ tedüllü alâ terki'd-dünyâ, ve'l-kitâbü küllühû yedüllü alâ suhbeti'l-mevlâ. Femen tealleme's-sünnete ve'l-farîdate fekad kemüle.*)

Ebû Yezîd-i Bistâmî Hazretleri'ne Aynı rivâyet zinciriyle şöyle sorulduğu bize geliyor. Kimdi ravi?.. Hasen ibn-i Alleveyh idi. (*Süile ebû yezîde ani's-sünneti ve'l-farîdati*) Ebû Yezîd-i Bistâmî Hazretleri'ne sünnetten ve farzdan sormuşlar. "Sünnet nedir, farz nedir?" diye sormuşlar Bâyezid-i Bistâmî'ye. O da cevap vermiş:

(*Es-sünnetü terkü'd-dünyâ*) "Sünnet, dünyayı terk etmektir; (*ve'l-farîdatü*) farz da, (*es-suhbetü mea'l-mevlâ*) Allah'la sohbet etmektir. Dünyayı terk etmek sünnet, Allah'la sohbet etmek farzdır."

(*Li-enne's-sünnete küllehâ tedüllü alâ terki'd-dünyâ*) "Çünkü, sünnet-i seniyyeyi insan baştan sona dikkatle okur, mütalaa ederse, hepsinin hulasası, sünnetten çıkan sonuç, dünyanın beş para etmediği, dünyaya meyletmemek, ahirete rağbet etmek gerektiğidir. Bu anlaşılır.

(*Ve'l-kitâbü küllühü yedüllü alâ suhbeti'l-mevlâ*) Kur'an-ı Kerim'i de insan iz'an ve irfân ile baştan sona okursa, oradan çıkacak husus da nedir? Allah'la insanın sohbet etmesi, onunla dost olması, onunla beraber olması lâzım! Onun yanında olması lâzım, onunla meşgul olması lâzım!..

(*Femen tealleme's-sünnete, ve'l-farîdate*) Kim bu mânâda

sünneti ve farzı öğrenirse, bu zihniyete ererse; (*fekad kemüle*) işte o kemâl ehli olur, kâmil insan olur. Dünyayı terk edip, işi gücü Mevlâ ile meşgul olmak durumuna gelmişse, işte kâmil insan odur.

j. Nimet Ezeldendir

٣١ - وبإسناده ، قال أبو يزيد : النعمة ازليَّـةٌ ، يجب أن يكون لها شكرٌ ازلىٌّ.

TS. 74/31 (*Ve bi-isnâdihî, kàle ebû yezîd*) Sonuncu paragrafa geldik. Aynı rivayet zinciriyle, Hasan ibn-i Alleveyh duymuş Ebû Yezîd-i Bistâmî'den. Diyor ki: (*En-ni'metü ezeliyyetün, yecibü en yekûne lehâ şükrün ezeliyyün.*)

(*En-ni'metü ezeliyyetün*) "Nimet ezelîdir, ezeldendir yâni, çok evveldendir. (*Yecibü en yekûne lehâ şükrün ezeliyyün*) Onun şükrünün de ezelde olması lazımdır, ezelî bir şükür olması lazımdır."

Tabii bu sözün mânâsı ne? Yâni Allah mahlûkatı yaratmadan evvel takdir etti, mukadderâtı tesbit etti, "Ol!" dedi, her şey oldu. Ama mukadderâtın planına göre oldu. Bir kula Allah ikram ediyorsa, demek ki ezelde kendisi ona ikramı takdir etmiş de, ondan ediyor. E niye ezelde ona hayrı takdir etmiş, nimeti takdir etmiş? Demek ki ezelde kulun Allah'a kulluğu güzelmiş, şükrü tammış da ondan öyle.

Hani ruhları yarattığı zaman;

أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ، قَالُوا بَلَى (الاعراف:١٧٢)

(*E lestü bi-rabbiküm?*) "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" buyurdu, (*Kàlû: Belâ.*) "Evet Rabbimiz'sin yâ Rabbi!" dediler. (A'raf, 7/172) Demek ki, tâ oralara dayanıyor demek istiyor. Yâni Allah'ın bu dünyadaki lütufları oraya dayanıyor.

Daha Hazret-i Âdem çamurla su arasında, toprakla su arasındayken, daha yaratılmamışken, Hazret-i Muhammed-i

Mustafâ'sını yaratacağını bilmiyor muydu Allah? İşin nasıl olacağını bilmiyor muydu? Demek ki ezelden hepsi… Nimet ezeli, şükür de ezeli olması gerekir diyor veya öyledir de ondan diyor.

Tabii biz nimete ermiyorsak ne yapalım? Yâni bu işi bir yerden bir düzeltmenin imkânı, çaresi var mı? Var. Diyor ki Peygamber Efendimiz:[25]

الدُّعاءُ يَرُدُّ الْقَضاءَ بَعْدَ أنْ يُبْرَمَ (كر. عن نمير بن أوس مرسلاً)

(*Ed-duàu yeruddü'l-kadàe ba'de en yübreme*) "Dua Allah'ın mukadderâtını, kesinleşmiş iken değiştirir." Allah duayı kabul eder. Çünkü duayı kabul etmek de onun şanındandır. Mücîbü'd-deavâttır, duaları kabul edicidir.

O halde ne yapacağız? Demek ki, daimâ Allah'a yalvaracağız, "Ya Rabbi! Aman yâ Rabbi!" diyeceğiz. Başka diyecek bir şeyimiz yok... "Aman yâ Rabbi!" diyeceğiz.

Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin menâkıbı, sözleri burada tamam oldu, Allah şefaatine erdirsin... Bundan sonraki terceme-i hâli gelen şahıs kim? Ebû Süleymân ed-Dârânî... 9. Terceme-i hal bu… İnşâallah, sağ olursak, Allah elem keder vermezse, önümüzdeki cumartesi inşâallah... Artık bundan sonra, akşam namazlarından sonra yapacağız ki, yatsıdan sonraya kalınca gece yarılarına kalıyor; sizin evinize barkınıza gitmeniz zor oluyor diye. Yaz mevsimi boyunca sağ oldukça, fırsat buldukça bu kitabı okurken akşam namazından sonra okuyacağız, akşamla yatsının arasında bitireceğiz.

Allah hepinizden râzı olsun!..

Fâtiha-i şerife mea'l-besmele!..

12. 06. 1993 - İstanbul

---

[25] İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXII, s.158; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gàbe*, c.I, s.1077; İbn-i Hacer, *el-İsâbe*, c.VI, s.511, no:8911; Nümeyr ibn-i Evs Rh.A'ten.

Kenzü'l-Ummâl, c.II, s.63, no:3119; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XII, s.499, no:12407.

8. EBÛ SÜLEYMAN ED-DÂRÂNÎ HZ. (1)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.
Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.
El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Salâten ve selâmen dâimeyni mütelâzimeyni ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd!..

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı, lütfu dünyada, ahirette sizlere nasib olsun, üzerinize olsun... Rabbim Teàlâ ve Tekaddes Hazretleri sizleri ve bizleri iki cihan saadetine erdirsin... Mes'ud ve bahtiyâr olun... Allah'ın rızasına erin... Cennetiyle, cemâliyle müşerref olun... Peygamber SAS Efendimiz'in şefaatine mazhar olun...

Şu güzel tekkede, tasavvuf edebiyatımızın mühim kaynak eserlerinden birisi olan ve çok meşhur alim Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin kaleme almış olduğu *Tabakàtü's-Sùfiyye* kitabını okumağa başladık. 75. sayfasına kadar da Allah nasib etti, ulaştık, geldik. Kitabın yazdığı 8 tane tasavvuf büyüğünün terceme-i hâlini ve kelâm-ı şeriflerini okumuş, görmüş olduk.

Şimdi 75. sayfada 9. terceme-i hâl Ebû Süleyman ed-Dârânî'nin... Bunu okuyacağız. Sonra hatm-i hâcegânımızı yapacağız, şu mekânın hakkı olan zikir ibadetimizi yapacağız. Ama ondan evvel, ders almak isteyen kardeşlerimiz varmış, onlara tasavvufa giriş tariflerini, derviş olma nasihatlerimizi söyleyeceğiz. Ondan sonra zikir yapacağız, ondan sonra yatsı namazını kılıp dağılacağız. Yatsı namazı işte bir buçuk saatten az bir zaman sonra olacak. Bizim de bir saat kadar sürer bu konuşmamız…

Bu konuşmaya, izaha başlamadan önce sevgiyle, saygıyla bağlı olduğumuz bütün büyüklerimizin ruhları için, Peygamber Efendimiz'in ruhu için, âlinin, ashâbının, etbâının ruhları için,

cümle enbiya ve mürselînin ruhları için ve hàssaten İstanbul'da medfun bulunan enbiya, evliya, sulehâ, sahabe, mü'minîn ü mü'minâtın ruhları için; hàssaten şu beldemizin medâr-ı iftiharı Ebû Eyyüb Hàlid ibn-i Zeyd el-Ensârî Hazretleri'nin ruhu için, Boğaz'da makamı olan Yûşâ AS'ın ruhu için, ve şu tekkeyi bina etmiş olan, makamın sahibi olan Selami Mustafa Efendi Hazretleri'nin ve hulefasının ruhları için;

Bu çevre çok mübarek zâtların, çok mübarek tekkeleriyle dolu... Şeyh Murad Hazretleri'nin ruhu için, Abdülehad-i Nûrî Hazretleri'nin ruhu için, Haydar Baba Hazretleri'nin ruhu için ve sâir evliyaullahın ruhları için; hàssaten Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî Hazretleri'nin ve silsilemize mensub sâdât ve meşayihimizin ruhları için;

Uzaktan yakından bu dersleri takibe gelen siz kardeşlerimizin de ahirete göçmüş olan bütün anne babalarının, dede nenelerinin, ecdâd u ceddâtının, akraba u taallukatının, ahbâb u yârânının, gönüllerinden temennî ettikleri, sevdikleri kimselerin ruhlarına, hediye edilsin diye düşündükleri kimselerin ruhlarına; ihvanımızın, ahbâbımızın, evladımızın, zürriyyâtımızın ruhlarına;

Ayrıca en son olarak da, tanıdığımız tanımadığımız bütün mü'minîn ü mü'minât, ve müslimîn ü müslimâtın da ruhlarına Rabbimiz gayb hazinelerinden lütfeylesin, ruhlarına ikramlarda bulunsun, kabirleri pür nûr olsun, ruhları mesrûr olsun, makamları a'lâ olsun, dereceleri yücelsin, Rabbimiz onlardan da bizlerden de râzı olsun diye, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyalım, ruhlarına hediye edelim, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

Biliyorsunuz, bu kitabı yazan müellif beş bölümde yazmış kitabını, her bölüme de yirmi tane mübarek zâtın hayatını derc etmiş. Her bölüme tabaka diyor, birinci tabaka, ikinci tabaka, üçüncü tabaka, beşinci tabaka... Her tabakada yirmi tane zâtın hayatı, tercüme-i hali ve akvâli var, fikirleri, efkârı var. Şimdi biz birinci tabakanın 9. terceme-i hâline geldiğimize göre demek ki birinci bölümün yarısı bitmek üzere... Bu 9. Ebû Süleymân ed-Dârânî bittikten sonra, bir tane daha olacak, ondan sonra ikinci yarıya geçeceğiz. Kitabın muhtevasını ve kadrosunu ve bölümlenmesini de böylece bilmiş olalım.

a. Ebû Süleyman ed-Dârânî Hakkında Bilgi

٩ - أبو سليمان الدَّارانىُّ

(*Ebû süleymân, ed-dârânî*) Süleyman gayr-i munsarıf kelime olduğu için cer ve tenvin almadığından, Ebû Süleymâne'd-Dârânî diye bağlanır. Tabii Dârânî kelimesinin harekesi Ebû Süleyman'dan sonra nasıl olur? *Dârâniyyü* olur. Çünkü Ebû diyor, merfû, o da sıfat olduğundan, ism-i nisbeler sıfat olduğundan, mevsûfuna tâbi olduğundan Ebû Süleymân ed-Dârâniyyü…

(*Süleymâne*) diyoruz, orada üstün oluyor neden?.. Muzâfun ileyh olduğundan, mahallen mecrur ama gayr-ı munsarıf olduğundan, cer kabul etmediğinden (*süleymâne*) diyoruz; (*ebû süleymâne*) diyoruz. Arapça bilenlere hatırlatma olsun diye söyledik. İsim bu. *Dârânî*, nisbesi oluyor. Herhalde aşağıda izahat var: *Dârâyî* de deniliyormuş. (*Min kurâ dımeşk*) Yâni, Şam'ın köylerinden birisinin adıymış bu isim.

داريًّا - بتشديد الياء ، بعدها ألف - وفى بعض كتب التواريخ:
بزيادة ألف بين الراء والياء ، مخفف الياء ؛ قريةٌ من قرى دمشق ،
بالقوطة ، و النسبة إليها دارانى على غير قياس. و بها قبر أبى
سليمان الدارانى.

(*Dâreyyâ bi-teşdîdi'l-yâ*) Dâreyyâ imiş, yâni *dal-elif-re-ye-elif*. (*Bi-teşdîdi'l-yâ*) diyor, *Dâreyyâ* imiş demek ki. Nasıl okunması gerektiğini söylüyor. Köyün adı neymiş: *Dâreyyâ* imiş. Ebû Süleymân da oraya mensub olduğu için, Ebû Süleymân ed-Dârânî geliyor. Dâreyyâ isminin nisbesi Dârânî diye gelmiş.

İsm-i nisbeler semâîdir. Yâni nasıl geleceği belli olmaz. Medine diyoruz, *Medenî* geliyor. Rey şehri diyoruz, *Râzî* geliyor. Konya diyoruz, *Konevî* geliyor. Yâni semâî ne demek?.. Nasıl demişse Arap, öyle; işittiğin gibi belleyeceksin demek. Yâni, kaidesi yok demektir. Semâîdir ism-i nisbeler.

(*Dâreyyâ bi-teşdîdi'l-yâ ba'dehâ elif*) Yâni ye'den sonra elif var. (*Ve fî ba'di kütübi't-tevârih: Bi-ziyâdeti elif beyne'r-râi ve'l-yâ*) Yâni re harfiyle ye harfi arasında elif diye yazan da varmış. (*Muhaffefü'l-yâ*) O zaman ye şeddeli olmuyormuş. Dârâyâ veya Dâriyyâ diye bir köy. (*Karyetün min kurâ dımeşk*) Dımeşk'ın köylerinden bir köydür. (*Bi'l-kùta*) Kùta denilen mevkidedir. (*Ve'n-nisbetü ileyhâ*) Bu köye mensub olma ism-i nisbet de Dârânî diye gelir. (*Alâ gayri kıyâsin*) Kıyasa uymayan, usule muvafık, kaideye uygun düşmeyen bir şekilde, yâni semâî demek.

(*Ve bihâ kabrü ebî süleymân ed-dârâniy*) Yâni bu Ebû Süleyman'ın kabri de oradaymış. Oralı, orada doğmuş, nisbesi o, vefat etmiş, oraya gömülmüş.

ومنهم أبو سليمان الدَّارانىُّ ؛ وهو: عبد الرحمن بن عطية ؛
و يقال: عبد الرحمن ابن أحمد بن عطبة. و هو من أهل
داريَّا ، قريةٌ من قرى دمشق.

(*Ve minhüm ebû süleymâne'd-dârâniyyü*) Yâni *minhüm* dediği nedir? "Benim saydığım evliyaullahın, tasavvuf büyüklerinin bir tanesi de, bu Ebû Süleymân ed-Dârânî'dir." diyor müellif, Sülemî.

(*Ve hüve abdü'r-rahmâni'bnü atıyye*) Biliyorsunuz ki ebûlu kelimeler künyedir. Ebû Süleyman. Künyesini öğrendik, ismini soracaktık zaten aklımızda. Acaba ismi ne diye bir soru işareti vardı. Şimdi söyledi burada. İsmi neymiş? Abdurrahman'mış. Künyesi neymiş? Ebû Süleyman'mış. Demek ki, belki çocuğunun adı Süleyman, yâni Süleyman'ın babası demek. Babasının adı neymiş? Atıyye... Abdurrahmâni'bnü Atıyye.

(*Ve yukàlü abdü'r-rahmân ibnü ahmede'bni atıyye*) Bir rivayete göre Atıyye babasının adı değil, dedesi. Babasının adı Ahmed. Atıyye oğlu Ahmed oğlu Abdurrahman. Bir de böyle rivâyet varmış. (*Ve hüve min ehli dâreyyâ*) Dâriyyâ'yı burada bu sefer re'si üstünlü olarak gösterdi. Yâni biz Dâriyyâ dedik, burada harekeledi, re harfi üstünlü. Dâriyyâ değil, Dâreyyâ... (*Karyetün min kurâ dımeşk*) Dımeşk'ın köylerinden bir köyün ahalisindendi. (*Min ehli dâreyyâ*) Dâreyyâ ahalisindendi.

وهو عنسيٌّ ؛ أخبرنى بذلك أبو جعفر محمد بن أحمد بن سعيد ، الرازىُّ ، قال: سمعت العباس بن حمزة ، يقول: سمعت أحمد بن أبى الحوارىِّ ، يقول: سمعت أبا سليمان ، عبد الرحمن بن أحمد بن عطية العنسىَّ ، من أهل داريَّا ، قرية من قرى الشام.

(*Ve hüve ansiyyün*) O, Ans kabilesindendir. (*Ahberanî bi-zâlike ebû ca'fer*) Bana bu bilgiyi Ebû Ca'fer bildirdi. (*Muhammedü'bnü ahmede'bni's-saîd*) Yâni bu Ebû Ca'fer dediği şahıs, Muhammed ibn-i Saîd er-Râzî imiş. Yâni, "Rey şehrinden olan, Said oğlu Ahmed oğlu Muhammed Ebû Ca'fer, bana onun Ans kabilesinden olduğunu, Benî Ans'tan olduğunu bildirdi." diyor.

(*Yekùlü: Semi'tü ebâ süleymân*) Yâni, bizzat Ebû Süleyman'dan duymuş, hayatı anlatılan kimseden. (*Semi'tü ebâ süleymân abdi'r-rahmâni'bne ahmede'bni atıyye el-ansiyye min ehli dâreyyâ karyetün min kure'ş-şâm*) Şam'ın köylerinden bir köy olan Dâreyyâ ahalisinden, Abdurrahman ibn-i Ahmed ibn-i Atıyye el-Ansî'den böyle işittim diye, o Ebû Ca'fer müellifimize öyle bildirmiş, onu onun üzerine yazmış. Tabii âlim bunlar, nereden kaydı aldıklarını yazıyorlar.

Biz de bunları niye böyle detaylı size anlatıyoruz? Gençsiniz, ulûm-u şer'iyye talebesisiniz, veya meraklısısınız. Her şeyi aslına uygun olarak öğrenin, ciddî öğrenin, kaynağını bilin! Söylediğinizi tahkikli, destekli, kaynağını, membaını bilerek söyleyin! Yalan yanlış, atmaca, uydurmaca olmasın. İlim sağlam temele otursun.

Bizim ecdadımızın zamanında Orta Asya'da, İslâm oraya geldiği zaman, çok kuvvetli bir ulum-u şer'iyye terbiyesi teşekkül etmiş. İmâm Buhârîler orada yetişmiş, İmâm Müslim orada yetişmiş, İmâm Serahsî orada yetişmiş... Yâni ulûm-u şer'iyyenin çok parlak olarak öğrenildiği, öğretildiği diyarlar olmuş oraları. E bizde onların torunlarının torunlarının torunlarıyız. Biz de artık o ciddiyete sahip olalım!

İsimler doğru telaffuz edilsin, bilgiler doğru bilinsin, bilgilerin kaynağı da söylensin. Nereden duydun bunu? Falanca yerden

denilsin diye ciddiyetle... Biz de bu kitabı onun için seviyoruz zaten… Onun için size okuyoruz ki; hani tasavvuf hikâyeyi çok kaldırır, herkes hikâye söyler olur olmaz ama, destekli olsun… Yâni bu işte bir ciddiyet olsun, ve sahih haberlere dayansın bilgi diye, bu töre sizin kalbinize, aklınıza yerleşsin diye, özellikle bunların üstüne bastıra bastıra söylüyoruz.

Her bilginin kaynağını öğreneceksiniz! Kelimesi kelimesine doğru öğreneceksiniz, harekesi harekesine doğru öğreneceksiniz. Dâriyyâ değil Dâreyyâ, şeddeli vs... Neresiyse, Şam'ın Kuda denilen yerinin bir köyü filan... Her şeyi bileceksiniz. Kimmiş bu adam, ne zaman yaşamış hayatını bileceksiniz.

مات أبو سليمان سنة خمس عشرة ومائتين.

(*Mâte ebû süleymâne senete hamse aşrete ve mieteyn*) Ne zaman ölmüş Ebû Süleyman?.. (*Senete hamse aşrete ve mieteyn*) 215 senesinde ölmüş. Vefat tarihi bu… 215 senesi tabii hicrî-kamerî senedir. Hicrî-kamerî seneyi miladî seneye aşağı yukarı çevirmenin matematik formülü nedir? Bu 215'in içinde kaç tane 33 sene var bulacaksınız. Çünkü 33 senede bir sene artıyor kamerî seneler. O kadar miktarı çıkartacaksınız, ondan sonra buna 622'yi ekleyeceksiniz ki, miladî karşılığı çıksın.

Çünkü miladi sene okuduk. Halbuki bizim ecdadımız hep hicrî/kamerî seneyi bilirdi. Hep rakamlar tarih kitaplarında öyle geçer. İbnü'l-Esîr'de vs.de öyle geçer. Çıktı bir miladi sene, şimdi 215 senesi deyince aklımız almıyor. Yâni Hazret-i İsa'dan alıyor Avrupalılar, bize o tarihi öğrettiler, bizim hicrî tarihimize göre deyince anlaşılmıyor.

Bulalım şimdi. 215'i 33'e bölelim, 6. 215'den 6'yı çıkartalım, 209. 622'yi ekleyelim, 831... Demek ki aşağı yukarı 831 miladî senesinde vefat etmiş.

Bunun ince hesabı nereden bulunur?.. Neşredilmiş cetveller vardır. *Hicrî Tarihleri Miladiye Çevirme Kılavuzu* diye. O kılavuzu alırsın, bakarsın listeye, 215 senesi hangi miladi seneye geliyor cetvelde bulursun, hangi ayında başlamış, Muharrem'in kaçında geliyor, Eylül mü, Ekim mi, Kasım mı?.. Oradan

bulursun. Gününü de oradan hesaplarsın parmaklarını sayarak. Haa, miladi şu gündeymiş diye bulursun.

Yâni, eğer siz ilim adamı olacaksanız, şer'î ilimlerde eli kalem tutan, yazı yazan, kitap yazan bir kimse olacaksanız, o zaman kütüphanenizde ne bulunması lâzım?.. *Hicrî Tarihleri Miladiye Çevirme Kılavuzu* bulunması lâzım bir tane. Mutlaka kütüphanenizde, masanızın üzerinde, şöyle hemen lügatın yanında... Bak burada lügatlar var yanımızda, bilmediğimiz kelime olursa bakalım diye. Hemen ne lâzım?.. *Hicrî Tarihleri Miladiye Çevirme Kılavuzu*. Burada da olsaydı, iyi olurdu. Açardık şimdi, 215 kaça geliyor, şıp diye bulurduk. Ayını da, gününü de bulurduk.

Başka bir şey demedi hayatı hakkında… Tabii bu hayatı hakkında başka kaynaklarda bilgiler var. Bizim bu kitabı neşretmiş olan Nureddin ibn-i Şureybe, bu kitabı neşre hazırlayan şahıs alim bir kimse, dipnotta yazmış. Diyor ki:

انظر ترجمته فى حلية الأوليا.

(*Ünzur tercümetehû*) Yâni bu zatın hayatını daha geniş öğrenmek istiyorsan, merak ediyorsan şuralara da bak diyor. Neresine bak diyor meselâ, (*fî hilyeti'l-evliyâ*) *Hilyetü'l-Evliyâ* kimindir?.. Ebû Nuaym el-İsfehânî'nin on ciltlik muhteşem eseridir. Tasavvuf büyükleri hakkında en büyük kaynak odur. Yâni on tane cildi şu kadar tutar böyle. Arapça tabii. Çok muazzam eserdir.

Biz aslında, siz sabırlı olsanız, biz de devamlı olsak, yâni ben buraya otursam, sabah akşam ders verecek olsam, siz de müşteri olsanız bana, dinleyecek olsanız, hangisini okumamız lâzım bizim? Böyle kısa özet kitapları değil, işin kaynağını, ta baş tarafını gidip *Hilyetü'l-Evliyâ*'yı okumamız lâzım. Çünkü ana kaynak o, muazzam bilgiler var içinde…

Hem de o, sahabeden başlıyor. Bu sahabeden başlamadı, tâbiînden başladı. Çünkü, "Sahabe hakkında bir kitap yazmıştım, bu ondan sonrakiler hakkında kitap." dedi. O kitap elde yok. Biz onu atlamış olduk, daha sonraki devre gelmiş olduk. Halbuki Ebû

Nuaym el-İsfehânî'nin *Hilyetü'l-Evliyâ*'sını okumağa başlasaydık, karşımıza Ebû Bekr-i Sıddîk'dan, Peygamber Efendimiz'den bilgilerle başlayacaktık. Daha o kitabın neresindeydik? Böyle bu 215. yıllara filan gelemezdik katiyyen daha. Şimdi başlarındaydık. Hem de Arapçası filan çok çetin ve kıymetli bir eser.

Onun Türkçe'ye tercümesi hazırlığı yapılıyor. Bir yayınevi bölüştürmüş alimlere, Arapça bilenlere... İnşâallah neşredilir. Ama Arapçası neşredilmiş, on cilt. El-hamdü lillah benim kütüphanemde var. Çok kıymetli bir kitaptır. İşte orada varmış, *Hilyetü'l-Evliyâ*'da varmış; bir...

Tabakàtü'ş-Şa'rânî'de varmış. İmâm Şa'rânî'nin böyle tabakàt kitabı var, *et-Tabakàtü'l-Kübrâ* diye. Orada da Ebû Süleymân ed-Dârânî'nin hayatı hakkında bilgi var. O muhtasardır, yâni kısadır. *Hilyetü'l-Evliyâ* gibi değildir, o kısadır.

Sonra nerede varmış?.. *Er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, İmâm Kuşeyrî'nin *er-Risâle*, *Kitâbü'r-Risâle*'sinde vardır. O kitap Türkçe'ye tercüme edildi. O kitabın tercümesini alırsanız, orada Ebû Süleyman hakkında, belki buradan daha geniş bilgiye sahip olursunuz.

Bu çok geniş bilgi vermiyor ama, sağlam bilgi veriyor. Kimden duyduğunu söyleyerek veriyor. İmâm Kuşeyrî, senede bu kadar bağlı olarak yazmaz.

Sonra nerede varmış?.. *Vefeyâtü'l-A'yân*'da varmış, cildini söylüyor. O da çok meşhur bir tercüme-i hâl kaynağıdır, çok büyük bir kitaptır. Sonra *Sıfatü's-Safve*'de varmış, sonra *Şezerâtü'z-Zeheb*'de varmış. O da bir tarih kitabıdır. *Şezerâtü'z-Zeheb bi-Ahbâri men Zeheb. Tarih-i Bağdad*'da varmış Hatîb-i Bağdâdî'nin. O da çok muhteşem bir eserdir. *Mir'âtü'l-Cinân*'da varmış. *El-Bidâye ve'n-Nihâye*'de varmış, o da bir tarih kitabıdır. *Siyer-i A'lâmi'n-Nübelâ*'da varmış. O da siyer kitaplarının çok kıymetlilerindendir. *El-Ensâb*'da varmış, *Mu'cemü'l-Büldân*'da varmış.

Bunları bu seferlik, böyle geniş olarak söylemiş oldum. Yâni aslında Ebû Süleyman'ın daha geniş hayatını merak edenler, bu tarih kitaplarından bu kaynaklara bakarlarsa, belki dosyaları dolduracak kadar geniş bilgi çıkar.

واسند الحديث .

(*Ve esnede'l-hadîs*) diyor, yâni ne demek?.. Ebû Süleyman, hadis de rivâyet etmiştir. Hem de senedli, rivâyet zincirini ezberleyerek kendisi almış, kendisi de başkasına hadis rivâyet etmiş. Aynı zamanda hadis ravisi gibi olmuş yâni.

(*Ve esnede'l-hadîs*) dediği zaman, bizim müellifimiz ne yapar? Bir örnek verir. Yâni riâyet ettiği bütün hadisleri nakletmez, bir tane örnek verecek. Bakalım hangi hadisi verecek:

b. Allah İçin Tevâzu Etmenin Önemi

١- أخبرنا عبدُ الرحمن بنُ علي البزازُ الحافظُ ، ببغدادَ ، قال: حدثنا محمدُ ابن عمرَ بنِ الفضل ، قال: حدَّثنا عليُّ بنُ عيسى ، قال: حدَّثنا أحمدُ ابنُ أبي الحَوارِيِّ ؛ حدثنا أبو سليمانَ الدارانيُّ ؛ حدثنا عليُّ بنُ الحسنِ بنِ أبي الرَّبيع الزاهدُ ؛ عن ابراهيمَ بنِ أدهم ؛ عن محمدِ بنِ عَجْلان ؛ يذكرُ عن أبيه ؛ عن أبي هُريرةَ ، قال ، قال رسولُ الله صلى اللهُ عليه و سلم: مَنْ تَوَاضَعَ للهِ رَفَعَهُ .

TS. 75/1 (*Ahberenâ abdü'r-rahmâni'bnü aliyyini'l-bezzâzü'l-hàfız*) Sülemî diyor ki: "Bana Abdurrahman ibn-i Ali el-Bezzâz el-Hâfız bildirdi."

Bezzâz, manifaturacı demek. Yâni alimler aynı zamanda tüccar, bir meslek erbâbı. Neden?.. Helâl lokma yemek için, kimseye muhtaç yaşamamak için, kimsenin eline bakmamak için. Bezzâzlık yapıyor, para kazanıyor, geçimini sağlıyor, ama alim. Öğleye kadar çalışır, iki saat çalışır, haftada bir çalışır, neyse... Geçimini sağlar, kumaşını alır satar, parayı kazanır ama ilme kendisini vermiştir.

El-hàfız demek, şimdiki bizim hafızlar gibi demek değildir. *El-hàfız* demek, meşhur olduğu ilimde, o ilmin önemli bilgilerini ihtivâ etmiş büyük, deryâ gibi adam demek. Hâfız Zehebî dedin

mi, yâni o Kur'an'ı ezberlemiş insan demek değil, kendi dalının bütün ilmini yutmuş adam demek. Deryâ demektir yâni. Hafızmış bu Bezzâz.

(*Bi-bağdâd*) Sülemî'ye Bağdat'ta bu el-Bezzâz el-Hâfız söylemiş.

(*Kàle haddesenâ*) O da kimden almış: (*Muhammedü'bnü umere'bni'l-fadl*)'dan almış bilgiyi. O kimmiş?.. Cu'fî imiş. Cu'fî kimin nisbesi aynı zamanda, kimi hatırlatıyor?.. İmâm Buhârî'nin nisbesi. Hıfz ve ma'rifet erbâbı bir kimseymiş. Zilkàde ayında, 361'de vefat etmiş. Bağdat'ta o ötekisine söylemiş.

(*Kàle haddesenâ aliyyü'bnü îsâ*) Ona Ali ibn-i İsa söylemiş. O kimmiş?.. *Tarih-i Bağdat*'ta kısa bir bilgi varmış hakkında... (*Kàle haddesenâ ahmedü'bnü ebi'l-havâriyyi*) Ona da Ahmed ibn-i ebi'l-Havârî tahdis eylemiş. (*Kàle haddesenâ ebû süleymâne'd-dârâniyyü*) Ebû Süleymân-ı Dârânî de ona söylemiş. Yâni, o ondan almış. Ebû Süleymân-ı Dârânî'ye geldi.

(*Haddesenâ aliyyü'bnü haseni'bni ebi'r-rebi' ez-zâhid*) Şimdi Ebû Süleymân ed-Dârânî hadisi bunlara nakletmiş de, kendisi kimden almış?.. Bu isimden almış: Ali ibn-i Hasan ibn-i Ebi'r-Rebi' ez-Zâhid. Zahidlik sıfatıyla şöhret bulmuş olan Ali ibn-i Hasan ibn-i Ebi'r-Rebi'den almış.

(*An ibrâhimi'bni edhem*) O da İbrâhim ibn-i Edhem'den almış ki, İbrahim ibn-i Edhem mutasavvıfların büyüklerinden, bizim tarikatlarımızdan birisinin silsilesinde de yeri olan şeyhlerimizden yâni.

(*An muhammedi'bni aclân*) O da Muhammed ibn-i Aclân'dan almış. Medineli, Kureyş kabilesinden. İlmiyle âmil alimlerden, güvenilen kimse olduğunu birçok kimse söylemiş. Buhârî, hayatı hakkında bilgi vermiş filan... (*Yezkürü an ebîhi*) O da babasından aldığını söylemiş.

(*An ebî hüreyrete*) O da Ebû Hüreyre RA'dan duymuş. Ebû Hüreyre hakkında bilgi:

أبو هريرة ، عبد الرحمن بن صخر ، الدوسى ، الحافظ. صحابىٌّ

جليلٌ مشهورٌ ، روى عنه ثمانمائة نفس ثقات. مات سنة تسعٍ و

حمسين ، عن ثمانٍ وسبعين سنة.

(*Ebû hüreyreh, abdu'r-rahmâni'bni sahr*) Tabii, o Abdurrahman ibn-i Sahr'dır. Yâni babası Sahr, *sad-hı-re* ile. (*Ed-devsî*) [Devs kabilesinden.] (*El-hàfız*) Hàfız, yâni çok hadis ezberlemiş, çok hadis bilgisi olduğundan o sıfatı almış. Kur'an-ı Kerim'i de ezbere bilen bir kimse.

(*Sahabiyyün celîlün meşhûrun*) Yâni yüce bir sahabi, tanınmış bir sahabi Ebû Hüreyre RA. (*Revâ anhu semâne-mieh nefsün sikàt*) Yâni 800 tane güvenilen ravi Ebû Hüreyre'den hadisleri rivâyet etmiş. Yâni ne kadar insana ilim öğretmiş! (*Mâte sente tis'in ve hamsîn*) Sonra, 59 senesinde vefat etmiş. Yâni aşağı yukarı 680'de vefat etmiş. (*An semânin ve seb'îne seneh*) Bu ne demek? 78 yaşındayken vefat etmiş Ebû Hüreyre. Onu öğrenmiş olduk şimdi. RA... Yâni Peygamber Efendimiz'in sahabesinden.

Şimdi hadise geliyoruz ne demiş yâni: (*Kàle, kàle rasûlü'llàh salla'llàhu aleyhi ve sellem*) Ebû Hüreyre dedi ki "Rasûlüllah SAS şöyle buyurdu." Ne buyurmuş: [26]

مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ ، رَفَعَهُ (حل. عن أبي هريرة)

(*Men tevâdaa li'llâhi*) "Kim Allah rızası için tevâzu gösterirse (*rafeahû*) Allah onu yükseltir."

Başka rivayetlerde (*rafeahu'llah*) "Allah onu yüceltir." diye de

---

[26] Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.139, no:4894; Hz. Aişe RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.120, no:34663; Selmân-ı Fârisî RA'dan.

Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.276, no:8140; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.129; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.219, no:335; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.II, s.110, no:504; Hz. Ömer RA'dan.

Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VIII, s.46; Ebû Hüreyre RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.VIII, s.156, no:13067; *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.216, no:5730, 5735; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.1442, no:2445; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XX, s.179, no:21841-21844.

vardır.

هذا حديثٌ حسنٌ؛ أخرجه كذلك أبو نعيم فى الحلية .

الجامع الصغير ، ج:٢ ، ص:٥١١

(*Hâzâ hadîsün hasenün*) "Bu hadis hasen bir hadis-i şeriftir. (*Ahracehû kezâlike ebû nuaym fi'l-hilyeh*) Bu haliyle bu hadisi Ebû Nuaym el-İsfehânî *Hilyetü'l-Evliyâ*'da da ihrâc etmiş, yâni göstermiştir. Bu hadise bakmak istersen, *el-Câmiu's-Sagîr*'in 2. cildinin 511. sayfasına bak!" diyor.

El-Câmiu's-Sagîr kimindir?.. İmâm Suyûtî'nin eseridir. Bizim bu hocalarımızın *Râmûzü'l-Ehâdis*'i gibi, alfabetik bir hadis-i şerif kitabıdır.

Şimdi burada, bir şeyi size söyleyeceğim muhterem kardeşlerim! Ben bu hadisi kim kimden duymuş diye isimlerini okuyorum, aşağıda tercüme-i hallerine bakıyorum ya, o tercüme-i hallerinde, "Bu ravi zayıftır. Bu raviye bazıları kezzâb demiştir, yalancı demiştir." filan gibi ibareler oluyor ama, Sülemî almış kitabına. Hadisi de okuyoruz, bakıyoruz, hasen hadis çıkıyor. Yâni, raviler hakkında ileri geri sözler söylenmiş olması, ille söylediği söz yanlış mânâsına gelmez. Bunu hadisçiler bilsin veya hepiniz bilin! Yâni ille rivayetinde zayıf bir insan var diye, söz yalan veya yanlış demek değildir. Bu da önemli bir şey…

"—Efendim o hadisin senedinde filanca adam var, o ad zayıftır veya müdellistir veya kezzabdır, şöyledir, böyledir..."

Ama dur bakalım, doğruyu söylemiş olabilir, doğruyu nakletmiş olabilir. Hemen suçlayıp reddetmemek lâzım! Başka kaynaklarda te'yid etmek lâzım! İlim bu. Hadis ilminde bu meseleyi de bilsinler. Çünkü biz bu taraftan bunu söylerken, oradan da videoya alınıyor; biz öleceğiz, bu videolar seyredilecek, dinlenilecek... Herkes her şeyi bilsin! Yâni hadisin rivâyet zincirinde zayıf kimse var diye, hadis paldır küldür reddedilmez. Bu işin erbâbı bu işi biliyor.

Bize diyorlar ki:

"—Efendim *Râmûzü'l-Ehâdis* kitabında zayıf hadisler var..."

Tamam, zayıf hadis olduğunu bizim Gümüşhaneli Hocamız yazıyor. Hatta, "Ravilerinden filanca için kezzab demişlerdir, veya mevzuat kitabında bu yazılmıştır." filan diyor ama, yine de onu hadis kitabına almış. Yâni, demek istiyor ki:

"—Ben bunun mânâsının doğru olduğu kanaatindeyim. Alim olarak ben bunun doğruluğuna inandığım için, kitabıma aldım." demek istiyor.

Bu da önemli… Alim, salâhiyeti var, kanaati var. Yâni birisi gelmiş sormuş:

"—Bu hadis hakkında ne dersin?"

İncelemiş, onun vardığı kanaat:

"—Evet, bu hadis sahihtir."

O kanaate varmış. Ötekisi başka kanaatte olabilir. Ama o kanaatte olduğu için kitabına almış oluyor. Bu meseleyi de bilin.

Şimdi bıyıkları yeni terleyen, ulema sınıfına yeni giren bazı insanlar; İlâhiyatta okuyor, veya yüksek İslâm enstitüsünde okuyor, veya birazcık mürekkep yaladı filan... Ayağa kalkıyor, hop elinde kılıç, balta, sağa sola fidanları devirerek, kırarak gidiyor...

Dur bakalım! Dur evladım, daha senin bıyıkların yeni terliyor, sakalların çıkmadı daha, daha rüşdünü isbat etmedin. Öyle sağına soluna hemen saldırma! Şöyle bir dinlemeyi, anlamayı öğren, araştırmayı öğren!

Tamam, bir söz yalansa, yanlışsa; biz de karşıyız. Ama şu yalan diyor da bu doğru diyorsa, o zaman bir muhakeme etme bahis konusudur. Muhakeme edersin, hakim olursun, hakem olursun, belki bu taraf haklı çıkar. O zaman, yâni bu taraf haklıysa, sen o haksızın sözüne uyarsan, sen de haksızlık etmiş olacağın için, ihtiyatlı olmak lâzım, dikkatli olmak lâzım, ciddi olmak lâzım! Alimin huyu ciddiyet. Allah rızası için hakkı söylemek.

Bu hadis-i şerif hasen hadis-i şeriftir. (*Men tevâdaa li'llâhi refaahû*) diye rivâyet edilmiş burada… Başka rivayetlerde:[27]

[27] Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.139, no:4894; Hz. Aişe RA'dan.

مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَفَعَهُ اللَّهُ ، وَمَنْ تَكَبَّرَ وَضَعَهُ اللَّهُ (القضاعي عن عمر)

(*Men tevâdaa li'llâhi refaahu'llàhu*) "Kim Allah rızası için tevâzu ederse, Allah o tevâzu eden kulu alçakta bırakmaz, yüceltir, yükseltir. Şanını, şerefini, itibarını böyle aşağıda bırakmaz, yükseltir. Sevap verir, itibar verir, izzet verir, nimet verir, lütfeder, yardım eder, mânevî bakımdan maddî bakımdan yüceltir." diye de geçer.

Devamı da vardır: (*Ve men tekebbere vadaahu'llàh*) "Kim de kibirlenirse, böbürlenirse, büyüklenirse ne yapar Allah onu?.. Tepetaklak eder, Allah onu hor ve zelil eder. Onu aşağıya düşürür." Alaşağı eder yâni. Allah, kibir göstereni makamından tepetaklak alaşağı eder; tevâzû göstereni Allah-u Teàlâ Hazretleri yüceltir.

O halde tevâzu İslâmî huydur, tasavvufun medhettiği, bizim iktisab etmemiz gereken bir huydur. Mütevazı olacağız, kibirli olmayacağız. Öğünmeyeceğiz, böbürlenmeyeceğiz, haddimizi bileceğiz, edebimizi takınacağız, şımarık olmayacağız. Malımıza mağrur olmayacağız, ilmimize mağrur olmayacağız, rütbemize mağrur olmayacağız. Halim selim olacağız, tatlı dilli olacağız, mütevazı olacağız. Allah'ın sevdiği huy bu…

c. Tasavvuf ve Tevâzu

Evet, iyi ki bu hadis-i şerifi rivâyet etmiş Ebû Süleymân ed-Dârânî… Bize de fırsat çıktı, kendimiz de ibretimizi aldık, arkadaşlarımıza da nasihatimizi söyledik.

Tasavvufun en önemli huylarından, güzel huylarından birisi tevâzu... Derviş nasıldır?.. Yum gözünü bakalım, bir derviş düşün! Şöyle güzel bir derviş düşün!.. Nasıl bir insandır derviş?.. Derviş koyundan yavaştır, koyun gibidir, kuzu gibidir. Bazı

Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.219, no:335; Hz. Ömer RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.585, no:18294; *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.216, no: 5735; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.1442, no:2445; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XX, s.179, no: 21844.

arkadaşlarımız var, lakabı kuzu; ne güzel!.. Yâni sırtlan, aslan, at, katır, deve, ayı filan denmiyor, kuzu deniyor. Yâni ne güzel!

Derviş bağrı baş gerek.
Gözü dolu yaş gerek.

Dervişin bağrı yaralı olacak, gönlü kırık olacak, mahzun olacak. Gözü yaşlı olacak, yâni duygulu olacak, kaba saba bir insan olmayacak. Ayeti okuyacak, ağlayacak. Vaazı dinleyecek, gözleri yaşaracak. Çiçeğe bakacak, ağlayacak; gökyüzüne bakacak, ağlayacak; bülbülün sesini dinleyecek, ağlayacak... Hayrola yâ niye ağlıyorsun? Sorma, duygulandım işte... Tamam.

Bilmeyen ne bilsin bizi
Bilenlere selâm olsun!

Bilmeyen bilmez işte bu işi.

"—Bu adam niye ağlıyor koca sakalıyla?.."

Tamam kardeş, güle güle, hadi uğurlar olsun... Sen şuradan şöyle, o tarafa git. Bizim yolumuz böyle işte.

Bilmeyen ne bilsin bizi,
Bilenlere selâm olsun!

Ne güzel söylemiş Yunus Emre. Bilmeyen bilemez. Bu duyguyu tatmayan bilemez. Ama tadan da, bu tasavvufun ne güzel bir şey olduğunu bilir işte. Bildi mi de, yakaladı mı da o hazineyi, o deryâya daldı mı da, başka bir insan oluyor. İşte Yunus oluyor, Mevlânâ oluyor, Eşrefoğlu Rûmî oluyor, çok hoş bir insan oluyor. Yâni nâmı ölmüyor, sevgisi gitmiyor, gönüllere taht kuruyor, çok tatlı bir insan oluyor.

Fena olmuyor yâni. Adam mütevazı oldu diye, koyun gibi oldu, kuzu gibi oldu diye, boynu bükük oldu diye, sessiz sedâsız oldu diye nâmı silinmiyor. Nice böyle cebbâr adamlar var, heykelleri yıkılıyor, boynuna kement atılıyor, tangır tungur kırılıyor, yerlerde sürükleniyor... Ama nice böyle hırkasında kırk tane yaması olan insan var, gönüllerde taht kurmuş, sultan... Mânevî alemin sultanları oluyor.

Niye sultan lakabı veriliyor bazı kimselere?.. Evliyaullaha sultan lakabı veriliyor. Ankara'da var meselâ, Tâceddin Sultan. Bursa'da var meselâ, Emir Sultan. Sultan... Yâ ne yapmış bu?.. Derviş ama, sultan adını alıyor.

Allah bizi sevdiği kullarından eylesin... Mânevî bakımdan yükseltsin... Aman kibre düşmeyelim! Çünkü, insanı Allah yükseltirse yükseltir; Allah'ın alçalttığını hiç bir kimse yükseltemez. Krikolar kâr etmez, vinçler kâr etmez. Ne kadar yükseğe çıksa, oradan düşüşü daha beter olur. Kafası patlar, daha yüksekten düştü mü… Yâni aşağıdan düşseydi sadece dizi incinirdi, ama daha yukarı çıktı da düştü mü, kafası patlar. Bu daha fenâ olur.

Onun için, Allah bizi kibre düşürmesin... Haddini bilenlerden, edebini takınanlardan; arif, zarîf, kâmil, velî, mahbûb, makbul, merdî, mahmûd kullarından eylesin... Çok istiyorum öyle olmayı. Yâni hepinize de onu temennî ediyorum. Allah sevsin...

Çok yanlış yollar var şu dünyada. Şöyle dün akşam Boğaz'dan bu tarafa, Sarıyer'den bu tarafa şöyle deniz kenarında yürüyüp gelmek nasib oldu da şu zamane insanlarımızın, kızların,

erkeklerin, delikanlıların ne kadar şaşkın olduğunu; nasıl böyle vur patlasın çal oynasın, içkiyle, dansla, rezaletle, kepazelikle, çılgınlıkla, şeytanlıkla, nefsâniyetle, haramla, günahla nasıl ömür geçirdiğini gördüm. Ayıplayamıyorum, Allah ıslah etsin, çok korktum. Aman yâ Rabbi! Bizi sevdiğin yoldan ayırma!.. Bizi böyle asi, mücrim duruma düşürme yâ Rabbi!.. Edepsiz kul etme yâ Rabbi!.. Sevdiğin kul eyle yâ Rabbi!..

Allah insanı şaşırtırsa, çok fena… Evet eğleniyor orada, içkiyi içiyor, ortaya çıkmış ayı gibi göbek atıyor... Adam, senin işin ne? Bizim bildiğimiz, kadınlar göbek atardı. Çıkmış ortaya göbek atıyor, etrafındakiler alkış tutuyor, içki şişeleri masada, dambırtı, zımbırtı, tavan yerinden oynuyor. Eğleniyoruz diyorlar... Sorsan: Ne yapıyorsunuz?.. Eğleniyoruz.

Vah vah!.. Böyle gülerek geçen günlerin, ağlayarak öyle cezaları olur ki...

Bir zamanlar hatırlıyorum, Beyrut Orta Şark'ın Paris'i idi; çok eğlence yerleri vardı. İçki, kumar, diskotek, bar, pavyon yerleri vardı. Allah nasıl harb ve darbla gülemez hale getirdi Beyrut'u, ne hale getirdi. Daha önceki devirlerde nasıl olmuş Sodom Gomore şehirleri... Lut Kavmi, Âd Kavmi, Semûd Kavmi, Firavun vs... Neler olmuş.

Napoli'nin yakınındaki Pompei şehrinde, Vezüv yanardağı nasıl patlamış da bütün şehri bir anda nasıl küller istila edivermiş, yorgan gibi örtüvermiş. Nasıl içkiciler meyhanede, zina edenler o kötü evlerde o haliyle küller altında kalıvermişler. Kazıyorlar çıkıyor. Bir profesör arkadaş var, İtalya'da Pompei harabelerini gezmiş gelmiş, Ankara'da anlatmıştı. Yâni o zina haliyle, kötü halle, öyle yakalamış Allah.

Yâni, nasıl televizyonun bir sahnesinde, bazen tırak durduruyorlar, sahne karşısında öyle duruyor. Hayat bütün günahıyla, zulmüyle, çirkefliğiyle, şeytanlığıyla devam ederken, Vezüv bir patlamış, kızgın küller hop bir gelmiş, yakmış. Tabii üç yüz, beş yüz derece kül... İnsanın üstüne dökülünce ne oluyor, kapıdan pencereden girince?.. Her şey bir anda küller altında kalıyor, yanıyor. Ölüyor insan havasızlıktan, sıcaktan, zehirli gazdan... Ama nasıl ölüyor?.. Aynı halde. İçki mi tutuyordu, dans mı ediyordu, yatıyor muydu, kalkıyor muydu?.. O haliyle

yakalamış. “Onu da turistik diye, küllerini süpürgeyle silerek aynen o haliyle koruyorlar.” diyor.

Aman yâ Rabbi!.. Günah sahnesiyle aynen adam ölmüş, o haliyle asırlar sonraya ibret, turistler geliyor, bakıyor. İbret alan göz lâzım!

Allah ibret almayı nasib etsin... Ya o günahı işleyip dururken Tarabya’da, Emirgân’da, Bebek’te; falanca diskotekte, filanca barda, filanca pavyonda bir felâket gelse... Lût kavminin, Âd kavminin, Semûd kavminin helâk olduğu gibi bir anda helâk olsa... Müslümanlık değil ki o... Yâni onu yapan, o yaşam İslâmî bir yaşantı değil ki.

O kızlar... Göbek açık, omuz açık, göğüs açık, bacak açık... O adamlar... Bunlar benim milletim mi?.. Bunlar benim kardeşim mi?.. Kardeşim ama, nasıl kardeş?.. Ne hale gelmişiz...

Müslümanlar niye çalışmamış, bu aileler niye bu duruma düşmüş?.. Ezanların okunduğu, tekbirlerle alınan bir şehir, nasıl bu hale gelmiş?.. İçinden gâvurlaşmış yâni. Sırp, Bulgar, Ermeni, Rum, küfür, şeytan insanın neresine girmiş?.. Kaburgalarının içine girmiş, Boğaz’a gelmiş. Biz Bosna’da sanıyoruz, Kafkasya’da sanıyoruz, şeytan Boğaz’a gelmiş. Neresinin manzarası güzel, safalı yer, havası güzel yer, orada bar, pavyon, içki, zina, kumar... Aman yâ Rabbi!..

Şükretmek gerekirken, “Çok şükür yâ Rabbi, bu nimetleri vermişin ne güzel buranın havası, suyu...” diye orada on rekât, sekiz rekât namaz kılması lâzım gelirken, adam günaha dalmış. Gayrimüslimler gelmiş, turistler gelmiş, falancalar gelmiş... Allah kurtarsın...

Sırp’ı uzakta sanmayın. Sırp içinizde, içimizde, şehrimizde, Boğazımızda, yanı başımızda... Sırp bir sembol tabii…

d. Çok Ümitli Olmanın Zararı

٢ - أخبرنا أبو جعفر ، محمد بن أحمد بن سعيد ، الرازىُّ ، قال: سمعت العباس بن حمزة ، قال: حدثنا أحمد بن أبىى الحوارىِّ ،

قال: سمعت أبا سليمان الدارانىَّ ، يقول: إذا غلب الرجاء على الخوف فسد الوقت.

TS. 76/2 (*Ahberanâ ebû ca'ferin, muhammedü'bnü ahmede'bni saîdini'r-râziyyü, kàle: Semi'tü'l-abbâse'bne hamzete, kàle: Haddesenâ ahmedü'bnü ebi'l-havâriyyi, kàle: Semi'tü ebâ süleymâne'd-dârâniyye, yekùlü: İzâ galebe'r-recâu ale'l-havfi fesede'l-vaktü*)

Ebû Ca'fer Muhammedi'bni Ahmedi'bni Saîd er-Râzî bana haber verdi diyor kitabı yazan Sülemî. O da Abbas ibn-i Hamza'dan işittim diyor. O da Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî'den duydum diyor, o da meşhur bir mutasavvıftır. O da Ebû Süleyman'ın bizzat kendisinden duymuş. Tercüme-i Hâli anlatılan kişiden duymuş. (*Yekùlü*) Şöyle diyor bu Ebû Süleymân ed-Dârânî:

(*İzâ galebe'r-recâu ale'l-havfi, fesede'l-vaktü*) Bu sözün mânâsı ne demek: "Ümit korkuya galip oldu mu, zamane fesada uğrar, bozulur."

Kim bu sözlerden ne kadar anladı bilmiyorum, anlatmak için biraz açıklama yapalım: "Ümit korkuya galip geldi mi, zamane fesada uğrar." Her şey bozulur yâni, fitne fesat olur, karma karışık olur işler demek. Ne demek bu?.. İnsanda bir recâ var. Recâ ne demek Arapça'da? Ummak demek. Ümit var.

Hepimiz Allah'ın rahmetini umuyoruz. Müslümanız diye Allah bizi cennete soksun diye temennî ediyoruz, inşâallah cennete gireriz diyoruz değil mi? Ümidimiz var. Hem de Allah, "Allah'tan ümit kesmeyin!" diye emretmiş,

لاَ تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ (الزمر:٥٣)

(*Lâ taknetù min rahmeti'llâh*) "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin!" (Zümer: 53) diye ümidimiz var, tamam recâ bu, ümit.

Bir de havfullah var, havf var, o da korkmak: "Ya Allah bana cennetini nasib etmezse, ya kızarsa, gazap ederse... Ya beni

cehenneme atıp cayır cayır yakarsa... Sobaya elimi tutamıyorum, kibriti tutamıyorum; ya beni ateşin içine hop iterse, cayır cayır yanarsam, ölmeden o azabı devamlı çekersem, yıllarca, yüzyıllarca cehennemde fokur fokur, cayır cayır, çatır çatır yanarsam..." Korku var bir de... Havfullah, Allah'tan korkmak...

Recâ, Allah'ın rahmetini ummak. "İnsanda havf u recâ olacak." demiş büyüklerimiz. Neden?.. ümit olmazsa insan yaşamaz, ölür. Korkudan ölür insan. Ümidi olacak ki; "Allah'ın rahmetine ererim, Allah inşâallah beni kahretmez. Allah beni gazabına uğratmaz, cennetine sokar, lütfuna erdirir; Peygamber Efendimiz'le, şeyhlerimizle, pirlerimizle Allah'ın lütfuyla cennete gireriz..."

Ümit bu, ümit dünyası… İnsan ümit ediyor da neler yapıyor. İş kuruyor, kazanacağım diye. Tahsile giriyor, büyük adam olacağım diye... Büyük şehre geliyor, sonucu iyi olacak diye... Neler... Ümit dünyası yâni. Ümit var hepimizde... Dinî bakımdan da öyle…

Ama çok ümit olursa ne olur? (*İzâ galebe'r-recâu ale'l-havfi, fedese'l-vaktü*) Korkuya ümit galip gelir de, adam çok ümitli olursa...

"—Elbet gireriz cennete yâ... Elbet Allah bana lütfeder yâ... Ben müslüman değil miyim yâ, elbette Allah bana yardım eder be!.." diye böyle fazla ümitli, fazla iyimser olursa, ne olur?.. İş bozulur.

Neden?.. İbadetlerine koşmaz, günahlardan kaçmaz, vazifelerini yapmaz, gevşer, tembelleşir, ümidi lüzumsuz, fazla ümid beslediğinden dolayı belâsını bulur, mahvolur. Öyle o kadar ümitli olmağa gelmez.

Ebû Süleymân ed-Dârânî Hazretleri ne diyor: "Öyle fazla heveslenmeyin; biraz da korkun, titreyin!" diyor. "Hatta korku biraz daha fazla olsun!" diyor. Korku biraz daha fazla olsun ki, insan cehennemden korunmak için günahlardan sakınsın. Korku biraz fazla olsun ki, "Aman cenneti elden kaçırmayayım!" diye ibadete düşsün, geceleyin kalksın, namazını kılsın. E fazla ümit etti mi gevşiyor. Sabah namazına kalkmıyor, camiye gelmiyor, tesbihini çekmiyor, Kur'an'ını okumuyor, dersine çalışmıyor, harama helâle aldırmıyor... Neden?.. İyimser, havâî, böyle şey... O zaman olmuyor.

Demek ki, Ebû Süleymân Hazretleri'nin tavsiyesi: "Biraz da Allah'tan korkun!" demek. Fazla ümitli oldu mu insan, o zaman iş berbatlaşır demek.

Bu ne zamana kadar, nasıl olacak?.. Hadis-i şeriflerde Peygamber SAS bildiriyor ki: İnsanın hayatı boyunca havfı, korkusu, Allah'tan korkusu recâsından fazla olacak. Gözü yaşlı olacak, korkacak, titreyecek... Ölümüne yakın, yaşlandığı zaman, ümidi çoğalacak, korkusundan daha galip olacak:

"—Eh bunca yıl yaşadım, dilerim ki Rabbim beni rahmetine erdirir. Saçımız ağardı, belimiz büküldü..."

Zaten günahla ilgisi yok, adam yetmiş yaşında, yetmiş beş yaşında, camiye gediyor, ibadet yapıyor. Haramla, günahla ilgisi yok... E o zaman, Allah'a karşı hüsn-ü zannının ve recâsının galip olmasını Peygamber Efendimiz tavsiye ediyor. Öyle düşünecek.

"—E evvelce niye korku galip?.."

Çünkü nefis var, şeytan var; gevşerse, günaha dalar veya ibadetleri yapamaz diye o zaman korksun. Öteki zamanda da, Allah'ın rahmetine ümidini çoğaltsın diye hayatımızı böyle tanzim edeceğiz.

Şimdi bugünkü durum nedir?.. Bugünkü durum: Millet hiç korkmuyor, korkudan hiç nasibi yok. Efe hepsi. Hepsi böyle kabadayı… Hem de kime karşı kabadayı, kime karşı yumruk sıkmış?.. Kur'an'a karış yumruk sıkmış, Allah'a karşı yumruk sıkmış, dine karşı yumruk sıkmış... Aldırmıyor, korkmuyor. "Cehennemlik olursun!" diyorsun, gülüyor:

"—Oh oh, ısınırım!" diyor, "Kış gününde rahat ederim!" diyor, alay ediyor meselâ.

"Adamın birisi cennete gitmiş de, bakmış hep softalar var. Sıkılmış canı, cehenneme gitmek için çare aramaya başlamış. Oradan cehenneme gitmiş." diyor filan.. Yâni alay ediyor, kafa yapıları böyle.

Bu neden oluyor?.. Açıyorsun şiirleri: "İçinde mi dışında mı, püskülünün ucunda mı, şeytan bunun neresinde?" diye soruyor şair. Yâni, saz şairi sazı savunuyor, müdâfaa ediyor. Birisi, "Şeytan aletidir." demiş saza. Hadis-i şerifte öyle geçiyor. Öyle dedi diye, bu da alay ediyor. Şeytan bunun neresinde?.. İçinde mi,

dışında mı, püskülünün ucunda mı, telinde mi, göbeğinde mi, ucunda mı filân diye alay ediyor.

E alay edilir mi!.. Hadisle, ayetle alay edilir mi!.. Bu eğlence aletidir, dımbırtıdır, zımbırtıdır, insanı keyfe götürür, zevke götürür... Düğünde bayramda, "Gel bakalım!" derler, "Çal biraz da, keyiflenelim!" derler. "Bitir bakalım içkiyi!" derler, "İçelim!" derler. Oh derler, ah derler, nara atarlar filan... Çalgı günahın arkadaşı, nefsi kuvvetlendiren bir şey… Besbelli bir şey yâni bu.

Alay ediyor: "Vaiz bizi cehennemle pek korkutma, yâni çok acı cehennemden bahsetme biz alışkınız, korkmayız." diyor bilmem ne... Böyle şiirler dolu.

Tevbe ettim ki, etmeyem tevbe;
Tevbeye tevbe-i nasûh olsun!

"İçkiye tevbe etmem bundan sonra, tevbe etmeye tevbeler tevbesi..." diyor. "Tevbe etmeyeceğim, içki içmeğe devam edeceğim!" diyor meselâ. Böyle adamlar var, böyle zıpırlar var.

"Sâkî getir ol bâdeyi... Getir bakalım o içkiyi, o erguvan renkli meşrubatı, içelim, kafayı çekelim, bulalım... Gülelim eğlenelim, kâm alalım dünyadan..." diyor. Lafa bak!

Haliç o zaman çok güzel mesire yeriymiş, karşı tarafı Kağıthâne'ymiş. Sâdâbâd köşkü varmış, kaplumbağaların üstüne mum dikerlermiş. Kaplumbağalar yavaş yavaş yerlerde dolaşırmış, mumlar ışıklar, her taraf eğlence meğlence... Kadınlar erkekler gizli gizli orada... Ne diyor Nedim:

Gülelim, eğlenelim, kâm olalım dünyadan,
Mâ-i tesnîm içelim çeşme-i nev-peydâdan,
Görelim âb-ı hayât aktığın ejderhâdan,
Gidelim servi revânım yürü Sa'dâbâd'e…[28]

[28] Nedim'e ait şarkının tamamı şöyle:
Bir safa bahşedelim gel şu dil-i nâ-şâde;
Gidelim serv-i revânım yürü Sa'dâbâd'e…

Gel koluma, gir koluma yürü gidelim. Hadi bakalım... Ne haber yâ Nedim, ne haber! Yâ bir de bunun *ba'de vefâtihî* var, ölümden sonrası var insanın. Yâni sen öyle dersin ama, bu sözlerin de içkicilerin, çalgıcıların hoşuna gider ama, bir de ölümden sonrası var!.. Bir de Nedim'i şimdi birisi rüyada görse de, sorsa bakalım:

"—Nedim, ne haber!?.. Sâdâbâd şiirinden memnun musun şimdi, aldın mı kâmını? Söylediğine pişman mısın, değil misin?"

Arapların İmriu'l-Kays'ı var, cahiliye devrinin meşhur şairi. Edepsiz, ahlâksız, zinakâr, alçak bir herif... Peygamber Efendimiz diyor ki:

"—İmriü'l-Kays, cehenneme gidecek şairlerin önderidir, en başıdır."

Edepsiz... Ama çok güzel şairmiş, bilmem neymiş, Arap edebiyatının cahiliye devrinin en büyük şairiymiş.

"—Gördün mü şimdi en büyük şairliği?.. Peygamber Efendimiz

İşte üç çifte kayık iskelede âmâde;
Gidelim serv-i revânım yürü Sa'dâbâd'e…

Gülelim, oynayalım, kâm alalım dünyâdan;
Mâ-i tesnîm içelim, çeşme-i nev-peydâdan;
Görelim âb-ı hayât aktığın ejderhâdan;
Gidelim serv-i revânım yürü Sa'dâbâd'e…

Geh varıp havz kenarında hurâmân olalım,
Geh gelüb Kasr-ı Cinân seyrine hayran olalım,
Gâh şarkı okuyub gâh gazel-hân olalım,
Gidelim serv-i revânım yürü Sa'dâbâd'e…

İzn alıp Cum'a namazına deyû mâderden,
Bir gün uğrulayalım çerh-i sitem-perverden,
Dolaşıp iskeleye doğru nihân yollardan,
Gidelim serv-i revânım yürü Sa'dâbâd'e…

Bir sen ü bir ben ü bir de mutrib-i pâkîze-edâ;
İznin olursa eğer, bir de Nedîm-i şeydâ;
Gayrı yârânı bugünlük edib ey şuh fedâ;
Gidelim serv-i revânım yürü Sa'dâbâd'e…

sana ne dedi? Cehenneme gidecek insanların ta başında gidecek, önderi olacak, kafile başkanı. Hoşuna gitti mi şimdi?.. Yaptın, içtin, ettin ama, şimdi güzel oldu mu?.."

O bakımdan muhterem kardeşlerim bir insan bir iş yaptı mı bazı insanlar sever, alkışlar; bazı insanlar kızar, tenkid eder, beğenmez. Sen sakal bırakırsın, namaz kılarsın; bazısı kızar:

"—Bu kadar softa olma!.."

Tesbih çekersin.

"—Bu kadar tesbih çekme!.. Eğleneceksin tamam ha. Hah ya, şöyle biraz hayattan kâm olmayı öğren, yobazlığı bırak!" filan der.

Ama gerçekte hangisi doğru? Gerçek doğru hangisi?.. Gerçek doğrunun ölçüsü ne?.. Gerçek doğrunun ölçüsü Kur'an-ı Kerim, şeriat-ı garrây-ı Ahmediyye; fıkıh kitaplarının, ilmihal kitaplarımızın yazdığı bilgiler. O kadar...

İçki haram, zina haram, faiz haram, gayr-ı meşrû kazanç haram; eğlence, nâ-mahremlerle oturup kalmak, düşmek kalkmak haram, çalgıyı bu manada kullanmak haram... Bu mânâda şeytanın aleti, tuzağı. Çok net, çok aşikâr.

"—E şimdi, de sen sanat düşmanı oldun. Bu kadar radyo var, televizyon var, dımbırtı var, zımbırtı var... Sen de çıkmışsın 20. Yüzyıl'da, bir de profesörüm diyorsun... Hoppala! Şimdi sen çıktın, çalgıya böyle dedin..."

E kötü yolda kullanılıyor. Yâni şurada şimdi Boğaz'da eğlenilecek zaman mı? Kan ağlanacak zaman yâ! Bosna gitmiş, Azerbaycan gidiyor, sana geliyor yangın... Yarın bu heriflerin yüzünden Allah buraya bir belâ verirse, nereye kaçacağız?.. Düzeltmek vazifemiz. Nereye kaçacak?.. Suriye kabul edecek mi? Mısır kabul edecek mi? Irak kabul edecek mi?.. Geçirecek mi seni o anarşi bölgelerine, nereye gideceksin? Suud alacak mı seni?.. Mekke'ye, Medine'ye hacca bile almıyor ya. Yirmi bin tane hacı hacca gitmek istedi de, aldı mı?.. Almadı. Kontenjan, montenjan, ıvır zıvır... Kalan kaldı, ağladı durdu. Gözümüzü açalım muhterem kardeşlerim!..

Dünya insanı aldatır. “Fâni dünya hoştur amma, àkıbet mevt olmasa!” Hocamız bunu çok söylerdi. Fâni dünya hoştur ama, zevki, çalgısı güzeldir ama; ölüm var, ölümden sonra muhakeme var, ceza var, cehennem var...

Evet, (*İzâ galebe’r-recâu ale’l-havfi fesede’l-vakt*) İnsanın ümidi korkusuna galip oldu mu, vakit fâsid olur, hayat bozulur, zamane mahvolur demek yâni. İşte şimdinin misali bu... Şimdi korku yok, herkes, “Allah affeder.” diyor.

“—Yâ niye böyle yapıyorsun günah!”

“—Allah affeder...”

Nereden biliyorsun affedeceğini?.. Allah kimi affedeceğini, kimi affetmeyeceğini Kur’an-ı Kerim’de bildirmiş, ilmihal kitaplarında yazılmış. Herkesi affetmez ki!.. Herkesi affetmez. Bazısının tevbesini kabul etmez. Zamanı var, şekli var, yeri var...

Neyse, bu kadar bilgi kâfi geldi, anlaşıldı. Yâni, insanın ümidi korkusuna galip oldu mu, zamanesi mahvolur. Veyahut, genel olarak bir toplumda ümit korkudan fazla oldu mu, zamane bozulur, fasid olur. Fesat çıkar ortaya demek. Güzel söylemiş rahmetu’llàhi aleyh Ebû Süleymân Hazretleri…

e. Kalp Temizliğinin Önemi

٣ - وبه قال أبو سليمان: ليت قلبى فى القلوب كثوبى فى الثواب ! و كانت ثيابه وسطًا.

TS. 77/3 (*Ve bihî kàle ebû süleymân*) Yine aynı senedle, Ebû Süleymân şöyle demiş: (*Leyte kalbî fi'l-kulûbi ke-sevbî fi's-siyâb ve kânet siyâbühû vasatà.*)

Bak ne demiş Ebû Süleymân Hazretleri:

(*Leyte kalbî fi'l-kulûbi ke-sevbî fi's-siyâb*) "Keşke kalbim kalpler arasında, elbiseler arasında benim şu elbisemin olduğu gibi olsaydı."

Altında diyor ki yazar, kitabı yazan veya o zamanda onu gören: (*Ve kânet siyâbühû vasatâ*) "Giyimi de öyle çok anlı şanlı değildi, ortaydı. Orta bir giyimi vardı. Öyle süslü pek giymezdi ama..."

Ne demiş?.. “Keşke kalbim öteki kalblerin yanında, elbisemin öteki elbiselerin yanında olduğu gibi olsaydı.” Yâni vasat bir elbise, fazla süslü, zinetli, sırmalı, işlemeli, gösterişli filan da değil yâni. “Keşke elbisemin öteki elbiseler yanındaki mevkii, makamı, durumu gibi kalbim de öteki kalbler arasında öyle olabilseydi.”

Muhterem kardeşlerim! Allah neye bakıyor? İnsanın rütbesine, mevkiine, makamına, şekline, şemâline, yüzüne bakmıyor. Nesine bakıyor?.. Kalbine bakıyor. Kalb güzel olacak. Kalb, yâni ne demek?.. Gönül... Yoksa kalbi sağlam olur, manda ciğeri gibi ciğeri olur, öküz kalbi gibi kalbi olur; ama, hırsızsa, arsızsa, edepsizse, hiç kıymeti yok... Yâni kalbin sağlamlığı o değil, gönül temiz olacak, pâk olacak, güzel olacak...

“—Keşke gönlüm öteki gönüllerin yanında, elbisemin öteki elbiseler yanında olduğu kadar bile olabilseydi.” diye temennî etmiş. Çünkü gönlün temiz olması kolay bir şey değil.

Şöyle kendini bir düşün: Kimlere ne kadar kızıyorsun, aklından neler geçiriyorsun? Gönlünden neler kuruyorsun, neler istiyorsun?.. Oooh! Her gönlümüzden geçeni yapsaydık, ne günahlar olurdu. Gönlümüz çünkü iyi değil. İşte bu gönle bakıyor Allah... Bu iyi olmayan gönle bakıyor. O zaman ne olacak?.. Allah sevmeyecek. Güzel olursa, sevecek. Gönlü temiz olursa, pâk olursa, nurlu olursa sevecek; pis olursa, mülevves olursa, habis olursa sevmeyecek.

Onun için, kalbin temizliği, yâni gönlün temizliği çok önemli. Gönül temizliği yapıyor muyuz?..

“—Ben dişlerimi arada fırçalarım, misvaklarım filan... Dişlerimi temizliyorum. Ben vücudumu arada sırada yıkarım. Haftada bir, iki, üç veya her sabah... Her namazda abdest alıyorum, elimi ayağımı yıkıyorum, bir temizlik yapıyorum.”

Tamam... Elini temizliyorsun, terini temizliyorsun, tırnağını kesiyorsun, saçını tıraş ediyorsun, kıllarını izale ediyorsun... İyi güzel!.. Kalbin?..

“—Benim kalbim temiz...”

Nasıl temiz, ne kadar temiz, emin misin, doğru mu, düşün bakalım! Düşünüyor musun yâni, kalbinin temizliğini takip ediyor musun, kontrol ediyor musun? Etmiyorsun. Çok kimse etmiyor.

%99.9, binde 999 etmiyor. Ekseriyet, kalbinin temizliğiyle ilgili bir kontrol yapması gerektiği kanaatinde bile değil. Bu meseleden bile haberdar değil. Kalbinde neler vardır adamın. Ah gösteren bir alet olsa da, kalbini bir görse insan...

Eskiden evliyaullahtan bir kimsenin torunu, dedesinin yanında oturuyormuş. Kapıdan birisi gelince,

"—Aaaa dede tilki geldi içeriye!"

"—Sus evladım…"

Yere oturuyormuş, bir başkası geldi,

"—Aaaa dede domuz geldi içeriye!"

"—Sus evladım yâ!"

Biraz daha şey yapıyormuş. Tilki, domuz filan girmiyor, adam giriyor ama, çocuk öyle diyor.

Bir başka daha geliyor:

"—Aaaa ayı girdi içeriye dede!"

Demiş ki:

"—Keşfi açılmış çocuğun... Biraz ekmek verin şuna, âşikâre yesin, keşfi kapansın."

Sîretini görüyor. Yâni domuz sîretli, tilki sîretli, ayı sîretli, yâni içi, gönlü o gönülde olan insan.

İnsan kalıbında ama, kalbinden geçen fikirler itibariyle ayı gibi, domuz gibi... Şehvetinin esiri, hırsının esiri, fitne fesat... vs. İşte kalbi öyle oldu mu, sevmiyor Allah. Onları ne yapmak lâzım?.. Düzeltmek lâzım. İyi bir kalbe sahip olmak lâzım! İyi bir niyete sahip olmak lâzım!

E bu neyle düzelecek? Bunun terbiyesinin yolu, yöntemi usûlü?.. Tasavvuf işte bu… Bunu başka yerde temizlemek mümkün değil. Nasıl temizleyeceksin?.. Balığı tutuyorsun, kafasını kesiyorsun, karnını yarıyorsun, hop içindeki barsaklarını, ciğerlerini atıyorsun, suya iki-üç defa sokup çıkarıyorsun, kanını çıkarıyorsun, ortasını açıyorsun. Yıkadıktan sonra fırına veriyorsun. Tamam...

Balığı böyle temizledin ama, kalbini nasıl temizleyeceksin?.. Bıçağı saplasan ölürsün. Ne yapacaksın yâni?.. Tasavvuf olacak, tasavvufî terbiye olacak. Nefsin kötü huylardan, ayıplardan temizlenmesi lâzım! İnsanın mânevî bakımdan, gönlünün terbiye

edilmesi lâzım, seyr-i sülûkü sonunda temiz gönüllü, has halis kâmil bir müslüman haline gelmesi lâzım.

Şimdi millet bundan haberdar değil. Dervişim diyor. İyi ama, böyle dervişlik olmaz ki! Kibirli... Olmaz! Sabırsız... Olmaz! İtaatsiz... Olmaz! Hasetçi... Olmaz! Kindar... Olmaz! Bunları atacaksın.

"—Nasıl atacağım?.."

İmâm Gazâlî'nin *İhyâ-ı Ulûm*'unu oku. Oku, oku, oku!.. Yâni reçeteler var, yok değil. Veya, gel tekkeye, çalış!..

f. Dünyaya Dalmanın Zararı

٤ - وبه قال أبو سليمان: من صارع الدنيا ، صرعته .

TS. 77/4 (*Ve bihî kàle ebû süleymân: Men sâraa'd-dünyâ saraathu*) Aynı rivâyet zinciriyle Ebû Süleymân Hazretleri buyurdu ki:

(*Men sâraa'd-dünyâ saraathu*) "Kim dünyayı yeneceğim diye, dünya ile güreşmeğe kalkarsa, yenemez. Dünya onu pes ettirir, sırtını yere getirir. Dünya onun sırtını mindere yapıştırır, dünya onu yener. Kim dünyayı yenmek istiyorsa, yenmeğe kalkışırsa, dünya onu yener."

Muhterem kardeşlerim! Dünya nedir?.. Şu yuvarlak küre mi?.. Yâni beş kıtası, okyanusları, kutupları, meridyenleri, paralelleri olan mı?.. Hayır! Dünya nedir?.. Hayat-ı dünyâdır. Yâni şimdiki hayatımızdır. Biz şimdi neredeyiz?.. Hayat-ı dünyadayız. Şu hayattayız. Sonra ne var?.. Hayat-ı ahiret var. Öldükten sonraki hayat var. Şu anda biz, ölmeden önceki hayatımızı yaşıyoruz. Bu dünya hayatı ana gaye değil. Asıl gàye ahiret hayatıdır. Yâni öldükten sonraki alem ve hayat asıl hedefimizdir. Biz orayı düzgün yapmağa çalışacağız.

Dünyadaki vazife nedir?.. Dünya bir imtihan yeridir, dünya bir çalışma yeridir, dünya bir kazanma yeridir. Nereyi kazanacağız?.. Öbür alemi, ahireti kazancağız.

Ama birçok kimse ne yapıyor?.. Hiç ahireti düşünmüyor,

dünyayı yaşamağa çalışıyor. Boğaz'da köşk, altında araba, cebinde para, keyfi yerinde olsun, yesin içsin, gezsin, tozsun, eğlensin... Herkesin genel gàyesi o... Sizler biraz bundan vazgeçmişsiniz, gelmişsiniz böyle bir yere, diz çökmüş oturmuşsunuz. Başkası diz çöküp oturmaz.

"—Yâ biraz güzel bir yerde konuşsun hoca! Başka yer mi yok?.."

Şöyle rahat koltuk olsun, maroken koltuklar, güzel, serin bir salon, kadife perdeler... Şöyle sahne açılsın, beyefendi otursun, kahveler gelsin, meşrubatlar gelsin..." Hoca çıksın orada konuşsun, bunun da keyfi devam etsin.

Yâni, herkes böyle diz çökmeğe râzı olmaz. Her hoca da böyle oturmağa da râzı olmaz. Bazı profesörler... Keyifler yukarıya doğru gider. Yâni, ekseriyetle insanlar keyfinin esiridir, zevkinin esiridir. Sen oruç tutuyorsun, sen namaz kılıyorsun, sen uykuyu terk ediyorsun, sen Allah yolunda gitmeğe çalışıyorsun... Sen Bosna'ya, Hersek'e gidiyorsun, canını tehlikeye sokuyorsun... Herkes böyle şeylere düşmez. Ekseriyet düşmüyor, değil mi?.. Normal olarak bu. İşte dünyaya dalmış ekseriyet. Yâni bu hayata dalmış, ahireti unutmuş.

"—Kim bu dünyaya dalarsa, elde edeceğim derse; dünya onu elde eder, yener, kendisine bend eder, esir eder, ahireti mahvolur." Yâni, "İyi müslüman olup da dünyayı yenmek; dünyaya dalıp da iyi müslüman kalmak mümkün değildir." demek istiyor, Ebû Süleymân onu demek istiyor.

Yâni, "Sen ahiretini imar etmeğe çalış! Yoksa bu dünyayı imar edip de, gene iyi müslüman olacağım dersen, bu konuda çok kimseler çalıştı, çok uğraştılar, dünyayı yeneriz dediler; hem dünyalık olsun, hem onu yeneriz dediler ama, yenemediler, dünya onları tuşa getirdi. Yâni ahiret vazifelerini, ibadetlerini yapamaz duruma getirdi de ahirete kötü durumda gittiler." demek. Yâni ana mânâsı, söylemek istediği söz bu.

(*Men sâraa'd-dünyâ saraathu*) "Kim dünyayı elime alırım, hükmederim, râm ederim kendime derse, öyle olmaz. Aksine dünya onu kendi hükmü altına alır, râm eder, ahiretini yaptırtmaz, aldatır, oyalar. Fânî dünyanın güzellikleri oyalar

oyalar, aldatır, aldatır... Tûl-i emel, yaşayacağım, inşâallah ihtiyarlayacağım, inşâallah emekli olacağım derken, ölüm bir gelir; "Bir tel kopar ahenk ebediyyen kesilir." Hayat biter, sevap kazanma imkânı tükenir. İnsanın yaptığı şeyler, günahlar, hesabını verme durumu ortada kalır.

Bu duruma düşmeden, ahirete hazırlanacağız. O hal gelmeden, ahireti kazanacağız. Bu dünyanın zevklerine takılıp, ahireti kazanma işinde gevşeklik ve ihmal ve tembellik yapan pişman olur, diz döğer, perişan olur, mahvolur ama;

شَرُّ النَّدَامَةِ يَوْمُ الْقِيَامَةِ (القضاعي عن عقبة بن عامر)

(*Şerrü'n-nedâmeti yevme'l-kıyâmeti*)[29] "En kötü pişmanlık, kıyamet günündeki pişmanlıktır, ahiretteki pişmanlıktır."

Muhterem kardeşlerim! Mahkeme-i Kübrâ'da, hesabın olduğu yerde pişmanlık duymanın insana faydası olmayacak.

Pişmanlığı şu anda duy, şurada duy, tevbe et, Hakk'ın yoluna gir, ahiret için çalış. Akıllıca olan iş budur, gerisi lâf u güzaf... Tasavvuf da budur, din de budur, kurnazlık da budur, akıllılık da budur.

Allah bizi yanıltmasın, şaşırtmasın, hedeften saptırmasın, yolundan ayırmasın, cennetiyle cemâliyle müşerref eylesin...

Fâtiha-i şerîfe mea'l-besmele!..

26. 06. 1993 - İstanbul

---

[29] Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.269, no:1337; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.371, no:3659; Ukbetü'bnü Àmir RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.XIII, s.296, no:35694; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.I, s.343, no:702; Zeyd ibn-i Hàlid el-Cühenî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XV, s.1367, no:43587, 43595, 44391; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.527, no:1541.

9. EBÛ SÜLEYMAN ED-DÂRÂNÎ HZ. (2)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidinâ muhammedin ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ecmaîn... Emmâ ba'd.

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı üzerinize olsun...

Tasavvuf büyüklerinin hayatını anlatan, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî adlı büyük alimin eseri *Tabakàtü's-Sùfiyye* isimli kitabın, 77. sayfasının 5. paragrafını okuyacağız ve devam edeceğiz.

Fakat bunları okumağa başlamazdan önce, zevkle yaptığımız bir vazife var: Başta Peygamber SAS Efendimiz'in rûh-u pâkine hediye olsun diye, sonra sâir enbiyâ ve mürselîn, ve cümle evliyâullah u mukarrebînin, ve hàssaten Peygamber Efendimiz'in mânevî irşâd vazifesinde varisleri ve vekilleri olan sâdât ve meşayih-ı turuk-ı aliyyemizin;

Bu beldeleri fetheden fâtihlerin, şehidlerin, gâzilerin ve fâtihlerden önce buralara cihad için gelmiş olan Ebû Eyyüb el-Ensârî ve sâir sahabe-i kirâmın; ve her beldede nice enbiyâ gelmiş geçmiştir diye ayet-i kerimelerde bildiriliyor, bu beldeden gelmiş geçmiş olan cümle enbiyâ ve mürselînin, Yûşâ AS'ın — *salevâtu'llàhi ve selâmühû aleyhim ecmaîn*— ve cümle hayrât ve hasenât sahiplerinin; şu içinde ibadet ettiğimiz güzel tekkenin bânîsi Selâmi Mustafa Efendi'nin, yukarıdaki Şeyh Murad tekkesinin içinde medfun bulunan ariflerin, Şeyh Murad-ı Münzevî'nin, Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin, Haydar Baba Hazretleri'nin ve sâir evliyâullah ve sàlihînin ruhlarına;

Bu kitabı yazan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin ve kitabın içinde isimleri geçen tasavvuf büyüklerinin ruhları için; uzaktan

yakından, bu güzel kitabın okunmasına iştirak etmek üzere buraya gelmiş olan —ben de bu gün çok uzaklardan, Adapazarı'ndan koşarak geldim— bütün kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan sevdiklerinin, yakınlarının, babalarının, annelerinin, dedelerinin, ninelerinin, ecdâd u ceddât u akraba u taallukàtının ruhları için; ruhları şâd olsun, kabirleri nur dolsun, makamları a'lâ olsun, bizler de dünya ve ahiretin hayırlarına erelim, Rabbimiz'in rızasına vâsıl olalım, cennetiyle, cemâliyle müşerref olalım diye, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerife okuyup öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Allah'ın Yardımı ve Koruması

أخبرانا عبدُ اللهِ بنُ محمد بنِ عبدِ اللهِ بنِ عبد الرحمنِ الرازىُّ ، قال: أخبرانا إسحٰق بن إبراهيمَ بنِ ابى حسَّان الأماطى ، قال: سمعت أحمدَ بنَ أبى الحوارىِّ ، قال: سمعت أبا سليمان الدارانىَّ ، يقول: من أحسن فى نحاره كوفئ فى ليله. من أحسن فى ليله كوفئ فى نحاره. ومن صدق فى ترك شهوتٍ ، ذهب الله بها من قلبه. والله ا كرم من أن يعذِّب قلبًا بشهوةٍ تركت له.

TS. 77/5 (*Ahberenâ abdu'llàhi'bnü muhammedi'bni abdi'llâhi'bni abdi'r-rahmâni'r-râzî) Abdi'r-rahmâni'r-râzî* olacak, oraya üstün hareke koymuş, yanlış.

(*Kàle: Ahberenâ ishàku'bnü ibrâhime'bni ebî hassâne'l-emmâtî, kàle: Semi'tü ahmede'bne ebî'l-havâriyyi, kàle: Semi'tü ebâ süleymâne'd-dârâniyye, yekùl: Men ahsene fî nehârihî, kûfie fî leylihî; ve men ahsene fî leylihî, kûfie fî nehârihî; ve men sadaka fî terki şehvetin, zeheba'llàhu bihâ min kalbihî; va'llàhu ekremü min en yuazzibe kalben bi-şehvetin türiket lehû.*)

Abdullah ibn-i Muhammed ibn-i Abdillah ibn-i Abdi'r-rahmân

er-Râzî, müellif Sülemî'ye söylemiş, haber vermiş. O da İshak ibn-i İbrâhim ibn-i Ebî Hassân el-Emmâtî'den duymuş.

إسحٰق بن إبراهيم بن ابى حسَّان ابو يعقوب الأماطى. بغداد ى
ثقة. روى عن أحمد ابن أبى الحوارى و غيره. و روى عنه ابو
عمرو بن السماك و غيره. مات يوم الاحد ، لإحد ى عشرة ليلة
خلت من المحرم ، سنة اثنتين وثلثمائة.

Bağdatlıymış bu zât, güvenilir bir alim imiş. Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî'den ve başkalarından çok rivayetler yapmış, sağlam. Ondan, Ebû Amr es-Semmâk ve başkaları sözlerini alıp nakletmişler, kitaplara geçmiş.

(*Mâte yevmi'l-ehad, li-ihdâ aşrate leyletin halet mine'l-muharrem*) "Pazar günü vefat etmiş. Muharrem ayının 11'inde vefat etmiş. (*Seneti'sneteyni ve selâsemieh*) 302 senesinde." Tabii bunlar hep hicrî-kamerî seneler.

Bu, Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî'den, o da Ebû Süleyman ed-Dârânî'den duymuş. Ebû Süleyman ed-Dârânî kim?.. Hayatını okuduğumuz, yazılarını okuduğumuz kimse. O ne demiş? (*Yekùlü*) Şöyle dediğini duymuş râvî, Ebû Süleyman ed-Dârânî'nin:

من أحسن فى نحاره ، كوفئ فى ليله. من أحسن فى ليله ،
كوفئ فى نحاره.

(*Men ahsene fî nehârihî*) "Gündüzünde iyilik yapan, iyi kulluk yapan, iyi iş yapan kişiyi, (*kûfie fî leylihî*) Allah gecesinde tatmin eder, ona kâfi gelir. Yâni nasıl taltif edeceğini Allah bilir, yeter ona. Gündüzünde iyi kulluk yapınca, gecesinde Allah onu kollar, gözetir. (*Ve men ahsene fî leylihî*) Gecesinde kim iyi kulluk ederse, iyi bir gece geçirir, iyi işler yaparsa gecesinde; ibadet, taat, zikir, tesbih, namaz vs... O zaman, (*kûfie fî nehârihî*) gündüzünde Allah

tarafından kollanır; işleri ve mâneviyâtı yönünden, iyi bir duruma mazhar olur."

Demek ki, her zaman parçası, kendisinden sonrası için bir garanti oluyor. Yâni, sen gece çalışırsan, Allah senin gündüzünün güzel bir gündüz olması için sana destek veriyor, lütfediyor. Gündüz çalışırsan, gecenin hayırlı bir gece olmasına destek veriyor. Ne güzel! Böyle arkasından gelenin iyi olmasına sebep oluyor.

ومن صدق فی ترك شهوتٍ ، ذهب الله بها من قلبه.

(*Ve men sadaka fî terki şehvetin, zeheba'llàhu bihâ min kalbihi*) "Kim sıdk ile gönlünden bir arzuyu, bir şehveti atmak istiyorsa, Allah onun gönlünden giderir, o atmak istediği şeyi çıkartır hakikaten. Yeter ki candan istesin.

Tabii şehvet, bizim bu günkü Türkçemizde sadece cinsel arzu mânâsına kullanılıyor. Halbuki öyle değil. Arapça'da yemeğe karşı olan iştihaya da şehvet derler. İştiha zaten şehvetin iftial bâbıdır, o bâbdan geliyor, yâni o kökten geliyor. Yâni yemeğe karşı olan arzuysa, *şehvetü'l-batn*, yâni midenin şehveti; cinsel arzuysa, *şehvetü'l-ferc* derler. Yâni, insanın gönlünde çeşit çeşit arzular olur. Şairin birisi Farsça diyor ki:

Veh ki yek dildârem u der dil hezâren ârzûst.

Mânâsı şu: "Ne yazık ki bir tanecik gönlüm var, ama gönlümde bin tane arzu var. (*Veh ki yek dildârem ü*) Bir gönlüm var; (*der dil hezâren ârzûst*) ama gönlümde bin tane arzu var." Yâni insanın bir gönlü var, şu kadarcık bir kalbi, iç alemi var ama, binlerce arzusu var. Bu arzular, istekler...

Arzu Farsça bir kelimedir, Arapça değil. Arzunun Arapça'sı şehvettir. Yemeğe karşı şehvet, çalışmağa karşı, bilmem neye karşı, bilmem neye karşı, eğlenceye karşı, gezmeğe karşı, spora karşı filan... Yâni her şeye karşı olan arzuya şehvet denilir. Şimdi,

insanın kalbinde olan bu şehvetlerle mücadele etmesi lâzım ve onları yenebilmesi lâzım! Onların önünde veya peşinde sürüklenmemesi lâzım, onlara hakim olabilmesi lâzım!

Meselâ, komşunun bahçesinde güzel güzel meyvaları görür, canı çok isteyebilir. Çok arzu ediyor, kıvranıyor; yememesi lâzım!.. Haram, çünkü başkasının meyvası. Daha başka şeylerde, buna benzer arzuların tutulması gerekiyor, engellenmesi gerekiyor ve bastırabilmek gerekiyor. Yâni, kişi bastırma gücüne sahip olmalı, içinden bir arzu gelirse onun esiri olmamalı!

"—Ne yapalım, dayanamadım işte, şeytana uyduk, yaptık bunu." diyorlar.

Hapse düşenler veya mahkemeye çıkanlar, hakime mazeret olarak diyor ki:

"—Şeytana uydum yaptım, dayanamadım." filan diyor.

Dayanmak lâzım, şeytana uymamak lâzım; yâni nefsin arzusuna yenilmemek lazım, mağlup düşmemek lâzım!..

Şimdi bu nasıl olacak? Haa, aşk ile, sıdk ile, gerçekten içinden böyle bir arzunun atılmasını istiyorsa bir kimse gönlünden, Allah onu atar, o arzuyu onun gönlünden giderir. Yeter ki aşk ile istesin. Garanti veriyor yâni Ebû Süleyman ed-Dârânî.

والله ا كرم من أن يعذِّب قلبًا بشهوةٍ تر كت له.

(*Va'llàhu ekremü min en yüazzibe kalben bi-şehvetin türiket lehû*) "Ve Allah CC, kendi rızası için bir arzusunu terk eden bir gönlü azaplandırmaktan daha müteâlîdir, daha yücedir; azaplandırmaz yâni. Bir kimse gönlünde Allah'ın râzı gelmediği bir şiddetli arzuyu görüyor ve frenleyebiliyorsa, Allah o gönlü muazzeb etmez. Hem dünyada muazzeb etmez, hem ahirette...

Hakikaten de bazı insanlar diyorlar ki:

"—Hocam tesbih çekiyorum, tadını duyamıyorum. Namaz kılıyorum, eskiden çok güzeldi; ilk zamanlarda şöyle aşk ile, şevk ile tatlı namaz kılardım, şimdi olmuyor."

İbadetin tadını duymanın sırrı budur işte… Şehvetini,

arzusunu insan frenledi, terk etti mi; Allah o zaman ibadetin zevkini, şevkini verir. Yâni, artık o gönlü azaplandırmaz. Hem dünyada azaplandırmaz, o şehveti çeker ondan; istiyor çünkü, sıdk ile istiyor ondan kurtulmayı... Hem de o terkten sonra, artık bir taltif gelir. Yâni şehvetini, arzusunu, nefsinin hevâsını terk eden bir insan ibadetin lezzetini duyar. İbadeti o zaman tekrar zevkle yapmağa bakar.

O halde ne yapacağız?.. İçimizde beliren günah temayüllerini, arzuları, istekleri irademizde yeneceğiz; o zaman ibadet aşkı, zevki, şevki hâsıl olacak, ağzımız bir tatlanacak. Yâni, kulluğun tadını anlamağa başlayacağız.

Onu yapmadığı zaman... Zaten ondan kaçmıştır. Yâni iyiydi, bir günah işledi; ibadetin tadı kaçar. Yâni günahın pek çok zararı vardır; zararlarının başında ibadetlerdeki zevki, lezzeti, tadı alıp götürmesi gelir. Kişi artık namazı kılmak istemez, camiye gelmek istemez, Kur'an'ı okumak istemez... Tadı kalmadı.

Neden?.. Bir günah işledi de ondan. Günahlar ibadetlerin zevkini söndürür. Günahlardan vazgeçmek, yâni gayret gösterip Allah rızası için bir şehvetten, bir arzudan, bir günahtan vazgeçmek, ibadetlerin zevkini geri getirir. Allah, ikram olarak onu artık o konuda azaplandırmaz. İçi dışı, dünyada, ahirette iyi şeylere mazhar olur, hali hoş olur.

b. Cömertliğin Hayırlısı

٦ - حدثنا عبد اللهِ، قال: حدثنا إسحٰق، قال: حدثنا أحمدُ، قال: سمعت أبا سليمان، يقول: خير السخاء ما وافق الحاجة.

TS. 77/6 (*Haddesenâ abdu'llàh*) Yâni yukarıdaki Abdullah ibn-i Muhammed ibn-i Abdillah ibn-i Abdirrahmân er-Râzî demek istiyor. (*Haddesenâ ishâk*) Yâni ondan sonraki İshak ibn-i İbrahim ibn-i Ebî Hassan el-Emvâtî'yi kasdediyor. Aynı rivâyet zinciri demek yâni. (*Kàle: Haddesenâ ahmed*) Yâni Ahmed dediği de,

Ahmed ibn-i Ebî Havârî'yi kastediyor. Aynı rivâyet zinciriyle, (*Kàle: Semi'tü ebâ süleymâne, yekùlü*) "Ebû Süleymân ed-Dârânî'nin şöyle dediğini şu kulaklarımla işittim." diyor Ebî Havârî. Ne demiş: (*Hayrü's-sehài mâ vâfaka'l-hâcete*)

Tabii insan biraz Arapça bilmeli. Bu derslerin zevki o zaman daha çok çıkar, tadına doyum olmaz. Bir de böyle güzel atasözlerini yazmalı. Bunlar ezberlenecek sözlerdir:

(*Hayrü's-sehài mâ vâfaka'l-hâcete*) "Cömertliğin en hayırlısı, ikramın en hayırlısı..." Yâni birisi birisine bir ikram yapıyor. "İkrâmın en hayırlısı, ihtiyaca denk, onu karşılayan cinsten olandır."

Adam bostan tarlasında oturmuş. "Es-selâmü aleyküm!" diyorsun, heybenden çıkartıp bir karpuz veriyorsun. Adam diyor ki:

"—Zaten benim tarlamda görmekten bıktığım kadar karpuz kavun var."

Yâni, şimdi onun orada karpuza ihtiyacı yok. Ama onun, o anda neye ihtiyacı olduğunu sezip de, onu anlayıp da, ona verebiliyorsan, en büyük ikram o oluyor.

Mürid bakıyor, şeyhinin sıcak suya ihtiyacı var; hava soğuk, abdest alacak. Suyu ısıtıp getiriyor. Tamam.

"—Hay Allah râzı olsun! Allah ne muradın varsa versin!"

Dua alıyor, bir yığın dua alıyor. E şimdi, yazın da suyu kaynatıp getirse, makbul olur mu?.. Olmaz. O zaman da, bir soğuk su belki hoşuna gider; belki bir meyve, böyle kavun karpuz hoşuna gider.

Yâni, karşındaki insana bir iyilik yapacaksın, cömertlik yapacaksın, sehavet yapacaksın... Seha ve sehavet cömertlik demek. Yâni bir bağışta, ikramda bulunacaksın ama, halıcıya seccade hediye etmek, karpuzcuya karpuz vermek, tereciye tere satmak tatlı bir şey değil. Yâni onun ihtiyacı olan bir şeyi bulup onu verirsen, "Hay Allah râzı olsun!" diye, o zaman gerçekten duayı alırsın.

(*Hayrü's-sehâi mâ vâfaka'l-hâcete*) "Cömertliğin en hayırlısı,

ihtiyaca tam uygun düşendir." Onun için, iyi dervişlik de, iyi kulluk da zekâ işidir. İnsanın bayağı aklını kullanması lâzım, bulması lâzım, anlaması lâzım!.. Çakması lâzım işi yâni. Çaktım diye, zehir hafiye gibi çakması lâzım! Böyle anlayıp, ona göre hareket etmesi icab eder.

c. Kalpte Dünya Sevgisi

٧ - وبه قال أبو سليمان: إذا سكنت الدنيا فى قلبٍ ترحلت منه الآخرةُ.

TS. 77/7 (*Ve bihî kàle ebû süleyman*) Aynı rivâyet zincirinden gelen habere göre, yine Ebû Süleyman ed-Dârânî bir seferinde şöyle demiş:

(*İzâ sekeneti'd-dünyâ fî kalbin terahhalet minhü'l-âhiretü*) Allah korusun... "Bir kalbe dünya iskân oldu mu, yerleşti mi; yâni dünya bir insanın kalbini mesken edindi mi, geldi yerleşti mi kalbine dünya, o zaman (*terahhalet minhü'l-âhiretü*) ahiret oradan, 'Eyvallah, hadi Allah'a ısmarladık!' der, kalkar gider. Dünya gelip insanın gönlüne yerleşti mi, ahiret oradan kalkar, gider."

Ne demek dünyanın gelmesi, ahiretin gitmesi? Yâni bu yer küresi mi geliyor? Hayır. Yâni, insanın gönlü bu hayatın keyifleri, zevkleri, istekleri, hedefleri ile dolarsa, hedefi bu dünya olursa; o zaman ahiret, yâni cennet, Allah'ın rızası vs. ebedî hayatla ilgili şeyler kalkar gider. İkisi bir arada olmaz. Dünya arzusu gelirse, ahiret arzusu gider.

Onun için, bu konuda çok sözler söylemişlerdir ama, millet dünya deyince hep meridyenli, paralelli, çizgili yuvarlak küreyi hatırlıyor. Bilmiyor ki, dünya dediğimiz işte şu bizim hayatımız. Ve hepimiz de şu hayatın tadını çıkartmak, şu hayatta birtakım amaçlara ulaşmak için harıl harıl çalışıyoruz. Talebeler mezun olacağım diye çalışıyor. Adamlar, ev bark sahipleri evimi geçindireceğim, zengin olacağım diye çalışıyor. Herkes aslında

dünyaya çalışıyor.

Hocamız öyle derdi:

"—Yâ bana birçok kimse geliyor, bir ahiret sorusu soranı görmüyorum." derdi.

"Herkes, 'İşte işim bozuldu, bilmem ne oldu, kız alacağım.' vs. hep dünya diyor. Yâni, bir ahiret meselesi sormuyor." derdi.

Aslında hepimiz bir bakıma bu ana meseleyi belki atlamış ve kaçırmış olabiliyoruz yâni. Asıl mesele ne? Şu hayat değil. Asıl mesele ahiret... Onu güzel hale getirmek, orada kazanmak, cenneti kazanmak, orada Allah'ın sevdiği bir durumda olmak daha önemli.

Bunu unutur da insan, bu dünyaya dalarsa: "Paramı nerede daha iyi işletebilirim? Faysal Finans'a mı versem Albaraka'ya mı versem, Kuveyt Finans'a mı versem; yoksa döviz mi alsam-satsam?.. Altın mı daha iyi, araba mı daha çok pirim yapıyor? Bu gün nereye gitsem, nerede eğlensem; yazı hangi köyde geçirsem?.." vs.

E hayrola! Bunlar hep burayla ilgili, bu hayatla ilgili. El-hayâtü'd-dünya hep kafandaki meseleler. Şöyle tasnif edip şurası dünya, burası ahiret diye ayıracak olsan, sen hep bu hayatla ilgili şeyleri düşünüyorsun. Hani öbür hayatla ilgili şeyler?..

Yâni burada dünya ve ahiret dediğimiz zaman iki şeyi düşüneceğiz: Dünya bu hayat, yaşamakta olduğumuz. Şimdi biz neredeyiz? Dünyadayız. Yâni nefes alıyoruz, yaşıyoruz, ölmedik daha. Ölünceye kadarki alem dünya... Öldükten sonraki ahiret... Yâni şöyle söyleyebiliriz o zaman, herkes kolay anlasın diye:

"—Sen ölümden sonrası için hazırlanıyorsan iyi, akıllı bir insansın. Sadece ölümden evvelki, ölünceye kadarki hayatınla ilgileniyorsan, onun meseleleri kafanı, kalbini, gönlünü doldurmuşsa; o zaman çok yanlış bir şey yapıyorsun. Küçücük bir şeyle uğraşıyorsun, öbür taraf ne olacak, düşünmüyorsun. Çünkü öbür taraf ebedî, onu düşünmediğin için çok yanlış bir şey yapıyorsun.

Bu taraf muvakkat... Ömrün bunun üstüne kırk sene daha olsa, elli sene olsa, altmış sene olsa, seksen sene olsa... Sonra bitecek. Seksen sene... Diyelim ki, yüz yaş yaşadın, yüz on yaş yaşadın, yüz elli yaş yaşadın... Yâni daha fazlası çok görülen bir şey değil. Sonra ne olacak? Öleceksin. Ondan sonraki hayat ne? Ne bin sene, ne on bin sene, ne yüz bin sene, ne milyon sene... Sonsuz seneler.

Şimdi sen bu sonsuz seneleri düşünmüyorsun, ölümden sonraki alemi, ahireti düşünmüyorsun; hep bu dünyayı, yâni seksen seneyi düşünüyorsun. Bu çok büyük ahmaklık, çok yanlış bir şey... Hepimizin, yâni mü'min de olsak, farkına varmadan bu kâfirlerin hastalıkları filan bulaşıyor insana. Onu düşünmesinden kaynaklanıyor.

Halbuki bu kâfirler, biz ahireti düşündüğümüz zaman bizim karşımızda duramazlar. Bizim en büyük gücümüz, ahiret ehli olmamızdandır. Yâni adam ölmeğe gider, iyi mü'min oldu mu... Bak Avrupalıların hiç birisi böyle bir şeye yanaşmaz. Neden?.. Tam dünya ehlidir onlar. Yâni ölümden sonrasıyla ilgili şeye, "Püf, eh amân!" diyor, neymiş diyor, inanmıyor.

Anlatamazsın. Çünkü, olacak bir şey... Şu andaki bir şey değil ki, "Al işte bu!" diye kedinin ensesinden tutup da, sütün içine burnunu sokup da, "Ye işte bu süttür, ye!" diyemiyorsun ki. Olacak bir şey olduğu için, e olacak diyorsun, pöh diyor, hah diyor, amân diyor... "E sen bilirsin o zaman!" diyorsun o zaman. Yâni inanmıyor. İnanmayınca da bir şey yapamıyorsun. Yâni ne yapalım Allah iman vermemiş, var bir cezası, iman vermemiş.

Anlatabildim mi?.. Yâni dünya deyince lütfen meridyenli, paralelli, çizgili, beş kıtalı filan bir şey aklınıza gelmesin. Dünya, ölüme kadarki zamanımız... Ahiret, ruhumuzu teslim ettikten sonraki sonsuz zaman... Onu düşünmek lâzım! Çoğu kimse bu tarafı düşünüyor. Milattan önce, milattan sonra gibi. Vefattan önceyi düşünüyor. Vefattan sonra?.. Peh, ne mâlum, var mı yok mu acaba, bilmem ne filan... Böyle gidiyor işleri. İşte o zaman en büyük hatayı işliyor.

“Bir insanın gönlüne dünya girerse, ahiret oradan eyvallah der, göç eder, gider.” diyor.

Bütün büyüklerimiz; yâni kitaplara ismi geçmiş, tarihe nâmı yazılmış büyüklerimiz, hep ahiret ehli insanlardır, hep ölümden sonrası için çalışmışlardır, bu dünyaya aldırmamışlardır. Yâni çok büyük dediğiniz insanları, şöyle gözünüzden perde kalksa, dünyevî hayatını görseniz: Kulübede yaşıyordur, kırk yamalı hırka giyiyordur, malı yoktur, mülkü yoktur...

Selmân-ı Fârisî, Ebü’d-Derdâ Hazretleri’nin evine gitmiş, bakmış, acımış. Hanım perişan, ev perişan, onun üstü başı perişan... Neden?.. Ahireti düşünüyor.

O dengelemiş. Yâni demiş ki: Tam böyle ahireti düşünmek olmaz. Dünya hayatında yaşıyorsun, bu tarafı da biraz idare edeceksin. Ama ahireti hiç hatırından çıkartmayacaksın.

d. Kalbinin ve Dilinin Aynı Olması

٨ - وبه قال ، سمعت أبا سليمان ، يقول: الواردُ الصادقُ ، أن يصدق ما فى قلبه ، ما نطق به لسانه.

TS. 77/8 (*Ve bihî kàle: Semi’tü ebâ süleymâne, yekùlü*) Aynı rivâyet zinciriyle, râvi Ahmed ibn-i Ebi’l-Havârî demiş ki: “Ebû Süleyman şöyle söyledi duydum ben: (*El-vâridü’s-sàdıku, en yasduka mâ fî kalbihî, mâ nataka bihî lisânühû.*)

(*El-vâridü’s-sàdıku*) *Vârid*, insanın gönlüne *vurûd* eden düşünce veya fikir. Yâni içine doğuyor bir şey, aklına bir şey geliyor. Biz öyle diyoruz ya... Bu nereden geliyor?.. Yâni insanın aklına bir fikir geldi, bir duygu, bir düşünce geldi, nereden geliyor? Şeytandan gelir, şeytanın vesvesesi... Nefisten gelir, nefsin vesvesesi... Bir de gerçekten Allah’tan ilâhî bir bilgi olarak gelir. Hayal değildir, bir gerçek tarafı vardır, hakikattir. İşte bu gerçek vârid, gerçek gelen şey nasıl belli olur? (*En yasduka mâ fî kalbihî, mâ nataka bihî lisânühû*) “Kalbinde olan şeyin doğru

olmasıdır, (*mâ nataka bihî lisânühû*) dilinin söylediği şeye uygun olmasıdır."

Şimdi burada *yasduka* diye hareke koymuş, ben olsaydım *yusaddika* diye okurdum. Yâni, "Kalbinde olan şeyin, diliyle söylediği şeyi tasdik etmesidir." derdim ama, anlatılmak istenen zaten aynı mânâ. Yâni gönlündekiyle dili aynı olmasıdır. İkisi arasında fark olmamasıdır, içi dışı bir olmasıdır demek istiyor.

O zaman, o adamın dilinden dökülen fikirler gerçek bir vâridâttır, ilham-ı ilâhiyedir, vâridât-ı ilâhiyedir, içi dışı eşit. Ama kalbi başka düşünüyor, dili başka söylüyor... O zaman yalan. Gerçek değil.

e. Doğru Sözün Karşılığı

٩ - وبه قال: سمعت أبا سليمان، يقول: من صدق كوفئ، ومن أحسن عوفى.

TS. 77/9 (*Ve bihî kàle semi'tü ebâ süleymâne yekùlü*) Aynı rivâyet zinciriyle, Ebû Süleymân ed-Dârânî'nin şöyle söylediğini işittim dedi Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî. (*Men sadaka kûfie, ve men ahsene ùfiye.*) "Kim doğru sözlü, doğru özlü olursa; (*kûfie*) işleri Allah tarafından görülür, ihtiyacı giderilir, Allah'ın yardımına mazhar olur. (*Ve men ahsene*) Kim iyilik yaparsa, yâni kulluğunu iyi yaparsa; (*ùfiye*) o zaman afiyet ehli olur, afiyet ihsân olunur kendisine." demiş Ebû Süleyman ed-Dârânî.

Yâni demek ki doğru sözlü, doğru özlü olursa, Allah onun maddî mânevî ihtiyaçlarını karşılar ve o iyiliğinin mükâfatını görür, mükâfatlandırılır, doğruluğunun mükâfatını görür. Kim iyilik yaparsa, yâni kulluğunu iyi yaparsa veya başkasına hayır, hasenât, iyilik yaparsa; o zaman o da afiyete mazhar olur deniliyor.

f. Ölçü: Kur'an ve Sünnet

١٠ -سمعت الحسين بن يحيى ، يقول: سمعت جعفر بن محمد بن نصيرٍ ، يقول: سمعت الجنيد ، يقول: قال أبو سليمان الدارانىُّ: ربما يقع فى قلبى النكتة من نكت القوم أيَّامًا ، فلا أقبل منه إلاَّ بشاهدين عدلين: الكتاب ، والسنة.

TS. 77/10 (*Semi'tü'l-hüseyne'bne yahyâ, yekùlü: Semi'tü ca'fere'bne muhammedi'bni nusayr, yekùlü: Semi'tü'l-cüneyd, yekùlü: Kàle ebû süleymâne'd-dârânî*) Demek ki bu rivâyet zincirinde, Cüneyd-i Bağdâdî Ebû Süleyman'dan duymuş: (*Rubbemâ yakau fî kalbî en-nüktete min nüketi'l-kavmi eyyâmen felâ akbele minhu illâ bi-şâhideyni adileyni: El-kitâbi, ve's-sünneh.*)

Buna çok dikkat edelim, bu çok mühim bir şeydir tasavvufta. Şimdi, Cüneyd'in Ebû Süleyman'dan duyduğuna göre (*Rh. Aleyhimâ*), demiş ki Ebû Süleyman:

(*Rubbemâ yakau fî kalbî'n-nükteti min nüketi'l-kavmi eyyâmen*) "Bazen gönlüme günlerce şu tasavvuf erbâbının nüktelerinden, güzel fikirlerinden bir fikir geliyor kalbime, günlerce o beni meşgul ediyor da; bir nükte, bir incelik, bir zarif bir şey, bilgi, fikir, (*felâ akbele minhu illâ bi-şâhideyni àdileyni*) gönlüme gelen o fikri, o àrifâne duyguyu kabul etmiyorum; günlerce beni meşgul ediyor, iyice benim kafama saplanıyor, yerleşiyor, gene de kabul etmiyorum; ancak iki adil şahit olursa kabul ediyorum. İki adaletli, doğru şahit olursa kabul ediyorum bu gelen fikri, nükteyi: (*El-kitâbi, ve's-sünneh*) Yâni, Kur'an ve Peygamber Efendimiz'in sünneti…"

Bakın, tasavvuf erbâbının burada şeriate bağlılığını görüyoruz. Yâni, adamlar mübarek insanlar, Allah'ın sevgili kulları. Allah bunların gönüllerine fütühat, füyûzât veriyor, vâridât veriyor, keşfiyât veriyor; nice şeyler akıllarına geliyor, gönüllerine doğuyor. Ama kabul etmiyorlar, günlerce geldiği halde... Ancak

Kur'an'dan, hadisten şahit gelirse aklına, o şahit desteklerse o gelen nükteyi, o zaman kabul ediyor. Yâni, şeriate ne kadar bağlılar! Yâni, kendi aklına doğuveren şeyi hemen kabul etmiyor.

Halbuki erbâb-ı tasavvufum diyen pek çok insanı, şeytan böyle aldatır. Yâni, bu gayreti göstermeyen insanları böyle aldatır. Çünkü adam tesbih çekmeye başlar, tefekkür ekmeğe başlar, geceleri ibadet etmeğe başlar. Rûhî kuvveti artmağa başlar, bir şeyler görmeğe, duymağa başlar... Sen misin gören duyan, bizimki artık hindi gibi kabarır.

Ya ne kadar kabarsan bu tüy kabarması, kilon artmıyor ki... Hindi gibi kabarıyor böyle, kabarır. Sonra da o yanlış fikirlerden dolayı sapar. Yâni günaha sapar, harama sapar, bid'ata sapar, Allah'ın sevmediği yollara sapar.

Meselâ; Denizli'de radyo, televizyon filan kurmuş bir adam var; tamam, kurmuş yayın yapıyor. Demiş ki:

"—Allah bana söyledi, sabah namazlarını kılmayın, kalkmayın!"

Yâni olur mu öyle?.. Allah ne söyleyeceğini Rasûlüllah'a söylemiş senden önce, Kur'an-ı Kerim'de yazmış. Demek ki senin gönlüne yanlış bir şey doğuyor. Sen bu Ebû Süleyman Hazretleri'nin sözünü bilseydin, kontrol edecektin kendini... Sen gözünü kapatıyorsun, bir fikir geliyor; şeytandan gelen şeyi Rahman'dan geliyor sanıyorsun! Şeytan seni namazdan, ibadetten alıkoyuyor da, hâlâ uyanmıyorsun!..

Demek ki, tasavvufî çalışma yapan kimseler akıllarına gelen fikirleri, "İçime doğdu, tamam, Allah getirdi içime... Tam tesbih çekiyordum gözüme bir şey göründü. İşte bir şey oldu, şunun hakkında şöyle düşündüm acaba o öyle mi, böyle mi?.. Öyle olmaz! Yâni bunun ölçüsü şeriattır, Kur'an-ı Kerim'dir, hadis-i şeriflerdir. Ona uyuyorsa öyledir. Aksi takdirde değildir.

"—Çok defa aklıma zehir içmek geliyor... O kadar sıkıyorlar ki mânevî bakımdan, işte şu derecem yükselsin diye..."

Haa, zehir içmek geliyorsa, bil ki şeytandan. Yüzde yüz

şeytandan. Çünkü, intihar insanı ebedî cehennemde yanmağa götürür. Sen zehiri içer de intihar edersen, ölürsen, cehennemlik olacaksın. Bak şeytan seni cehennemlik olacak şeye itmek üzere. Yâni uçurumun kenarındasın, arkandan böyle hop itti mi, aşağıya, cehenneme, yetmiş yıllık yola uçarsın yâni.

Demek ki tasavvufun büyükleri tasavvufu böyle yaşamışlar. "Aklıma bir vâridât geliyor, gönlüme bir duygu, fikir geliyor; ama Kur'an'dan, hadisten iki şahid olmadıkça söylemiyorum." diyor.

Çok güzel!.. Ben de şeriate bağlılığı çok seviyorum. Yâni yapılan şeyler, söylenen sözler şeriate uygun olmayan bir şey oldu mu, İmâm-ı Rabbânî Efendimiz'in, "Gene benim şeriatçiliğim tuttu." dediği gibi, benim de tepem atıyor.

Adam uçuyor, koşuyor bile olsa, olmaz. Yâni şeriate uymuyorsa, kıymeti yok.

g. Dinin Emirleri Dünya İçin de Faydalı

١١ -سمعت محمد بن الحسن البغدادیَّ ، یقول: سمعت جعفرًا الخلدیَّ ، یقول: سمعت المعمری ، یقول: حدثنا أحمد بن أبی الحواریَّ ، قال: حدثنا أبو سلیمان ، یقول: کلَّ عملٍ لیس له ثوابٌ فی الدنیا ، لیس له جزاءٌ فی الآخرة.

TS. 78/11 (*Semi'tü muhammede'bne'l-haseni'l-bağdâdiyye, yekùlü: Semi'tü ca'fereni'l-huldiyye, yekùlü: Semi'tü'l-ma'meriyye, yekùlü: Haddesenâ ahmedü'bnü ebi'l-havariyyi, kàle: Haddesenâ ebû süleymân*) Yine başka adamlar vasıtasıyla Ahmed ibn-i Ebî Havârî'den geliyor, Ebû Süleyman'ın sözü. (*Külle amelin leyse sevâbin fî'd-dünyâ, leyse lehû cezâun fî'l-âhireh.*) Böyle buyurmuş.

(*Külle amelin leyse sevâbin fî'd-dünyâ, leyse lehû cezâun fî'l-âhireh.*) "Dünyada sevabı olmayan bir amelin, ahirette bir mükâfâtı olmaz." Veyahut şöyle: "Dünyada sevabı olmayan bir

amelin, ahirette de bir mükâfâtı yoktur." Yâni, sanıyorum bu sözüyle şunu kasdediyor: Dinin emirleri insanın hem dünyasını mâmur eder, hem ahiretini mâmur eder. Dünyada bir faydası yoksa, ahirette de bir mükâfâtı yoktur. Dünyada da faydası vardır dini emirlerin, sadece ahirete yönelik değildir.

Düşünelim, meselâ içki... Çok basit, klasik, herkesin bildiği misal. Yâni, içkiyi yasak kılmış dinimiz, tamam. İçki yasak olduğu için, kişi sıhhî bakımdan da kurtulmuş oluyor, ahirette de mükâfât alıyor.

Nikâhı helâl kılmış, zinayı yasaklamış. Yâni aile yuvası kurulacak, aile yuvası kurma dışında bir şey yapılmayacak... Aile yuvası kurmak faydalı, ötekisi zararlı. Başka türlü kazançları yasaklamış, helâl kazancı meşrû kılmış:

Meselâ, bir hadis-i şerifinde Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:[30]

التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ والصِّدِّيقِينَ والشُّهَدَاءِ

(ت. ك. عن أبي سعيد)

RE. 197/4 (*Et-tâcirü's-sadûku'l-emîn*) "Doğru sözlü, emin tüccâr, (*mea'n-nebiyyîne ve's-sıddîkîne ve'ş-şühedâ'.*) mahşer gününde peygamberlerle, sıddıklarla ve şehidlerle beraber olacak, Arş'ın gölgesinde gölgelenecek." diye müjdeler var.

Yâni İslâm'ın emirleri, insan sevap kazansın diyedir ama, dünyada da, ahirette de faydası vardır. Dünyada bir faydası

---

[30] Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.471, no:1130; Hàkim, *Müstedrek*, c.II, s.7, no:2143; Taberî, *Tehzîbü'l-Âsâr*, c.IV, s.29, no:1344; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.III, s.7, no:18; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.322, no:2539; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.III, s.449; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.299, no:966; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.VI, s.16, no:1387; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

İbn-i Hibbân, Mecrûhîn, c.II, s.230; Zehebî, *Mîzânü'l-İ'tidâl*, c.III, s.413, no:6968; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.IV, s.7, no:9217; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.294, no:941; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XI, s.394, no:11046.

yoksa, ahirette de bir şey değildir. Yâni iki taraflıdır, ikisine de faydası vardır demek.

h. Açlığın Faydası, Tokluğun Zararı

١٢ -حدثنا عبد الله بن الحسين الصوفيُّ ؛ حدثنا محمد بن عبد الله ، حدثنا سهل بن على ، حدثنا أبو عمران الجصَّاص ، قال: سمعت أبا سليمان ، يقول: إذا جاع القلب وعطش ضفا ورقَّ ؛ إذا شبع وروى ، عمى.

TS. 78/12 (*Haddesenâ abdu'llàhi'bnü'l-hüseyni's-sùfiyyu, haddesenâ muhammedi'bni abdi'llâh, haddesenâ sehlü'bnü alî, haddesenâ ebû imrâne'l-cessàs, kàle: Semi'tü ebâ süleymâne, yekùlü: İzâ câe'l-kalbü ve atışe, safâ ve rakka; ve izâ şebia ve reviye, amiye.*) Şimdi burada başka bir rivâyet zinciriyle birkaç isim zikrediyor. Onlar hakkındaki bilgilerde bir özellik var mı, bakayım.

Evet, bu rivâyet zinciriyle ki, bir daha okuyalım: Abdullah ibn-i Hüseyin es-Sòfi rivâyet etmiş Sülemî'ye. O da Muhammed ibn-i Abdullah'tan almış, İsfahanlı, saffârmış. İsfahan ahâlisinden. Nişapur'da oturmuş, zâhid kimseymiş, güzel yaşamı olan bir kimseymiş, vera' sahibiymiş, çok hayır sahibiymiş. (*Mücâbü'd-da'veh*) diyor, duası makbul bir insanmış. Kırk sene gözünü kaldırıp gökyüzüne bakmamış. 278 senesinde Nişapur'dan Irak'a doğru hicret etmiş. Çok kitaplar yazmış bu zühdiyyât konusunda. Tekrar Nişapur'a 292'de dönmüş, oraya yerleşmiş. Ölünceye kadar orada kalmış, ölüm tarihi de şudur diyor... Demek ki, duası makbul bir zât rivâyet etmiş Sülemî'ye.

O da Sehl ibn-i Ali'den duymuş, o da Hazret-i Ali Efendimiz'in sülâlesine mensup kimselerin mevlâ'sı, yâni azadlı kölelerindenmiş. Recebin başında ölmüş, 287 senesinde.

O da Ebû İmrân el-Cessâs'tan duymuş. O da kimmiş?

موسى بن عيسى ، أبو عمران الجصَّاص. من من متقدمى أصحاب أحمد بن حنبل ، و كان رجلاً جليلاً ورعًا ، متخليًا زاهداً. سمع من يحيى القطان و غيره ، و كان لا يحدث إلا بمسائل إبن حنبل ، وبشئ سمعه من أبى سليمان الدارانى فى الزهد والورع.

Mûsâ ibn-i İsâ, Ebû İmrân el-Cessâs. (*Min mütekaddimi ashâbi ahmedi'bn-i hanbel*) Ahmed ibn-i Hanbel'in, yâni mezhep sahibi Ahmed ibn-i Hanbel'in arkadaşlarının ilklerindenmiş. (*Kâne racülen celîlen verian*) Yüce bir zâttı, takvâ sahibi, vera' sahibi bir kimseydi. (*Mütehalliyen zâhiden*) Öyle maldan mülkten kendisini sıyırmış, dünyaya metelik vermeyen zâhid bir kimseydi.

Ancak Ahmed ibn-i Hanbel'den duyduğu şeyleri konuşur, anlatır, nakledermiş. Ve bir de, bu Ebû Süleymân ed-Dârânî'den duyduklarını anlatırmış. Yâni her lafı da rivâyet etmiyor. Demek ki bu zâhid, mübârek zâtın güvendiği bir kimse bizim bu Ebû Süleymân. Onu göstermesi bakımından, iyi oldu aşağısındakini okuduğumuz.

Demiş ki Ebû Süleymân: (*İzâ câe'l-kalbü*) "İnsanın kalbi yâni gönlü..." Her zaman da söylüyoruz, gene söyleyelim: Kalb dediğimiz şey, şurada tık tık atan şey değildir. Bu kuşta da vardır, mandada da vardır, insanda da vardır, ölüde de vardır, ama atmaz. Kalb dediğimiz şey, mekânı burası olan gönül denilen şey. Gönül, yâni elle tutulmaz, gözle görülmez, çarşıdan alınmaz, mendile konulmaz, ondan tatlı şey olmaz... Yâni gönül dediğimiz şeyin mekânı, şu yürek dediğimiz yer. Kalb deyince onu anlayacağız. Yâni, diyor ki Ebû Süleyman:

(*İzâ câe'l-kalbü ve ataşe*) "İnsanın kalbi acıktı ve susadı mı, (*safâ ve rakka*) sâfîleşir ve incelir insanın gönlü." O zaman duyguları güzelleşir, kafası berraklaşır, hissiyâtı genişler, duyguları güzelleşir. Ne zaman?.. Karnı aç olduğu zaman ve susuz

olduğu zaman.

(*Ve izâ şebia ve reviye*) "Karnını doyurup da suya da kandı mı, (*amiye*) o zaman insanın kalbi, duyguları körleşir." Böyle başlar uyuklamağa. Sohbet dinleyemez, namaz kılamaz... Neden? Karnı tok da ondan. Aç olsa bak uyur mu?.. Tok olduğundan.

"Gönül acıktığı, susadığı zaman sâfileşir, incelir; doyduğu, suya kandığı zaman da körleşir." diyor. Buradan şunu görüyoruz, hadis-i şeriflerde vardır zaten yâni insanın fazla aşırı yemesi bir kere insanı azgınlaştırır. O zaman nefis dizginlenemez hale gelir. Adam bir oturduğu zaman bir kuzu yiyor... Tamam, yâni bu adama gel de sen namaz kılmağa çek, söz dinlet, Allah'ın emrini tuttur... Dinlemez. Nefsine hakim olamaz. Neden?.. Çok yiyor da ondan. Oturduğu zaman şu kadar pilav yiyor, şu kadar tepsi sıyırıyor vs. vs...

Aç olduğu zaman gerçekleri görebilir, düşünebilir ve istenilen yere gelebilir. Bu bir genel kaidedir.

Onun için, Ramazan'ın dışında da çok çok oruç tutar erbâb-ı tasavvuf... Tasavvufî eğitimin yoğun olarak yapıldığı halvet çalışmasında da, her gün oruçlu olunur. İ'tikâfta da her gün oruçlu olunur. Neden?.. Oruç insanı incelttiği için kalbi sâfileştirdiği için; sâfi olunca da gerçekleri görmesi mümkün olduğu için. Yâni, cam kirli olduğu zaman, içerisi dışarısı görülmez. Silinip sâfileştiği zaman görünür. Onun gibi.

i. Namazda Yalnız Allah'ı Düşünmek

١٣ - سمعت أبا الفرج الورثانى ، يقول: سمعت أبا الطَّيِّب العكِّى يقول: قال أحمد بن ابى الحوارىِّ ؛ قلت لأبى سليمان: صليت صلاة فى خلوةٍ ، فوجدت لها لذَّةً ! فقال: أىُّ شئٍ لذَّك منها ؟ قلت: حيث لم يرنى أحدٌ ! فقال: إنك لضعيف حيث خطر بقلبك ذ كر الخلق.

TS. 79/13 (*Semi'tü ebe'l-fereci'l-versâniyye, yekùlü: Semi'tü ebe't-tayyibe'l-akkiyye, yekùlü: Kàle ahmedü'bnü ebi'l-havâriyyi, kultü li-ebî süleymân.*)

Ahmedü'bnü'l-Havâriyyi yazılmış, Ahmedü'bnü Ebî'l-Havârî olacak, atlamış burada, nüshası olanlar eklesinler. Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî olduğunu kaç seferdir, yukarıdan beri okuyoruz. Ebî kelimesi atlanmış. Böyle şeyler kitap neşredenlerin dikkatinden bazen kaçıyor.

Diyor ki Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî: "Ebû Süleyman'a dedim ki: (*Salleytü salâten fî halvetin, fevecedtü lehâ lezzeten. Fekàle: Eyyü şey'in lezzete minhâ? Kultü: Haysü lem yerenî ehadün. Fekàle: İnneke ledaîfün haysü hatara bi-kalbike zikrü'l-halki.*)

Şimdi Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî, bundan sözlerini rivâyet eden, o da mutasavvıf, meşhur, ileride onun hayatı gelir bu kitabın bir yerinde muhakkak. Şimdi o Ebû Süleymân'a demiş ki, talebesi durumunda demek ki.

Demiş ki: (*Salleytü salâten*) "Bir namaz kıldım, (*fî halvetin*) hiç kimsenin olmadığı bir yerde, bir tenhada bir namaz kıldım; (*fevecedtü lehâ lezzeten*) ve bu namazdan zevk aldım, haz duydum." Yâni, kimse yok.

Sormuş ona Ebû Süleyman: (*Eyyü şey'in lezzeke minhâ?*) "Bu namazdan bu zevki alman ne sebeple oldu, ne sana bu lezzeti verdi?"

Cevaben demiş ki: (*Kultü haysü lem yerenî ehadün*) "Çünkü hiç kimse görmedi beni ya, ondan lezzet duydum."

Diyor ki: (*İnneke ledaîfün*) "Sen zayıf bir adammışsın be, zayıfsın sen!" Neden?.. (*Haysü hatara bi-kalbike zikrü'l-halki*) "Çünkü gönlüne Allah'tan gayrının, mahlûkatın düşüncesi düşmüş. Madem namaz kılıyordun, başkası beni görmüyor diye düşünüp lezzet duyuyorsun, başkasını düşünüyorsun. Halbuki, Allah'ı düşünerek lezzet duysaydın..."

Soruyor yâni:

"—Lezzeti nerden aldın?"

"—Başkası beni görmediğinden lezzet aldım."

"—O zaman sen zayıfsın. Çünkü sen orada bile gene gayrıyı, başkasını düşünmüşsün. Halbuki onu hiç düşünmeyecektin. Konsantre olup sırf Allah'ı düşünecektin, Allah'ın huzurunda olduğunu düşünecektin. Oradan lezzet alsaydın, tamamdı. Ama, madem ki kimse görmedi diye başka kimseyi düşündün, aklından geçirdin; demek ki sen zayıfmışsın!" diyor.

Ne ince şeyler. Görüyorsunuz yâni bu kişilerin kendilerini kontrollerinde ne kadar dirayetleri var, ne kadar incelikleri var.

j. Razılık Sıfatı

١٤ -و بإسناده ، قال أحمد : سألت أبا سليمان ، فقلت له: إذا خرجت الشهوات من القلب ، أ ىُّ اسمٍ يقع عليه ؟ زاهدٌ ؟ ورعٌ ؟ ما ذا ؟ قال: إذا سلا عن الشهوات فهو راضٍ.

TS. 79/14 (*Ve bi-isnâdihî kàle ahmedü*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Ahmed demiş ki... Yâni Ahmedü'bnü Ebî'l-Havârî. (*Seeltü ebâ süleymâne, fekultü lehû*) "Ebû Süleymân'a bir soru sordum ve ona dedim ki: (*İzâ haraceti'ş-şehevâtü mine'l-kalbi eyyü'smin yekau aleyhi? Zâhidün? Veriün? Mâzâ? Kàle: İzâ selâ ani'ş-şehevâti fehüve râdin*)

Demiş ki hocasına: (*İzâ haraceti'ş-şehevâtü mine'l-kalbi*) "İnsanın gönlünden bu arzular gider, hiç bir şeyi, öyle şehevâtı düşünmüyor, öyle şeyler hatırına gelmiyor, gönlünden bunlar çıktı. Böyle gittiği zaman, (*eyyü'smin yekau aleyhi*) yâni bu gönle ne sıfat verilir? Yâni, bu şehvetleri hiç düşünmeyen, içinden sürüp atmış gönül zâhid midir, veri' midir?.. Vera' sahibi mi diyeceğiz, zühd sahibi mi diyeceğiz bu gönüle?.. (*Mâzâ?*) Yâni bunun ismi ne?.. Yâni hiç şehvet düşünemeyen gönlün sıfatı ne, ismi ne?

(*Kàle: İzâ serâ ani'ş-şehevâti*) "Şehvetlerden kendisi kurtulmuşsa, sıyrılmışsa, (*fehüve râdin*) o râzı nefistir. Yâni kendi

arzuları yok, Allah ne takdir ederse onun mukadderâtına râzı. Bu razılık sıfatıdır." diye söylemiş, öyle tavsif etmiş.

k. Dünyalığı Dert Etme!

١٥ -أخبرنا علىٌّ بن أبى عور البلخىٌّ ، قال: حدثنا محمد بن علىٍّ بن القاسم ، قال: حدثنا الحسن بن عبيد الله القطَّان ؛ حدثنا أحمد بن أبى الحوارىٌّ ، قال: قال أبو سليمان: اجعل ما طلبت من الدنيا فلم تظفر به ، بمنزلة ما لم يخطر ببالك ، ولم تطلبه.

TS. 79/15 (*Ahberenâ aliyyü'bnü ebî umere'l-belhiyyü, kàle: Haddesenâ muhammedü'bnü aliyyi'bni el-kàsım, kàle: Haddesene'l-hasenü'bnü ubeydi'llàhi'l-kattàn; Haddesenâ ahmedü'bnü ebi'l-havâriyyi, kàle: Kàle ebû süleymân*) Yine başka bir rivâyet zinciriyle, haber Sülemî'ye Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî'den geliyor. Ebû Süleymân dedi ki: (*İc'al mâ talebte mine'd-dünya felem tazfer bihî, bi-menzileti mâ lem yahtur bi-bâlike, ve lem tatlübhu.*)

Demiş ki Ebû Süleymân ed-Dârânî Hazretleri: (*İc'al*) "Yap kıl. (*Mâ talebte mine'd-dünyâ felem tazfer*) Dünyalıktan isteyip de eline geçmeyen şeyi, (*bi-menzileti mâ lem yahtur bi-bâlike*) kalbine hiç gelmemiş hale getir. (*Ve lem tatlübhu*) Hiç istememişsin, hiç gönlüne doğmamış gibi bir hale getir."

Yâni burada neyi demek istiyor?.. Sen dünyalıktan bir şey istemişsin. Meselâ:

"—Yâ Rabbi hayırlı bir eş ver, evleneyim... Bir ev ver de, şu kiradan kurtulayım... Bir araba ver de, ayağım yerden kesilsin filan..."

Duan kabul olmamış. Dua etmişsin, Allah o anda vermeyi münasip görmemiş, vermemiş. Bunu sanki hiç söylememişsin, hiç kalbine gelmemiş, hiç istememişsin gibi yap. Yâni, sil aklından,

dert etme demek istiyor.

Çoğu zaman insan, istediği şey olmadığı zaman, içine dert ediyor: "Allah niye vermedi, hadi verse ya..." filan diye. Tabii, vermediğinin üzerinde fazla durduğu zaman, çeşitli rahatsızlıklar başlar. Yâni niye vermedi Allah?.. İşte vermemeyi uygun görmüş, ondan vermedi. Daha ne istiyorsun? Hani Allah'ın kaderine râzı olacaktın?.. Yâni vermediğini düşünmesi, yavaş yavaş kadere râzı olmama durumuna itebilir onu.

Sonra, tabii o Allah'a arz etti, şunu ver yâ Rabbi dedi, Allah vermedi... "E bir bildiği vardır Rabbimin. Ben hayırlıysa istedim, demek ki vermedi." diye müsterih olması lâzım. Israr eder de alırsa, belki iyi olmayacak...

Nitekim, Sa'lebe isiminde bir şahıs vardı Peygamber Efendimiz'in zamanında. Rasûlüllah'a geldi, dedi ki:

"—Yâ Rasûlüllah! Çok fakirlik çekiyorum evde, başım dertte fakirlikten, dua et de zengin olayım!"

"—Yâ Sa'lebe, şükrünü edâ edebildiğin az bir mal, senin için çok maldan daha hayırlıdır. Benden zenginlik isteme!" dedi Peygamber Efendimiz.

Gitti, bir müddet sonra geldi:

"—Yâ Rasûlüllah! Ben dayanamıyorum bu yoksulluğa. Sen peygambersin, bana dua et de zengin olayım!"

Dedi:

"—Yâ Sa'lebe, zenginlik sana yaramaz. Sen, şükrünü edâ edebildiğin elindeki malla iktifâ et, o senin için daha hayırlıdır."

Gene gitti. Bir zaman sonra gene geldi:

"—Dayanamayacağım yâ Rasûlüllah, dua et, zengin olayım." dedi.

Efendimiz açtı, "Yâ Rabbi, Sa'lebe'nin istediğini kendisine ver!" dedi.

Sa'lebe'nin koyunları doğurmağa, develeri yavrulamağa başladı. Yâni her seferinde de zenginliyor tabii. Satsa para edecek. Çoğalıyor, sürüsü çoğalıyor. Peygamber Efendimiz'in mescidine

gelmemeğe başladı, teklemeğe başladı.

"—Nerde Sa'lebe?..

"—Efendim, işte sürüsü biraz çoğaldı da, onlarla meşgul oluyor yâ Rasûlüllah. Onun için gelemiyor."

"—Yazık oldu Sa'lebe'ye, yazık oldu Sa'lebe'ye..." dedi.

Sonra Peygamber Efendimiz'in mescidine daha seyrek gelmeğe başladı. Sonra cumaları gelmemeğe başladı.

"—Nerede Sa'lebe?.."

"—Yâ Rasûlüllah, sürüleri o kadar arttı ki, öyle bereketlendi ki, buralarda beslemek mümkün olmadığından yaylalara çıkıyor; tabii cuma namazına gelemiyor."

"—Yazık oldu Sa'lebe'ye..." dedi Peygamber Efendimiz.

Yâni zenginliyor ama memnun olmuyor. Çünkü zenginlik insanı ibadetten ayırıyorsa, namazdan niyazdan ayırıyorsa hayır değil, şer!

Sonra zekât ayeti indi:

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا (التوبة:١٠٣)

(*Huz min emvâlihim sadakaten*) [Ey Rasûlüm, onların mallarından zekât al; (*tutahhiruhüm ve tüzekkîhim bihâ*) bununla onları günahlardan temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin!" (Tevbe, 9/103) diye zekât ayeti inince, her yere haber gittiği gibi, Sa'lebe'ye de haber gitti.

"—Hadi senin bu kadar sürülerin, develerin, koyunların var; ver bakalım! Şu kadardan şu kadar, şu kadardan şu kadar..."

Veremedi Sa'lebe… Halbuki Rasûlüllah'ın duasıyla sürüsü arttığı halde, zekât miktarı hayvanı veremedi. Geldiler, dediler ki:

"—Yâ Rasûlallah! Biz tebliğ ettik ama, Sa'lebe zekât malını çıkartıp vermedi, bize de biraz ağır konuştu." filan...

"—Tamam, ona bir daha gitmeyin!" dedi, darıldı Peygamber Efendimiz.

Bir daha hiç gitmediler, hiç zekât istemediler çünkü vermedi, kabul etmedi diye. O da getirmedi.

Sonra Peygamber Efendimiz ahirete irtihal etti, Ebû Bekr-i Sıddîk zamanında geldi, pişman oldu, Rasûlüllah'ın darıldığını anladı, iş işten de geçti tabii. Ebû Bekr-i Sıddîk zamanında geldi, dedi ki:

"—Yâ emîre'l-mü'minîn, ben zekâtımı vermek istiyorum."

Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz'in bir sözünü hatırlıyorum: Efendimiz vefat edince, bazı cahil kabileler isyan etmişlerdi, demişlerdi ki:

"—Namaz kılalım, oruç tutalım ama, bizden zekât isteme!"

"—Yok!" dedi. "Rasûlüllah zamanında nasıl yapıyorsanız, öyle olacak. Bunu değiştirirseniz, sizinle harbederim. Zekâtı aynı miktarda gene vereceksiniz." dedi.

Yâni, zekâtı almak için savaşıyor gibi görünür.

Avrupalılar şimdi İslâm Tarihi'ni incelese:

"—Bak bak, İslâm halifesi nasıl?.. İşte bak, 'İbadet edelim!' diyorlar, 'Namaz kılalım, oruç tutalım!' diyorlar; 'Yok, ille zekât

verin!' diyor. Yâni, 'Koyun, keçi, deve neyin varsa ondan vereceksin!" diyor. Bak nasıl mal taraftarı!" derler, öyle sanırlar, değil mi?.. Yâni, herkes karşısındakini kendisi gibi bilirmiş. Avrupalının yorumu böyle olur. Yâni Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz maldan vazgeçmiyor, zekâtı almaktan vazgeçmiyor gibi düşünür.

Ama öyle değil! Neden öyle değil? Sa'lebe olayı gösteriyor. Sa'lebe'ye dedi ki:

"—Peygamber Efendimiz'e sen vermek istedin, almadı. O istediği zaman sen vermedin, o da sana darıldı. Rasûlüllah'ın almadığını ben senden nasıl alırım?.. Almam senin zekâtını!" dedi.

Bak, ötekilere "Harb ederim hà!" diyor. Yâni, "Allah'ın emirlerinde tercih yok. Şunu yaparım, bunu yapmam yok. İlle vereceksin" diyor. Ama, bunun durumunu özel olarak kafasına yerleştirdiği için, Rasûlüllah buna darıldı diye bunun zekâtını almıyor. "Rasûlüllah'ın almadığı zekâtı ben senden nasıl alırım, almıyorum." dedi. Hazret-i Ömer zamanında da alınmadı, ötekiler zamanında da alınmadı, öldü gitti adam, yazık oldu yâni. Madem ki yazık oldu dedi, yazık oldu. Mal yaramadı yâni.

Bunu nereden açtık şimdi?.. Buradaki bir konudan açtık. Yâni bir şey istedin, olmadı mı, onun peşine düşme artık. Hiç düşünmemiş gibi, hiç istememiş gibi ol, sil kafandan. Demek ki, hayırlı olmadığından Allah vermedi. Kafana takıp da itiraz etme!

Hani bak bu mal istedi, zenginlik istedi, yaramadı işte. Bak helâk oldu, mahvoldu. Böyle de olabilir, başka sebeple de olabilir. Yâni, "Verirse, verirdi, vermedi. Kafana takma artık. Sil kafandan onu, gönlüne dert etme!" diyor Ebû Süleyman Hazretleri. Bir tecrübeye dayanıyor kendisinin bu fikri.

l. Aile Sorumluluğu

١٦ -حدثنا أحمد بن محمد بن زكريَّا ؛ حدثنا أحمد بن محمد بن عبد الوهَّاب ؛ حدثنا محمد بن العباس بن الدرفس ؛ حدثنا

أحمد بن أبى الحوارىِّ ، قال: سمعت أبا سليمان ، يقول: العيال يضعفون يقين صاحب اليقين. لأنه إذا كان وحده ، فجاع ، فرح ؛ و إذا كان له عيالٌ ، فجاعوا طلب لهم. و إذا جاء الطَّلب فقد ضعف اليقين.

TS. 80/16 (*Haddesenâ ahmedü'bnü muhammedi'bni zekeriyyâ; haddesenâ ahmedü'bnü muhammedi'bni abdi'l-vehhâb; haddesenâ muhammedü'bnü'l-abbâsi'bni'l-derefsi; haddesenâ ahmedü'bnü ebî'l-havârî, kàle: Semi'tü ebâ süleymâne yekùlü*) Başka kişilerden gelen rivayete göre gene Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî dedi ki: Ebû Süleyman Hazretleri'nin şöyle dediğini duydum: (*El-iyâlü yud'ifûne yakîne sàhibi'l-yakîn. Li-ennehû izâ kâne vahdehû, fecâa feriha; ve izâ kâne lehû iyâlün, fecâù talebe lehüm. Ve izâ câe't-talebü fekad daufe'l-yakîn.*)

Demiş ki Ebû Süleymân:

(*El-iyâl*) "Aile fertleri, hanım, çoluk çocuk, (*yud'ifûne yakîne sàhibi'l-yakîn*) yakîn sahibi insanın yakînini zayıflatır. Evlat, aile, çoluk çocuk, ev bark kişinin, yakîn sahibinin yakînini zayıflatır."

Yakîn ne demek? Şeksiz, sağlam iman demek. Yakîn kelimesini de karıştırıyorlar. Ben burada kelimeler üzerinde çok izahat veriyorum, bunları iyice not edin!.. *Yakîn*, Arapça'da bir başka mânâsı vardır, Türkçe'de bir başka mânâsı vardır. Arapça'da yakîn ne demek? Şeksiz, şüphesiz inanmak, bilmek demek. Yâni tereddüt yok, şek yok, öyle inanmak. İlme'l-yakîn, ayne'l-yakîn, hakka'l-yakîn diyoruz. Bu yakîn diye "i"si uzundur.

Bir de Türkçe'de yakın var. Şu ev uzak, şu ev yakın. Yâni buraya mesafesi az mânâsına. Bu yakın, Türkçe. Ötekisi Arapça... Yâni yakîn, sağlam iman demek. Sağlam, şeksiz, tereddütsüz iman demek.

Bunu bazıları bilmiyor. Meselâ o adamı yakînen tanıyorum ne demek? Sanıyor ki yakından tanıyorum diyor. Hayır, yakînen

tanıyorum demek yâni o adamı şeksiz, şüphesiz, içini dışını tam biliyorum demek. Yakînen, bu demek. Yoksa yakından tanıyorum... Tanımanın yakından, uzağından, yaklaşsan ne olacak kalbini bilemedikten sonra. İstersen kulağına kalbini koy. Yâni yaklaştın da ne olacak?.. Şu kadar mesafe var, bu kadar var... İstersen kulağını koy. Yâni adamın kalbini mi karıştıracaksın? Zihninden geçeni mi bileceksin?.. Yakından tanıyorum... Uzaktan tanımak, yakından tanımak... Öyle değil. Yakînen tanıyorum: Yâni şeksiz, şüphesiz onun şöyle olduğunu, dürüst olduğunu veya şöyle olduğunu, böyle olduğunu biliyorum demek yâni.

Yakîn kelimesi bir Arapça'da, bir Türkçe'de var. Bazen böyle harfleri aynı olan kelimeler vardır, başka başka dillerde.

Bir misal daha vereyim, perçinlensin: *Şehr* kelimesi, *şehir*, şehr. Şe-he-re harfi, şehr. Farsça'da il demek, il veya ilçe, belde demek. Yâni insanların oturduğu yer mânâsına şehir. İstanbul şehri, Edirne şehri, Tahran şehri gibi. Arapça'da ise ay demek. Şehr-i Ramazan, şehr-i Receb, şehr-i Muharrem... Burada ay demek. Yâni ikisi de şehir ama, Farsça'da il demek, belde demek, Arapça'da ay demek, otuz günlük zaman dilimi demek. Görüyorsunuz harfleri aynı, mânâları farklı kelimeler.

Her dilde böyledir. Yâni İngilizce'de bir kelime vardır, Türkçe'de sen onu söylersin, kıs kıs kıs güler çoluk çocuk. Neden? Türkçe'de başka mânâya geliyor o söz. Onun aklı oraya kayar, sınıfta bir kıkırtı, gülme filan başlar. Halbuki şey... Her dilin kendine göre anlamı var.

Demek ki çoluk çocuk, sağlam iman sahibi insanın imanını zedeler, zayıflatır. Neden?.. (*Li-ennehû izâ kâne vahdehû fecâa, feriha*) "Çünkü tek başına oldu mu, acıktı mı, derviş sevinir." Bak sevinirmiş. Biz bunu da buradan öreniyoruz. Yâni derviş, aç kaldı mı sevinirmiş:

"—Vay gene acıktım, el-hamdü lillâh, midem boşaldı, kalbim nurlandı." filân diye. (*Feriha*) Sevinir diyor.

(*Ve izâ kâne lehû iyâlün*) "Ama çoluk çocuğu varsa, (*fecâù*) onlar acıkırlarsa, cıyaklamağa başlarlarsa, vıyaklamağa başlarlarsa; (*talebe lehüm*) onlar için ister o zaman...

Şâir diyor ya:

Vîrân olası hànede evlâd ü iyâl var.

"Ben seni medh etmezdim, bu şiiri sana yazmazdım, seni göklere çıkartmazdım ama, ne yapacaksın ki evde çoluk çocuk var. Bahşişine tamahen, öyle sen aslansın, kaplansın diye yazıyorum ama, kedi bile değilsin."

(*Fecâù talebe lehüm*) "Çocuklar acıktı mı, onlar için ister adam, derviş o zaman ister. (*Ve izâ câe't-talebü fekad daufe'l-yakîn*) İstek oldu mu, istemek oldu mu yakîn zayıflamış demektir. Yakîn sahib olan bir insan bu duyguların üstündedir. Ama, çoluk çocuğu oldu mu, onlar için ister, o zaman yakîni azalır." demiş.

Doğru, ama insan olgunlaşmalı, bunun üstüne çıkmalı!.. Yâni, çoluk çocuk sahibi olmak, Peygamber Efendimiz'in sünnetidir. Çoluk çocuk sahibi olup da, bu duyguları yakalayabilmeli, daha yukarı çıkabilmeli!..

Nitekim bir hadis-i şerif var, *Râmûzü'l-Ehàdis*'te geçiyor. Diyor ki:[31]

طُوبَى لِمَنْ بَاتَ حَاجًّا ، وَأَصْبَحَ غَازِيًا ، رَجُلٌ مَسْتُورٌ ذُو عِيَالٍ مُتَعَفِّفٌ ، قَانِعٌ بِالْيَسِيرِ مِنَ الدُّنْيَا ، يَدْخُلُ عَلَيْهِمْ ضَاحِكًا ، وَ يَخْرُجُ عَنْهُمْ ضَاحِكًا ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُمْ هُمْ الْحَاجُّونَ الْغَازُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ (الديلمى عن أبى هريرة)

[31] Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.444, no:3923, Ebû Hüreyre RA'dan. *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.392, no:7099; Câmiü'l-Ehàdîs, c.XIV, s.136, no:13963.

RE. 314/1 (*Tùbâ li-men bâte hàccen ve esbaha gàziyen*) [Hacı olarak yatan ve gàzi olarak kalkan kimseye ne mutlu! (*Racülün mestûrun zû-iyâlin müteaffifin*) Öyle bir kimsedir ki, çoluk çocuğu vardır, mahcubdur, iffetlidir; (*kàniin bil-yesîri mine'd-dünyâ*) dünyadan aza kanaat eder.]

(*Yedhulü aleyhim dàhiken*) "Evine çok şey getirmemiş bile olsa, gülerek girer. Çoluk çocuğuyla gülerek konuşur. (*Ve yahrucü minhüm dàhiken*) Sabahleyin de evinden gülerek ayrılır." Yâni mutlular... Azıcık bir şey var evde, yiyecekleri, içecekleri az, teneke bir kulübede oturuyorlar ama, adam eve gülerek geliyor, çoluk çocuğu seviyor, şakalaşıyor; evde bir sevinç, neşe havası oluyor. Giderken de öyle gidiyor.

(*Feve'llezî nefsî bi-yedihî*) [Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki,] (*İnnehüm hümü'l-hàccûne'l-gàzûne fî sebîli'llâh*) İşte bunlar Allah yolunda hacceden kimseler gibidir, gazâ eden kimseler gibidir." diyor. Yâni, böyle güleç yüzle evinin, evlâd ü iyâlinin problemlerini çözmek için gidip çalışan; akşam eve gülerek gelen, sabah giderken gülerek giden; yâni geçim sıkıntısını ev halkına aksettirmeyen, evinde güleç yüzlü olan kimse...

Muhterem kardeşlerim! Ben, bizim dervişlerin şikâyetlerini duyuyorum. İşte böyle böyle kâğıtlar geliyor bana on tane, yirmi tane, elli tane, yüz tane; görüyorsunuz... İşte kimisi aile problemini anlatır... Normal tabii, biz de bildiğimizi onlara söylüyoruz. Ben istiyorum ki bazen, bir evlilik kursu açayım. Yâni, evlilikte kocanın vazifeleri nedir, kadının vazifeleri nedir; herkes öğrensin.

Şimdi mücahid bir hanım, kitaplar yazmış, üüff öyle aslan gibi bir hanım... Mücahid bir bey... Bey sakallı, hanım çarşaflı, her türlü dış görünüm ortada... Geçimleri yok, birbirlerine itaatleri yok. Hanımı beye itaat etmez. Bozuşmuşlar, ayrılmışlar, darılmışlar, mahkemelik olmuşlar...

E ne oldu? İslâmî değil ki bu!.. İslâm'da bu yok ki... Yâni kadın kocasını boşasın diye mahkemeye vermesi, evine haciz göndermesi

yok ki. Ne oldu senin yazdığın kitaplar, ne oldu senin örtündüğün çarşaf, ne oldu senin mücâhideliğin?.. Yâni bilmiyorlar.

Bak burada hadis-i şeriflerde, Peygamber SAS Efendimiz'in bize tarif ettiği insan: Fakir bile olsa fakirliğinin ızdırabını, kazanmanın meşakkatini ev halkına aksettirmiyor. Evine gülerek giriyor, basit bir şey getirmiş, yiyorlar muhabbetle, şakalaşıyorlar, bilmem ne filan... Beyin hanımıyla şakalaşması sevaptır. Hadis-i şerifte var. Oynaması, şakalaşması sevaptır. Çoluk çocuğunu öpüp sevmesi, okşaması sevaptır.

Peygamber Efendimiz torunlarıyla ilgilenirdi, oynardı. Yâni büyüklerin hayatlarını böyle incelediğiniz zaman evde böyle kaşlar çatık, herkes somurtuk, böyle mahkeme duvarı gibi filan değil yâni.

Başka insanları üzmemek, gönül almak meselesi var. Erkek insan, kendisinin çektiği ıstırabı niye başkasına da çektirsin?.. Kazanmak zor, tamam. Ama, o işin meşakkati orada kalır. Sen eve gelirsin, er gibi, merdâne girersin, hiç belli etmezsin, gık demezsin. Kol kırılır, yen içinde kalır. Belli etmezsin; çoluk çocuğun da yer, içer, onları da memnun edersin. Çünkü o sana bağlanmış, hayatını sana bağlamış; bu çocuklar da sana emanet... İşte bunları bilmiyorlar.

Bir çok kimse bu gibi meseleleri bilmiyor. Yâni hadis-i şerife göre bir kocanın nasıl olması lâzım?.. Hadis-i şerife göre bir ev hanımının nasıl olması lâzım?.. Bilinmiyor bunlar. Onun için de, iki taraf da müslüman, haydiii mahkemede, boşanma davası... Acaip şeyler oluyor yâni.

m. Nefis Muhasebesinin Önemi

١٧ - وبه قال أبو سليمان: أبلغ الأشياء فيما بين الله وبين العبد المحاسبة .

TS. 80/17 (*Ve bihî kàle ebû süleymân*) Aynı rivayet zinciriyle

Ebû Süleyman Hazretleri buyurdu ki: (*Eblağu'l-eşyâi fîmâ beyna'llàhi ve beyne'l-abdi ve'l-muhàsebetü*) "Kulla Allah arasındaki şeylerin en güzeli, olgunu, uygunu muhasebedir. Yâni kulu Allah'a yaklaştıran, kulla Allah arasındaki işlerin en ulaştırıcı olanı muhasebedir."

Muhasebe ne demek?.. Kişinin kendi kendisini, hesabını düşünmesi demek. Bugün çıktım evden, akşama kadar ne yaptım?.. Sevaplı mı iş işledim, günahlı mı iş işledim? Namazları kıldım mı, haramlardan korundum mu, sevaplı işleri işledim mi, ömrümü hayırlı geçirdim mi, geçirmedim mi?.. Ne diyoruz bu gibi kendi kendisini kontrol etmesine insanın? Nefis muhasebesi diyoruz. Kendisinin muhasebesini yapması. Büyüklerimiz bize tavsiye etmiş bunu:[32]

حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا ، وَزِنُوا أَعْمَالَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُوزَنُوا !

(*Hàsibû enfüseküm kable en tühàsebû*) "Ahirette, Mahkeme-i Kübrâ'da hesaba çekilmezden önce bu dünyadayken kendinizi hesaba çekin!" buyurmuşlar. İşte kulu Allah'a yaklaştıran işlerin en hızla yaklaştıranı muhasebedir. Sabah akşam insan kendi kendisini sîgaya çekecek, hesaba çekecek, yaptığı işleri gözden geçirecek.

Medine'de adam mücavir olmuş, ikàmet ediyor. Peygamber Efendimiz'in türbesine:

"*—Es-selâmü aleyke! Es-salâtü ve's-selâmü aleyke yâ rasûla'llàh!*" diye varınca, oradan:

---

[32] Tirmizî, *Sünen*, c.VIII, s.499, no:2383; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.96, no:34459; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I, s.103, no:306; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gàbe*, c.I, s.828; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXXXIV, s.314; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.52; Ebû Abdurrahman es-Sülemî, *Tefsir*, c.I, s.384, İsrâ, 17/16; İbn-i Ebi'd-Dünyâ, *Muhàsebetü'n-Nefs*, c.I, s.22, no:2; Hz. Ömer RA'dan.

İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXX, s.302; Hz. Ebûbekir RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XVI, s.188, no:44203; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XXVI, s.433, no:29408.

"—*Ve aleyküm selâm!*" diye cevabını duyarmış.

Sonra duymaz olmuş bir gün. Aklı başından gitmiş. "Yâ ben ne yaptım da duymaz oldum?" diye başlamış düşünmeye.

Memleketten birileri gelmiş, onlarla oturmuşlar, konuşmuşlar. Olmadık bir laf söylemişler, Rasûlüllah'ın darılacağı bir şey olmuş da, ondan duymaz olmuş. Ama onu iki üç defa aramış, taramış, sabahtan akşama ne yaptım diye; sonradan bulmuş. İşte yâni selâm kesilince değil de, insan her zaman, her gün oturup kendisini hesaplamalı!..

Bir ara bizim evlerde modaydı, bir zamanın modası oluyor bu:

"—Bu gün Allah için ne yaptın?" diye levhalar vardı.

Evlere yazılmıştı. Şimdi bilmiyorum, başka şeylerin modası oluyor bazen. "Bu gün Allah için ne yaptın?.." Bu güzel bir şey, yâni muhasebenin hatırlanması. Onu böyle oturma odasında, tam senin oturduğun yerin karşısına asacaksın. Kaşını kaldırdın mı, o

levha sana soracak:

"—Bu gün Allah için ne yaptın, söyle bakalım!"

Ben bir de buna, ikinci bir şeyi uygun görmüştüm, latîfe yollu arkadaşlara söylemiştim: Sabahleyin de, "Bu gün Allah için ne yapacaksın?" diye sorsun. Kapının çıkışına, tam şöyle dış kapının oraya kocaman bir levha:

"—Bak şimdi kapıdan dışarıya çıkıyorsun, bugün Allah için ne yapacaksın?.."

Çünkü iş işten geçtikten sonra, "Vah, günah işledim!" diye akşam nedamet çekmektense sabahleyin sevapları hesaplayıp çıkmak daha etkili gibi geldi bana.

Onun için, bir levha çıkış kapısına, çıkarken göreceğiniz bir yere:

"—Dışarı çıkıyorsun, bu gün Allah için ne yapacaksın?" diye sorun kendinize.

Bir de giriş kapısına ve oturduğunuz zaman karşınızda:

"—Bu gün Allah için ne yaptın be adam?" diye sana soru soran bir levha olursa, iyi olur.

[Mehmet Amca'ya sordu:]

"—Nerede keselim?.. Yeter mi?"

"—Bilmiyorum Efendim, siz bilirsiniz."

"—Senin kasetlerine göre ayarlamak istiyorum ben…"

"—Tamam Efendim!"

Burada paragraflar bitti zâten, 18'e geldik. Mehmed Efendi Amcamız ne derse, öyle olacak.

Fatihâ-i Şerife mea'l-besmele...

03. 07. 1993 - İstanbul

10. EBÛ SÜLEYMAN ED-DÂRÂNÎ HZ. (3)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd:

Aziz ve mübarek ve sevgili kardeşlerim! Muhterem cemaat-i müslimîn!.. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun...

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî Hazretleri'nin *Tabakàtü's-Sùfiyye* kitabını okuyoruz. 80. sayfanın 18. paragrafına ulaştık. Ebû Süleyman ed-Dârânî Hazretleri'nin hayatının ve sözlerinin yazıldığı kısmı okuyoruz. Buradan devam edeceğiz.

Fakat, bunları okumağa başlamadan önce yaptığımız bir vazife var: Başta Peygamber SAS Efendimiz'in rûh-u pâkine hediye olsun diye, sonra sâir enbiyâ ve mürselîn, ve cümle evliyâullah u mukarrebînin, ve hàssaten Peygamber Efendimiz'in mânevî irşâd vazifesinde vârisleri ve vekilleri olan sâdât ve meşâyih-ı turûk-ı aliyyemizin ruhlarına;

Bu beldeleri fetheden fâtihlerin, şehidlerin, gâzilerin ve fâtihlerden önce buralara cihad için gelmiş olan Ebû Eyyüb el-Ensàrî ve sâir sahabe-i kirâmın; ve her beldede nice enbiyâ gelmiş geçmiştir diye ayet-i kerimelerde bildiriliyor, bu beldeden gelmiş geçmiş olan cümle enbiyâ ve mürselînin, Yûşâ AS'ın ve cümle hayrât ve hasenât sahiplerinin; şu içinde ibadet ettiğimiz güzel tekkenin bânîsi Selâmi Mustafa Efendi'nin, yukarıdaki Şeyh Murad tekkesinin içinde medfun bulunan àriflerin, Şeyh Murad-ı Münzevî'nin, Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin, Haydar Baba Hazretleri'nin ve sâir evliyâullah ve sàlihînin ruhlarına;

Bu kitabı yazan Ebû Abdirrahmân es-Sülemî'nin ve kitabın

içinde isimleri geçen tasavvuf büyüklerinin ruhları için; uzaktan yakından, bu güzel kitabın okunmasına iştirak etmek üzere buraya gelmiş olan bütün kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan sevdiklerinin, yakınlarının, babalarının, annelerinin, dedelerinin, ninelerinin, ecdâd u ceddât u akraba u taallukàtının ruhları için; ruhları şâd olsun, kabirleri nur dolsun, makamları a'lâ olsun; bizler de dünya ve ahiretin hayırlarına erelim, Rabbimizin rızasına vâsıl olalım, cennetiyle, cemâliyle müşerref olalım diye, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyup öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Zâhidler ve Tevekkül Ehli

Kàle'ş-şeyh es-sülemî:

١٨ - سمعت أحمدَ بنَ عليٍّ بنِ جعفر ، يقولُ: قال أبو سليمانَ:

آخرُ أقدامِ الزاهدينَ ، أولُ أقدامِ المتوكِّلين.

TS. 80/18 (*Semi'tü ahmede'bne aliyyi'bni ca'fer, yekùlü: Kàle ebû süleymân: Âhiru akdâmi'z-zâhidîne, evvelü akdâmi'l-mütevekkilîn.*)

Ahmed ibn-i Ali ibn-i Ca'fer'den işittim, diyor müellif Sülemî Hazretleri. O da dedi ki: Ebû Süleyman ed-Dârânî şöyle söyledi... Tabii arada daha birçok isimlerin olması lâzım. Kestirmeden rivâyet senedinin sonunu söylemiş. Ebû Süleyman Hazretleri şöyle buyurmuş:

(*Âhiru akdâmi'z-zâhidîn*) "Zühd sahibi ve böylece zâhid sıfatına ulaşmış, yaşayışı zâhidâne olan..." Müridlerin seyr-i sülüklerinde ilerlemeleri, makamları geçmeleri, derece derece yükselmeleri var. Zâhidler adımları atıyorlar, atıyorlar, atıyorlar, bir menzile varıyorlar. "En son ulaşabildikleri menzil, en son adımlarını bastıkları yer, yâni ulaşabilecekleri en son mertebe, mânevî makam, (*evvelü akdâmi'l-mütevekkilîn*) mütevekkil

kulların adımlarının ilkidir." Yâni ötekiler ömür boyu uğraşıp uğraşıp adım atmışlar, atmışlar, ilerlemişler, yükselmişler, yükselmişler, bir noktaya varmışlar, bir seviye, bir çizgi tutturmuşlar, bir puan kazanmışlar, bir seviyeye ulaşmışlar. Bu nedir?.. Mütevekkillerin seviyesinin en aşağı tabakası, en aşağı çizgisidir.

Tabii bu sözden çok rahatlıkla anlaşılan şudur ki: Tevekkül makamı, mütevekkillerin makamı zühd makamından daha üstündür. Zühd nedir, biraz açıklayalım. Tabii bunların hepsi Kur'an-ı Kerim'den gelme tabirler. Peygamber Efendimiz'in hadis-i şeriflerinden çıkartılmış mânâlar.

Zühd: Bir şeye rağbet etmemek demek; rağbetli olmamak, istekli olmamak, istememek, gönlü çekmemek, arzu etmemek demek. Eğer bir insan dünyanın süslü ve gösterişli şeylerine kapılmayabiliyorsa, rağbet etmeyebiliyorsa ki zordur; bu kimseye zâhid derler. Yâni, dünyaya metelik vermiyor, aldırmıyor.

Kolay değildir. Dünyanın zevki, safâsı, keyfi, hevâsı çoktur. Ve nefis onları ister, insanın canı çeker yâni. Karşıda birisi baklava, kaymaklı börek, kadayıf yerken burada yutkunmadan edemez insan... Tatlıdır çünkü, hoştur, canı çeker insanın. Fâni dünya hoştur ama, fani dünyanın zevklerine daldı mı işi harap olur insanın. Onları elde edeceğim diye koşturduğu zaman, yanlış yollara girer, yanlış yerlere batar, yanlış işler yapar ve hele ömrünü sırf bu dünyasının zevklerini ve keyiflerini sağlamağa sarf etmişse, gayretini o tarafa yöneltmişse, bu adam ehl-i dünya demektir. Yâni, bu hayatı istiyor ve bu hayatın gününü gün etmeğe çalışıyor. Ehl-i dünya derler buna.

Zâhid tabii, ehl-i dünya olmayan insan demek. Dünyanın zevklerine rağbet etmeyen insan demek… Güzel bir şey bu. Yâni bu kadar süsü var, zîneti var. Önüne süslenip, allanıp pullanıp dizilmiş, çıkmış olsa bile, kaş göz işareti yapıyor ama, kandıramıyor. İyi, güzel...

Fakat bundan daha yüksek olan makam; Allah-u Teàlâ

Hazretleri'ne dayanmak, onu vekil edinmek, ona sığınmak, ondan istemek, ondan beklemek, onun dostluğuna güvenmek, ona tevekkül etmek makamıdır.

Kur'an-ı Kerim'de ayet-i kerimeler var:

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ (الطلاق:٣)

(*Ve men yetevekkel ale'llàhi fehüve hasbühû*) "Kim Allah'a tevekkül ederse, Allah ona kâfî gelir, yeter." (Talâk: 3) Yâni kendisine sığınanı, Allah mahrum bırakmaz, yardımsız bırakmaz, yardımcısız bırakmaz, ortada bırakmaz demektir.

Ama bu elle tutulan bir şey değil, kolayca anlaşılan bir şey değil. Tatbik edildiği zaman, mü'min kimsenin uygulama sonunda sezdiği, gördüğü şeylerdir. Bazı insanlar buna inanmaz. Allah inancı zayıf olduğundan, bağlılığı zayıf olduğundan, tevekkülü de zayıftır veya hiç yoktur.

"—Neme lâzım, ne olur ne olmaz..." der. "Ya şöyleyse, ya böyleyse..." der, tevekkülü yoktur.

Allah'a tevekkül edenin yâveri Hak'tır
[Nâşâd gönül, bir gün olur şâd olacaktır.]

Şâirin [Ziya Paşa] bu sözü, o hadis-i şeriften, ayet-i kerimeden alınmadır. Bir insanın yârı, yâveri, muîni Allah olursa, onun sırtını kim yere getirebilir, onu kim yenebilir, kim ona zarar verebilir? Cümle cihan halkı toplansa, Allah'ın koruduğu bir kimseye zarar veremez.

O bakımdan, tevekkül çok sağlam bir tutamaktır dinde, çok önemli bir duygudur. Bu duyguyu yakalamış ve Rabbine dost olduğunu anlayıp bağlanmış olan bir insana, Allah çok büyük yardım eder.

Onun için, zâhidlik makamı da güzel, o duygular, o düşünceler de güzel ama; orada yürüyüp yürüyüp varacağı en yüksek nokta, mütevekkiller makamının en aşağı çizgisidir ki, onlar daha kim

bilir nerelere yükseliyorlar o şeyle...

b. Dindarlığı Hàlis Kılmak

١٩ - وبه قال أبو سليمان: من لَطائِفِ المعاريضِ قولُه تعالى:

أَلاَ لِلهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ؛ تهديدٌ بلُطْفٍ.

TS. 80/19 (*Ve bihî kàle ebû süleymân*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Ebû Süleyman ed-Dârânî Hazretleri söyledi ki: (*Min letàifi'l-meàrîdı kavlühû teàlâ: Elâ lillâhi'd-dînü'l-hàlis. Tehdîdün bi-lütfin*) Zümer Sûresi'ndeki bir ayet-i kerimeye atıfta bulunuyor.

Ebû Süleyman Hazretleri buyuruyor ki:

"İnsanoğluna arz olunmuş şeylerin en latîflerinden, insana sunulan maruzatın, yâni insanın muhatap olduğu ahkâmın ve ifadelerin en incelerinden birisi de, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin şu ayet-i kerimesidir." dedi Ebû Süleyman Hazretleri.

O ayet-i kerime:

أَلاَ لِلهِ الدِّينُ الْخَالِصُ (الزمر:٣)

(*Elâ li'llâhi'd-dînü'l-hàlis*) *Elâ*, edat-ı tenbihtir, uyarmak için, dikkati çekmek için kullanılan bir edattır. *Elâ* demek, "Hişşt, aklını başına topla, uyuma, dikkat et, gözünü aç, iyi dinle!" gibi bir mânâ ifade ediyor Arapça'da.

(*Elâ*) "Dikkat et, aklını başına topla, iyi anla ve kavra, gözünü aç ve kaçırma bu mânâyı ki, (*li'llâhi dînü'l-hàlıs*) hàlis din Allah-u Teàlâ Hazretleri'nindir." (Zümer: 3)

"Burada (*tehdîdün bi-lütfin*) lütufla bir tehdit vardır, Allah tarafından kula bir tehdit vardır." Yâni, "Ey kul! Dindarlığını, kulluğunu hàlis yaparsan yap! Ama yapmazsan, görürsün!" mânâsı yatıyor altında. Yâni, "Sırf Allah rızası için kulluk yapmazsan, halin harab olur hâ!" diye, aba altında sopanın ucu da görünüyor yâni. Eğer hàlisàne Allah'a kulluk etmezsen, o zaman

da başına çok cezalar yağar, Allah'ın kahrına, gazabına uğrarsın demek.

Tabii hàlis ne demek? Katıksız demek, sâfî demek, hiç içine başka bir şey karışmamış olan demek. Yâni hàlis olan dindarlık... Allah'a yapılan dindarlık hàlis olan dindarlıktır, öyle olmalıdır, Allah'a kulluk hàlisâne olmalıdır, katıksız olmalıdır. Allah'a ibadet için yapılan fiillerin, işlerin, hareketlerin niyetine başka duygular karışmamalıdır. Hàlis olmalı, katıksız, som altın gibi olmalıdır. "Karışırsa, o zaman karışmam!" diye lütufla bir tehdit var bu ayet-i kerimede diyor. Yani kendisi ihlâslı olacak kul, ihlâslı olmadığı zaman da işin fenâ olduğunu bilecek.

Tabii, ihlâs en önemli şeylerden biridir ve insan, yaptığı şeyi daima ihlâslı yapmağa mecburdur Allah'ın kabul etmesini istiyorsa... Geçen hafta hani bir fıkra geçmişti.

"—Yalnız başıma bir namaz kıldım, çok memnun oldum." diyor adamın birisi.

Diyor ki:

"—Niye memnun oldun?.."

"—Çünkü beni kimse görmedi."

"—O zaman sen zayıf bir insanmışsın. Çünkü Allah'a kulluk makamında aklına mahlûkat gelmiş. Sen namaz kılıyordun, ne diye mahlûkatı düşünüyorsun?.. Onu bile düşünmek zayıftır." diyor.

Tabii, bir de ibadeti bir maksat için yapmak var. Yâni, ben şurada namaz kılayım da, birisi görsün de beni işe alsın... Veyahut şu orucu tutayım da bilmem zayıflayayım üç kilo, beş kilo... Hàlis değil, niyetin içinde başka şeyler var. O zaman olmaz. Hàlis olmayan ibadeti Allah kabul etmiyor. "Ben ortakların en hayırlısıyım..." diyor. Bu sözde de bir ince ikaz var gene. "Ortakların en hayırlısıyım. Bir kimse bir işi hem benim için, hem bir başka ortak için yaparsa, onu kabul etmem. Hepsini ortağa veririm." diyor. Yâni reddederim demek o. O da tehdit yâni.

Onun için bütün ibadetler, her şey Allah rızası için olacak ve

insan, kalbinin sırf Allah rızası için bunları yapmakta niyetinin hâlis olmasına çok dikkat edecek. Çok dikkat etmesi lâzım! Çok ince bir şey…

Adam hep en ön safta namaz kılarken, bir gün en arkada kaldım diye utanmış:

"—Eyvah! Beni burada görürlerse ayıplarlar." filan demiş.

Kendi kendisinin bu duygusunu da, kendisi gene yakalıyor, diyor ki:

"—Vay! Sen halktan korkuyorsun. Demek ki sen bunca yıldır en ön safta namaz kılmayı halktan korktuğun için yapmışsın, Allah için yapmamışsın."

O kadar yıllık namazı ödüyor. İhlâsa bak! Yâni demek ki arka safta kalınca halktan korkuyor, halkın beğenmemesinden korkuyor; ön safta kıldığı zaman halkın beğeneceğini biliyor.

"—Ne dindar adam be! Hep birinci safta, hep imamın arkasında namaz kılıyor." diye beğenilmekten hoşlanıyor.

E bunların hepsi yanlış duygu. Bunları yakaladığı zaman, bu duygularla yapmış olduğunu farkına varmadan sezdiği için veya kendisini öyle itham ettiği için, bütün namazlarını tekrar ödüyor. Yâni, işte insanın amellerini böyle yoklaması lâzım.

Bugün bizim bir arkadaş geldi, bize anlattı... Tabii anlatması da gıybet oluyor, doğru değil aslında, hiç anlatmaması lâzım ama, anlattı. Birisinin yanında sormuş, demiş:

"—Mehmed Zâhid Hocamız'ı tanır mıydınız?.."

O da demiş ki:

"—Evet, tanırdım. Ben camiine gittim, bana konuşma yaptırttı."

Yâni demek istiyor ki:

"—Bana konuşma yaptırttı. Ben ne adamım be!" filan...

Hocamız herkese konuşma yaptırırdı. Geleni mihraba geçirirdi. İmam-Hatip talebesini bile... O kâmil olduğundan değil. Onu bile geçirirdi. "Buyur, namazı sen kıldır." derdi, işaret ederdi, cübbeyi ona şey yaptırtırdı... E bizi konuşturturdu. Kendisi dinlerdi.

Kontrol için, imtihan için olabilir... Başkalarına, "Hutbeye çık, Cuma namazını sen kıldır!" derdi. O büyük bir âlim olmadığı halde, ona böyle şeyler yapabilirdi.

Bir keresinde de, Hocamız için sempozyum yaptık. Hocamızı tanıyanlar hatıralarını anlatsın dedik. Herkes bir şey anlattı. Sonra birisi dedi ki:

"—Hocam, herkes kendisini anlattı." dedi.

"Hocamız beni çok severdi, bizim evimize çok gelirdi, bize şöyle şöyle yapardı... Yâni, neticede herkes kendisinden bahsediyor.

Mehmed Akif'in bir sözü var:

"—Hepimiz kendimizin bağrı yanık aşıkıyız." diyor.

Yâni, herkes gizli gizli kendisini beğeniyor, beğenilmesini istiyor veya beğendirmeğe çalışıyor. Bu güzel bir şey değil. İşte bu duyguları yakalayıp, ibadeti bunlardan arıtmak lâzım, sırf Allah rızası için yapabilmek lâzım!..

Hazret-i Ali savaşıyor, bir müşriki yere yıkmış, öldürecek; yüzüne tükürünce bırakıyor.

"—Neden bıraktın?" diyor,

"—E şimdiye kadar seni Allah için öldürecektim, düşmansın diye, harb ediyoruz diye. Şimdi yüzüme tükürdün diye sana kızdım, hıncımdan öldüreceğim. Allah rızası için yapmayacağım, kızgınlığımdan yapacağım. Ondan bıraktım." diyor.

Bunlar işte büyük insanların büyük jestleri.

İşte tasavvuf bu!.. Tasavvuf başka bir şey değil yâni. Ahlâkını düzeltebiliyor musun, niyetini kontrol edebiliyor musun, yaptığın işi Allah rızası için yapabiliyor musun?.. Yoksa, sarığı herkes sarabilir. Çarşıdan gider alır. Cübbeyi herkes giyebilir. Herkes kendisine derviş görüntüsü verebilir, ama davranışın nasıl?..

Adama soru soruyorlar, adam boyna gıybet ediyor. Sağı solu gıybet ediyor. E İslâm'da gıybet haram... Haram işi yapıyorsun, bir de çıkmışsın ortaya hocayım diye. Haram iş yapıyorsun, hem de etrafında toplanan insanlara da örnek oluyorsun. Böyle mi

örnek olacaksın sen?.. Gıybeti şıp diye kesmek lâzım, yaptırtmamak lâzım!..

Peygamber Efendimiz:

"—Gıybet edilen insana yardımcı olun, gıybet edenleri engelleyin! Engelleyemiyorsanız, orada durmayın, kalkın gidin!" diyor.

E sen senin meclisinde gıybete müsaade edersen... Senin kendi terbiyen noksan, başkasını nasıl terbiye edeceksin?.. Kendin gıybetin haram olduğunu bilirsin tilki gibi ama, kendini kontrol edemiyorsun, gıybetten kurtaramıyorsun. Demek ki olmadı.

Ben bunları niçin söylüyorum?.. İsim vermeden söylüyorum... Hepimiz yaptığımız amellerin, ibadetlerin, taatlerin ne maksatla yapıldığını iyice kontrol etmeliyiz. Her şey Allah razısı için olmalı. Aldığı, verdiği, sadakası, hayrı, hasenâtı, haccı, umresi...

Bazısı diyor ki:

"—Haccı yaptığın zaman, hacıyım deme!" diyor.

Ben hacıyım, hacca gittim, hacı bilmem kim... Söyleme! Ne diye hacı diye ad koyuyorsun?.. Doğru görmüyorlar yâni. Haccı sen Allah razısı için yaptın diyorlar.

Maksadımız hep Allah'ın rızasını kazanmak... Onun için, biz de bu ince şeyleri öğrenelim! Halis olması lâzım dindarlığın... Allah'a olan dindarlık, kulluk ancak halisâne yapılır. Onun için her yaptığımız işin hâlis olmasına, som olmasına, katıksız olmasına, tertemiz olmasına, pırıl pırıl bir niyetle olmasına dikkat etmemiz lâzım. İşin içine başka niyetler, arzular karıştı mı, o zaman onu temizlemek gerekiyor.

c. Cennetin Mehri Dünyayı Terk Etmektir

٢٠ - وبه قال أبو سليمان: لكل شيءٍ مهرٌ، ومهر الجنة ترك الدنيا بما فيها.

TS. 81/20 (V*e bihî kàle ebû süleymân li-külli şey'in mehrun, ve*

mehru'l-cenneti terkü'd-dünyâ bimâ fîhâ)

Ebû Süleyman ed-Dârânî Hazretleri bu sözünde buyurmuş ki, aynı rivâyet kanalıyla:

(*Li-külli şey'in mehrun*) "Her şeyin mehri vardır." Hani nikâhta kadına mehir, mehr-i muaccel bir mehir veriliyor damat tarafından. Biz mihir diyoruz, i harfiyle değildir, doğrusu e harfiyledir; mehirdir.

"Her şeyin bir mehri, bedeli, karşılığı vardır. (*Ve mehrü'l-cennetü terkü'd-dünyâ bimâ fîhâ*) Cennetin bedeli, karşılığı da (*terkü'd-dünyâ*) dünyayı terk etmektir. Ama nasıl?.. (*Terkü'd-dünyâ bi-mâ fîhâ*) İçinde ne varsa, her şeyiyle şu dünyayı terk etmektir."

Cenneti kazanmanın yolu, bedeli, karşılığı budur. Yâni kadınla evleneceksin, nikâhın bedeli mehir veriyorsun. E cenneti istiyorsun, cennetin bedeli de dünyayı terk etmektir. Ama nasıl terk etmektir?.. (*Bimâ fîhâ*) "İçinde ne varsa hepsiyle, her şeyiyle dünyayı terk etmektir." diyor.

Tabii geçtiğimiz derslerde hep anlattık. Dünya deyince enlemiyle, boylamıyla, kıtalarıyla, okyanuslarıyla milletin aklına yerküresi geliyor. Arapça'da bunun adı *ard*'dır: *Elif-re-dad*, *ard*. *Semâvâti ve'l-ard* diyoruz ya, semâlar ve arz. Bunun Arapçadaki adı budur. Dünya deyince, Arapçada bu akla gelmez. Bizim Türkiye'de aklımıza gelen o haritalı yerküresi değil yâni.

Dünyayı terk etmek de füzeye atlayıp, dünyayı terk edip, Ay'a, Merih'e gitmek demek değil yâni. Dünyayı terk etmek demek nedir?.. Dünya, içinde yaşadığımız hayattır. Şu andaki halimiz, yaşamımız. Ahiret nedir?.. Bundan sonraki yaşamımız. Şimdi biz neredeyiz?.. Dünyadayız. Yâni şu andaki yaşamımızı yaşıyoruz. Öldükten sonra nereye gideceğiz?.. Öteki hayat başlıyor, öteki hayata, ukbâya, ahirete gideceğiz.

Şimdi millet bunu bir mekândan bir mekâna gitmek gibi anlıyor, öyle değil işin aslı. Dünyayı terk etmek de şu içinde yaşadığı dünyayı, bu hayatı terk etmemesi. Bu hayatı terk etmek de intihar etmek değil, ölmek demek değil. Yâni gönlünden bu

hayatın emellerini, gayelerini, hedeflerini çıkartmak, öbür hayatın gayelerini oraya yerleştirmektir. Aslolan budur.

Bu dünyada insan ne istiyor?.. Zengin olmak ister, mal mülk sahibi olmak ister, mevki makam sahibi olmak ister, başkanı olmak ister filan... Bu dünya hayatı Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde anlatılan şeyler. İşte böyle malın mülkün, evlâd u iyâlin, kavmin, kabilenin, etrafındaki avanesinin, yardımcılarının, mevkiinin, makamının çok olması... Bunların hepsi dünyadır. Gaye bunlar değildir.

Bir insanın etrafında tabii bazı dostları olur. Bir insanın evinde, elbette malı mülkü olur. Bir insanın elbette bu dünya hayatı içinde yaşıyorken sahip olduğu birtakım şeyler vardır. İşte bunların hepsini elden çıkartıp da varlıksız çırılçıplak, tam yoksul bir insan olmak demek değildir dünyayı terk etmek de. Öyle olsaydı Peygamber Efendimiz de öyle olurdu, Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz öyle olurdu, Osmân-ı Zinnûreyn Efendimiz öyle olurdu. Onlar ideal müslümanlar. Onlar öyle değiller. Yâni beş parasız, malsız, mülksüz, çıplak insanlar değiller.

Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz zengin. Osmân-ı Zinnûreyn Efendimiz çok zengin. Peygamber Efendimiz'in de, diğer peygamberlerden bazılarının da... Tabii onlar da bizim için örnektir. Süleyman AS padişah. Dâvud AS padişah, Mûsâ AS ordu sahibi… Zaten Firavun'un sarayında yetişmiş. İbrahim AS... Eyüb AS'ın malı mülkü, sürüleri, ovaları, tarlaları olduğunu biliyoruz.

Demek ki, bunlara sahip olmamak değil. Bunların gönle girmemesi, hedef olmaması, insanı Allah'a iyi kulluktan alıkoymaması, engellememesi lâzım! Esas olan bu… Yâni dünyanın zevklerinin, mallarının, mülklerinin insanın hareketlerini mıknatıs gibi etkileyip istikametini saptırtmaması demek oluyor. Bunlar olabilir, insan hiç ona aldırmayacak. Zaten bunları helalinden kazanmış olacak ve bunları Allah yolunda ve ahiret uğrunda harcayabilecek.

Harcayamıyor... Dükkânından çıkıp namazını kılamıyor,

cumaya gelemiyor, zekâtını veremiyor, hacca gidemiyor vs. vs... E Allah ne emrettiyse hiç birisini yapamıyor. Demek ki bu dünyanın zevklerine takılmış kalmış, öbür hayatın işlerini yapamıyor. İşte bundan sıyrılması lâzım! Sıyrılması terk-i dünyâdır. Sıyrılamaması veya sevmesi hubb-u dünyâdır ve hubb-u dünyâ bütün hataların başıdır.

Bu öyle bir yaygın hastalıktır ki, tabii hale gelmiştir. Herkes bu hastalığa tutulmuştur. Herkes para ister, evlenmek ister, mal ister, mülk ister, mevkî ister, makam ister... Bunları şöyle elinin tersiyle itip de, Allah'ın yolunda merdâne yürüyebilen insanlar olmuş tarihte… Ama bu devirde çok az.

Parası için ihtiyar kadını öldürüyorlar. Bileziği için kadının kolunu kesiyorlar, öldürüyorlar, altın dişi için mezarı açıp kafatasını çıkarıyorlar, miras için birbirlerine giriyorlar, köyün mer'ası için harb ediyorlar... Yâni çok ufak şeyler için, beş para etmez ve bir gün elinden çıkıp gidecek olan şeyler için mücadele ile geçiyor bu dünya hayatı.

Bunlardan sıyrılıp da Allah'a kulluk eden insanlar nerede?.. Sahabe-i kirâm gibi insanlar, o evliyâullah gibi insanlar nerede?.. Var, var ama çok az. Peygamber Efendimiz mal istemiş, Ebû Bekr-i Sıddîk hepsini verebilmiş. Ömerü'l-Fâruk yarısını verebilmiş. Osman-ı Zinnureyn, Şam'dan gelen develeriyle, mallarıyla, mülkleriyle bütün kervânı verebilmiş. Bir orduyu tek başına askerleri techiz edebilmiş, büyük miktarlar verebilmiş. Bunlara çok ihtiyaç var. Paraya pula çok ihtiyaç var ve para pul istemek o kadar zor ki...

Ben Ankara'da vakıf işleri filan diye, hayır hasenât diye bir iki şöyle dükkânı dolaşayım dedim... Benim yapabileceğim iş değil. Perişan oluyor insan. Kendisi için istemiyor ama... Yâni giriyorsun adamın dükkânına, ticarethanesine, meseleyi anlatacaksın, camiye yardım, kursa yardım filan diyeceksin... Aman ne kadar zor, fevkalâde zor… Ama onsuz da olmuyor işte. Cami onunla yapılıyor, tamir onunla yapılıyor, fakirler onunla doyuruluyor, cihad için malzeme...

Ali İzzet Begoviç gelmiş müslümanların bir toplantısına:

"—Benim istediğim silahları bana verin; Yugoslavya'yı, Sancak'ı, Bosna'yı, Hersek'i size fethedeyim!" demiş.

Veremiyor müslümanlar, parayı çıkartamıyor. "Şu kadar milyon veya milyar bilmem ne verirseniz olur bu iş." demiş. E para olmayınca, bak adam 1500 tane mermi atıyor bir şehre. Bom bom, bom bom... E nasıl dayanacaksın?..

Şimdi yarın öbür gün biz harbe girersek, Balkanlarda harp olursa, biz harbe girersek... Yâni senin tabancan var babandan hatıra kalma, içi elli tane kurşun alır. Dan dan, dan dan bitti. Sonra ne yapacaksın?

Adamlar füze makinelerini getirmiş, yirmi tane, yirmi beş tane alıyor, hepsini fırlatıyor oraya oraya, oraya oraya... Bir şehri yakıp yıkıyor. İlerleyemiyorsun. Ağaca böyle takır takır makineli tüfeği tuttuğu zaman ağaç devriliyor, kesiyor, yâni mermiler ağacı kesiyor, ağaç devriliyor. E silah, bomba, malzeme, techizât... Uğraş babam uğraş... Yâni kum olsa biter. Yâni deniz olsa kurur. Nereden gelecek, nasıl yapılacak bunlar?..

Yapılır. Yapmış eskiler. Ve bunu yapmağa gücü kuvveti var İslâm Alemi'nin… Suudî Arabistan'ın kumlarının altı petrol, zengin, Kuveyt zengin, daha başka İslâm ülkeleri var, hepsi birleşsinler. Kimisinin nüfusu var, kalabalık. Meselâ, Türkiye'nin nüfusu 55 milyon, 60 milyon; İran'ın o kadar, Mısır'ın o kadar... Endonezya'nın, Malezya'nın, Pakistan'ın, Hindistan'ın... Çok kalabalığız biz. Afrika'nın birçok yerlerindekiler... Kalabalığız ama karınca, koyun, sinek ve kuş sürüsü gibi. Yâni, tesirli bir kalabalık değil. Adamlar müslümanları her yerde zarara uğratabiliyorlar. E bunlar kesenin ağzını açacak, çalışacak, fabrikalar kuracak, birlik ve beraberlik için okullar, eğitimler yapacak...

Şimdi, meselâ şurada bir yürüyüş yapılıyor, bilmem nereden bilmem nereye kadar bir sürü insan toplanıyor. E öbür tarafta Başbağlar'da gariban fukaracık kardeşlerimiz vefat etmiş, nasıl gömülmüş, kaç kişi gitmiş cenazesine belli değil, müslümanların hiç haberi yok. Yâni soğuyor insan. Gariban, mazlum, zavallı...

Düşünebiliyor musunuz ki çocukların, hanımların gözü önünde öldürülmesi ne demek? Veya o kadınların halini anlayabiliyor musunuz ki gözünün önünde evladı veya kocası öldürülüyor? Nerede müslümanların yardımı? Kaç gün ortada kalmışlar, kimse bakmamış, çadır yok, kalacak yer yok... Bir ziyarete gidip de halini hatırını soran yok. Veya oturup kalkıp, "Bunu niye yaptınız, kim yaptı, niçin yaptı?" diye soran yok. Veya kim yapmışsa, onu yapan zümrenin etrafında tanıdık insanlardan, "Yâ bu da insanlığa sığmaz!" diyecek hiçbir insan yok mu yâni?

Her şey dünyayı terk etmekle oluyor. Dünyayı Allah için terk edeceksin. Yâni harcayacaksın, sarf edeceksin, vereceksin ve fakirlikten korkmayacaksın! Aman ben bunları kaybetmeyeyim diye titremeyeceksin. Ama bunu yapamıyor müslümanlar. Onun için başlarına her şey geliyor.

d. Sadakat ve Huşû

٢١ - وبه قال أبو سليمان: لكل شئٍ حليةٌ ، وحلية الصدق الحشوع.

TS. 81/21 (*Ve bihî kàle ebû süleymân*) Aynı rivâyet zinciriyle yine Ebû Süleyman dedi ki: (*Li-külli şey'in hilyetün ve hilyetü's-sıdki el-huşûu*) "Her şeyin süsü de vardır." dedi bu sözünde bu sefer. "Her şeyin mehri, karşılığı var." demişti demin. "Cennetin mehri, karşılığı da dünyayı içindeki her şeyle beraber terk etmek." demişti. Bu sefer de dedi ki: (*Li-külli şey'in hilyetün*) "Her şeyin bir süsü, zîneti vardır. (*ve hilyetü's-sıdki el-huşû'*) Sıdk u sadâkatin süsü, zîneti de huşûdur."

Huşû, baş eğmek demek. Yâni insanın Allah duygusuyla, Allah sevgisiyle, ahiret korkusuyla Allah'ın hükmü karşısında boynunu büküp eğilmesi, yâni mutî olması, itaatkâr olması, tam boyun verip, tam teslim olup dediğini yapacak bir halde olması demek.

"—Ben dervişim, ben iyi kulum." diyor, sıdk u sadâkàt iddiasında bulunuyor, yâni dürüst, has müslümanım, hakiki

müslümanım diyor... E hakiki müslümansa bu işin güzelliği ancak huşû ile olur, tam teslimiyetle olur, tam kullukla olur.

"—Dervişim." diyor... Dervişsen tam teslim ol.

"—Kulum." diyor... Kulsan tam teslim ol, tam itaat et, tam boyun ver. Kendi bildiğine gidince, teslim olmayınca olmuyor yâni.

e. Hikmetin Nuru

٢٢ - وبه قال أبو سليمان:إذا ترك الحكيم الدنيا ، فقد استنار بنور الحكمة.

TS. 81/22 (*Ve bihî kàle ebû süleymân*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Ebû Süleyman dedi ki:

(*İzâ tereke'l-hakîmü'd-dünyâ fekad istenâre bi-nûri'l-hikmeh*) "Hikmet sahibi insan..." Hakîm diyoruz, yâni yaptığı her şeyi sağlam yapan, şeriatın ahkâmına göre yapan, düşüne taşına yapan, Allah'ın rızasına uygun yapan, bilgece yapan kimse. (*İzâ tereke'l-hakîmü'd-dünyâ*) "Böyle bir insan, hikmet sahibi bir kimse dünyayı terk ettiği zaman —demin anlattığımız şekilde— (*fekad istenâre*) o zaman aydınlanır, nurlanır, (*bi-nûri'l-hikmeti*) hikmetin nuruyla o zaman aydınlanır. Yâni İnsan dünyayı terk ettiği zaman hikmeti, ilâhî bilgeliği, yâni evliyâlığı, peygamberlere verilen o mübarek, hikmet denilen, mânevî bilgeliği elde eder, onun nuruyla o zaman aydınlanır insan."

Dünyayı severek, dünyaya dalarak, dünyanın içindeyken, dünyayı kollamağa çalışarak, dünyayı toplamağa çalışarak, bu hayatını hayat etmeğe çalışarak, keyfine bakarak olmaz. Yâni onları terk ederek olur.

f. Sıdkın Madeni Zâhidlerin Gönülleridir

٢٣ - وبه قال أبو سليمان: لكل شئٍ معدنٌ ، ومعدن الصدق

قلوب الزاهدين.

TS. 81/23 (*Ve bihî kàle ebû süleymân li külli şey'in ma'dinün*) Aynı paralelde cümleler devam ediyor. (*Li-külli şey'in ma'dinün ve ma'dinü's-sıdki kulûbü'z-zâhidîn*) "Her şeyin bir kaynağı vardır, her madenin çıkartıldığı bir ocak olduğu gibi her şeyin bir ocağı, kaynağı vardır, çıktığı asıl yer vardır, bulunduğu yer vardır, sıdk u sadakatin çıktığı yer de, kaynağı da (*kulûbü'z-zâhidîn*) zâhidlerin gönülleridir. Orası sıdk u sadâkatin kaynağıdır, oradan çıkar." Altın, altın madeninden çıkar, gümüş, gümüş madeninden çıkar, elmas elmas madeninden çıkar, sıdk u sadâkat de zâhidlerin gönüllerinden çıkar, oradadır, orada bulunur, yeri orasıdır.

Tabii buradaki sıdk doğruluk demek ama doğruluktan maksat doğru kulluk, tam kulluk, yâni iyi dervişlik demek istiyor. İyi dervişlik yapamadığı, iyi kulluk yapamadığı zaman ona yalancı diyor bu adamlar. Tam yaptığı zaman tamam, sadık diyorlar. Yâni sadık kul, sadık derviş diyorlar. Yapmadığı zaman da yalancı, iddiacı... Öyle diyor ama yapmıyor diyorlar.

g. Zarar Etmenin Alâmeti

٢٤ - وبه قال أبو سليمان: لكل شئٍ علمٌ، وعلم الخذلان ترك البكاء.

TS. 81/24 (*Ve bihî kàle ebû süleymân*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Ebû Süleyman Rh.A dedi ki: (*Li-külli şey'in alemün ve alemü'l-hızlâni terkü'l-bükâ'*)

Aynı şekilde cümleleri sıralıyor. Hepsi aynı rivâyet kanalıyla gelmiş. Belki uzun bir paragraf halinde söylemiştir mübarek, bu sözü söylerken bir vaazında:

"(*Li-külli şey'in mehrun*) "Her şeyin bir mehri, bedeli, karşılığı vardır. Cennetin bedeli, karşılığı da, (*terkü'd-dünyâ bi-mâ fîhâ*)

içindeki her şeyle beraber dünyayı terk etmektir."

(*Li-külli şey'in hilyetün*) "Her şeyin bir süsü, zîneti vardır. (*Ve hilyetü's-sıdki el-huşû'*) Sıdk u sadâkatin süsü, zîneti de huşûdur. Yâni tam teslim olmaktır, boyun vermektir.

(*Li-külli şey'in ma'dinün*) "Her şeyin bir kaynağı vardır, çıktığı asıl yer vardır; (*ve ma'dinü's-sıdki kulûbü'z-zâhidîn*) sıdk u sadakatin çıktığı yer de, kaynağı da (*kulûbü'z-zâhidîn*) zâhidlerin gönülleridir."

Burada da buyurdu ki:

(*Li-külli şey'in alemün*) "Her şeyin bir alâmeti vardır. Yâni böyle gözle görülen, ayan beyan, hah tamam denilecek bir görüntüsü, bir alâmeti vardır her şeyin. (*Ve alemü'l-hızlân*) Zarar etmiş olmanın, ayağı kaymanın, Allah'ın sevmediği bir kul durumuna düşmenin alâmeti de, (*terkü'l-bükâ'*) ağlamanın kesilmesidir, olmamasıdır, ağlamayı terk etmektir."

Bir adamın kalbi katı mı, ağlamıyor mu, vaazdan anlamıyor mu, ayetten etkilenmiyor mu, hadis-i şeriften duygulanmıyor mu?.. Ağlayamıyor. Tamam, bu fena bir durumda... Kötü olmanın, hizlânın, hüsrânın, yanlış bir duruma kaymanın işaretidir ağlayamamak. Ağlıyorsa, demek ki duyguları canlı, demek ki gönlü ölmemiş, demek ki iyi şeyleri kalbi kabul edebiliyor, duyguları harekete geçiyor, ağlayabiliyor. Ağlayamıyorsa işte o zaman o fena. Kötü bir işaret.

Yâni, arabayı kullanırken bakıyorsun, gösterge tablosunda bir kırmızı ışık yanıyor... Ah ne oldu?.. Suyu bitmiş radyatörün, eyvah motor yanacak... Kenara çekiyorsun, bakıyorsun, kaportayı kaldırıyorsun, buharlar çıkıyor vs. filan... Biraz daha gitseydi motoru yanacaktı filan diyorlar. Nereden anladık bunu?.. Kırmızı işaretten anladık. Yoksa gidecektik, biraz sonra motor duracaktı ama iş işten geçmiş olacaktı. Kırmızı işaret ikaz etti.

Her şeyin alâmeti vardır, hizlân ve hüsrânın alâmeti de ağlamanın kesilmesidir. O kalmadı mı, göz yaşarmıyor mu, demek ki kalbi katılaşmış, vaziyet fena demek.

Hizlân'ın, biraz da kelime olarak tarifini yapmak gerekirse: Bir

insanı yardımsız bırakmak demek. İnsan kim tarafından yardımsız bırakılır? Allah tarafından... Allah ona yardımı kesmişse, tevfîkini refîk etmemişse, kendi haline koyuvermişse, o fena işte… Onun alâmeti ne? Allah'ın onu bıraktığının, yardım etmemeğe başladığının alâmeti ne? Nedir kırmızı işaret?.. Ağlaması yok… Kalbi katılaştı, duygulanmamağa başladı. O fena işte…

h. Nefsiyle Mücadele Eden Kimse

٢٥ - وبه قال أبو سليمان: من توسَّل إلى الله بتلف نفسه ، حفظ الله عليه نفسه ، وحكَّمه فى جنته.

TS 81/25 (*Ve bihî kàle ebû süleymân*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Ebû Süleyman dedi ki:

(*Men tevessele ila'llàhi bi-telefi nefsihî, hafiza'llàhu aleyhi nefsehû ve hakkemehû fî cennetihî*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne nefsini telef ederek, yok ederek, mahvederek, öldürerek ulaşmağa bir insan tevessül etti mi, gayret etti mi, Allah onun için nefsini korur. O öldürmek istiyor Allah rızası için, telef etmek istiyor nefsini... Allah onun nefsini onun namına korur. Merak etmesin, nefsi mahvolmaz yâni, helâk olmaz. Allah ona nefsini korur, (*ve hakkemehû fî cennetihî*) cennetinde onu hâkim kılar."

İnsan Allah yoluna gitmek istediği zaman, ilk muhalefet kendisinden gelir, nefsinden gelir, nefsi isyan eder insanın.

"—Yâhu uyku uyutmadın bana! Aman be sabah namazıymış, oruçmuş, bilmem neymiş... Yorgunluk, vs... Yat be adam biraz keyfine bak! Herkes senin gibi mi yapıyor, bu dünyayı sen mi düzelteceksin?"

Ooo, içerden bir sürü itiraz, isteksizlik... İlk önce nefsi itiraz eder insanın. Daha başkası değil. Ondan kurtulursa bir sürü imtihanlar çıkar; anası karşı gelir, babası karşı gelir, komşusu karşı gelir... Bu devirde herkes "O kadar müslüman olma!" diyor.

Tam müslüman olmağa çalışan insana, "O kadar müslüman olma!" diyor.

Nasıl olayım?..

"—Yarım yamalak müslüman ol!" diyor, "Benim gibi ol!" diyor. "Bak ben hem dünyayı ihmal etmiyorum, hem ahireti ihmal etmiyorum, eğlence zamanında içerim, namaz zamanında namaza giderim. Hem faiz yerim hem şunu yaparım..." diyor.

İyi halt ettin! Ama sanki kendisinin durumu ideal durummuş gibi onu anlatıyor karşı tarafa. Tam müslümanca yaşamak isteyene de böyle yorgun öküzün sabana baktığı gibi yan yan bakıyor, kinli kinli bakıyor. Vay bu sakal bıraktı, vay militan!

Babası evlâdına, "Militan!" diyor, "Seni ihbar edeceğim!" diyor.

Ne yapmış çocukcağız? Mazlum, masum, sakal bırakmış, namaz kılıyor, güzel kulluk yapıyor... Babası hazmetmiyor.

Ama babasından evvel nefsi var insanın. En büyük düşmanı kendi nefsi... O sabah namazına kaldırmayan kendi nefsi, ibadeti yaptırmayan kendi nefsi, günahlara daldıran kendi nefsi, müstehcen işlere kaydıran kendi nefsi... İşte bu nefsi yenmeden Allah'a ulaşmak olmuyor.

Nefsini telef ederek Allah'a ulaşan kimseyi Allah —merak etmesin— gene mahrum bırakmaz, onun nefsini gene o korur. Ama bu sefer nasıl olur?.. (*Hafiza'llahu aleyhi nefsehû*) Nefsi müslüman olur. Allah'a güzel kulluk etmeğe râzı bir nefis olarak... Yine nefisli olur insan. Tabii herkesin nefsi var. Allah insana nefis diye bir varlığı vermiş, yaşadığı müddetçe bu olacak. Ama bu sefer Allah'ın terbiyet etmiş olduğu bir nefis olur, nefs-i mutmainne olur, nefs-i râziye, merziyye olur, iyi bir nefis olur. Ve Allah onu cennetine hakim kılar, cennetinde...

Tabii *hakeme*, aslında bir kimseyi hakem tayin etmek filan demek. (*Hakkemehû fî cennetihî*) Yâni, "Cenneti hususunda onu hakem tayin eder demek, yâni ona sorar, hangi cennete girmek istiyorsan gir, buyur diye böyle bir salâhiyet verir, bir imkân verir, bir lütfeder." gibi bir mânâ da anlaşılıyor.

Sekiz cennet var, eski tabirle sekiz uçmak... "Hangisine istersen, hangi kapıdan istersen, buyur gir!" diye onu hakem yapar, hükmü ona bırakır:

"—Ey kulum gir hangi cennete girersen?" gibi bir mânâ anlaşılıyor.

Nefsini tepeleyen insanın, nefsini bu sefer düzeltmiş bir nefis olarak hıfzeder ve cennetlerden hangisine girmek istiyorsa girsin diye reyi ve hükmü ona bırakır. Tamam, nasıl istersen, nerede istersen, nereden istersen oraya gir gibi bir mânâ anlaşılıyor.

i. Amellerin En Faziletlisi

٢٦ - وبه قال أبو سليمان: أفضل الأعمال خلاف هوى النفس.

TS. 81/26 (*Ve bihî kàle ebû süleymân: Efdalü'l-a'mâl hilâfü heve'n-nefsi*) Ebû Süleyman ed-Dârâni Hazretleri bu rivâyet zinciriyle bu sözünde dedi ki: (*Efdalü'l-a'mâl*) "Amellerin, a'mâl-i sâlihanın en faziletlisi, (*hilâfü heve'n-nefsi*) nefsin hevâsına muhalefet etmektir. En sevaplı amel budur." İşte dervişlerin, büyüklerin, àriflerin en çok yaptığı şey bu... Yâni içinden bir hevây-ı nefs geliyor, yâni nefsin bir isteği geliyor. Şunu istiyorum, canım şunu çekti, şunu yapsam, şöyle olsam, ah param olsa vs. filan... İçinden bir hevesi geliyor, arzusu geliyor, hevây-ı nefs, nefsin isteği, arzusu, ihtirası... İşte buna muhalefet etmek amellerin en sevaplısıdır.

Bak namaz kılmaktır demedi, şunu yapmaktır, bunu yapmaktır demedi, amellerin en sevaplısı... Ne dedi? "Nefsin arzusuna karşı çıkmak ve onun aksini yapmaktır." dedi. Nefsi ne istiyor?.. Yatmak istiyor.

"—Kalk bakalım!"

"—Yâ bırak yatayım..."

"—Git abdestini al! Teheccüd namazı kıl bakalım! Al eline tesbihi!"

"—Yâ çok yorgunum, yarın yaparım, sabah yaparım..."

Yâni neyi istiyorsa aksini... Yâni adeta böyle. Adeta nefse

muhalefet ederek onun her dediğinin aksini yapacak. Çünkü nefsin huyunu biliyoruz; hep keyif tarafına kaytarır. Kaytarıcı, hayta ve haylaz… Nefsin sıfatı bu. Mutlaka onun istediğinde bir haytalık vardır, haylazlık vardır. Sen öyle mi istiyorsun? Aksini yapacaksın.

Mûsâ AS'a atfederler... Birisine müslüman olmayı teklif etmiş. Demiş:

"—Ben Allah'ın peygamberiyim. Gel, iman et, Cenâb-ı Hakk'ın yoluna gir."

Demiş ki:

"—Yâ Mûsâ, müsaade et, ben sana yarın cevap vereyim."

Ertesi gün gelmiş,

"—Kabul ettim yâ Mûsâ. Senin dinine girdim, teklifini kabul ettim, tamam, tabi oldum sana."

"—Pekiyi ne yaptın bu gece? Yâni neden müsaade istedin?.."

Demiş ki:

"—Benim eskiden beri adetim: İçime danışırım, nefsime danışırım, ne isterse onun aksini yaparım. Ne isterse aksini yaparım. Bu akşam danıştım, sana tabi olsam mı olmasam mı diye... Baktım hiç istemiyor. Hoşuna gitmiyor keratanın. Onun üzerine geldim, sana teslim oldum." demiş.

Bu bir ölçü…

Şimdi bu zamane müslümanları... Dedim ya hani iyi müslüman olamıyorlar, dünyayı terk edemiyorlar... Bu zamane insanlarının yaygın hastalığı, yâni kahir ekseriyetle hastalığı nedir?.. Hevây-ı nefsine tâbi olmasıdır ve nefsinin her emrini yapmak için çalışmasıdır ömrü boyunca… Çalışmaları budur, gayreti budur, aklı budur, alışkanlığı budur, adeti budur.

Küçükten beri böyle başlamıştır bu iş… Şeker isterim diye tepinmekten başlamıştır, şu kızı isterim diye devam etmiştir. Şu parayı isterim, şu otomobili isterim diye devam etmiştir. Şu köşkü isterim, şu mevkii, şu bakanlığı isterim diye devam etmiştir. Ondan sonra iş işten geçmiştir. Bak cemiyet ne kadar İslâm'dan uzaklaşmış ki, İslâm ne diyorsa, tasavvuf ne diyorsa hep onun

zıddı bir manzara var. Herkes bugün hevây-ı nefsine uymuş, hevây-ı nefsi neyi isterse onu yapıyor, o yolda yürüyor.

Dün Malatya'dan uçtuk geldik buraya... Orada gazeteleri elime tutuşturdular... Ben İslâmî olmayan gazeteleri almıyorum; onlar onu da, bunu da, şunu da almışlar... Ben de o Başbağlar'daki haberleri merak ediyorum. O gazetelerin içlerindeki o yazılara baktım, Aman Allah'ım!.. Yâni, memleket neden batıyor, anlaşılıyor. Çok net anlaşılıyor. Gençlik niye böyle zıpır, halk niye böyle hunhar, gaddar, katil, cani, hırsız, arsız, edepsiz, yüzsüz...

Ondan sonra, bir gazete bir sayfasında yazmış: "Bu çocuklara ne oldu?.." Falanca anasını tepelemiş, filanca babasını öldürmüş filan... Eline silahı almış Kaleşnikof, babasını öldürmüş dövdü diye. Ötekisi annesini bilmem ne yapmış... Aynı sayfada... O da öyle vurmuş kırmış filan.

"—Bu gençliğe ne oldu?.."

Daha ne olacak, siz yapıyorsunuz. Aç bir öbür sayfayı... İşte bundan böyle oluyor bu gençlik. Hevây-ı nefsini körüklüyorsun

nefsin, hevâsına uymayı teşvik ediyorsun; anlatıyorsun, anlatıyorsun, anlatıyorsun... Akıllıyı deli ediyorsun, normal yuvasında duranı zıvanasından çıkarıyorsun. Ondan sonra da, bu gençler niye böyle yapıyor?

Gelip sana da neler yapacaklar daha… İlk önce zaten kışkırtana Allah cezasını verir. Bakalım senin çocuğun sana neler yapacak daha. Gör! Babasının mirasına konmak için babasını öldürenler, kocasını öldürüp sevgilisiyle bilmem ne yapanlar... Her gün gazetede bin bir rezalet. Neden?.. Hevây-ı nefs hakim…

E tasavvuf ne diyor? "Amellerin en faziletlisi nefsin hevâsının hilâfına gitmektir, aksini yapmaktır." diyor Ebû Süleyman ed-Dârânî… Bak eski insanlarla yeni insanlar arasındaki farka! Sulh, sükûn ve harbin neden olduğunu anla işte buradan.

Şimdi hepsi de İslâm'a düşman, tasavvufa düşman, camiye düşman, minareye düşman, ezana düşman, sakala düşman, başörtüye düşman bir sürü insan türedi. Sırp'ın gelmesine lüzum yok, Ermeni'nin gelmesine lüzum yok... Yerli malı var. Herkes yerli malı kullanmalı. Tamam...

j. Ömrün Geçmesi En İyi Vaiz

٢٧ - وبه قال أبو سليمان: من أراد واعظًا بيِّنًا ، فلينظر إلى اختلاف الليل والنهار.

TS. 81/27 (*Ve bihî kàle ebû süleymân: Men erâde vâizen beyyinen fe'l-yenzur ile'htilâfi'l-leyli ve'n-nehâr*) Ebû Süleyman Hazretleri dedi ki bu sözüyle aynı rivâyet zinciriyle: (*Men erâde vâizen beyyinen*) "Şöyle saçık seçik anlaşılır bir dille kendisine vaaz eden bir vaiz isteyen kimse..." Hani bazısının dili anlaşılmıyor, bazısının kelimeleri sezilmiyor, bazısının üslûbu güzel değil, zevkle dinlenmiyor, uykusu geliyor insanın. Hutbeye çıktığı zaman cemaat başlıyor horlamağa, vs... o ayrı. "Açık seçik, anlaşılan, kalbe saplanan, güzel, tam böyle anlaşılır şekilde

konuşan bir vaiz istiyorsa bir kimse, (*fe'l-yenzur ile'htilâfi'l-leyli ve'n-nehâr*) gecenin gündüzün peşpeşe, değişe değişe gelmesine baksın. Bu vaiz yeter insana."

Ne demek istedi?.. Ömür geçiyor demek istedi. Bak şimdi gece, yarın sabah. Dün, 12 saat önce de gündüzdü... Ömür gidiyor. Geceden sonra gündüz, gündüzden sonra gece, geceden sonra gündüz... Ömür tükeniyor. İşte vaiz sana. Daha ne istiyorsun?.. Ömrün gidiyor. Bir zaman sonra sen de gideceksin. Az kaldı. Ve yaklaşıyor... Her gün seni o noktaya biraz daha yaklaştırıyor. Başka vaize ne lüzum var?.. Açıkça söylüyor.

Ne söylüyor bu gecenin gündüzün peş peşe gelip gitmesi, değişmesi, etraftaki bu gece gündüzün yer değiştirmesi ne söylüyor?.. Hayat fanidir, sen de bir gün öleceksin, Allah'ın huzuruna çıkacaksın, bu dünyada yaptıklarından hesap vereceksin diye açık seçik söylüyor. Anlayana....

Anlamayan?..

Geceleyin mehtap var, boğaza içmeğe gidelim. Gündüzleyin güneş var, denizde yüzmeğe gidelim... Kimisi de böyle değerlendiriyor geceyi, gündüzü.

k. Kadere İtiraz Etmemeyi Öğrenin!

٢٨ - وبه قال أبو سليمان: علِّموا النفوس الرضى بمجارى المقدور ، فنعم الوسيلة إلى درجات المعرفة.

TS. 81/28 (*Ve bihî kàle ebû süleymân: Allimü'n-nufûse'r-rıdâ bi-mecâri'l-makdûr feni'me'l-vesîletü ilâ derecâti'l-ma'rifeh*)

Sayfanın sonuna yaklaşıyoruz. Sayfayı bitirince herhalde belki bahsi bile bitiririz arka sayfaya geçip. Ebû Süleyman Hazretleri buyurdu ki aynı rivâyet zinciriyle:

(*Allimü'n-nufûs*) "Nefislere öğretin..." Neyi?.. (*er-rıdâ bi-mecâri'l-makdûr*) "Allah'ın mukadderâtının cereyânına rızâ göstermeyi nefislerinize öğretin."

Ne demek istiyor?.. Allah'ın yazısına itiraz etmemeyi, kadere

itiraz etmemeyi kendi nefsinize, Allah'ın kaderine râzı olmayı kendinize öğretin demek istiyor. Nefislerinize kadere rızayı öğretin, (*feni'me'l-vesîletü ilâ derecâti'l-ma'rifeh*) marifetin, irfânın derecelerine yükselmek için ne güzel bir vesîledir bu. Yâni, arif kul olmanın, evliyâ olmanın, Allah'ın sevgili kulu olmanın ne güzel vesilesidir bu. Ne?.. Kadere rızâ göstermek. Kadere rızâ göstermeyi nefsinize öğretin!..

Tabii, insan etrafındaki olaylara bakacak, bu olayların Allah tarafından takdir edildiğini düşünecek. Bilecek ki, onun takdiridir; neden öyle takdir edilmiş olduğunun hikmetini sezmeğe çalışacak.

"—Allah Allah, bunda ne hikmet var acaba, niye böyle oldu ki?" diye, hikmetini düşünecek. Kendisi hakkında mukadderâtın sonucuna, çevredeki sonucuna, "Eh Allah madem böyle takdir etmiş, vardır bir hikmeti, sebebi, bir bildiği..." diyerek, rızâ gösterecek.

İşte bu Allah'ın kaderine rızâ makamı. Tasavvufî mertebelerin çok yüksek bir mertebesidir. Bunu nefislerinize öğretin. İşte bu irfân derecelerine ulaşmanın vesilesidir." diyor.

Ekseriyetle hastalıklar kadere rızâ etmemekten doğar. Yâni çevredeki olayların sebeplerine inerseniz, insanların davranışlarına bakarsanız, tahlil ederseniz... Meselâ adam babasını öldürüyor, mirasa konacağım diye. Neden?.. Veyahut soyuyor, soğana çeviriyor, sağ tarafı kaldırıyor, solu aldatıyor, bilmem ne filan... Yâni yapılan suçlar, hatalar veya çeşitli kavgalar, gürültüler veya insanın huzursuzluğu, sinirliliği vs.si hep rızâ duygusunun olmamasından. Allah'ın rızâ makamına ulaşsa, o zaman tam rahat edecek, âsûde olacak.

l. Allah Korkusu Gafleti Giderir

٢٩ - وبه قال أبو سليمان: إذا سكن الخوف القلب أحرق الشهوات ، وطرد الغفلة من القلب.

TS. 81/29 (*Ve bihî kàle ebû süleymân*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Ebû Süleyman ed-Dârânî Hazretleri buyurdu ki: (*izâ sekene'l-havfu'l-kalbe ahraka'ş-şehevâti ve tarada'l-gaflete mine'l-kalb*) Dedi ki:

"Havfullah, Allah'tan korkmak insanın gönlüne bir kere oturup yerleşti mi (*izâ sekene'l-havfu'l-kalbe ahraka'ş-şehevât*) nefsin şehevâtını yakar, kül eder, yok eder. Ne?.. Allah korkusu. Korku insanın gönlüne yerleşti mi şehevât gider, yanar, kül olur yâni. (*Ve tarada'l-gaflete mine'l-kalb*) Ve gönülden gafleti kovar Allah korkusu. Allah'tan korkanın gönlünde gaflet kalmaz, uyanıklık meydana gelir, gönlü uyanık, pırıl pırıl olur, gafillik filan kalmaz."

Tabii Allah korkusu da çok nadir bulunan bir madde haline geldi. Hiç bir yerde satılmıyor, alınmıyor, yok. Mevcudu yok. Kimde göreceksin, kimde bulacaksın?.. Yâni Allah'tan korkan kaç tane insan var etrafında?.. İşte bu Allah'tan korkuyor, bak hareketine. Haram yemiyor... Bak nasıl şey yaptı, şöyle davrandı, böyle davrandı... Kaç tane böyle insan davranışı gösterebilirsin?..

m. Kalbin Pası Karın Tokluğudur

٣٠- وبه قال أبو سليمان: لكلِّ شيءٍ صَدَأٌ ، و صَدَأُ نورِ القلْب شِبَعُ البَطْنِ .

TS. 81/30 (*Ve bihî kàle ebû süleymân*) Hep aynı adamlar rivâyet etmiş bu sözleri. (*Li-külli şey'in sadeün*) "Her şeyin bir pası vardır." diyor bu sefer de. Hani her şeyin bir şeyi vardır diye yukarıda bir sürü cümle geldi geçti... "Her şeyin bir pası vardır, (*ve sadeü nûri'l-kalbi şibau'l-batni*) kalbin nurunun pası da, karnın tokluğudur." diyor.

Bu çok söylenen bir şeydir. Yâni insanın karnı doydu mu nefsi kuvvetlenir, bu sefer şehevâtının peşinde koşmağa başlar. Yâni keyfiyâtının, eğlencenin peşinde koşmağa başlar. Karnı boşaldı mı, oruçlu, aç oldu mu o zaman kalbinin nuru artar. Mide dolduğu

zaman kalbin aynası paslanıyor.

Bu aynayla pas kelimesinin kullanılmasının sebebi de şudur: Eskiden aynalar camdan yapılmıyordu, gümüş gibi bir şeyden yapılıyordu. Düz bir metal. İyice üstü cilâlandığı zaman, baktığı zaman görüyordu. Hani nikelajda filan insan görür ya kendisini, eskiden öyleydi ayna. Sonradan camın arkasına böyle bir şey koyup da bizim bildiğimiz aynayı yapmayı öğrendi insanlar. Tabii bu parlak metal hemen okside oluyor, paslanıyor. Paslandığı zaman görüntüler görünmüyor.

İnsanın kalbi de ayna gibidir. O böyle zikrullahla, ölüm korkusuyla silindiği zaman, mânevî hakikatler orada görülür. Paslandığı zaman, hiç bir şey görülmez, hiç bir görüntü olmaz.

İşte "Her şeyin pası vardır, gönül nurunun pası da karnın doymasıdır." diyor. Yâni demek istiyor ki: İnsan tok olduğu zaman gönlü, mânevî duyguları söner, iyi çalışmaz, paslı bir ayna gibi olur, güzel şeyler göstermez, görünmez, istifade olmaz demek istiyor.

Onun için, çok doymaktan, mideyi tıka basa çok doldurmaktan kaçınmak lâzım, ölçülü yemek lâzım! Bazı kereler de, sünnet-i seniyyeye uygun zamanlarda oruç tutmak lâzım!

Diyorlar ki:

"—Falanca bir oturuşta bir kuzu yermiş, bir mandayı yermiş..."

Yâni böyle laflar duyuyoruz. Bir manda yemese bile "Elhamdü lillâh bir tencere şeyi sıyırdım, arkasından şunu yedim, bunu yedim." diye öğünenler... E ne olacak yâni?.. Bunu yediği zaman artık kulaklarından ateş fışkırmağa başlar insanın, nereye çatacağını bilemez. İlle bir divanelik yapacak, bir şey yapacak yâni. Öyle olmaması lâzım geliyor.

Bir doktora sormuşlar ki:

"—İnsan ne kadar yemeli? Madem bu kadar çok yemeyecek söyle ne kadar yemeli?"

Demiş ki:

"—Bir günde iki yüz dirhem yemek yeter."

Yâni dört yüz dirhem bir okka eder, yarım okka yiyecek yeter diyor bir günde. Demiş ki:

"—Aaa... Bu ne olacak?.. Bu neye yarar ki?.." demiş, o bile şaşırmış.

O zaman da demek ki çok yemek vardı bizdeki gibi. Demiş ki: Arapça olarak:

هذا المقدار يحملك ، وما زِدَّ عَلَيْهِ فأنْتَ حَامله.

(*Hâze'l-mikdâru yahmilüke*) "Bu kadarı seni taşır. (*Ve mâ zidde aleyhi feente hàmilühû*) Daha fazla yersen, bu sefer sen onu taşırsın." "Bu kadarı seni taşır, daha fazla yersen sen onu taşırsın." Yâni şişmanlık olur, et olur, kilo olur.

Bir adam normal olarak 65 kilo gelmesi lâzım; boyuna, posuna ve yaşına göre... 65 kilo olması lâzım! Kaç kilo geliyor? 97 kilo geliyor meselâ. Kaç kilo fazla?.. İki teneke fazla… Yâni bir teneke burada var, bir teneke burada var, her gün her yere onlarla geziyor adam. Lambur lumbur, cangul cungul... Öyle demek yâni. O tabii kalbe yük oluyor, vücuda yük oluyor, ayağa yük oluyor, mideye yük oluyor, karaciğere yük oluyor, her şeye yük oluyor...

Onun için ölçülü yemek dinin önemli tavsiyelerinden birisi. Nefis de azgınlaşıyor çok yediği zaman. Oruç tuttuğu ve az yediği zaman ölçülü kalıyor.

n. Allah'tan Gayrı Şeyleri Gönülden Çıkartmak

İkinci sayfaya geçtik.

٣١ -وبه قال أبو سليمان: من أظهر الانقطاع إلى الله ، فقد وجب عليه خلع ما دونه من رقبته.

TS. 82/31 (*Ve bihî kàle ebû süleymân*) Hep aynı adamlar rivâyet etmiş bu sözleri. (*Men azhare'l-inkıtàe ila'llah fekad vecebe*

aleyhi hal'u mâ dûnehû min rakabetihî) "Kim ben bütün başka masivallah ile ilgileri kestim, Allah'a bağlandım diyorsa..." Eskiler tabii esas gayenin Allah'a bağlanmak olduğunu ve dünya bağlarından kesilmek ve kurtulmak gerektiğini biliyorlardı hür olmak için.

"Kim Allah'a böyle bağlanmak, ötekilerden kesilmek durumundaysa, onu ızhar ediyorsa, öyleyim diyorsa, (*fekad vecebe aleyhi*) onun boynuna vacib olur, (*hal'u mâ dûnehû*) Allah'tan başka her şeyi çıkarmak (*min rakabetihî*) boynundan. Yâni, Allah'tan gayrı, masivallah ne varsa her şeyi çıkartıp atması lâzım." Yoksa Allah'a yöneldim, Allah yoluna girdim, derviş oldum diye iddia edemez. Her şeyi çıkartması lâzım. Çıkartamıyorsa lafta kalır.

o. Sıdkın Karşılığı

٣٢ - وبه قال أبو سليمان: من كان الصدق وسيلته ، كان الرضا من الله جائزته.

TS. 82/32 (*Ve bihî kàle ebû süleymân*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Ebû Süleyman Hazretleri dedi ki:

(*Men kâne sıdku vesîletehû kâne rıdâ mina'llàhi câizetehû*) "Kimin Allah'a ulaşma vesilesi doğruluk olursa, sıdk u sadâkat olursa, Allah'tan da ona ikram ve mükâfat, hediye rızâ olur. Yâni kim sıdk ile kulluk ederse, Allah ondan râzı olur." demek istiyor. Bunu edebî bir üslûpla söylemiş.

(*Men kâne sıdku vesîletehû*) "Allah'a ulaşmaktaki tutanağı, dayanağı, vesîlesi sıdk olan, sâdıklık olan, dervişlik olan, hakiki halisâne hareket etme olan kimsenin, (*kâne rıdâ mina'llàh*) Allah tarafından râzı ve hoşnut olunmak (*câizeteh*) mükâfatı olur." Yâni sıdk ile kulluk edene Allah rıdvân-ı ekberini, rızasını ihsân eder, mükâfatı Allah'ın rızasına ermek olur.

Demek ki sıdk ile kulluk etmemiz lâzım. Sıdk; doğruluk. Sözde doğruluk, özde doğruluk, işte doğruluk, her şeyde dosdoğru

olmak…

p. Yakîn ve Allah Korkusu

٣٣ - وبه قال أبو سليمان: لكل شئٍ صدقٌ، وصدق اليقين الخوف من الله تعالى.

TS. 82/33 (*Ve bihî kàle ebû süleymân: Li-külli şey'in sıdkun ve sıdku'l-yakîni'l-havfu mina'llàhi teàlâ*) Her şeyin bir doğrusu vardır, doğruluğu vardır, doğru oluşu vardır. Yakînin doğruluğu da Allah'tan, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nden korkmaktır."

Yakîni geçen haftalar anlatmıştım. Türkçede yakın var, o ayrı bir kelime. Arapçada yakîn var, şeksiz iman demek yâni. Her şeyin doğru tarafı vardır, doğru yapılış şekli vardır, yakînin doğruluğu da Allah'tan korkmaktır. Sen tam inanmış bir insan mısın, yakîn sahibi misin, hiç şek yok mu kalbinde, tereddüt yok mu?.. Yok. Tam bir inanmışsın, her tarafın iman dolu, tamam.

Bunun doğruluğunun alâmeti, sende Allah korkusu olması lâzım. Yok. Oooh, efe gibi dolaşıyor. O zaman sen şey değilsin. Tam şeksiz imana erişmiş olsaydın böyle mi gezerdin yâ?.. Uykun kaçardı korkundan, ödün patlardı. Neden ödün patlardı?.. Cehenneme düşmekten ödün patlardı, cenneti kaçırmaktan ödün patlardı, Allah bana itâb ederse, ikàb ederse, azâb ederse ne olurum diye... Allah'ı biliyorsun madem, inanıyorsun, kahrından korkması lâzım. Yakînin doğru olduğunun, gerçek olduğunun alâmeti insanın havfullaha sahip olmasıdır. Allah'tan korkan, mahâfetu'llaha sahip olan bir insan olması lazımdır dedi ve sonuncu cümleye geldik.

r. Müslümanlar İçin Ağlamak

٣٤ - وبه قال أبو سليمان: لو أنَّ محزونًا بكى فى أمةٍ لرحم

الله تلك الأمَّة.

TS. 82/34 (*Ve bihî kàle ebû süleymân: Lev enne mahzûnen bekâ fî ümmetin lerahima'llàhu tilke'l-ümmete*) Allàhu ekber! Bu söz ile bitiyor Ebû Süleyman Hazretleri'nin sözleri. Dedi ki burada:

(*Lev enne mahzûnen bekâ fî ümmetin*) "Eğer hüzünlü, mahzun ve başına birtakım olaylar gelmiş de üzgün olan bir insan, bir topluluk için ağlarsa, Allah muhakkak ki o ümmete rahmeder. Kendisi için ağlanılan o ümmete rahmeder."

O zaman bu bize bir ilaç işte. Başbağlar olayı için bir ilaç… Mahzun oluyor muyuz, ağlıyor muyuz seccademize çekilip geceleyin...

"—Yâ Rabbi nedir bu kardeşlerimizin çektiği?.. Nedir bu kardeşlerimize edilen zulüm? Nedir?.." diye mahzun olup ağlıyor musun?..

Ağlıyorsun. Allah mahzun kalbin yanında... Mahzun insanı seviyor, mazlum insanı seviyor Allah. Zalimi sevmiyor, mazlumu seviyor. Şimdi öldürülenler mi kazandı, öldüren mi kazandı?.. Öldürülenler kazandı, mazlum olarak öldüler, cennete gittiler. Bir tanesi bizim kardeşimiz, sekiz tanesi hac arkadaşımız. Hepsi cennetlik...

Öldürenler?.. Öldürenler ağlasınlar şimdi. Dertlerine onlar yansınlar. Öldürdüler, şimdi mahvoldular. Onları kim kurtaracak Allah'ın kahrından, gazabından?.. Mümkün değil. Dünyada ahirette gittiler. Onlar ağlasınlar, onlar mahvoldu. Mahvolan ölenler değil, öldürenler. Ama bunu ibret gözüyle görmesi lâzım, aklı başında insanın görmesi lâzım.

Tabii biz de etrafta olan kardeşleri olarak, onlara bağlı, yakın insanlar olarak bir ızdırap içindeyiz, bir hüzün içindeyiz, mahzunluk içindeyiz. İşte Allah mahzun gönüllülerin yanındadır. Bir mahzun gönüllü ağlasa, Allah ona acır. Onun yüzünden bir ümmete rahmeder. Onun için Ümmet-i Muhammed'in dertlerine ağlayalım!

Ağlamayı zaten unutmuşsa gözümüz o kırmızı işaret, o felaket işareti.

"—Ağlayamıyorum hocam..."

Eyvah! Felaket… Ya yediğin haram, ya işinde Allah'ın sevmediği bir durum var... Yâni bir tehlike işareti var. Onun için Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin huzuruna seccadenizi yayıp, divanına durup namaz kılın, tesbih çekin ve Ümmet-i Muhammed için acıyın, ağlayın ki Allah-u Teàlâ Hazretleri mahzun gönüllülerin duasını mahrum etmiyor.

Bundan sonraki terceme-i hâl Ma'rûf el-Kerhî Hazretleri'nin. Kerh —o zaman gelecek— Bağdat'ta bir mahallenin adıdır.

.....

Kerh kasabasının yetiştirdiği bir kimse olarak Ma'rûf el-Kerhî veya Farsça tamlamayla Ma'rûf-i Kerhî, ona geldi sıra. Sağ olursak, ölmezsek, makineli tüfeklerle taranmazsak, köyümüz basılmazsa, şehrimiz bombalanmazsa, Allah nasib ederse bunu da okuruz, kitabı da bitiririz... Daha nice nice şeyler belki olur, belki olmaz... Ama bugün Ebû Süleyman Hazretleri bitti.

Ben şahsen çok istifade ettim sözlerinden. Allah-u Teàlâ Hazretleri cümlemizi hak sözü duyan, anlayan ve sözün en güzeline ittibâ edenlerden eylesin...

Fâtiha-i Şerife mea'l-besmele-i şerife!

10. 07. 1993 - Eyüp/İstanbul

11. MA'RUF EL-KERHÎ HAZRETLERİ (1)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evveline ve'l-àhirîn... Senedinâ ve mededinâ ve üsvetine'l-haseneti muhammedini'l-mustafâ, ve alâ âlihi ve sahbihi ve men tebiahû bi-ihsânin zevi's-sıdki ve'l-vefâ'... Emmâ ba'd!..

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı; dünya ve ahirette üzerinize olsun...

Ebû Abdurrahmân Es-Sülemî isimli büyük alimin, sahabeden ve tabiînden sonraki evliyaullahı anlatan *Tabakàtü's-Sùfiyye* isimli kitabını okuyoruz. Onuncu terceme-i hâle geldik; Ma'ruf el-Kerhî Hazretleri.

Bu bölümün okunmasına başlamadan önce, Peygamber SAS Efendimiz'e ve Peygamber Efendimiz'den bize kadar gelmiş geçmiş cümle sâdât ve meşâyihimizin, sahabe-i kirâmın, sàlihlerin, evliyâullahın ruhlarına; bu beldeyi şereflendiren Yûşà AS'ın, Ebû Eyyûb El-Ensârî Hazretleri'nin; şu tekkenin bânisi Mustafa Selâmi Efendi'nin ve halifelerinin, çevremizde bulunan Abdül'ehad-i Nûri Hazretleri'nin, Şeyh Murad Efendi Hazretleri'nin ve halifelerinin, Baba Haydar Tekkesi bânisi ve halifelerinin;

Beldemizi fethedip bize yâdigâr bırakan Fatih Sultan Muhammed Han cennet-mekân'ın ve cümle fatihlerin, şehidlerin, gazilerin, mücâhidlerin; cümle hayır hasenât sahiplerinin, Ümmet-i Muhammed'e faydalı işler yapanların: alimlerin, fazılların, sàlihlerin ruhları için;

Bu eseri yazan Ebû Abdurrahman es-Sülemi Hazretleri'nin ve eserde ismi geçen evliyaullahın, ve bu bilgileri bunlara nakleden alimlerin, fazılların, kâmillerin, ravilerin ruhları için;

Buraya kadar gelip şu mübarek yerde toplanmış bulunan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş bütün geçmişlerinin, sevdiklerinin, yakınlarının, müslüman ecdâd u ceddât, akraba u

taallûkàt, ahbab u yârânlarının ruhları şâd olsun, kabirleri nur dolsun, makamları âlâ olsun, dereceleri yüksek olsun, kabirlerinde istirahatleri, nurları, sürûrları ziyâde olsun diye; biz yaşayan mü'minler de Allah'ın sevgisine, rızâsına vâsıl olalım, tevfîkine mazhar olalım, hayırlı ömür sürelim, Rabbimizin huzuruna sevdiği, râzı olduğu kullar olarak varalım diye, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyup öyle başlayalım. Buyurun:

.....

a. Ma'ruf el-Kerhî Hazretleri Hakkında Bilgi

١٠ - معروفٌ الكرخى

10. terceme-i hàl, biyografi bilgileri Ma'ruf El-Kerhî Hazretleri'ne ait. *Kerhî*, *hı* harfiyle... *Kef* ve *hı* harfi...

ومنهم معروفٌ الكرخىُّ ، وهو أبو محفوظٍ ، معروف بن فيروز.

(*Ve minhüm ma'rûfuni'l-kerhiyyu*) O evliyaullahtan, mutasavvıflardan birisi de şudur: Ma'rûfuni'l-Kerhiyyu… Yâni, Bağdad'ın Kerh mahallesinden Ma'rûf isimli şahıs.

(*Ve hüve ebû mahfûzin*) "Bu Ebû Mahfûz idi." Yâni künyesi neymiş, Ebû Mahfûz imiş. Belki Mahfûz adında oğlu olduğundan, belki de bazen oğlu olmadan da bu ismi veriyorlar, öyle de olabilir.

(*Ma'rûfu'bnü feyrûze*) Babasının adı Feyruz'muş. Feyruz oğlu Ma'ruf, Ma'rûfu'bnü Feyrûz. Tabii İranlılar Feyrûz demezler, Fîrûz derler. Fakat Arapçaya geçince böyle Feyrûz diye harekelemiş buraya. Aslında Feyrûz kelimesi Farsçadır; ama Arapçaya geçmiştir, Farsça'sının fasih olanı *p* harfiyledir, *Pîrûz*'dur aslı. P harfi Arapçada olmadığı için, p yerine f'yi kullanmışlar, *Feyrûz* diye telaffuz etmişler. Pîrûz, Feyrûz olmuş Arapçada. Babasının ismi Feyrûz'muş.

سمعت محمدد بن يعقوب الأصمَّ ، يقول: سمعت زكريا بن يحيى

بن أسدٍ ، يقول: معروف بن فيروز ، أبو محفوظٍ الكرخىٌّ.

(S*emi'tü muhammede'bne ya'kùbe'l-esamm*) Güvenilen bir şahısmış bu, emniyetli, güvenilen bir kimseymiş. 247 senesinde dünyaya gelmiş, Nîşapur'da ölmüş, 346 senesinin Rebîü'l-evvel ayının içinde... Tabii Sülemî'de Nîşapurlu, *Neysâbûr* diyorlar onlar, *Nişapur* diyemiyorlar. Çünkü Arapçada *pe* harfi yok... *Pe*, *be* oluyor. Nî demiyorlar, Neysâbur diyorlar. Tabii Farsçası, aslı, Nişapur... Nişapur'da bundan duymuş Sülemî, —kitabı yazan— bilgiyi bundan almış; güvenilen bir adammış bu.

(*Yekùlu: Semi'tu zekeriyye'bne yahye'bni esed*) O da bu şahıstan duymuş, Zekeriya ibn-i Yahyâ ibn-i Esed'den duymuş.

زكريا بن يحيى بن أسدٍ أبو يحيى المروزى. يعرف بزكرويه.
سكن بغداد ، وحدث عن جماعة ، منهم معروف الكرخى. و
روى عنه جماعة ، منهم: أبو العباس ، محمد بن يعقوب ،
الأصم. و كان ثقة ، لا بأس به. توفى يوم الخميس ، لست
خلوان من ربيع الآخر ، سنة سبعين ومائتين.

Bu da Merv şehrinden bir kişiymiş. Bağdad'a yerleşmiş. Bir çok kimselerden hadis alıp nakletmiş, birisi de Ma'ruf-u Kerhî olmak üzere... Ondan da pek çok kimseler bu bilgileri rivâyet eylemişler. Güvenilen bir kimseymiş. (*Kâne sikaten lâ be'se bihî*) "Mahzuru olmayan, güvenilen bir kimse idi. (*Tüvüffiye yevme'l-hamîs*) Perşembe günü ölmüş, (*li-sittin halevne min rebîi'l-âhir*) Rebîü'l-âhir ayının sonuna altı gün kala, 270 senesinde vefat etmiş.

Muhammed'ebne Ya'kub el-Esam, Zekeriya ibn-i Yahyâ ibn-i Esed'den işitmiş. O Ma'rûf'tan nakleden bir kimse. (*Yekùlü: Ma'rufu'bnü feyrûze, ebû mahfuzini'l-kerhiyye*) O ismini böyle tesbit etmiş; Feyruz oğlu Ma'rûf, künyesi Ebû Mahfuz, nisbesi Kerhiyyu....

ويقال: معروف بن الفيرزان.

(*Ve yukàlü ma'rufu'bnu'l-feyrûzàn*) Firuzan oğlu Ma'ruf da denilir. Feyruz, Feyruzân ikisi aynı kelime demek ama biraz sonuna *elif-nun* gelmiş, mânâda biraz farklılık var. Feyruzân diye de tesbit edilmiş baba ismi demek ki, Firuzàn dediğimiz gibi, Türkçede de kullanılan, bazı kimseler bu ismi koymuş oluyorlar.

سمعت جدِّی ، اسماعیل بن نجیدٍ ، یقول: سمعت أبا العباس السرَّاج ، یقول: سمعت ابراهیم بن الجنید ، یقول: معروف ٌ الکرخیُّ ، هو معروفٌ ابن الفیروزان.

(*Semi'tu ceddî*) Ben dedemden işittim, (*ismâile'bne nüceyd*) Yâni Sülemî'nin dedesi bu. (*Yekùlü: Semi'tü ebâ abbâsini's-serrâc*) O da Ebû Abbas es-Serrâc'dan işitmiş. Bu şahıs da Horasan'ın meşhur şeyhlerindenmiş. *Müsned* ve *Tarih* isimli eseri varmış. 216 veya 218 senesinde doğmuş. Rebîü'l-âhir 313 senesinde vefat etmiş bir kimse. Dedesi bundan duymuş.

(*Yekùlü: Semi'tü ibrâhime'bne'l-cüneyd*) O da İbrâhim ibn-i Cüneyd'den işitmiş. Bu da Samerra'ya yerleşen bir kimse. Kitaplar yazmış, güvenilen bir kimseymiş. 270 senelerinde vefat etmiş.

(*Yekùlü: Ma'rûfünü'l-kerhiyyü hüve ma'rûfü'bnü feyrûzan*) O da Firuzan diye tesbit ediyor babasının adını.

ویقال: معروف بن علی.

Ma'ruf ibn-i Ali de denilirdi. Demek ki, bu sefer baba ismi Ali olarak karşımıza çıkıyor. Mümkündür, Feyruzan ismi Farsça olduğu için, ona Ali ismi de vermişlerdir.

أخبرنا یوسف بن عمر الزاهد ، ببغداد ؛ حدثنا عبید الله بن جعفر

الصغانىُّ ؛ حدثنا عمر بن واصل ، قال: قال سهل بن عبد الله:
أخبرنى محمد بن سوَّار ، عن معروف بن على الكرخىِّ الزاهد.

(*Ahberenâ yûsufu'bnü umere'z-zâhid bi-bağdâd*) Bize Bağdat'ta Zâhid Yusuf ibn-i Ömer haber verdi diyor Sülemî. (*Haddesenâ ubeydu'llàhi'bnu ca'ferini's-sağaniyyu, haddesenâ umeru'bnu vâsıl, kàle: Kàle sehlü'bnü abdu'llàh, ahberenî muhammedü'bnü sevvâr an ma'rufi'bni aliyyini'l-kerhiyyi'z-zâhid*) Burada da Ali diye geçti. Bu isimlerle gelen rivayette. Bunlar hakkında da her birinde aşağıda bilgiler var.

Yusuf ibn-i Ömer ez-Zâhid kimmiş?..

يوسف بن عمر بن مسرور ، أبو الفتح القواس. ولد ذى الحجة سنة ثلثمائة. و كان مجاب الدعوة ، صالحًا زاهداً صادقًا ، ثقة مأمونًا ، يشار إليه بالخير و الصلاح فى وقته. ألف جزءاً فى فضائل معاوية بن أبى سفيان. وتوفى يوم الجمعة ، لسبع بقين من شهر ربيع الآخر سنة خمس وثمانين وثلثمائة.

300 senesinin Zilhicce'sinde doğmuş. Duası makbul bir kimseydi... (*Kâne mücâbe'd-da'veh*) Duası makbul bir adamdı bu. (*Sàlihan zâhiden sàdıkan*) Salihdi, zahiddi, sàdıktı, doğru sözlüydü. Yâni, sàlih, iyi kimse; zâhid, dünyaya meyletmeyen, gönlünden onu çıkarmış, ahirete rağbetli kimse; sàdık, sözü doğru... Özü-sözü doğru bir kimseymiş bu.

(*Sikaten me'mûnen*) "Güvenilen bir kimseydi, kendisine itimad edilen bir kimseydi. (*Yuşâru ileyhi bi'l-hayri ve's-salâhi fî vaktihi*) Zamanında iyilik ve doğruluk konusunda, hayırlılık konusunda kendisi şöhretli bir kimseydi, parmakla işaret olunan gösterilen bir kimseydi... 'Bu adam var ya, çok doğrudur, çok iyidir.' diye, böyle herkesin itimadını kazanmış bir kimseydi."

(*Ellefe cüz'en fi fadâili muaviyeti'bni ebî süfyân*) "Ebû Süfyan

oğlu Muaviye RA'ın faziletine dair kitap te'lif etmişti, yazmıştı."

Tabii bunu niçin yazıyor? Muaviye RA vahiy kâtibiydi, Peygamber Efendimiz'in yanındaydı, ashabındandı. Ama oğlu Yezid zamanında, Peygamber Efendimiz'in torunu Hazret-i Hüseyin, Yezid'in emriyle öldürülmüştü. Şimdi Yezîd'e kızıldığı için, Muaviye de onun babası diye kızılıyor ve düşmanlık besleniyor. Onun için Ebû Süfyân'ın oğlu Muaviye üzerine kitap yazıyor ki, "Sahabe üzerine kimse dil uzatmasın, söz söylemesin! Bu gibi fitneleri diline takıp da, günahlara girmesin!" diye düşünen bir kimse demek. Bu önemli bir meseledir.

Yâni Hazret-i Ali'yi sevenler, Alevîler, Bektaşiler, bu gibi inceliklere dikkat etmeyen kimseler; açar ağzını, yumar gözünü, aleyhte konuşur. Aleyhte konuşur ama, sahâbî... Peygamber Efendimiz'in de;

"—Ashabımın aleyhinde konuşarak, beni üzmeyin!" diye nasihati var.

"—Benim ashabım yıldızlar gibidir." diye medhi var.

Onun için, ashab olmak şerefi dolayısıyla, Peygamber Efendimiz'i görmüş insan olmak dolayısıyla, onun duasını almış onun meclislerine devam etmiş bir kimse olmak dolayısıyla, onların aleyhinde konuşmak uygun olmuyor.

Zaten, kendisinin değil asıl büyük suç, oğlunun; ama kendisinin de tenkid edilen tarafları var: Bir, saltanat usûlünü getirmiş olması, yâni yerine oğlunu getirmiş olması... Çünkü, ondan önce müslümanlar başlarına halifeleri bu usulle, saltanat usulüyle tayin etmiyorlardı. Bu şimdi onu getirdi. Şûrâ meselesini ve İslamî bir usulle başkan seçme meselesini iptal etmesi, kendisi aleyhine bir hata...

Sonra Hazret-i Ali Efendimiz'le mücadelesi de, tabii doğru bir şey değil. Hazret-i Ali Efendimiz'in Aşere-i Mübeşşere'den olduğunu biliyoruz, Peygamber Efendimiz'in kızı Fâtımatü'z-Zehrâ ile evlenmiş... Eh oradaki o hadiseler vs. bakımından hareketleri doğru değil. Bazı hataları olabilir ama, hatalı da olsa, bazı hareketleri alimler tarafından doğru görülmese bile, sahabe olduğundan, biz "*Radıya'llàhu anh*" deyip, aleyhinde söz söylemeyiz. Ama ehl-i sünnetin dışındakiler çok çatarlar, çok ağır sözler söylerler. Onun için, öyle bir kitap yazmış ki, bu hataya

düşülmesin, edeb muhafaza edilsin diye düşünmüş oluyor herhalde... O bakımdan böyle yapmış oluyor.

Bu zât, bu zâhidliğiyle tanınmış, zamanında çok itimad toplamış, sevilmiş olan zât. Kimden işitti? Sülemî, Bağdat'ta bu şahıstan işitti bu bilgileri, o da Ubeydu'llàhi'bnü Ca'fer es-Saganî'den işitti. Şimdi, bu kimmiş, buna bakalım:

Saganî; Saganiyan isimli şehre, yâni Mâverâünnehir'de, Ceyhun'da bir şehre mensub kimse demek. "Onlara kendi lügatlarıyla: Çaganiyan da denilir." diyor.

Arapça'da ç harfi de yoktur, p harfi gibi. Ç harfiyle olan kelimelerin Arapçaya girmesi hangi harfle olur, *sad*'la olur. Meselâ, Çin diyemiyorlar, ne diyorlar: *Sîn*... Meselâ, hadis-i şerif var:[33]

اُطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ (خط. عد. عق. والديلمي عن أنس)

(*Utlübu'l-ilme velev bi's-sîn.*) [İlim taleb ediniz, eğer Çin'de bile olsa...]

Çaganiyan diyemiyor, ç harfini söyleyemiyor, *Saganiyân* diyor. İşte bu *sad* biraz ç'ye benziyor diye, öyle telaffuz edebilmişler. Bunu da bilin; yâni umumiyetle ç harfi Arapça'ya giren bir kelimede *sad*'la ifade edilir diye, bu da hatırınızda kalsın.

Çaganiyan da deniliyormuş bu beldeye... (*Ve kad urribet*) Yâni, Araplaştırılmış, Arap diline sokulmuş demek. (*Ahracet kesîran mine'l-ulemâ*) "Bu şehir pek çok alim yetiştirmiş ve fazilet ehli insanlar çıkartmıştır. (*Ve lâkinnî lem a'sur alâ tercemeti li'l-mensûb*) Fakat, bu adamın hayatı hakkında bir bilgi bulamadım." diyor Nureddin ibn-i Şureybe. Çok mübarek bir adam... Her

[33] Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.78, no:236; Rebi', *Müsned*, c.I, s.29, no:18; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.IV, s.118; Ukaylî, *Duafâ*, c.II, s.230, no:777; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.IX, s.363, no:4931; İbn-i Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, c.VI, s.304, no:1090; Ebû Nuaym, *Ahbâr-ı Isfahan*, c.VII, s.376, no:40672, Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.138, no:28697; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.138, no:397; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.V, s.2, no:3626.

tarafa alta mâlûmatı yazmış ama, Saganî hakkında bilgi bulamamış.

(*Haddesenî umeru'bnü vâsıl*) Ona da Ömer ibn-i Vâsıl bildirmiş. Bağdad'a yerleşmiş bir adammış bu, Allah rahmet eylesin... Ondan Sehl ibn-i Abdullah et-Tusterî bilgi alıp nakletmiş. *Tarih-i Bağdad*'da hakkında bilgi varmış.

(*Kàle sehli'bnü abdi'llâh*) Yâni, Sehl ibn-i Abdullah et-Tüsterî dedi ki diyor o da: (*Ahberani muhammedi'bni sevvar*) Muhammed ibn-i Sevvar bana haber verdi. Bu da kimmiş?.. (*Şeyhün kadîmun*) Yâni, Sehl ibn-i Abdullah et-Tüsterî'nin eski yaşlı şeyhiydi ve dayısıydı, akrabasıydı yâni. Tüsterî meşhur bir şahıs, ona söylemiş oluyor dayısı.

(*An ma'rufi'bni aliyyini'l-kerhiyyi zâhid.*) Bu kadar bilgiyi ne için verdi Sülemî Hazretleri? Ma'ruf-u Kerhî'nin babasının adının, onlar tarafındaki rivayette Ali diye söylenmiş olduğunu göstermek için. Demek ki Feyruz, Feyruzân ve Ali diye geçmiş. Mümkündür, Ali Feyruzân olabilir. Feyruzan ismi Farsça olduğu için, Arap dostları ona, "O ismi bırak, şu ismi al!" demişlerdir. Hani bazıları da bize kâğıt gönderiyor ya buradan: "Hocam, ismimi beğenmiyorum, İslâmî bir isim söyler misiniz?" falan diyorlar, öyle bir şey olabilir.

وهو من جلَّة الممشايخ وقدمائهم ، والمذ كورين بالورع والفتوَّة.
كان أستاذ سرىِّ السقطىِّ. صحب داود الطائى.وقبره ببغداد
ظاهرٌ ، يستشفى به ، ويتبرَّك بزيارته.

(*Ve hüve min cülleti'l-meşayihi ve'l-kudemâihim*) Bu Ma'rûf Hazretleri şeyhlerin, meşayihin çok büyüklerinden ve en evvel gelenlerinden, ilk devir adamlarından, mübareklerindendi... (*El-mezkûrûne bi'l-verai ve'l-fütüvveh*) İleri derecede takvâsı, şüpheliden bile kaçınan ahlâkı ve fütüvvetiyle tanınmış bir kimseydi.

Fütüvvet, tasavvufta bir sıfattır. Aslında kelime olarak mânâsı fetâlık demek. *Fetâ*, yiğit demek, yiğitlik demek. Yâni, tasavvuf

erbabı mert ve yiğit kişilerdi, er kişilerdi. Yâni, öyle dönek değil, sözüne güvenilmez insan değil, korkak değil, cimri değil, pinti değil, nekes değil... Nasıl?.. Yiğit kişilerdi. Yâni fütüvvet ile ve ileri derece takvâ ile tanınmış bir kimseydi Ma'ruf Hazretleri.

(*Kâne üstâze seriyyini's-sakatî*) "Seriyy-i Sakatî Hazretleri'nin hocasıydı." Halbuki onu daha önce zikretti, değil mi?.. Daha önceki haftalarda okuduğumuz sayfalar arasından Seriyy-i Sakatî Hazretleri geçti. Şimdi hocasını daha sonra zikrediyor. Demek ki sıralamasında yaş ve tarih sırasını pek iyi uygulamamış Sülemî Hazretleri. Talebeyi önce zikrediyor, hocayı daha sonra getirdi burada; garip...

(*Sahibe dâvude't-tâiyye*) Dâvud-u Taî isimli alimle, şeyh ile de ahbaplığı, arkadaşlığı ve ondan bilgi alması var.

داود بن نصير ، أبو سليمان الطائى ؛ العلم الربَّانى ، أحد الأعلام ، الكوفى الزاهد. شغل نفسه بالعلم والفقه ، وغيره من العلوم. و كان يختلط إلى أبى حنيفة ، ثم تزهد ، و أغرق كتبه فى الفرات. مات سنة خمس وستين ومائة.

(*Dâvudü'bn-ü nasîr* —veya *nusayr— ebû süleymân et-tàî; el-àlimü'r-rabbânî, ehadü'l-a'lâm*) "Çok büyük zâtlardan birisi. (*El-kûfî ez-zâhid*) Kûfe'de oturmuş. (*Şeggale nefsehû bi'l-ilm*) Nefsini daima ilimle meşgul etmiş bu Dâvud-u Tâî Hazretleri. (*Ve'l-fıkhi*) Ve fıkıhla meşgul etmiş. (*Ve gayrihî mine'l-ulûm*) İslâmî ilimlerden diğerleriyle meşgul olmuş." Yâni, ben zâhidim deyip tesbih çekmeğe, kenara çekilip namaz kılmağa şey yapmamış, ilme vermiş kendisini, alim.

(*Kâne yahtelitü ilâ ebî hanîfe*) "Ebû Hanîfe Hazretleri ile de görüşürmüş Dâvud-u Tâî Hazretleri. Ona da gider gelirmiş. (*Sümme tezehhede*) Sonradan, yâni bu bilgileri, bu ilimleri öğrendikten, zâhir, şeriat ilimlerini aldıktan sonra, zühd ve tasavvuf yoluna yönelmiş. (*Ve ağraka kütübehû fi'l-fırât*) Kitaplarının hepsini götürmüş, Fırat nehrine atmış." Bu da zâhir ilmiyle tatmin olmadığının bir göstergesi. Okudu okudu, yazdı,

çizdi... Sonra götürmüş kitaplarının hepsini atmış Fırat nehrine.

(*Mâte senete hamsin ve sittîne ve mieh*) "165 senesinde vefat etti." Ebû Hanife Hazretleri ne zaman vefat etmişti?.. 150... Demek ki, ondan on beş sene sonra vefat etmiş.

Bu Ma'rûf Hazretleri, Seriyy-i Sakatî'nin üstâdı idi, Dâvud-u Tâî ile görüşmüş bir kimseydi. Tabii bu Dâvud-u Tâî de, işte böyle aşağıda anlattığı muhterem bir kimse.

(*Kabruhû bi-bağdâde zâhirün*) "Kabri Bağdad'da meydandadır; görünen, bilinen, ziyaret edilen bir kabirdir." Ben fakir de, Bağdad'a gittiğimiz zaman ziyaret ettim. (*Yüsteşfâ bihî*) "Bu kabirden şifâ umulurdu, şifâ bulunurdu. Yâni, öyle bir mübareğin kabri, türbesi şifalıydı. (*Yüteberrekü bi-ziyâretihî*) Onu ziyaretle teberrük olunurdu, bereket taleb edilirdi ve bereketlenilirdi."

سمعت أبا الحسن بن مقسم المقرئ ، ببغداد ، يقول: سمعت
أبا على الصَّفَّار ، يقول : سمعت إبراهيم بن الجزرىِّ ، يقول:
قبر معروف الترياق المجرَّب .

(*Semi'tü ebe'l-haseni'bne mikseme'l-mukrie bi-bağdâde yekùlü: Semi'tü ebâ aliyyini's-saffâr, yekùlü: Semi'tü ibrâhime'bne'l-cezerî, yekùlü: Kabru ma'rûfin et-tiryâku'l-mücerrebü.*)

Şimdi Ebu'l-Hasen ibn-i Miksem el-Mukri' Bağdat'ta söylemiş Sülemî Hazretleri'ne… Mukri' yâni Kur'an-ı Kerim'i çok iyi bilen, kuvvetli hafız demek. O da Ebû Ali es-Saffâr'dan duymuş. Bu gramerci bir adammış, meşhur *el-Kâmil* kitabını yazan *Müberred*'in ahbabı, arkadaşı imiş.

(*Kâne sikaten*) Güvenilir bir kimseymiş. (*Sàme erbaîne ve semânîne ramadàn*) 84 Ramazan oruç tutmuş. Yâni kaç yaşında insan oruç tutmağa başlar? 84 Ramazan oruç tutmuş, orucu ihtiyarlığında da çocukluğunda da bırakmamış. (*Vülide senete seb'in ve erbaîne ve mieteyn*) 247 senesinde doğmuş ve perşembe sabahı seher vaktinde, Muharrem ayının son on günü içinde, 341 senesinde vefat etmiş bu gramerci Saffâr.

O da İbrâhimi'bni'l-Cezerî'den duymuş. O İbrâhimi'bni'l-Cezerî

diyor ki: (*Kabru ma'rûfin*) "Bu Ma'rûf Hazretleri'nin türbesi, (*et-tiryâku'l-mücerrebü*) tecrübe edilmiş, şifası isbat olunmuş bir ilaçtır." *Tiryak*, ilaç demek... Yâni zehire, hastalığa karşı olan ilaca tiryak derler. Yâni bu hususta şöhret bulmuş ve tecrübe edilmiş ki hakikaten öyle oluyor. Öyle bir türbesi, kabri varmış.

و كان معروف أسلم على يد علىٍّ بن موسى الرضا ، و كان بعد
إسلامه ، يحجبه ؛ فازدحم الشيعة يومًا على باب على بن موسى ،
فكسروا أضلع معروفٍ ، فمات. ودفن ببغداد.

(*Ve kâne ma'rufin esleme alâ yedi aliyyi'bni mûse'r-rıdà*) Mûsâ Rızâ'nın oğlu Ali huzurunda, onun vasıtasıyla İslâm'a girmiş bu Ma'rûf-u Kerhî Hazretleri. Müslüman oluşu o mübarek zâtın elinden olmuş. Hazret-i Hüseyin Efendimiz'in evlâdından, hani On iki İmamlar diyoruz ya, onlardan birisinin eliyle müslüman olmuş.

Halife Me'mun da bu mübarek imamı, Hazret-i Ali Efendimiz'in evlâdını ta'zim eder, hürmet eder ve yüceltirmiş. Ve ona sen halife ol diye ahdetmiş, ondan söz almış. (*Mâte mesmûmen senete selâsin ve mieteyn*) 203 senesinde zehirlenerek öldürülmüş. Maalesef, zehirlenerek şehid edilmiş. Yâni bu zât, Ali ibn-i Musa ibn-i Ca'fer ibn-i Muhammed ibn-i Ali ibn-i el-Hüseyin ibn-i Ali ibn-i Ebî Tâlib el-Hâşimî. Bu zâtın elinden müslüman olmuş Ma'rûf, onun eliyle...

(*Ve kâne ba'de islâmihî yahcubühû, fe'zdeheme'ş-şîatü yevmen alâ bâbin aliyyi'bni mûsâ, fekeserû adlua ma'rûfin femâte ve düfine bi-bağdâd*) İslâmından sonra, (*yahcubuhû*) onun perdedârlığını yapardı. Yâni hâcibliğini yapardı. O yanında müslüman olduğu zâtın, o Hazret-i Ali Efendimiz'in evladının perdedârlığını, hashâcibliğini yapardı.

Ve şia, yâni şiiler, bir gün çok kalabalık olarak bu Ali ibni Mûsa'nın kapısına geldiler, (*fekeserû adlua ma'rûf*) Ma'rûf da orada teşrifatçı, hashâcib. Öyle izdihamla geldiler ki dılı'larını kırdılar. Ayakları kırıldı yâni izdihamdan, sıkıştırmadan. O

Hazret-i Ali Efendimiz'in torununu ziyaret edeyim diye öyle korkunç izdihamla geldiler ki, bunun kemiklerini kırdılar. (*Femâte ve düfine bi-bağdâd*) Bağdat'ta öyle vefat etti. Yâni, Ma'rûf'un vefatı, izdihamdan sıkışarak, kemikleri kırılarak olmuş yâni.

و اسند الحديث.

(*Ve esnede'l-hadîs*) Hadis de rivâyet etmiştir bu zât-ı muhterem.

b. Rasûlüllah SAS'in Bir Duası

١ -أخبرنا أبو الحسين ، على بن الحسن بن جعفر ، الحافظ العطار ، ببغداد ؛ حدثنا أحمد بن الحسن المقرى ، دييس ؛ حدثنا نصر بن واود ؛ حدثنا خلف بن هشام ، قال: سمعت معروفًا الكرخيَّ ، يقول: اللهم إنَّ نواصينا بيدك ، لم تملكنا منها شيئًا ؛ فإذا فعلت ذلك بنا ، فكن أنت وليُّنا ، واهدنا إلى سواء السبيل. فسألته ، فقال: حدثنى بكر بن خنيس ، قال: حدثنا سفيان الثورىُّ ؛ عن أبى الزبير ؛ عن جابر ؛ أن النبى صلى الله عليه وسلم ، كان يدعو بهذا الدُّعاء.

TS. 85/1 (*Ahberenâ ebu'l-hüseyin aliyyü'bnü haseni'bni ca'fer el-hâfızü'l-attâr*) Sülemî'ye bu Ebu'l-Hüseyin el-Attâr rivâyet etmiş. Peygamber Efendimiz'in gazalarıyla ilgili, seferleriyle ilgili bilgileri çok kuvvetli olan bir adammış. Aklından böyle bunları anlatırmış. Zayıf olarak tanınıyor. Hadis vaz'ettiği hakkında da rivâyet var. 298 senesinde doğmuş, Safer ayının son 5'inde Çarşamba günü 376'da vefat etmiş.

Şimdi bu rivâyet ediyor Sülemî Hazretleri'ne (*bi-bağdâd*)

Bağdat'ta. O da diyor ki: (*Haddesenâ ahmedü'bnü'l-hasene'l-mukrî*) Bu zât bana rivâyet etti diyor. Güvenilen bir kimse değildir diyor onun hakkında da…

(*Haddesenâ nasrü'bnü dâvud*) Ona da Nasrü'bnü Dâvud rivâyet ettiği kayıtlı. Bu, güvenilen bir kimse olarak yazılmış buraya. O da Halefü'bnü Hişâm'dan rivâyet etmiş. Ehl-i sünnet ashâbındanmış, hadis-i şerife âşinâ bir kimseymiş. Ahmed ibn-i Hanbel onun hakkında, "Güvenilen bir kimse idi." demiş. Bağdat'ta vefat etmiş. Evet, işte bu şahıs diyor ki: (*Semi'tü ma'rûfeni'l-kerhiyye yekùl*) Ma'rûf-u Kerhî bana şöyle dedi, duydum diye Ma'rûf-u Kerhî'den hadis rivâyet ediyor:

(*Allàhümme inne nevâsînâ bi-yedike, lem tümelliknâ minhâ şey'â; feiz fealte zâlike binâ, fekün ente veliyyünâ, ve'hdinâ ilâ sevâi's-sebîl. Feseeltühû, fekàle: Haddesenî bekrü'bnü huneys, kàle: Haddesenâ süfyânü's-sevrî, an ebi'z-zübeyr, an câbir; enne'n-nebiyyü salla'llàhu aleyhi ve sellem, kâne yed'ù bi-hâze'd-duâ'.*)

Bu rivâyet zinciriyle Peygamber SAS Hazretleri'nin şöyle dua ettiğini Ma'rûf, bir hadis rivayetçisi olarak rivâyet etmiş yukarıda ismi geçen alimlere, aşağıda ismi geçen alimlerden alarak. Mânâsını şöyle anlamağa çalışalım:[34]

اللَّهُمَّ إِنَّ نَوَاصِينَا بِيَدِكَ ، لَمْ تُمَلِّكْنَا مِنْهَا شَيْئاً ؛ فإِذْ فَعَلْتَ ذَلِكَ بِنَا ،

فَكُنْ أَنْتَ وَلِيُّنَا ، وَآهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ السَّبِيلِ (الديلمي عن جابر)

(*Allàhümme inne nevâsînâ bi-yedike*) "Yâ Rabbi! İplerimiz senin elinde..." *Nevâsî*, saçın öndeki sarkık yerler, alındaki perçemler demek. Yâni, bir insanı orasından tutup götürürler. Saçından tutup böyle götürdün mü, o zaman kaçamaz. Yâni dizginler demek, dizginleri ipledi demek.

"Bizim saçlarımızın perçemleri senin elinde yâ Rabbi, yâni dizginlerimiz senin elinde yâ Rabbi, ne istersen onu yaparsın!

[34] Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.486, no:1984; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

(*Lem tümelliknâ minhâ şey'â*) Sen bize ondan bir şey vermedin. Yâni, bizim gücümüz, kuvvetimiz yok; bütün güç kuvvet sende… (*Feizâ fealte zâlike binâ*) Eğer bize bunu yapmışsan, yâni biraz bize bir hareket etme imkânı, bir şey yapabilme kabiliyeti, fırsatı bahşetmişsen (*fekün ente veliyyünâ*) sen bizim velimiz ol, sahibimiz ol, (*vehdinâ ilâ sevâi's-sebîl*) ve bizi doğru yola ilet!"

"Yâ Rabbi! Bizim iplerimiz senin elinde. Sen bize bu iplerden hiçbir şey vermedin, bizim iktidarımız yok ama, eğer bize biraz bir iktidar vermişsen, sen bizim hâmîmiz, velîmiz ol ve bizi doğru yola ilet yâ Rabbi!" diye dua etti Peygamber Efendimiz diye, Câbir RA'dan rivayetle Ma'rûf bu hadisi almış ve öbür tarafa doğru da Sülemî'ye kadar rivâyet etmiş oluyor.

Bunu niçin yapıyordu müellif? Bir kişinin hadis toplayıp da hadis ilmiyle de meşgul olduğunu göstermek için. Çünkü, o devirde Kur'an herkes tarafından biliniyor. Alimlik hadis rivâyet etmek, hadislere dayanmak, hadislerin ne olduğunu bilen ve onları inceleyen ve onlardan bilgisini alan bir kimse olmak ve hadisleri böyle tam şundan işittim, şundan işittim, şundan işittim diye rivâyet zinciriyle söylemek arzusu var o zaman, moda bu… Ve böyle olmadı mı, havadan bir kimse bir söz söyledi mi, kimse kabul etmez. Ancak, nereden duyduğunu nakledecek ki, kabul etsinler.

"Bu hava içinde, bu ilim havası içinde bu zât da işte hadisle ilgilenmiştir, nitekim şu hadisi de şuradan alıp buraya nakletmiştir." diye bunu bir şeref olarak söylüyor. Yâni hadisle meşgul olan sûfiler varsa, onun böyle bir meşguliyetini söyleyerek, onun şerefli bir kimse, alim bir kimse olduğunu söylemiş oluyor.

c. Sàlihler Çok, Sàdıklar Az

٢ -أخبرنا عبد الله بن عثمان بن جعفر ، قال: حدثنا أحمد بن عبد الله بن سليمان ؛ حدثنا أبى ، قال : قال محمد بن نصر ، سمعت معروفًا ، يقول: ما أكثر الصالحين ، وأقل الصَّادقين فى

الصالحين !

TS. 87/2 (*Ahberanâ abdu'llàhü'bnü usmâne'bni ca'fer, kàle: Haddesenâ ahmedü'bnü abdi'llâhi'bni süleymân, haddesenâ ebî, kàle muhammedü'bnü nasr: Semi'tü ma'rûfen yekùlü: Mâ eksere's-sâlihîn, ve ekalle's-sâdikîn fi's-sâlihîn.*)

Şimdi bu rivâyet zinciriyle, Ma'rûf Hazretleri'nin sözlerini söylemeye başladı. Neydi müellifimizin terceme-i hal yazmakta, kitap yazmakta metodu: Kişinin ismini söyler, künyesini söyler, nereli olduğunu söyler; babasının, dedesinin adını söyler, ne zaman doğup ne zaman öldüğünü tesbit etmeğe çalışır. Ondan sonra, hadis rivâyet eden bir kimseyse, bundan bir örnek verir. Ondan sonra, o kişinin hadis değil kendi sözlerinden, güzel sözlerinden sözler nakleder. Müellifin yaptığı her tercüme-i halde bu yol izlenmiş.

Yâni, bir kimsenin hayatını alıp da, derin derin her yönüyle inceleyen bir kitap yazmıyor; sadece adeta bir antoloji ve bir toplama yapmış bu kitabında. İşte meşhur şahısların hayatı hakkında birkaç satır bilgi, naklettiği hadislerden bir örnek ve birkaç tane sözü… Yâni bir toplama yapmış oluyor, böyle hafif bir eser yapmış oluyor.

Halbuki her şeyini yazsa... Meselâ; keşke bize İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'nin nesi var nesi yoksa her şeyini, kendisinin zamanında bildiği bütün şeyleri toplasaydı, İbrahim ibn-i Edhem'le ilgili bir cilt bıraksaydı. Ma'rûf-u Kerhî'yle ilgili bir cilt bıraksaydı. Yapabilirdi bu alimler. O devirde imkânları vardı. Fakat *Tabakàtü's-Sùfiyye* yazıyor. Yâni mutasavvıflarla ilgili bir antoloji gibi bir eser yazıyor. Onun için, bilgiler aynı standartlarda, kısa örnekler halinde.

Şimdi Ma'rûf-u Kerhî Hazretleri'nin sözüne geldik. Ne demiş bakalım kendisinin kafa yapısı, zihniyeti, gönül yapısı hakkında bize bilgi verecek sözleridir tabii.

(*Mâ eksere's-sàlihîn*) "Salihler ne kadar çok!.." Demek ki zamanında salih insanlar çok. (*Mâ eksere's-sàlihîn*) "Ne kadar çok sâlihler!" *Mâ eksere* veya *eksir bihî* ef'al-i taaccübdür Arapçada. Yâni bir şeyi taaccüb etmek, hayret etmek, beğenmek mânâsına

kullandıkları zaman bir mânâyı, bu sîgada söylerler. (*Mâ eksere's-sàlihîn*) "Sâlihler ne kadar çok; (*ve ekalle's-sàdikîne fi's-sàlihîn*) ama sàlihlerin içinde sàdıklar ne kadar az!.. Sàlihlerin sayısı ne kadar çok ama, sàlihlerin içinde sàdıkları ne kadar az!"

Demek ki, sàlih görünüşlü insanlar çok. Sarık var, cübbe var, tavır var, tekke var, dervişlik var, vs. var... Sàlihler çok görünüyor. Ama içlerinde sàdık, yâni doğru sözlü, doğru özlü olanlar, yâni gerçek olanlar ne kadar az.

Tabii bu bir genel derttir, üzüntüdür, üzülmemiz gereken bir noktadır ki; insanların ekseriyeti iyi müslüman olmaya yanaşmazlar. Kur'an-ı Kerim böyle bildiriyor:

وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ (يوسف:١٠٣)

(*Ve mâ ekseru'n-nâse ve lev haraste bi-mü'minîn.*) "Sen ne kadar çok istesen, heves etsen, uğraşsan da, insanların çoğu inanmayacaklar, inanmazlar." (Yusuf, 12/103) Yâni, ekseriyet keyif peşinde koşar, ekseriyet zevk peşinde koşar, ekseriyet maddiyât peşinde koşar da, Allah'ın istediği güzel, fedâkârca kulluğu yapan insanlar genellikle azdır, umûmiyetle azdır.

Ama, böyle bu sürülere iyiler hakim olursa, büyük kalabalıklara iyiler hakim olursa, onları gene çoban olarak, yönetici olarak iyi yola sevk ederler. Ama bu kötüler galip gelir de, cemiyete hakim olurlarsa, o zaman sàlihleri, dindarları inim inim inletirler.

Maalesef, hakikî dindar olmak nefsi yenmeği gerektiriyor, şeytanı yenmeği gerektiriyor, kolay değil. "Sàlihler ne kadar çok ama, sàlihlerin sàdıkları, yâni doğru sözlüleri, doğru özlüleri ne kadar az!" diyor. Ma'rûf-u Kerhî ki, 165 senesinde vefat etmiş, yâni Peygamber Efendimiz'den sonra ikinci asırda; yâni her şeyin çok güzel olduğu devirde, kuvvetli ilim olan devirde... Biz şimdi ne diyelim?.. Bizim zamanımız hakikaten çok daha bozulmuş.

d. Allah Bir Kulunun Hayrını Murad Ederse

٣ - وأخبرنا عبد الله ، حدثنا أحمد ، حدثنا أبى ؛ حدثنا يوسف بن موسى ؛ أخبرنا ابن خبيك ، قال: سمعت ابراهيم البكاء ، يقول: سمعت معروفًا الكرخىَّ ، يقول:إذا أراد الله بعبدٍ خيرًا فتح عليه باب العمل ، وأغلق عليه باب الجدل. وإذا اراد الله بعبدٍ شرًّا ، اغلق عنه باب العمل ، وفتح عليه باب الجدل.

TS. 87/3 (*Ahberenâ abdu'llàh, haddesenâ ahmed, haddesenâ ebî; haddesenâ yûsufi'bni mûsâ; ahberanâ ibni hubeyk, kàle: Semi'tü ibrâhîme'l-bekkà', yekùlü: Semi'tü ma'rufeni'l-kerhî*) İşte bu rivâyet zinciriyle Ma'rûf-u Kerhî'nin şöyle dediğini duymuş râvi: (*Yekùlü: İzâ erâde'llàhu bi-abdin hayran feteha aleyhi bâbe'l-amel, ve ağlaka anhu bâbe'l-cedel; ve izâ erâde'llàhu bi-abdin şerren ağlaka anhu bâbe'l-amel, ve feteha aleyhi bâbe'l-cedel*)

Buyurmuş ki Ma'rûf-u Kerhî Hazretleri:

(*İzâ erâde'llàhu bi-abdin hayran*) "Allah bir kulunun hayrını murad etti mi; yâni o hayra ersin, iyi bir hale gelsin, makamı yüksek olsun, kârlı durumda olsun, iyi durumda olsun diye, bir kulunun iyiliğini, hayrını istedi mi Allah, ne yapar? (*Fetaha aleyhi bâbe'l-amel*) Ona iş yapma kapısını açar. Yâni çalışan, iş yapan insan yapar; (*ve ağlaka anhu bâbe'l-cedel*) ve ona cedel kapısını, mücadele kapısını kapatır."

Şimdi burada amel kapısını açar, cedel kapısını kapatır diyor. Amel ne demek, cedel ne demek?.. Üzerinde biraz düşünelim. *Amel*, aslında iş demek, iş yapmak demek. İş yapan kimseye de biz amele diyoruz. Amel, iş yapmak demek.

Cedel ne demek? Cedel de faydasız münakaşaya girişmek demek. Cidal ama sözle, münâzarayla, çekişmeyle, çatışmayla, yok öyle değil de böyledir, dır dır dır da vır vır vır... İşte bu cedel oluyor.

Demek istiyor ki: Allah bir kulun hayrını isterse onu faydalı işler yapan bir kimse haline getirir, boş sözlerle uğraştırmaz demek istiyor. Adam başı önünde, işinde, Allah'ın sevabını kazanacak, hayırlı bir şekilde ömrünü geçirir. Laklakiyâtla vakit geçirmez. Allah bir insanın hayrını murad etti mi, laklakiyâtla

vaktini geçirtmez, iş yaptırtır. Ne işi bu? Ahirete yarayan işler yaptırtır. Ömrü hayırlı ve verimli geçer.

"Ama aksine, (*ve izâ erâde'llàhu bi-abdin şerren*) bir kulun da kahrolmasını, şerre uğramasını, kötü olmasını, kötülüğünü murad ederse Allah, (*ağleka anhu bâbe'l-amel*) iş yapma kapısını ona kapatır; (*ve feteha aleyhi bâbe'l-cedel*) lafazanlık, gevezelik, mücadele kapısını ona açar."

Hani, "Az laf, çok iş!" diye yazıyor bazı iş yerlerinde ya, yâni lafı bırak, işe bak demek istiyor. Demek ki böyle... Allah bir insanın hayrını murad ederse, o insan ömrünü Allah'ın rızasına uygun çalışmalarla verimli olarak geçirir. Sağına, soluna cenk ü cidâl ile, lafazanlıkla, gevezelikle vakit öldürmez. Ama bir insanın da şerrini murad ederse Allah, onun hiç bir iş yaptığını görmezsin; lafazanlıkla, gevezelikle, laf u güzâfla vaktini geçirdiğini görürsün.

Demek ki, buradan çıkan şey nedir? Tabii bundan çok net olarak anlıyoruz ki, şaşırtanın da, hidayete erdirenin de, dalâlete düşürenin de, verenin de, alanın da Allah olduğunu biliyorlar. Onu ifade ediyor. Yâni Allah ona çalışma kapısını açıyor, Allah ona cidâl kapısını kapatıyor diye söylüyor. Bizim bundan çıkartacağımız ders nedir? Biz de lafı bırakalım, ömrümüzü hayırlı, verimli, faaliyetlerle geçirelim! Lafazanlıkla bir şey olmaz. Yâni fiilen çalışalım! Eğer böyle yapmıyorsak, demek ki yanlış yoldayız.

Lafa gelince bir küfe laf, işe gelince bir zerre iş yok, bir verim yok... Böyle olmaması lâzım!

e. Allah'a Dayan!

٤ -وبهذا الإسناد ، سمعت معروفًا -وقلت له أوصينى- يقول:

توكل على الله ، حتى يكون هو معلِّمك ، و مؤنسك ، و موضع شكواك. فإن الناس لا ينفعونك ولا يضرُّونك.

TS. 87/4 (*Ve bi-hâze'l-isnâd semi'tü ma'rûfen ve kultü lehû*

evsınî yekùlü) Aynı şahıslardan Sülemî'ye kadar gelen bilgilere göre en son şahıs kimdi bu rivâyet zincirinde; İbrahim el-Bekkâ'. Bekkâ' ne demek? Çok ağlayan demek, gözü yaşlı demek yâni. İbrahim el-Bekkâ', yâni çok ağlayan İbrahim. O rivâyet etmiş Ma'rûf'tan ötekisine, o ötekisine, o ötekisine... Sülemî'ye kadar gelmiş deminki bilgi. Yâni az laf, çok iş sözünü rivâyet eden Ma'rûf'tan. Şimdi aynı rivâyet zinciriyle aynı şahıslardan Sülemî'ye kadar geliyor.

(*Semi'tü ma'rûfen ve kultü lehû evsınî yekùlü*) "Ben Ma'rûf'a demiştim ki" diyor İbrahim el-Bekkâ', (*evsınî*) "Bana nasihatte bulun demiştim, o da bana şöyle söyledi, işte ben şu kulaklarımla onu işittim." diyor. Bakalım İbrahim el-Bekkâ'a, çok ağlayan İbrahim'e Ma'rûf-u Kerhî, "Bana vasiyet et, nasihat et." dediği zaman neler nasihat etmiş anlayalım, dinleyelim:

(*Tevekkel ale'llàh, hattâ yekûne hüve muallimeke, ve mü'niseke, ve mevdia şekvâke, feinne'n-nâse lâ yenfaùneke ve lâ yedurrûnek*) Nasihat et deyince bu sözü söylemiş. Şimdi bunun izahına başlayalım. Ma'rûf, kendisinden nasihat isteyen çok ağlayan, gözü yaşlı İbrahim'e ne demiş bakalım:

(*Tevekkel ale'llah*) "Allah'a dayan, Allah'a güven, Allah'a sarıl! (*Hattâ yekûne hüve muallimeke*) senin hocan o olsun, muallimin, sana bilgileri öğreten Allah olsun! (*Ve mü'niseke*) Kendisiyle ünsiyet ettiğin, düşüp kalktığın yakının o olsun, hocan o; (*ve mevdia şekvâke*) ve şikâyetini arz ettiğin makamın sahibi o olsun! Yâni, derdini Allah'a aç, yardımını Allah'tan iste! Allah senin öğreticin olsun, Allah senin enîsin, yârin olsun! Ona öylece bu şekilde tevekkül et! (*Feinne'n-nâse lâ yenfaùneke, ve lâ yedurrûnek*) Çünkü insanlar sana ne fayda sağlayabilirler, ne zarar verebilirler.

"Sen Allah'a dayanmaya bak. Allah'a sarıl, Allah'a dayan, Allah'a güven, hocan o olsun, muallimin o olsun, ünsiyet ettiğin yâr-ı gâr-ı gamgüzârın o olsun ve derdini açıp söylediğin, şikâyetini arz ettiğin yer o olsun! Böyle samimi bir şekilde Allah'a dayan; çünkü insanlar sana ne fayda sağlar, ne zarar getirirler, onlarda bir şey yok. Asıl sen Allah'a sarıl!" demiş oluyor.

f. Abdestli Olmanın Önemi

88. sayfada 5. konuya geldik.

٥ - وأخبرنا عبد الله ، حدثنا أحمد ، حدثنا هاشم بن أبى عبد الله ، حدثنا أبو زكريا الحمَّال ، قال: بال معروفٌ على الشطِّ ، ثم تيمم ، فقيل له: يا أبا محفوظ ، الماء منك قريب ! فقال: لعلى لا أبلغه !

TS. 88/5 (*Ahberenâ abdu'llàh, haddesenâ ahmed, haddesenâ ebî, haddesenâ hâşimü'bnü ebî abdi'llâh, haddesenâ ebû zekeriyyâ el-hammâl*) Bu rivâyet zinciriyle Ma'rûf hakkında ebû Zekerriyâ el-Hammâl şöyle dedi:

(*Kàle: Bâle ma'rûfun ale'ş-şat*) Ma'rûf Hazretleri abdest bozmağa gitti, kuytu kenara abdest bozmağa gitti küçük abdest için; (*sümme teyemmeme*) sonra, hemen orada teyemmüm abdesti aldı." Abdest bozduğu yerden, kanalın kenarından gelecek suyun yanına, abdest alacak ama, hemen abdest bozduğu yerde kumla teyemmüm abdesti aldı orada...

(*Fekîle lehû*) Ona denildi ki, dediler ki:

(*Yâ ebâ mahfûz*) "Ey Mahfûz'un babası, ey Ebû Mahfûz!" Yâni Ma'rûf demiyorlar, künyesiyle hitap ediyorlar. Araplarda ismiyle hitap etmek, yaşıt insanların, büyük insanların işidir. Künyesiyle hitap etmek şereftir, yâni karşısındakine itibar etmek demektir. "Ey Mahfûz'un babası, yâni ey Ebâ Mahfûz! (*El-mâu minke karîbun*) Su hemen yakınında, biraz ileride işte Şattü'l-Arab var, nehir var, orada abdest alabilirsin. Niye teyemmüm alıyorsun? Yâni üç beş adım gittikten sonra abdest alabilirsin, su sana yakındır." dediler.

(*Fekàle*) Dedi ki cevabında:

(*Leallî lâ eblüğuhû*) "Ne mâlum, belki de oraya yetişemem! Belki oraya yetişmeğe ömrüm yetmez." Yâni su çok yakınında, niye teyemmüm alıyorsun?.. Burada abdest bozdu, öbür tarafta abdest alacak. "E su çok yakın, ne diye orada teyemmüm alıyorsun? Belki oraya yetişemem, belki ömrüm tükeniverir, belki

ecelim gelir diye orada teyemmüm almış Ma'rûf-u Kerhî Hazretleri.

Bu nedir?.. İşte buna *kısar-ı emel* derler. Bunun zıddına da *tûl-i emel* derler. İnsan, çok yaşayacağını sanınca, gevşer; hemen öleceğini düşününce, her işini ciddi yapar."

Bu da abdest bozduğu yerden abdest alacağı yere kadar belki gidemem diye, ondan bile ümidi yok. Hayatının o kadar devam edeceğinden bile ümidi yok. Teyemmüm alıyor ki abdestsiz ölmeyeyim, abdestsiz göçmeyeyim diye.

Anlatabiliyor muyum? Yâni titizliğini böyle görün!

g. Harama Bakmayın!

٦ - سمعت أبا بكر ، محمد بن عبد الله ، الرازىَّ ، يقول:
سمعت أبا العباس الفرغانى ، يقول : سمعت الجنيد ، يقول:
سمعت السَّرىَّ ، يقول: سمعت معروفًا الكرخىَّ ، يقول:
غضوا أبصاركم ، ولو عن شاةٍ أنثى.

TS, 88/6 (*Semi'tü ebâ bekrin*) Ebû Bekir'den işittim. (*Muhammede'bni abdi'llâh*) Ebû Bekr'in adı Muhammed, babasının adı Abdullah. Abdullah oğlu Muhamed Ebû Bekir'den ben işittim. (*Er-râzî*) Nereli? Rey şehrinden. Rey nerede? Tahran'da. Tahran'a bitişik şu anda... Şehrin adı Rey, oraya mensup kimseye Reyyî denmiyor, Râzî deniliyor. Enteresan, istisna. Onun için Araplar "İsm-i nisbeler semâîdir." derler, kaideye uygun değildir, nasıl işitilmişse öyledir derler. Râzî demek Reyli demek, Tahranlı demek. Tahran, sonradan oldu.

Tahranlı Muhammed ibn-i Abdullah Ebû Bekr'den işitmiş Sülemî Hazretleri. (*Yekùlü: Semi'tü ebe'l-abbas el-fergànî*) Ferganalı Ebü'l-Abbas'tan duymuş o da. Fergana da bugün Özbekistan'ın doğusunda olan bir vâdidir, bu vâdide çok hafızlar, alimler hâlen yetişiyor. Ruslar oraya girdikleri zaman çok zulümler yapmışlar, çok müslüman kardeşi kesmişler.

Medine-i Münevvere'de bir ihtiyar, yaşlı bir amca gördüm. Mescid-i Nebevî'de namaz kılmış yatsıdan çıkmıştık, Bakî Kabristanı'nın yanındaki duvardan doğuya doğru gidiyorduk, yâni havaalanı tarafına doğru yürüyorduk. Şöyle hızlı yürüyoruz biz, genciz. Şöyle yavaş yürüyen bir adamın solundan geçerken döndük, "*Es-selâmü aleyküm*!" dedik. O da, "*Ve aleyküm selâm!*" filan dedi, "Kimsiniz?" dedi, sordu. Anladık ki Özbekmiş aslı, oralardan gelmiş. Dedi ki:

"—İşte oradan göçtük, benim çok evlatlarımı Ruslar öldürdü, şehid ettiler. Biz oradan Afganistan'a geçtik, oradan da işte böyle Hicaz'a geldik." dedi.

"—Allah rahmet eylesin, şefaatçi olsun!" filân dedik biz.

Biraz ileride arabamıza bindik, arabamızla, otomobilimizle şöyle uzak yerlerden dolaştık, bir mahalleye, bir arkadaşın evine geleceğiz. Yâni çok uzak mesafe… O eve gelirken baktık, orada o adam yürüyor. O yürüyordu, biz arabaya atladık, geldi arabamız, arabayla çok uzak bir mefaye gittik. Arkadaşın evine yanaştığımız zaman bu adamı orada yürüyor gördük. Ben, "Herhalde oraya kerameten geldi." diyorum. Öyle evlatları Ruslar tarafından şehid edilen bir mübarek insan, Medine'de şu anda yaşıyor, yaşlı, 80'i

filan geçmiş bir kimseydi.

Fergana işte böyle bir mübarek yer. Fergana vadisi alimlerin, dindarların çok olduğu bir yer.

İşte o Ferganî'den, yâni oralı şahıstan duymuş. (*Semi'tü el-cüneyde yekùlü semi'tü'l-cüneyd*) O da Cüneyd-i Bağdâdî'den duymuş. (*Yekùlü semi'tü's-seriyy*) O da Seriyy-i Sakatî'den duymuş.

Biliyorsunuz Seriy, Cüneyd'in hocasıydı. Ma'rûf da Seriy'in hocası. Bunları hatırınızda yavaş yavaş tutun! Bu isimlerle çok karşılaşırsınız. Siz daha gençsiniz, daha çok Seriy duyarsınız, Cüneyd duyarsınız, Ma'rûf duyarsınız. Kimin nesi olduğunu, kimin kimle nasıl bir alâkası olduğunu şimdiden hatırınıza yerleştirmeğe çalışın! İsimler sizi ürkütmesin, zamanla aşina olursunuz hepsiyle…

(*Semi'tü ma'rufeni'l-kerhiyye, yekùl*) Demek ki Seriyy-i Sakatî Hazretleri Ma'rûf-u Kerhî Hazretleri'nden şöyle dediğini duymuş: (*Guddû ebsâreküm!*) "Gözlerinizi kapatın!" Bu, Kur'an-ı Kerim'in bir emridir:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ (النور: ٣٠)

(*Kul li'l-mü'minîne yeğuddù min ebsârihim ve yahfezû furûcehüm*) "Ey Rasûlüm mü'minlere söyle gözlerini kapatsınlar, namuslarını muhafaza etsinler, nâ-mahreme bakmasınlar." (Nur, 24/30)

Burada da diyor ki: (*Gaddû ebsâreküm*) "Gözlerinizi kapatın, (*ve lev an şâtin ünsâ*) koyun bile olsa..." Değil insan, süslü püslü bir hanım, kırıtarak yürüyen bir hanım; yâni hanım değil de, dişi bir koyun —ne diyeceğiz koyun mu diyeceğiz koyun cinsi— bile olsa, ondan bile gözünüzü koruyun. Yâni mübalağa olsun diye söylerler ya:

"—Adamın evine erkek sinek bile giremez!" derler.

O kadar böyle kapatmış ki filan diye böyle şaka yaparlar. Bu da öyle… Yâni, "Gözünüzü nâ-mahreme bakmaktan o kadar kuvvetli koruyun ki, yâni böyle dişi bir koyuna bile bakmayacak kadar titiz olun!" diyor.

Tabii niye bu böyle söylemiş? İnsanı tasavvuf yolunda yerden yere çalan, mertebesini aşağıya düşüren, günahlara daldıran ekseriyetle gözüdür. Bu devirde de bu gözle işlenen günah çok daha fazla miktardadır.

Biz bugün karşı yakadaydık, arabaya atladık bu tarafa geldik. Şöyle yolda insanın gözüyle gördüğü manzaralara bakıyorum... Birisi bir pantolon giymiş, kız. Yâni kız pantolon giymez! Üstüne etek giyer de görünmezse ayrı ama, kız böyle dar pantolon giymez. Yürüyüşünden, Allah'ın sevmediği bir insan olduğu belli olarak yürüyor kız.

Ondan sonra karşıdan bir kadın geliyor, onunla karşı karşıya geliyorlar, görüşecekler, tanışıyorlar demek ki. Kadın da uzun etekli, saç baş açık, kollar kısa da, eteğinin de yırtmacı ta bilmem nereye kadar. Yâni etek uzun ama, onun uzunluğuna bakma çünkü yırtmacı tâ bilmem nereye kadar... Yâni tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş. O pantolonlu kız, bu yırtmaçlı etekli. O yırtmaçlı etekli, bu pantolonlu kıza tam böyle birbirine denk düşmüşler.

الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ (النور:٢٦)

(*El-habîsâtü li'l-habîsîne ve'l-habîsûne li'l-habîsât*) [Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara yaraşır.] (Nur, 24/26)

Tabii hepsi kötü... Pantolonlu da kötü, yürüyüşünden belli kötülüğü; yâni yüzde yüz tamam, damgalı yâni. Ötekisi de yırtmacından belli, o da damgalı. Allah korusun...

E şimdi kadının niyeti bozuk, kızın niyeti bozuk. Giyinip de sokağa çıkışındaki maksat, giyiminden belli... Yâni bu devirde öyle bir hale geldi ki iş, sen savunma mevkiindesin. Yâni sen oraya bakmayacaksın, buraya bakmayacaksın, başını eğeceksin, bilmem ne filân... Çünkü senin gözünün içine neredeyse parmağını sokacak kadın zorla… "İlle beni gör, ille bana bak!"

diyor şeytan böyle adam akıllı... Hani ne diyorlar:[35]

اَلنِّسَاءُ حَبَائِلُ الشَّيْطَانِ (ش. عن ابن مسعود)

(*En-nisâu habâilü'ş-şeytân*) "Kadınlar şeytanın tuzak ipleridir." Yâni hani tuzağı kurar, ipi eline alır, oraya da biraz yem koyar. Kuş yemek yemeğe gelince, ipi çektiriverdi mi kuşu yakalar. İşte ona tuzak ipi diyorlar. Ağ üzerine düşer, ceylansa, o ceylan yakalanır. Meselâ; yakalamak istedikleri hayvanları eskiden böyle yakalarlardı.

Kadınları da şeytan kullanıyor. Böyle azdırarak, açarak, ortaya çıkartarak, mekşûfât, üstü başı açık saçık, boynu bacağı, kolu, göğsü, sırtı açık olarak, böyle şeytan onları kullanıyor. Kimleri avlamak için?.. Müslümanları avlamak için. Tabii ne yapmak lâzım? O kadar o kadar sakınmak lâzım ki, dişi sinekten bile sakınmak lâzım diyelim. Yâni burada koyun diyor ya, dişi koyundan bile gözünüzü saklayın diyor; biz dişi sinekten diyelim yâni, ondan bile sakınmak lâzım!.. Aksi takdirde tabii ne dervişlik kalır, ne sevap kalır. İnsan nice nice günahlara girer.

Tabii erkekler böyle yapacak, kadınlar ne yapacak?.. Kadınlara serbet mi? Hayır!

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ (النور:٣١)

(*Ve kul li'l-mü'minâti yağdudne min ebsârihinne ve yahfazne furûcehünne*) "Ey habibim, erkeklere söylediğin gibi kadınlara da söyle, onlar da gözlerini muhafaza etsinler, nâ-mahremre bakmasınlar ve namuslarını payimâl etmesinler, korusunlar." (Nûr, 24/31) Onlara da bakmak yasağı var.

"—Efendim, işte erkek sokakta yürüyor, kadın perdenin

[35] İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.XIII, s.297, no:3; Ebû Dâvud, *Zühd*, c.I, s.172, no:160; Hünnâd, *Zühd*, c.I, s.286, no:497; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Ebü'ş-Şeyh, *el-Emsâl*, c.I, s.295, no:251; Ebü'd-Derdâ RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XV, s.921, no:43587; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.383, no:1225; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XLI, s.244, no:44784.

arkasından, tülün arkasından bakabilir mi?"

Hayır! O da bakmayacak. O da oraya bakmayacak. Suudun evleri çok hoşuma gidiyor, camları şeffaf değil, buzlu cam. Suud'daki evlerin camları böyle değildir, buzlu. Yâni ışık gelir, ama içerisi görülmez, içerideki dışarıya bakmaz, manzarayı görmez. Suud'da bizim bütün tuttuğumuz evler, gezdiğimiz yerler böyledir yâni. E şimdi burada tül perde var, dışarıdan içerisi görülmez, içeriden dışarısı görülür... Öyle yağma yok. Öyle oyun yok. Buna aldanmamak lâzım. Camın şeffaf olduğuna aldanmamak lâzım. Mümkünse camı buzlu yapalım, yapabilirsek.

"—Yok efendim manzara kaçmasın da Boğaz'ın manzarasını görelim de ağaçlar, çiçekler, dağlar, bulutlar, deniz, deryâ vs..."

Ama işte o zaman, ona bakınca o da günaha girer. Bakmayacak. Gözüne sahip olacak.

Yolda yürürken bir insan ilk bakıyor, gözüne takıldı, tabii yolunu görecek, şey yapacak filan, ilk bakış normaldir. İkinci bakış şeytandandır diyor Peygamber Efendimiz. O kadar koruyacak.

Bizim Nakşî tarikatında ne vardır?.. (*Nazar ber kadem*) kaidesi vardır. Yâni, bakışı ayağı, pabucu üzerinde olacak. Bir mânâsı bu. Yâni gözü pabucunun ucunda, şöyle edebli edebli mahçup mahçup, hayalı hayalı, utangaç utangaç yürüyecek erkek. Bakmayacak sağ sola. Baktı mı tuzağa tutulur.

Peygamber SAS Efendimiz buyurmuşlar ki:[36]

النَّظْرَةُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ مَسْمُومَةً (ك. عن حذيفة)

RE. 238/16 (*En-nazratü sehmün min sihâmi iblîse mesmûmeten*) "Nazar, bakış şeytanın oklarından zehirli bir oktur."

---

[36] Hàkim, *Müstedrek*, c.IV, s.349, no:7875; Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.195, no:292; Huzeyfe RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.X, s.173, no:10362; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.V, s.329, no:13075; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.328, no:2864; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XXII, s.310, no:24971.

Baktın mı, zıp zehirli ok saplanır, gidersin.

Nereden nereye saplanır?.. Senin bakışından, senin gönlüne zehirli ok zıp diye saplanır, ondan sonra ayıkla pirincin taşını... Zehirli ok saplı olan yerden çıkarsan bile, durmasa bile, artık zehir oraya bulaştı mı, orayı mahveder. Onun için, en iyisi bakmamaktır.

Onun için, bakmamayı sağlamağa çalışmış eskiler. İslâm, şerri vukua gelmeden engellemeğe çalışmış. Kadın erkek ayrı oturmuş, harem-selamlık yapmış İslâm dini. Erkeğin kadının gözlerini korumasını emretmiş. Erkeğe, kadına örtünmeyi emretmiş.

Şimdi yâni Yenikapı'dan, Sarayburnu'ndan dolaşırken, veyahut Caddebostan'dan öbür tarafa giderken, veya İzmir'de filanca deniz kenarında falanca yerden giderken, şu kadarcık mayo giymiş erkek... Yâni o tesettürlü mü?.. Hayır, değil. O da çıplak. Ona erkeğin bile bakması doğru değil!.. Şu kadarcık bir şey. Üçgen... Şuradan şöyle bir karış, oradan öyle iki karış. İki karış-bir karış, incecik bir üçgen, bikini, yokini, orada yüzüyor... Sen de deniz kenarından geçiyorsun rıhtımdan, bir kasabadan öbür kasabaya gideceksin... Bakmak bile doğru değil.

Neden?.. Bu tesettür değil ki. Bu edepsiz, erkeğim diye aldırmıyor. Erkek de örtünecek. Neyse *haşema* (hakîkî şeriat mayosu) filân diye bir şeyler çıkardılar, dizin altına kadar, belden yukarıya kadar, pehlivan kisbeti gibi, o biraz örtüyor. Yoksa bu mayolar tam rezalet... Tam edepsizlik ve rezalettir. Korkunç bir rezalettir. Erkek için çok büyük utanç verici bir şeydir.

"—Efendim, ben mayo ile girmiyorum, beyaz donumla giriyorum denize?"

Beyaz don da suya girdi mi şeffaflaşır, yapışır; o da olmaz!

Bunların hepsi yanlış bilgiler. Sanıyor ki, kadın perdenin arkasından erkeğe bakabilir, ama erkek kadına bakamaz İslâm'da... Hayır, öyle şey yok!.. Erkek de kadına bakmayacak, kadın da erkeğe bakmayacak.

Sanıyor ki, kadın örtünmeli, erkek bikini mayo giyebilir. Hayır, giyemez! Erkek de örtünecek, öyle şey yok. Bunların hepsi karşılıklı...

h. Hakîkî Vefâ

٧ - وبه قال معروفٌ: حقيقة الوفاء إفاقة السِّرِّ عن رقدة الغفلات؛
وفراغ الهمِّ عن فضول الآفات.

TS. 88/7 (*Ve bihî kàle ma'rûfun*) Aynı rivayet yoluyla Ma'ruf Hazretleri dedi ki: (*Hakîkatü'l-vefâi ifâkatü's-sirri an rakdeti'l-gafelât; ve ferâğu'l-hemmi an fudùli'l-âfât*)

Ma'ruf Hazretleri'nin bir başka sözünü naklediyor:

(*Hakîkatü'l-vefâ'*) "Vefânın hakîkîsi, gerçek olanı nedir?.. (*İfâkatü's-sirri an rakdeti'l-gafelât*) Gaflet uykusundan gönlü uyandırmaktır."

Sır burada, insanın gönlünün derinliğindeki latîfe-i mâneviyyesi demek. İnsanın ruhu, sırrı, hafîsi, ahfâsı vardır.

Sır kelimesinin Türkçe karşılığı yok tabii. Sırrı esrar mânâsına almayacaksınız burada. Sır, insanın gönlü iç içe, derece derece derinleşir. Hani şuur diyoruz, alt şuur diyoruz ya, alt şuurun da ötesinden bahsediyor alimler ya şimdi psikolojide... İnsanın bir gönlü var, bir ruhu var, bir sırrı var daha gerisinde, daha derininde; bir hafîsi var, bir ahfâsı var. Yâni derinlikten derinliğe.

Değil zâhirî sathî gönlünü, gönlünün derinliğini bile gaflet uykularından uyanık tutacak. Yâni gözü uyumayacak, kalbi uyumayacak, kalbinin derinliğindeki alt şuuru da uyumayacak diyelim, ancak böyle anlatabiliriz. Alt şuurunu bile uyanık tutmaktır hakiki vefâ... Kime karşı vefâ bu? Allah'a karşı. Allah'a kulluk, Allah'ı tanıma, ma'rifetullah konusunda gaflete o kadar düşmeyecek ki, tam vefâlı kul sayılabilmesi için, yâni alt şuuru bile uyanık olacak. Değil gözü, değil kalbi, değil şuurunun üstü, alt şuurunun bile uyanık olmasıdır, hakiki vefâ budur.

(*Ve ferâğu'l-hemmi an fudùli'l-âfât*) "Afetlerin çokluğundan duyulan elemden sıyrılmak."

"Ne olursa olsun, ne yapalım, Allah'ın takdirâtı bunlar!" diyecek. Eyvallah diyecek, hiç aldırmayacak, sarsılmayacak, üzülmeyecek. Bütün alt şuurun derinliğiyle müşahedeye devam... Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin azametini, hikmetlerini görmeğe devam... Gaflet uykusu yok. O kadar uyanık olacak yâni.

i. Gerçek Cömertlik

٨ - وبه قال معروفٌ: السخاء إيثار ما يحتاج إليه ، عند الإعسار.

TS. 88/8 (*Ve bihî kàle ma'rûfun es-sehâu îsârü mâ yahtâcü ileyhi inde'l-i'sâr*) Ma'rûf Hazretleri gene bu sözünde de dedi ki:

(*Es-sahâu*) Cömertlik, sahavet dediğimiz cömertlik dediğimiz şey nedir? (*Îsârü mâ yahtâcü ileyhi inde'l-i'sâr*) "İnsanın eli, başı dara geldiği, sıkıştığı zaman, kendisinin muhtaç olduğu şeyi vermektir cömertlik." Yoksa adam zengin, ambarları dolu, karnı şiş, evi, barkı, malı, mülkü, kesesi, kasası dopdolu, yerinde her şeyi... Bir fakir geliyor, "Buna bir çuval buğday verin!" diyor. Cömertlik bu değil bunun nazarında. Ma'rûf Hazretleri böyle demiyor. Cömertliği şöyle tarif ediyor:

(*Îsârü mâ yahtâcü ileyhi*) "Kendisinin ihtiyacı olan şeyi..." Aç meselâ, şimdi yemek yiyecekti, aç, önünde duruyor, ekmek önünde

duruyor, şimdi ona muhtaç, aç kendisi, oruç açacak, yiyecek... (*İnde'l-i'sâr*) Sıkışıklık zamanında, zorluk zamanında bu kendisinin muhtaç olduğunu verebiliyor musun?.. Cömertlik budur işte.

Bollukta vermek cömertlik değil, kolay. Allah sana kırk vermiş, bir tanesini veriyorsun, basit. Çok vermiş, birazcık veriyorsun, basit. Ama senin ihtiyacın varken, hem de sıkışmış durumdayken veriyorsan, cömertlik budur.

Hani Dehr Sûresi'nde nasıl geçiyor:

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا. إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ

لِوَجْهِ اللَّهِ لاَ نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلاَ شُكُورًا (الإنسان:٨-٩)

(*Ve yut'imûne't-taàme alâ hubbihî miskînen ve yetîmen ve esîrâ. İnnemâ nut'imuküm li-vechi'llâhi lâ nürîdü minküm cezâen ve lâ şükûrâ*) [Onlar kendi canları çekmesine rağmen yemeği miskine, yetime ve esire yedirirler. 'Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık, ne de bir teşekkür bekliyoruz.' derler.] (İnsan, 76/8-9)

Hazret-i Ali Efendimiz'in ailesi kendileri açken, akşam yemek yiyecekken, oruçluyken kapı çalınıyor:

"—Allah rızası için bir şeyiniz varsa verin, açım!" diyor bir adam; sofrasındakileri veriyorlar.

Kendileri muhtaç, fazla da yok, verdikleri zaman geride kendilerine kalmıyor ama, veriyorlar. Onun üzerine Allah, bu ayet-i kerimede onları medhediyor. Şanları, cömertlikleri kıyamete kadar Kur'an-ı Kerim'de tescil edilmiş oluyor. Cömertlik o. Yâni verdiği zaman kendisine kalmıyor mu, sıkışık mı durumu, kendisi de muhtaç mı?.. Muhtaç. Hadi bakalım onu ver de göreyim. Yoksa bolken bolluktan bir parçacık vermek bir şey değil.

Çoğumuzun cömertliği öyledir. Kesemizi açarız, paramızı sayarız, en eskisi, sevmediğimiz, az ne kadar var; beş bin lira... Zaten buruşturup atacaksın, sevmiyorsun parayı, onu verirsin. Öbür taraftaki mavileri ver bakalım, morları ver de göreyim!.. Öbür tarafa eli varmıyor.

Sonuncu sözü okuyalım, sıkıştırmayalım bant sahiplerini. Ne kadar oldu?..

[—Yetmiş dakika oldu.]

Ne kadar var hakkımız?..

[—Yirmi dakika.]

Zâten paragraf bununla tamam oluyor.

j. İyilik ve Şükür

٩ - وبه قال: قال رجلٌ لمعروفٍ: ما شكرت معروفى ؟ فقال: كان معروفك من غير مختسب ، فوقع عند غير شا كرٍ.

TS. 88/9 (*Ve bihî kàle, kàle racülün li-ma'rûfin: Mâ şekerte ma'rûfî? Fekàle: Kâne ma'rûfüke min gayri muhtesibin, fevakaa inde gayri şâkirin.*)

Aynı rivâyet zinciriyle, (*Kàle racülün li-ma'rûfin*) Adamın birisi Ma'rûf Hazretleri'ne şu sözü söylemiş: (*Mâ şekerte ma'rûfî?*) "Benim ma'rûfuma şükretmedin."

Tabii muhatabının adı da ma'rûf, söylediği söz de ma'rûf. Ma'rûf ne demek? Emr-i ma'ruf nehy-i münker diyoruz, ma'rûf iyilik demek. Tabii birisi sana bir iyilik yaptı mı, sen de onun iyiliğine karşılık vermen lâzım, hiç olmazsa teşekkür etmen lâzım! O böyle bir söz söylemiş Ma'rûf'a: "Sen benim ma'rûfuma, yaptığım iyiliğe şükretmedin, karşılığını tam vermedin." demiş.

Tabii muhatabı da Ma'rûf-u Kerhî olduğu için o kelimeyi kullanması bir nükte, belki de bir şaka. Yâni (*Mâ şekerte ma'rûfî?*) "Benim yaptığım iyiliğe karşılık etmedin, iyi bir teşekkür yapmadın." demiş.

(*Fekàle*) Ma'rûf Hazretleri de cevap veriyor:

(*Kâne ma'rûfüke min gayri muhtesibin*) "Senin yaptığın iyilik, Allah'tan sevap bekleyerek yapılmış bir iyilik değildi de, (*fevakaa inde gayri şâkirin*) şükredici olmayan bir insana nasib oldu. Sen Allah rızası için iyiliğini yapmış olsaydın, senin iyilik yapmış olduğun kişi şükrederdi; yâni iyi bir insana ulaşırdı. Madem şükretmeyen bir insana verilmiş, demek ki senin yaptığın iyilik de iyilik değilmiş, Allah rızası için değilmiş de ondan karşılık

görmemişsin!" diye cevap vermiş.

Ama ikisi de, ma'rûf kelimesini kullanarak şey yapıyorlar. Belki o bir şaka söz söyledi. Çünkü Ma'rûf-u Kerhî, bir güzel şeyhken, kendisine bir iyilik yapıldı mı güzel teşekkür eder ama, böyle bir şakalı şey geçmiş, nükteli bir söz.

"—Benim yaptığım iyiliğe şükretmedin." diyor.

O da diyor ki:

"—Senin yaptığın iyilik Allah rızası için değilmiş, sen sevabını Allah'tan bekleyerek yapmamışsın da onun için şükretmeyen bir insana nasib olmuş senin iyiliğin." diyor.

Sözü de doğru Ma'rûf Hazretleri'nin. Hakikaten bir insan, iyiliği Allah için yapmışsa, "Sen benim iyiliğime teşekkür etmedin!" diye de söyler mi?.. Hani iyilik yap, Allah bilir der, yürür gider. Teşekkür etse ne olacak, etmese ne olacak... Hatta o görmeden cebine koysa, sonradan bulsa cebinde adam. Ne olacak yâni. Çok kimse yaptığı iyiliği kendisinin yaptığını bilmesini de istemezmiş. Doğru. Sen niye benden teşekkür bekliyorsun? Sen Allah'tan mükâfat bekliyorsan Allah görüyor, mükâfatını verecek. Ben istersem teşekkür edeyim, istersem etmeyeyim.

Diyor ki: "Sen Allah'tan sevabı ümid ederek iyiliği yapmamışsın da, (*fevakaa inde gayri şâkirin*) onun için şükretmeyen bir insana nasib olmuş iyiliğin." diyor. Artık ne sebeple dendiyse bu söz, böyle bir konuşma geçmiş.

Şimdi burada 89. sayfaya geçen bir bölüme geldik. Önümüzdeki hafta onu bitiririz de, Hàtem-i Esam Hazretleri'ne bile geçeriz, Allah'ın izniyle...

Fâtiha-i Şerîfe mea'l-besmele!

17. 07. 1993 - İstanbul

12. MA'RUF EL-KERHÎ HAZRETLERİ (2)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn... Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn... Ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd!..

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Allah-u Teàlâ Hazretleri iki cihanın saadetine cümlenizi nâil eylesin... Dünyada, ahirette bahtiyar olun... Peygamber SAS Efendimiz'in şefaatine, komşuluğuna, iltifatına mazhar olun...

Evliyâullahın menâkıbını ihtiva eden *Tabakàtü's-Sùfiyye* isimli eserin 88. sayfasındayız. Ma'ruf-u Kerhî Hazretleri ile ilgili bölümde bulunuyoruz. İnşâallah bu bitince, bundan sonraki bölüm Hâtem-i Esam bölümü... 88. sayfanın 10. paragrafından başlayacağız.

Yalnız, bu bölümleri okumağa ve izaha başlamadan önce, Peygamber SAS Efendimiz'in ruhuna bizlerden acizâne, naçizâne bir sevgi nişânesi olsun, hediye-i Kur'âniyye olsun diye, sonra cümle âlinin, ashâbının, etbâının ahbâbının; sâdât ve meşâyih-ı turuk-u aliyyemizin, Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtazâ'dan hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar turuk-u aliyyelerimizden güzerân eylemiş olan tarikat büyüklerimizin;

Bu beldelerde medfun bulunan enbiyânın, sahabenin, evliyâullahın, hàssaten Yûşâ AS'ın, Hâlid ibn-i Zeyd Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin, Abdül'ehad-ı Nûrî Hazretleri'nin, Şeyh Murad Hazretleri'nin, Haydar Baba Hazretleri'nin ve şu tekkenin bânîsi Selâmî Mustafa Efendi Hazretleri'nin ve kitabını okuduğumuz Sülemî Ebû Abdirrahmân Hazretleri'nin;

Uzaktan, yakından bu bahisleri dinlemeğe gelen siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan bütün geçmişlerinin, sevdiklerinin, yakınlarının, dostlarının, kardeşlerinin ruhlarına

hediye olsun diye; biz de dünya ve ahiret saadetine erelim, Rabbimizin rızasına uygun yaşayıp huzuruna sevdiği, râzı olduğu kul olarak varalım diye bir Fâtihâ üç İhlâs-ı Şerif okuyup öyle başlayalım ruhlarına hediye ettikten sonra:

.....

a. Allah'ın Bir Kula Kızmasının Alâmeti

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî Hazretleri diyor ki:

١٠ -سمعت أحمد بن محمد بن يعقوب الهروىَّ ، بقرميسين ، يقول: سمعت أحمد بن عطاء ، يقول: حدثنا عمر بن مخلد ، قال: قل ابن أبى الورد ، قال معروفٌ الكرخىُّ: علامة مقت الله العبد أن تراه مشتغلاً بما لا يعنيه ، من أمر نفسه.

TS. 88/10 (*Semi'tü ahmede'bne muhammedi'bni ya'kùbe'l-hereviyye*) Heratlı Ahmed ibn-i Muhammed ibn-i Yâkub'dan ben işittim diyor. (*Bi-kırmisîne*) Kırmisin şehrinde. Cibâl mıntıkasının büyük beldelerinden biridir bu Kırmisin. Farsça aslı *Kirmanşahan* idi. Arapçası Kırmisin oldu. Amid ile arasında 3 fersah mesafe olan bir yer. Orada duymuş.

(*Yekùl: semi'tü ahmede'bne atâ'*) O da, Ahmed ibn-i Ata'dan işittiğini söylüyor. (*Yekùlü haddesenâ umerü'bnü muhalled*) O da, Ömer ibn-i Muhalled bize tahdis eyledi, söyledi diyor. (*Kàle kàle'bnü ebi'l-verd*) O da, bana Ebü'l-Verd söyledi diyor. (*Kàle ma'rûfuni'l-kerhiyyü*) Ma'ruf-u Kerhî ki, hayatını, terceme-i hâlini, sözlerini okumakta olduğumuz evliyâullahın büyüklerinden, duası makbul, türbesinin toprağı şifa olduğu kitapta yazılı olan mübarek zât. Buyurmuş ki Ma'ruf-u Kerhî Hazretleri —Allah şefaatlerine erdirsin:

(*Alâmetü makti'llâhi'l-abde en terâhu müştagilen bi-mâ lâ ya'nîhi min emri nefsih*) "Allah'ın bir kula kızdığının, gazab

ettiğinin alâmeti, senin o kulu boş, faidesiz, kendi nefsinin keyfi istikametinde bir işle meşgul olarak görmendir."

Yâni, "Bir adam kendi nefsinin işi peşindeyse, arzusu, hevesi, hevâsı peşindeyse ve işe yaramayan işler yapmaktaysa; bu adam Allah'ın gazabına, kızgınlığına maruz olmuş bir insan ki böyle yapıyor. Allah sevseydi, onu kendisine kullukta istihdâm ederdi." demek istiyor.

Mademki nefsinin hevâsı peşinde koşuyor, mademki işe yaramaz işler yapıyor, isterse libası güzel olsun, isterse makamı güzel olsun, isterse köşkü, evi barkı, arabası güzel olsun, isterse dış görünüşü, etrafındaki insanların ona itibarı çok olsun... Bunların hiç kıymeti yok. Demek ki, Allah o kuluna kızıyor ki, nefsinin hevası peşinde ve işe yaramaz şeylerle ömrünü zâyî ediyor.

Allah bizi korusun... Allah bizi işe yarayan, hayırlı, faydalı, sevaplı, ecirli işlerle meşgul eylesin... Nefsin, oyuncağı, hizmetçisi, maskarası, kulu etmesin...

İmâm Gazâlî cennet mekânın bir sözü hep hatırımda canlı durur. Diyor ki:

"—İnsanlar bazı ilkel kabilelerin puta tapmasını ayıplarlar. 'Yâ ne kadar kafasızlık! Kendilerinin yaptıkları, oydukları, yonttukları putlara tapıyorlar. Az önce bir taştı, heykel yaptılar, tapınıyorlar. Az önce bir ağaçtı, bir sanatkâr bunu bir heykel haline getirdi, geçtiler karşısına, tapıyorlar...' diye insanlar bunu ayıplar. İlkel insanların putlara tapışını ayıplarlar. Halbuki gözlerinden perdeler kaldırılsa, açılsa, basîretleriyle görecekler ki, insanların çoğu kendi nefsinin putuna tapıyor, kendi nefsini put edinmiş, kendi nefsine tapıyor."

Nasıl tapıyor?.. El pençe divan durmuş karşısında; "Emret nefsim, ne emredersen yapmağa hazırım! Sana itaatliyim, senin kulunum, senin emrindeyim, senin buyruğundayım!" diyor, nefsinin peşinde gidiyor.

Demek ki, Allah'ın kızmasının, gazabının alâmetidir bu gibi durumlar ki, sevaplı olmayan, ahirete faydası olmayan bir işle

insan meşgul oluyor.

b. Bazı Yanlış Beklentiler

١١ -قال ، وقال معروفٌ: طلب الجنة بلا عملٍ ، ذنبٌ من الذنوب. وانتظار الشفاعة بلا سببٍ ، نوعٌ من الغرور. و ارتجاء الرحمة من لا يطاع ، جهلٌ وحمقٌ.

TS. 89/11 (*Kàle ve kàle ma'rûfun*) Yine aynı yolla Ma'ruf şöyle dedi diye, Ma'ruf-u Kerhî Hazretleri'nin sözünü naklediyor. (*Talebü'l-cenneti bilâ amelin, zenbün mine'z-zünûb. Ve'ntizâru'ş-şefâati bilâ sebebin, nev'un mine'l-gurûr. Ve'rticâu'r-rahmeti men lâ yutà', cehlün ve humk.*)

Bak ne söylüyor Ma'ruf-u Kerhî Hazretleri:

(*Talebü'l-cenneti bilâ amelin zenbün mine'z-zünûb*) "İbadet etmeden, cennete götürecek a'mâl-i sàliha işlemeden cenneti taleb etmek, istemek günahlardan bir günahtır."

Cenneti istemek lafla olmaz. Cenneti istemek, cennete götürecek işleri yapmakla olur. A'mâl-i sàlihayı, ibadet ve taati yapmakla olur. A'mâl-i sàliha, ibadet ve taati olmadan cenneti istemek günahtır, günahlardan bir günahtır." diyor.

(*Ve'ntizâru'ş-şefâati bilâ sebeb*) "Ve Allah'ın Rasûlü bana şefaat eder diye, ortada şefaatine sebep olacak bir durum yokken, Rasûlüllah'ın şefaatini beklemek, (*nev'un mine'l-gurûr*) aldanmadan bir çeşittir, nevîdir, bir çeşit aldanmadır."

Yâni, Allah'ın cennetini istiyorsan, cennete layık a'mâl-i sâliha işle!.. Rasûlüllah'ın şefaatini istiyorsan, Rasûlüllah'ın sana şefaat etmesine sebep olacak bir zihniyet ve tavır takın!.. Öyle bir tavır takınmadan şefaat istemek, aldanmanın bir çeşididir. Amel etmeden, a'mâl-i sâlihâ işlemeden cenneti istemek, günahlardan bir günahtır.

(*Ve'rticâu'r-rahmeti men lâ yutâ'*) "Kendisine itaat olunmayandan rahmet ve acıma ummak, beklemek (*cehlün*) cahilliktir, (*ve humkun*) ve ahmaklıktır." Yâni, insana rahmeti kim edecek, kim acıyacak, kim rahmet edecek? Allah... E Allah'a itaat etmiyor. İtaat edilmeyenin rahmetini ummak cahillik ve ahmaklıktır.

Dünyada bile öyledir. Sen adamın hizmetinde olmazsan, sözünü dinlemezsen, o sana bir şey yapar mı? Derse çalışmazsan olur mu? Söz dinlemezsen? Hizmetçi, efendisinin sözünü dinlemiyor, maaşını arttırmasını bekliyor. E mümkün mü? Talebe ders çalışmıyor, okula devam etmiyor, not bekliyor; on alacağım, yıldızlı pekiyi alacağım, sınıfı geçeceğim diye. Olur mu? Olmaz. İtaat olunmayanın rahmetini beklemek cahillik ve ahmaklıktır. Yâni ne olacak? İtaat olacak. Kul Rabbine mutî olacak.

İtaat ne ile olur?.. Emirlerini bilmekle olur. Allah neyi emretti sana?.. Sıralayabileceksin. Şunu, şunu, şunu emretti, şu işleri onun için yapıyorum. Şunları, şunları yapma diye emretti, onları

da onun için yapmıyorum diyebilecek insan. İlim lâzım yâni. Allah'ın emrettiği şeyleri bilmek lâzım. Kur'an'ı bilmek lâzım. Yâni Rasûlü'nün bize bildirdiği şeyleri, sünnet-i seniyyeyi bilmek lâzım! Yâni oturup kalkıp, dinî bilgisini kuvvetlendirmesi lâzım insanın. Cahillikle doğru düzgün bir dindarlık yapılamaz.

"—E pekiyi, ümmî evliyâullah nasıl oluyor?"

Allah onların gözlerini, gönüllerini açıyor, alim ediyor da ondan sevgili kulu yapıyor. Yoksa cahillikle olmaz.

Şimdi bu söze çok önem verelim: Cenneti a'mâl-i sâliha işlemeden istemek, günahlardan bir günahtır. Yanlış bir iştir çünkü, hatalı bir tutumdur, günahtır böyle bir tutumda olmak.

Ve esbâbına tevessül etmeden Rasûlüllah'tan şefaat beklemek, o da bir çeşit aldanmadır. Çünkü, Rasûlüllah'ın şefaat etmesi için, senin de onun şefaat edeceği bir duruma dönmen, bir tavır takınman lâzım.

İtaat edilmeyen, Allah'ın sana rahmet etmesini ummak da cahillik ve ahmaklıktır. Çünkü itaat etmedin diye o seni cezalandıracak, cehenneme atacak, yakacak; sen hâlâ rahmet bekliyorsun. İtaat edeceksin, yapmağa çalışacaksın, yolunca yürümeğe çalışacaksın; o zaman rahmetine müstehak olursun, mazhar olursun, lütfuna erersin.

c. Mutî Kul Olmanın Sebebi

١٢ - و قال أبو سليمان الدَّارانىُّ: سألت معروفًا الكرخىَّ عن الطائعين لله تعالى ، بأ ىِّ شئٍ قدروا على الطاعة ؟ قال: بإخراج الدنيا من قلوبهم ؛ ولو كان منها شئٌ فى قلوبهم ما صحَّت لهم سجدةٌ.

TS. 89/12 (*Ve kàle ebû süleymân ed-dârânî*) Daha evvel terceme-i hâli geçmiş olan Ebû Süleymân ed-Dârânî dedi ki:

(*Seeltü ma'rûfeni'l-kerhiyye ani't-tâiîne lillâhi teàlâ bi-eyyi şey'in kaderû ale't-tàah? Kàle: Bi-ihrâci'd-dünyâ min kulûbihim; ve lev kâne minhâ şey'ün fî kulûbihim mâ sahhat lehüm secdetün*)

Ebû Süleyman ed-Dârânî, tercüme-i hâlini daha evvel bu kitapta okumuş, görmüş olduğumuz zât-ı muhterem, Ma'ruf-u Kerhî'ye sordum diyor. (*Ani't-tâiîne li'llâhi teàlâ*) "Allah'a mutî kulları sordum. (*Bi-eyyi şey'in kaderû ale't-tàah*) Allah'a mutî olmağa nasıl muktedir oldular? Ne yaptılar da Allah'a mutî kul olabildiler. Ne sayesinde?.."

Bak, kul o kadar istiyor da gene mutî olamıyor, günahlara dalıyor, hatalar işliyor, akşam pişman olacak işler yapıyor sabah, veya sabah pişman olacak işler yapıyor gece... Yâni, "Nasıl oldu da böyle Allah'a itaat etmeğe muktedir olabildiler, güç yetirebildiler? Allah'a mutî olan kullar neyle bu dereceye erdiler?" diye Ma'ruf-u Kerhî'ye sordum diyor Ebû Süleyman ed-Dârânî. Dedi ki:

(*Bi-ihrâci'd-dünyâ min kulûbihim*) "Gönüllerinden dünyanın fikrini, sevgisini çıkartmakla yaptılar. (*Ve lev kâne minhâ şey'ün fî kulûbihim*) Eğer gönüllerinde dünyadan bir şey olsaydı, az bir şey olsaydı, (*mâ sahhat lehüm secdetün*) onların bir secdeleri bile sahih secde olmazdı. Bir secdeleri bile tam, makbul bir secde olmazdı. Gönüllerinden dünyayı çıkarttılar da, dünya sevgisini çıkarttılar da, Allah'a mutî olmaları ondan oldu." demiş.

Tabii, dünyanın ne olduğunu her derste lafı geçtikçe, sırası geldikçe söylüyoruz. Dünya yerküresi demek değildir, dünya içinde yaşadığımız hayat demektir. Bu hayat gaye değildir, ahiret esastır. Bu hayatta biz bir müddet yaşadıktan sonra, asıl yerimiz olan ahirete göçeceğiz; asıl oraya hazırlanmamız lâzım! Kim bu dünyayı mamur etmeğe, bu dünyada gününü gün etmeğe, burada yaşamağa çalışır da ahirete çalışmazsa hata etmiş olur. Onun için:

حُبُّ الدُّنيَا رَأْسِ كلِّ خَطِيئَةٍ.

(*Hubbü'd-dünyâ re'si külli hatîetin*) "Bütün hataların başı

dünya sevgisidir." denmiştir.

Diyor ki: "Allah'a mutî olan kullar nasıl itaat edebildiler? Gönüllerinden şu hayatın sevgisini çıkarttılar."

Şu içinde yaşadığımız hayatta neyi seviyoruz biz? Ev severiz, bark severiz, çayır severiz, çimen severiz, dere severiz; deniz kenarı, yalı, gül, bülbül, sümbül, baklava, börek, çörek... Yâni, insan birçok şey seviyor bu dünyada, bu hayatın içinde ve birçok insan, bu dünyadaki kendi yaşamıyla ilgili küçük bir gaye peşinde koşuyor:

"—Bir ev sahibi olabileyim, bir emekli maaşına nail olabileyim, bir otomobilim olsa başka bir şey istemem!" filan...

Hep şu dünyayla ilgili hevesler ve arzular var, şu hayatla ilgili arzular var.

Halbuki asıl iman, insana ahireti düşünmeyi, ahirete hazırlanmayı ve cenneti kazanmayı, Allah'ın rızasını kazanmayı emrediyordu. O zaman insanın bu dünyadaki muvakkat gayeleri peşinde koşması ahirete karşı vazifelerini ihmal ettirir, ettiriyor. Yâni dükkanını, işini bozmak istemiyor, memuriyetinden atılmak istemiyor, parasız kalmak istemiyor, zahmete girmek istemiyor, hapse düşmek istemiyor, ölmek istemiyor; yaşamak istiyor, keyfine bakmak istiyor, keyfi bozulmasın istiyor. Keyfi bozuldu mu yüzü kırışıyor, canı sıkılıyor. Doğru bir söz de söylesen, kızıyor. Yâni umûmiyetle insanların genel durumu böyle.

İşte bu çıkacak kalpten, ahireti düşünecek insan... Cenneti kazanmayı düşünecek, Allah'ın rızasını kazanmayı düşünecek, Allah'ın sevdiği kul olmayı elde etmeyi düşünecek. O zaman işler değişir. O zaman insan bu dünyanın şusuna busuna bakmaz. Elinin tersiyle onları iter, dünyaya rağbeti kalmaz. Yâni zühd sahibi olur, dünyaya aldırmayan bir insan haline gelir. Bu makbul bir şey, Allah'ın sevdiği bir şey... Çünkü Allah, asıl ahirete hazırlanmayı emrediyor. Allah'ın sevap verdiği işlerin çoğu nefse tatsız gelen, bugünkü insanların hoşlanmayacağı şeylerdir.

وَعسىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ، وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ (البقرة:٢١٦)

(*Ve asâ en tekrehû şey'en ve hüve hayrun leküm*) "Siz sevmezsiniz ama, sevmediğiniz o şey sizin için hayırlı olabilir. (*Ve asâ en tuhibbû şey'en ve hüve şerrün leküm*) Bir şeyi çok istersiniz, seversiniz ama, aslında o sizin için şerli olabilir. (*Va'llàhu ya'lemu ve entüm lâ ta'lemûn*) Allah bilir, siz bilmezsiniz!" (Bakara, 2/216) buyruluyor.

İnsanoğlu bu şeyi anlayamadığı için, basîret gözüyle bakamadığından bu dünyayı hedef alıyor.

Hele kâfirse, "Ahiret bana ne gerek?" diyor, hem de aleyhinde konuşuyor. Haram filan olduğu zaman, "Sen yemiyorsan, ver ben yiyeyim!" diyor. Veyahut sen bir haramı işlememek istediğin zaman, "Yap, günahı bana!" diyor. Korkmuyor yâni, ahireti düşünmüyor. Ne günahtan korkuyor, ne cezadan korkuyor. Tabii o tam bu hayatın adamı, dünya ehli…

Kâfirler dünya ehlidir. Mü'minler ahiret ehlidir, onlar ahireti düşünürler. Ama bu zamanın mü'minleri de kâfirlerin huyları kendisine bulaştığı için kafaları bozulmuştur. Şimdi bize asıl mü'minlerin halleri anlatıldığı zaman, kafamıza zor giriyor ve biraz da garipsiyoruz, "Bu ne biçim müslümanlık?" diye. Birçoklarının da içinden itiraz geliyor:

"—Yâ böyle de olur mu? Şu dünyaya gelmişiz, azıcık da keyif, zevk ve eğlence de olmasın mı?" filan gibi şeyler geliyor.

İşte diyor ki: "Dünyayı gönüllerinden çıkarttıkları için Allah'a mutî kul olabildiler. Eğer dünyadan, dünya sevgisinden gönüllerinde birazcık bir şey olsaydı bir secdeleri bile tam secde olmazdı."

Düşünelim bir insanın ki, rüyasında göstermişler cenneti, huriler çıkmış karşısına, "Hadi biz seni bekliyoruz, neredesin yâ?.." demişler... Böyle hikâyeler var yâni, evliyaullahtan

duyduğumuz. Adamın bu dünyada yemek yemeğe ağzının tadı kalmıyor. Yâ bir an evvel ölsem de öbür tarafa gitsem, şu bizim köşklere, hurilere kavuşsam diye o zaman bu tarafı hiç gözü görmüyor.

Mü'min böyle işte yâni. Mü'min, bu dünyanın mevkîini verirler, istemez.

"—E padişah yapalım seni."

"—İstemem."

"—Para verelim!"

"—Sizin olsun."

"—Köşk verelim!"

"—Gerekmez."

Vali yapıyorlar, konağa oturmuyor sahabe-i kirâm. Normal elbise giymiyor. Parası var, karnını tıka basa doldurmuyor. Neden? Aç durması iyidir, tevâzù iyidir, gösteriş kötüdür filan diye. Yâni onların halleri böyleydi.

Bizim de, gönlümüzden dünyayı çıkarmamız lâzım! Dünya gönülden çıktı mı, insan o zaman ahiret için her şeyi yapar. O zaman Bosna'nın Hersek'in imdadına da yetişir, Azerbaycan'ın imdadına da yetişir. Şu tatlı sıcak paraları Allah yolunda rahatlıkla verir, tatlı canını verir, zahmete girer, ter döker... vs. O ahiret geldiği zaman aklına, yerleştiği zaman, dünya gönlünden çıkar.

Doğru söylüyor, doğru söylediğini sezinliyoruz. Yâni onlar Allah'a nasıl mutî kul olabildiler? Gönüllerinden dünya sevgisini iyice çıkartarak... "Çıkartmasalardı, secdeleri bile tam bir secde olmazdı." dedi.

d. Dünya Sevgisinin Gönülden Çıkartılması

١٣ - وبه قال: سئل معروفٌ: بم تخرج الدنيا من القلب ؟ قال:
بصفاء الودِّ ، وحسن المعاملة.

TS. 89/13 (*Ve bihî kàle süile ma'rûfun*) Aynı rivayet zinciriyle, aynı adamlardan müellife rivâyet olunmuş ki, Ma'rûf-u Kerhî'ye sormuşlar, şöyle sorulmuş: (*Bime nuhracü'd-dünyâ mine'l-kalb?*) (*Nuhracü*) diye yazılmış, (*tuhracu*) olsa daha iyi olacak...

Demin soran Ebû Süleyman ed-Dârânî'ydi. Burada soranın kim olduğu söylenmiyor. Belki aynı rivâyet zinciriyle olduğuna göre yukarıdaki sorunun devamıdır. Peş peşe… Konu da benziyor:

(*Bime tuhracü'd-dünyâ mine'l-kalb*) "Pekiyi, tamam, onlar Allah'a mutî kul olmayı dünyayı gönüllerinden çıkartmak için başarmışlar ama dünya kalpten nasıl çıkartılır? Gönülden dünya nasıl atılır, def edilir? 'Çık, defol, gözüme görünme, yıkıl karşımdan!' diye nasıl diyeceğiz de, dünya sevgisi olmayacak?"

(*Kàle*) Buyurmuş ki: (*Bi-safâi'l-vüddi ve husni'l-muâmele*) "Sevginin sâfiyetiyle olur bu…"

"—Allah'ı seviyor musun?"

"— Seviyorum."

"—Hakikaten mi, gerçekten mi? Samimi, gerçek bir sevgi mi?"

Samimi bir sevgi oldu mu, o zaman dünya kalpten çıkar; (*ve husni'l-muâmele*) ve Allah'a karşı edebini takınır. Muamelesi, kulluk muamelesi güzel olunca olur. Yâni sevgi samimi, muamele hakiki olduğu zaman olur. Gönülde Allah sevgisi tam oldu mu, yaptığı işler de içten ve samimi işler oldu mu; o zaman gönülden dünya sevgisi çıkar. Dünya sevgisi çıktı mı, Allah'a mutî kul olur. Her yaptığı şeyi Allah'ın istediği şekilde yapar, âsî olmaz hiç…

e. Muhabbet Nedir?

١٤ -وبه قال: سئل معروفٌ عن المحبة ، فقال: المحبة ليست
من تعليم الخلق ، إنما هى من مواهب الحقِّ وفضله.

TS. 89/14 (*Ve bihî kàle süile ma'rûfun ani'l-mahabbeti*) Herhalde gene devamı olsa gerek. "Bu sefer de Ma'rûf'a soruldu ki: Muhabbet nedir? Muhabbetten soru soruldu. Sevgi, yâni (*bi-safâi'l-vüdd*) demişti, sevginin sâfî olmasıyla olacak bu iş demişti.

Pekiyi nedir muhabbet?" diye sordular Ma'ruf'a. Belki Ebû Süleyman sormuştur gene.

Diyor ki: (*El-mahabbetü leyset min ta'lîmi'l-halk, innemâ hiye min mevâhibi'l-hakki ve fadlih*) "Muhabbet, insanların birbirleriyle konuşarak öğretmesiyle öğrenilecek bir şey değildir. O, Allah'ın, Hakkın verdiği bir vergidir, fazlından bir fazıldır ki o, kuluna vermişse verir.

Sevme kabiliyeti olmayan da sevemez. Seven seviyor, Allah o kabiliyeti vermiş, sevme kabiliyeti olmayan da sevemiyor. Allah o muhabbeti versin, o aşkı, o şevki versin, o sâfî, hakîkî duyguları ihsân eylesin...

f. Fütüvvetin Alâmeti

١٥ - وبه قال معروفٌ: للفتيان علاماتٌ ثلاثٌ: وفاءٌ بلا خلاف ،
ومدحٌ بلا جود ، وعطاءٌ بلا سؤال.

TS. 89/15 (*Ve bihî kàle ma'rûfun: Li'l-fityâni alâmâtün selâsün: Vefâun bilâ hilâfin, ve medhun bilâ cûdin, ve atàun bilâ suâlin*)

Fütüvvet denilen bir meşreb var tasavvufta... *Fütüvvet*; yiğitlik demek, mertlik demek, er kişilik demek, delikanlılık demek, kahramanlık demek. Yâni tasavvuf erbâbı fetâdır, fütüvvet erbâbıdır, yiğittir. Fetâların şâhı da Hazret-i Ali Efendimiz'dir.

لا فتى الا علىٌّ.

(*Lâ fetâ illâ aliyy*) diye rivâyet vardır. Gençti, delikanlıydı ve iyi müslümandı ve çok kahramandı biliyorsunuz. Yâni Hayber'in fethi ve diğer savaşlardaki kahramanlıkları biliniyor.

Onun için tasavvufta bir kahramanlık, bir fütüvvet, bir fetâ olmak, yiğit olmak meşrebi vardır. Buna gayret etmişler. Yâni bizim Anadolu'nun mutasavvıfları, Horasan'ın mutasavvıfları

mert olmağa, yiğit olmağa, kahraman olmağa çok dikkat etmişler. Onun için, böyle gözünü daldan budaktan esirgemeyen kimseler olmuşlar. Her vesîleyle söylediğimiz her silahşör, hem sòfî, hem arif, hem zâhid... böyle kimseler olmuşlar yâni.

Böyle, bu yiğitlerin üç alâmeti vardır diyor. Yiğitlik... Yâni bilmiyorum, bu zamanın insanına sòfî denilince, mutasavvıf denilince nasıl bir imaj gelir hatırına, nasıl bir insan düşünür? Belki miskin, bir kenara yaslanmış, gözü kapalı bir insan geliyor. Belki ak sakallı, cübbeli bir insan geliyor, yeşil sarıklı filan... Yâni çeşitli şeyler gelebilir. Aleyhte çok konuşmalar olduğu için, miskin, sessiz, beceriksiz, işe yaramaz insanlar filan gelebilir hatıra... Ama tasavvuf erbâbı fetâdır, yiğittir yâni. Kahramandır, gözünü daldan budaktan esirgemez, yapacağı yardımı yapar, kimseden korkmaz. Çok güzel huylara sahiptir. Böyle yiğit ahlâkı vardır, mertlik ahlâkı vardır.

"—Bak biz bunu bilmiyorduk." diyeceksiniz şimdi. "Biz sanıyorduk ki derviş deyince şöyle olacak böyle olacak..."

İşte bu kitabı onun için okuyoruz. Yâni dervişler hakkında, sûfîler hakkında bilgiler ve zihinlerde meydana getirilmiş hayaller, gerçek dervişin hayali değil. Kötülemelerle, çok yanlış insanlar derviş diye tanıtılmış. Onun için bu günün insanı dervişlikten, tasavvuftan kaçıyor. Dindarlar da kaçıyor.

Tabii kâfir kaçar. Kâfir İslâm'dan kaçıyor; tamam, işine gelmiyor, plajdan kopacak, içkiden ayrılacak, kumarı bırakacak, haramı bırakacak, hırsızlığı, arsızlığı, yüzsüzlüğü bırakacak... Tamam, o kâfir ama, mü'min de hoşlanmıyor. Hatta:

"—Bu kadar zikretme!" diyor. "Bu kadar daldırma, bu kadar namaz kılma oynatırsın, kafayı oynatırsın, üşütürsün, boş ver! Bu kadar dindar olma." diyor.

E nasıl olacak?

"—Eğlence zamanında eğlen, ibadet zamanında ibadet et. Bak ben akşamları birer kadeh atarım." diyor.

Böyle diyenleri duydum ben. Allah Allah!.. Onu tavsiye ediyor yâni.

“—Biraz rindmeşreb ol, gazelleri okumadın mı?” diyor, bilmem ne diyor.

Böyle abuk sabuk şeyler...

Ama bak diyor ki: “Fetâların, fütüvvet erbâbının, yâni yiğitlerin, yâni gerçek sòfî, yiğit olanların, sòfinin yüksek kalitelisinin üç alâmeti vardır:

1. (*Vefâun bilâ hilâfin*) Arkadaş oldu mu, hiç muhalefet etmeden vefâ gösterir. Vefâlı bir arkadaş olur. Hiç itiraz etmez.”

“—Şunu şöyle yap!”

“—Baş üstüne...”

“—Şuraya gidelim!”

“—Olur, baş üstüne...”

“—Şunu yapalım!”

“—Baş üstüne...”

“—Gel ben filanca yerden şu şeyi yapacağım, biraz zor, yardım et bana!..”

“—Baş üstüne...”

Yâni vefâ var, hiç ihtilaf yok. Hiç zıt gitmek, hiç itiraz etmek yok.

Hani anlattım burada evliyaullahtan yakın zamanın insanlarını...

“—Biz seninle çocukluk arkadaşıyız, bana haber verdiler, yarın öleceğim, gel seninle beraber gidelim!” diyor.

Kendisine vefat edeceği işaret olmuş, çocukluk arkadaşına diyor ki:

“—Biz seninle çocuklukta beraber büyüdük, aramız iyidir, gel yarın beraber ölelim!” diyor.

O da:

“—Olur, hay hay.” diyor.

Demek ki yiğit adam... Ölümden de korkmuyor. Arkadaşlıkta da vefâsı tam yâni. “Olur.” diyor.

Bunu bize anlatan hacı diyor ki:

“—Tübe vallah, ertesi gün ikisi de öldü.” diyor.

Tekirdağ şivesiyle anlatıyor, "Tübe vallah, ertesi gün ikisi birden öldü." diyor. Yâni harbe filan gittikleri için değil, Tekirdağ'da otururken bir akşamüstü sözleşmişler, beraber ölüyorlar. Yâni yiğitliğe bak! Akıl almaz, çok enteresan şeyler. Evliyaullahın hali böyle…

(*Vefâun bilâ hilâf*) "Yiğit sûfi..." Benim idealimdeki sûfî işte Abdullah ibn-i Mübârek. Hem kılıcı var, hem cömertliği var, hem ilmi var, irfânı var, ibadeti var, taati var, zevki var, şevki var, edebî yönü var... İşte benim sevdiğim, asıl sûfî, işte yiğit böyle.

Ahdetmiş, ahdinden dönüyor... Arkadaşlık kurmuş, arkadaşlığı bırakıyor... Yâni öyle iğrenç şeylerle karşılaşıyor ki insan...

"—Yahu dervişlik bu değil… Bari derviş olduğunuzu saklayın!" diyeceğim geliyor onlara.

Yâni, "Dervişliğe bühtan olmasın. Sizi görüp de millet dervişlikten soğumasın!" diyeceğim geliyor, öyle insanlar var.

Ahdetmiş, söz vermiş, sözüne sadık değil... Derviş olmuş, şeyhine bağlı değil... Vazife yapması lâzım, vazifeden haberi yok... Nezâketten haberi yok, âdabdan haberi yok...

"—Yâhu bari sen sus, sakla, sır gibi, suç gibi, dervişliğini kimseye söyleme!.. Çünkü dervişlik senin yaptığın değil!" diyeceğim geliyor öyle kimselere.

Nasıl olacak? (*Vefâun bilâ hilâfin*) "Hiç itiraz etmeden vefâ gösterecek, ihtilaf etmeyecek, pekiyi diyecek." bir. Üç vasfı sayıyor.

2. (*Ve medhun bilâ cûdin*) "Herhangi bir iyilik yapmasına lüzum kalmadan medhedecek karşı tarafı, gözünde iyi görecek."

Hani sana birisi çıkarttı, külliyetli bir ikramda bulundu, "Hay Allah râzı olsun!" diyorsun. Babam da der, herkes der. Yâni ortada bir cömertlik, bir şey olmadan sevebiliyor musun, karşılık olmadan? (*Medhun bilâ cûdin*) Sana bir cömertlik yapmamış, ikramda bulunmamış, bir şey yok ama, gene onu sevmekte, onu medhetmekte, onu övmekte, gönlünden onu beğenmekte devam edebiliyor musun?

3. (*Ve atâun bilâ suâlin*) "O istemeden vermektir." İstedi mi kıymeti kalmaz. İstetmeyeceksin, ihtiyacını sezinleyeceksin. Çünkü istemek zillettir, zordur. Onu istemek zilletine uğratmayacaksın. Kahramansan, yiğitsen, anladın mı ihtiyacını, veriverecekseniz; istemesine lüzum kalmayacak.

İstedikten sonra kıymeti kalmaz ki... Oooh, geçmiş ola... İstedi bir kere artık. Zaten, isteyip de vermezsen; isteyenin bir yüzü kara, vermeyenin iki yüzü kara... O çok daha kötü! İstemiş, bir de vermiyor... Ooo, hemen sen git sildir ismini defterden... İstemiş de vermiyor. Sezecek, istemeden verecek.

Tabii bu bir sezgi… Arkadaşıyla ilgilenmeyi gerektiriyor bu. İhtiyacını anladı, sezdi, şıp diye verecek. Belki, kendisinin verdiğini bile belli etmeyecek.

Anlattık ya burada, hani gelmiş bir şehre bir şeyh efendi, hocaefendi; o şehirdeki okuttuğu bir talebeyi sormuş,

"—Falanca nerede?"

Demişler:

"—Hapiste…"

"—Ne yaptı, bir suç mu işledi?"

"—Hayır, fukaracık borcunu ödeyemedi, alacaklısı da hapsettirdi onu..."

"—Ne kadar borcu?"

"—Şu kadar bin dinar..."

Tamam, gitmiş alacaklıya, tıkır tıkır parayı ödemiş, çıkarttırmış hapisten ama, şehirden kaçmış kendisi. Parayı ödeyen hoca şehirden kaçmış. Yâni hapisten çıkan adam, iyiliği kendisinin yaptığını bilmesin diye gözüne görünmemiş. İşte yiğitlik bu, tasavvuf bu...

Tasavvuf laf değil ki. Her zaman söylüyoruz tasavvuf sarık, cübbe, kavuk değil! Tasavvuf huy... Bu huyları yapabiliyor musun? İstemeden verebiliyor musun? Bir iyilik olmadan sevebiliyor musun? Hiç ihtilaf etmeden, muhalefet etmeden itaat

edebiliyor musun? Edemiyoruz, olmaz. Böyle yiğitlik olmaz, böyle sûfîlik olmaz.

Şeyhine itaat etmiyor. Halbuki bu arkadaşı… Arkadaşına bile böyle davranacak. Şeyhine bile itaat etmiyor adam... Yâni nerede dervişlik, nerede bu zamane dervişleri?

g. Ma'ruf-u Kerhî'nin Nefsine Hitabı

١٦ - وبه قال: كان معروفٌ يعاتب نفسه ، ويقول: يا مسكين ! كم تبكى وتندب ؟ أخلص تخلص.

TS. 89/16 (*Ve bihî kàle: Kâne ma'rûfun yuàtibü nefsehû, ve yekùlü: Yâ miskîn! Kem tebkî ve tendüb? Ahlis tahlüs.*)

Aynı rivâyet zinciriyle bildiriliyor ki: Ma'ruf-u Kerhî kendi nefsini azarlardı, itâb ederdi kendi nefsine ve derdi ki kendi kendine:

(*Yâ miskîn*) "Ey kendi nefsim benim! (*Kem tebkî*) Ne ağlayıp duruyorsun?"

(*Ve tendübü*) Tendübü neydi? Bir bakalım da, yanlış tercüme yapmayalım. Yâni ne diye ağlayıp duruyorsun da, tekrar aynı şeyi yapıyorsun gibi... (*Nedebe-yendübü-nedben fülânen ile'l-emri deâu*) Birini bir iş için davet etmek; (*nedebe'l-meyyite adede mehàsinehu*) Yâni ölünün iyilklerini sayıp dökmek. (*Nedibe-yendebü*) Bu yendübü diye harekelemiş, birincisi olacak. Yâni birini bir husus için davet etmek mânâsı yok burada. Olsa olsa, bir ölünün iyiliklerini sayıp dökmek olur.

Yâni insanlar, birisi öldü mü ağlarlardı, ondan sonra ah kömür gözlüydü, hoş halliydi, şöyleydi, böyleydi diye ölünün iyiliklerini sayarlardı. Şimdi kendi nefsine diyor ki:

"—Ey nefsim! Ne ağlayıp da sayıp, döküp duruyorsun? Yâni bir sürü laf söylüyorsun, ne ağlayıp, sayıp döküp duruyorsun? (*Ahlis tahlüs*) İhlâslı ol, kurtulursun. Boş ver, bırak bunları, ihlâslı ol; o zaman kurtulursun!" diyor.

Kendisi tabii ağlıyor, ibadet ediyor, ağlıyor, üzülüyor... Kendi nefsine böyle diyormuş. "Ne ağlayıp zırlayıp böyle bir şeyler sayıp döküp, söylenip duruyorsun? İhlâslı ol!.. İşte o zaman kurtulursun. Böyle ağlamakla olacak iş değil."

Güzel, yâni her sözü tatlı... Mâşâallah... Büyük insanların büyüklüğü kelimelerinden de biliniyor, anlaşılıyor, seziliyor, hoş kokusu yayılıyor etrafa.

h. Evliyâullahın Alâmeti

١٧ - وبه قال: سئل معروفٌ: ما علامتتالأولياء ؟ فقال: ثلثةٌ:

همومهم لله ، وشغولهم فيه ، وفرارهم إليه.

TS. 90/17 (*Ve bihî kàle süile ma'rûfun mâ alâmetü'l-evliyâ'*) Ma'ruf-u Kerhî'ye soruldu ki: "Evliyâullahın alâmetleri nedir?"

(*Fekàle: Selâsetün*) "Üç tane alâmeti vardır evliyânın:

1. (*Hümûmühüm li'llâh*) Üzüntüleri, tasaları Allah içindir. Yâni nefisleri için, dünya için vs. için değil, Allah içindir üzüntüleri, tasaları, dertleri, sıkıntıları..."

2. (*Ve şugûlühüm fîhi*) "Meşguliyetleri Allah'ladır."

3. (*Ve firârühüm ileyhi*) "Firarları, kaçışları da Allah'adır." Yâni insandan, dünyadan, masivâdan tınn kaçıyor. Nereye?.. Allah'a…

Kaçışları Allah'a, meşguliyetleri Allah'la, dertleri, tasaları Allah olan kimsedir. Evliyaullahın hali, vasıfları budur diye söyledi.

i. Arif ve Nimet

١٨ - وبه قال: قال معروفٌ: ليس للعارف نعمةٌ ؛ وهو فى كل نعمةٍ .

TS. 90/18 (*Ve bihî kàle*) "Aynı rivâyet zinciriyle, (*kàle ma'rûfun*) Ma'ruf-u Kerhî dedi ki..." Yâni bunların hepsini yazmak

lâzım! Bunlar böyle, iki kelimeyle tercüme ederek geçiştirilecek şeyler değil; bunlar bir ömrün, bir büyük velînin ömür boyu kazandığı tecrübenin damıtılmış iksiri bunlar... Bu sözlerin her birisi üzerinde, insanın bir vaaz müddeti kadar konuşması lâzım!..

Biz tabii israf ediyoruz. İnsan bir şeyi bol buldu mu, böyle çok harcar. Burada cevher çok olduğu için, biz az söyleyip geçiyoruz. Halbuki bir tanesinin üzerinde durup anlatmak lâzım!

Hocamız cennet-mekân, öyle yapardı. Evvelki haftadan başladığı hutbe konusunu, bu hafta da devam ettirirdi, öteki hafta da devam ettirirdi, altı hafta, yedi hafta aynı konuyu devam ettirirdi. Bitmezdi konu. Çünkü konu derin. O konuyu anlata anlata, hutbede böyle aslan gibi, başkomutan gibi, bangır bangır bağırdığı zaman, minber hop iner hop kalkardı. O halim selim insanın, kimse yüzüne bakamazdı. "Bu söz bana!" diye herkes günahını, suçunu anlardı, gık diyecek hali kalmazdı kimsenin... Herkes nefsine levm ederdi. Herkes Allah'ın yoluna girmeğe arzu duyardı içinden, gözleri yaşla dolardı.

Ma'ruf-u Kerhî buyurdu ki:

(*Leyse li'l-àrifi ni'metün*) "Arif için bir nimet yoktur; (*ve hüve fî külli ni'metin*) o her nimetin içinde olduğu halde..."

Tabii bu sözü kelime olarak Türkçeye dönüştürülmesi bu ama mefhûmu ne, medlûlü ne, ne demek istiyor yâni? Bu sözü söyleyen Ma'ruf-u Kerhî neyi kasdediyor?

Arif, yâni yüksek seviyeli sûfi demek, dervişlerin yüksek seviyelisi. Arifin bir nimeti yoktur, o her nimetin içinde olduğu halde... Yâni, hiç bir nimet arifi tatmin etmez, Allah'ı ister. Yâni ne türlü nimetlerin içinde olursa olsun, gönlü sükûn bulmaz, karar bulmaz, rahat etmez, huzur duymaz; Allah'ı ister. Bu mânâya olabilir.

Arifin bir nimeti yoktur, her nimetin içinde olduğu halde, olsa bile, onun için bir nimet yoktur. Bu mânâya olabilir. Nimeti görmez, nimetlerle oyalanmaz, Mün'im'i, Mükrim'i, Rabbini bulmağa himmet sarf eder, gayret sarf eder demek.

j. Gönül Hoşluğu

١٩ - سمعت أبا الفتح القوَّاس الزاهد ، يقول: سمعت أبا عمرو البزوريَّ ، يقول: قال معروف: قلوب الطاهرين تشرح بالتقوى ، وتزهر بالبرِّ ؛ وقلب الفجَّار تظلم بالفجور ، وتعمى بسوء النية.

TS. 90/19 (*Semi'tü ebe'l-fethi'l-kavvâse'z-zâhid, yekùlü: Semi'tü ebâ amrini'l-büzûriyye, yekùlü: Kàle ma'rûfun*) Müellif Ebu'l-Feth Kavvas ez-Zâhid'den duymuş. O da Ebû Amr el-Büzûri'den duymuş, Ma'ruf-u Kerhî Hazretleri şöyle buyurmuş:

(*Kulûbü't-tàhirîne tüşrahu bi't-takvâ, ve tüzhirü bi'l-birr; ve kulûbü'l-füccâri tüzlimü bi'l-fücûr, ve ta'mâ bi-sûi'n-niyyeh.*)

(*Kulûbü't-tàhirîn*) "Tâhir, temîz, pâk kulların gönülleri (*tüşrahu bi't-takvâ*) takvâ ile ferahlanır, münşerih olur, geniş bir gönül olur, hoş bir gönül olur. Takvâ sıfatına sahip oldukları için, müttakî kul oldukları için, gönülleri münşerih olur. Böyle sıkı

gönül olmaz, açık, ferah, hoş gönüllü olurlar, (*Ve tüzhirü bi'l-birr*) İyilikle ışık saçarlar, etrafı aydınlatırlar.

(*Ve kulûbü'l-füccâr*) Fâcir kimselerin gönülleri ise, (*tüzlimü bi'l-fücûr*) fısk u fücûrdan dolayı kapkara kesilir; (*ve ta'mâ bi-sûi'n-niyyeh*) kötü niyetlerinden dolayı da körleşir."

Yâni, fâcir insanların yaptıkları günahlardan dolayı gönülleri kararıp körleşir. Kötü niyetlerinden dolayı gönülleri kör olur, basiretleri kör olur. Ama tàhir, pâk, ârif, yüksek, kâmil insanların da takvâ sayesinde gönülleri şöyle ferah, fahûr, açık, aydınlık olur. İyilik yaptıkları için, birr, iyilik sahibi oldukları için de nurlu, pırıl pırıl parlak olurlar.

Demek ki; takvâyı şiar edinirse, insanın gönlü hoş olur.

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ (الإنشراح:١)

(*E lem neşrah leke sadrek?*) "Biz senin gönlünü hoş etmedik mi, genişletmedik mi?" (İnşirah, 94/1)

O İnşirah Sûresi'ndeki gibi gönlü hoş olur, içi rahat olur ve yaptıkları iyilikler sebebiyle pırıl pırıl nurlu olur gönülleri... Ama fâsık ve fâcirlerin, günahlarından dolayı içleri kapkara olur ve bir de kötü niyetler besledikleri için, gönül gözleri kör olur.

k. Allah Bir Kulun Hayrını Murad Ederse...

Sonuncu cümle:

٢٠ - وبه قال معروفٌ: اذا اراد الله بعبدٍ خيراً فتح عليه باب العمل ، وأغلق عنه باب فترة والسكل .

TS. 90/20 (*Ve bihî kàle ma'rûfun*) Aynı rivâyet zinciriyle Ma'ruf'un şöyle dediği nakledildiyor:

(*İzâ erâda'llàhu bi-abdin hayran feteha aleyhi bâbe'l-amel, ve ağleka anhu bâbe'l-fetreti ve'l-kesel*)

“Allah bir kulun hayrını murad etti mi, o kulum hayra ersin diye kulunun hayırlara mazhar olmasını, taltif olunmasını istedi mi, (*feteha aleyhi bâbe'l-amel*) ona amel kapısını açar; (*ve ağleka anhu bâbe'l-fetreti ve'l-kesel*) ve ona tembellik ve fütur, gevşeklik kapısını kapatır.”

Allah bir kulun hayrını istedi mi o kulda tembellik kalmaz, gevşeklik kalmaz, takatsizlik kalmaz; a'mâl-i sâliha işleme kapısı ona açılır. Bakarsın ibadette, bakarsın hayırda hasenâtta... Hayrını istedi mi, böyle yapar.

Daha önce de bir söz geçmişti. Allah'ın bir kula kızmasının alâmeti neydi?.. Nefsinin hevâsı peşinde koşması, boş işlerle uğraşmasıydı. Allah bir kulun hayrını murad etti mi, ona a'mâl-i sâlihâyı işlemeyi nasib eder. Ve tembellik kapısını, takatsizlik, fetret kapısını ona kapatır.

“—Takatim yok hocam, hiç ibadet etmek istemiyorum. Ayağa kalkmağa takatim yok, yastıktan başımı kaldıramıyorum, uykuyu çok seviyorum...” vs. vs.

Demek ki, Allah onun hayrını murad etmiyor. “Allah bir kulun

hayrını murad etti mi, onda tembellik kalmaz, fetret hali kalmaz." diyor.

[—Kaç dakika oldu, daha ne kadar vaktimiz var?
—47 dakika oldu.
—Ne kadar daha okuyalım?..
—10 dakika daha okuyun!
—Evet, 200 dirhem daha ver dedi.]

HÀTEM-İ ESAM HAZRETLERİ (1)

١١ -حاتمٌ الأصمُّ

(*Hàtemüni'l-esam*) Hâtem-i Esâm Hazretleri… Yeni bir şahsa geçiyoruz. Bu 11. terceme-i haldir kitapta. 10 tanesini bitirdik, 11.ye geldik.

a. Hàtem-i Esam Hakkında Bilgi

ومنهم حاتمٌ الأصمُّ. وهو حاتم بن عنوان ، ويقال: حاتم بن يوسف ، ويقال: حاتم بن عنوان بن يوسف الأصمُّ. كنيته أبو عبد الرحمن.

(*Ve minhüm hàteminü'l-esammü*) Bu evliyaullahtan bir tanesi de Hâtem-i Esam'dır. Esam, sağır demek. Sağır Hâtem'dir bir tanesi de… Kör Ali diyoruz, Topal Ahmed diyoruz, Sağır Hâtem. Bu mübareğin lakabı sağır, Sağır Hâtem'dir.

(*Ve hüve hâtemü'bnü unvân*) "Babasının adı Unvân, kendisinin adı Hàtem'dir, Hàtemü'bnü Unvân'dır. (*Ve yukàlü: Hàtemü'bnü yûsuf*) Babasının adı Yusuf diye de geçmiş, Yusuf oğlu Hàtem diye de geçmiş. (*Ve yukàlü: Hàtemü'bnü unvâne'bni yûsufe'l-esam*) Bazıları da demişler ki: Hayır, babasının adı Unvan'dır, dedesinin

adı Yusuf'tur. Yusuf oğlu, Unvan oğlu Hàtem." Bu olabilir. Bazen dedeye nisbet edilir isimler. Bu bizim Osmanlı sahasında da görülüyor. Herhalde doğrusu o olsa gerek parantez içindeki.

(*Ve künyetühû ebû abdi'r-rahmân*) Hâtem-i Esam'ın künyesi de ne gibiymiş aynen? Sülemî gibiymiş. Yâni, kitabın müellifiyle künyedaş imiş, künyeleri aynıymış.

وهو من قدماء مشايخ خراسان ، من أهل بلخ. صحب شقيق بن إبراهيم ، و كان أستاذ أحمد بن خضرويه ، وهو مولىٍ للمسنى بن يحيى المحاربىِّ. وله ابن ، يقال له: خشنام بن حاتم.

(*Ve hüve min kudemâi meşâyihi hurasân*) "Horasan meşâyihinin eskilerindendi bu Hâtem-i Esam Hazretleri. (*Min ehli belh*) Belh ahâlisinden idi."

Belh kimin şehriydi? İbrâhim ibn-i Edhem'in şehriydi. Daha sonra, Mevlânâ Hazretleri'nin doğduğu şehir... Belh'i gidip görmek lâzım!

[Yatsı ezanı okunmaya başladı.]

(*Sahibe şakîke'bne ibrâhim*) "Şakîk-i Belhî'yi görmüş, onunla sohbeti olmuş, yâni ona mürîd olmuş." O da Belhli, bak Şakîk-i Belhî. (*Ve kâne üstâze ahmede'bne hadraveyh*) "Ahmed ibn-i Hadraveyh'in de hocası, üstadı idi Hâtem-i Esam."

(*Ve hüve mevlen li'l-müsenne'bni yahye'l-muhâribiyyi*) "Bu Hàtem-i Esam Hazretleri, Müsennâ ibn-i Yahyâ el-Muhâribî'nin mevlâsı idi." Yâni bir beldeye fâtihler, ordular, İslâm orduları geldiği zaman, oranın ahâlisi müslüman oluyor ve ahâliden bazı kimseler bazılarına intisab ediyorlar, bağlanıyorlar. O onun mevlâsı deniliyor, onun mevlâsı oluyor. Bu köle mânâsına da gelmiyor. Demek ki, Arap asıllı Müsennâ ibn-i Yahyâ el-Muhâribî'nin mevlâsıymış. Demek ki, Arap asıllı değilmiş Hâtem-i Esam.

(*Ve lehû ibnün, yukàlü lehû: Haşnâmü'bnü hàtem*) Haşnâm

ibn-i Hâtem adında bir de oğlu vardı. Buradaki *haş*, bizim *hoş* dediğimiz kelimedir. Yâni iyi adlı, *Hoşnâm*, "Adıgüzel" yâni. Hani bazı soyadları var ya bilmem ne Adıgüzel filan... Bu *Hoşnâm* da "Adıgüzel" demek yâni. Adıgüzel adında bir oğlu varmış Haşnâm. Bizim hoş dediğimiz kelimenin o devirde harekesi üstündü, yâni ötre değildi, *haş* derlerdi. Ve uzun değildir. Vav var diye uzun okunmazdı, vezinde o vava itibar edilmez yâni. Hûş değil, haş okunurdu.

Demek bir oğlunun adını öğrenmiş olduk, babasının, dedesinin adını öğrenmiş olduk, Belhli olduğunu anlamış olduk, künyesinin de Sülemî ile aynı olduğunu hatırımızda tutabiliriz inşâallah.

مات بواشجرد ، عند رباط يقال له: رأس سروند ، على جبل

فوق واشجرد ، سنة سبع وثالاثين ومائتين.

(*Mâte bi-vâşecerd inde ribâtin yukàlü lehû re'sü servünd alâ cebelin fevka vâşecerd senete seb'in ve selâsîne ve mieteyn*) Vâşecerd'de ölmüş. Aşağıda Vâşecerd hakkında bilgi var:

Mâverâünnehir şehirlerinden bir şehirdi Vâşecerd, köylerinden bir köydü. (*Nahve tirmiz*) Tirmiz şehrine yakın bir yerdeydi. (*Ve hüve meşhûretün bi-za'ferân*) Safran yetiştirmesiyle tanınmıştı.

Bizde nerede çıkar safran? Safranbolu'da çıkarmıştı bir zamanlar. Safran kıymetli bir maddedir, hem sarıdır, hem de bu zerdelere filan konuluyor renk veriyor, güzel kokusu da vardır. Yâni zağferân ve safran dediğimiz şey hem sarı rengi, hem de güzel, kendine mahsus bir kokusu dolayısıyla aranan kıymetli bir baharattır. Bizim Safranbolu'da yetişir. Bu Vâşecerd'de de yetişirmiş. Tirmiz'e yakın bir yer. Tirmiz, şimdi Özbekistan'da.

(*Yuhmelü minhâ ilâ sâiri'l-âfâk*) Yâni orada zağferân çıkarmış, her tarafa dağıtılırmış.

O Vâşecerd'de bir ribâtın yanında Re's-i Serund denilen rıbatın yanında ölmüş. (*Re'sü serund alâ cebelin*) Bir dağın üzerindeki ribat. (*Fevka vâşecerd*) Vâşecerd köyünün yukarısındaki, Re'sü

Servünd denilen tepe üzerindeki bir ribatta ölmüş, (*senete seb'in ve selâsîne ve mieteyn*) 237 senesinde ölmüş.

Şimdi *ribat* ne demektir?.. *Ribat*, Allah yolunda hudut bekçiliği yapan insanlar için hudutlara inşâ edilmiş olan kalelere, müstahkem mevkîlere denir. Bakın, dikkat ederseniz bu da bir tepenin üstünde... Tepenin üstünde olacak, müstahkem olacak, düşman saldıramayacak. Orada düşmanı gözleyecekler, gelmesini engelleyecekler. Hudut karakolu gibi yâni. Öyle bir ribatta ölmüş.

Tabii bu Tirmiz, Sermerkand'ın doğusunda bir yer, şimdiki Özbekistan'da Semerkand'dan daha doğuda. İmâm Tirmizî, büyük hadis alimi orada yetişmiş. İmâm Buhârî de o civarda. Yâni Horasan, böyle büyük alimlerin yetiştiği bir yer. Bu zât da işte oradaki Vâşecerd köyünün yukarısındaki ribatın orada, 237 senesinde vefat etmiş.

Yâni bu ribatlarda beklerlerdi dervişler. Neden?.. Kahraman oldukları için. Hudutlarda beklemek sevap olduğu için. Onlar hudutta ellerinde silahla beklerlerdi, arkadakiler de emniyetle yaşarlardı.

Şimdi de meselâ köylerde, belli yerlere bekçi koymak lâzım artık. Yâni her yerde, bir kısmının uyuması lâzım, ötekilerin nöbet tutması lâzım. Neden?.. Asayiş bozuldu, iş başa düştü artık yâni, başka çaresi kalmadı.

Eskiden bu böyle otomatik olarak hallolurmuş. Ama kim beklermiş? Paralı askerler mi?.. Hayır. Allah rızası için derviş gidermiş, orada yatar kalkarmış; fırsatı bulursa cihad edermiş, düşmanı beklermiş. Cihad edip de ölürse şehid oluyor, kalırsa gazi oluyor. Ama murâbıt olarak ribatta beklerse, o da çok sevap... "Allah rızası için ribatta bekleyen, nöbet bekleyen kimsenin gözüne cehennem ateşi değmeyecek." buyuruyor Peygamber Efendimiz. Hudutta beklemek çok önemli… Düşmanın gelmesini engellemek için, görmek için, görüp tedbir almak için beklemek çok sevap.

Demek ki, murâbıt imiş aynı zamanda. Yâni, o sevabı kaçırmamak için huduttaki kalede duruyormuş. Yâni aşağıda

Vâşecend'de dursa ya, zaten onların arasında... Hayır, yukarıda kalede duruyor, demek ki o sevabı kolluyor.

İşte sûfîler, demin de söylediğim gibi hakiki sûfî, ahdine vefâlıdır, istemeden verir, bir iyilik görmeden sever, medheder filan... Bir taraftan da canını da İslâm'ın, müslümanların hizmetine tahsis eder.

Ama şimdi, canı tahsis etmek de yetmiyor. Neden?.. Adam, ağır topunun menzili on kilometre; buradan nişan alıyor, bir gülle sallıyor, senin apartmanını yerle bir ediyor. Gümbür... E senin elinde bir tüfek var, bir kurşun atıyorsun, yedi yüz metre gidiyor, iki yüz metre gidiyor. Biz Konya'da aldık tüfekleri, yetmiş metre öteye taşları diktik, saçma varmış ama, çekirdek yok fişeklerin içinde. Hiç deviremedik diktiğimiz taşları, kaç kişi attı. Benim ata ata omuzum çürüdü, güm güm böyle, gevşek tuttum herhalde.

E olmaz. Düşman çok uzaktan su kuyruğunda beklediğini görüyor, nişan alıyor, patt; tamam üç tanesini öldürdüm. Kah kah kah gülüyor oradan... Bu zavallılar bilmiyorlar, fâilin uzaktan dürbünle bakıp gördüğünü. O kadar uzaktan mermi sallayacağını hesap edemiyorlar.

Bak, "Ermeniler Akdam'a girdi." diyorlar. Neden?.. Yâni Azeriler korkak olduğundan mı?.. Hayır! Teknolojik gerilikten, insan gümbür gümbür gidiyor bu devirde.

Fatih İstanbul'u nasıl aldı?.. Kahramanlıkla beraber, imanla beraber teknolojik tedbirleri aldığı için fethetti. Yoksa gemileri karadan yürütmeseydi, Rumeli Hisarı'nı yapmasaydı, büyük topları dökmeseydi, her türlü tedbiri almasaydı Avrupalılar yardıma geleceklerdi. Tuna'dan yardıma geleceklerdi, Çanakkale'den yardıma geleceklerdi, karadan yardıma geleceklerdi... İlk önce Edirne'ye kadar o araziyi aldı, ondan sonra buraya Rumeli Hisarı'nı dikti, Anadolu Hisarı'nın karşısına; geçen gemileri batırdı.

Ondan sonra büyük toplar döktürdü bu surlar başka türlü yıkılmaz diye. Şimdi adamlar para veriyorlar, bizim ecdâdın

yıktığı surları bize tamir ettiriyorlar. Bizim de hoşumuza gidiyor kaleler tamir oluyor diye. Ama heriflerin niyetleri başka… "Yıktığınız gibi tamir edin!" diyor. Ben olsam tamir etmem, öyle dursun. Giriş kapısını tamir edersin de, ötekiler yıkık dursun. Onu dedem yıkmış, yıkmasında bir sebebi vardır diye bırakmak lâzım. Bana kalsa öyle yaparım. UNESCO parasını veriyor diyor, Amerika parasını veriyor diyor.

Rum veriyor. Fener Patrikhanesini ihyâ edecek, İstanbul müstakil bir şehir olsun diyecek, İstanbul'un surları şöyleydi, böyleydi diyecek, Bizans'ı ihyâ etmeğe çalışıyor. Ben onun niyetini anlıyorum. Çok net olarak herkes anlıyor ama cebine parayı koyan, dilsiz kesiliyor. Cebine para konuldu mu, yan cebime koy diyor. Cebine para konulduğu zaman, dili filan kalmıyor, itirazı filan kalmıyor. Yâni adamlar parayla, harple yapılamayan şeyleri yapıyorlar şu anda...

Çünkü, dünya ehli insanlar hakim oldu. Rüşvet geçiyor. Müslümana rüşvet geçmezdi. Müslüman rüşvetle iş yapmaz. Rüşveti alan da veren de cehennemde olduğundan müslümanın yapmadığı bir şeydi. Şimdi müslümanlık yok, İslâm ahlâkı yok, rüşvet var, rüşvetle memleketini satıyor adam, her şeyi yapıyor. Rüşvetle katili idamdan kurtarıyor, hapisten çıkarıyor. Mazlumu deliğe tıkıyor, öldürtüyor.

E bunların karşısına kim duracak, kim hakkı temsil edecek, kim hakkı işleyecek?.. Tabii er kişi lâzım, yiğit lâzım, fetâ lâzım. Hazret-i Ali gibi fütüvvet erbâbı lâzım, sòfî lâzım. Onun için de, tarikatlar, tasavvuf, çok kötü onlara göre...

b. Duha Namazı Kıl!

و اسند الحديث.

(*Ve esnede'l-hadîs*) Hadis de rivâyet etmiş. Bayağı usûlüne uygun hadis rivayeti işi de var. Muhaddis sıfatını alacak, o sevaplı işi de yapmış Hàtem-i Esam Hazretleri:

١ - أخبرنا أبو الحسين، محمد بن محمد بن أحمد المؤذن، حدثنا محمد ابن الحسين بن على، حدثنا محمد بن الحسين بن علَّويه، حدثنا يحيى بن الحارث، حدثنا حاتم بن عنوان الأصمُّ، حدثنا سعيد بن عبد الله الماهيان، حدثنا إبراهيم بن طهمان؛ بنيسابور، حدثنا مالك، عن الزهرىَّ، عن أنسٍ، أن النبىَّ صلى الله عليه و سلم، قال: صلِّ صلاة الضُّحى، فإنها صلاة الأبرار؛ وسلِّم إذا دخلت بيتك، يكثر خير بيتك.

TS. 91/1 (*Ahberanâ ebü'l-hüseyn, muhammedü'bnü muhammedi'bni ahmede'l-müezzin*) "Bize bu Ahmed oğlu Muhammed oğlu müezzin Muhammed haber verdi." diyor müellif. (*Haddesenâ muhammedü'bnü el-hüseyni'bni al*i) O, bize Ali oğlu, Hüseyin oğlu Muhammed haber verdi diye söylemiş. Bu hafızmış, Cürcan'da yaşamış, hadis tarihinde bilinen bir kimse.

(*Haddesenâ muhammedü'bnü hüseyini'bni alleveyh*) Ona da Alleveyh oğlu Hüseyin oğlu Muhammed tahdis eylemiş, rivâyet etmiş hadisi. (*Haddesenâ yahye'bnü'l-hâris*) Ona da Yahyâ ibn-i Hâris rivâyet etmiş. (*Haddesenâ hâtemü'bnü unvâne'l-esammü*) Ona da bizim Hâtem-i Esam söylemiş. O ona, o ona, o ona... Müellifimize kadar bu hadis gelmiş.

Hâtem-i Esam da ne demiş: (*Haddesenâ saîdü'bnü abdi'llâhi'l-mâhiyâni*) Hâtem-i Esam'a bu zât tahdis eylemiş. (*Haddesenâ ibrâhimü'bnü tahmân*) Ona da İbrâhim ibn-i Tahmân rivâyet etmiş.

İbrâhim ibn-i Tahmân Horasanlı, Heratlı, Nişabur'da yaşamış olan şahıs. Tabiinden pek çok kimseleri görmüş, onlardan hadis almış. Bağdat'a gelmiş, orada hadis rivâyet etmiş. Sonra Mekke'ye gitmiş, ömrünün sonuna kadar orada oturmuş. Horasan, Irak ve Hicaz… Horasan hadisçilerinin en asillerinden birisiydi ve en

güvenilirlerinden idi, ilmi en geniş olanlarından idi. Mekke-i Mükerreme'de 163 senesinde öldü diyor. Bu Hâtem-i Esam'ın kendisinden rivâyet ettiği kimsenin hadis aldığı kimse İbrâhim ibn-i Tahmân, Nişabur'dan.

O da (*haddesenâ mâlikün ani'z-zühriyye*) dedi. Oradaki Mâlik dediği Malik ibn-i Enes, yâni Malikî mezhebinin kurucusu. 93 senesinde doğdu ve 179 senesinde vefat etti, Bakî kabristanına gömüldü. İmâm Malik Hazretleri'nin kabri nerede? Bakî Kabristanı'nda. Ama ne türbe var, ne bir şey var, dümdüz toprak böyle şimdi. Türbeleri mürbeleri bu adamlar yıkıp yerle bir ettiği için.

(*Ani'z-zühriyye*) İmâm-ı Mâlik de, Zührî'den almış. Zührî kimdir?

محمد بن مسلم بن عبد الله بن عبد الله بن شهاب بن عبد
الله بن الحارث بن زهرة ، القرشى ، الزهرى ، أبو بكر المدنى.
أحد الأئمة الأعلام ، وعالم الحجاز والشام. يقول عن نفسه:
مااستودعت قلبى شيئًا فنسيته. كان من اسخى الناس ، تقيًّا
ما له فى الناس نظير. مات سنة أربع وعشرين ومائة.

(*Muhammedi'bni müslimi'bni ubeydu'llàhi'bni abdi'llâhi'bni şahabi'bni abdi'llâhi'bni hàrisi'bni'z-zühreh, el-kureyşî*) Kureyş kabilesinden Zühre oğullarından. Ebû Bekir künyesi. Hicaz'ın büyük âlimlerden birisi... "Ben içime, kafama bir bilgi geldi mi, onu hiç unuttuğum yoktur." dermiş Zührî. Yâni, neyi duyduysa kafasında, tamam.

Çok cömert imiş İmâm Zührî. (*Kâne min asha'n-nâsi*) insanların en cömerti idi, (*takiyyen*) takvâ ehli idi. (*Mâ lehû fi'n-nâsi nazîrun*) İnsanların arasında emsali yoktu. İmâm-ı Zührî, hatırınızda kalsın, böyle bir kimseydi. (*Mâte senete erbaîn ve ışrîne ve mieh*) 124 senesinde vefat etti. İmâm-ı Âzam'dan önce.

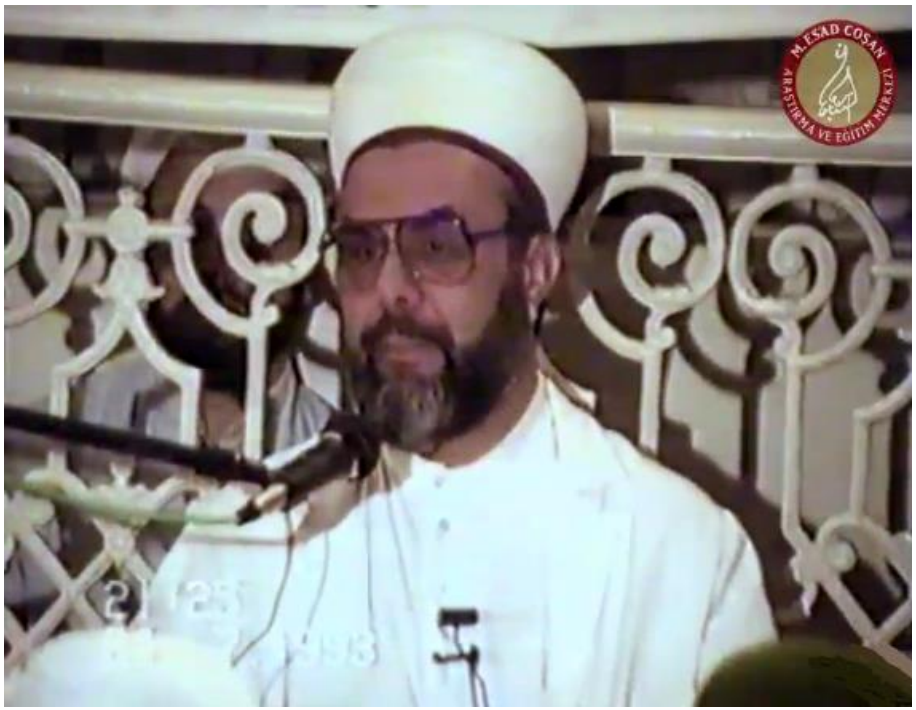

(*An enesin*) O da Enes RA'dan rivâyet etti. (*Enne'n-nebiyye salla'llàhu aleyhi ve selleme kàl*) Peygamber SAS buyurdu ki bu hadis-i şerifte:[37]

صَلِّ صَلاَةَ الضُّحَى ، فَإِنَّهَا صَلاَةُ الْأَبْرَار ؛ وَسَلِّمْ إِذَا دَخَلْتَ بَيْتَك ،

[37] Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, c.VI, s.427, no:8758; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.I, s.213, no:422; Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.376, no:649; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.354, no:7396; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VII, s.197, no:4183; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.328, no:5453; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, s.364; İbn-i Hibbân, *Mecrûhîn*, c.II, s.192; Cürcânî, *Târih-i Cürcân*, c.I, s.452, no:883; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.IX, s.344; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VIII, s.83; Ukaylî, *Duafâ*, c.I, s.148, no:183; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XV, s.909, no:43571; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XXIII, s.99, no:25647.

يَكْثُرْ خَيْرُ بَيْتِكَ (هب. كر. عن أنس)

(*Salli salâte'd-duhà, feinnehâ salâtü'l-ebrâr; ve sellim izâ dehalte beytek, yeksür hayru beytik*.)

Buyurmuş ki Peygamber Efendimiz:

(*Salli salâte'd-duhà*) "Duhà namazını kıl; (*feinnehâ salâtü'l-ebrâr*) çünkü bu ebrârın namazıdır. Duhâ vakti namaz kılmak ebrârın namazıdır. (*Ve sellim izâ dahalte beytek*) Evine girdiğin zaman selâm ver; (*yeksür hayru beytik*) evinin bereketi, hayrı çok olur."

İçeride kimse olmasa bile selâm verilir. Kapıyı açtın, evde bir insan varsa, "*Es-selâmü aleyküm!*" dersin, tamam. Evde hiç kimse olmasa bile, "*Es-selâmü aleynâ ve alâ ibâdi'llâhi's-sâlihîn!*" diyeceksiniz, gene selâm vererek gireceksiniz evinize. Bunu bu hadis-i şerifte Efendimiz tavsiye etmiş oluyor.

Duhâ namazı nedir? *Duhâ* vakti güneşin ufuktan yükselip parlaklığını kazandığı, bakılamayacak hale geldiği zamandır. Şöyle aşağı yukarı gündüzün dörtte biri geçtiği zaman demişler. Yâni güneşin doğduğundan güneşin battığı zamanı dörde bölersek dörtte birini geçtiği zamandır. Tam ortası öğle olduğuna göre sabahla akşamın arası, öğlenle sabahın tam ortası duhâ oluyor demek. Aşağı yukarı duhâ vakti ne zamandır? Sabahla öğlenin ortası…

Ama duhâ namazı ne zamana kadar kılınabilir? Öğlenin vaktine 45 dakika kalıncaya kadar kılınabilir. Dört rekât, sekiz rekât, 12 rekât kılınabilir. "Dört rekat kılmağa müdâvim olanları, Allah muhsinîn zümresine yazar." diye müjdeler var.

Tabii bu Salât-ı Duhâ, Salât-ı İşrâk'tan başkadır. *Salât-ı İşrak*, güneş doğduğu zaman, yarım saat filan geçtikten sonra kılınan namazdır. Eğer açıktaysan, güneşin doğduğu tarafa baktığın zaman güneşi görürsün, ama portakal gibi görürsün, gözünü almaz, göz alıcı durumda değildir. Ufuktan şöyle birazcık

yükselmiştir. O zaman İşrak vaktidir. Güneş şarktan doğduğu için, ona İşrak vakti derler. O zaman bir namaz kılınır.

"Sabah namazından sonra, camide oturup ibadet edip de işrak namazı kılarsa bir insan, o gün bir hac ve umre sevabı kazanır." Hasen hadistir, İmâm Tirmizî rivâyet etmiştir.

İmâm Ebû Dâvud da Peygamber Efendimiz'in böyle yaptığını, adetinin bu olduğunu bildiriyor. Şimdi biz her sabah —kimseyi ayıplamak yok da, yalnız insanların hallerini anlatmak için söylüyorum— İskenderpaşa'da Hocamız'ın tesis ettiği üzere, sünnet-i seniyyeyi icrâ ettirdiği üzere, sabah namazından sonra Yasin okunur, Evrâd-ı Şerife okunur ve İşrak namazı kılır.

Ama ondan evvel, ben duaya oturduğum zaman, sabah namazı kılındıktan sonra diyorum ki:

نويت الإعتكاف فى هذا المسجد ، إمتثلاً بحديث نبينا ،

الذ ى قال فيه:

(*Neveytü'l-i'tikâfe fî hâze'l-mescid*) "Bu mescidde bir müddet ibadet için oturmağa, i'tikâfa niyet ettim." diyorum. (*İmtisâlen bi-hadîsi nebiyyinâ*) "Peygamber Efendimiz'in şu hadisine sarılarak yapıyorum bunu." diyorum. (*Ellezî kàle fîhi*) "Ki, o hadis-i şerifinde şöyle buyurdu Peygamber Efendimiz:[38]

مَنْ صَلَّى الْفَجْرَ فِي جَمَاعَةٍ ، ثُمَّ قَعَدَ يَذْكُرُ اللهَ حَتَّى تَطْلُعَ

الشَّمْسُ ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ، كَانَتْ لَهُ كَأَجْرِ حَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ

[38] Tirmizî, *Sünen*, c.II, s.481, no:586; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.II, s.9; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VII, s.808, no:21508; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XX, s.496, no:22727.

تَامَّةٍ ، تَامَّةٍ ، تَامَّةٍ (ت. حسن عن انس)

RE. 426/14 (*Men salle'l-fecre fî cemâatin*) "Kim sabah namazını cemaatle camide kılarsa —evinde değil camide— (*sümme kaade*) sonra oturur, (*yezkürü'llàh*) Allah'ın zikriyle meşgul olursa… Yâni sabah namazından sonra oturdu, zikirle, Kur'an'la, ilimle, irfânla meşgul oldu; (*hattâ tatlua'ş-şems*) güneş doğuncaya kadar böyle oturdu, (*Sümme sallâ rek'ateyn*) Sonra kalkıp da iki rekât namaz kılarsa; (*kânet lehû keecri haccetin ve umretin tâmmetin tâmmetin tâmmeh.*) tam bir hac ve umre yapmış gibi, tam bir hac ve umre yapmış gibi, tam bir hac ve umre yapmış gibi sevap kazanır." diye üç defa tam sözünü kullanmış Peygamber Efendimiz.

(*Ravâhu't-tirmiziyyü an enesin radiya'llahu anhu ve hasen*) "Bu hadis-i şerif İmâm Tirmizî rivâyet etmiştir ve hasen hadistir demiştir." diyorum.

Bazı yerlerde de, başka sekiz-on rivayeti de söylüyorum. Adam dinliyor, ondan sonra pabucunu alıp gidiyor. Yâni ne diyelim, tabii işi vardır herhalde. Ama bu kadar kârı gördükten sonra, insan oturur yâ... Bir hac ve umre sevabı varsa, hadis de hasense, yâni zayıf hadis değil, bilmem ne değil, şunu değil, bunu değil; tamam. Nereye gidiyorsun? Pabucunu alıp gidiyor.

Kimseyi ayıplamak yok. Yâni farzı kıldı mı kimse ayıplanmaz. Farzı kıldı mı, sünnetini evinde kılmak için de gidebilir. Ama bu hadisi duyduktan sonra insanın uyması lâzım! Yâni hadis-i şerifin bereketinden faydalanmağa çalışması lâzım!

Allah, duyduğunu anlayıp, anladığını uygulayanlardan eylesin... Yâni duyuyor bazısı, anlamıyor.

"—Ne dedi?.."

"—Vallahi bilmem!"

Hoşuma gidiyor, evliyâullahtan, büyüklerden birisi birisine bir söz söylemiş,

"—Haa, anlayamadım, bir daha tekrar etsene!.." demiş.

"—Bir daha tekrar eder miyim, ben ilkini söylediğime

pişmanım.” demiş.

İkinciyi söylüyor o, “Ben ilkini söylediğime pişman oldum, bir daha söyler miyim.” demiş.

Yâni lafı söyler söylemez anlaması lâzım.

Niçin yaşıyoruz? Allah’ın rızasını kazanmak için.

Allah’ın rızası nerede? Herkes böyle harıl harıl onu arıyor. Allah’a nasıl mutî kul olunur, kalp nasıl temizlenir, muhabbetullah nasıl kazanılır?.. Akılları, fikirleri ahireti kazanmak için çalışıyor.

E millete söylüyorsun, iyi güzel, pekâlâ… Sonra?.. Pabucunu alıyor, gidiyor. Haydi Allah’a ısmarladık. Nereye gidiyor? Mühim bir şeye gitse, canımız kurban... Mühim bir şeye de gitmiyor.

(*Salli salâte’d-duhà*) “Duha namazını kıl, (*feinnehâ salâtü’l-ebrâr*) çünkü bu ebrârın namazıdır.” Demek ki öğlenle sabah arasında, bu vakitte bu namazı kılma itiyadı iyi kulların itiyadı. Efendimiz tavsiye ettiği için tabii. (*Ve sellim izâ dehalte beytek*) “Evine girdiğin zaman da selâm ver, velev kimse olmasa bile; (*yeksür hayru beytike*) böyle yaparsan evinin hayrı çok olur.”

Câmiu’s-Sağîr’de, buna benzer bir başka hadis-i şerif de vardır diyor, aşağıda müellif.

Demek ki, bu Hàtem-i Esam Hazretleri böyle rivâyet zincirini zikrederek hadis de rivâyet etmiş, hadisciler zümresine dahil olmuş bir kimse… Onlar bunu bir bereket sayarlardı; yâni hadis öğrenmek, hadis rivâyet etmek sûretiyle o müjdeleri almak, ahirette o sevaba ermeyi de düşünürlerdi.

Allah hepinizden râzı olsun.... Burada bırakalım. 93. sayfaya geldik. İnşâallah sağ olursak, önümüzdeki haftalar devam ederiz Allah fırsat verirse...

Fâtiha-i şerîfe mea’l-besmele!

24. 07. 1993 – Eyüp/İstanbul

13. HÀTEM-İ ESAM HAZRETLERİ (2)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, muhammedin ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd!..

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teàlâ Hazretleri hepinizden râzı olsun... Dünya ve ahiretin hayırlarına cümlenizi nail eylesin... Cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin... Peygamber SAS Efendimiz'in komşuluğunu nasib eylesin...

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî isimli büyük alim ve matasavvıfın, *Tabakàtü's-Sùfiyye* isimli kitabının 93. sayfasında Hâtem-i Esam isimli alimin tercüme-i hâli bölümünde kalmıştık. Bu büyük zâtın hayatı hakkında ilk bilgileri geçen hafta okumuş olduk. Şimdi 93. sayfanın başından itibaren bu Hâtem-i Esam Hazretleri'nin sözleriyle ilgili bölümü okumağa devam edeceğiz.

Buna başlamadan önce Peygamber SAS Efendimiz'in ve âlinin, ashâbının, ezvâcının, etbâının, ahbâbının ruhlarına; sâdât ve meşayih-ı turuk-u aliyyemizin cümlesinin; Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtazâ'dan hocamız, şeyhimiz Muhammed Zâhid-i Bursevî Hazretleri'ne kadar turuk-u aliyyelerimiz silsilelerinden güzerân eylemiş olan sâdât ve meşâyihimize, tarikat büyüklerimize, din büyüklerimize, tarikat kardeşlerimizin ruhlarına;

Bu beldeleri fethetmiş bulunan fatihlerin, şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ve hàssaten Fatih Sultan Muhammed Han Hazretleri'nin ruhuna; beldemizin medâr-ı iftiharı enbiyaullah ve sahabe-i kirâmın, ve hâssaten Yûşâ AS ve Hàlid ibn-i Zeyd Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin ruhlarına;

Şu semtte makamları, türbeleri bulunan başta şu tekkenin bânîsi Mustafa Selâmi Efendi Hazretleri ve onun halifeleri olmak üzere, yukarıdaki Şeyh Murad Tekkesi'nin bânîsi Şeyh Murad Hazretleri'nin ve halifelerinin ve o tekkede medfûn bulunanların

ruhlarına; Haydar Baba Tekkesi bânîsinin ve orada medfun bulunanlarının ruhlarına; Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin ve hulefâsının, seleflerinin ruhlarına ve cümle evliyaullahın, salihlerin ruhlarına; şu kitapta sözlerini okumuş olduğumuz, okumakta olduğumuz evliyaullahın ruhlarına;

Ve uzaktan yakından bu dersleri takip etmek üzere buraya gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan bütün müslüman geçmişlerinin, sevdiklerinin, yakınlarının, dostlarının ruhlarına hediye olsun, kabirleri nur dolsun, makamları âlâ, dereceleri yüksek olsun, nurları ve sürurları ve kabir istirahatleri ziyade olsun diye; bizlerden hoşnut ve râzı olsunlar, Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi sevdiği kullarının sevgisine, büyüklerin himmetlerine, teveccühlerine mazhar eylesin diye; ömrümüzü rızâ-i bârîye uygun geçirelim, huzuruna sevdiği, râzı olduğu kul olarak varmamıza vesîle olsun diye, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyup öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Dört Ölüm

٢ - سمعت نصر بن أبى نصرٍ العطَّار ، يقول: سمعت أحمد بن سليمان الكفرشيلانىَّ ، يقول : وجدت فى كتابى ، عن حاتمٍ الأصم ، أنه قال: من دخل في مذهبنا هذا ، فليجعل في نفسه أربع خصالٍ من الموت : موتٌ أبيض ، و موتٌ أسود ، وموتٌ أحمر ، وموتٌ أخضر: فالموت الأبيض الجوع. والموت الأسود احتمال أذ ى الناس. والموت الأحمر مخالفة النفس. والموت الأخضر طرح الرفاع بعضها على بعضٍ.

TS. 93/2 (*Semi'tü nasre'bne ebî nasrini'l-attâr, yekùlü: Semi'tü ahmede'bne süleymâne'l-kefrişîlâniyye, yekùlü: Vecedtü fî kitâbî, an hàtemini'l-esammi, ennehû kàle: Men dehale fî mezhebinâ hâzâ, felyec'al fî nefsihî erbaa hisâlin mine'l-mevt: Mevtün ebyadü, ve*

mevtün esvedü, ve mevtün ahmerü, ve mevtün ahdaru. Fe'l-mevtü'l-ebyadü'l-cûu. Ve'l-mevtü'l-esvedü ihtimâli eze'n-nâs. Ve'l-mevtü'l-ahmerü muhâlefetü'n-nefs. Ve'l-mevtü'l-ahdaru tarhu'r-rifâi ba'duhâ alâ ba'd.)

Nasr ibn-i Ebî Nasr el-Attâr'dan duymuş müellifimiz Sülemî Hazretleri. Bu da Ahmed ibn-i Süleyman el-Kefrişîlânî'den duymuş. Bu enteresan bir yer adı. (*Karyetün bi'ş-şâm.*) Şam'da bir şehir adıymış bu Kefrişîlân denilen yer. Oraya mensub olan o şahıstan duymuş.

(*Yekùlü vecedtü fî kitâbî*) "Yazılarımın arasında, kitabımın içinde buldum ki..." diyor bu şahıs. (*An hâtemini'l-esammi*) "Bu sağır lakabını almış olan Hâtem Hazretleri'nden duymuşum, yazmışım, (*ennehû kàle*) o şöyle söylemiş." diyor:

(*Men dehale fî mezhebinâ hâzâ*) "Kim bizim şu yolumuza girmişse..." *Mezhebinâ, mahall-i zehâb* demek, yâni gidilen yol demek. Yoksa Hanefî, Şâfiî mezhebi mânâsına değil. "Kim bizim şu yolumuza girdiyse..." Şu yolumuz dediği tasavvuf yolu. Hâtem-i Esam'ın gittiği yol tasavvuf yolu, takvâ yolu. "Kim bizim şu yolumuza girmişse, (*felyec'al fî nefsihî erbaa hisâlin mine'l-mevt*) nefsinde ölümden dört vasfı meydana getirsin, yapsın. Yâni, içinde dört tane ölümü tahakkuk ettirsin." Dört çeşit ölüm…

Birisi: (*Mevtün ebyadü*) birisi beyaz ölüm. İkincisi: (*ve mevtün esved*) Kara ölüm. Üçüncüsü: (*Ve mevtün ahmer*) Kızıl ölüm, kırmızı ölüm. Dördüncüsü: (*Ve mevtün ahdar*) Yeşil ölüm. Dört ölümü tahakkuk ettirsin içinde: Beyaz, siyah, kırmızı, yeşil; dört tane ölüm.

Ne kasdediyor bu dört ölümden, aşağıda açıklıyor:

1. (*Fe'l-mevtü'l-ebyad*) "Beyaz ölüm dediğim benim, (*el-cûu*) açlıktır." Demek ki, nefsinde açlığı ihtiyâr edecek, çok tok durmayacak. Çok oruç tutacak, midesini çok doyurmayacak, nefsine fazla kuvvet vermeyecek, perhizkâr olacak. Bizim yolumuza giren, bir kere bunu yapsın.

Bu ölüm gibi zordur. Yâni herkes yiyor, içiyor; hatta yemek içmek için neler yapıyoruz? Sabahtan akşama kadınlar evde çalışıyor, hamur açıyorlar, pişiriyorlar, kesiyorlar, biçiyorlar... Yâni, bir yemeğin yapılması için sabahtan akşama çalışılıyor.

Çarşılar, pazarlar yemekliklerle dolu. Bakkallar, süpermarketler yemekliklerle dolu. Tencereler, tavalar, kepçeler mepçeler... Hepsi yemekle ilgili…

Yâni, şu bizim yemek dediğimiz şeye sarf ettiğimiz para ve verdiğimiz ehemmiyet, hayatımızın yarısı, belki daha fazlası. Hep yemek yâni. Tencere, tava, kaşık, kepçe, çatal, bıçak, ekmek, çörek, börek, et, süt, tatlı, tuzlu, ekşi, turşu, zeytin, peynir, ıvır, zıvır... Yâni bütün lügatlarımız yemekle ilgili, bununla dolu. Evde mutfak, buzdolabı, kiler, ambar, silo... Ne yapacak? Bunlardan vaz geçecek. E bu ölüm, zor bu iş.

Bizim yolumuza giren, zor olan bu dört şeyi yapacak. Birisi açlık, beyaz ölüm… Beyaz ölüm diyor, ak ölüm. Yâni neden ak demiş acaba? Yâni insanı aklaştırıyor, nurlandırıyor, belki onun için dedi. Nurânîleştiren bir ölüm olduğundan...

Bir çeşit ölüm dedi ama, ölmez aslında... Yâni mide boşalınca kalb dirilir. Kalb, yâni gönül nurlanır, canlanır, gelişir, irfân içine yayılır, hikmet sahibi olur, güzel olur yâni. Açlık güzel şey...

Ama bu açlığın hududu nedir, tokluğun hududu nedir? Bunun da hududunu bilmek lâzım! Yâni aç kalacağım, irfân sahibi olacağım diye, nefsin hakkını vermemek sûretiyle, nefse de zulmetmemek lâzım! Ölçüsü var her şeyin...

Doktorun birisine, eski zamandaki hekimin birisine sormuşlar:

"—Ne kadar yiyelim?" diye.

"—Günde 200 dirhem yeyin!" demiş.

Demişler ki:

"—Bu kadarcık ne olur..."

Yâni 400 dirhem bir okka oluyor. Onun yarısı oluyor. Yâni 600 gr. kadar bir şey yeyin demiş. Toplam günlük yiyeceği bu kadar olacak.

Demişler ki:

"—Ne olacak bu kadarcık 200 dirhemle?.."

Demiş ki:

هٰذَا الْمِقْدَارُ يَحْمِلُكَ ، وَمَا زِدْتَ عَلَيْهِ فَأَنْتَ حَامِلُهُ.

(*Hâze'l-mikdâru yahmilüke*) "Bu kadarı seni ayakta tutar. (*Ve mâ zidte aleyhi feente hàmiluhû*) Bunun üstüne daha fazla yersen, sen taşırsın. Bu kadarı seni taşır; daha fazla yersen, sen onu taşırsın."

Nasıl taşır? Göbek olur, ense olur, kulak olur, kilo olur vs. olur, taşırsın. Şimdi bir insanın normal kilosu altmış kilo iken, seksen kilo çekiyorsa; demek ki yanında, elinde devamlı yirmi kiloluk bir su tenekesini dolu taşıyor demektir. Veya on iki kiloluk iki tane kovayı, iki elinde taşıyor demektir. Otuz kilo fazlaysa, ona göre... Boş yere taşıyor.

"200 dirhem yeter, bu kadarı seni taşır. Yâni ayakta tutar, gücünü kuvvetini sağlar. Bu kadarı seni taşır; bunun üstüne ilave ettiğini sen taşırsın. (*Feente hàmiluhû*) Sen onun hamalı olursun!" diyor.

Demek ki, çok yemek iyi değil ama, ne kadar az yiyeceğiz? 200 dirhem demiş o. Ne kadar olduğunun ölçüsü, insanın zinde,

sıhhatli kalabileceği kadar yemesi lâzım!..

Zinde ve sıhhatli kalabileceğini sağlayacak olan miktara kadar yavaş yavaş indirmeli, orada tutmalı! Oradan da aşağıya indiği zaman, dermanı olmuyor, kalkmak istemiyor, kıpırdamak istemiyor, yastıktan başını kaldıramıyor... Gıdası az geliyor, enerjisi az geliyor. Yâni her şeyin bir kalorisi var, yaptığı işine göre bir kalori alması lâzım! Hani saatten geçen elektriğin kilovat saatini ölçüyoruz; işte bir soba şu kadar kilovat saat yakıyor, fırın şu kadar yakıyor, buzdolabı şu kadar yakıyor diyoruz... Her şeyin bir hesabı var.

Tabii insanın aldığı gıdanın da, insanın yaptığı faaliyetle ilgili olması lâzım! Bir demirci kalfası, balyozu alıp pat küt, pat küt vuruyorsa sabahtan akşama, ter döküyorsa, onun yiyeceği miktar ile; öteki evinde oturan emekli bir adamın, sakin hayat süren bir kimsenin miktarı aynı olmaz. Onun için, gram veremiyoruz ama ölçü veriyoruz, diyoruz ki: İnsanı ayakta tutacak, elden ayaktan düşürmeyecek, elini ayağını titretmeyecek, dizinin bağını çözmeyecek miktarda bir şey yemesi lâzım!

Çeşitli de yemesi lâzım!.. Çünkü tek tip gıdayla beslendiği zaman, bir sürü mahzurlar çıkıyor. Yâni etli yemeli, sütlü yemeli, yoğurtlu yemeli, sebzeli yemeli, meyvalı yemeli, karışık türlü nimetlerden yemeli... Çünkü bu devirde bir müşkilat yok. Seçme imkânımız var ve gıdada da bir sıkıntı yok memleketimizde… Hani Afrika'nın bazı ülkelerinde duyuyoruz, açlıktan ölüyorlarmış. Allah onlara da versin, bizi de o duruma düşürmesin... Güzel bizim durumumuz.

Demek ki dengeli, ölçülü yiyeceğiz ama, aşırı yemeyeceğiz.

"—Adam oturduğu zaman bir kuzuyu yiyor."

Tamam, bir kuzuyu yiyorsa bir adam, bunun yarım kilosu ona yarıyor, ondan sonra on yedi kilosu israf. Yâni bir kuzu yiyor ama niçin yiyor, yazık değil mi?..

"—Bir oturduğu zaman iki tane ekmek bitiriyor."

E bu iki tane ekmek fazla buna, lüzumsuz.

"—Bir tencereyi sıyırıyor, bir de etrafına bakıyor daha var mı diye..."

E lüzumsuz. Yâni, demek ki, aşırı yemeyecek.

Aşırı yemediği zaman, insanın nefsini kontrol etmesi kolay olur. Aşırı yediği zaman, nefis azgınlaşır.

İnsanın nefsi vardır, nefsinin de çeşitli arzuları vardır. Ne arzusu vardır?.. Şu arzusu vardır, bu arzusu vardır... Şehevât-ı nefsâniye deniliyor, hevây-ı nefs deniliyor; çeşit çeşit arzuları vardır, bunlar kuvvetlenir. Bunların kuvvetini kırmak için, nefsin istediği bazı şeyleri azaltmak lâzım! Onların başında az yemek gelir.

Onun için, *taklîl-i taam* veya *kıllet-i taam,* yâni az yemek tasavvufta tavsiye edilen bir şeydir. Bu zât-ı muhterem büyüğümüz de öyle söylemiş:

"Dört ölümü kendi nefsinde tahakkuk ettirsin bizim yolumuza giren, derviş olmak isteyen, àrif olmak isteyen kimse." demiş. "Birincisi ak ölüm, beyaz ölüm; açlık... Açlığı tahakkuk ettirecek, öyle çok yemek yemeyecek ki nefsi kuvvetlenmesin, midesi boş şeyle meşgul olmasın."

İnsan karnını doyurdu mu, rehavet çöker, hop uyur kalır. Yatsı ne oldu, kılamadın mı?

"—E işte çok yorgundum da, yemek de yeyince bir tatlı rehavet çöktü, işte somyada uyumuş kalmışım..."

Birisi kaldırmasa, sabaha kalkamayacak. Neden? Çok yedi mi uyku basıyor, tembelleşiyor insan. Yâni çok yediği zaman enerjikleşmiyor.

Ben fakülteden bilirim, öğleden sonra çocuklar uyur fakültede... Yâni öğle yemeğini yedi mi, bir de yağı filan iyi değilse, hazmı zor olan yağlardansa, öğleden sonra çocukların bakışları mahmurlaşır. Eğer hoca usta bir hoca değilse, dersi güzel anlatmıyorsa uyurlar. Çünkü öğleden sonra yemek yedi, karnı doydu mu canı uyku ister.

Uykuyu uyuyup da uyandı mı, kedi gibi şöyle bir gerilip bir daha şey yaptı mı o tarafa, bu tarafa; ondan sonra sen nefsi tutabilirsen tut... Karnı tok, uykusunu da aldı, bu sefer eğlence ister. Hacivat-Karagöz'ün sahnesinde hani sahneye çıkıp da, nâra atıp da, "Yâr bana bir eğlence!" dediği gibi, bu sefer eğlence peşinde koşmağa başlar. Bar ister, pavyon ister vs. vs...

Onun için, az yemek önemli oluyor bir. (*Fe'l-mevtü'l-ebyadü'l-cû'*) "Beyaz ölüm; açlık."

2. (*Ve'l-mevtü'l-esved*) "Kara ölüm; (*ihtimâlü eze'n-nâs*) insanların ezâlarına tahammül etmek."

İhtimal, bizim çeşitli ihtimaller dediğimiz mânâya değil burada… *İhtimal*; yüklenmek demek, hamallığını yapmak demek yâni. İnsanların ezalarını sırtına yükleyecek, çekecek, tahammül edecek. Komşunun ezası vardır, arkadaşının ezası vardır, karısının ezası cefâsı vardır, çoluk çocuğunun ezası vardır... Şunun kaprisi vardır, bunun şusu vardır, busu vardır...

Demek ki, insanlar isteyerek, istemeyerek birbirlerine ezâ ediyorlar. Etmemek lâzım! Yâni, bizim ana prensibimiz ezâ etmemek ama, ya birisi bize ezâ etmişse ne yapacağız, kavga mı edeceğiz? Onlara da tahammül etmek, dervişlik icabı… Yaratılanı, yaratandan ötürü hoş görmek, ezalarına tahammül etmek, komşuyla kavga etmemek, arkadaşla çekişmemek, evde dırdır çıkartmamak, uyumlu olmak, geçimli olmak, sessiz olmak, dövene elsiz, sövene dilsiz olmak... Bu da bu yolun gerekli şeyleri.

Buna da kara ölüm demiş, çünkü çok zordur. İnsan haklıyken zor durur. Haksız olduğu zaman biraz ses çıkartmaz, pusar, susar filan ama; haklı olduğu zaman aslan, kaplan kesilir. Çünkü haklı... Haklıyken birisi ona eza cefa etmişken duruyorsa, bu zor bir şeydir, kapkara bir şeydir yâni. Bayağı zor bir şeydir. Onun için insanların ezâsına, cefâsına, cevrine tahammül etmek de lâzım! Bunun adı da kara ölüm.

Aç durmak, midesini doldurmamak; ak ölüm. İnsanların ezasına, cevrine, cefâsına sabretmek; kara ölüm. Arkadaşına gık demeyeceksin, komşuna gık demeyeceksin... Veyahut usulünce. Yâni demen gerekiyorsa dersin, nasihat etmen gerekiyorsa edersin ama, çoğunu yüklenmeli insan. Torbaya atmalı... Çünkü Allah sabredenleri seviyor.

İnsan bütün hakları almak isterse, geçim olmaz diyorlar. Her haklı olduğu yerde hakkını sonuna kadar almak isterse, geçim olmaz. Ne olacak?.. Biraz hoş göreceksin, göz yumacaksın, duymazlıktan, anlamazlıktan geleceksin, sesini çıkartmayacaksın. Ne yapalım böyle olunca oluyor. Çünkü karşı taraftaki adam edepsiz, anlamıyor. Bari sen anla! Ona laf anlatamıyoruz, bari sen anla demiş oluyoruz yâni. İnsan dervişlikte böyle mütehammil olacak, ses çıkartmayacak.

Birisini anlatıyor da... Bizim arkadaşlardan birisini ziyarete gittik:

"—Bunun bir şeyhi vardı memleketinde, mübarek adam kızmak diye bir şey bilmezdi. Dövsen, sövsen, yüzünün hattı değişmezdi." diyor.

Demek ki, dervişlikte böyle bir tahammül, insanların ezasına ses çıkartmama tavrı olacak. Neden? Geçim olsun diye. Yâni kavga olmasın diye anlamazlıktan gelecek, susuverecek ve sâire…

3. Üçüncüsü: (*Ve'l-mevtü'l-ahmerü*) "Kırmızı ölüm veya kızıl ölüm." Bu nedir? (*Muhàlefetü'n-nefs*) "Nefsine muhalefet edecek, aykırı gidecek, nefsi ne istiyorsa yapmayacak, aksini yapacak, yap dediğini yapmayacak, yapma dediğini yapacak, nefsine muhalefet edecek." Neden? Çünkü nefis, umumiyetle kötülük emreder insana:

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلاَّ مَا رَحِمَ رَبِّي (يوسف:٥٣)

(*İnne'n-nefse le-emmâretün bi's-sûi illâ mâ rahime rabbî*) [Çünkü, Rabbimin esirgemesi olmadıkça, nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder.] (Yusuf, 12/53) Onun için, nefsin dediğini yapmayacak ki, iyi çizgide kalabilsin.

Buna niye kırmızı ölüm dedi? Bu da çok zordur. Nefis, dediğini yapmayınca çok kızar, küplere biner, insan kıpkırmızı olur. Nefsi, canı çekiyor filan, zordur, bu da kırmızı ölüm... Buna da kırmızı rengi uygun görmüş.

4. Dördüncüsü: (*Ve'l-mevtü'l-ahdaru tarhu'r-rifâi ba'duhâ alâ ba'd*) Dördüncü ölüm, burada rifâ demiş, kaf gibi de var, aşağıda da kaf gibi geçmiş rivayetlerin içinde. (*ve hüve tarku'r-rikà*) Bunu anlayamadım doğrusu, rifâ kelimesine bir bakalım, bir de rikà kelimesine bakalım...

Rikà olursa, yama mânâsına geliyor. Yamalı elbiseye de murakka' derler. Yâni, yama üstüne yama yamamak mânâsına olabilir.

Bir de *rifâ* kelimesine bakalım... Bu *rifâ*'dan pek bir mânâ çıkmıyor, *rikà*'dan çıkıyor. Yâni, yama üstüne yama vurunmak, yâni şatafatlı olamamak, mütevazı olmak, yamalı elbise giymek gibi bir mânâ olabilir mânâsı. Yeşil ölüm de buymuş.

Bu kolay tabii, tatlı… Ben şahsen yeni elbise giydim mi, daha rahatsız olurdum küçükken. Çünkü oturma, kalkma, ütüsü bozulur, kirlenir, tozlanır, takılır, çakılır… "Öf be, dursun yerli yerinde, getirin benim şu eski elbisemi, onu giyineyim!" Eski elbise giyindi mi, gayet rahat hareket eder insan... Tabii tevâzuan, mütevâzıâne hareket etmek için, böyle yamalı gezmek demiş oluyor.

b. Acele Edilecek Beş Şey

٣ -قال ، وقال حاتمٌ: كان يقال: العجلة من الشيطان إلا في خمسٍ: إطعام الطعام ، إذا حضر ضيفٌ ؛ وتجهيز الميِّت ، إذا مات ؛ وتزويج البكر ، اذا أدركت ؛ وقضاء الدين اذا وجب ؛

والتوبة من الذنب ، إذا أذنب.

TS. 93/3 (*Kàle ve kàle hâtemün*) Aynı ravi gene rivâyet etmiş ki, (*kâne yukàlü*) Hàtem-i Esam Hazretleri şöyle buyurdu: (*El-aceletü mine'ş-şeytàn, illâ fî hamsin: İt'àmü't-taàm, izâ hadara dayfun; ve techîzü'l-meyyit, izâ mâte; ve tezvîcü'l-bikr, izâ edreket; ve kadàu'd-deyn, izâ veceb; ve't-tevbetü mine'z-zenb, izâ ezneb.*)

(*Kâne yukàlü*)'yü köşeli parantez içine almış. Yâni metinde yok, böyle olması lâzım diye neşreden şahıs bunu uygun buluyor demektir. Köşeli parantez, metinde olmayıp böyle olsa daha iyi, ben bunu uygun görüyorum mânâsına gelir. Kitap neşredenler, köşeli parantezi bu maksatla kullanırlar. Müellif böyle koymamış buraya ama, bunun böyle olması lâzım gelir.

Mâlûm, "Acele şeytandandır, ancak beş yerde şeytandan değildir." Şimdi bu sözü, (*kàle hàtem*) Hâtem böyle söyledi diyor. Halbuki bu hadis-i şerifte vardır. Onun için onun nakletmiş olmalı, böyle olsa gerek diye (*Kâne yukàlü*) diye bunu eklemiş baş tarafına. Biz sözün tercümesini yapalım:

(*El-aceletü mine'ş-şeytân*) "Acele etmek şeytanın insana verdiği bir duygudur, acele ettirir şeytan..." Acele etmek doğru değildir. Müslüman acele etmeyecek, ne yapacak?.. Teennî ile hareket edecek. Teennî ne demek?.. Ölçerek, biçerek, sağlam adımlarla, ağır ağır, dikkatli dikkatli demek… Şimdi, evet acele şeytandandır ama, (*ve't-teennî mine'r-rahmân*) "Teennî de Rahmanîdir, Rahman'dandır."

(*İllâ fî hamsin*) "Ama beş yerde acele etmek lâzım. O zaman o şeytandan değildir." Bu beş yerde acele etmek lâzım. Bunu öğrenin. Bunlar hadis-i şerif mealidir. Hâtem-i Esam hadisleri bildiğinden öyle vaaz ederken söylemiş, bunu böyle yazmışlar ondan. Onun sözü gibi ama. aslında Peygamber SAS Efendimiz'in sözüdür.

1. Misafire Yemek Yedirmekte Acele Etmek

(*İt'àmü't-taam, izâ hadara dayfun*) "Misafir geldiği zaman ona yemeği hemen yedirmek, acele etmek lâzım."

Dayf, *duyûf*; misafir demek Arapçada. Bizim *misafir* dediğimiz kelime de, Arapçada yolcu demek. Yâni bize komşu da gelse, biz ona misafir diyoruz, Araplar ona müsafir demez, *dayf* derler. Biz başka türlü kullanmışız Arapça kelime olmasına rağmen, aldığımız kelimeyi.

Misafir, yâni eve gelen kimse, konuk yâni. Konuk geldiği zaman ister uzaktan gelsin, ister yakından gelsin, dayftır yâni onun adı. Hani muhtelif zamanlarda da söylüyoruz ya size, hani en çok hoşuma giden sözlerden birisi, hacılar (*duyûfu'r-Rahmân*) Rahmân'ın duyûfu, Rahmân'ın misafiri oluyor. Çünkü Allah emretti, insanları beytini tavaf etmeğe kendisi davet etti. Oraya gidenler onun misafiri oluyor. *Duyûfu'r-Rahmân*; Rahmân'ın misafirleri oluyor hacılar. Hoşuma gidiyor diye söylerdim ya, şimdi burada da *dayf* kelimesi böyle geçti işte. Hatırınızda kalsın diye bu bilgileri verdik.

(*İzâ hadara dayfun*) "Misafir geldiği zaman, (*it'àmü't-taam*) hemen sofrayı kurup, yemeği ona yedirmekte acele etmek lâzım!" Çünkü adamcağız Bağdat'tan mı geldi, Basra'dan mı geldi, Ankara'dan mı geldi, Adapazarı'ndan mı geldi... Yolda

yorulmuştur, terlemiştir, acıkmıştır, yiyecek bulamamıştır... Hemen ev sahibi hoş geldin diyecek, nasılsın diyecek, otur şuraya diyecek vs. filan... Bir kaybolacak, hop siniyle gelecek, otur diyecek, ne varsa önüne koyuverecek. Burada acele etmek lâzım bir.

2. Ölüyü Defnetmekte Acele Etmek

(*Techîzü'l-meyyit*, *izâ mâte*) "Öldüğü zaman, ölünün techiz ve tekfininde de acele etmek lâzım!" Öldü, tamam öldüğü belli oldu, hazırlıkları hemen yapmalı, geriye bırakmamalı! Neden? Geriye kalırsa kokar, bozulur, bir şey olur. Yâni sıcak havalar, o devirde tabii Arabistan'ı düşünelim, sıcakları düşünelim. Ölünün çarçabuk yerine yerleştirilmesi lâzım. Onun artık yeri kabir. Dışarıda durdukça üzülür.

Hani kutuya koyuyorlar, sandığa koyuyorlar, üstüne cam kapak yapıyorlar, gelene geçeni seyrettiriyorlar, dolaştırıyorlar... Ölen hepsinde ezâ, cefâ çekiyor kabrinden uzakta durdukça…

Avrupalılar hele... Avrupa'da cenaze işleri bir sanayidir. Para ile verilir cenaze, alırlar cenazeyi evden Avrupa'da, Avustralya'da, İngiltere'de, Amerika'da böyle oluyor. Götürürler... Ne yaptıklarını Allah bilir. Karnını kesiyorlarmış, bağırsaklarını vs.sini çıkartıyorlarmış, atıyorlarmış. Ondan sonra tekrar herhalde dikiyorlar, Allah bilir, görmedim de... Ondan sonra giydiriyorlar mı, örtü mü yapıyorlar ne yapıyorlar tabutu getiriyorlar ortaya. O orada yatmış, herkes geliyor, bakıyor, görüyor, etrafında dolanıyor filan... Merasim böyle.

İslâm'da böyle bir şey yok. Varsa, şu anda yapılıyorsa Batıdan gelme bir adet. Aslı esası olmayan bir şey. Ne olacak? Vefat edince çarçabuk techîz ü tekfîni yapılıp, namazı kılınıp gömülecek.

3. Kız Çocuklarını Evlendirmekte Acele Etmek

(*Ve tezvîcü'l-bikri izâ edreket*) "Genç kız bulûğa erdiği zaman onu çabuk evlendirmek." Genç kız diyor, kusura bakmayın, genç erkek demiyor. "Bize bir şey yok mu?" diye bakıyorsunuz gibi geldi de... Ama o da gene size yarar. Çünkü o çabuk evlenince, size gelecek. (*Ve tezvîcü'l-bikri izâ edreket*) "Bulüğa erdiği zaman kızı

hemen evlendirmek." Bu da büyüklerimizin tavsiye ettiği bir şeydir, hadis-i şerifte de vardır.

Büyüklerimiz sormuşlar hanımlarına:

"—Bizim kız büluğa erdiği zaman bana bildir!" diye.

Hemen... Hatta bazısı kendisi tavsiye etmiş birisine, benim kızımı al, sana kızımı vereceğim filan diye söylemiş. Neden? E bir kimsenin dindarlığını beğeniyorsa bir insan teklif edebilir. Utanıyor şimdi aileler... Hayır, öyle bir şeye lüzum yok.

Zamanımızda da böyle halis muhlis insanlar var, olmuş bir hadise size nakledeyim:

Bu Fatih Camii'nde Husrev Hoca diye bir şiddetli, hiddetli, kıymetli bir hoca vardı. Yâni ezanların yasaklandığı, camilerin depo yapıldığı, vakıf mallarının satıldığı, böyle sam rüzgârlarının estiği o zamanda —hiddetli, şiddetli diyorum— Allah rızası için dini öğretmekten geri durmamış Fatih Camii'nde. Bir köşede ders verirmiş talebelere Allah rızası için.

"—Hocam, benim işte sizin o ders verdiğiniz saatte gelmeğe vaktim yok, akşam gelsem olur mu?"

"—Akşam gel!"

Hatta birileri demişler ki:

"—Hocam bizim vaktimiz yok. Sahur vaktinde gelsek olur mu?"

"—Sahur vaktinde gel, sabah vaktinde gel."

Yâni Allah'ın dinin öğretmek için kendisini vakfetmiş, hiç şey yapmadan çalışmış, mekânı cennet olsun... Bazı şeyh diye tanın insanların da aleyhinde konuşurmuş, öyle de hiddetli, şiddetli tarafı varmış fakat bazı kimseleri elinden tutup bizzat bizim dergâha getirirmiş. Yâni, cahil olanları tenkid ediyor demek ki. Ama doğru olan yere kendi eliyle getiriyor.

Şimdi o Hüsrev Hoca'nın derslerine böyle geliyorlarmış ahali. Yaşlısı da geliyor, genci de geliyor. Şimdi burada da öyle... Ak sakallı, yaşlı bir adam; çok da yaşlı değil de işte sakallı bir adam. Bir de sakallı genç... İşte daha iş bile tutmamış ama Hüsrev Hoca'nın derslerine geliyor, elinde kağıt kalem yazıyor, çiziyor, dinliyor filan... Ona o yaşlı adam bakmış, demiş; genç yaşta böyle kimsenin o tarafa yanaşmadığı zamanlarda sakal da bırakmış,

buraya da geliyor. Halini beğenmiş delikanlının, gitmiş yanına:

"—Delikanlı, benim bir kızım var, onu sana vermek istiyorum, hazırlan!" demiş.

O da demiş ki:

"—Allah râzı olsun amca ama, ben daha işi gücü olan bir adam bile değilim! Talebeyim. Daha maaşım bile yok, evim yok..."

"—Olsun!" demiş.

"Şimdi aradan biraz vakit geçti, tabii benim maaşım yok, evim yok, barkım yok. Kolay mı böyle evlenmek? Onun için ağırdan aldım. Bir zaman sonra, birkaç ders sonra gene geldi yanıma:

'—Delikanlı, ben sana bir teklifte bulunmuştum, ne oldu? Hâlâ cevap yok...'

Hık mık filan, tam cevap veremedim." diyor. Ondan sonra üçüncü sefer... Birkaç hafta daha geçmiş demek ki.

"—Bana bak! Getireceğim kızı, senin yanına bırakacağım bak! Ona göre, iş ciddi..." demiş.

Böylece evlendirmiş hakikaten... Sonra tabii kız da çok mutlu olmuş, evlendirdiği insan da yüksek bir şahsiyet olmuş. Ama o, Allah rızası için, onun dindarlığını beğendiğinden; o zaman parasızken, pulsuzken kızını verdi, dindar diye verdi.

Eski alimlerden de böyleleri var. Meselâ bir alim var ki kızı o zamanın dünya güzeliymiş, o kadar güzel. Hatta zamanın Emevî halifesi onu istemiş oğluna... Yâni halifenin oğlu, halife olacak o da. Saraya gelin gidecek kız...

"—Eyvâh! Halife oğluna istedi bizim kızı..." diye alelacele gitmiş, takvâ ehli talebelerden birisiyle konuşmuş, kızını onunla nikâhlayıvermiş, kurtarmış.

Yâni, "Saraya gider, dindarlığı gevşer, Allah'ın rızasına uygun olmayan bir hayat sürer." diye götürmüş, takvâ ehli bir kimseyle evlendirmiş. Saraydan istedikleri halde, kızını oraya gelin vermemiş de, fakir bir talebeye vermiş.

Bu, İslâm tarihinde, tasavvuf tarihinde büyüklerimizin yaptığı bir şeydir. Neden? Bir kız dindar bir kimseyle evlenirse, dünyası, ahireti mamur olur. Bir erkek dindar bir kadınla evlenirse, dünyası ahireti mamur olur.

اَلطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ (النور:٢٦)

(*Et-tayyibâtü li't-tayyibîne ve't-tayyibûne li't-tayyibât*) [Temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır.] (Nûr, 24/26) Kur'an-ı Kerim'de böyle bildiriliyor. Onun için dindar erkek aranacak damat aranıyorsa, gelin aranıyorsa dindar gelin aranacak.

Kız büyüdü mü? Daha küçük, bilmem ne... Tamam, bulûğa erdi mi, çarçabuk evlendirecek. 14 yaşında filan evlendirirlermiş böyle eskiden, duyarız. Belki sizin de nineleriniz, anneleriniz, sorsanız belki anlatmışlardır, böyle genç evlenmişlerdir. Şimdi erkek de, kız da evlenmiyor, kartalıyor, tohuma kaçıyor, kabukları kuruyor, çekirdekleri büyüyor; ne tadı kalıyor, ne tuzu kalıyor. Otuz yaşı, kırk yaşı, kırk beş yaşı buluyor... E ne anladım ben? Olmadı! Yâni çok vakit geçiyor, yanlış oluyor.

Halbuki bizim İslâm medeniyetimizin ana gayesi: Kimse harama bakmayacak. Eh, bulûğa erdi mi de gecikmeden bu iş olacak.

"—Pekiyi, bu zamana kadar adam kırk yaşına, kırk beş yaşına kadar evlenmedi... Ne yaptı?"

Allah bilir. Allah biliyor onu. Bir kendisi biliyor ne yaptığını, bir de Allah biliyor. Kırk-kırk beş yaşına kadar... Günahlara batmış, çıkmıştır. E bir kız şu yaşa kadar evlenmedi... Olmaz. Daracık pantolon giyiyorlar şimdi, kısa da giyiyorlar, yapışık da giyiyorlar... Plaj mevsimi diye kollar çıplak, bacaklar çıplak...

Geçen gün acıdım bizim memlekette... Şimdi ben şaka yapıyorum, ahaliye diyorum ki:

"—Bak camiye gelmezseniz ceza yazarım, Hakyol Vakfı'na, İlksav Vakfı'na şu kadar bin lira ceza!" filan diye...

Maksat, camiye gelsinler diye şöyle bir hatırlatma ama... "Camiye gel!" desem küser. Küsmesin diye latîfe tarzında söylüyorum. Ah, baktım namazda böyle üst katta, balkonda kızlar gelmişler namaza... Aferin, vakit namazını cemaatle kılıyorlar. Yâni on bir yaşında, on iki yaşında, on yaşında filan kızlar. Belki bir iki tanesi sekiz yaşında filan... Hoşuma gitti. Baktım güzel

namaz başörtüsü giymiş bir tanesi, iyi. Merdivenlerden inerken, aferin kız dedim, mâşaallah, namazı kılıyorsunuz filân...

Bir tanesine de baktım, hem sevindim, hem acıdım: Japone kollu, kısa donlu ama camiye namaz kılmağa gelmiş. Yâni böyle olmaz! Bilmiyor İslâm'ı... Arkadaşlarıyla kalkmış gelmiş ama, böyle kız japone kolla gezmez.

Bir şeyi daha böyle gülerek hatırlıyorum: Süleymaniye Camii'nin giriş kapısında, biliyorsunuz sağ tarafta on beş-yirmi-otuz tane musluk var, abdest alma yeri orada şöyle avluya sıralanmış. Erkekler orada takunyaları alırlar, kollarını sıvarlar, abdest alırlar mâlûm, biliyorsunuz.

Ben Süleymaniye Camii'ne giriyorum, bir gün baktım kızın birisi de kollarını sıvamış omuzuna kadar, orada erkeklerin arasında... Hiç yadırgamıyor, hiç garipsediği yok yâni. Zavallıcık...

Dindar, iyi o tarafı, güzel ama, kızın bileğinden yukarısı nâmahrem... Böyle kol buraya kadar sıvanır da orada abdest alınır mı? Bacaklarını açmış orada dizlerine kadar, ayağını yıkıyor filan... Yâni yaygın bir bilgisizlik, cahillik var. İyi niyet var, o güzel, ama cahillik çok yaygın. Bunların düzelmesi lâzım!..

4. Borcu Ödemekte Acele Etmek

(*Ve kadàu'd-deyni izâ veceb*) "Borcunu ödemek vacip olduğu zaman ödemek." Parası var cebinde, şu adama da şu kadar borcu var, vermiyor. Para burada... Para burada ama adama borcu vermiyor. Neden?..

"—Altı ay daha sallarsam, enflasyondan şu kadar az ödemiş olurum." diyor.

Allah bu işe râzı gelmez. (*İzâ vecebe*) Ödeme imkânı eline geçer geçmez, o borcu ödeyecek. O adam bilmiyor mu paranın kıymetini. Altı ay onun elinde dursa, daha çok kâr eder.

Şimdi biz, kardeşlerimizle beraber hacca gidelim diye, bin beş yüz hacıya bilet aldık bilmem ne hava yollarından... Suud o havayoluna Cidde'ye iniş izni vermişken, iptal ediverdi. E bizim hacılar gidemeyecek. Canımız burnumuza geliyor. Söz vermişiz hacıları götüreceğiz diye. Hadi gittik bu sefer Suud Hava Yolları'ndan, bilmem kaç milyar para ile, ikinci bir defa bilet

aldık. Herif-i nâşerifler hâlâ bize birinci biletin parasını verecekler... Allah buna râzı gelir mi? Helâl mi bu?.. Hâlâ verecek. Nerede, ne zaman oldu hac? Millet gitti, geldi, hâlâ verecek.

Neden?.. Bir gün beklettiği zaman, bilmem kaç milyon kârı oluyor. Yâni, o kadar ay bekletince, şu kadar milyon kâr oluyor. E yazık değil mi?.. Yâni ben İspa olarak bir hayır hizmeti görüyorum, talebeye bakıyorum veya şu hizmeti, bu hizmeti yapmaya çalışıyorum... Yâni benim sırtımdan bunu böyle, sıkıştım senden bilet aldım diye, doğru mu yâni bu?.. Doğru değil. Allah buna râzı gelir mi?.. Râzı gelmez. Helâl mi bu para?.. Ben zerresini helâl etmem. Zırnığını helâl etmem. Çatır çatır alırım ondan hakkımı...

Vermiyor. Var, ama vermiyor. Bilmem oraya sallamış, buraya atmış. Neden? Kurnazlık yapıyor. Yâni şu kadar geciktirirsem, günde şu kadar milyon, oh oh, şu kadar para kazandım. Zehir olsun, zıkkım olsun! Haram olsun! Niye vermiyorsun? Öyle şey olur mu?..

Herkes böyle yapıyor. Şimdi herkes alışmış. Gidiyor, malı alıyor, malı aldıktan sonra parayı vermekte eşkıya kesiliyor. Hadi bakalım alabilirsen al... Peşinden dolaş, yalvar, yakar, ağla, sızla, üzül, rol yap, yalan söyle de kendi paranı almağa çalış... Böyle şey olur mu?.. Ahlâk bozulmuş. Paran olduğu zaman trak vereceksin. Malı aldın mı? Aldım. E niye vermiyorsun borcunu?..

Dergi çıkartıyorduk biz, İslâmî hizmet olsun diye, dergi çıkartıyoruz İslâm, Kadın ve Aile bilmem ne bilmem ne... Satıyor dergiyi. Dergi veresiye verilir mi? Peşin satıyor, parayı alıyor, e bize parasını vermiyor. E ne oldu paralar? O paraları ver de, ben derginin kağıdını alayım, öbür sayısını basayım. Vermiyor. Altı ay salladı mı, bir sene salladı mı, kâr sayıyor onu. E ayıp değil mi, utanmaz mısın sen, Allah'tan korkmaz mısın, öyle şey mi olur?

Tabii, bizim iş yaptığımız, dergileri satan insanlar müslüman güya ama, bunu idrak edemiyor. Sonra ben şahsen kendi namıma iş yapıyor olsam, zengin bir kimse olsam, eh hadi seni affedeyim ama; sosyal hizmet görüyorum, dinî hizmet görüyorum. Niye vermiyorsun parayı?.. Vermiyor. Onu başka işte kullanıyor. E ben sana ticaret yap diye vermedim ki bunu... Sattığın zaman parasını

intikal ettir.

Abone yapıyor, paralarını alıyor peşin hepsinin, aboneleri bize bildirmiyor, parasını isteriz diye. Aboneden bize bir mektup zehir zemberek:

"—Parayı verdim, niye dergiyi göndermiyorsun?.."

Bakıyoruz kaydı yok. Araştırıyoruz, adam abonenin parasını almış, ticaretine koymuş, ticaret yapıyor; bize de bildirmiyor. Bizim dergi de oraya gitmeyince, abone olan kimseyle aramız bozuluyor.

Böyle memleket, batar. Böyle memlekette anarşi olur. Böyle memlekette Allah belâ yağdırır. Neden?.. E müslümanın kazancı bile helâl değil ki! Şu hale bak, müslümanın ticaretine bak! Hocasıyla yaptığı işlere bak...

Ben hocasıyım. Ben ticaret aşkına atılmadım ki bu işin içine! Allah rızası için dergi çıkartalım, Allah rızası için radyo yayını yapalım, Allah rızası için televizyon yayını yapalım, Allah rızası için şöyle yapalım!.. Aman paranın bir kuruşu zâyi olmasın, şu tarafa gitsin... Camiyi genişletelim, şurayı tamir edelim vs. işimiz bu. Yâni şuranın şimdi tahmin ediyorum, para olsa yapılacak şeyleri var. Meselâ bahçesinin örtülmesi lâzım filan. Yâni paramız çok olsa, yan tarafın alınması lâzım, yıkık yerin tamir edilmesi lâzım! E bunlar hep parayla oluyor.

Biz bunu kendi keyfimize yapmıyoruz. Benim evim var, barkım var. Yâni ben bu makama gelip oturmadan evvel evi olan, arabası olan bir insandım. Benim ihtiyacım yok... Ama ümmetin ihtiyacı var diye bu işi yapıyoruz. Millet de bizim sırtımızdan sırım çıkartmağa çalışıyor. Böyle incecik incecik keserek sırım çıkartıp derimizden, ayakkabı bağı yapacak herhalde. Sırım çıkartıyor böyle. İnce ince usturayla... Bizim böyle ah vah etmemize aldırmadan, tepeden tırnağa yüz yirmi santim sırım çıkartıyor. Onu da kâr sayıyor ince ince kestiğini...

Allah râzı gelir mi? Ben râzı değilim, içim kırgın... Ne hacısına razıyım, ne hocasına razıyım. Üzülüyorum. Yaptığım şey, para olsa daha kolay yapılacak, daha çok yapılacak. Yapılmayınca, mâni olanlara üzülüyorum.

(*Ve kadàu'd-deyni izâ vecebe*)'den açıldı bu dertler. Yâni

birisine borcunuz varsa, adam gibi, erkekçe, mertçe ödeyin; namertlik etmeyin!

Motosikletini almış bizim arkadaştan, satın almış. Motosiklet eskidi gitti, dört senedir hâlâ parasını vermiyor. Böyle şey olur mu? Eve girmiş, kira vermiyor... Böyle şey olur mu? Kaloriferle ısınıyor, kalorifer parasını vermiyor. Böyle şey olur mu? Allah râzı gelir mi? Haram bu yâ!.. Ondan sonra ortalıkta dolaşıyor:

"—Ben haram yemem!"

"—Bizim bacı haram yemez, hamama gider bohça çalar." dediği gibi Karagöz'ün. Böyle şey olur mu? Böyle yapıyor. Yâni cami cemaatinden adam, güya derviş, güya bilmem ne... Olmaz böyle şeyler!

Kale gibi sağlam olacak adam. Böyle dürüst olacak. Kimsenin hakkını üzerine geçirmeyecek. Faizin tozunu üstüne kondurmayacak, helâl lokma yiyecek. Öyle yapmıyor... Parası var, sallıyor sallıyor sallıyor... Tabii benim yüzüm güleç, güleç yüzlüyüm, ses çıkartamıyorum; bana paramı vermiyor. Öteki cebbâr, haydut; ona veriyor. Onun parasını veriyor, bizimkini vermiyor. Neden? Ben güleç yüzlüyüm. Güleç yüzlülüğün cezası...

Bunlar bizim sosyal dertlerimizdir. Derviş olacaksanız, bizim yolumuza girecekseniz, bunları böyle yapmamak lâzım!.. Hani Hâtem-i Esam diyor ya: "Bizim yolumuza girenin dört ölümle ölmesi lâzım, dört ölümü tahakkuk ettirmesi lâzım!" Bizim yolumuza giren insanın işi eğri büğrü olmayacak, dosdoğru olacak. Ödeyecek borcunu, işlerini sağlam yapacak.

5. Tevbe Etmekte Acele Etmek

(*Ve't-tevbetü mine'z-zenbi izâ eznebe*) "Ve günah işlediği zaman, hemen tevbe edecek." Bir hata, bir günah... Sabah namazına gelemedi, kalkamadı, şöyle yaptı böyle yaptı, bir hatası, eksiği, günahı oldu... Hemen tevbe edecek. Tevbede acele etmek lâzım. Ne deniliyor:

عَجِّلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوتِ .

(*Accilû bi't-tevbeti kable'l-mevt*) "Dönüşünüzü, tevbenizi çabuk yapın, ölüverirsiniz." Ayağınız kayar, düşersiniz, kafanız patlar, araba çarpar, şöyle olur, böyle olur, tepenize taş düşer, uçak düşer, patlama olur, çatlama olur, anarşik olaylar var, serseri kurşun gelir...

Bilmiyoruz ki, ne zaman öleceğimizi. Kim biliyor?.. Allah'ın belki müstesna kulları ne zaman öleceğini biliyor. Çoğu bilmiyor. O halde ne yapacak? (*Accilû bi't-tevbeti kable'l-mevt*) Ölmeden evvel tevbeyi yapmak lâzım, huzur içinde olmak lâzım! Tertemiz olmak lâzım!

"—Nasılsın?"

"—El-hamdü lillâh! Allah'tan gayriye bir borcum yok. Allah'a bir can borcum var, her şeyim hazır el-hamdü lillâh!"

Derviş, ölüme hazır müslüman demek. Her türlü hazırlığını yapmış, hesabını kapatmış, borçlarını ödemiş. Namaz borcu kalmamış, kul haklarını vermiş. Her ibadetini vaktiyle yapıyor, tamam. Ölürse tamam. Bu akşam ölürse eyvallah... Yarın sabah ölürse eyvallah... O kadar rahat.

Ne dedim size, geçenlerde anlattım: Tekirdağ müftüsü çocukluk arkadaşının kulağına eğiliyor, diyor ki:

"—Bana yarın öleceğim bildirildi. Ben seninle eski ahbabım, çocukluk arkadaşınım. Gel yarın beraber ölelim!" diyor, kulağına fısıldıyor, o da:

"—Olur." diyor.

"—Tübe vallah, ertesi gün beraber öldüler." diyor anlatan.

Yâni Tekirdağlı amca anlatırken, "Tübe vallah beraber öldüler be!" diyor. Yâni ölüme bile... Bu nasıl olur?.. Hazır olunca olur. Hazır olmayınca olmaz. Şu işim var, bu işim var, aman biraz daha kalsa diye hazır olmayınca, olmaz; hazır olunca, olur.

Ölüme hazırlıklı olacağız. Dervişlik bu... Dervişlik laf değil, dervişlik sarık değil, cübbe, değil, külah değil, kavuk değil... Her zaman söylüyoruz: Dervişlik, davranışlarındaki asâletle anlaşılacak bir insanın.

Adam güya derviş... Yâni bit pazarında bedava verseler almam. Bir kuruş vermem. Neden?.. Davranışları çirkin, duyguları kötü, hareketleri edebe aykırı... Ne yapayım ben öyle adamı?.. Ama öbür tarafta da öyle insan var ki, pırıl pırıl kalbi

var, tertemiz duyguları var, gayet güzel hali var... Çok güzel, tamam.

c. Allah Rızasına Ermenin Dört Alâmeti

٤ -سمعت أحمد بن محمد بن زكريَّا ، يقول: سمعت عبد الله بن بكر الطبرانىَّ ، قال: حدثنا محمد بن أحمد البغداد ىُّ ، قال: حدثنا عبد الله بن سهل ، قال: سمعت حاتمًا الأصم ، يقول: من أصبح وهو مستقيمٌ فى أربعة أشياء ، فهو يتقلب فى رضا الله: أولها : الثقة بالله ؛ ثم التوكُّل ؛ ثم الإخلاص ؛ ثم المعرفة ، والأشياء كلها تتم بالمعرفة.

TS. 93/4 (*Semi'tü ahmede'bni muhammedi'bni zekeriyyâ, yekùl: Semi'tü abda'llàhi'bni bekrini't-taberâniyye, kàle: Haddesenâ muhammedü'bnü ahmede'l-bağdâdiyyü, kàle: Haddesenâ abdu'llàhi'bnü sehlin, kàle: Semi'tü hàtemeni'l-esamme, yekùl*)

Bu şahıs, Ahmed ibn-i Muhammedi'bni Zekeriyyâ, bizim müellif Sülemî Hazretleri'ne söylemiş, demiş ki: "Ben Abdullah ibn-i Bekr et-Taberânî'den duydum." Taberânî'nin izahında da 399'da vefat ettiği bilgisi var. Bağdad'a gelip yerleşmiş, Şam'a dönmüş, şeyhlerinden bilgi almış filan diye bilgiler var. O da Muhammed ibn-i Ahmed el-Bağdâdî'den duymuş. O da Abdullah ibn-i Sehl bize söyledi demiş. O da "Ben Hâtem-i Esam'dan işitim ki, (*yekùlü*) şöyle diyordu. Hâtem-i Esam'ın sözü bu:

(*Men asbaha ve hüve müstakîmün fî erbaati eşyâ'*) "Şu dört konuda müstakîm olan bir kimse, müstakîm olarak sabaha erişen, güne başlayan bir kimse, dört konuda dürüst, doğru, dosdoğru olan bir kimse; (*fehüve yetekallebü fî rıda'llàh*) Allah'ın rızası içinde dönüyor demektir, Allah'ın rızasına mazhar olmuş demektir. Dalmıştır Allah'ın rızasına, Allah'ın rızasında yürüyor demektir."

Dört şeyi doğru olması lâzım:

1. (*Evvelühâ: Es-sikatü bi'llâh*) "Birincisi, Allah'a güvenmesi tam mı? Tam doğru mu?.. Yâni herkes, (*Tevekkeltü ale'llàh*) "Allah'a güveniyorum." diyor, "Allah'a dayandım, Allah'a güvendim diyor ama, gerçek mi, doğru mu bu? Gerçekten Allah'a dayanıyor mu? Bir: Allah'a güvenmesi... Yâni, (*es-sikatü bi'llah*) Allah'a güvenmek, itimat etmek demek. Allah'a itimadı tam mı?

Bu şey neden denir?.. Umumiyetle rızık konusunda olur bu. Neden?.. Akşam namazının birinci rekâtında okudum ki:

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ (الذاريات:٥٨)

(*İnna'llàhe hüve'r-rezzâku zü'l-kuvveti'l-metîn*) [Şüphesiz ki rızkı veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır.] (Zâriyât, 51/58) Allah-u Teàlâ Hazretleri Rezzâk-ı àlemdir. Yâni herkesin, senin benim, kurdun kuşun, her mahlûkun rızkını kim veriyor? Allah veriyor.

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ (الذاريات:٢٢)

(*Ve fi's-semâi rızkuküm ve mâ tûadûn*) [Semâda da rızkınız ve size va'dedilen başka şeyler vardır.] (Zâriyât, 51/22) Gökte yazılmış insanın rızkı, vaadedilmiş, gelecek.

Sonra:

وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ (الجمعة:١١)

(*Va'llàhu hayru'r-râzikîn*) [Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır.] (Cuma, 62/11) Rızıklandırıcı Allah, yâni rızkı veriyor...

Şimdi bu gibi ayetlerden dolayı, bir insanın rızk için endişe duymaması, elem çekmemesi lâzım. Allah bana rızkımı daha doğmadan, annemin karnındayken yazmış, takdir eylemiş diye güvenmesi lâzım!..

Bunun faydası ne?.. İnsan, Allah'a rızk konusunda özellikle güvendiği zaman, rızkını kazanmakta yanlış yollara sapmaz.

Sakin olur, helâlini taleb eder. "Nasıl olsa gelecek, helâlinden gelsin!" der. Yanlış, haram yola sapmaz. Zaten müslümandan da istenen budur. İnsanın rızkı bellidir, rızkı maksûmdur, taksim edilmiştir ve miktarı bellidir. (*Nasîbüke yusîbuke*) Senin nasibin senin eline isabet edecek, gelecek. Tam isabet, on ikiden. Cuvvv, bir vurdun mu, tamam nasibin senin avucuna gelecek. Şek, şüphe yok!

İşte bu duyguda oldu mu bir insan, o zaman harama, günaha, rüşvete, hırsızlığa, aldatmaya ve sâireye tevessül etmez. Hakikaten de öyle yürüdüğü zaman, kazancının bereketini görür, hayrını görür, hayatı hoş olur. Demek ki bu Allah'a güvenmesi tam olacak, bir.

2. (*Sümme't-tevekkül*) İkincisi: "Allah'a tevekkül edecek." (*Tevekkeltü ale'llàh*) diyecek, Allah'ı vekil edinecek, Allah'a dayanacak. Yâni karşılaştığı çeşitli güçlükler olur, müşkilat olur. Yapması gerekli olan işlerde korkuları olabilir; yapabilirim, yapamam, gücüm yeter yetmez... Allah'a tevekkül edecek. Allah yardım eder, evvelallah deyip, (*Tevekkeltü ale'llah*) diyecek. Bu sağlam olacak. İkincisi bu.

3. (*Sümme'l-ihlâs*) "Sonra niyeti ihlâslı olacak." İhlâs niyette olur. Niyeti halis ise, içinde başka bir katık yoksa niyetinin, katışık yoksa, karışık yoksa, hile yoksa, tamsa niyeti; ona ihlâslı derler. İhlâsının da tam olması lâzım!..

İhlâs nedir? Yaptığı her şeyi Allah rızası için yapma duygusudur. Sırf Allah rızası için. Başka bir maksat, başka bir art niyet karıştı mı, ihlâs yok demektir. Allah o ibadeti kabul etmez. Onun için ihlâs önemlidir.

Tasavvufta en önemli noktalardan birisi ihlâstır. İbadet yapıyoruz... Kabul olmasının şartı, ihlâstır. Namazın, orucun, haccın, zekâtın vs.nin kabul olma şartı, niyetin sırf Allah rızası için olmasıdır. Gösteriş için, şöhret için, itibar için, mevkî için, makam için, rey için, adam toplamak için bilmem ne... Olmaz!

4. Dördüncüsü: (*Sümme'l-ma'rifeh*) "Allah hakkındaki ma'rifetullahı, irfânı tam olacak, doğru olacak. Allah bilgisi, kendisinin Allah şuuru, Allah konusundaki ma'rifetullahı, irfânı

tam olması lâzım!"

Bu dört şey tamam olursa, öyle başlarsa insan güne, ertesi sabaha böyle çıkarsa; tamam, o Allah'ın rızasına gark olmuş, çırpınıyor, dolanıyor. Allah'ın rızasına, rızası ummanına batmış demektir.

Eh, bir saat olmuş. 94. sayfanın 5. paragrafında kalmış olduk. Ezanlar da okunuyor, ezanları dinleyelim!.. Ondan sonra sağ olursak, önümüzdeki haftalar geriye kalan kısımlara devam ederiz.

Ama bu çok yüksek şeyler istedi bizden. Yâni bunlar kolay değildir. Bunu yapacak babayiğit öyle kolay kolay bulunmaz. Özetleyecek olursak:

1. (*Es-sikatü bi'llâh*) Rızk konusunda Allah'a güvenecek.

2. (*Et-tevekkül*) Tevekkülü tam olacak Allah'a, Allah'a dayanacak, bir şeyden korkmayacak, evelallah diyecek, müteşebbis olacak, girişken olacak.

3. (*El-ihlâs*) Yaptığı her şeyi Allah rızası için yapacak.

4. (*El-ma'rifeh*) Allah bilgisi tam olacak, Allah'ı biliyor olacak.

Allah hepinizden razı olsun…

Fâtiha-i şerife mea'l-besmele!

31. 07. 1993 - İstanbul

14. HÀTEM-İ ESAM HAZRETLERİ (3)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn... Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn... Ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn. Emmâ ba'd...

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, rızası, ihsânı, ikrâmı üzerinize olsun...

Allah'ın sevgili kullarının, evliyâullahın hayatlarını toplamış olan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin *Tabakàtu's-Sùfiyye*'sinin 94. sayfasındayız. Hàtem-i Esam Hazretleri'yle ilgili bölümdeyiz. Geriye kalan kısmı okuyup tamamlamağa çalışacağız.

Dersimize başlamadan önce, evvelâ Peygamber SAS Efendimiz'in rûh-u pâkine hediye olsun diye; sonra onun mübarek âlinin, ashàbının, etbâının, ezvâcının, evlâdının ruhlarına hediye olsun diye; hàssaten Peygamber Efendimiz'in vazifesinin devamı olan makam-ı irşâdın sahipleri, Peygamber Efendimiz'in mânevî halifeleri, Ümmet-i Muhammed'in emanet edildiği emanetçiler olan mürşid-i kâmillerimizin, sâdât ve meşayih-ı turuk-u aliyyemizin; Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtazâ'dan hocamız, şeyhimiz Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar turuk-u aliyyelerimiz silsilelerinden gelmiş geçmiş, güzerân eylemiş sâdâtımızın, meşâyihimizin, hocalarımızın, üstadlarımızın; onlara bağlı olan halifelerin, derviş kardeşlerimizin;

Şu içinde oturup, tatlı tatlı dersler yaptığımız tekkenin bânîsi Selâmi Mustafa Efendi Hazretleri'nin ve civarda medfun bulunan şeyh Murad Efendi Hazretleri'nin, Haydar Baba Hazretleri'nin, Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin ruhları için;

Beldemizin medâr-ı iftihârı, enbiyâullahtan Yûşâ AS'ın; Peygamber Efendimiz'in ashàbından Hàlid ibn-i Zeyd Ebû Eyyüb el-Ensârî ve sair sahabe-i kirâm hazretlerinin ruhları için;

beldemizi fethetmiş olan Fatih Sultan Muhammed Han Hazretleri'nin ve mübarek ordusu mensubu fatihlerin, şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhları için;

Buraya gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan bütün ecdâd u ceddât, akraba u taallukàtının, ahbâb u yârân u ihvânının ruhları için; sâir mü'minîn ü mü'minât ve müslimîn ü müslimât kardeşlerimizin de, dereceleri üzere ruhlarına hediye olsun diye; ve biz yaşamakta olan kullar da Rabbimizin rızasına uygun ömür sürelim, ona mutî olarak yaşayalım, sevdiği kullardan olalım, dünya ve ahiret ve dinî konularda afiyet ehlinden olalım, iki cihanda saadete erelim diye, bir Fatiha, üç İhlâs-ı Şerif okuyup öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Allah'a Dayanan Kimse

Kàle ebû abdi'r-rahmân es-sülemî:

٥ -سمعت أبا علىٍّ ، سعيد بن أحمد ، البلخيَّ ، يقول: سمعت أبى ، يقول: سمعت محمد بن عبدٍ ، يقول: سمعت خلى محمد بن الليث ، يقول: سمعت حامداً اللفَّاف ، يقول: سمعت حاتماً الأصمَّ ، يقول: الواثق من رزقه ، من لا يفرح بالغنى ، ولا يهتمُّ بالفقر ، ولا يبالى أصبح فى عسرٍ أو يسرٍ.

TS. 94/5 (*Semi'tü ebâ aliyyin saîde'bne ahmede, el-belhiyye, yekùlü: Semi'tü ebî, yekùlü: Semi'tü muhammede'bne abdin, yekùlü: Semi'tü hàlî muhammede'bne'l-leysi, yekùlü: Semi'tü hàmideni'l-leffâfe, yekùlü: Semi'tü hàtemeni'l-esamme, yekùlü: El-vâsiku men razekahû, men lâ yefrahu bi'l-gınâ, ve lâ yehtemmü bi'l-fakr, ve lâ yubâlî asbaha fî usrin ev yüsrin.*)

"Ben Ebû Ali'den işittim." diyor müellifimiz Sülemî Hazretleri. Ebû Ali isimli zâtın ismi Said ibn-i Ahmed imiş, Belh şehrinden;

Mevlânâ'nın şehri yâni. O da babasından duymuş. O da Muhammed ibn-i Abd'den duymuş. O da dayısından duymuş. Dayısı Muhammed ibn-i Leys imiş. (*Kâne sikaten*) Güvenilir bir kimseymiş bu zât. Ramazan ayında vefat etmiş, 299 senesinde. O da Hâmid-i Leffaf'tan duymuş. O da Hâtem-i Esam'ın şöyle dediğini duymuş. Rivâyet zinciri bu. Hâtem-i Esam diyor ki:

(*El-vâsiku min rızkihî, men lâ yefrahu bi'l-gınâ, ve lâ yehtemmü bi'l-fakr, ve lâ yubâlî asbaha fî usrin ev yüsrin*)

El-vâsık, güvenen demek. *Vesika-vüsûk*; güvenmek masdarından, dayanmak. Güvenilen belgeye de, vesika diyoruz. (*El-vâsiku min rızkihî*) "Rızkından yana Allah'a güvenen..."; ya da benim ilk okuduğum gibi (*el-vâsiku men razekahû*) "Kendisine rızkı veren Allah'a tam güvenip dayanan kimse..." Öyle de okunabilir, böyle de okunabilir diye düşünüyorum. Yâni esas itibariyle konu: Bir kimse hakikaten Allah'a tevekkül ediyor mu, hakikaten Allah'a güveniyor mu, Allah'a itimadı tam mı, bağlılığı gerçek mi, sahte mi, hakiki mi, yalancı mı?.. Hakiki bağlılığı olan kimseyi tarif edecek şimdi. İster (*min rızkıhî*) desin, ister (*men razekahû*) diye okunsun, el-vâsık yâni (*el-vâsıku bi'llâhi's-samed*) Allah'a dayanan, Allah'a güvenen kimseyi tarif ediyor.

O nasıl bir kimsedir? (*Men lâ yefrahu bi'l-gınâ*) "Zenginlikle ferahlanmayan, (*ve lâ yehtemmü bi'l-fakr*) fakirlikten dolayı da gamlanmayan, üzülmeyen; (*ve lâ yubâlî asbaha fî usrin ev yüsrin*) sabahleyin kolaylık içinde mi kalktı, yoksa zorluk içinde mi; yâni kolaylıkta, bollukta, rahatlıkta bir hal içindeyken, o haldeyken mi sabahladı; yoksa darlıkta, açlıkta, yoksullukta, fakirlikte ihtiyaç halinde mi sabahladı, buna aldırmayan kimsedir."

Yâni, Allah'a hakiki güvenen kimsenin ana vasfı: Elinde bulunan veya bulunmayan duruma göre değişmeyen bir kişi oluşudur. Yâni Allah'ı seviyor, Allah'a dayanıyor, durumu ne olursa olsun...

Şimdi, bazı kimseler olduğunu Kur'an-ı Kerim bildiriyor. Meselâ:

فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ

(التوبة:٥٨)

(*Fein u'tù minhâ radû, ve in lem yu'tav minhâ izâ hüm yeshatûn*) (Tevbe, 9/58)

Yâni, Allah'ın Rasûlüllah'a nasib ettiği, eline geçirdiği şeyleri Rasûlüllah Efendimiz tasadduk ederdi. Verirdi fakirlere, tevzî ederdi, taksim ederdi. Ganimet olsun, sadaka olsun, zekât olsun, hayır olsun, onu depo etmezdi. Sabah eline geleni, biliyoruz ki, akşama bırakmaz, dağıtırdı. Akşam eline geleni sabaha bırakmaz, hemen tevzî eder, dağıtırdı. İhtiyaç sahiplerine hemen ulaştırırdı.

Tabii bazen bir fakire verir, öteki gelen maldan ona vermeyip de başkasına da verebilir. Herkese her zaman ille al diye, vereceğim diye bir şey de yok. Değişik kimselere verebilir. Şimdi bu ayet-i kerimede, bazı insanların durumu anlatılıyor:

(*Fein u'tù minhâ radû*) "Gelen varlıklardan, mallardan, sadakalardan, zekâtlardan, ganimetlerden kendilerine verilirse; tamam, iyi, memnun olurlar, râzı olurlar, hoşnut olurlar, rahat olurlar. (*Ve in lem yu'tav minhâ*) Ama o taksimde kendilerine bir şey verilmezse bu sefer, (*izâ hüm yeshatûn*) o zaman sinirlenirler, kızarlar."

Yâni böyle olmaması lâzım! Bu nâmertlerin sıfatıdır. Mert insan, hakikaten bağlı olan insan, hakikaten seven insan böyle olmaz. Seven insan, bağlı olan insan, ufak tefek değişikliklerden, şartların ve hallerin ve durumların değişmesinden dolayı sendelemez, bocalamaz, şaşırmaz, gevşemez, imtihanı kaybetmez.

Geçen gün birisini anlatıyor yanımızda arabada birisi. Diyor ki: "Bu iyi insandır, hoş insandır, beş vakit namaz kılar, sesi de güzeldir..." Tamam. "Camide güzel ezan da okur, salâ da verir, hoş bir insandır... Hakikaten dindar bir ailedendir de."

Ama bir macerasını anlatıyor:

"Yalnız bunun bir acaip durumları vardır. Bir keresinde kuzu beslemiş, çok beslemiş, kıymetli kuzusu. Kurbanda satarken de

çok para istemiş, satamamış. Çok uğraşmış satmak için ama, %50 fazla, zamlı istediği için satamamış malını. Yâni kimse gelip de almamış o parayı verip de. O da satılmadı benim malım diye, kızgınlığından bayram namazına gelmemiş."

Sen ister bayram namazına gel, ister gelme!.. İster namaz kıl, ister kılma!.. İster müslüman ol, ister olma!.. Yâni kime kızıyorsun?.. Yâni sen kâfir olsan, zarar kendine. Mü'min olsan, kâr kendine. Allah'a kızmak olur mu? Hâşâ sümme hâşâ!.. Allah imtihan ediyor işte. Yâni sen de çok isteme, gözü aç olma, tok gözlü ol sen de...

Adam tabii onu anlayacak durumda değil. İşi olmayınca bu sefer camiye de gelmemiş, namaza da gelmemiş. Yâni insanların durumları böyle acaip olabiliyor.

Tabii derviş, sûfî öyle değildir. Sûfî mert insandır. Sûfi olağanüstü insandır. Sûfi kahraman insandır. Sûfi efsânevî insandır, destan gibi insandır. Onun için sûfî zenginlikten sevinmez, zenginlikle sevinmez. Zenginlik olmasa da sevinir, Allah vermese de sevinir. Fakirlikten de üzülmez. İster zengin olsun, ister fakir olsun...

Çünkü, aslında Allah-u Teâlâ Hazretleri'ni birçok kimse tam tanımıyor. Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin Esmâ-i Hüsnâsında sayıyoruz: Ganiy, Muğnî, Mu'ti, Mâni', Dâr, Nafi'... Sayıyoruz yâni. Ganiy ne demek? Zengin. Yâni ganiy demek hem zengin demek, hem müstağnî demek. Yâni âlemlere ihtiyacı yok, mahlûkata ihtiyacı yok. İster ibadet etsinler, ister etmesinler. Muğnî; zengin edici. Yâni hem zengin ediyor, hem Mu'tî, verici, Mâni', men edici, vermeyici... Hem Nâfi', fayda verici; Dâr zarar verici. Hem Muhyî, yaşatıcı, hem Mümît öldürücü.

Şimdi, millet iki tarafı anlayamıyor. Bir tarafı anlıyor da, kendisine gelen tarafı anlıyor, işine gelen tarafı anlıyor, işine gelmeyen tarafı anlamıyor. Yâni sana nimet geldiği zaman nimeti veren kim? Allah...

Çocuğun oldu, mâşâallah, iyi. Para kazandın, iyi, mâşâallah... İyi bir işe girdin, mâşâallah... Kazancın tıkırında, sıhhatin

yerinde, mâşâallah... Bunları veren kim?.. Allah.

Memnun musun? El-hamdü lillâh, çok şükür, memnunum. Pekiyi hastalık gelince, fakirlik gelince, yokluk gelince, işten çıkınca, çocuğu ölünce, ne olacak? O zaman bir karış surat, abuk sabuk söz…

Var böyle, bildiğim kimse var. Talebelerimden var. Allah bir çocuk verdi, gül yaprağı gibi, çok güzel. Yâni ben o kadar güzel bebek az gördüm. Bebekken o kadar güzel, hakikaten çok güzeldi. Ama bir iki hafta içinde aldı, verdiği bebeği aldı. Annesi oynattı, yâni İslâmî şuurunu oynattı. Normal şuuru yerinde de, yâni delirmedi ama dini bakımdan divâneleşti… Başladı abuk sabuk, yalan yanlış konuşmağa, Allah'a âsi olacak sözler söylemeğe. Neden? Sevgili yavrusunu aldı Allah diye.

E verdiği gün sevinmemiş miydi? Çok sevinmişti. Hepimiz, herkes memnun olmuştu. Yâni herkes güldü, oynadı, memnun oldu. Ama aldığı zaman; ooo, barut gibi, biber gibi, ağzından çıkanı kulağı duymuyor. Böyle şey olmaz!.. Derviş öyle insan değil. Öyle namertlik etmez.

Yâni, derviş olan kimse Allah'a rızkı bakımından, kendisini rızıklandıran Allah'a güveni tam olan kimse, zenginlikle sevinmez, gururlanmaz, zenginliğe itimad etmez. Bu zenginlik gidebilir. Zenginlik mühim değil, Allah'a dayanır.

Fakirlikten de üzülmez, korkmaz. Çünkü fakirliği giderecek olan da Allah'tır, Allah'ın rızkı bol... Yâni yanında yok ama, "Olsun, benim dayandığım Rabbimin rızkı bol." der, oradan da tasaya düşmez. Çünkü imanı sağlam.

Sonra darlıkta mı sabahladı, genişlikte mi sabahladı, ona da aldırmaz. Yâni sabahleyin elinde yiyecek, içecek mal mülk para pul var mı, yok mu ona da aldırmaz. İşte gerçek güven bu. Hakikaten güveniyorsan Allah verir, lütfeder. Rızkımızı elbette verecek diye rızkı konusunda Allah'a dayanan insanın tavrı bu olur diyor Hâtem-i Esam…

Tabii bilen insan yaptığı şeyi der, yapmadığı şeyi demez. Hele

hele bir mutasavvıf, yapmadığı şey katiyyen söylemez. Gerçek mutasavvıf yapabildiği şeyleri söyler. Demek ki böyle bir kimse Hâtem-i Esam Hazretleri.

Benim bildiğim bir menkabesi, eğer ileride gelmezse, onu anlatmak istiyorum. Çok sevdiğim büyüklerimizden birisi bu.

b. İhlâs ve Ma'rifet

٦ - وبإسناده ، قال حاتمٌ: يعرف الإخلاص بالاستقامة ، والاستقامة بالرجاء ، والرجاء بالإرادة ، والإرادة بالمعرفة.

TS. 94/6 (*Ve bi-isnâdihî, kàle hâtemü*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Ebû Abdirrahmân es-Sülemî RA'e gelen habere göre şöyle buyurmuş Hàtem-i Esam Efendimiz: (*Yu'rafu'l-ihlâsu bi'l-istikàmeh, ve'l-istikàmetü bi'r-recâ', ver'recâu bi'-irâdeh, ve'l-irâdetü bi'l-ma'rifeh.*)

Buyurmuş ki: "İhlâs, istikametle bilinir, istikametinden bilinir insanın…" Yâni istikamet, yön mânâsına değil; müstakîmü'l-hal olması, doğru halli olması, doğru yolda yürüyen insan olması. Bir insanın ihlâsı, doğru yolda yürüyüşünden belli olur. Yamuk gidiyorsa, günah işliyorsa demek ki ihlâslı değil... Müstakîm ise, sırât-ı müstakîmde yürüyen, hâli müstakîm, sözü müstakîm, işi müstakîm kimseyse, o ihlâslı demektir. İhlâs müstakîmü'l-hal olmakla anlaşılır, bir.

(*Ve'l-istikàmetü bi'r-recâ'*) "Müstakîmü'l-hal olmak da Allah'a ümidi olmakla olur. İnsan, Allah'a ümidi olduğu zaman, recâ sahibi..." Havf ve recâ, korku ve ümit. "Allah'a recâsı, ümidi olan, umudu olan, Allah'ın lütfuna umudu olan kimsede olur. (*Ve'r-recâu bi'-irâdeh*) Umut da müridlikle olur, istemekle olur. (*Ve'l-irâdetü bi'l-ma'rifeh*) Ve irade de, istemek de ma'rifetullaha ermekle olur."

Tabii, her birisine ayrıca bir uzun boylu izahat vermek gerekecek. *Ma'rifetullah*, Allah'ı bilmek demek. Yâni birçok kimse

o ma'rifetullaha, o irfâna, o arifliğe ermiş değil. Müslüman ama, àrif seviyesine çıkmış değil. Ham, kaba, eksik, kusurlu, cahil, gafil... Yâni tam àrif değil. Eğer bir insan arif ise, o zaman onun iradesi de, müridliği de yâni Allah'ı istemesi, Allah'a vuslatı, arzu etmesini de sağlam olur, tam olur arif olunca...

Ondan sonra Allah'ı istemesi, Allah yoluna girmesi, ona kavuşma azmi tamam olunca, o zaman ümidi de tamam olur, hasıl olur. Ümidi hasıl olduğu zaman da, Allah'a karşı beslediği o umutla müstakîmü'l-hal hal olur. Müstakîmü'l-hal sahibi olunca da, ihlâslı olur.

"İhlâs, istikametle bilinir. İstikamet recâ ile bilinir. Recâ iradeyle bilinir, irade de ma'rifetle bilinir." Tabii çetin bir söz bu... Bunun anlatılması Allahu a'lem, bu tarzda... Birbirleriyle alâkalı kavramlardır bunlar. Bunlar böyle olursa, bu sıra ile birbirine tevlid ederek, ortaya koyarak bu sonuca ulaşır.

Demek ki, insanın doğrudan doğruya ihlâslı bir kimse olabilmesi kolay olmuyor. O ihlâs denilen güzel sıfata ki bütün amellerin kabul olmasının şartıdır ihlâs. Allah, ihlâssız ameli kabul etmiyor diye biliyoruz. İhlâssız namazı kabul etmiyor, ihlâssız orucu kabul etmiyor, ihlâssız haccı kabul etmiyor, sadakayı kabul etmiyor.

İhlâsın çok önemli olduğunu biliyoruz. Ama, bu ihlâsın elde edilmesinin şekli şemâili kolay değil. Tâ şeyden başlıyor: İlk önce insan iyice bir ârif olacak, irfâna erecek... Ondan sonra o irfânıyla, ma'rifetullahla Allah'a kavuşma, aşkı, şevki, iradesi, isteği kendisinde belirecek... O belirince Allah'a umûdu olan, şevki olan bir kimse olacak. O şevk kendisine, Allah'a karşı âsî olmama durumunu sağlayacak, daima mutî kul olma durumunu sağlayacak. Ondan sonra da her yaptığı şeyi o duygularla, ihlâsla yapan bir kimse olacak, ibadetleri makbul olacak.

c. Sözde ve Amelde Doğruluk

٧ -وبه قال حاتمٌ: لكل قولٍ صدقٌ ، ولكل صدقٍ فعلٌ ، ولكل فعلٍ صبرٌ ، ولكل صبرٍ حسبةٌ ، ولكل حسبةٌ إرادةٌ ، ولكل إرادةٍ أثرةٌ.

TS. 94/7 (*Ve bihî kàle hàtemün*) Hàtem, noktasız ha ile. Yâni hı ile değil. (*Ve bihî kàle hàtemün*) Hàtem-i Esam Hazretleri yine aynı rivayetten, aynı kanaldan, aynı şahıslardan nakledildiğine göre şöyle de buyurmuş: (*Li-külli kavlin sıdkun, ve li-külli sıdkın fi'lün, ve li-külli fi'lin sabrun, ve li-külli sabrin hisbetün, ve li-külli hisbetin irâdetün, ve li-külli irâdetin eseretün.*)

Burada da bir sıralama yaptı, bir önceki sözü gibi Hâtem-i Esam Hazretleri. Allahu a'lem şöyle buyuruyor:

(*Li-külli kavlin sıdkun*) "Her sözün doğruluğu vardır, doğru oluşu vardır." Tabii, her sözün doğru olmadığını biz biliyoruz. Bazı sözler yalan, yalancıların sözleri yalandır ama, her sözün doğru olması gerekir. Yâni, o sözün doğru olmasını isbat edecek bir durumun olması lazımdır. Sözün doğru olması gerekir, her sözde bir doğruluk aranır diyelim.

(*Ve li-külli sıdkın fi'lün*) "Her bir doğruluğun da, lafla doğruluk olmaz, fiiliyâtta olması lâzım!" Söz doğru olacak. Her doğruluğun da bir fiiliyâtı vardır. Yâni lafta, nazariyatta, ütopik olarak, fikirde değil de, fiiliyatta görünen bir şey olması lazımdır.

(*Ve li-külli fi'lin sabrun*) "Her bir fiilin de yapılması kolay değildir, meşakkatlidir. Çünkü fiildir, sembolik değildir, bir hareket, bir faaliyettir. O da enerji ister, enerji de sabırla hasıl olur." Demek ki insan sabırlı olacak ki, bir şeyler yapabilsin. Yaptığı şey doğru olacak. Doğru olduğu zaman da, sözü tahakkuk etmiş olacak. Yâni adam palavracı değil, tamam, söylediği gibi bir insan olduğu öyle anlaşılacak.

(*Ve li-külli sabrin hisbetün*) "Her sabrın Allah tarafından bir mükâfâtı vardır." İnsan o sabrı niye tutuyor, niye çekiyor, niye tahammül ediyor? Allah'tan sevap umduğu için. Niye oruç tutuyoruz akşama kadar? Niye cihada gidiyoruz? Niye yaralanıyoruz? Niye ölümü göze alıyoruz? Niye birtakım

fedâkârlıklarda bulunuyoruz? Yâni, her sabrın Allah'tan beklenen bir mükâfat tarafı var da, onun için sabrediliyor.

(*Ve li-külli hisbetin irâdetün*) "Allah'tan her sevap ummanın da bir isteme, isteklilik durumu vardır. İsteyerek olur bu. Tesadüfen olursa olmaz." Tesadüfen şöyle oluverdi... Onun sevabı olmaz. Kendisi isteyecek, o mihneti yüklenecek, düşünmüş, taşınmış, kararı vermiş, tamam. Ben oruç tutacağım diyor. Düşünmüş, kararı vermiş, ben cihada gideceğim diyor. Yâni iradeyle olur, düşünme sonunda olur.

(*Ve li-külli irâdetin eseretün*) "Her istek, tefekkür, düşünme, kararın da bir tesiri vardır, o karar ondan olmuştur." Allahu a'lem, burada kesiyor sözü ama, o tesir de gene Allah'tandır tabii. Yâni Allah nasib etmese, insan iyiliği düşünemez bile.

وَمَا تَشَاءُونَ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ (التكوير: ٢٩)

(*Ve mâ teşâûne illâ en yeşâa'llàh*) "Allah istemese, bir şeyi istemek bile elinizden gelmez." (Tekvîr, 81/29) Biz, içimizden bir şey istedik, her istediğimizi yapıyoruz sanıyoruz ama, Allah istemese, o istek bile insanın içinde hasıl olmaz. Yine her şey Allah'tan oluyor.

Tabii bu sözden anladığımız nedir, şöyle özetlemek gerekirse: İnsanın sözü doğru olmalı... Doğruluk da lafta kalmamalı, fiiliyâtta olmalı... Fiiliyâtı yaparken de tabii sabır gerekecek, sabırla olur böyle sevaplı işler, sabır sahibi olmalı... Her bir sabrın da sonunda Allah tarafından bir mükâfâtı vardır. O mükâfâtı düşünmek de bir irade sonunda hasıl olur. O da içinde, Allah'ın verdiği bir aşkla, şevkle, bir tesirle meydana gelen bir şeydir.

Allah gönüllerimize hayırları ilham eylesin... Ve her yaptığımız işi, Allah'tan mükâfat bekleyerek yapacak şuura erdirsin... İyi olarak kararlaştırdığımız şeyleri de meşakkatine katlanarak, ıhlayarak, sıkılarak yapacak bir sabır metaneti de versin... Ve hayırlı fiilleri böylece yapabilelim, tamamlayabilelim... Ve bu şekilde iyi bir müslüman olmak nasib olsun cümlemize...

d. Taatin ve Ma'sıyetin Kaynağı

٨ -وبإسناده ، قال حاتمٌ: أصل الطاعة ثلاثة أشياء: الخوف ، و الرجاء ، والحبُّ. وأصل معصية ثلاثة أشياء: الكبر ، والحرص ، والحسد.

TS. 95/8 (*Ve bi-isnâdihî kàle hàtemün*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Hàtem-i Esam buyurdu ki: (*Aslu't-tàati selâsetü eşyâe: El-havfu, ve'r-recâu, ve'l-habbu. Ve aslu'l-ma'siyeti selâsetü eşyâe; el-kibrü, ve'l-hırsu, ve'l-hasedü.*)

Hàtem-i Esam Hazretleri, tecrübesine dayanarak buyuruyor ki:

(*Aslu't-taati selâsetü eşyâ'*) "Mutî kul olmanın, Allah'a itaat eden, ibadet ehli bir kul olmanın üç menbaı vardır, üç kökü, esası vardır. Ondan insan mutî kul olur."

Tabii, mutî kul olamamanın zıddı nedir? Asî kul olmaktır. Taatin karşılığı nedir? Ma'sıyettir. İnsan ya Allah'a mutî bir kuldur; söz dinleyen, laf anlayan, itaatli bir kuldur; ya da asî bir kuldur. İki gruptan birisine girecek her insan... Şimdi itaatkârlığın aslı üç sebeptendir. Bu üç sebep, üç asıl, üç kök, üç kaynak: Bir: Havf... İki: Recâ'... Üç: Hub… Havf-u recâ ve hubdur.

Havf ne demek? Allah'tan korkmak demek. İnsan niye Allah'a karşı mutî olur? Korkuyor da ondan. Cezasını çekecek. İkàb-ı elîme uğramamak için, Allah'ın gazâbına düçâr olmamak için... Hatta biz, adam, olmadık bir şey yapıyorsa "Allah'tan kork be herif!" deriz. Yâni, "Allah'tan kormuyor musun, nasıl bu yetimin malını yedin? Nasıl bu zulmü yaptın? Nasıl bu edepsizliği yapabiliyorsun? Hiç korkun yok mu Allah'tan?.." Yâni korku, insanları Allah'a mutî hale getirebiliyor, bir sebep bu.

İkinci sebep: (*Ve'r-reca'*) Ümid de insanı Allah'a mutî eder. Ama meselâ niye kalkıyorsun, geceleyin namaz kılıyorsun? Eh Allah geceleyin yapılan duaları kabul edermiş, büyük mükâfat

verirmiş vs. filan... İşte şöyle şöyle yapanlara Allah-u Teàlâ Hazretleri cennette şöyle şöyle köşkler ikram edecek. Zulmedenleri affedenlere Allah, —geçen hafta derste geçti— (ve'l-âfîne ani'n-nâs) insanları affedenlere cennette mükellef köşkler ihsân edecek. Eh, o köşkleri almak istemez misin?.. Herkes ister. Hah, işte o istek, o ümit, o da insanı mutî yapıyor. Bazen korku, bazen ümit...

Bir de üçüncüsü: (*Ve'l-hubb*) Bir de ne korku, ne ümit; sevgi yaptırır. Bu da en yüksek derecesidir. Yâni Tasavvufta ibadetleri, taatleri sevgiyle yapmak, sevgiden dolayı yapmak… Sevgi ne, hub ne? *Hubbullah*, Allah sevgisi… Allah sevgisinden dolayı yapmak şuurun en yüksek derecesidir.

Neden böyle yapıyorsun? Neden böyle yapmıyorsun? Allah'ı seviyorum, her şey hoşuma gidiyor, takdiri de hoşuma gidiyor, emri de hoşuma gidiyor, yasağı da hoşuma gidiyor, ondan böyle yapıyorum. Ne mükâfat, ne ceza, ne cennet, ne cehennem... Ama Allah'ı seviyor. Allah buyurdu, bir harfi için canını vermeğe râzı... Sevgiden.

Bunun Kur'an-ı Kerim'de delili var mı? Var... Meselâ: İki ayet-i kerimede geçiyor ki, birisi Kehf Sûresi'nde:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ
وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ، تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا
قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا (الكهف: ٢٨)

(*Va'sbir nefseke mea'llezîne yed'ûne rabbehüm bi'l-gadâti ve'l-aşiyyi yürîdûne vechehû ve lâ ta'dü aynâke anhüm, türîdü zînete'l-hayâti'd-dünyâ ve lâ tutı' men ağfelnâ kalbehû an zikrinâ ve'ttebea hevâhu ve kâne emruhû furutâ.*) [Sabah akşam Rablerine, onun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et! Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme! Kalbini

bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme!] (Kehf, 18/28)

(*Va'sbir nefseke mea'llezîne yed'ûne rabbehüm bi'l-gadâti ve'l-aşiyyi*) "Sabah akşam Rabbine dua eden kimseler, (*yurîdûne vechehû*) Allah'ın vech-i pâkini istiyor, zâtını istiyor yâni Allah àşıkı; onların yanında ol!" diyor Allah-u Teàlâ Hazretleri. Peygamberimiz'e tavsiyesi: "Onların yanında ol, onlarla beraber ol, onlarla beraber sabret, onların grubunda olarak bulun!" diyor.

Demek ki, sahabe içinde sırf Allah'ın zâtını sevip, sırf Allah'ın zât-ı pâki, vech-i pâki aşkına bütün işlerini öyle yapan insanlar varmış.

Sonra bir başka ayet-i kerimede daha geçiyor:

وَلَا تَطْرُدْ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ

(الأنعام:٥٢)

(*Ve lâ tadrudi'llezîne yed'ùne rabbehüm bi'l-gadâti ve'l-aşiyyi yürîdûne vechehû.*) "Gece gündüz Allah'a dua edip, onun vech-i pâkini isteyen insanları fakir diye, yoksul diye, hırpânî diye huzurundan kovma!" (En'am, 6/52) diye yine onları medhediyor Kur'an-ı Kerim'de Allah-u Teàlâ Hazretleri… Ashâb-ı Suffe'nin bir kısmı bu hitâba mazhar kimselerdi.

Demek ki aşkullah, muhabbetullah galebe çalmış, yaptığı şeyi ondan yapıyor. Yâni kendi iradesini yok etmiş, yok. Yâni bir şeyi istediğinden, istemediğinden, sevdiğinden, korktuğundan filan yapmıyor, sırf Allah için yapıyor. Allah emrettiği için, Allah sevgisinden, aşkullahtan, muhabbetullahtan yapıyor. Cennet ümidinden, cehennem korkusundan filan değil. Bu da bir derece.

Demek ki ibadetlerin, taatlerin kaynağı üçtür, en yükseği de bu sevgidir. O sevgi nasıl hasıl olur insanın içinde? O da zikrullahla hasıl oluyor. Bu işin ısıtıcısı zikrullah... Zikrullahı çeke çeke insanın o zaman aşk-u şevki ısınıyor, gönlü kaynıyor; o zaman galeyâna geliyor, cûşa geliyor, aşık-ı sâdık oluyor. Zikri

yapmayanda o hal olmuyor.

Onun için, kırk deve yükü kitap okusa, ezberlese alimde bu muhabbet olmuyor. Ama eli tesbihli bir derviş, alimallah cihanı kasıp kavuruyor. Yâni aşık-ı sadığın hali başka oluyor.

Bir de şey diyorlar şimdi:

"—Boş ver dervişliği, tasavvufu; kitap okumana bak!"

E dervişler kitap okumuyor mu?.. Dervişlerde ulûm-u şer'iyye yok mu? Sen bu adamların, bu mübâreklerin bildiği ulûm-u şer'iyyenin yüzde birini biliyor musun?

Onlar hepsini denemişler. Bak nasıl hulâsasını söylüyor. Niye bu kitabı okuyoruz biz? Bu şahıslar bu tarzda ömür sürmüşler, onların bir sözü bir ömrün tecrübesini aksettiriyor. İtaatin üç tane kaynağı var. Ya korku, ya ümit, ya da aşkullah… Kısaca tarif ediyor, bitiriyor işi. Tabii o Kur'an-ı Kerim'i okumuş, ayetleri didik didik tefekkürüyle ditmiş, derinliklerine dalmış, hadis-i şerifleri okumuş, ondan sonra bu sonuçları çıkartmış. Yâni sadece sen misin şeriate ait kitapların önemini anlayan?

(*Ve aslu'l-ma'siyeti selâsetü eşyâe*) "Ma'siyetin kökleri, kaynağı da üç tanedir." Asıl, kök demek. Meselâ ağacın köküne *asıl* derler, *aslu'ş-şecereh*. Dallarına da *fer'* derler. *Fürû'* dallar demek. Yâni günahın da kökü üç tane. Üç kaynaktan günah çıkıyor:

Birisi: (*El-kibr*) "Burnu büyük olmak, kibirli, mütekebbir olmak." İkincisi: (*Ve'l-hırs*) "Tamahkâr olmak, haris olmak, muhteris olmak." Üçüncüsü: (*Hased*) "Kıskanıcı olmak." Bu üçünden kaynar çıkar günahlar.

Birincisi: Kibir. "Kalbinde zerre kadar kibir olan insan cennete girmeyecek." buyuruyor Peygamber Efendimiz. Kibir nedir? Hakkı inadına kabul etmemek. Anladığı halde hak olduğunu, doğru olduğunu; onuruna yedirip de "Evet, sen haklısın!" diyemiyor, inad ediyor. Yâni hakkı bildiği halde inadına kabul etmemek, onuruna yedirememek dediğimiz şey yâni. İşte o kibirdir.

Günahları, pek çok günahı, o onuruna yedirememek yaptırtır insana:

"—Ne yapayım öyle yapacaktım ama, onuruma yedirемedim."

“—Ne yapayım, herkesin içinde namaz kılacaktım ama onuruma yediremedim.”

“—Özür dileyecektim ama onuruma yediremedim.”

Yedireme bakalım. Hadi bakalım yedireme… İşte günahların bir kısmı oradan çıkıyor.

İkincisi de hırs... Muhteris adam, ihtiraslı adam. Yâni deveyi bulsa, hamuduyla beraber, üstündeki semerini indirmeden lup diye yutuyor. Daha versen, onu da yiyecek. Yüz tane deve versen, onu da yutacak. Biraz da şu kardeşin yesin… Yok, o böyle dünyayı yemek için böyle... Hırsı var, tabii birçok günahlara insanı sürükler bu hırs, bu ihtiras, bu muhterislik insanı, o şiddetli arzular, şiddetli arzular insanı günahlara sürükler iki.

Üçüncüsü de hasettir, kıskançlık duygusudur. Yönünü kestirtir, arabasına sabotaj yaptırtır, tarlasını, harmanını yaktırtır. Haset her şeyi yaptırtır insana. O da kuvvetli, kötü bir duygu. Karşı tarafındaki insanın elindeki nimeti kıskanıyor.

“—E sana da vereyim ey kulum!”

“—Yok, o onun elinden gitsin, daha iyi... Bana vermesen bile onun elinden gitsin!”

Hasetçi böyle. Yâni hasetçinin ana duygusu nedir? Ana duygusu: Senin elindeki nimetin gitmesini istemesidir.

“—Yâ Rabbi bunda bu nimet var, ona vermişsin, ben de isterim.”

Çocuk da:

“—Anne ona vermişsin şekerden, çikolatadan, ben de isterim.”

“—Tamam, al sana da...”

“—Yâ Rabbi şu kuluna şu nimeti vermişsin, fazl u kereminden bana da ver!”

Ha, o olabilir. Ama:

“—Yâ Rabbi al o nimeti elinden, gitsin onun elinden.”

“—E ne olacak?..”

“—Tahammül edemiyorum, kıskanıyorum...”

Meşhur hikâyesi var, her zaman anlatıyoruz: İki komşu,

birisinin eşeği var. Odunu eşeğe yükleyip, dağdan öyle getiriyor. Ötekisinin eşeği yok, sırtında getiriyor odunu. İpi atıyor, odunu öyle getiriyor. Sırtı yara olmuş, acıyormuş böyle taşımaktan. İşte ötekisinin eşeği olduğunu da kıskanıyor filan. Kendisinin de bir eşeği olsun diye de istiyor cân-ı gönülden. Rüyasında bir ihtiyar görmüş, ona demiş ki:

"—Evet, Allah sana eşek verecek ama şöyle dua et: 'Yâ Rabbi sen komşuma iki eşek ver, bana bir tane kâfî.' de. Yâni, sen eşek isterken komşuna bir tane daha iste."

O rüyada demiş ki:

"—Olmaz olmaz olmaz! Vaz geçtim. Ben zaten onun bir eşeğine tahammül edemiyorum, ikisine hiç tahammül edemem."

"—Yahu bak sana da bir eşek verecek Allah. Sen bu tarladan sırtında değil, artık onun sayesinde taşıyacaksın."

"—Hayır."

Yâni onun olmasın diye istiyor. Onun için, Şeyh Sâdî diyor ki:

همگنان را راضی کردم ، مگر حسود را ؛
که راضی نمی شود ، الاّ به زوال نعمت من

(*Hemginan ra râzî kerdem*) "Hayatta ustalık yaptım, basîret gösterdim, dikkat ettim, herkesin gönlünü aldım, herkesi memnun ettim; (*meger hasûd râ*) hasetçi müstesnâ, onu memnun edemedim." diyor.

Neden? (*Ki râzî nemî şûd, illâ be-zevâli ni'met-i men*) "Çünkü o eldeki nimetin, benim elimdeki nimetin gitmesinden rahatlıyor, onun gitmesini istiyor." Onu memnun etmek mümkün değil...

Yâni, onun keyfi için de ben evimi yakayım mı, harmanımı yakayım mı?.. Allah vermiş, çok şükür, el-hamdü lillah... Hayır, o senin elindeki gitsin diye istediğinden, ona artık harmanından bir çuval buğday da versen, hediye de sunsan, bir türlü râzı olmuyor.

İşte bütün günahların aslı bu üç ana duygudur diye söylemiş. Dikkat edelim, içimizde bu kötü duygular olmasın...

Abdülaziz Efendi Rh. A, derviş olan bir kardeşimize demiş ki:

"—Dargınlarla barış, kul haklarını öde, kazaya kalmış namazlarını kıl." filan, böyle tavsiyelerde bulunmuş.

Bir müddet sonra:

"—Nasılsın bakalım, çalışmaları yapıyor musun?"

"—Evet..." demiş.

"—Tesbihlerini çekiyor musun?"

"—Evet çekiyorum."

"—Namazlarını ödüyor musun?"

"—Evet ödüyorum. Ama dargınlarla barışmak izzet-i nefsime çok dokunuyor." demiş.

Hani gidiyor, kendisi barışıyor. Darılmış, darıldığı insanla gidip barışmak. O izzet-i nefsime çok dokunuyor deyince, Hoca kaşlarını çatmış:

"—A evlâdım, nefsin izzeti mi olurmuş, sürtsün burnu yerde... İzzet-i nefs ne demek? Sen Allah'ın sevdiği şeyi yap! Nefsin izzeti mi olur? Nefsini ayaklar altına al, git, hayırlı olan şeyi yap! Dargınlık haram..."

Böyle söylemiş. Yâni çok güzel bir misal…

İzzet-i Nefis, izzet-i nefis... Onuruma dokundu, onuruma dokundu... Hep bu sözler dolaşır ağızlarda…

e. Mü'minin ve Münafığın Özellikleri

٩ - وبإسناده ، قال حاتمٌ: المنافق ما أخذ من الدنيا يأخذ بالحرص ، و يمنع بالشَّكِّ ، و ينفق بالرياء . و المؤمن يأخذ بالخوف ، ويمسك بالسنة ، وينفق لله خالصًا في الطاعة.

TS. 95/9 (*Ve bi-isnâdihî kàle hàtemün*) Yine aynı rivâyet

zinciriyle, Hàtem-i Esam buyurdu ki: (*El-münâfiku mâ ehaze mine'd-dünyâ ye'huzu bi'l-hırs, ve yemneu bi'ş-şek, ve yünfiku bi'r-riyâ'. Ve'l-mü'minü ye'huzü bi'l-havf, ve yümsikü bi's-sünneh, ve yünfiku li'llâhi hàlisan fi't-tàah.*)

Hàtem-i Esam'ın bir güzel sözü daha bu. Buyuruyor ki:

(*El-münâfiku mâ ehaze mine'd-dünyâ ye'huzu bi'l-hırs*) "Münafık, dünyalıktan bir şey aldığı zaman eline..." Dünyalık ne? Para pul, zenginlik, mevkii, makam vs... Dünyalıktan bir şey eline aldığı zaman, (*ye'huzu bi'l-hırs*) hırs ile alır. Sımsıkı böyle, hırs ile tutar. (*Ve yemneu bi'ş-şek*) Ve şek ve şüphe ile kimseye vermez o nimeti, tutar, men eder."

Neden şek ediyor? Allah'ın verene daha fazla vereceğine itimadı yok. Halbuki Peygamber SAS Efendimiz yeminle söylemiş ki:[39]

وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ، لاَ يَنْقُصُ مَالٌ مِنْ صَدَقَةٍ

(حم. عبد الرحمن بن عوف)

(*Vellezî nefsü muhammedin bi-yedihî*) "Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin olsun ki, (*lâ yenkusu mâlün min sadakatin*) zekât vermekten, sadaka vermekten mal azalmaz!" Yâni, Allah daha fazlasını verir, daha da zenginleştirir, bereketini verir.

Hayır yapmakla mal azalmaz! Hayır yapan daha çok fazlasını bulur. Mutlaka bulur.

Ama münafığın şekki var, tereddüdü var; onun için vermez. Eline bir geçti mi, hırsla tutar dünyalığı… E ver biraz da sağa

---

[39] Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.193, no:1674; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.II, s.159, no:849; Bezzâr, *Müsned*, c.I, s.187, no:1033; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.83, no:159; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.IV, s.362, no:7043; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb,* c.II, s.5, no:771; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.V, s.131; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.VIII, s.366, no:2238; Abdurrahman ibn-i Avf RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VI, s.575, no:16983; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.195, no:2254; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XXXII, s.275, no:35240.

sola... "Ya kalmazsa, ya gerisi gelmezse, ya gittikten sonra gelmezse?" diye düşünür. Şekki var, vermez.

Münafık dünyalığı eline aldığı zaman hırsla sarılır, alır. Ve yenisinin gelmesinde tereddüdü olduğundan, o eline geçenle hayır hasenât yapmaz.

(*Ve yünfiku bi'r-riyâ'*) "Eğer infak ederse de gösteriş için yapar bunu." Bir tabela da astırır, anasının, babasının dedesinin adını da yazdırır. Ondan sonra da tamam der, yâni ben televizyonda reklam yapacağıma, şöyle yapıyorum daha çok reklam oluyor. Yâni daha az parayla daha çok reklam. "Televizyoncuya vereceğime şöyle yapıyorum, reklam daha fazla oluyor." der.

Ama riya oldu, Allah rızası için olmadı. Yâni hayır hasenât reklam için yapılmaz ki, nâm için, şöhret için yapılmaz ki. Onu düşünmez.

Demek ki münafığın eline dünyalık geçti mi, buna hırsla yapışır, elinde tutar. Allah'ın bir daha vermesinden şekki, terüddüdü olduğundan hayra hasenâta sarf etmez. Sarf ederse de, sağa sola verirse de, gösteriş için verir. Alkış için, gösteriş için verir.

(*Ve'l-mü'minü*) "Buna mukabil mü'min-i kâmil kul ise, (*ye'huzü bi'l-havf*) dünyalığı alırken korka korka alır."

"—Acaba haram mı, helâl mi, eyvah!" filân diye, "Aman tereddüt olmasın, haram olmasın, günah olmasın." filan diye, eline bir şey geçtiğine sevinemez, korku içinde alır, korka korka alır dünyalığı. "Bana bir zarar verir, dünyalık beni azdırır, sapıtır." filan diye düşünür.

Sonra, (*ve yümsikü bi's-sünneh*) sünnet-i seniyyeye uygun bir tarzda onu tutar. Yâni, Rasûlüllah'ın tavsiyesinde neyse, o malı elinde tutuş tarzı o tarzda olur. Verilecek yere verir, tutulacak yerde tutar. Öyle kullanır. (*Ve yünfiku li'llâhi hâlisen fi't-taah*) Sırf Allah rızası için infak eder ve Allah'a itaat yoluna sarf eder, haram yolda değil." Yılbaşı eğlencesinde değil; bilmem nede, bilmem nede değil; hayır yolda sarf eder.

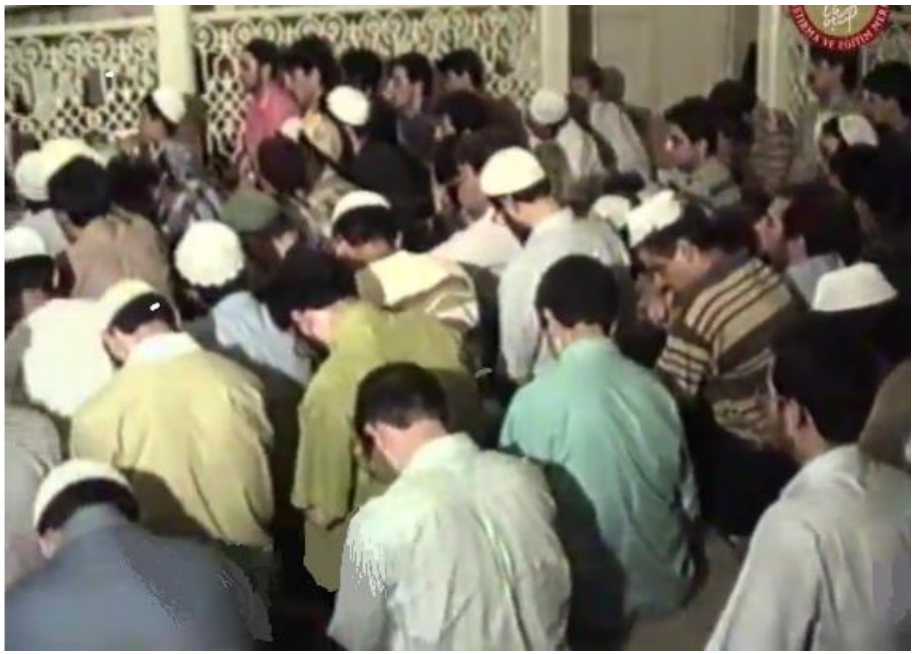

Demek ki, mü'minle münafığın mukayesesini yaptı bu sözünde Hàtem-i Esam Hazretleri: Münafık, eline dünyalık geçti mi hırsla sarılır ona. Ve men eder, kimseye onun zırnığını koklattırmaz, hayır yapmaz ondan… Sağa sola verecekse de gösteriş, riya ile harcar.

Mü'min korka korka alır dünyalığı, aman bana bir zarar dokunmasın diye. Malda tasarrufu, sünnet-i seniyyeye uygun olarak yapar; harcadığı zaman, Allah rızası için ve Allah'a taat yolunda sarf eder.

f. Dört Şeye Dikkat Et!

١٠ - وبإسناده ، قال حاتمٌ: اطلب نفسك فى أربعة أشياء:

العمل الصالح بغير رياءٍ ، و الأخذ بغير طمعٍ ، و العطاء بغير منَّةٍ ، والإمساك بغير بخلٍ.

TS. 95/10 (*Ve bi-isnâdihî, kàle hàtemün*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Hàtem-i Esam şöyle buyurdu: (*Utlub nefseke fî erbaati eşyâe: El-ameli's-sàlihi bi-gayri riyâin, ve'l-ahzi bi-gayri tamain, ve'l-atài bi-gayri minnetin, ve'l-imsâki bi-gayri buhlin.*)

Hâtem-i Esam Hazretleri bu sözünde şöyle buyuruyor:

Nefsini şu dört şeyde taleb et:

1. (*El-ameli's-sàlihi bi-gayri riyâin*) "Sàlih ameli, amel-i sàlihi, ibadet ve taat, hayrât ve hasenâtı riyâsız yapma konusunda."

Burada, nefsini taleb et sözünün ne mânâya geldiği anlaşılıyor. Yâni insanın nefsinin çeşitli oyunları vardır. Bu oyunlara düşmemek için, insanın, nefsine göz kulak olması lâzım, dikkat etmesi lâzım, hakim olması lâzım, kontrol etmesi lâzım. "Şu dört şeyde nefsini kontrol altında tut!" denmiş oluyor.

Bir: Sàlih ameli işlerken bi-gayri riyâ olmasına, riyasız olmasına dikkat et! Namazını, niyazını, hayrâtını, ibadetini riyasız yapma hususunda nefsine dikkat et; bir oyun etmesin sana, riya ile yaptırtmasın. Bu bir.

2. (*Ve'l-ahzi bi-gayri tamain*) "Bir şey alıp elde ederken tama'sız, tamahkârlık duygusu olmadan alınmasına dikkat et! Nefsin tamaa düşmesin, yâni onu istemesin, onun peşine düşmesin, tok gözlü olsun... Eh gelirse, gelir. Alışında tok gözlü ol!"

3. (*Ve'l-atâi bi-gayri minnetin*) "Verişinde de başa kakmasın! Verdiği insanı incitecek tarzda olmamasına, nefsine dikkat etmesi lâzım insanın." Kimisi hayrı yapar ama, gözünü çıkartırcasına verir, üzer. Hayır yapmıştır ama, karşı taraf üzülmüştür gene, ağlamıştır meselâ. Öyle olmamasına dikkat etmek lâzım!

4. (*Ve'l-imsâki bi-gayri buhlin*) "Ve bir şeyi tutacaksa elinde, onu da pintilik, cimrilik yapmadan tutmalı... Yâni gerektiğinde sadakasını, hayrını, hasenâtını verebilmeli, cimrilik yaptırtmasın nefsi diye, nefsini o konuda kontrol etmeli..."

Demek ki, ibadeti yaparken riyasız olmasına dikkat edecek,

nefsi riyâ yaptırmasın. Bir şey alırken, bir şeyin eline geçmesi esnasında tama' duygusu içinde olmaması. Bir şeyi verirken başa kakıcı olmaması. Bir şeyi tutarken, insan ya alır, ya verir, ya işler. Alırken tok gözlülükle alacak. Verirken başa kakmadan verecek. İbadeti yaparken riyâsız yapacak. Elinde tutarken de cimrilik olmadan tutacak, cimrilik duygusu olmamasına dikkat edecek.

Evet, bir kardeşimiz kağıt göndermiş:

"—Ben falanca yere gideceğim, gitmeden evvel ya dersi verirsin, ya da ben kalkar giderim." diyor.

Onun için, bu kadarla bu günlük iktifâ edelim! 95. sayfada 10. paragrafı bitirmiş olduk. Sağ olursak, 11. sözden önümüzdeki hafta devam ederiz.

Dersi tarif ediverelim de, hakikaten tabii işi vardır, otobüsten bilet almıştır, uzak yolculuktur. İstiyordur da ders almayı... O bakımdan tarif edelim de, kardeşimiz İstanbul'dan memleketine giderken mahrum gitmesin!

Diyelim cümle günahlarımız için:

Estağfirullàh... Estağfirullàh... Estağfirullàh...

……

07. 08. 1993 - İstanbul

15. HÀTEM-İ ESAM HAZRETLERİ (4)

Eùzü billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi hakka hamdihî, hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh, hamden kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultànih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ hayra halkıhî seyyidinâ muhammedin ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı dünyada, ahirette üzerinize olsun... Rabbimiz Teàlâ ve Tekaddes Hazretleri cümlenizi, cümlemizi sevdiği, râzı olduğu kulları zümresine dahil eyleyip, iki cihanda bahtiyâr eylesin...

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî Rh.A ve KS isimli büyük alimin *Tabakàtu's-Sûfiyye* kitabının 95. sayfasındayız. Hatem-i Esam Hazretleri'yle ilgili bölümü okuyoruz. 95. sayfanın 11. paragrafından bu gün devam edeceğiz.

Bu metnin okunmasına ve izaha geçmeden önce, başta Peygamber SAS Efendimiz'in rûh-u pâki olmak üzere onun âlinin, ashàbının, etbâının, ahbâbının, sâdât ve meşayih-ı turuk-u aliyyemizin cümlesinin, İstanbul'da medfun bulunan medâr-ı iftihârımız Yûşâ AS Hazretleri'nin, Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin ve sâir sahabe-i kirâm RA hazerâtının:

Şu beldeye ismini vermiş olan Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin; içinde bu kitabı okuduğumuz bu güzel tekkeyi tesis etmiş olan Selâmi Mustafa Efendi Hazretleri'nin, yukarıda tekkesi bulunan Şeyh Murad Hazretleri'nin, aşağıda tekkesi bulunan Mustafa Haydar Hazretleri'nin ve yine civarda medfun bulunan meşâyih-i kirâmın, hâssaten Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin ve bunların hepsinin, seleflerinin ve hulefâsının ruhları için, ve hàssaten Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî Hazretleri'nin ruhu için ve bu kitabı yazan ve bu kitaptaki

bilgileri müellife ulaştıran alimlerin, râvîlerin ruhları için;

Ve uzaktan yakından buraya gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan sevdiklerinin, yakınlarının, dostlarının ruhları için; ve bu beldeleri fetheden fatihlerin, başta Fatih Sultan Muhammed Han olmak üzere ordusu mensubu gazilerin, mücahidlerin, şehidlerin ruhları için, cümle hayrât ü hasenât sahiplerinin ervahı için;

Cümlesinin ruhları mesrûr olsun, makamları a'lâ olsun, dereceleri yücelsin, kabirleri nurlansın ve cennet bahçesi olsun, Allah-u Teàlâ Hazretleri onları da, bizleri de büyük mükâfatlarla taltif eylesin diye, bir Fatiha, üç İhlâs-ı Şerif okuyup öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Herkesin İyiliğini İstemek

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

١١ -وبه قال حاتمٌ: النصيحة للخلق ، إذا رأيت إنسانًا فى الحسنة ، أن تحثه عليها ، واذا رأيته فى معصيةٍ أن ترحمه.

TS. 95/11 (*Ve bihî kàle hàtemün: En-nasîhatü li'lhalki, izâ raeyte insânen fî'l-haseneti, en tehussehû aleyhâ, ve izâ raeytehû fî ma'siyetin en terhamehû.*)

Aynı rivâyet zinciriyle ki, yukarıdan beri böyle geliyor sözler: Ebû Ali'den işitmiş müellifimiz Ebû Abdurrahmân es-Sülemî, Ebû Ali'nin ismi Said ibn-i Ahmed el-Belhî. O da babasından işitmiş, o da Muhammed ibn-i Abd'den işitmiş, o da dayısı Muhammed ibn-i Leys'ten işitmiş, o da Hamid-i Leffâf'tan işitmiş, o da Hàtem-i Esam'dan naklediyor. Aynı rivâyet zinciriyle Hàtem-i Esam şöyle buyurmuş:

(*En-nasîhatü li'lhalki*) "Nasihat halk içindir, insanların hepsi içindir. Yâni iyisi, kötüsü, hepsi içindir."

Arapça'da *nasihat* demek, bizdeki gibi karşısına alıp da,

parmağını sallaya sallaya öğüt vermek değildir. Arapça'da *nasihat*, samimi duygular beslemek, halis niyetli olmak, iyi niyetli olmak, iyiliğini istemek demek; ona karşı tavrında ve duygularında ihlâslı ve samimi olmak demektir. Yâni bütün mahlûkatın iyiliğini isteyecek, samimi duygulara, iyi niyete sahip olacak bir insan.

(*İzâ raeyte insânen fî'l-haseneh*) "Bir insanı iyilik yapmakta ve iyi halde görürsen, (*en tehussehû aleyhâ*) onu teşvik edersin. 'Aman devam et, daha fazlasını yap, pek güzel!' filan diye teşvik etmektir. Bu ona karşı samimi duyguların, ihlâsın, iyiliğini istemenin gereğidir."

(*Ve izâ raeytehû fî ma'siyetin*) "Onu günahta görürsen, gene ona karşı iyi duygular içinde olacaksın." Bu sefer ne olacak? (*En terhamehû*) "Ona acıyacaksın." Yâni (*en tübgıdehû*) demiyor, ona kızacaksın demiyor, acıyacaksın. "Yazık... Bu günah işliyor, vah zavallı, yanacak, ceza görecek, Allah'ın azabına uğrayacak, mahvolacak… Yaptığı günah kadar büyük cezalar çekecek ahirette…" diye acımak.

İşte bu müslümanın kârıdır, işidir, vasfıdır. Yâni bizde böyle duygular var. Hadis-i şerif de vardır bu hususta... Çünkü, insan günahkâra kızarsa, veya daha başka birtakım tavırlar takınırsa, zararlı oluyor. Nasıl zararlı oluyor? Eğer onun yaptığı günahı başkalarına anlatıp da, şöyle yapmış böyle yapmış filan derse; gıybetini etmiş olur. Eğer onun yaptığı günahı "Yapsın canım!" diye müsamaha eder, râzı olursa, küçümserse; günaha girmiş olur.

Birisi gıybet; birisi râzı olursa aynen işlemiş gibi müşterek olmuş olur, ortak olmuş olur. "Yapsın canım, ben olsaydım ben de yapardım!" filan dedi mi, ortak olmuş olur.

Başka ne kalıyor?.. (*Ve in ayyebehû*) Eğer ayıplarsa, "Tüh, vay utanmaz, arlanmaz! Öyle şey yapılır mı yâ, öyle yapmış ha!.." diye ayıplarsa; o zaman (*übtiliye bihî*) Allah onu o günaha mübtelâ kılar.

"—Sen misin ayıplayan, küçümseyen, ben olsaydım

yapmazdım diyen, bakalım sen ol da yapmayacak mısın?" diye, o günaha düşürür onu.

Onun için, ayıplamağa gelmez; çünkü Allah seni de o günahı işlettirme durumuna düşürür, onu ayıpladığın için; ben olsaydım yapmazdım diye düşündüğün için.

"—Yapılır mı böyle şey?.."

"—İşte hadi bakalım, yapılmazdı ama, sen niye yapıyorsun, gör!" gibilerden, Allah onu da o günaha düşürür.

O bakımdan ayıplamağa gelmez. "Yapsın canım, kuldur, yapar, tevbe eder." filan diye râzı olmağa da gelmez. O zaman günahına ortak olmuş olur.

Lafını sağ sola söylemeğe de gelmez, yaymağa da gelmez, "Falanca şöyle etmiş, böyle etmiş." diye. O zaman gıybet olur, dedikodu olur, o da günah... Bir şey kalıyor: Acımak, dua etmek... Müslümanın yapacağı budur.

(*En-nasîhatü li'lhalki*) "Halka karşı nasihat, yâni iyi duygular beslemek..." Müslümanlıkta iyi duygular beslemek, sadece halka karşı değildir. Hadis-i şerifte Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:[40]

---

[40] Müslim, *Sahîh*, c.I, s.74, no:55; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.704, no:4944; Neseî, *Sünen*, c.VII, s.156, no:4197; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.102, no:16982; İbn-i Hibbân, Sahîh, c.X, s.435, no:4574; İmam Şâfiî, *Müsned*, c.I, s.233, no:1152; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.II, s.52, no:1260; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XIII, s.79, no:7164; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.323, no:5265; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VIII, s.163, no:16433; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.432, no:7820; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.369, no:837; İbnü'l-Ca'd, *Müsned*, c.I, s.392, no:2681; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.44, no:17; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XIV, s.207, no:7495; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XI, s.53, no:2706; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.226, no:3095; Temîm ed-Dârî RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.324, no:1926; Neseî, *Sünen*, c.VII, s.157, no:4199; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.297, no:7941; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.122, no:3769; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.433, no:7822; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.242; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.II, s.107, no:1271; İbn-

اَلدِّينُ النَّصِيحَةُ. قَالُوا: لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: لِلَّهِ، وَلِكِتَابِهِ، وَلِرَسُولِهِ، وَلأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ، وَعَامَّتِهِمْ (م. د. ن. حم. عن تميم الداري؛ ت. ن. حم. طس. عن أبي هريرة؛ حم. طب. ع. عن ابن عباس؛ كر. عن ثوبان)

(*Ed-dînü en-nasîhatü*) "Din hàlis kalplilikten ibarettir." İslâmiyet, dindarlık dediğimiz şey, insanın kalbinin has, halis, muhlis, samimi ve pâk olmasıdır.

(*Kàlû: Li-men yâ rasûla'llàh*) "Kime karşı yâ Rasûlüllah?" diye soruyorlar.

Buyuruyor ki Peygamber SAS Efendimiz:

(*Li'llâhi*) "Allah'a karşı da iyi duygular besleyecek, samimi olacak. (*Ve li-kitâbihî*) Kur'an-ı Kerim'e karşı da samimi bağlılığı, halis duyguları olacak. (*Ve li-rasûlihî*) Rasûlüllah'a karşı iyi duygular besleyecek, samimi olacak. (*Ve li-eimmeti'l-müslimîn*) Müslümanların yöneticilerine karşı da iyi duygular besleyecek. (*Ve li-àmmetihim*) Müslümanların hepsi için iyi duygular besleyecek... Yâni halk için, ahali için de iyi duygular besleyecek."

---

i Hibbân, *Tabakàtü'l-Muhaddisîn*, c.III, s.383; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.I, s.346; Dâra Kutnî, *İlel*, c.X, s.115, no:1905; Ebû Hüreyre RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.351, no:3281; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XI, s.108, no:11198; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.IV, s.259, no:2372; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.I, s.74, no:92; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Dârimî, *Sünen*, c.II, s.402, no:2754; Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.45, no:19; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.II, s.67, no:1161; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.II, s.412, no:531; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.IV, s.133, no:2923; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.IX, s.307; Sevbân RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.I, s.263, no:290, 293; *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.740, no:7197, 7201, 8774, 8776; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.263, no:699 ve c.II, s.305, no:1324; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XXXIX, s.230, no.42406; ;RE. 97/11.

Allah'a karşı iyi duygular beslemek, yâni Allah'a karşı nasihat nasıl olur? Onun emirlerini tutmak, yasaklarından kaçınmak, ona kulluğu güzel yapmak tarzında olur.

Rasûlüllah'a karşı nasihat, yâni iyi duygular beslemek nasıl olur? Onun sünnet-i seniyyesine uymak, buyruğunu tutmak, ümmetini sevmek, kendisini sevmek, salât ü selâm getirmek, ümmete hizmet etmekle olur.

Kitabullah'a karşı, Kur'an'a karşı nasihat nasıl olur? Yâni, Kur'an-ı Kerim'i karşına alıp da ona öğüt verme durumu yok; ona karşı samimi duygu nasıl olacak? Onun ahkâmını öğrenmek, ezberlemek, bellemek, uygulamak ve ona tâbi olmakla olur.

Müslümanların ümerâsına, rüesâsına, yöneticilerine karşı samimiyet nasıl olur?.. Dua etmek, doğru yola gelmesine çalışmak; iyi işler yapıyorsa, destekçi olmak; kötü işler yapıyorsa, dua etmek ve yaptırtmamağa, engellemeğe gayret etmek tarzında olur.

Umûmî ahâli için nasihat nasıl olacak? İşte burada. İyilerine iyilikleri yapmakta destek olmak, teşvik etmek; kötülerine de acımak, merhamet etmek... Müslüman böyle.. Tasavvuf bu işte…

Ama biz umûmiyetle öyle yapmıyoruz. Hele hele yöneticilere kızmak, atıp tutmak, yâni benim bile şahsen —ayıplıyorum şimdi kendimi— yaptığımız şeyler. Demek ki yapmayacağız, dua edeceğiz vs... Sonra işte günahkârlara da kızıyoruz:

"—Vay edepsiz, çıplak geziyor! Vay edepsiz plajda şunların yaptıklarına bak!.. Vay edepsiz, içki içiyor!" filan diyoruz.

Ne yapacağız? Acıyacağız, yüreğimiz yanacak onlar için. Şimdi, kızmakla acımak arasında, insanda davranış değişir. Kızan bir insan kaşlarını çatar, arada kavga çıkar. Ve öyle oluyor. Bugün Türkiye'de fiilen, günahkârlarla dindarlar arasında bir çekişme oluyor, düşmanlık oluyor.

Halbuki acısa, o zaman Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ile, Yûnus Emre'yle, o zamanın insanları arasındaki gibi olacak. Papazlar bile hürmet ediyorlarmış ya Mevlânâ Hazretleri'ne... Hani hepsi ağlamışlar cenazesinde filan. Neden?.. Günahkâra râzı değil,

teşvik etmiyor günahı ama; acıyor. Acıyınca insan, acıdığı kimseye yaklaşımı, kızan bir insanın yaklaşımı gibi olmaz. Bakışı bile değişik olur. O bakış karşı tarafa müsbet tesir eder. Kaşları çatık bakmak başka türlü tesir eder, merhametle acıyarak bakmak başka türlü tesir eder. Kızarak söz söylemek başka türlü olur:

"—Bana bak! Kafanı kırarım, çekil oradan!" bilmem ne filan tarzında olur, sesin tonu değişir.

Acıyarak oldu mu;

"—Aziz kardeşim, canım ciğerim, yapma etme, kendini mahvediyorsun!" filan tarzında olur. Onun tesiri başka olur.

Bunları iyi öğrenelim! Tasavvuf bunları öğrenmek ve uygulamak... Yâni. şekil değil diyoruz ama, demin dua ederken aklıma geldi: Şimdi, tekke ya burası, tasavvufî bir kitap da okuyoruz, şeyhlik müridlik de var... Bir de hatırıma geldi ki, yâni biz de buraya uygun kılık kıyafet giyinsek... Şurada şöyle cübbeyle, sarıkla dursak...

Hatta, Nakşî Tarikatı'nın sarığının belli bir şekli var. Dört parça oluyor yukarısı, dört dilim dikilerek yapılıyor. Bu dört terki temsil ediyor: Terk-i dünyâ, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk... Onu temsil ediyor, onun etrafında sarık sarılacak. Ve cübbe olursa, sarık olursa... O zaman burada bir mistik ve tarihi hava olur. Fena da olmaz. Şekil de güzel, öz de güzel... Onların hepsini inşâallah yapmağa çalışalım!

b. Allah'ın Takdirine Razı Olmak

12. paragraf:

١٢ -وبه قال حاتمٌ: عجبت ممن يعمل بالطاعات، ويقول: إنى أعمله ابتغاء مرضاة الله، ثم تراه أبداً ساخطًا على الله، و راداً لحكمه. أتريد أن ترضيه ولست براضٍ عنه؟ كيف يرضى عنك، وأنت لم ترض عنه؟

TS. 95/12 (*Ve bihî kàle hàtemün*) Yine aynı rivâyet zinciriyle, Hàtem-i Esam buyurdu ki: (*Acibtü mimmen ya'melü bi't-tààt, ve yekùlü: İnnî a'melühû ibtiğàe merdàti'llâh. Sümme terâhu ebeden sâhıtan ale'llàh, ve râdden li-hükmihî. E türîdü en türdıyehû ve leste bi-râdın anhu? Keyfe yerdà anke, ve ente lem terda anhu?*)

(*Acibtü*) *Acibe* fiili *min* ile kullanılır. "Ben filanca kimseye şaştım." deriz biz. İsmin e haliyle tümlecini kullanırız. Araplar den haliyle kullanıyor. "Filanca kimseye şaştım." demiyor da, "Filanca kimseden şaştım." tarzında söylüyor. Bize ters... Ama bunu ben niçin size söylüyorum? Eğer Arapça bir cümle kuracaksanız, Türk mantığıyla kurarsanız, o zaman Arapça cümle bozuk olur. Yâni, Arapların bunu söylerken *min* takısını kullandığını, *den* takısıyla kullandığını, ismin *den* halini kullandığını bilmeniz lâzım!..

(*Acibtü mimmen ya'melü bi't-tâah*) "İbadet ve taat işleyen

insana şaşarım." diyor. İnsandan şaşarım tarzında söylüyor ama, tercümesini insana diye yapıyoruz. (*Ya'melü bi't-tààt*) "İbadet ve taatinde, yâni Allah'a mutî, ibadetini, taatini yapıyor ama; (*ve yekùlü innî a'melü ibtigàe merdàti'llâh*) ben bu güzel ibadet ve taatleri Allah'ın rızasını kazanmak için yapıyorum diyor ama..." (*Sümme terâhu ebeden sâhıtan ale'llàh*) (Cümle bitmeden nokta koymuş, bu noktalama yanlış. Yâni metni takip edenler bilsin ki, o noktalama yanlış. Cümle bitmedi ki, devam ediyor. Buraya virgül konulabilir ancak.)

"'Ben amellerimi Allah'ın rızasını kazanmak için yapıyorum.' diyerek ibadet ve taatle meşgul olan bir insana şaşarım ki, evet, böyle diyor ama; (*sümme terâhu ebeden sâhıtan ale'llàh*) onu dâimâ Allah'a kızgın görürsün." Nasıl kızıyor? (*Râdden li-hükmihî*) "Kaza ve kaderinin hükmünü kabul edemiyor. Allah'ın mukadderâtını kabul edemiyor, ona karşı reaksiyonu var, onu kabul edemiyor." Yâni, 'Her ibadet ve taatimi Allah'ın rızasını kazanmak için yapıyorum.' diyen bir insan ama, bir taraftan da Allah'ın hükmüne râzı olma huyuna sahip olamamış. Allah'ın mukadderâtını kabullenemiyor, kızıyor:

"—Niye bu böyle oldu, niye bu böyle oldu, niye bu böyle oldu? Allah niye bunu bana takdir etti, niye başıma bu belâ, bu ceza, bu durum geldi?" filan diyor.

İşte böyle insana şaşarım diyor.

(*E türîdü en türdıyehû ve leste bi-râdin anhu*) "Hey şaşkın!" diye hitap ediyor ona. "Sen, onu kendinden râzı etmeğe çalışıyorsun ama, (*ve leste bi-râdin anhu*) sen ondan râzı değilken, sen onu nasıl râzı etmeğe çalışıyorsun? Sen ondan râzı olacaksın ki, o senden râzı olsun... Sen hükmüne itiraz ediyorsun, mukadderâtını beğenmiyorsun, o gibi hususlarda teslimiyetin yok, kadere teslimiyetin yok... Bir taraftan da, 'Ben onu râzı etmeğe çalışıyorum.' diyorsun. Olur mu?"

(*Keyfe yerdâ anke ve ente lem terda anhu*) "Sen ondan râzı olmamışken, o senden nasıl râzı olsun?.. Evvelâ sen ondan bir râzı ol bakalım!" Nasıl râzı olacak kul? Kadere râzı olarak, kadere

itiraz etmeyerek; kader böyledir diye onu engin bir olgunlukla karşılayarak.

Tabii kader bazen tatlı olur, bazen acı olur. (*Hayrihî ve şerrihî mina'llàhi teàlâ*) Acısı, tatlısı, hepsi Allah'tan… Senin hoşuna giden de, gitmeyen de hepsi Allah'tan… Kaderin hepsini Allah'ın kaderi diye sevebilecek duruma gelirsen, Allah'ın kaderine râzı olma durumuna gelirsen, o zaman Allah da senden râzı olur. Yoksa, "Allah'ın kaderine kızıp dururken, Allah'ı râzı edecek ameller yapıyorum diye düşünen insana şaşarım ben!" diyor. "Sen ondan râzı olmazken, o senden nasıl râzı olsun? Duygular karşılıklı olur." diyor.

Ebû Hüreyre RA'dan rivayet olunmuş ki, Peygamber SAS şöyle buyurmuş:[41]

يَقُولُ اللهُ عزَّ وجلَّ: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي (خ. م. ت. ه. حم. حب. عن أبي هريرة)

(*Yekùlü'llàhu azze ve celle*) "Aziz ve Celîl olan Allah-u Teàlâ Hazretleri buyurur ki..." diyor Peygamber SAS Efendimiz: (*Ene inde zanne abdî bî*) "Ben kulumun bana zannına göreyim. Yâni bana karşı ne zan beslerse, ben de onun o zannettiği, umduğu şeyi ona ihsan ederim. Benden bekleyeni mahrum etmem!"

Kulun durumuna göre Allah'ın kuluna muamelesi. Kul Allah'ı seviyorsa, Allah kulu seviyor... Kul Allah'tan razıysa, Allah kuldan râzı... O zaman, bizim duygularımız ona karşı iyi değilse,

---

[41] Buhàrî, *Sahîh*, c.VI, s.2694, *Tevhîd* 100/15, no:6970; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2061, *Zikir* 48/1, no:2675; Tirmizî, c.V, s.581, no:3603; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1255, no:3822; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.413, no:9340; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.III, s.93, no:811; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.4, s.412, no:7730; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IX, s.27; Taberânî, Dua, c.I, s.27, no:18; Beyhakî, *Erbaùne's-Suğrâ*, c.I, s.87, no:43; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.225, no:1135; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.102, no:1897; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XXIV, s.197, no:26967.

kulluğumuz iyi değilse, demek ki onun da bize karşı durumu bizimki gibi. Yâni, o zaman iyi değil.

O halde ne yapmamız lâzım? Kendi durumumuzu düzeltmemiz lâzım! Tabii en zor işlerden biridir kaza ve kadere rıza ve teslimiyet. Buna rızâ makamı derler tasavvufta. Yâni, kul bu makama erdi mi yâni bu huya sahip oldu mu, orada istikrar kesbetti mi, yüksek bir makam elde etmiş olur.

Eşkıya, evliyaullahtan birisinin yolunu kesmiş. Başlamışlar çocuklarını önünde öldürmeğe, kesiyor. Eşkıya ya, haydut ya herif... Herhalde çıkart paranı dedi, param yok dedi, çocuğunu kesiyor bir sebeple... Çocuklarını kesiyor, o böyle kenarda duruyormuş. Adamın dikkatini çekmiş,

"—Yahu, ne biçim babasın sen, ne katı kalpli babasın! Ben senin çocuğunu kesiyorum, gık demiyorsun, ne itiraz ediyorsun, ne feryâd ediyorsun, ne zıplayıp karşıma çıkıyorsun?"

Demiş:

"—Allah'ın kaderi. Allah'ın takdiri olarak öyle oluyor, ben nasıl ona itiraz edeyim?" demiş.

Adamın eli ayağı kesilmiş.

"—Yahu, bu sözü önceden söyleseydin, yapmazdım bu çocukların öldürülme işini..."

"—O da Allah'ın kaderi. Bu kadar ölecekmiş, ötekisi kalacak." demiş.

Sonra bir başka meşhur hikâye, her zaman anlatırım: Hani yanlışlıkla bir dervişi suçlamışlar, asmağa götürüyorlar. O da kendi kendine sormuş, demiş ki:

"—Sen Allah'a râzı olmaktan, kaderine râzı olmaktan bahsederdin eskiden hep. Bak şimdi seni haksız yere cellada götürüyorlar, kafanı kesecekler. Ama suçsuzsun, haksız yere seni itham ediyorlar, ondan öldürecekler. Buna da râzı mısın?"

Bakmış, râzı…

"—E ne yapalım, ömrüm burada bitecek demek ki, ahirete göçeceğiz." diye düşünüyor, hiç itirazı yok.

Celladın önüne kadar geldiği zaman bir haber gelmiş:

“—Durun! Yanlışlık var, bu adam casus filan değil, suçu yok, salıverin!” demişler.

Salıvermişler, kurtulmuş.

Diyor ki, o mübarek zât:

“—Vallahi, ölümden halâsıma değil, o andaki ihlâsıma seviniyorum. Ölümden kurtulduğuma, ölümden döndüğüme, kafamın kesilmemesine değil; o anda kendi kendime sordum ya, ‘Allah’ın takdirine râzı mısın bakalım, şu anda da kafan kesilecek?’ “Razıyım!” diye içimden böyle bir müsbet duygu bulmama hâlâ seviniyorum; ölümden kurtulduğuma değil.”

Ya râzı olmasaydı; ‘Öyle şey de olmaz canım, böyle kaza da, kader de filan…’ gibi bir ters duygu olsaydı, o zaman kaybedecekti imtihanı...” Demek ki kazandı ama, zor... Yâni imtihan sorusu kolay değil. Kaza ve kadere rızayı işleyen bir cümle bu.

c. Nasihatini Evvelâ Kendin Tut!

13. paragraf:

١٣ -وبه قال حاتمٌ: إذا أمرت الناس بالخير ، فكن أنت أولى به وأحقَّ. واعمل بما تأمر ، و كذا بما تنهى.

TS. 95/13 (*Ve bihî kàle hàtemü*) Hàtem-i Esam yine aynı rivâyet zinciriyle bize gelen bilgiye göre, müellife, daha doğrusu Sülemî'ye gelen bilgiye göre ne buyurmuş: (*İzâ emerte'n-nâse bi'l-hayri, fekün ente evlâ bihî ve ehak; va'mel bimâ te'mür, ve kezâ bimâ tenhâ*)

(*İzâ emerte'n-nâse bi'l-hayr*) "İnsanlara hayrı emrettiğin zaman, ey beni dinleyen kişi!" diyor. "İnsanlara hayrı emrettiğin zaman, (*fekün ente evlâ bihî ve ehak*) sen o hayrı yapmağa en layık ol! En evvel yapan kimse, bu işi en doğru yapan ilk kişi sen ol, söylediğini yap yâni. Nasihatini evvelâ kendin tut!" demek istiyor. (*Va'mel bimâ te'mür*) Emrettiğinle sen amel eyle, yâni emrettiğini kendin yap! (*Ve kezâ bimâ tenhâ*) Nehyettiğini de, başkasına yapma dediğini de, tabii aynı şekilde yapma!"

"—Harama bakma!" diyorsun, sen de bakma...

"—Namazı bırakma!" diyorsun, "Gece namazını bırakma veya yatarken abdestli yat!" diyorsun; tamam sen de abdestli yat, sen de gece namazına kalk!.. Yâni emrettiğini uygula!" diyor.

Bu da tabii önemli hususlardan birisidir. İnsanların çoğu nasihati kolayca yaparlar. Herkes nasihat edebilir, eder de. Gevezelik kolaydır, nasihat etmek kolaydır.

النصيحة سهلٌ ، والمشكل قبولها .

(*En-nasîhatü sehlün, ve'l-müşkilü kabûlühâ*) "Öğüt vermek kolaydır, kabul etmek zordur." demişler. Herkes öğüt verir.

Onun için ne yapacağız? Söylediğimiz şeyi önce kendimiz tutacağız. Bunu tavsiye ediyor. E insan bu tavsiyeyi tutmazsa ne olur? O zaman insan günahkâr durumuna düşer.

Bunun hakkında ayetler var:

اَتَاْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ وَاَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ ،

اَفَلاَ تَعْقِلُونَ (البقرة:٤٤)

(*E te'mürûne'n-nâse bi'l-birri ve tensevne enfüseküm ve entüm tetlûne'l-kitâb, efelâ ta'kılûn.*) buyruluyor Benî İsrâil'e.

(*E te'mürûne'n-nâse bi'l-birri*) "İnsanlara iyiliği emrediyorsunuz da, (*ve tensevne enfüseküm*) kendinizi unutuyor musunuz? Yâni kendinize o söz hiç tesir etmiyor, söylediğinizi yapmıyorsunuz. (*Ve entüm tetlûne'l-kitâb*) Allah'ın indirdiği önünüzdeki Tevrat'ı okuyup dururken... Yâni, başkalarına söyleyip söyleyip, kendiniz yapmıyorsunuz. (*Efelâ ta'kılûn*) Aklınız yok mu, hiç akletmez misiniz bunun ne kadar kötü bir durum olduğunu? Bundan dolayı Allah'ın size ceza vereceğini düşünmez misiniz?" (Bakara, 2/44) diye, Benî İsrail'in aklı eren, daha doğrusu aklı ermeyen, ama sözü söyleyen kimselerine itabda bulunuyor Kur'an-ı Kerim. Hitâb-ı itabda bulunuyor, itab yollu hitapta bulunuyor.

Onun için ne yapmamız lâzım? Nasihatimizi evvelâ kendimiz uygulayan kişi olmamız lâzım! Bu çok önemli bir noktadır. Bunu yapmağa hepimiz gayret edelim!

d. Cihad Üç Çeşittir

١٤ - وبه قال حاتمٌ: الجهاد ثلاثةً: جهادٌ فى سرِّك ، مع الشيطان حتى تكثره ؛ وجهاد فى العلانيه ، فى أداء الفرائض حتى تؤدِّيها ، كما أمر الله ؛ وجهادٌ مع اعداء الله ، فى غزو الإسلام.

TS. 95/14 (*Ve bihî kàle hàtemün*) Yine aynı râvîlerden gelen habere göre, Hàtem-i Esam buyurmuş ki: (*El-cihâdü selâseten:*

Cihâdün fî sırrike, mea'ş-şeytânü hattâ teksirahû; ve cihâdün fî'l-alâniyeti, fî edâi farâidi hattâ tüeddîhâ kemâ emera'llàh; ve cihâdün mâ a'dâi'llâhi, fî gazvi'l-islâm.)

Hàtem-i Esam Hazretleri buyurmuş ki:

(*El-cihâdü selâseten*) "Cihad üç tanedir, üç çeşittir."

1. (*Cihâdün fî sırrike mea'ş-şeytân hattâ teksirahû*) "İçinde, kimsenin görmediği iç aleminde, Allah'ın bildiği o iç dünyanda şeytanla cihad etmek; onu kırıncaya kadar, mağlup edinceye kadar... O şeytanı ve ordusunu kırıp geçirinceye kadar içindeki şeytanla mücadele..." Bu bir. Önce bunu saydı.

2. (*Ve cihâdün fî'l-alâniyeh*) "Bir de aşikâre cihad." Ötekisi sırrî, içten, gizli, içinde bir cihaddı. Aşikâre cihad nedir? (*Fî edâi farâidi hattâ tüeddîhâ*) "Allah'ın emrettiği farîzaları yapmak konusunda cihad."

Yâni namaza gelecektin, niye gelmedin? Sabah namazına kalkacaktın, niye kalkmadın? Yatsı namazında niye televizyonun başından ayrılamadın? vs. Yâni yapılması gereken şeylerin yapılması, yasaklanmış şeylerden insanın kendini koruması konusunda, bu da bir cihad… Çünkü kolay değil. Yâni insanın kendisini yenmesi, nefsini yenmesi kolay değil. Zahirde bunu da yapacaksın.

İçinde şeytanı ve ordusunu yeneceksin. Zahirde de tembelliğini yenip yapman gereken aksiyonları, faaliyetleri, ibadet ve taatleri ihmalsiz yapacaksın; iki.

3. (*Ve cihâdün mâ a'dâi'llâh*) "Bir de Allah düşmanlarıyla cihad. (*Fî gazvi'l-islâm*) İslâm'ın gazâsı, yayılması, büyümesi, korunması için."

Bunu üçüncü söyledi. Yâni Azerbaycan'da, Bosna'da, Hersek'de silah silaha, karşı karşıya yapılan savaşı sonuncu söyledi. Düşmanla, Allah düşmanıyla diyor. Dikkat ederseniz, Allah düşmanıyla diyor, şahsi düşmanla değil... Bugün müslümanların çoğu birbirleriyle uğraşıyor. Çok kimseler, çok acı misaller bilirim ki, birbirleriyle uğraşmışlardır. (*A'dâi'llâh*) Allah düşmanıyla,

senin düşman olduğun insanla değil. (*Âdâi'llah*) Allah düşmanıyla cihad edecek insan. Bunu üçüncü söylüyor.

Birinci söylediği ne?.. Şeytanla içinde savaş. İkinci söylediği ne?.. Allah'ın emirlerini, ibadet ve taatleri yapmak için, zahirdeki yapması gereken vazifeleri ihmale etmeyip, onları yapmak. Üçüncüsü de, düşmanla savaş.

Demek ki, şeytanı yenmek de bir savaşı gerektirir. Demek ki, ibadet ve farizaları yapmak da bir savaşı gerektirir. Hakikaten de öyle. Alışmamışsa bir insan namaz kılmıyor. İyi bir aileden ama alışmamış, namazı alacalı bulacalı, ihmalkâr veya kusurlu, veya cumadan cumaya geliyor, veya bayramdan bayrama geliyor... İtirazı yok, tamam, müslüman. Namazın kılınması gerektiğini de biliyor ama, vazgeçemiyor. Kolay değil alışmamışsa.

İçkiye alışmış, bırakması kolay değil. Kumara alışmış, her seferinde ağlar, zırlar, pişman olur, tevbe eder, bir daha yapmayacağım der; gene gider kumar oynar. Gene bir tarla satar, bir ev satar, gene çoluk çocuğunu ağlatır, gene hanımı ağlatır... Neden?.. Kolay değil. O da bir mücadele... İnsanın nefsini yenmesi ve bu ibadet ve taatleri yapması da bir mücadele.

Görüyorsunuz ki, İslâm bir bakıma çok kolay! Yapılması gerekli şeyleri hemen öğrenivériyor insan... Ama bir bakıma da zor, yapılması, uygulaması zor… Önce kendisini yenmesi lâzım insanın ki, yapabilsin bu şeyleri... İşte bunları yenmeği öğrenmeliyiz.

e. Şehvet Üç Çeşittir

١٥ - وبه قال حاتمٌ: الشهوة ثلاثةٌ: شهوةٌ فى الأ كل ، و شهوةٌ فى الكلام ، وشهوةٌ فى النظر. فاحفظ الأ كل بالثقة ، واللسان بالصدق ، والنظر بالعبرة.

TS. 95/15 (*Ve bihî kàle hàtemün*) Aynı râvilerden gelen habere

göre Hàtem-i Esam Hazretleri gene buyurmuş ki: (*Eş-şehvetü selâsetün*) "Şehvet de üç çeşittir." Şehvet, insanın iştihası, arzusu demek. Şehvet üç çeşittir: (*Şehvetün fî'l-ekli, ve şehvetün fî'l-kelâmi, ve şehvetün fî'n-nazari. Fa'hfazi'l-ekle bi's-sikah, ve'l-lisane bi's-sıdk, ve'n-nazara bi'l-ibreh.*) Üç çeşit arzu vardır."

Şehvet şiddetli arzu demek. Bizim şehvet deyince hemen aklımıza gelen seksüel arzu var, o değil. Üç çeşit arzu vardır:

1. (*Şehvetün fî'l-ekl*) "Yemekte arzu." Bir kuzu olsa bitirecek. Karnı acıkmış, yemek yemek istiyor. Sabah yedi, öğlen yemek istiyor. Öğlen yedi, akşam yemek istiyor. Yoldan geçerken kırmızı elmaları gördü, uzanıyor, çat koparıyor, yiyor... Tarlada havucu gördü, çekiyor, çeşmede yıkayıp hart hurt yiyor. Başkasının havucu filan demiyor. Yâni bunları neden yapıyor? İçinde yeme arzusu var, ondan.

2. İkincisi: (*Şehvetün fî'l-kelâm*) "Konuşmada arzu." Sus be adam! Ne mümkün, konuşma arzusu var, isteği var, susmaz. İlle konuşacak. Dır dır dır, vır vır vır... Sabahtan akşama seni mi dinleyeceğiz? Susmaz. Yâni yemede bir arzu, konuşmada bir arzu...

3. (*Ve şehvetün fî'n-nazar*) "Bakışta bir arzu." Yahu bakma o tarafa!.. Yok, dönüp dönüp bakar. Bir daha bakar, bir daha bakar, bir daha bakar... Bakışta şehvet. Yemekte şehvet, konuşmada şehvet, bakışta şehvet…

Diyor ki, nasihate geçiyor: (*Fa'ffazi'l-ekle bi's-sikah*) "Yemekteki şehvetinde günaha düşmekten kendini, Allah'a dayanıp güvenerek koru." Yâni açım, şu elmayı koparayım, koparıp yiyeyim vs. diye harama sapma! Allah senin rızkını verecek. Allah'a güven!"

Es-sika, güvenmek demek. Meselâ filanca adam sikadır demek, güvenilir insan demek. Peltek se ile, kaf'la. Güvenilir insan demek. Allah'a güvenerek, haram lokma yemekten kendini koruyabilirsin. İçinden ne kadar kuvvetli arzular gelirse gelsin...

"—Uzat elini, alıver şunu, yutuver şunu... Hart ısır, hurt yut..."

Öyle şey yok. Nasıl korunacak?.. "Allah bana helâlinden

gönderir, beni yarattığına göre, rızkımı tayin de edip yazdığına göre, ben haramdan almayayım." diyecek. "Yeme hususundaki şehvetini, Allah'a tevekkül ve güven duygusuyla önle!" demiş oluyor.

(*Ve'l-lisâne bi's-sıdk*) "Konuşma konusundaki arzun ve şehvetini, doğrulukla kontrol altında tut!.. Yâni, her sözün doğru olsun. Doğru olmayan sözü söylemeyerek, sözünün doğru olması konusunda titiz davranarak, lisanındaki konuşma arzunu, şehvetini öylece engelle, kontrol altında tut!"

Hakikaten biz bunu, çok gezdiğimiz için, muhtelif toplantılarda görürüz. Meselâ, büyük zâtlarla oturulur. Büyük zâtların sükûtu, huzûru bile, susulsa bile istifadelidir. Çünkü mânevî birtakım füyûzât dağıtılır orada... Ama bazısı lap bir mevzu açar, ötekisi bir başka mevzû açar, olmadık bir soru sorar, lüzumsuz bir konuyu açar... Meclisin ruhâniyetini, tadını, seviyesini düşürür. Konuşma be adam, sus!

Biliyorsunuz, sükût da ibadettir. Yâni, böyle bu mülâhazalarla insanın lüzumsuz konuşmadan kendisinin tutması, sükûtu ibadettir. Birçok insanlar bunun bir ibadet olduğunu, sevap olduğunu bilmez. Biz öğreneceğiz, bileceğiz, hatırımızda tutacağız, lüzumsuz konuşmayacağız. Hem de doğru konuşmak prensibine çok sıkı riâyet ederek, bu konuşmadaki şehvetimizi öyle engelleyeceğiz.

Herkeste bir konuşma arzusu vardır. Bazısı da diyebilir ki:

"—Hocam, benim canım hiç konuşmak istemez. Hem de bir kalabalık karşısına çıktım mı utanırım." filan...

Doğru ama, utanmadığı yerde de insanlar kolay kolay firenlenmiyor.

Bir arkadaşın evine gittik, kahvaltı ediyoruz... Çocuğu dır dır dır, vır vır vır, dır dır dır, vır vır vır boyna konuşuyor. Büyükler var sofrada, küçük çocuk konuşuyor. İşte babası da:

"—Amcası işte bak, benim oğlum ne kadar güzel konuşuyor değil mi?" vs. filan sözler söylüyor.

Şimdi o misafir demiş ki:

"—Tamam, çocuğuna şimdiye kadar konuşmayı öğretmişsin. Bundan sonra da sükûtu öğret!"

Yâni şimdiye kadar konuşmayı öğretmişsin; konuşmayı öğrenmek kolay, sükûtu öğrenmek zor."

Üçüncü şehvet neydi? Bakış... (*Ve'n-nazara bi'l-ibreh*) Nazar konusunda, bakış konusundaki şehvetini de nasıl engelleyecek insan?.. Baktığı yere ibret nazarıyla bakarak, bakışı ibret olmak şekliyle, ibret olmayan bakışı yapmamak şekliyle, ancak ibret olan bir bakışla bakmak şekliyle, o arzusunu engelleyecek.

Demek ki bu mübarekler, insanın cinsel şehvetini o kadar def etmişler ki, onu bahis konusu bile etmedi burada, hiç söylemedi bile... Öteki, bizim için gayet normal gelen yemedeki, konuşmadaki, bakıştaki şiddetli arzuları kesmenin şeyine şey yapıyor. Ötekisini hiç söylemiyor. Yok canım, o hiç yok gibilerden yâni. Onu zaten dervişin hiç yapmayacağını düşünüyor.

Fakat bugün veya zamanımızın insanları, en çok buradan günaha giriyor. Yâni derviş de olsa, müslüman da olsa... Çünkü çevre de bozuk. Çünkü kadınlar maalesef çok açık saçık... Maalesef yayınlar çok müstehcen... Maalesef televizyonlar, filmler fevkalâde muzır, fevkalâde zararlı. Onun için, tabii öteki cinsel şehvet kudurmuş durumda oluyor ve birçok insanlar muazzam günahlar, haramlar içinde mahvoluyorlar. Acıyacağız tabii, engellenmesi için çalışacağız, bu duruma kendimiz düşmemeğe gayret edeceğiz.

f. Dünyalıktan Kaçınmak

16. paragraf:

١٦ - وبإسناده ، قال حاتمٌ: من فتح عليه شئٌ من الدنيا ، فلم يتحرَّ الخلاص منه ، ولم يعمل فى إخراجه ، فقد أظهر

حبَّ الدنيا.

TS. 95/16 (*Ve bi-isnâdihî kàle hàtemün*) Yine aynı râvîlerden, aynı rivâyet, isnad zinciriyle gelen habere göre, Hàtem-i Esam buyurdu ki: (*Men fütiha aleyhi şey'ün mine'd-dünyâ, felem yeteharra el-halâse minhü, ve lem ya'mel fî ihrâcihî, fekad azhara hubbe'd-dünyâ.*)

Hàtem-i Esam Rh.A dedi ki:

(*Men fütiha aleyhi şey'ün mine'd-dünyâ*) "Kimin dünyalıktan üzerine bir imkân gelirse, bir kapı açılırsa, dünyalık bir şey kendisine gelirse, para, pul, mal, mülk, mevkî makam... (*Felem yeteharre'l-halâse minhü*) Ondan kurtulmak için çare araştırmazsa... 'Eyvah üstüme dünyalık geliyor, mevkî geliyor, makam geliyor. Şundan nasıl kurtulayım, başımdan bunu nasıl def edeyim?" diye düşünmezse; (*ve lem ya'mel fî ihrâcihî*) bunu def etmek, çıkartmak için elinden bir gayret göstermezse; (*fekad azhara hubbe'd-dünyâ*) o, dünya sevgisine mübtelâ bir insan olduğunu göstermiş olur."

Derviş dünyayı sevmeyecek, ahireti sevecek. "Ahiret ehli derviş ama, dünyalıktan bir şey geldiği zaman, ondan kurtulmağa çalışmıyorsa, kaçacak delik aramıyorsa, veya elinden bir an evvel çıkartmağa çalışmıyorsa; demek ki dünya ehliymiş. Demek ki dünya sevgisi içinde varmış." demek istiyor.

Tabii biliyorsunuz, sahabe-i kirâm ve Peygamber Efendimiz SAS, eline geçen dünyalığı, gündüz geçmişse akşama bırakmazlardı; akşam geçmişse sabaha çıkarmazlardı. Dağıtırlar, sadaka verirler, olur biterdi.

Hazret-i Aişe-i Sıddîka Validemiz, oruçluymuş hizmetçisiyle beraber. Büyük bir imkân gelmiş. Hizmetçisini oraya göndermiş, oraya göndermiş, oraya göndermiş... O imkânı dağıtmış akşama kadar. Yâni büyük bir şeyler gelmiş, hepsini dağıtmış. Akşam orucu açacaklar, bir şey yok. Hizmetçi dayanamamış, demiş ki:

"—Ey mü'minlerin annesi!" Hani Peygamber Efendimiz'in

hanımları mü'minlerin anneleri oluyor ya... "Ey mü'minlerin annesi! Ne olurdu o dağıttıklarından bir parçayı da eve bıraksaydın da, biz iftar etseydik. Oruç tuttuk, iftar edeceğiz, evde bir şey yok..."

Demiş:

"—Önceden söyleseydin, onu da yapardım."

Elinde tutmuyor. Akşam oruçluyum diye kendisine bir şey bile ayırmamış da, hizmetçisi dağıttıktan sonra söylüyor. Baktı, onun açlığa dayanamadığını görünce, "Eh önceden söyleseydin onu da yapardım. Hatırlatmadın, ben de hepsini dağıttım." demiş. Yâni elde tutmuyorlar.

Tabii onların halleri gerçek İslâm. Bizim halimiz de hakikaten taklit... İşin doğrusu bu... Yâni onların İslâm'ı anlayışı ve yaşaması ve Allah'a bağlanması, Kur'an-ı Kerim'in ve hadis-i şeriflerin ışığında davranışlarını tanzim etmesi işte böyle... Anlayın, farkı görün! Yâni biz nasılız, onlar nasıl görün! Siz bilirsiniz ondan sonra...

g. Şeytanın Vesveseleri

١٧ -سمعت أبا علىٍّ ، سعيد بن أحمد ، البلخيَّ ، يقول: سمعت أبى ، يقول: سمعت محمد بن عبدٍ ، يقول: سمعت خلى محمد بن الليث ، يقول: سمعت حامداً اللفَّاف ، يقول: سمعت حاتمًا الأصمَّ ، يقول: ما من صباحٍ إلا والشيطان يقول لى: ما تأ كل ؟ وما تلبس ؟ و أين تسكن ؟ فأقول: آ كل الموت ، و ألبس الكفن ، وأسكن القبر.

TS. 95/17 (*Semi'tü ebâ aliyyin, saîde'bne ahmede'l-belhiyye, yekùlü: Semi'tü ebî, yekùlü: Semi'tü muhammede'bne abdin, yekùlü: Semi'tü muhammede'bne'l-leys, yekùlü: Semi'tü*

hâmideni'l-leffâf, yekùlü: Semi'tü hàtemeni'l-esamme, yekùl) Yine aynı rivâyet zinciri ama, bu sefer isimleri saydı. (*Ve bihî kàle*) deseydi, aynı şey olacaktı. Çünkü araya başka rivâyet girmedi zaten. Deminki rivâyet zincirini saydı, hatırınızda tuttuysanız isimleri. Hàtem-i Esam şöyle buyurdu:

(*Mâ min sabâhin illâ ve'ş-şeytânu yekùlü lî: Mâ te'kül? Ve mâ telbes? Ve eyne teskünü? Feekùlü: Âkülü'l-mevte, ve elbesü'l-kefene, ve eskünü'l-kabre.*)

Hàtem-i Esam diyor ki: "Hiç bir sabah yoktur ki şeytan bana der ki… Yâni şeytanın böyle demediği hiç bir sabah yok, her sabah şeytan bana böyle der..." Ne diyormuş şeytan? (*Mâ te'külü*) "Bu gün ne yiyeceksin? (*Ve mâ telbesü*) Ne giyineceksin? (*Ve eyne teskünü*) Nereye başını sokup oturacaksın?"

Demek ki, mübareklerin ne yiyecekleri var, ne giyecekleri var, ne meskenleri var... Şeytan, sabahleyin kışkırtıyor: Bu gün ne yiyeceksin?.. Bir şey yok. Cepte yok. Cep delik, cepken delik. Ev yok, bark yok. Fukara... Ama, eline mal geçmediği için değil, geçeni dağıttığı için, tutmadığı için fukara... Her sabah şeytan diyor ki:

"—E bu gün ne yiyeceksin bakalım? Bu gün ne giyeceksin bakalım? Bu gün nerede barınacaksın yâ, işte barınağın yok, bir şeyin yok?.."

"Her sabah bana böyle söyler şeytan." diyor. "Ben de ona cevap olarak derim ki: (*Âkülü'l-mevt*) Ecel şerbetini yeyip içeceğim, ölümü yiyeceğim; (*ve elbesü'l-kefen*) kefen bürüneceğim; (*ve eskünü'l-kabr*) kabri mesken edineceğim, kabirde oturacağım!" derim.

Yâni şeytana zıt olarak karşılık veriyor:

"—Sen beni kışkırtmağa çalışıyorsun, ben öyle kışkırtılacak adam değilim! Ölümü yiyeceğim, kefene sarılacağım, kabirde barınacağım." diyor, şeytanın o sözlerine karşı.

"—Eyvah, ne yiyeyim?" diye biraz araştırayım demiyor. "Eyvah, ne bürüneyim?" diye araştırmağa kalkmıyor. "Eyvah, başımı sokacak neresini bulayım?" demiyor yâni.

Geçen hafta takvimi kopardım, arkasına bakayım dedim, çok güzel şeyler çıktı:

Mübareklerden bir tanesi, dervişleriyle üç gündür aç. Üçüncü gün, dervişi bir karpuz kabuğuna elini uzatmış; azarlamış hemen onu:

"—Sen böyle madem üç günlük açlığa bile dayanamıyorsun, sen çarşıya pazara git, ticaret yap; dervişlikte senin ne işin var? Tekkede senin yerin yok!" demiş.

Yâ biz üç gün değil, üç saat duramıyoruz. Sabah yedik, öğlen yedik, ikindi yedik, akşam yemeyince açlıktan öleceğimizi sanıyoruz. Hani nerede kebapçı, hani nerede baklavacı, börekçi? Gözümüz etrafta onu arıyor. Adam üç günden sonra karpuz kabuğuna elini uzatınca, şeyhi haşlamış, azarlamış:

"—Defol! Senin gibi derviş mi olur? Bari sen çarşıya pazara git, alış veriş yap! Dervişlik yapabilecek kabiliyetin yok senin, dayanıklılığın yok..." demiş oluyor yâni.

Böyle adamlarmış. Allah şefaatlerine erdirsin... Şeytana karşı da cevabı öyle… "Sen beni kandıramazsın!" diye verdiği cevaplara bak!

h. Afiyetin Mânâsı

١٨ -وبإسناده قال رجلٌ لحاتم: ما تشتهى ؟ قال: أشتهى عافية يومى إلى الليل. فقيل له: ألست الأيام كلُّها عافيةً ؟ فقال: إن عافية يومى ألاَّ أعصى الله فيه.

TS. 96/18 (*Ve bi-isnâdihî, kàle racülün li-hàtemin*) Aynı şahıslardan nakledildiğine göre, Hàtem-i Esam Hazretleri'ne bir kişi dedi ki: (*Mâ teştehî*) "Canın en çekiyor, ne istiyorsun?" dedi adamın birisi Hàtem-i Esam Hazretleri'ne. (*Kàle: Eştehî àfiyete yevmî ile'l-leyli. Fekîle lehû: E leyseti'l-eyyâmü küllühâ âfiyeten? Fekàle: İnne àfiyete yevmî ellâ a'sa'llàhe fîhi.*)

Bir adam Hàtem-i Esam Hazretleri'ne sormuş ki:

"—Canın ne çekiyor, ne istiyor?"

Ismarlayacak galiba... "Canın ne istiyor?" diye sormuş Hâtme-i Esam'a. O da demiş ki:

"—Bu günümün geceye kadar afiyet üzere geçmesini istiyorum."

Yâni karpuz istiyorum, kavun istiyorum, baklava istiyorum, börek istiyorum, çörek istiyorum, meşrubat istiyorum filan demiyor; "Bu gündüzümün geceye kadar afiyet üzere geçmesini istiyorum." diyor.

(*Fekìle lehû*) Onun üzerine kendisine deniliyor ki: (*E leyse'l-eyyâmü küllühâ âfiyeten*) "Bütün günler afiyet üzere değil mi? Yâni afiyet yok mu yanında? Hasta mısın, afiyet üzere değil misin?"

(*Fekàle: İnne àfiyete yevmi*) "Benim gündüzümün afiyeti, günümün afiyeti, (*ellâ a'sa'llàhe fîhi*) o gün Allah'a âsi olmamamdır. Yoksa karnım tok, sırtım pek, hastalıksız, dertsiz, gamsız olmam değildir. Allah'a âsi olmamamdır afiyet..."

Ellâ diye, orada lâ'nın üzerine şeddeyi koyacaksınız. *Ellâ*; *en lâ*'nın birleşmesi. (*İnne âfiyete yevmî ellâ a'sa'llàhe fîhi*) "Benim günümün afiyetinden kasdettiğim mânâ, o günümde Allah'a hiç àsi olmamamdır."

Demek ki, Allah'a âsi oldu mu, o gün fena geçti, mahvoldu o gün. Hastalıklar içinde inlemiş gibi veya belâlar başına yağmış gibi üzülecek yâni, Allah'a àsi olmuşsa... Allah'a àsi olmamışsa, "Çok şükür yâ Rabbi, bu günümde akşam oldu, hiç sana isyan edecek bir şey yapmadım!" diyebiliyorsa, onu afiyet sayıyor.

Bunlar kahraman adamlar… Yâni, bu şeyler sadece dillerinde değil bunların. Bunları yapabilen insanlar bunlar.

i. Pişman Olacak Dört Kimse

١٩ - وبه قال حاتم: أربعةٌ يندمون على أربعةٍ: المقصِّر إذا فاته

العمل ؛ و المنقطع عن أصدقائه ، إذا نابته نائبةٌ ؛ و الممكن منه عدوُّه بسوء رأيه. والجرئ على الذنب.

TS. 96/19 (*Ve bihî kàle hàtemün*) Yine aynı rivâyet zinciriyle Hàtem-i Esam buyurdu ki: (*Erbaatün yendemûne alâ erbaatin: El-mukassıru izâ fâtehü'l-amel; el-münkatıu an asdıkàihî, izâ nâbethü nâibetün; ve'l-mümekkinü minhu aduvvühû bi-sûi re'yihi; ve'l-cerîu ale'z-zünûbi.*)

19. paragrafı okuyoruz, 96. sayfanın sonudur burası. Ama 97'yi de bitirebilirsek, bugün bahsi bitirmiş olacağız. Allah'ın izniyle belki bitiririz. Hàtem-i Esam dedi ki:

Dört kişi dört şeye pişman olacak:

1. (*El-mukassıru, izâ fâtehü'l-amel*) "Âmâl-i sâlihâ, ibadet ve taati yapamayan kişi, o ibadet ve taati yapmanın fırsatı kaçtığı zaman pişman olacak." Meselâ bayram namazı; kalkamadı, kılmadı. Tabii vakti geçti. Ne olacak? Nâdim olacak, pişman olacak. Veya cuma namazı; kılamadı, yetişemedi, gelmedi, işinden çıkmadı... Pişman olacak. Veyahut ömründe ibadet etmedi, ölüm geldi; pişman olacak. Yâni ibadeti yapmanın zamanı geçince, pişman olacak; bir...

2. İkincisi: (*El-münkatıu an asdıkàihî, izâ nâbethü nâibetün*) "Arkadaşlarından alâkayı kesmiş, tek başına kalan, arkadaşlarla dostluk ve ülfetini kesen, koparan kişi. Bu da pişman olacak." Ne zaman? "Başına bir musibet ve belâ geldiği zaman." Yardım edecek kimsesi olmayacak çünkü... Kendisi ayrıldı arkadaşlarından, o da pişman olacak.

3. (*Ve'l-mümekkinü minhü aduvvühû bi-sûi re'yihi*) "Düşmanı kendisine galebe çalmış kimse pişman olacak; (*bi-sûi re'yihi*) kötü düşüncesi, kötü tercihi, kötü tedbiri veya yanlış hareketi dolayısıyla düşmanı kendisini galebe çalmış kimse de, oradan pişman olacak tabii."

"—Tüh be, hay Allah! Hiç tahmin etmedik düşmanın bu kadar zorlu olduğunu, bu kadar kuvvetli silahlara sahip olduğunu; hiç

de hazırlanmadık."

Tabii pişman olacak sonra, Azerbaycan'ın durumu gibi, Bosna-Hersek'in durumu gibi.

Silahları bize vermeğe kalktılar. Bosna-Hersek Cumhuriyeti ilan edilince, demişler ki:

"—Elimizdeki silahları biz ne yapalım? Türkiye'ye gönderelim, Türk kardeşlerimize..."

Sanmışlar ki Yugoslavya'da, o çizilen hudutlarda huzur içinde yaşayacaklar. Hiç tahmin etmediler. Kötü kanaatler, kötü bir yönetim, tedbirleri zamanında alamamak... Düşman galebe çaldı. Tabii pişman olurlar. Bu kimse de pişman olur.

Azerbaycan'da da öyle... Birbirlerine düştüler, düşmanı küçümsediler. Öyle diyor haberlerde: "Biz Ermenileri küçümsedik. Sayısı azdır, nasıl olsa tepeleriz, dedik." diyor. Tabii, Ermeniler de tedbirlerini aldılar. Amerika'dan, Rusya'dan modern silahları aldılar, Azerilerin yanına yanaşmadan, uzaktan bombalayarak yendiler. Böylece kötü kanaatler, kötü tedbirler; veya tedbirleri iyi alamamak dolayısıyla, düşman onları galebe çalınca pişman oldular. Şu anda çok pişmanlar.

Herkes pişman. Belki Türkiye de pişman. Neden Azerbaycan istiklâlini ilan edince, bir saldırmazlık anlaşması yapmadı onunla? Bak, Suriye'yle Rusya, birisi bize saldırırsa ben de senin yanında olacağım diye anlaşma yaptı. Neden?.. Türkiye Suriye'ye saldırmasın diye Suriye'nin tedbiri. Yunanistan Ortak Pazar'a girdi. Neden? Türkiye Yunanistan'a saldırırsa, Ortak Pazar'la beraber olsun da, korunsun diye.

E biz niye aynı tedbirleri almıyoruz? Niye müslümanlar, "Bizden birisine birisi saldırılırsa, hepimiz savaşırız!" demiyoruz? Niye Azerilerle böyle anlaşma yapmadık? "Bir Azeri şehrinde, bir yerde bir hücum olursa, biz onun müttefikiyiz, saldıranla, beraber mücadele ederiz. Saldırı bize de yapılmış sayılır." deseydik, karşı taraf onun hesabını yapacaktı.

Yapmıyor müslümanlar bu ittifakları, ondan sonra tek tek

keklik gibi avlanıyorlar. Kuzu gibi boğazlanıyorlar, keklik gibi avlanıyorlar. Halbuki, hani müslümanlar aslandı, kaplandı?.. Tedbir yok, kötü tedbir var. Tedbirler yanlış.

4. (*Ve'l-cerîu ale'z-zünûb*) Pişman olacak kimselerin dördüncüsü: "Günaha cür'et etmiş olan insan. O da pişman olacak. Günahı işleyen kimse, de pişman olacak."

Dört kimse dört şeye pişman olacak: İbadeti, taati yapmayan o taatin, ibadetin imkânı geçtiği zaman pişman olacak. Arkadaşlarından kopup ayrılan, başına bir belâ geldiği zaman, yardımcısız olduğu için pişman olacak. Düşmanı kendisini bastırmış, galebe çalmış kimse, tedbirinin iyi olmamasından dolayı pişman olacak. Günaha teşebbüs eden kimse de, günahının belâsı, cezası başına yağdığı zaman pişman olacak ama, iş işten geçmiş olacak.

j. Aba Giyinmek

20. paragraf:

٢٠ - وبه قال حاتم: العباء علمٌ من أعلام الزهد ؛ فلا ينبغى لصاحب العباء أن يلبس عباء بثلاثة دراهم ونصف ، وفي قلبه شهوةٌ بخمسة دراهم. أما يستحى من الله أن تجاوز شهوة قلبه عباءه ؟

TS. 97/20 (*Ve bihî kàle hàtemün*) Aynı rivâyet zinciriyle Hàtem-i Esam'ın şöyle dediği naklediliyor: (*El-abâu alemün min a'lâmi'z-zühdi; felâ yenbagî bi-sàhibi'l-abâi en yelbese abâen bi-selâseti derâhime ve nısfi, ve fî kalbihî şehvetin bi-hamseti derâhim. Emâ testahyî mina'llàhi en tücâvize şehveti kalbihî abâehû.*)

Diyor ki: (*El-abâu alemün min a'lâmi'z-zühd*) "Aba giymek,

yâni kaba saba bir giyim, basit, ucuz bir giyim giyinmek dervişlik, zâhidlik alâmetlerinden bir alâmettir. (*Felâ yenbagî bi-sâhibi'l-abâ'*) O halde aba giyinmiş, dervişlik hırkası giymiş bir kimseye yakışmaz; (*en yelbese abâen bi-selâseti derâhime ve nısfin*) üç buçuk dirheme bir aba giyip de, (*ve fî kalbihi'l-şehvetin bi-hamseti derâhim*) kalbinde beş dirhemlik şehvet olması yakışık almaz. Sırtında üç buçuk kuruşluk aba varken, kalbinin beş dirhemlik bir arzu peşinde olması yakışık almaz dervişe...

(*Emâ testahyî mina'llàh*) "Allah'tan utanmaz mısın ey böyle yapan kişi ki, kalbinin şehveti abanın fiyatını geçiyor. Bundan utanmaz mısın?"

Biraz genişleterek anlatmağa çalışalım: Demek ki dervişler, dış görünüşe önem vermiyorlar, basit giyiniyorlar, ucuz giyiniyorlar. E bu, dünyaya metelik vermemelerinin alâmeti oluyor. "Beğenen beğensin, beğenmeyen beğenmesin; Allah beğensin, önemi yok!" diyorlar. Şatafata, süse, saltanata düşkün değiller... Güzel! Ama içinde paraya, pula karşı arzular varsa, bu sırtındaki abayla tezat oluyor.

"—Utanmıyor musun, üç buçuk dirhemlik abayı sırtına giyip de, kalbinde beş dirhemlik arzu taşıyorsun!" diyor.

Yâni, "Madem hakiki dervişsin, içinde böyle arzular olmasın! Dünyanın her şeyine karşı böyle zâhidâne, dervişâne tavır takın!" demek istiyor.

k. Kulluğu Güzel Yapmak

٢١ - وبه قال حاتم: الزم خدمة مولاك تأتك الدنيا راغمةً ، والجنة عاشقةً.

TS. 97/21 (*Ve bihî kàle hàtemün*) Aynı rivâyet zinciriyle Hàtem-i Esam'ın şöyle dediği de yine rivâyet edilmiş: (*İlzem hıdmete mevlâke, te'tike'd-dünyâ râgımeten, ve'l-cennetü àşıkaten*)

Diyor ki:

(*İlzem*) "Yapış, (*hıdmete mevlâke*) Mevlânın hizmetine, Rabbinin hizmetine sımsıkı yapış; (*te'tike'd-dünyâ râgımeten*) dünya, burnu sürte sürte sana gelir; (*ve'l-cennetü àşıkaten*) cennet de sana aşık olarak gelir."

Ne demek istedi?.. Sen Rabbine güzel kulluk yapmağa bak; dünyalık da gelir, cenneti de kazanırsın demek. Yâni dünyalık için ibadet edilmez zaten. Dünya menfaati için ibadet etmek sahtekârlıktır, o olmayacak. Cennet için de yapmak, tam dervişliğe uygun olmuyor.

Sen Allah'a ibadetini güzel yap, dünyalıktan nasibin de gelir, cennet de sana gelir. Dünya, burnu sürte sürte gelir. Hani keçiyi çekersin, inad eder, gelmek istemez ama, çekersin, burnu sürte sürte geliyor ya... Burnunu yere yaklaştırır, tırnaklarını açar, ayaklarını dayar ama sürükleye sürükleye götürürler. Yâni gene gelir. Yâni sen Allah'a güzel kulluk edersen, dünya öyle gelir, keçi gibi. İnad etse bile, gelmek istemese bile Allah onu göndertir sana. Ve dünya böyle burnu sürte sürte, istemeye istemeye gelir. Ama cennet de sana aşık olarak gelir.

"—Gel! Ben sana aşık olmuşum. Sen madem Rabbine güzel kulluk eden kulsun..." diye, cennet seni taleb eder, ister ve aşık olur.

Bu çok güzel bir söz... Demek ki, hepimizin asıl gayesi ne olmalı? Rabbimize güzel kulluk yapmağa çalışmak olmalı!

l. Allah'ı Unutma!

٢٢ - وبه قال حاتم: تعهد نفسك فى ثلاثة مواضع: إذا عملت فاذ كر نظر الله إليك ؛ و إذا تكلمت فاذ كر سمع الله إليك ، و إذا سكنت فاذ كر علم الله فيك.

TS. 97/22 (*Ve bihî kàle hàtemün: Teahhed nefseke fî selâsetin mevâdı': İzâ amilte fe'zkür nazara'llahi ileyke, ve izâ tekellemte*

fezkür semia'llàhi ileyke, feizâ sekente fezkür ilmen nâfî fîke) "Üç yerde nefsine dikkat et, kontrol altında tut nefsini:

1. (*İzâ amilte*) Bir amel işlediğin, bir iş yaptığın zaman kendine dikkat et." Ne yapacak? (*Fe'zkür nazara'llàhi ileyke*) "Allah'ın seni gördüğünü hatırla!" Bir iş yapıyorsun... Ne iş yapıyorsan yap. Çalışma işi mi, ibadet mi, başka bir meşguliyet mi... Hangi meşguliyetteysen, o meşguliyetinde Allah'ın seni gördüğünü unutma! Yalnız yerde bile olsan, Allah görüyor. Allah'ın seni gördüğünü, sana baktığını unutma, bir.

2. (*Ve izâ tekellemte fe'zkür semia'llàhi ileyke*) "Konuştuğun zaman da gene nefsine sahip ol." Yâni nasıl sahip olacağız? (*Fe'zkür semia'llàhi ileyke*) "Allah'ın, senin sözlerini duyduğunu hatırla." Konuşuyorsun ya, yalan mı konuşuyorsun, palavra mı konuşuyorsun, avcı palavrası mı, ilaveli mi, dolambaçlı mı, uydurma mı, bilmem ne mi?.. Ona dikkat et, Allah seni duyuyor.

Birisi bizi rüyada görmüş... Bir de bizim bir hasmımız var, onunla husumetimiz oldu, onun sözlerinden dolayı... Onu, fötr şapkayı almış, camiden çıkmış, arabaya binip gider görmüş... Tabii fötr şapka giymek menfî bir şey, camiden çıkıp gitmek menfî bir şey.

Bu rüyayı birisine anlatmış. Fakat o şahıs rüyayı, bizi kötülemek için tersine anlatmış. Sanki camiden biz çıkmışız, sanki o durumu biz yapmışız gibi. Rüyayı değiştiriyor. E Allah görmüyor mu, duymuyor mu yaptığını? Bir gün bu yalanın ortaya çıkmayacak mı? Bir gün bunun hesabı olmayacak mı?

3. Üçüncüsü: (*Feizâ sekente fe'zkür ilme'llàhi fîke*) "Bir yerde otururken de, Allah'ın seni bildiğini unutma!"

Demek ki, "Üç noktada kendine hakim ol, nefsini kontrol et!" diyor. "Bir iş yaparken, Allah'ın seni gördüğünü unutma! Bir söz söylerken, Allah'ın seni duyduğunu unutma! Bir yerde dururken, Allah'ın senin nerede durduğunu, niçin durduğunu bildiğini unutma!" diyor.

m. Kalpler Beş Çeşittir

٢٣ - وبه قال حاتم: القلوب خمسةٌ: قلب ميتٌ، وقلبٌ مريضٌ، وقلبٌ غافلٌ، وقلبٌ متنبِّه، وقلبٌ صحيحٌ سالم.

TS. 97/23 (*Ve bihî kàle hàtemün*) "Yine aynı râviler söylemişler ki Hàtem şöyle buyurmuş: (*El-kulûbü hamsetün*) "Kalpler beş çeşittir: (*Kalbün meyyitün, ve kalbün marîdün, ve kalbün gàfilün, ve kalbün mütenebbihün, ve kalbün sahîhün sâlimün*) buyurmuş Hàtem-i Esam Hazretleri.

Kalpten maksat neydi?... Gönül. Yâni bu tık tık atanın adı ne? Yürek. Yâni kalp iki mânâya gelir: Bir, yürek mânâsına gelir; iki, gönül mânâsına gelir.

"Kalpler beş çeşittir." diyor, neyi kasdediyor? Gönülleri kasdediyor. Beş çeşit gönül vardır. Yâni, ayetlerdeki ve hadislerdeki kalp sözleri umûmiyetle gönül mânâsınadır. Umûmiyetle, %80-90...

Meselâ, kâfirlerin kalpleri için ne diyor Allah-u Teàlâ Hazretleri:

لَهُمْ قُلُوبٌ لاَ يَفْقَهُونَ بِهَا (الأعراف:١٧٩)

(*Lehüm kulûbün*) "Onların kalbleri var ama, (*lâ yefkahûne bihâ*) onunla akletmiyorlar." (A'râf, 7/179) Haa, anlaşılıyor ki kalp dediği şey akletme vasıtası, yâni gönül.

(*El-kulûbü hamsetün*) "Gönüller beş çeşittir:

1. (*Kalbün meyyitün*) "Ölü kalp, ölü gönül." Kimin gönlü? Kâfirin gönlü. Ölü. Ayet okusan anlamaz, kıpırdamaz, hadis okusan anlamaz, kıpırdamaz... Ölü.

2. (*Ve kalbün marîdün*) "Hasta kalp." Bu kimin kalbi? Münafığın ve günahkârın kalbi… Neden? İmanı var, ölü değil kalbi ama sakatlıklar, eksiklikler, kusurlar, yanlışlıklar var.

3. (*Ve kalbün gàfilün*) "Gafil kalp. Yâni marifetullahtan mahrum, olanların mahiyetini anlamaktan gafil kalp."

4. (*Ve kalbün mütenebbihün*) "Uyanık kalp." Dördüncüsü. "İkazlardan anlayan, ona göre mütenebbih olan kalp, gönül."

5. (*Ve kalbün sahîhün sâlimün*) Beşincisi de: "Sıhhatli, selâmette olan gönül. Hiç bir kusur yok, pırıl pırıl, dipdiri...

n. İsyandan Sakın!

24. paragraf:

٢٤- وقال رجلٌ لحاتم: عظنى ! فقال: إن كنت تريد أن تعصى مولاك ، فاعصه فى موضعٍ لا يراك.

TS. 97/24 (*Ve kàle racülün bi-hàtemin*) Burada artık râviyi söylemedi, râvisiz olarak geldi ifade. Adamın birisi Hàtem-i Esam Hazretleri'ne dedi ki: (*Uznî*) Ayın ve zı harfiyle. (*Uznî! Fekàle: İn künte türîdü en ta'siye mevlâke, fea'sıhî fî mevdıin lâ yerâke*)

Adamın birisi geldi, Hàtem-i Esam Hazretleri'ne: "Bana nasihat et." dedi. O da şöyle nasihat etti:

(*İn künte türîdü en ta'siye mevlâke*) "Eğer Mevlâ'na âsi olmayı istiyorsan, (*ta'sıhî fî mevdıin lâ yerâke*) bari seni görmediği bir yerde ona isyan et! Allah'a isyan etmek istiyorsan, bari Allah'ın seni görmediği bir yerde ona isyan et!"

E mümkün mü? Allah'ın görmediği yer var mı?.. Her yerde hâzır ve nâzır, her şeyi görüyor. Yâni ne demek? "Allah'a isyan etme!" demek. Ne demek istiyor? Yâni, "Bak Allah seni her yerde görüyor. İsyan etmek istiyorsan, isyan etme!" demek istiyor, edebî bir üslupla.

Hani, çocuk ateşe yaklaşıyor, diyebilirsin ki ona doğrudan doğruya:

"—Aman yaklaşma, yakar. Yakar elini, değme ona!" dersin.

Veyahut da dersin ki:

"—Hadi yaklaş yaklaş, değdir elini bakayım! Değdir de gör

dünyanın kaç bucak, kaç köşe olduğunu...”

O ne demek? Yâni, gene yapma demek.

o. Üç Sevgi, Üç Şart

Ve sonuncu paragraf, 25. paragraf. Hàtem-i Esam maddesi böylece bitiyor.

٢٥ - وبه قال حاتم: من ادَّعى ثلاثًا بغير ثلاث ، فهو كذَّاب: من ادَّعى حبَّ الله ، من غير ورعٍ عن محارمه ، فهو كذَّاب ؛ ومن ادَّعى حبَّ الجنة ، من غير انفاق ماله فهو كذَّاب ؛ ومن ادَّعى حبَّ النبى صلى الله عليه وسلم ، من غير محبة الفقر فهو كذَّاب.

TS. 97/25 (*Ve bihî kàle hàtemün*) Aynı rivâyet zinciriyle Hàtem-i Esam buyurdu ki: (*Meni’ddeà selâsen bi-gayri selâseh, fehüve kezzâbün: Meni’ddeà hubba’llàhi min gayri verain an mehârimihî, fehüve kezzâbün; ve meni’ddeà hübbe’l-cenneti min gayri infâki mâlihî, fehüve kezzâbün; ve meni’ddeà hubben nebiyyi salla’llàhu aleyhi ve sellem, min gayri muhabbeti’l-fakri fehüve kezzâbün.*)

“Üç şeyi iddia eden bir kimse, şu üç şey olmadan iddia ediyorsa o şeyi yalancıdır, yalancının tekidir yâni. Yalancılığı meslek edinmiş kimsedir.” Neymiş onlar?

1. (*Meni’ddeà hubba’llàh*) “Allah’ı sevdiğini iddia ediyorsa bir insan, ‘Ben Allah’ı seviyorum.’ diyor ama (*min gayri verain min mehârimihî*) Allah’ın haram kıldığı şeylerden sakınma duygusu olmadan, Allah’ı seviyorum diyorsa; (*fehüve kezzâbün*) o yalancının tekidir, esaslı bir yalancıdır. Yalancılığı meslek edinmiş bir kimsedir. Neden? Allah’ı seviyorum diyor ama haramlardan kaçınmıyor, Allah’ın yasakladığı şeylerden kaçınmıyor. Yalancı.”

2. (*Ve meniddea hübbe’l-cenneh*) “Kim cenneti sevdiğini

söylüyorsa...”

Şol cennetin ırmakları,
Akar Allah deyü deyü.
Çıkmış İslâm bülbülleri,
Öter Allah deyü deyü.

Kerpiçleri altın gümüş,
Aman yaratan ne hoş yaratmış,
Misk ü amberle donatmış,
Kokar Allah deyü deyü.

Herkes cenneti seviyor. Çocuklarımız da okuyorlar bu ilahileri… “Kim cenneti seviyorum diyorsa, (*min gayri infâki mâlihî*) ama malından infak yapmadan, cömertlik yapmadan cenneti sevdiğini söylüyorsa; (*fehüve kezzâbün*) o da yalancının tekidir.” Cömert olacak. Cömert, cennete yakındır. Pinti, cimri cennetten uzaktır. Cömertliktir yâni insanı en çok cennete yaklaştıran... Cömert olacak.

Cömertlik üç çeşittir:

Birincisi: Mal cömertliği. Parası var, pulu var, malı var, eşyası var, veriyor. Kese kağıdında meyva dolu, “Al kardeşim, al kardeşim...” veriyor. Cebinde para var, “Al kardeşim, al kardeşim...” veriyor. Mal cömertliği.

İkincisi: Ten cömertliği, yâni vücutça cömertlik. Ten; vücut demek Farsça’da. Vücut cömertliği. Yâni hizmete koşuyor. Tembel tembel kenarda durmuyor; o işe, bu işe, müslümanların hayrına, büyüklerin, âlimlerin, yaşlıların, muhtaçların hizmetine koşuyor. Tamam, bu da ten cömertliği… İsterse cebinde hiç para olmasın, teni cömert. Hizmete koşuyor.

Üçüncüsü: Can cömertliği. Can; ruh demek Farsça’da. Canını veriyor yâni. Allah yolunda canını veriyor.

Demek ki infak etmeyen, malından vermeyen, cömert olmayan yalancıdır.

3. Üçüncüsü: (*Ve meni'ddeà hubben nebî salla'llàhu aleyhi ve sellem*) "Peygamberi sevdiğini iddia eden bir kimse, ediyor ama iddia; (*min gayri muhabbeti'l-fakr*) fakirliği sevmeden, dervişliği, fakirliği sevmeden Peygamber Efendimiz'i sevdiğini iddia eden kimse, (*fehüve kezzâbün*) o da yalancının tekidir. Fakrı sevecek, fakirliği sevecek." Böyle buyurmuş.

Hatem-i Esam maddesi bitti. Ondan sonraki bahse geldik. Onun ne olduğunu söyleyelim, nasib olursa önümüzdeki hafta okumak üzere: Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî'ye geldi, 98. sayfa.

Soru:

"—Eğer kitapta geçmezse, Hàtem-i Esam Hazretleri'yle ilgili bir şey anlatacağınızı söylemiştiniz..."

Evet, Hàtem-i Esam Hazretleri'nin menâkıbı, tabii bu kitabın yazdığı kadar değildir. Ben, birçok kitapları okurken, bu büyüklerimizin çok güzel başka menâkıbını da duyuyorum, rastlıyorum. Sizler de rastlayabilirsiniz. Benim tavsiyem: Bu

büyüklerimizin menâkıblarını bulduğunuz yerde kayda geçirin ve dosyalayın. Yâni siz bu çalışmaları yapın, biriktiği zaman kocaman bir dosya olur.

Meselâ, ben birçok kitapta görmediğim menâkıbını okudum İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'nin, çok güzel şeyler... Ama, İbrahim ibn-i Edhem'in hayatıyla ilgili ansiklopedi ve kitapları karıştırırken, aradığın zaman onları bulamıyorsun. Demek ki, malzeme dağılmış, muhtelif kitaplara dağılmış.

O halde ne lâzım?.. Onları toplamak lâzım. Yâni bir konuya mahsus esere ne deniliyor? Monografi deniliyor. Monografiler yazmak lâzım. Yâni, bir İ*brâhim ibn-i Edhem* diye kitap yazmak lâzım! Bir *Hàtem-i Esam Hazretleri* diye kitap yazmak lâzım!.. Böyle olursa, bütün malzeme toplanırsa, bunların hayatlarından, sözlerinden istifade daha güzel olur.

Hàtem-i Esam Hazretleri, Sağır Hàtem demektir. Ama sağır olduğundan değildir diye anlatmıştık, bir kadınla macerasını…

Kadın gelmiş, huzura girip böyle otururken, nasılsa bir yellenmiş, ses çıkmış, sesli olarak yellenmiş. E tabii çok ayıp bir şey. Hani şeyh efendinin huzuruna giriyor, işte otururken zorlandı demek ki şöyle bir. Bir yellenme sesi çıkınca, kıpkırmızı kesilmiş kadıncağız, çok mahcub olmuş.

Şeyh efendi de o sesi duymuş, hiç bozuntuya vermemiş. Kuvvetli insanlar, yâni kendilerine hakim insanlar. Hemen şip şak düşünmüş, bu kadın çok mahcub oldu. E ne yapmak lâzım? Kurtarmak lâzım!

"—Hanım, kızım! Öyle uzakta durma. Benim kulağım ağırdır, biraz yakına gel ne söyleyeceksen, duyamam." demiş.

"—Haa, bu şeyh biraz sağır demek ki, pekiyi." demiş, biraz yakına gelmiş.

"—Efendim işte şunu soracaktım..." bilmem ne filan deyince,

"—Bağır bağır, duyamıyorum!" demiş.

Kadın bangır bangır bağırarak derdini anlatmış, içi de rahatlamış. Demiş ki:

"—Bu benim yellendiğimi duymadı. Bu kadar sağır, anlamadı.

Yüzünden de bir değişiklik olmadı, şaşırma da olmadı. Demek ki duymadı." demiş.

Hàtem-i Esam Hazretleri, o kadın ölünceye kadar sağır taklidi yapmış mahçup olmasın, üzülmesin kadıncağız diye. Nasıl hatır, gönül kollayan insanlar oldukları anlaşılıyor.

Daha çok menakıbı var...

Medine-i Münevvere'ye gitmiş, sormuş oradakilere, demiş:

"—Peygamber Efendimiz'in sarayı nerede?"

Demişler ki:

"—Peygamber Efendimiz'in sarayı marayı yok. Sade mescidi var, türbesi var." filan...

"—E pekiyi bu saraylar kimin?"

"—İşte falancanın, filancanın..."

"—Vah vah!.. Peygamber Efendimiz'in beldesini cebbarların, zalimlerin istilâ ettiği anlaşılıyor." demiş.

Böyle güzel şeyleri var. Hàtem-i Esam çok büyük bir zât. Yâni, sevgisi gönlümüzde kuvvetli olması gereken şahıslardan biri…

Fâtiha-i şerife mea'l-besmele!

21. 08. 1993 - İstanbul

16. AHMED İBN-İ EBİ'L-HAVÂRÎ HZ. (1)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evveline ve'l-àhirîn... Senedinâ ve mededinâ ve üsvetine'l-haseneti muhammedini'l-mustafâ, ve alâ âlihi ve sahbihi ve men tebiahû bi-ihsânin zevi's-sıdki ve'l-vefâ'... Emmâ ba'd.

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, ikrâmı, ihsânı dünyada ahirette üzerinize olsun... Allah-u Teàlâ, iki cihanda cümlenizi bahtiyar eylesin...

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî isimli büyük alim ve sòfî büyüğümüzün yazmış olduğu *Tabakàtü's-Sùfiyye* isimli kitabın 98. sayfasına geldik. 12. terceme-i hâl, Ahmedü'bnü Ebi'l-Havârî.

Bu zâtın menâkıbını ve hayatını ve sözlerini, tavsiyelerini okumaya geçmeden önce, başta Peygamber SAS Hazretleri'nin ruh-u pâkine bizlerden bir hediye olsun diye; sonra onun cümle âlinin, ashàbının, etbâının, ahbâbının ve hâssaten mânevî vârisleri, irşad makamının sultanları, sâdât u meşayih-i turuk-u aliyyemizin, Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyyi Murtazâ'dan şeyhimiz Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar silsilelerimizden güzerân eylemiş olan cümle tasavvuf ve tarikat büyüklerimizin; eseri yazan Sülemî Hazretleri'nin, eserde isimleri geçen mübarek büyüklerimizin;

Bu beldelerde medfun bulunan enbiya, sahabe ve sàlihlerin, ve bu meyanda Yûşâ AS'ın, Ebû Eyyüb el-Ensârî Efendimiz Hazretleri'nin ve sair sahabe-i kirâmın; içinde bu dersleri yaptığımız şu güzel tekkenin bânîsi Selâmi Mustafa Efendi Hazretleri'nin ve halifelerinin, ve civarda medfun bulunan, İmâm-ı Rabbânî Hazretleri'nin oğlu Muhammed-i Ma'sum'un halifesi Şeyh Murad Efendi Hazretleri'nin; Halvetiye tarikatının

meşayihinin en büyüklerinden Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin, Haydar Baba Hazretleri'nin ve sâir evliyâullah ve sàlihlerin, mutasavvıfların;

Uzaktan, yakından buraya gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan sevdiklerinin, yakınlarının, dostlarının ve bu beldeleri fetheden fatihlerin, başta Fatih Sultan Muhammed Han (*aleyhi'r-rahmeti ve'l-gufrân*) olmak üzere ordusu mensubu gazilerin, mücahidlerin, şehidlerin, fatihlerin ruhları için; cümle hayrât ü hasenât sahiplerinin ervahı için ve bizim de sıhhat, afiyet ve saadet ve selâmet üzere yaşayıp, dâreynde bahtiyar olmamız için, bir Fâtiha üç İhlâs-ı Şerif okuyup öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî Hakkında Bilgi

Kàle sülemiyyü rahmetu'llàhi aleyh:

١٢ -أحمد بن أبى الحوارى

ومنهم أحمد بن أبى الحوارىِّ ، كنيته أبو الحسن ؛ وأبو الحوارى اسمه ميمون. من أهل دمشق. صحب أبا سليمان الدَّارانىَّ و غيره من مشايخ ، مثل: سفيان بن عيينة ، و مروان بن معاوية الفزارىِّ ، ومضاء بن عيسى ، وبشر ابن السرى ، وأبى عبد الله النِّباجىِّ.

(*Ahmedü'bn-ü ebi'l-havâriy. Ve minhüm ahmedü'bnü ebi'l-havâriyyi, künyetühû ebü'l-hasen; ve ebü'l-havâriyyi ismühû meymûn.*)

(*Ve minhüm*) Yâni saydığı evliyâullah, mutasavvıfların, sùfîlerin bir tanesi de Ahmedü'bnü Ebi'l-Havârî'dir. Yâni Ebi'l-Havârî oğlu Ahmed'dir.

Künyesi... İsim vardı, künye vardı, nisbe vardı, şöhret vardı...

Yâni bir Arapça'da bir şahsın isminin muhtelif cüzleri, parçaları oluyordu. Künyesi: Ebü'l-Hasen imiş, Hasen'in babası demek. Ya, Hasen isminde oğlu olduğundandır veya bazen de olmasa bile öyle bir isimlendirme olabiliyor. Meselâ Ebû Hanife, Hazret-i İmâm-ı Âzam, onun Hanife adında bir kızı olmadığı söyleniyor ama, Ebû Hanife denmiş. Daha başka ona benzer şeyler olabilir. Künyesi: Ebü'l-Hasen. Tamam.

(*Ve ebü'l-havâriyyi'smühû meymûn*) Yâni, babası olan Ebû Havârî'nin ismi Meymun. Demek ki, bu zâtın ismi Meymun oğlu Ahmed imiş aslında. Ama Ahmed'in künyesi Ebü'l-Hasen, Meymun'un künyesi de Ebü'l-Havârî. O zaman tam söylemek gerekirse: Ebü'l-Haseni Ahmedü'bnü Ebü'l-Havârî Meymûn demek lâzım geliyor.

(*Min ehli dimaşk*) Ed-Dimaşkî demek lâzım. Bizim Dimaşk dediğimize, Dimaşk diye mim harfini üstün olarak telaffuz ederler Araplar. Şam şehri dediğimiz... Suriye'nin başşehri neresidir? Şam diyoruz, halbuki Dimaşk'tır. Aynı Dimaşk kelimesinin Avrupâî telaffuz şekli Damaskus'tur, Şam demek.

Ama aslında, Şam sözü şehir adı değildir, Hicaz'ın kuzeyinde olan bütün bölgeye Şam derler. Yâni Bağdat'tan, Basra'nın kuzeyinden tâ Akdeniz'e kadar, Hicaz'ın kuzeyindeki bölgenin adı Şam'dır. Demek ki, Şam bölgesinin merkezi Dimaşk'tır veya en mühim şehirlerinden birisi Dimaşk'tır.

Ama biz bölge adını şehir adı gibi kullanmışız. Tarihimize böyle geçmiş. Şam deyince Dimaşk şehrini hatırlıyoruz. Oralıymış. Yâni Suriye'nin şimdiki başşehri olan Dimaşk şehrinden imiş Ahmed ibn-i Meymun Hazretleri.

(*Sahibe ebâ süleymâne'd-dârâniyye*) Ebû Süleyman ed-Dârânî isimli büyük sûfi ki, hayatı daha önceki sayfalarda bahis konusu edilmiş, yazılmış, okunmuş, dinlenmiş idi. *Sahibe* demek, onunla sohbeti oldu, onun sohbetinde bulundu demek. Demek ki, bu biraz daha genç, Ebû Süleymân ed-Dârânî üstad durumunda... Bu onun meclislerine devam etmiş, ahbaplık, arkadaşlık etmiş. Ama, Ebû

Süleyman biraz daha yaşlı ve daha kıdemli...

(*Ve gayrahû mine'l-meşâyih*) Şeyhlerden, yâni bu sûfîlerin büyüklerinden, itibarlı, mübarek insanların, Ebû Süleyman ve başkalarından, yâni Ebû Süleyman ve saireden, Ebû Süleyman'la beraber daha başkalarından feyz almış, onlarla sohbeti olmuş, onların sohbetlerine, meclislerine müdavim olmuş, katılmış.

(*Misle*) Yâni, Ebû Süleyman ed-Dârânî'den başka sohbetine devam ettiği büyükler, şeyhler, başka şeyhler kimler? (*Misle*) Şu gibi, (*Süfyâne'bni uyeyneh*) Süfyân ibn-i Uyeyne gibi.

سفيان بن عيينة بن أبى عمران ، الهلالى -مولاهم- أبو محمد الأعور الكوفى . أحد أئمة الإسلام. قال الشافعى عنه: لولا مالك وابن عيينة لذهب علم الحجاز. ولد سنة سبعٍ ومائة ، و مات سنة ثمان وتسعين ومائة.

Süfyân ibn-i Uyeyne ibn-i Ebî İmrân el-Hilâlî (*Mevlâhüm*) yâni Benî Hilâl'in Mevlâsıymış, Ebû Muhammed künyesiymiş. (*El-a'ver el-kûfî*) Kûfeliymiş. (*Ehadü eimmeti'l-islâm*) İslâm'ın büyük alim önderlerinden birisiymiş. (*Kàle şâfiiyyü anhüm*) İmâm-ı Şâfi onun hakkında demiş ki:

(*Lev lâ mâlik ve'bnü uyeyne, lezehebe ilmü'l-hicâz.*) "Eğer İmam Mâlik olmasaydı, bir de Süfyân ibn-i Uyeyne olmasaydı, Hicaz'ın ilmi giderdi, yok olurdu, kaybolurdu." Bu iki büyük zât bunu temsil etmiş ve kendilerinden sonra gelen nesillere öğretmiş.

Demek ki, İmam Mâlik gibi, yâni Maliki mezhebinin mezhep reisi gibi mübarek, büyük bir zât Süfyân ibn-i Uyeyne… Bu Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî, hem Ebû Süleymân ed-Dârânî ile görüşmüş, hem Süfyân ibn-i Uyeyne ile görüşmüş.

Vefat tarihini de söyleyiverelim: (*Vülide senete seb'in ve mieh*) "107 senesinde doğmuş, (*ve mâte senete semânin ve tis'ine ve mieh*) 198 senesinde ölmüş." Kaç yaş yaşamış?.. 107'de doğdu, 198'de öldü; 91 sene yaşamış. Tabii 90 senede 3 sene fark eder miladî

seneye göre. Yâni bizim hesabımıza göre 88-89 yıl yaşamış gibi ama, hicrî takvimle 91 oluyor. Hicrî takvimde bir yıl 354 gün olduğu için. Bu bir.

(*Ve mervâni'bni muaviyeh, el-fezârî*) Bir de Mervan ibn-i Muaviye el-Fezârî ile ahbablığı, meclisine devamı olmuş.

مروان بن معاوية الفزارى ، هو مروان بن معاوية بن الحارث بن أسماء بن خارجة الفزارى ، أبو عبد الله الكوفى الحافظ. واسع الرواية جداً. كان ثقةً ثبتًا حافظًا. مات فجأةً سنة ثلاث و تسعين ومائة.

(*Hüve mervânü'bnü muaviyeti'bni el-hàrisi'bni esmâi'bni hàriceh, el-fezâriye ebû abdi'llâhi kûfî el-hàfız.*) Bu da Kûfeli, ilimde hafızlık rütbesine yükselmiş bir kimse. (*Vâsiu'r-rivâyeti cidden*) Çok geniş rivayetler yapan bir kimse. (*Kâne sikaten sebten hàfızan*) Yâni güvenilen, hafızası sağlam, gerçekten bilgisi çok, gerçekten hafız rütbesine; şimdi bizim Kur'an ezberleyene hafız dediğimiz gibi değil de, ilimde hafızlık mertebesini hak etmiş kimseydi.

(*Mâte füc'eten senete selâse ve tıs'îne ve mieh.*) 193 senesinde füc'eten, yâni sekte-i kalpten, aniden vefat etmiş. Kalbi varmış, kalpten vefat edivermiş. Yâni böyle bir hastalığa tutulup, yataklara düşüp, günlerce yatmadan...

Süfyân ibn-i Uyeyne, Ebû Süleyman ed-Dârânî, Mervan ibn-i Muâviye el-Fezârî… (Ve *madài'bni îsâ*) Bu kimmiş?

مضاء بن عيسى ، الكلاعى الزاهد ، كان يسكن راوبة من قرى دمشق وصحب سليمان الخواص. روى عنه القاسم بن عثمان ،

الجوعى ، وأحمد بن أبى الحوارى.

(*Madài'bni îsâ, el-kelâî ez-zâhid. Kâne yeskünü râvibeten min kurâ dımaşk*) Dımaşk köylerinden birinde çoban olarak yaşayan zâhid bir kimseymiş bu. (*Ve sahibe süleymân el-havâs*) Süleyman el-Havas'ın sohbetinde bulunmuş. (*Ve revâ anhu'l-kàsımü'bnü usmân*) Kâsım ibn-i Osman ondan rivâyet etmiş. Ahmed ibn-i Ebi'l-havârî, bu bizim tercümesini okuduğumuz şahıs, bu mübarek Madâ ibn-i İsâ isimli zâhidden, çobanlıkla ömrünü geçirmiş, kazanmış kimseden rivâyet ediyor.

(*Ve bişr ibn-i es-serî*) Bişr ibn-i es-Serî'nin de sohbetinde bulunmuş. Bu zât:

بشر بن السرى الأفوه ، أبو عمرو البصرى ، ثم المكّى الواعظ.
رمى بالتجهم ، واعتذر و تاب. كان ثقةً ثبتًا ، صحب مواعظ ،
فتكلم فسمّى الأفوه. مات سنة خمسٍ و تسعين و مائة ، عن
ثلاث وستين سنة.

(*Bişri'bni es-seriy, el-efveh, ebû amr el-basrî sümme'l-mekkî el-vâiz*) Bu şahıs, Bişr ibn-i Serî, Basralıymış aslında, sonra Mekke'ye yerleşmiş ve vaizmiş, vaazla meşgul olurmuş. (*Rümiye bi't-tecehhüm va'tezere ve tâbe*) Bozuk bir mezhebe bağlılığı ithamına maruz kalmış. O da bu sözlerinden dolayı tevbe etmiş, özür dilemiş. (*Kâne sikaten sebten sàhibü mevâiz*) Yâni güvenilen, sağlam bir kimseydi, çok vaazları olan bir kimseydi.

(*Fetekelleme fesümmiye el-efveh*) İlm-i kelâmla meşgul olmuş, veya güzel konuşması olan bir kimse mânâsına da gelebilir. Onun için *el-efveh* diye, yâni ağzı çok güzel mânâsına bir sıfatla tavsif olunmuş. (*Mâte senete hamse ve tıs'îne ve mieh*) 195 senesinde vefat etmiş. (*An selâsin ve sittîne seneh*) Yâni 63 yaş yaşayıp, Hazret-i Peygamber'in yaşı gibi yaşayıp vefat etmiş.

Bazıları, evliyaullah büyüklerimiz, Peygamber Efendimiz'in yaşı sünnetine de uyarlar. Yâni o 63 yıl yaşadığı için, o kadar yaşayıp ölürler. Allah'a öyle mi dua ediyorlar, Allah öyle mi nasib ediyor, nasıl oluyorsa şıp diye 63 yaşında ölüyorlar. Onun için, bir kimse tam 63 yaşında ölmüşse, bayağı bir dikkate değer kimse demektir. Yâni tam sünnet-i seniyyeye bağlı kimselerden demektir.

Biliyorsunuz, Ahmed-i Yesevî Hazretleri de 63 yaşından sonra toprağın altında yaptırdığı hücrede yaşamış. Bundan sonra Rasûlüllah Efendimiz kabirde durdu diye.

Evet, Madâ ibn-i İsâ ve Bişr ibn-i's-Serî ve Ebî Abdillah en-Nibâcî... Bu da sohbetine devam ettiği şahıslardan sonuncusu, burada adı geçenlerden:

النباجى- بكسر النون ، وفتح الباء الموحدة ، وفى آخرها الجيم-

هذ ه النسبة إلى النباج ، قرية من بادية البصرة ، على النصف من

طريق مكة ؛ مثل فيد لأهل الكوفة. فقد ذكرها البحترى فى شعره

(*En-nibâcî bi-kesri'n-nûn, ve fethi'l-bâ' el-muvahhedeh, ve fî âhirihâ el-cîm, hâzihi'n-nisbetü ilâ en-nibâc karyeh min bâdiyeti'l-basrah*) Basra'nın çölünde bir köy adıymış Nibâc, oralıymış. (*Ale'n-nısfı min tarîki mekkeh*) Nibac, Basra'dan Mekke'ye giden yolun tam yarısında olan bir köy imiş. (*Misle feyd el-ehli kûfe*) Kûfelilerin de Feyd şehrinde olduğu gibi, yâni yolun yarısı onlar için Feyd şehri... (*Ve kad zekerehe'l-bahterî fî şi'rihî*) Falanca şair bu yerleri şu şiirinde anlatıyor... Bu kadar bilgi bize yetiyor.

Demek ki, Ahmed ibn-i Meymûn yâni Ebül-Hasen Ahmedi'bnü Ebül-Havârî Meymun el-Dımaşkî isimli bu tercemesini okuduğumuz şahıs Ebû Süleyman ed-Dârânî'nin sohbetinde bulunmuş, meclislerine devam etmiş. Süfyân ibn-i Uyeyne'nin sohbetlerine devam etmiş. Mervan ibn-i Muaviye el-Fezârî'ye devam etmiş, Madà ibn-i İsâ'ya devam etmiş. Bişr ibn-i Serî'nin ve Ebû Abdullah en-Nibâcî'nin, bu büyük zâtların meclislerine devam edip görüşmesi var. Ve ondan dolayı, onlardan feyz almış gibi oluyor.

وله اخٌ يقال له: محمد بن أبى الحوارىِّ ، يجرى مجراه فى الزهد والورع. و ابنه: عبد الله بن أحمد بن أبى الحوارىِّ ، من الزهاد. و أبوه: أبو الحوارىِّ ، كان من العارفين الورعين ، أيضًا. فبيتهم بيت الورع والذهد.

(*Ve lehû ehun yukàlü lehû muhammedü'bnü ebi'l-havârî*) Bu tercemesi anlatılan şahsın, bir de erkek kardeşi vardı ki, onun da adı Muhammed ibn-i Ebi'l-Havârî'ydi. Yâni bu Ahmed, o Muhammed; iki kardeş... (*Yecrî mecrâhu fî'z-zühdi ve'l-vera'*) *Yecrî mecrâhu*, tam onun gibiydi her bakımdan demek. (*Fî'z-zühdi ve'l-*

vera') Yâni zahidlikte, takvâ, vera' sahibi olmakta Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî gibiydi. Erkek kardeşi de öyle… Yâni hepsi mübarek kimselerdi.

(*Ve'bnühû*) Bir de oğlu Abdullahi'bnü Ahmede'bni Ebi'l-Havârî. O da, oğlu da zahidlerden imiş. Yâni kardeşi zahidlerden, kendisi zahid, oğlu zahid...

(*Ve ebûhü ebül-havârî*) Babası Ebü'l-Havârî'nin adı neydi?.. Meymun'du. (*Kâne mine'l-àrifîne'l-veriîn*) Babası Ebü'l-Havârî de takvâ ehli, takvâsı çok ileri derecede olan àriflerdendi. Veri', yâni takvada şüphelilerden de kaçınan, daha ileri seviyede olan demek. Babaları da öyleydi. Yâni, àbid zahid oğlu, àbid zahid... Öyle bir sülâleden, toruna kadar öyle... (*Eydan*) Yâni babaları da öyleydi.

(*Febeytühüm beytü'l-verai ve'z-zühd*) Evleri, sülâleleri, aileleri vera' ve zühd eviydi demek ki. Böyle mübarek insanlarmış. Allah şefaatlerine erdirsin...

مات أحمد سنة ثلاثين ومائتين.

(*Mâte ahmedü*) Bu Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî öldü. (*Senete selâsîne ve mieteyn*) Kaç?.. *Mieteyn*, iki yüz. *Selâsîn*, otuz. 230 senesinde vefat etmiş. Doğumunu yazmamıştı değil mi? Yalnız, hocaları aşağı yukarı 193, 194, 198... Yâni görüştüğü kimseler öyle vefat ediyorlar. Bu onlardan daha genç… 200'ü geçmiş, 230'da vefat etmiş. Hocaları da zaten 90 yıl vs. yaşayan kimseler.

وأسند الحديث.

(*Ve esnede'l-hadîs*) Hadis rivayeti de var bunun. Yâni hadisçiliği de var, hadis almış, yazmış, başkalarına da hadis rivâyet etmiş. Aynı zamanda bir hadis alimi. Tabii ki bunlar neyi gösteriyor?.. Bu mübareklerin her şeyi isbatlı, senedli öğrendiklerini ve naklettiklerini, ilm-i hadise önem verdiklerini, Kur'an-ı Kerim'i çok iyi incelediklerini, Peygamber Efendimiz'in sünnet-i seniyyesine çok candan ve yakından vakıf olduklarını

gösteren işaretler.

Ama bir nümûne verecek. (*Ve esnede'l-hadîs*) diyecek, bir tane nümûne verecek. Yâni rivâyet ettiği bütün hadisleri burada nakletmeyecek. Müellifimizin adeti o… Numûne olarak bir tane söyleyecek:

b. İnsanın Eceli ve Rızkı

١ -أخبرنا أبو جعفرٍ ، محمد بن أحمد بن سعيد ، الرازىُّ ؛ حدثنا أبو الفضل ، العباس بن حمزة ، الزاهد ؛ حدثنا أحمد بن أبى الحوارىِّ ؛ حدثنا يحيى بن صالح الوحاظى ؛ حدثنا عفير بن معدان ؛ حدثنا سليم بن عامرٍ ؛ عن أبى أمامة ، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن روح القدس نفث فى روعى ، إنَّ نفسًا لن تموت حتى تستكمل أجلها ، وتستوعب رزقها. فأجملوا فى الطلب ؛ ولا يحملنَّ أحد كم استبطاء شئٍ من الرزق ، أن يطلبه بمعصية الله ؛ فإن الله تعالى لا ينال ما عنده إلا بطاعته.

TS. 99/1 (*Ahberenâ ebû ca'fer*) Sülemî diyor ki: "Bize Ebû Cafer haber verdi, (*Muhammedü'bnü ahmedi'bni saîd er-râzî*) Muhammedü'bnü Ahmedi'bni Saîd er-Râzî Ebû Cafer bize haber verdi. (*Haddesenâ ebü'l-fadl abbâsü'bnü hamzah*) Ebü'l-Fadl Abbas ibn-i Hamza bize tahdis eyledi, rivâyet eyledi hadisi, (*ez-zâhid*) zahid olan. (*Haddesenâ muhammedi'bni ebi'l-havârî*) Ona da demiş ki: "Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî bana tahdis eyledi, sözü nakletti. (*Haddesenâ yahye'bnü sàlih el-vuhâzî*) Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî'ye de Yahyâ ibn-i Salih el-Vuhâzî tahdis eylemiş.

O kim bakalım:

يحيى بن صالح الوحاظى ، أبو زكريا الحمصى. أحد كبار المحدِّثين والفقهاء. وثقة بعضهم وضعفه آخرون ؛ وقالوا عنه إنه جهمى أو مرجى. مات سنة اثنين وعشرين ومائتين.

Humusluymuş. (*Ehadü kibâri'l-muhaddisîne ve'l-fukahâ'*) Hadisçilerin ve fakihlerin kibarının bir tanesi. Ne demek kibar burada?.. Bizde kibar deyince, centilmen anlaşılıyor. Arapça'da kibar, büyükler demek. Yâni hadis alimlerinin, fıkıh alimlerinin en büyüklerinden birisiydi, bu Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî'ye hadisi nakleden şahıs. Büyük hadis aliminden almış, sağlam yerden almış yâni. Zaten görüştüğü hocaların hepsi de mübarek insan. Hocasına bak, talebesinin kıymetini anla... Önemli bir nokta.

Dikkat ederseniz hem hadis alimi, fıkıh alimi, hem de zâhid... Yâni derviş, sûfi. Bizim de öyle olmamız lâzım! Yâni biz de, karınca kararınca onların yolunda gitmeğe çalışan insanlarız. Ne olacak?.. Hadise sarılacağız, hadis-i şeriflere, fıkha sarılacağız. Yâni İslâm fıkhını, ilmihali vs.yi iyi bileceğiz, hadis-i şerifleri iyi bileceğiz.

Niye?.. Eğer bir insan hadis-i şerifleri, İslâm fıkhını iyi bilmez de tasavvufa girerse, zındıklaşır. Neden?.. Tasavvufta gördüğü şeylerden, rüyalardan, anlatılanlardan, konuşulanlardan ölçüyü kaçırır. Çünkü, ölçü ilim... Hadis ilmi, tefsir ilmi, fıkıh ilmi... Ölçüyü kaçırınca:

"—Ben şöyle bir durum gördüm, galiba havada uçacağım... Ben şöyle bir şey gördüm, galiba çok büyük bir evliya oldum... Ben şöyle bir şey gördüm, herhalde bana Allah böyle söylüyor..." filan.

Bakarsınız oynatmağa başladı. Yâni ne düzenleyecek kendisini?.. İlm-i fıkıh, ilm-i hadis, ulûm-u şer'iyye düzenleyecek. Yâni sağa sola sapmaktan kendisini o koruyacak.

Onlar olmayınca sapıtır:

"—Allah bana namaz kılma dedi. Allah bana şuraya git dedi. Allah bana çalışma dedi..."

Sen o mertebede misin? Ne malum Allah'ın dediği? Belki şeytan söylüyordur senin yaptığın şeyi veya yapılması gerekirken yapmadığın şeyi, yapma diye. Yâni böyle aldatır. Nefis ve şeytan aldatır, ondan kurtulamaz. Sûfi cahil oldu mu, mahvolur ve sapıtır ve bid'atlara düşer. Onun için sımsıkı hadis-i şeriflere ve fıkha sarılacağız.

Kızıyorlar bize, "Bu Nakşî Tarikatı yobaz bir tarikat, şeriatçı bir tarikat!" diyorlar. El-cevâb: El-hak, doğru… Hakikaten biz öyleyiz. Bizim canımız kurban... Şeriat ne demek?.. Allah'ın ahkâmı demek… E öteki tarikatlar müsamahalıymış. Kim oluyorsun da sen, Allah'ın müsaade etmediği şeye müsamaha gösteriyorsun? Sen ne biçim tarikatsın? Yok efendim kadın erkek beraber otururmuş, kalkarmış...

E Allah öyle mi buyurmuş?

"—Hayır, öyle buyurmamış."

E sen niye öyle diyorsun?

"—Müsamahalı bir tarikatız..."

Müsamahayı Rasûlüllah bilmez miydi? Allah'ın en akıllı kulu sen misin? Rasûlüllah müsamahayı bilmez miydi?

"—Kızım Fatıma, yanımda misafirler var, perdenin arkasına çekil, evimize geliyoruz." diyor.

"—Kızım, örtün de bizim karşımıza çıkabilirsin." demiyor.

Demek ki Allah'ın vermediği bir müsamahayı kullanmak zındıklıktır. Öyle şey olmaz. Allah'ın ahkâmını değiştirmeğe kimsenin hakkı yoktur.

"—Efendim, işte toleranslı olmak lâzım... Sûfi demek tolerans demek."

Yook! O senin hayalin, ham hayalin. Sûfîlik demek Peygamber SAS Efendimiz'in yolunca yürümek demek... Halini Rasûlüllah'ın haline benzetmek demek. Halini Kur'an-ı Kerim'in istediği hale döndürmek demek. Öyle keyfî şey yok.

"—Şöyle yaparsan, bu devirde seni alkışlıyor herkes. Aman ne müsamahalı insan diye..."

Plajda kadınlara ders veriyormuş bir şeyh... Plajda şeyhin ne işi var? Bir... Çıplak kadınların karşısında nasıl durabiliyor? İki... Çıplak kadının o dersi almağa ne hakkı ve salâhiyeti var o haliyle ki; tarikata girişin ilk adımı tevbe... Tevbeli değil ki!.. Şu kadar bir bezi önüne bağlamış, arka tarafında yok. Şu kadarını da iki göğsüne takmış... Şimdi bunun tarikata girecek hali var mı?..

"—E peki bunları kim düzeltecek, kim kurtaracak?.."

Haa, sen onları kurtaracağım derken, cump diye plajın kumlarına kendin yuvarlanırsın. Öyle saçma şey olur mu? Yâni ne bunlar? Cahillik.

"—Efendim ben diploma aldım, Avrupa'yı gezdim, kravat takıyorum, fötr şapka giyiyorum, medeniyeti tanıdım..."

Seninki mimsiz medeniyet… Seninki *medeniyet* değil, *deniyyet*... *Medeniyet*, àriflik demek. *Deniyyet* ne demek?.. Alçaklık demek. Seninki iki türlü alçaklık: Bir, ahlâki bakımdan alçaklık, bir de dini bakımdan alçaklık...

Demek ki bu gibi palavraların, eski, büyük, hakiki sûfilerin hayatında yeri yok. Ona işaret etmek istiyorum.

"—Efendim, falanca ilerici gazete, filanca ilerici dergi alkışlıyor diye adam, modern bir şeyh, dervişler de modern... İşler de modern, haller de modern, giyimler de modern... El sıkışırlar, yanak yanağa öpüşürler, sarılırlar..."

Şimdi yeni moda çıktı, ben hayret ediyorum, orada burada, gazetede, televizyonda görüyorum: Erkeğin kadınla el tutması... Peygamber Efendimiz SAS el tutmamış... Musafaha ederken, kadının elini tutmamış Efendimiz SAS. Şimdi el tutmak yetmiyor, kadınla erkeğin el tutuşması yetmiyor, bir de sarılıyorlar, şapur şupur öpüşüyorlar. Neymiş?.. E ahbap ya bunlar, tanışık ya, sosyetik selâmlaşma şimdi bu noktaya geldi.

Profesör arkadaşlarla filan böyle komisyonlarda bakıyorum... Aa, hayrola? O ona sarılmış, o ona sarılmış... Şap şup, şapırtı şupurtu gidiyor.

Böyle selâmlaşma yok! Selâmlaşmanın da usûlünü Peygamber

Efendimiz koymuş. Şeriatımızın ahkâmı ne ise o... Giyimin de usûlünü şeriatımız koymuş.

Biz ne yapıyoruz?.. Biz, Allah'ın şeriatına, Kur'an-ı Kerim'e, hadis-i şeriflere uymağa çalışıyoruz. Ötekisi ne yapıyor?.. Böyle yaptığın zaman çok tenkid alıyorsun, binâen aleyh Avrupalılar gibi olun.

O zaman, ölçü farklılaştı, örnek alınan insan farklılaştı. Bizim numûne-i imtisâlimiz Peygamberimiz Muhammed-i Mustafâ SAS... Senin numûne-i imtisâlin artist filanca... Bıyıkları Clark Gable gibi... Bizim zamanımızda öyleydi. Şimdiler bilmez onların isimlerini. Saçları James Bound gibi, çantası bilmem ne gibi... Olmaz ki! Yâni artistleri örnek alıyorlar. Yâni hafif karikatürize ederek anlatıyorum ama, doğru bu söylediklerim.

Bu büyüklerimiz ne yapıyorlar? Bu büyüklerimiz hadisi örnek alıyor, fıkhı örnek alıyor, o ilimlere sarılıyor, zühd-ü takvâ ile ömrünü geçiriyor. İşte tasavvuf bu…

Niye bu kitabı okuyoruz? Tasavvufun ne olduğu bilinsin diye. Tasavvufun ne olduğunu bildirmek için ne yapmamız lâzım? Hakiki mutasavvıfları anlatmamız lâzım! Çünkü bu devirde herkes, ben mutasavvıfım diye çıkmış ortaya, bir şeyler söylüyor. Belki de iyi niyetli ama, iyi niyetli insan cahil oldu mu, hem kendisi dalâlete düşer, hem de kendisine tâbi olanları dalâlete düşürür.

İmam Buhârî Hazretleri'nin kitabında, Abdullah ibn-i Amr RA'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:[42]

إِنَّ اللهَ لاَ يَنْزِعُ الْعِلْمَ بعدَ أَنْ أَعْطَا كُمُوهُ انْتِزَاعًا ، وَلٰكِنْ يَنْتَزِعُهُ مِنْهُمْ مع قَبْضِ الْعُلَمَاءِ بِعِلْمِهِمْ ، فَيَبْقَى نَاسٌ جُهَّالٌ ، يُسْتَفْتَوْنَ

[42] Buhârî, *Sahîh*, c.XXII, s.279, no:6763; Abdullah ibn-i Amr RA'dan.

فَيُفْتُونَ بِرَأْيِهِمْ فَيُضِلُّونَ وَيَضِلُّونَ (خ. عن ابن عمرو)

(*İnna'llàhe lâ yenziu'l-ilme ba'de en a'tàhümûhü'ntizâan*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri, ilmi verdiği zaman kullarına, çekip almaz. (*Ve lâkin yenteziuhû minhüm mea kabdi'l-ulemâi bi-ilmihim*) Lâkin ilimleriyle birlikte alimleri alır, (*ve yebkà nâsun cühhâl*) geriye cahil insanlar kalır." diyor.

(*Yesteftevne feyüftûne bire'yihim*) Halk onlara mesele sorarlar, onlar da kendi kafalarından meselelerin cevabını fetva olarak verirler; (*feyudillûne ve yadillûn*) kendileri saparlar, başkalarını da saptırırlar."

Daha doğrusu, kafa demiyorum kafa yok, işkembe-i kübrâdan fetva verirler. İşkembe-i kübrâdan şu şöyle olur, böyle olur diye atıp tutunca, kesince, kestirince; "Kes, yağlı olsun!" yağlı oluyor o zaman. Bir şeye benzemiyor. Din olmuyor, dindarlık olmuyor. O zaman biz kötü oluyoruz. Sen yobazsın... Pekâlâ bu?.. Bu ilerici. Bu ilerici, bu iyi; o kaka... O tü tü, kaka; bu oh oh iyi.

Gazeteler ansiklopediler çıkartıyor, kitaplar çıkartıyor, tarikatlar, mezhepler ansiklopedileri, bilmem neleri... İçki içen tarikatlar iyi, kadın erkek karman çorman kavrulup savrulanlar iyi; bizim Nakşî Tarikatımız yobazmış, şeriatçıymış. El-hamdü lillâh şeriatçıyız. Allah'a hamdü senâlar olsun, çünkü şeriat demek Kur'an ve hadis ve dinin ahkâmı demektir. İşte büyüklerimiz de o yolda yürümüşler, görün. Bu kitap, bu işlerin iyi bilindiği zamanda yazılmış. Cahillerin ortalığı kasıp kavurduğu zamanda değil.

Evet, o Vuhâzî isimli büyük alimden almış. (*Haddesenâ ufeyru'bnu ma'dân*) o da Ufeyru'bnu Ma'dân'dan naklen almış, o tahdis eylemiş ona.

Ufeyru'bnu Ma'dân kimmiş?

عفير بن معدان الحمصى. ليس ببثقةٍ ، ولا يكتب حديثه. مات

سنة ست وستين ومائتين.

O da Humusluymuş. Hadislerini yazmazmış, o bakımdan güvenilen bir kimse değildi diyorlar ona. (*Mâte senete sitte ve sittîne ve mieteyn*) 264 senesinde vefat etmiş.

Ondan sonra, (*haddesenâ süleymü'bnü àmir*) o da Süleym ibn-i Àmir'den almış.

سليم بن عامر الكلاعى الخبائرى ، أبو يحيى الحمصى ، ثقةٌ.
توفى سنة بضع عشرة و مائة على الأصح ، و قال ابن صعد :
توفى سنة ثلاثين ومائة.

(*Süleymü'bnü àmir el-külâî el-habâirî, ebû yahyâ el-humsî.*) Bu da Humusluymuş. (*Sikatün*) O da güvenilen insanmış. (*Tûfiye senete bid'a aşrete ve mieh ale'l-esah*) Yâni 110 küsür tarihinde vefat etmiş, sahih olan rivayete göre.

O da, Ebû Ümâme'den rivayeti almış, hadis-i şerifi almış.

أبو أمامة ، إياس - أو عبد الله- بن ثعلبة الأنصارى ، الحارثى
- أحد بنى الحارث ابن الخزرج ، و قيل إنه بلوى وهو حليف
بنى حارثة- صحابى. توفى منصرف النبى صلى الله عليه وسلم
من أحد ، فى شوال ، من السنة الثلاثة للهجرة ، فصلى عليه .

(Ebû ümâmeh, iyâs ebû abdillahi'bni sa'lebeh, el-ensàrî, el-hàrisî *ehadü beni'l-harisi'bni'l-hazrec, ve kìle innehû belvî ve hüve halîfü benî hàriseh, sahâbî. Tûfiye munsarıfu'n-nebî salla'llàhu aleyhi ve selleme min uhud, fî şevvâl, mine's-seneti's-sâlisete li'l-hicreh, fesallâ aleyh*) Peygamber Efendimiz'in Uhud'dan ayrılışında, orada vefat etmiş ve 3 hicrî yılında. Peygamber

Efendimiz, Ebû Ümâme Hazretleri üzerine namaz kıldırmış.

Bu zât Ebû Ümâme Hazretleri'nden almış, hadis oradan geliyor Peygamber Efendimiz'e. Ahmed ibn-i Ebû Havârî'ye kadar isimleri okuduk.

(*Kàle: Kàle rasûlü'llàh, salla'llàhu aleyhi ve sellem*) "Buyurdu ki..." Kim? Kàle kim? Birinci kàlenin sahibi Ebû Ümâme. Ebû Ümâme dedi ki: (*Kàle rasûlü'llàh salla'llàhu aleyhi ve sellem*) "Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu." dedi. Niye? Ebû Ümâme sahabi yâni.

إِنَّ رُوحَ القُدُسِ نَفَثَ في رُوعِي ، إِنَّ نفساً لَنْ تموتَ حَتَّى تَسْتَكْمِلَ أَجَلَهَا ، وتَسْتَوْعِبَ رِزْقَهَا . فَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ ؛ وَلاَ يَحْمِلَنَّ أَحَدَكُمْ اسْتِبْطَاءُ شَيْءٍ مِنَ الرِّزْقِ ، أَنْ يَطْلُبَهُ بِمَعْصِيَةِ اللهِ ؛ فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى لاَ يُنَالُ مَا عِنْدَهُ إِلاَّ بِطَاعَتِهِ (حل. عن أبي أمامة)

(*İnne rûha'l-kudüsi nefese fî rûî, inne nefsen len temûte hattâ testekmile ecelehâ, ve testev'ibe rızkahâ. Feecmilû fî't-taleb; ve lâ yahmilenne ehadeküm istibtàu şey'in mine'r-rızki en yatlubehû bi'ma'siyeti'llâh; feinna'llàhe teàlâ lâ yenâlü mâ indehû illâ bi-tàatihî.*)

Ebû Nuaym'ın Ebû Ümâme RA'dan *Hilye*'de rivâyet ettiği bir hadis-i şeriftir. *Câmii's-Sağîr*'de de olan bir hadis-i şerif. *Hadîs-i daîf* diye tavsif etmiş aşağıda. Peygamber Efendimiz'in şöyle söylediğini naklediyor Ebû Ümâme Hazretleri:

(*İnne rûha'l-kudüsi nefese fî rûî*) "Rûhü'l-Kudüs lakaplı olan Cebrâil AS, benim rûhuma hitap eyledi ki, bu manayı ilkà eyledi ki: (*İnne nefsen len temûte hattâ testekmile ecelehâ*) Hiç bir insanın nefsi, yaşam müddetini tamamlamadıkça, eceli gelmedikçe ölmeyecek. Herkes eceli gelinceye kadar yaşayacak, daha evvel ölmesi mümkün değil. (*Ve testev'ibe rızkahâ*) Allah'ın, onun alnına

yazdığı, nasib ettiği rızkı tamamen alıncaya kadar, ecelini tamamlayıncaya kadar, rızkı tamamen eline geçinceye kadar hiç bir kimse ölmeyecek."

E bundan, ne sonuç çıkarıyor, Peygamber Efendimiz SAS? (*Feecmilû fî't-taleb*) "Binâen aleyh, rızkınızı kazanmak ve elde etmek konusunda güzel davranın! (*Ve lâ yahmilenne ehadeküm istibtâu şey'in mine'r-rızki en yatlubehû bi'ma'siyeti'llâh*) Sizden birinizi, yazılı olan rızkınızın size gelmesinde bir gecikme vehmettiğinizden dolayı, o rızkı haramdan istemeğe sizi sevk etmesin! Bu kanaat, yanlış kanaat... Çünkü rızkınız size gelecek, Allah yazmış. Eceliniz gelmeden ölmeyeceksiniz. Rızkınızı almadıkça, tamamlamadıkça da ölmezsiniz.

"Binâen aleyh, 'Galiba gelmiyor yâ; öğle on bir oldu, daha hâlâ ortada yemek yok, bilmem ne yok, karnım acıktı...' diye biraz rızkınızın gecikmesi, sizi haramdan rızkınızı elde etmeğe, el uzatmağa sebep olmasın. Rızık yazılı, gelecek, korkmayın, sakin olun, telaşlanmayın!" demek.

"Günaha sapmayın, günahtan, haramdan rızkınızı temin etmeğe kalkışmayın, haram bulaşmayın! (*Feinna'llâhe teâlâ lâ yenâlü mâ indehû illâ bi-tâatihî*) Çünkü, Allah'ın iyi kullarına hazırladığı mükâfatlar, Allah'a isyan ederek alınamaz, elde edilemez."

Yâni, "Sen haramla karnını doyurursan, mâneviyâtını kaybedersin, sevap alamazsın, cennete giremezsin, Allah'ın mükâfatlarına nail olamazsın. Telaşlanma, rızkın gelecek; harama sapma, helâlden şaşma! Helâlden şaşarsan, mükâfatını kaybedersin. Çünkü haram yeyip de Allah'ın mükâfatlarına ermek mümkün değildir." mânâsını ifade ediyor Peygamber Efendimiz SAS.

O halde nasıl olacağız? Rahat olacağız, Allah benim rızkımı yazmış diyeceğiz, harama sapmayacağız, rızkı kazanma yolumuz ve yöntemimizi helalden seçeceğiz.

"—Efendim, işte buradan çıkarsam işsiz kalırım, aç kalırım..."

Korkma! Hiç bir şey olmaz. Rızkın yazılı, gelecek. Sen rızkını aradığın gibi, rızkın da karşıdan arayarak geliyor. Mutlaka çatışacak, karşılaşacaksınız. O da oradan, seni arayıp geliyor. Ona da Allah emretmiş:

"—Git, falancanın rızkısın sen, boğazından gir, midesine in!"

Oraya gidecek, çare yok… Onun için, telaşa kapılmağa lüzum yok, harama sapmağa lüzum yok...

Haram mesleklerden para kazanmağa kalkışmak, akıllılık değildir. Hele hele insan derviş olur da, haram yollardan para kazanmağa veya kazancının içine haram karıştırmağa cesaret ederse; yalanla, dolanla, haramla kazancını kazanmağa kalkarsa, o zaman ebediyyen kendisine mânevî mükâfatlar gelmez duruma düşebilir. Neden? Çünkü, Allah-u Teàlâ'nın indindeki mükafatlara isyanla varılamaz, itaatle varılır. Ancak itaatle varılır, isyanla varılamaz. Anladık mı mânâyı?

Rivâyet ettiği hadis-i şerif bu. Ebû Ümâme Hazretleri'nden, Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî'nin rivâyet ettiği hadis-i şerif bu… Allah Rûhu'l-Kudüs olan Cebrâil AS'a bildirmiş. Cebrâil AS gelmiş, Peygamber Efendimiz'in rûhuna vahy-i ilhâm eylemiş ki: "Hiç bir nefis eceli gelmeden ölmeyecek, rızkını tamamen almadan ölmeyecek. Binâen aleyh rızkınızı istemekte, kazanmakta güzel yolu tercih ediniz; yanlış, günah yola sapmayınız. Sizden biriniz rızkım biraz gecikti diye düşünerek, günaha sapmak yoluyla rızkını temine kalkışmasın! Kimseyi rızkım gecikiyor düşüncesi harama saptırtmasın! Çünkü, Allah'ın yanındaki mükâfatlara haram işleyerek, günaha dayanarak, haram yiyerek ulaşılamaz, helâlle ulaşılır."

Şimdi burada bir noktalı virgül koyalım, gelelim tasavvufa...

"—Hocam ben tarikata girdim."

"—Evet..."

"—Ama bir feyz alamıyorum."

"—O zaman senin rızkında bir kusur var veya davranışlarında bir günah var ki, dervişlikten gelmesi gereken faideler sana ulaşamıyor."

“—Neden?”

“—Günah işliyorsun, helâl lokma yemiyorsun, haram karıştırıyorsun... Ondan dolayı böyle oluyor.”

Buna dikkat edelim! Böyle olur, yâni mânevî kaide budur. Hadis-i şerif de delili olmuş oluyor.

Demek ki, Ahmed ibn-i Ebi’l-Havârî’nin bir hadis-i şerif rivâyet edişini, nümûne olarak yazmış oldu. Sonra sıra sözlerine geldi.

Hayatını söyledi, ismini söyledi, vefatını söyledi, hadis-i şerifçiliğine örnek olsun diye bir hadis-i şerif nakletti, sözlerine geçti. Bakalım ne söylemiş Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî:

c. Dünya Sevgisinin Zararı

٢ - سمعت الحا كم ، أبا أحمد ، محمد بن أحمد بن إسحاق ، الحافظ ، يقول : سمعت سعيد بن عبد العزيز ، الحلبى ، يقول: سمعت أحمد بن أبى الحوارىِّ ، يقول: من نظر إلى الدنيا نظر

إرادة وحبٍّ لها ، أخرج الله نور اليقين والزهد من قلبه.

TS. 100/2 (*Semi'tü'l-hâkime ebâ ahmede muhammede'bne ahmede'bni ishâk el-hâfız*) Yâni "Ebû Ahmed isimli Muhammed ibn-i Ahmed ibn-i İshak el-Hâfız Hakim'den, Hakim sıfatlı kişiden işittim." diyor müellif. (*Yekùlü*) O da şöyle diyor: (*Semi'tü saîde'bne abdi'lazîz el-halebî*) "Halepli Saîd ibn-i Abdilaziz'den işittim." dedi o da bana. (*Yekùlü semi'tü ahmede'bne ebi'l-havariyyi yekùlü*) "Ben Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî'nin şöyle dediğini duydum: (*Men nazara ile'd-dünyâ nazara irâdetin ve hubbin lehâ, ahraca'llàhu nûra'l-yakîni ve'z-zühdi min kalbihî.*) diye nakletmiş.

Buyurmuş ki bu Ahmedi'bni Ebi'l-Havârî:

(*Men nazara ile'd-dünyâ nazara irâdetin ve hubbin lehâ*) "Kim dünyaya dünyalığı talep ederek, onu isteyerek ve onu severek bakarsa, (*ahraca'llàhu nûra'l-yakîni ve'z-zühdi min kalbihî*) Allah onun gönlünden yakînin ve zühdün nurunu çıkartır.

Yakîn ne demekti? Şeksiz, şüphesiz iman. Allah'a eksiksiz iman… İmanın nûrunu ve zâhidliğin nurunu kalbinden söküp alır Allah. Nursuz bırakır onu... Kimi? Dünyaya sevgiyle, isteyerek bakanı...

Tabii dünyanın ne olduğunu burada, geçtiğimiz derslerde yeri geldikçe anlattık, anlatıyoruz. Dünya, ekvatoru olan, kutupları olan, enlemleri, boylamları olan, beş kıtası, okyanusu olan yer demek değildir. Ona Arz derler Araplar. (*Semâvâti ve'l-ard*) "Semâlar ve Arz..."

Bu dünya dediği *el-hayâtü'd-dünyâ*'dır. Doğrusu, terimin tamı, kısa hali değil tam hali el-hayâtü'd-dünyâdır. İki hayat var. Bir, şimdiki hayat… Yaşıyoruz, işte kırk yaşına, elli yaşına, altmış yaşına geldik... Genciz, orta yaşlıyız, ihtiyarız... Şu hayat... Bir bu hayat var, bir de öldükten sonraki öteki hayat var. Ona da *el-hayâtü'l-ahireh*, öteki hayat derler. "Kim bu dünya hayatına isteyerek ve severek bakarsa…" demek bu.

Bu dünya hayatı bizim gayemiz değil. Bizim gayemiz ahiret...

Biz, dünyada misafir gibiyiz, yolcu gibiyiz. Biz, buraya imtihan olmağa geldiğimizi biliyoruz. Bizim gayemiz bu dünyada günümüzü gün etmek, işimizi iş etmek, yükselmek, çalıp çırpıp yemek, içip yan gelip yatmak, eğlenmek değildir. Bizim müslüman olarak, bu dünyadaki amacımız, ahireti kazanmaktır. Biz de onun için, değil dünyalık kazanmak, kazandığımız helâl dünyalığı ahiret için sadaka olarak veririz. Allah'ın rızasını kazanmak için veririz. Şu canımızı, eğer Allah emretmişse, ahireti kazanmak için yaşamımızı bile yitirmeğe râzı oluruz, feda ederiz. Allah için canımızı veririz, gazi olmağa koşarız, şehid olmağa koşarız.

Neden? Bizim amacımız bu dünya hayatı değil. Ama Avrupalının, kâfirin, ehl-i dünyanın amacı bu hayattır, ölmemektir, yaşamaktır, yemek içmektir, zevk etmektir, gününü gün etmektir. Aramızda büyük fark var. Yâni İslâmî anlayışla kâfirlerin anlayışı arasında çok büyük fark var ama, bu günün müslümanları da kâfirlerin anlayışına yaklaşmıştır. Bu günün müslümanlarının kafasıyla, bu günün Avrupalısının kafası arasında çok büyük bir fark yok... Benzemiş, Avrupalıya benzemiş. Bu günün müslümanı da dünya istiyor, bu günün müslümanı da tatil istiyor, bu günün müslümanı da plaj istiyor, bu günün müslümanı da zevk istiyor, göbek havası istiyor, çalgı istiyor, çengi istiyor, eğlence istiyor... Zaten evine sokmuş.

"—Hocam, tevbe estağfirullah, ben hiç plaja gitmedim..."

"—Niye yalan söylüyorsun plaj senin evinde... Kimi kandırıyorsun? Senin evinde plaj var, senin evinde meyhane var..."

"—Tevbe tevbe estağfirullah!"

"—Var… Senin evinde sıralayamayacağım her şey var. Diyelim ki televizyon var, her şey var... Bir de evliya menâkıbını anlatan kanallar var ama, öbür taraflardan da zift ve zifir akıyor. Açıyorsun, ooo, nerede müslümanlık, nerede o sahneler?"

Ben ömrümde hiç meyhaneye gitmedim... En detayına kadar meyhaneler televizyonda var. Şişeler nereye sıralanır, bar nerededir, barmen nerededir, şişeler nasıl açılır, şişeler nasıl

içilir? Hepsini öğrettiler.

Ömrümde kiliseye girmedim, gitmedim. Papaz nasıl vaaz verir, adamlar kilisede nasıl oturur, ölülerinin etrafında nasıl dolanırlar, kabre nasıl gömerler, nasıl birbirlerini taziye ederler... Hepsi var. Kaptan Cousto bizi denizlerin altına götürüyor, falancalar bilmem nereye götürüyor... Dünyanın her yerini görüyor, iyi yerlerini gördüğüne bir şey yok ama, kötü yerler de evin içine giriyor ve onları da seyrediyor. Eğlence programları, zevk programları, keyif programları... Heee, o zaman müslümanın kafası, kâfirin kafasıyla eşit hale gelmiş. Ehl-i dünya birisi, o hale gelmiş.

Halbuki bu mübarek ne diyor? "Dünyaya isteyerek ve severek bakarsa bir insan, onun gönlünden sağlam imanın nuru gider; bir de zahidlik nuru gider. Zühd ü takvâ, ilm ü irfân gider." diyor. Ve çoğundan da gitmiş.

Onun için, dervişim diyen insanların çoğunda da hayır yoktur, müslümanım diyeninde de hayır yoktur, cami cemaatinde de hayır yoktur... Bazen hocasında da hayır yoktur, müftüsünde de hayır yoktur, yerine göre, ülkesine göre… Neden? Bozulmuş. Yâni işin aslı unutulmuş, ilim irfân kalmamış, yerine başka şeyler gelmiş.

Allah bizi korusun, kurtarsın... Çok zor bir durumdayız. Yâni eğer bize, İstanbul'a Yunanlı hücum etse (veya Bulgar, veya Rus) silahlanırız... Ama dünya hücum edince zevk-ü sefâsıyla, keyfiyle; o zaman kimse silahını alıp savunmağa kalkmıyor. Hatta kapıları açmış, evin içine buyur etmiş, başköşeye oturmuş, seyrediyor. İşin doğrusu bu, gerçeği bu...

Düşman, televizyon kutusunun içinden çıkıyor. Düşman, televizyon kutusunun içinde… Pekiyi ne oluyor? Oradan çıkıyor, senin gözünden gönlüne gidiyor. Düşman senin içinde… Düşman senin gönlünde, senin aklında, senin fikrini bozdu, aklını bozdu. Mikrop içeride yayıldı, sen kof bir çınar ağacına döndün, içine yıldırım çarpmış da kurutmuş kuru bir ağaca döndün, farkında değilsin. Kalp kalmadı, gönül kalmadı, ağlamak kalmadı, zikir kalmadı, fikir kalmadı... Neden? Televizyondan yayılan kötülükler

buraya girdiği için. Bizden söylemesi…

d. Ağlamanın En Faziletlisi

٣ - وبهذا الإسناد ، قال أحمد : أفضل البكاء بكاء العبد على ما فاته من اوقاته على غير الموافقة ، أو بكاء على ما سبق له من المخالفة.

TS. 100/3 (*Ve bi-hâze'l-isnâd*) Aynı adamlar, mübarekler tarafından rivâyet edildiğine göre, (*kàle ahmedü*) Ahmed ibn-i Ebî Havârî başka bir sözünde şöyle söylemiş: (*Efdalü'l-bükâi bükâü'l-abdi alâ mâ fâtehû min evkàtihî alâ gayri'l-muvâfakati, ev bükâun alâ mâ sebeka lehû mine'l-muhàlefeti.*)

Neden bahsediyor bu sözünde Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî, hayret edersiniz, ağlamaktan bahsediyor. Ağlamanın da en güzeli, en faziletli ağlamak nedir diye ondan bahsediyor.

Bizim ağlamakla ne işimiz var? Bizim 20. Yüzyıl insanlarının işi, gülmek. Def ve çengi eşliğinde, radyo ve çalgı marifetiyle, sinema ve televizyonla, gazino ve pavyonla gülmek milletin işi.... Ağlamakla ne işi var? İşte bak, eski insanlarla bizim farkımız gene burada çok belli olarak ortaya çıkıyor. Onlar, hem ağlamayı seviyorlar, hem de ağlamanın en faziletlisi nedir diye bir de kalkıp onu söylüyorlar. En faziletli ağlamak hangisiymiş bakın, hayretler içinde dinleyin!

Doğru ama... Doğru da yâni kendimizin İslâm'dan ne kadar uzaklaştığımıza hayret ederek dinleyin yâni. Çünkü bir göz ağlayamıyorsa, kalbinin katılığındandır, gözünün katılığındandır. Müslüman ağlayacak. Hazret-i Ömer RA'ın ağlamaktan, yanaklarına ağlaması iz yapmış. Koca Hazret-i Ömer, bahadır, kahraman Hazret-i Ömer, ağlamaktan yüzüne iz yapmış göz yaşları…

(*Efdalü'l-bükâ'*) "Ağlamanın en hayırlısı, (*bükâü'l-abdi alâ mâ*

fâtehû min evkàtihî alâ gayri'l-muvâfakah) Allah'ın rızasına muvafık olmayan şekillerde vakitlerinden neleri kaybettiyse onlara ağlamasıdır kulun..."

"Bu günümü nerede geçirdim? Plajda geçirdim, gazinoda geçirdim, pavyonda geçirdim, eğlencede geçirdim..." diyorsa bir insan, işte buna ağlasın. Allah'ın rızasına muvafık olmayan yolda, yerde geçirdiği vakitlerin üzerine ağlamasıdır.

(*Ev bükâün alâ mâ sebeka lehû mine'l-muhàlefeh*) "Yahut da, geçmiş zamanlarında Allah'ın emirlerine muhalefet olarak, günah, kusur olarak neler işlediyse onun üzerine ağlamak."

Tabii bu ağlamalar, insanın kendi kendisini ölçüp biçmesinden, kendi kendisini kontrol etmesinden, hesaba çekmesinden olur. Buna muhasebe derler. Kendi kendisini hesaba çeker iyi bir müslüman:

"—Eyvah! Bu günümü Allah'ın rızasına uygun geçiremedim." der, başlar ağlamağa.

"—Eyvah! Allah'ın emrine aykırı iş yaptım." der, başlar ağlamağa.

İşte ağlamanın hayırlısı bu... Yoksa, birisi vefat etti, Karadeniz'de gemileri battı, veyahut ticaretinde zarar etti; otuyor ağlıyor adam. Dünyaya ağlamak bir şey değil. Asıl sen ahiretten neler kaybediyorsun ömründe, ona ağla! Asıl ağlanacak o...

e. Sünnete Uygun Olmayan Amel

٤ - وبهذا الإسناد ، سمعت أحمد ، يقول: من عمل بلا اتِّباع السنة فباطلٌ عمله.

TS. 101/4 (*Ve bi-hâze'l-isnâde semi'tü ahmede yekùl*) Yine bu rivâyet zinciriyle en son râvi olan şahıs "Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî'nin şöyle dediğini işittim." buyurmuş.

(*Men amile bile't-tibâi's-sünneti*) "Kim sünnete uymaktan gayrı bir şekille amel eylerse..." İbadet, taat, ömür geçirmek, hayır, hasenât filan bâbından bir şeyler yapmağa çalışıyor ama, sünnete

uygun değil. (*Febâtılün amelühû*) "Sünnete aykırı olarak yapmak istediği bu şeylerin, yaptığı işlerin hiç kıymeti yok, hepsi bâtıldır." Neden? Sünnete uygun değil, bid'at.

Bakın, ne kadar sünnete bastırıyorlar. Nasıl sünnet-i seniyyeye uymayı esas alıyorlar. "Sünnete aykırı olarak yaptığı işlerin hepsi boştur, kıymeti yok!" diyor.

f. Dünya ve Ahireti Bilen

٥ - أخبرنا أبو جعفر ، محمد بن أحمد بن سعيدٍ ، الرازىُّ ، قال : حدثنا أبو الفضل ، العباس بن حمزة ؛ حدثنا أحمد بن أبى الحوارىِّ ، قال: من عرف الدنيا زهد فيها ، ومن عرف الآخرة رغب فيها ، ومن عرف الله آثر رضاه.

TS. 101/5 (*Ahberanâ ebû ca'ferin muhammedü'bnü ahmede'bni saîdinü'r-râziyyü*) Deminki râvi. (*Kàle: Haddesenâ ebü'l-fadl abbâsü'bnü hamzah*) Bu da ikinci râvi. (*Haddesenâ ahmedü'bnü ebi'l-havârî*) Bu da hayatını okuduğumuz mübarek. (*Kàle*) Şöyle demiş:

(*Men arafe'd-dünyâ zehide fîhâ, ve men arafe'l-âhirete rağibe fîhâ*) "Kim dünyayı bilirse, dünyadan elini eteğini çeker, zâhid olur. Dünyanın mahiyetini anlayan, kavrayan, gerçek yüzünü bilen, dünyaya yüz vermez, dünyadan zühd üzere olur. (*Ve men arafe'l-ahirete*) Kim ahireti bilirse, (*rağibe fîhâ*) ahirete rağbet eder."

Yâni, dünyanın gerçek çehresini bilen, ondan yüz döndürür; ahiretin gerçek mahiyetini anlayıp, sezip kavrayabilen ahirete heves eder, rağbet eder, kazanmağa gayret eder.

(*Ve men arafa'llàhe âsere rıdâhu*) "Kim Allah'ı bilirse, àrif olursa, (*âsere rıdâhu*) onun rızasını her şeye tercih eder, onun rızasını esas alır. Allah'ın râzı olduğu şeyi yapmağa koşar, velev cümle cihan halkı kızsa kendisine, velev cümle cihan halkı

karşısına dikilse, velev cümle cihan halkı kendisine düşman olsa bile Allah'ı bilen, Allah'ın rızasını her şeye tercih eder, o istikamette çalışır."

Dünyayı bilen, dünyanın gerçek yapısını, mahiyetini anlayan dünyadan yüz çevirir:

"—Ne mülevves yermiş yâhu bu, ne çirkinmiş yahu, ne aldatıcıymış, ne tatsız tuzsuz şeymiş... İstemem dünyayı!" der.

Kim ahireti iyi tanırsa, "Aman, ne kadar güzelmiş, ben bunu istiyorum, bunun için çalışacağım!" der.

Kim Allah'ı tam bilirse, o da Allah'ın rızasını her şeye tercih eder. Ana, baba, dost, evlat, karı, koca, ıvır zıvır hepsi bir tarafa; Allah'ın rızası bir tarafa...

Biz ne diyoruz, büyüklerimizden öğrendiğimiz üzere:

إِلٰهِي أَنْتَ مَقْصُودِي ، وَرِضَاكَ مَطْلُوبِي !

(*İlâhî ente maksùdî, ve rıdàke matlûbî*) "Yâ Rabbî, maksûdum sensin, ben senin rızânı kazanmak istiyorum, her işimde amacım bu!" diyoruz. Böyle olması lâzım!

Evet, bir saat olmuş, bu kadar yeter. 101. sayfaya gelmiş olduk. Allah nasib ederse, önümüzdeki haftalarda devam ederiz.

Fâtiha-i şerife mea'l-besmele!

28. 08. 1993 - İstanbul

17. AHMED İBN-İ EBİ'L-HAVÂRÎ HZ. (2)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidinâ ve senedinâ muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn... Ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd.

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin —*rahmetu'llàhi aleyh, cennet mekân— Tabakàtü's-Sùfiyye* isimli eserinden 100 sayfa okumuşuz, 101. sayfanın 6. paragrafına ulaşmışız, el-hamdü lillâh. Eserin, aşağı yukarı beşte biri okunmuş oldu.

Allah'ın bu sevgili, mübarek, sàlih kullarının hayatlarını okumak, hadis-i şerifte faydası, sevabı sabit olan bir husustur. Sàlihlerin anıldığı yere rahmet iner, mânevî bir hava meydana gelir. Dinleyenlerde güzel haller meydana gelir. Onların halleriyle dinleyenlerin de hallenmesi mümkün olur. Allah-u Teàlâ Hazretleri şefaatlerine nâil eylesin...

Dersimize başlamadan önce, başta Peygamber SAS Efendimiz olmak üzere, bu mübarek, Allah'ın sevdiği, sàlih, velî kullarının; sahabe-i kiramdan RA, kendisinden feyz aldığımız Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar silsileler halinde, muhtelif, mübarek tarikatların başında vazife görerek bu güne kadar yaşamış, gelmiş, geçmiş olanların cümlesinin ruhu için;

Şu içinde oturup, güzelce kitabımızı okuduğumuz güzel tekkenin bânîsi, Nakşibendî meşayihinden Selâmi Mustafa Efendi Hazretleri'nin ruhu için; yine az yukarıda Şeyh Murad Tekkesi'nde medfun bulunan evliyaullah ve sàlihlerin, Şeyh Murad Hazretleri'nin ve halifelerinin ruhları için; aşağıda yine Nakşî meşâyihinden Haydar Baba Hazretleri'nin ve onun silsilesine bağlı haleflerinin, seleflerinin ruhları için... Civarda çok büyük zâtlar var, Abdül'ehad-i Nûri Hazretleri gibi —bir

kardeşimize üzerinde tez yaptırdık— Halvetî meşâyihinin büyüklerinden...

Tabii bunların hepsinin üstünde, buralara en büyük şerefi kazandıran Peygamber SAS Efendimiz'in mihmandârı Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri ki, sahabe-i kiram medfun oldukları beldenin müslümanlarına mahşer gününde önderlik edecekler; cennete giderken onlar en başta, bayrakları çekmiş olarak gidecekler. Arkalarından beldenin öteki müslümanları gidecek. Muhakkak ki, Ümmet-i Muhammed'in Peygamber Efendimiz'i görmüş, mübarek sohbetine ermiş insanları, sahabe diye adlandırdığımız insanlar, en yüksek zâtlar oluyorlar. Onların seviyesine hiç bir kimsenin ulaşması mümkün değil… Çünkü Peygamber SAS Efendimiz'in seviyesine kimse çıkamaz. Allah şefaatlerine nail eylesin...

Bu Hâlid ibn-i Zeyd Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin ruhu için, diğer sahabe-i kirâmın ve cümle evliyâullahın ruhları için;

Ayrıca, savaşın ne kadar zor olduğunu görüyorsunuz; ne kadar meşakkatlerle, canlarını, mallarını ortaya koyarak, büyük bir ideal edinip, İstanbul'u mutlaka fethetmek isteyip, her türlü teknik hazırlığı, ilmî seviyenin gerektirdiği çalışmaları yapıp bu beldeyi fethe mazhar olan; böylece Peygamber Efendimiz'in hadis-i şerifinde söylediği tebşirâta mazhar olmuş olan Fatih Sultan Muhammed Han Hazretleri'nin ve ordusu mensuplarının ruhları için; bu diyarları karış karış, cihad ede ede fethetmiş olan, buradan tâ Bosnalara, Herseklere, Almanyalara, Bavyeralara kadar İslâm'ın bayrağını taşımış olan mücahidlerin, şehidlerin, gazilerin ruhları için;

Uzaktan yakından nice zahmetler çekerek, aşk ile, şevk ile şuraya gelmiş olan, bu güzel, mübarek zâtların hayatlarını dinlemeğe şevk duymuş olan, tasavvufî bir zevk ve neşe ile toplanmış olan siz kardeşlerimizin de ahirete göçmüş bütün müslüman ecdâd u ceddât, akraba u taallûkât, ahbâb u yârânının ruhları için;

Biz yaşamakta olan, hâl-i hayattaki şu müslümanlara da Rabbimiz rahmeylesin, lütfeylesin, tevfikini refik eylesin, o

büyüklerin yolundan bizi ayırmasın... Biz de Allah'ın sevdiği yolda yürüyüp, sevdiği kullar olalım diye bir Fatiha, üç İhlâs-ı Şerif okuyup öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Allah'ı Sevmenin Alâmeti

101. sayfanın 6. paragrafına başlıyoruz:

٦ -وبهذا الإسناد قال أحمد : علامة حبِّ الله طاعة الله. وقيل: حب ذ كر الله. فإذا احب الله عبد أحبه ولا يستطيع العبد أن يحبَّ الله ، حتى يكون الا بتداء من الله بالحب له ، وذاك حين عرف منه الاجتهاد فى مرضاته.

TS. 101/6 (*Ve bi-hâze'l-isnâdi kàle ahmedü*), "Aynı rivâyet silsilesiyle, Ahmed bize şöyle dedi." diyor. Bakalım o rivâyet neymiş, kimlerden ibaretmiş o zincir: (*Ahberanâ ebû ca'fer muhammedü'bnü ahmede'bni saîd er-râzî, kàle: Haddesenâ ebû'l-fadl el-abbâsü'bnü hamzah, haddesenâ ahmedü'bnü ebî'l-havârî, kàle...*) diye devam ettiğine göre, demek ki bu rivâyet zinciri.

Aynı zincirle Ahmedü'bnü Ebi'l-Havârî, yâni şu sırada terceme-i hâlini okuduğumuz şahıs bu Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî. Hicrî 230 senesinde vefat etmiş olan, Dımaşk ahalisinden, yâni Şam ahalisinden; Ebû Süleymân-ı Dârânî'yle, onun sohbetinde bulunarak yetişmiş olan, babasının ismi Meymun olan, kendi ismi Ahmed olan, künyesi Ebû'l-Hasen olan zât buyurmuş ki:

(*Alâmetü hubbi'llâhi tàatu'llàh. Ve kîle: Hubbi zikru'llàh. Feizâ ehabba'llahu'l-abde ehabbehû, ve lâ yestatîu'l-abdi ve lâ yestatîu'l-abdü en yuhibba'llàh, hattâ yekûne'l-ibtidâu mina'llàhi bi'l-hubbi lehû, ve zâlike hîne arafe minhü'l-ictihâde fî merdâtihî.*)

Buyurmuş ki: (*Alâmetü hubbi'llahi tàatu'llàh*) "Allah'ı

sevmenin alâmeti, Allah'a mutî kul olmaktır, itaat edici bir kul olmaktır, emrini tutan bir kul olmaktır; ibadetinde, taatinde, vazifelerini yapan bir kul olmaktır. Seviyorsa böyle yapar. (*Ve kîle hubbi zikru'llàh*) yâni (*alâmetü hubbi'llâh, hubbi zikri'llâh*) demek. Yâni bir de şöyle rivâyet edilmiş: "Allah'ı sevmenin alâmeti, Allah'ın zikrini sevmektir." Seviyor mu? Gerçekten seviyorsa Allah'ı, demek ki Allah'ı seve seve zikredecek.

E Allah'ın zikrini sevmiyor, bucak bucak kaçıyor, tembelleniyor, istemiyor, yapmıyor, yapamıyor, vakit bulamıyor, kaytarıyor, kaçırıyor... O zaman, demek ki Allah'ı tam sevmiyor, sevgisi az ki yapamıyor."

(*Feizâ ehabba'llàhu'l-abde ehabbehû*) "Allah kulu severse, (*ehabbehû*) kul da Allah'ı o zaman sevebilir." Yâni kul, durup dururken Allah'ı sevemiyor, o da kolay değil… O bir nimet, o nimet de kolay ele geçmiyor. Ne zaman geçiyor ele, nasıl ele geçiyor? Allah, kulu sevdiği zaman, kulda da Allah'a karşı bir sevgi o zaman hasıl olur.

(*Ve lâ yestatîu'l-abdü en yuhibba'llàh*) Burada *abdi* diye harekelemiş, yanlış tabii. Harekesi var ama, yanlış. (*Ve lâ yestatîu'l-abdü en yuhibba'llàh*) "Kul, Allah'ı sevmeğe müstait olamaz, yapamaz, Allah'ı sevmeği beceremez, tàkat getiremez; (*hattâ yekûne'l-ibtidâu mina'llàhi bi'l-hubbi lehû*) Allah'ın onu sevmesi suretiyle, başlangıç Allah'tan olmadıkça, kulun Allah'ı sevmesi mümkün olmaz, kul Allah'ı sevmeğe muktedir olamaz." Allah'ın başlangıcı ne? (*Bi'l-hubbi lehû*) Yâni o kulu sevmek sûretiyle başlangıç Allah'tan olmadıkça, kul Allah'ı sevme nimetine eremez, nasib olmaz.

Bu haydutlar, bu kâfirler, bu anarşistler, bu zındıklar, bu kötü insanlar, bu dinsizler, bu imansızlar Allah'ı sevmiyor, Allah'ın yolunu sevmiyor, Kur'ân-ı Kerîm'i sevmiyor, namazı sevmiyor, ezanı sevmiyor, dindarı sevmiyor. Neden? Allah onları sevmiyor da ondan… Allah sevmediği için, sevmeğe güç yetiremiyorlar. Bir insan Allah'ı sevebiliyorsa, Allah ona büyük bir imkân vermiş, büyük bir nimet vermiş.

Ama burada bir anahtar veriyor bize bu konuda: (*Ve zâlike hîne arafe minhu'l-ictihâde fî merdàtihî*) "Allah'ın kulu sevmesi de..." Burası çok önemli! Bunu böyle altını çizerek gönlünüze yerleştirin, defterinize yazın, kafanıza yerleştirin, çok önemli bir şey... Yâni, Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî'nin bu son cümlesi, tam böyle işin püf noktasını gösteren bir husus... Ne diyor:

(*Ve zâlike*) "Bu, Allah'ın kulu sevmesi de, (*hîne*) şu zamandır; (*arafe minhu'l-ictihâde fî merdàtihî*) Allah rızasını kazanmak için onda bir çalışma gördüğü zamandır." Kul, Allah rızasını kazanmak için bir ictihad, yâni çalışma yapıyorsa demek. *İctihad*, cehd sarf etmek demek... Bir cehd sarfetme haline başladığı zaman, Allah o zaman kulunu sever. Allah kulunu sevdikten sonra da, kulun gönlünde Allah sevgisinin ışığı yanar, meş'alesi yanar; o zaman o kul da Allah'ı sevmeğe başlar."

Demek ki ne olacak, kul ne yapacak?.. Allah'ın rızasını kazanma konusunda ictihad edecek. İctihad etmek ne demek

burada? Cehd etmek. Yâni çırpınacak, uğraşacak.

Millet sabahleyin kalkıyor, ırgat gibi koşuyor; 5 km, 10 km, 15 km... Nefes nefese... Eşofmanı giyiyor... Görüyoruz Kadıköy'de, o açtıkları yollarda, temiz havalı yerlerde filan. Şakaklarından ter dökülüyor... Adama para versen, "Bu akşam bende çalış!" desen, koşmaz. "Senin paran başına çalınsın!" der, "Ben zenginim, istemem!" der. Ama orada koşuyor. Neden? "Spor yapacağım da, vücudum gelişecek de, sıhhatli olacağım da, kondisyonumu koruyacağım da, pazularım kuvvetli olacak." filan diye.

Ağır yükleri kaldırıyor, 80 kilo, 100 kilo, 200 kilo... Tekrar tekrar, tekrar tekrar... Nefes nefese kalıyor... Bunlar nedir? Bunlar da bir ictihaddır, cehd sarf etmedir. Ama nereye? Havaya... Havaya ve boşa ve bâtıla cehd sarf etmedir.

Bizim köylü dayılardan bir tanesi çok güzel söylemiş. Böyle koşan bir kardeşimiz, yakınımız, akrabamıza: "Ulen!" demiş köylü ifadesiyle, "Ulen! Bir fakirin tarlasında çalış da, bu gayretini ona sarf et, böyle koşacağına." demiş, o da jimnastik... "Fakirin tarlasını kaz, tarlayı adam et! Yâni böyle gayretler boşa, havaya gideceğine..."

Kul ne yapacak? Allah'ın rızasını kazanmakta ictihad edecek. Gözünün önüne gelecek bu fani dünya için, boş, ham hayaller için, vücut yapacağım, kondisyonumu koruyacağım, kuvvetli olacağım, vücut yapacağım, *body building* mi diyorlar ne diyorlar İngilizce... Onu yapacağım, bunu yapacağım, erkek mecmualarında kat kat pazularımın resmi çıkacak... Halter kaldıracağım, bilmem ne... Ne olacak, sonu ne? Sonunda ne olacak?

Evet, İslâm'da güçlü kuvvetli olmak var, sıhhatini korumak var ama, asıl gayret Allah'ın rızasını kazanmakta olacak.

O halde biz şimdi, bu konuşmadan ve bu yazıdan, —Allah şefaatlerine erdirsin— Ahmedü'bnü Ebî'l-Havârî Hazretleri'nin nasihatinden payımızı alıyoruz. Yâni biz, Allah'ın rızasını kazanmakta, şu ehli dünyanın ter döktüğü gibi ter dökeceğiz ki, koşturacağız ki, Allah bizden râzı olsun... Allah'ın râzı olacağı

işleri yapmakta biz koşturacağız ki, Allah'tan bize bir sevgi hasıl olacak; ondan sonra da bizim gönlümüzde aşkullah, muhabbetullah ateşi yanacak ve biz de iyi bir insan olacağız veya iyi insanlar zümresine kabul edileceğiz. Önce koşturacağız, gayret sarf edeceğiz, isbat edeceğiz iyi niyetimizi...

Çok güzel! Bunu hiç hatırınızdan çıkartmayın!

(*Ve zâlike hîne arafe minhu'l-ictihâde fî merdàtihî*) Allah'ın kulu sevmesi de nasıl olur? Kulun Allah'ın rızasını kazanma konusunda cehd sarf etmesini Allah'ın görmesinden sonra olur.

"—Haa, bu kulum benim için, benim rızamı kazanmak için her şeyi yapıyor, tamam."

İngiltere'de adamın birisi, bakmış ki Hristiyanlık boş. Kiliseye gidiyor, süslü, zinetli, altınlı, gümüşlü, heykelli, meykelli... Geçiyor ellerinden, ayaklarından tahtaya çivilenmiş bir adam heykelinin karşısına, işaretler yapıyor, eğiliyor... Saçma sapan, aslı yok, asılsız bir şey. Demiş ki:

"—Bu din hak din değil. Hak din hangisiyse ben onu arayacağım, bulacağım!"

Soruşturmuş, konuşmuş, istişareler yapmış kendi bildiğine. Demişler ki:

"—Sen madem böyle olur olmaz itikada razı olamıyorsun, gönlün kabul edemiyor, mantığın reddediyor; çok mantıklı bir din var Hindistan'da, Budizm... Buda isimli bir şahıs fakirlere acımış, Budizm diye bir şey ortaya koymuş. Mantıklı, şöyle böyle filan... O dine gir!" demişler.

O da düşünmüş, incelemiş, "Tamam, Budizm akılcı, mantıkcı, makul prensipleri olan bir inançmış." diye. Malını mülkünü satmış, İngiltere'yle alâkasını kesmiş, bir Land-rover araba almış, çölleri geçecek, binlerce kilometre yol geçecek, Türkiye'yi geçecek, İran'ı geçecek, Afganistan'ı geçecek, Pakistan'ı geçecek, Hindistan'a varacak...

Türkiye'ye gelmiş, Türkiye'de üç defa rüyada demişler ki:

"—Hak din İslâm'dır, Hindistan'a gitmene lüzum yok,

müslüman ol!"

Üç defa görmüş peş peşe. Bir defa görse neyse ne... Sonunda müslüman olmuş. Bunu bizim bir kardeşimiz tanıyor. Meşhur bir şahıs kardeşimiz. İsmini söylesem, gazetelerde filan ismi geçen bir kardeşimiz, tanıyor. İngiltere'de tahsil yapmıştı, tanıdığı bir kimse yâni.

Şimdi, neden İngiltere'de araştırma yaptığı zaman, "Hak din İslâm'dır!" diye rüya görmedi de, Türkiye'ye geldiği zaman, "Hak yol İslâm'dır!" diye rüya gördü? Çünkü, Allah CC onun kendi rızasını kazanmak için, bir büyük gayret içine girdiğini gördü. O, gayretinin makbul bir gayret olduğunu, niyetinin halis olduğunu isbat etti; Allah o zaman o rüyayı gösterdi. Doğrudan doğruya orada göstermedi, ortaya bir ictihad, bir gayret, bir emek çıktıktan sonra gösterdi. Güzel bir misal…

Bu, üç defa rüyada görmek deyince, Medine-i Münevvere'de, evvelki hafta okudum, dergiye de inşâallah —unutturmasın arkadaşlar— yazalım. Nureddin Mahmud Zengi diye bir atabeg var. İşte o Salâhaddin Eyyûbiler zamanında filan yaşamış. O şahıs, bir gece rüyasında Peygamber SAS Efendimiz'i görüyor. Diyor ki:

"—Beni şu iki mel'un heriften kurtar!"

Peygamber Efendimiz iki adam gösteriyor, "Bu iki mel'undan beni kurtar!" diyor. Allah Allah... Şimdi bu iki mel'undan nasıl kurtaracak? Hayırdır inşâallah! Uykudan uyanıyor, heyecanlanıyor.

Gene yatıyor, gene rüyada Peygamber Efendimiz'i görüyor, gene iki şahsı gösteriyor:

"—Bu iki mel'un heriften beni kurtar!" Allah Allah!..

Bir kere daha yatıyor, üçüncüde gene Peygamber Efendimiz'i görüyor:

"—Bu adamlardan beni kurtar!" deyince, kalkıyor, oturuyor. Çok akıllı, uslu, güngörmüş tecrübeli bir veziri varmış, çağırıyor. Diyor ki:

"—Ben böyle üç sefer rüya gördüm. Uyanıyorum, uyuyorum,

gene aynı şeyleri görüyorum...”

Diyor ki:

“—Çare yok sultanım! Bugün hemen Medine’ye yola çıkacaksın!”

Kıymetli elemanlarından topluyor bir müfreze, sür’atle Medine’ye harekete geçiyor atlarla... İşte mümkün olduğu kadar hızlı, az dinlenip çok yol alarak. İşte 15-16 günde Suriye’den Medine-i Münevvere’ye geliyor.

“—Şimdi ne yapacağız?”

Veziri diyor ki:

“—Sultanım! Sizin gelmeniz dolayısıyla Medine ahalisine hediye vermek istediğinizi, herkesle tanışmak istediğinizi söylersiniz.” diyor.

Tabii Medine o zaman bir küçük yer, şimdiki gibi değil. Kalesi var, mahdut evleri var, çok fazla büyük bir yer değil. Tarihte öyleydi. Çünkü suyu az, gıdası az, sıcağı çok… Yâni, orası böyle bir kalabalık toplayacak bir durum arz etmiyordu, eski şartları zordu.

“—Olur.” diyor.

Çok da para ve hediye getirmiş yanında. Herkesi önünden geçirttiriyor bir bir, yüzüne dikkatli bakıyor, para veriyor herkese...

Vezir soruyor, diyor ki:

“—O rüya gördüğün iki şahıs, Peygamber Efendimiz’in gösterdiği iki şahıs var mıydı bunların arasında?”

“—Yoktu, görmedim.”

O zaman diyor ki:

“—Medine’de olup da şu benim huzuruma gelmeyen kimse kaldı mı? Herkesi görmek istiyorum.”

“—Yok efendim…” diyorlar.

“—Gelmemiş hiç kimse kalmasın, herkesi görmek istiyorum.” diyor.

Çok ısrar edince,

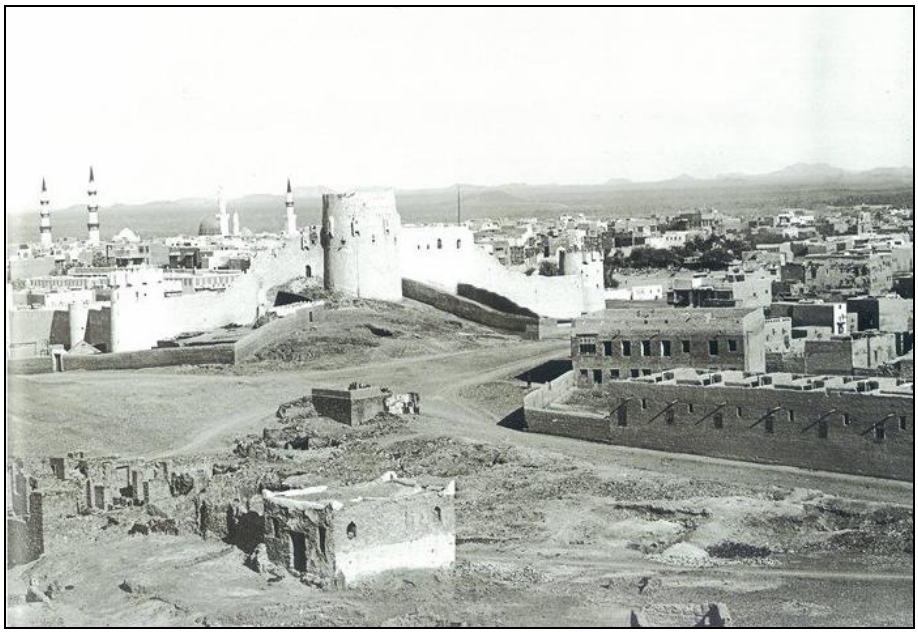

“—Haa, Fas tarafından gelmiş, Afrika’dan gelmiş iki tane derviş var; aman ne cömert, aman ne cömert insanlar... Herkese paralar verirler, her gün Baki Kabristanı’na giderler, ölüleri ziyaret ederler, dualar ederler. Kimseden hediye kabul etmezler, kimseyle konuşmazlar. Harem-i Şerif’e de, Türbe-i Saadete de yakın bir ev tuttular. Gece gündüz evlerinde, namaz vakitlerinde camide... Böyle iki tane kimse var!” diyorlar.

“—Çağırın onları!” diyor.

Adamlar gelmek istemiyor. Diyorlar ki:

“—Biz padişahların yanına gitmeyiz. Hediyeye filan da ihtiyacımız yoktur.”

“—Çağırın!” diyor.

Yaka paça tutup getiriyorlar. Vezir soruyor:

“—Nasıl sultanım?”

“—Bunlar! Tam, rüyada gördüğüm iki kişi bunlar.”

Evini arıyorlar bu ikisinin, evini arıyorlar bir şey yok.

“—Siz kimsiniz?” diye soruyorlar.

"—Biz Mağrib diyarından, Fars taraflarından gelmiş iki tane dervişiz. İşte burada Peygamber Efendimiz'in şehrinde kalıyoruz." filan.

Zorluyorlar, bir şey çıkmıyor. Evi bir daha kılı kırka yararak ince bir şekilde arayınca, döşemenin örtüsünün altında bir tünel kazıldığını görüyorlar. Tünel kazmışlar, caddenin altından Peygamber Efendimiz'in türbesine doğru… Yâni Peygamber Efendimiz'e sûikast edecekler, nâş-ı şerifini alacaklar, kaçıracaklar. Niyetleri buymuş.

Her gün kazdıkları toprağı torbalara koyuyorlarmış, Bakî Kabristanı'na götürüp orada mezar ziyaret ediyormuş görünüşüyle oraya döküyorlarmış.

Onun üzerine, tabii sıkı bir sorgudan sonra söylüyorlar:

"—Biz iki tane papazız, hristiyan papazı. Bu Peygamberinizin vücudunu buradan çalıp, çıkarıp Avrupa'ya götürmek istedik." diyorlar.

Orada hemen türbenin yanında boyunları vuruluyor. Yâni üç defa rüyada Peygamber Efendimiz'in göstermesi, bundan bu iki hikâyeyi hatırladım.

Aman bu iyi kalsın hatırınızda… Yâni, "Kul, Allah'ı sevmeğe muktedir olamaz, takat getiremez, sevemez, Allah onu sevmedikçe... Allah'ın ona karşı sevgisi ondan evvel hasıl olmadıkça, ilk seven Allah olmadıkça, kulun Allah'ı sevmesi, aşkullah, muhabbetullah, şevkullah, gayretullah filân olamaz."

Bu da nasıl olur? (*Ve zâlike hîne arafe minhü'l-ictihâde fî merdâtihî*) "Kulun kendi rızasını kazanmak hususunda azmini, gayretini, içtihadını, çalışmasını gördüğü zaman olur. O zaman, Allah o kulu sever."

b. Nefsini Bilmeyen Aldanır

٧ - وبهذا الإسناد قال أحمد : من لم يعرف نفسه فهو من دينه فى غرور.

TS. 101/7 (*Ve bi-haze'l-isnâd kàle ahmedü*) Gene bu aynı râvîlerle gelen bir başka rivayette Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî buyurdu ki:

(*Men lem ya'rif nefsehû fe hüve min dînihî fî gurûri*) "Nefsini bilmeyen insan, dininde aldanma içindedir. Bir kimse nefsini bilmiyor ise, o dinî konuda aldanma içindedir." Demek ki dindarlığın özünü kavramak, gerçek müslüman olmak, iyi müslümanlığı yapacak bir kıvamı yakalayabilmek neyle mümkün oluyormuş? Mühim bir şey daha öğreniyoruz burada, çok mühim bir şey… Neyle mümkün oluyormuş: Kişinin nefsini bilmesiyle oluyormuş.

Çok meşhur bir söz var, duymuşsunuzdur:[43]

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ ، فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ .

(*Men arafe nefsehû, fekad arafe rabbehû.*) "Kim nefsini bilirse, Rabbini bilir." diye. Burada da, "Dinini bilmesi mümkün değildir nefsini bilmeyince..." deniliyor. Bu nefsi bilmek, demek ki anahtar, en önemli iş!

Tabii nefis nedir? Bunu da İslâm dini hatırlatıyor. Başka dinlerde bu konuda güzel bir bilgi yok. Rivayetler gelmemiş, belki öğretilmemiş, belki muhafaza edilememiş. Nefis diye bir düşmanın olduğunu insana İslâm öğretiyor. İslâm'da da nefsin ne olduğunu, nasıl bir düşman olduğunu Peygamber Efendimiz bildiriyor. Onun nasıl terbiye edileceğini de tasavvuf ilmi öğretiyor.

İnsan, kravatlı, ütülü pantolonlu, boyalı ayakkabılı, sinek kaydı tıraşlı, yüksek tahsilli, omurgalı, kas yapmış filan filan... Parası var, otomobili var, fiyakası var, cakası var, saltanatı var, debdebesi var... Ama adam olmaz. Neden? Nefsini ıslah etmemiş. Perdenin arkasında ne hıyanetler çevirir, ne günahlar işler, ne

[43] Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, c.2, s.1529, no:2532.

haramlar yer, ne zulümler yapar. Nefsi ıslah olmamıştır. O dış boyasını kazıdığın zaman, altından ne çirkef şeyler çıkar. Perdeyi kaldırdığın zaman, neler görünür.

İşte görüyorsunuz, gazetelerde okuyorsunuz, yüksek mevkilere çıkmış, müdür olmuş, bakan olmuş, başkan olmuş, ıvır olmuş, zıvır olmuş... Amma nefis terbiyesi olmadığı için gazetelere düşmüş, hapislere düşecek, belki daha başka şeyler olacak.

Bu nefsin nasıl bir düşman olduğunu anlatmak için buyrulmuş ki:[44]

أَعْدٰى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ .

(*A'dâ adüvvüke*) "En azılı düşmanın, (*nefsüke'lletî beyne cenbeyke*) iki omuzun arasında, iki yanın arasında, vücudunda yer almış olan kendi nefsindir."

İnsana günahı işlettiren o, çalışmaları gevşettiren o, ibadetlerden yan çizdirten o, şehvetlere daltırtan o, Allah yolundan alıkoyan o...

Demek ki iyi tanımak lâzım, bu nefsin mahiyetini bilmek lâzım! Bu nefse ne kadar imkân verilmesi gerektiğini bilmek lâzım, nerede dizginlerinin çekilmesi gerektiğini bilmek lâzım! Bu nefsi terbiye etmek lâzım ki, insan dinini bilsin...

(*Men lem ya'rif nefsehû*) "Nefsi bilmiyorsa, nefsinin ne kadar azılı düşman olduğundan haberi yoksa ve nefsiyle ilgili bir mânevî terbiye çalışması görmemişse; (*fehüve min dînihî fi gurûrin*) o kimse dininde bir aldanma içindedir." Bir şey yapıyorum sanır ama, kendini aldatıyor. Aldanma içindedir. Nefsi ıslah olmadan olmaz.

---

[44] Beyhakî, *Zühdü'l-Kebîr*, c.I, s.359, no:355; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.408, no:5248; Harâitî, *İ'tilâlü'l-Kulûb*, c.I, s.35, no:32; Ebû Mâlik el-Eş'arî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.IV, s.431, no:11263; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.143, no:412, 2144; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XVIII, s.270, no:19379.

Tarih boyunca, İslâm tarihinde ne kadar büyük sàlih, velî, mübarek kul varsa, hepsi nefis terbiyesi görmüş insanlardır. Tarihî şahsiyetlerden ne kadar hatalı insan varsa, ne kadar böyle tenkit edilen şahıs varsa, nefsi direk gibi azılı, azgın olan insanlardır.

O nefis azgın olduğu zaman, dokuz mahalleye zararı dokunur. Mevkii yükseldikçe zararı artar. Hele bir de devlet başında, hükümdar, padişah, vezir, paşa, emir, komutan, başkan olursa; tabii o direk gibi nefisle, zalim nefisle o kafayla, o yanlış mantıkla, o çirkin duygularla, o zaman zararı çok daha fazla olur. Kaplanın kanatlısı gibi olur. Kanatlı olsa kaplan, istediği yere uçsa, nereye kaçacaksın?

Çok güzel... Yâni, Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî'nin bu sözünü de hiç unutmayın:

مَنْ لَمْ يعرِفْ نَفْسَهُ ، فَهُوَ مِنْ دِينِهِ فِي غُرُورٍ .

(*Men lem ya'rif nefsehû, fehüve min dînihî fi gurûrin*) "Nefsini bilmeyen insan, dininde bir aldanma içindedir."

Yazdırın bir hüsn-ü hat ile levha halinde bunu, herkes duvara assın!

c. Gaflet ve Kasvet

٨ - وبهذا الإسناد قال أحمد : ما ابتلى الله عبداً بشئٍ أشد من الغفلة والقسوة.

TS. 101/8 (*Ve bi-haze'l-isnâdi kàle ahmedü*) Yine aynı raviler tarafından rivâyet edilen bir haberde de şöyle buyurmuş Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî:

(*Me'btela'llàhu abden bi'şey'in eşedde mine'l-gafleti ve'l-kasveh*) "Allah CC bir kulu gafletten ve kasvetten daha kötü bir şeyle mübtelâ kılmamıştır, musibete uğratmamıştır. Gafletten ve

kasvetten daha büyük musibet, belâ olmaz."

Gaflet nedir, kasvet nedir; bunu bilmek lâzım! Yâni birer kelime kullanıyor ama, o kelimeler için saatlerce konuşulabilir.

Gaflet; gàfil olmak demek, farkına varmamak demek, anlayamamak, bilememek demek. Kul, gàfil olursa, neden gafil olur? Bir kere en büyük gaflet Allah'ın o kulu her zaman, her yerde gördüğünü bilmemektir. En büyük gaflet bu...

Kur'an-ı Kerim'de ne buyuruyor Allah-u Teàlâ Hazretleri:

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ (الحديد: ٤)

(*Ve hüve meaküm*) "O sizinle beraberdir, (*eyne mâ küntüm*) her nerede olursanız olun." (Hadîd, 57/4) Yâni nerede olursanız olun... Burada, orada, şurada, gecede, gündüzde, evde, çarşıda, pazarda, dükkânda, yalnızken, kalabalıkta, yurt içinde, yurt dışında, dostların arasında, tanımayan insanların arasında; nerede olursan ol, Allah seninle beraberdir.

Allah'ın seni gördüğünü bilmiyorsan, ondan gafilsen, Allah'ın senin yanında olduğundan gafilsen... Müthiş bir şey bu... Yâni yanında onu gören birileri var, veya cam açık, veya gizli kamera var, ne yaptığını görüyor; adam da kendisini yalnız sanıyor, olmadık işler yapıyor. Soyunuyor, giyiniyor vs. filan... Ne kadar fena değil mi?.. Eyvah! Gizli kameranın farkında değil, abuk sabuk konuşuyor. Gizli kameranın farkında değil, yapılmayacak şeyleri yapıyor. Gizli kameranın farkında değil, herkesin kendisine kıs kıs güldüğünün, ekranda seyrettiğinin farkında değil, burada maskara oluyor; onun gibi. En büyük gaflet bu...

Tabii Allah'ın kulu olduğunu bilen bir insanın her zamanda, her mekânda Allah'a karşı görevleri var, Allah'a karşı kulluk edepleri var. *Edeb mea'llah* diyoruz buna... Onu devamlı takınması lâzım! Derece derece başka edebler var: *Edeb mea'r-rasûl, edeb mea'l-kur'an, edeb mea'l-ihvân, edeb mea'l-halk*... vs. Yapması gereken çeşitli şeyler var. İnsan gafil olunca bilmiyor.

Gafletin sahne halinde hatırda kalacak misali nedir? Adam yolun bir tarafından öbür tarafına konuşa konuşa gidiyor; şu taraftan da bütün hızıyla hızlı bir araba geliyor... Veya tren yolunun üstünde, sohbete dalmış, tren çuf çuf çuf çuf geliyor... İşte gaflet felâket yâni… Yaklaşan felâketin farkında değil. Karşıdan bir adam onun o durumunu görüyor... Veya çocuk yolda oynuyor, gelen otomobilin farkında değil. Hemen birisi fedakârca cup bir atlıyor, çocuğu kucakladığı gibi, öbür tarafa zor atıyor; vızz yanından araba geçiyor. İşte bak çocuk gafletteydi, ötekisi onu kurtardı. Gaflet bu..

O halde Allah'ın bir kula verdiği en büyük musibet, belâ, imtihan olarak Allah'ın verdiği bir şey, gaflettir.

Hayatımızın her şeyi bir imtihandır. Yâni hepimiz imtihandayız. Allah bize para verdiyse, imtihandayız. Allah bize fakirlik verdiyse, imtihandayız. Allah bize sıhhat verdiyse, imtihandayız. Allah bize hastalık verdiyse, imtihandayız... Her hal ve her durum, "Bakalım kul bu durumun karşısında ne yapacak?" diye Allah tarafından bir imtihandır. Onun için hastalıklar, musibetler, belâlar birer imtihandır. Elin birisi geldi sana sataştı,

"—Fesübhânâllah! Allah bununla imtihan ediyor işte beni..."

Bunları bilmesi lâzım insanın.

En büyük belâ: Birisi gaflet, ikincisi de kasvet.

Kasvet ne demek? *Kasvet* de katılık demek, sertlik demek. Meselâ taşın sertliği bir katılıktır. Pamuk yumuşaktır, taş serttir.

Tabii insanda *kasvet* nedir? Kalbin katılığıdır, gönlün katılığıdır. Gönlü sert, gönlü duygulanmıyor, gönlü yumuşamıyor, gözü yaşarmıyor. İşte bu kasvettir.

Bu da korkunç bir belâdır. Çünkü ötekisi nasihati anladı, ağladı, tevbe etti, düzeldi. Berikisi, kalbi katı, söz tesir etmedi, gönlü yumuşamadı, günahında devam ediyor. Çok fenâ… Duygulanmıyor, gözü yaşarmıyor, yumuşamıyor, değişmiyor. Isıt ısıt ısıt, uğraş uğraş uğraş, söyle söyle söyle, anlat anlat anlat...

كلِّم كلِّم لا ينفع.

(*Kellim kellim lâ yenfa'*) demiş Araplar, "Konuş konuş fayda vermez." mânâsına... Konuş konuş, fayda vermiyor. İşte kasvet-i kalb de bu...

وَإِنَّ مِنْ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ (البقرة:٧٤)

(*Ve inne mine'l-hicâreti lemâ yetefecceru minhü'l-enhâr, ve inne minhâ lemâ yeşşakkaku feyahrucü minhü'l-mâ'*) [Taşlardan öylesi var ki, içinden ırmaklar kaynar. Öylesi de var ki, çatlar da ondan su fışkırır.] (Bakara, 2/74)

Taşın bile güzeli vardır, makbulü vardır, arasından su çıkanı, pınarlar fışkıranı vardır. Ama bu kalpler kasvetli oldu mu, karardı mı, katılaştı mı, taştan da fenadır. Taş gibi kalp, taştan da fena bir kalp, taştan da kötü... Sapık bir insan sembolize eder.

Onun için, Allah bizi gafletten kurtarsın. Yâni gâfil olup işin mahiyetini bilmemek, gelen tehlikelerden haberdâr olmamak, kendisini görenden, bilenden haberdâr olmamak durumundan kurtarsın... Bir de kalbin katılığından, laf anlamazlıktan, duygulanmamaktan, ağlayamamaktan, hislenmemekten, hassas olmamaktan korusun Allah... Bunlar iki büyük, şiddetli belâdır.

d. Hudut Bekçiliği ve Gaza

9. paragraf:

٩ -وبهذا الإسناد قال أحمد: فى الرباط والغزو نعم المستراح.
إذا ملَّ العبد من العبادة، استراح إلى غير معصية.

TS. 101/9 (*Ve bi hâze'l-isnâd kàle ahmed*) Yine aynı râviler rivâyet etmiş ki, Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî şöyle buyurmuş: (*Fi'r-ribâti ve'l-gazvi ni'me'l-müsterâhu. İzâ melle'l-abdü mine'l-ibâdeti, istirâhe ilâ gayri ma'siyetin.*)

(*Fi'r-ribât*) "Murabatada, ribatta (*ve'l-gazv*) cihadda, gazada, (*ni'me'l-müsterâh*) ne güzel bir istirah yeridir bunlar, istirahat vardır. (*İzâ melle'l-abdü mine'l-ibâdeti*) Kul, ibadetten bıktığı zaman, bir melal geldiği zaman, yorgunluk, gevşeklik geldiği zaman kendisine, (*istirâhe ilâ gayri ma'siyetin*) o zaman günah olmayan bir başka yerde çalışmasını değiştirir de, orada sükûn bulur, istirahat eder." diyor.

Bu mübareklerin yaşadığı devirde, dindar bir insanın yaptığı şey ilme sarılmaktı; bir. Hadis öğrenmek, tefsir öğrenmek, fıkıh öğrenmek, çeşitli ilimlerde çalışmalar yapmaktı; bu bir... Sonra, gecesini gündüzüne katarak ibadet etmekti. Vakitlerini boş geçirmiyorlardı, hayatın bir imtihan olduğunu biliyorlardı ve daima namazda, niyazda, ibadette, zikirde vakit geçiriyorlardı.

Sonra, İslâm'ın hudutlarına gidip, Çin'e gidip, Türkistan'a gidip, Hindistan'a gidip, diyâr-ı Rûm'a gidip, Afrika'ya gidip, kâfirlerin müslümanlarla komşu olduğu hudutlara gidip orada oturuyorlardı. Savaş olursa cihad ediyorlardı, cihad olmazsa bekçilik yapıyorlardı. Bak bekçisiz olmuyor. Biz de artık bugün Türkiye'de bekçilik dönemine geleceğiz. Yâni evlerde, köylerde, mahallelerde bekçilik sistemi kuracağız. Kendi kendimizi bekleyecek sistemi kurmamız gerekiyor. Başka çare yok...

Şimdi bu bekleme işlemine *murabata* derler. Beklenilen yerlere de *ribat* derler. *Ribat*, hudutta olan yüksek duvarlı, kale gibi bir yerdir ki, bunun içinde Allah rızası için ölmeyi göze almış insanlar otururlar. Tabii otel gibi odaları vardır. Çünkü yatacaklar, kalkacaklar. Koğuşları vardır. Yatarlar, ibadet ederler, boş zamanlarında ilim öğrenirler, bekçilik yaparlar ama, esas itibariyle askerî bir fonksiyonu var. Yâni görevleri hududu beklemek, düşman gelirse çarpışmak veya düşmana hücum etmek…

Bunlara ribat kaleleri derler, hudud kaleleri, ribat derler. Buralarda oturan insanlara da *murabıt* derler. Yâni ribatta oturan kimse demek, murabıt. Mücahid demek gibi yâni. Ama mücahid, fiilen savaşın içinde çarpışan insandır. Murabıt; savaş varsa savaşan, yoksa kalede bekçilik yapan insan demektir. Gözcü filan gibi, savaş olursa çarpışır.

Bakın, bu çeşitli şeylerin hepsi çok sevaptır. Meselâ, Allah yolunda cihad etmek; ölürse şehid oluyor, kalırsa gazi oluyor, büyük sevap kazanmağa sebep oluyor.

Hudutlarda murabıtlık yapmak da, savaş olmasa bile bekçilikten dolayı, gözleri uyanık kalıp, uykusuz kalıp, Allah rızası için müslümanları beklediği için, cehennemin ateşi onun gözüne değmeyecek diye bildiriliyor, müjdeleniyor. O da çok sevap. Çünkü o orada nöbet tutuyor, hududun bu tarafındaki müslümanlar huzur içinde yaşıyorlar, uyuyorlar, ziraat yapıyorlar, ticaret yapıyorlar, ilim öğreniyorlar filan... Yâni ülkenin içi emniyette oluyor.

Şimdi bakın, bu sevaplı işlerin hepsi iyi güzel. Ne diyor şimdi anlayalım sözünü: "Ribatta yâni hudutlarda gidip bekçilik yapmakta, (*ve'l-gazv*) gazâ etmekte, gazilik etmekte, savaşmakta... Bekçilik veya savaş. Murabıtlık veya gazilikte (*ni'me'l-müsterâh*) ne güzel bir istirahat vardır, ne güzel bir istirahattir."

Dinlenme görüyor yâni onu… Çünkü her zaman savaş olmaz. Tabii savaş arızî bir olaydır. Çok olan bir şey değil, devamlı olan bir şey değil. İnsan günde iki defa, üç defa yemek yiyor ama, her gün savaş olmuyor. Savaş her zaman olan bir şey değil. Onun için, orayı istirahat yeri olarak görüyor. "Ne iyi istirahat yeridir, orada ne güzel istirahat etmek vardır." diyor.

Sonra şöyle diyor: "İnsan, çetin ibadet yapmaktan kendisine yorgunluk ve melâl geldiği zaman, o zaman günah olmayan böyle yerlere istirahate çekilebilir." diyor.

Anlıyor musunuz sözün maksadını? Yâni, o hudut kalelerinde

mücahidliği, murabıtlığı masum bir dinlenme olarak görüyor. Günah olmayan bir dinlenme, "Eh yapabilir." diyor. Mübarek adamlar yâni, meselelere bakışlarına bak!

Tabii bu sözünden de murabıtlık denilen şeyin ne olduğunu öğrenmiş olduk. İslâmî sosyal bir yaşantının nasıl olduğunu gördük. Allah'ın rızasını kazanmak için, müslümanların ne gibi faaliyetlerde bulunmuş olduğunu, bu vesîleyle öğrenmiş olduk.

Bugün biz hepimiz bir işe koşmuşuz, hudutlar boş kalmış. Asker yapıyor, polis yapıyor diyoruz ama, şimdi polis ve askerin de yetmediği görülüyor.

Almanya'da bizim bir arkadaş vardı, babası vefat etmiş diye duyduk, gittik. Şöyle on beş yirmi dönüm bir arazi almışlar, yerleşmişler grup halinde oraya... Kapıda bizi tabancalı bir genç karşıladı; elinde telsiz var, belinde tabanca var.

"—Bu ne hal?" dedik,

"—Diyâr-ı küfürde müslümanlar bekçisiz durmaz!" diyor.

Diyâr-ı küfür ya Almanya, İslâm diyarı değil ya, onun için nöbetçi koyuyorlarmış, usulleri öyleymiş. Beli tabancalı, eli telsizli... Yâni, kendi arazilerinin kapısında bizi öyle karşıladılar. İçeriye telsizle dedi ki:

"—Esad Hoca geldi."

"—Buyursun..." bilmem ne filan...

Biz geçtik içeriye öyle. Hoşuma da gitti yâni. "Diyâr-ı küfürde insanın böyle bekçisiz, silahsız dolaşması caiz olmaz." dediği hatırımda. Yâni tedbir almak gerekiyor.

e. Allah'ın Sevdiği Kimseler

10. paragraf:

١٠ -وبهذا الإسناد قال أحمد : إن الله اذا احب قومًا أفادهم فى اليقظة والمنام ، لأنهم طلبوا رضا ه فى اليقظة والمنام.

TS. 101/10 (*Ve bi-hâze'l-isnâd kàle ahmedü*) Yine aynı râvilerden gelen bilgiye göre, Ahmed ibn-i Ebî Havârî demiş ki: (*İnna'llàhe izâ ehabbe kavmen efâdehüm fî'l-yakazati ve'l-menâm, li-ennehüm talebû rıdâhu fî'l-yakazati ve'l-menâm*)

"Allah bir kavmi sevdi mi..." Kavimden maksat, böyle milliyet değil. Kürt, Türk, Acem, Çerkez filan değil; insan gurubu demek. Kavimden murat burada insan gurubu… Meselâ mutasavvıflar guruptur. Hatta bunlar kendilerine *el-kavm* derler, yâni bizim taife demek, bizim grup demek. Böyle tasavvuf kitabında kavm bu konuda şöyle yapardı dediler mi, maksat kendileri, "Biz mutasavvıflar böyle yaparız." demek.

(*İnna'llàhe izâ ehabbe kavmen*) "Allah bir gurup insanı sevdi mi ne yapar? (*Efâdehüm*) Onlara fayda verir, anlama kabiliyeti verir, (*fî'l-yakazati ve'l-menâm*) uyanıklıkta da uykuda da onlara fayda verir."

Efâdehüm demek, yâni onlara ifade eder, yâni faide ihsan eder, onları faydalandırır. Yâni uykuları da boşa gitmez, uyanıklıkları da boş geçmez. Neden? (*Li-ennehüm*) "Çünkü o insanlar, (*talebû rıdâhu fî'l-yakazati ve'l-menâm*) uyumakta da uyanıklılıkta da Allah'ın rızasını istemişlerdi." Onun için Allah onlara, uykuda da uyanıklıkta da faydalar bahşeder, durur. Yâni uyudular, fayda kesilsin, dursun değil; musluğu kapat değil. Uykuda da faydalandırır, uyanıklıkta da faydalandırır. Yâni sevap verir, ecir verir, mükâfat verir, maddi mânevî nimetler verir. Çünkü onlar uyanıklıklarında da, uykularında da Allah'ın rızasını istediler.

Pekiyi, insan uykuda Allah'ın rızasını nasıl ister? Niyetle ister. Şimdi meselâ adam diyor ki:

"—Şu anda uyumalıyım!"

"—Neden uyuyacaksın?"

"—Peygamber Efendimiz bu vakitte uyumayı severmiş, tâ ki gece ibadetine kalksın diye. O halde biraz uyuyayım da, gece ibadetine dinç kalkayım!"

Şimdi bu uykuları ne niyetle oluyor? Allah rızasını kazanma niyetiyle oluyor. Onun için Allah, böyle uykularını bile Allah rızası

için uyudukları için, bu mübarek insanlara ecir verir. Kavm dediği burada, tabii mutasavvıfların kasdedildiği anlaşılıyor yine. Yâni Allah'ın rızasını arayarak uyudukları, Allahın rızası için uyudukları için sevap kazanırlar.

Yemek yiyor meselâ. Niye yiyorsun? İbadete kuvvet olsun diye. Yâni, nefsim kuvvetlensin filan diye değil.

Şimdi biz ne yapıyoruz? Harem-i Şerif'te Mısırlı birisine lokum kutusunu tuttuk, buyur dedik. Hop, ağzına bir tane lokum attı böyle, kocaman... Beğendi, kutuyu aldı. Biz de bir şey demedik:

"—Alabilirsin hepsini, arkadaşlarına verirsin!" dedik.

Gözümüzün ucuyla takip ediyoruz. Bir tane attı, arkasından bir tane daha attı, bir tane daha attı... Direğin arkasına dolandı, orada atıştırıyor...

Yahu bu lokum... Bu, insanı havalara uçurur. Kulaklarından ateş çıkmağa başlar. Böyle ağzından, dilinden alevler dışarıya çıkmağa başlar. Koca kutuyu yemeğe başladı.

Şimdi karikatürize ederek bunu niçin söylüyorum? Aşırı yiyor millet, güçleniyor, kuvvetleniyor. İçeride enerji var, bu sefer ne yapacağını bilemiyor, nereye çatacağını bilemiyor, nefsini dizginleyemiyor. Çünkü firenler artık tutmuyor, ille bir şeyler yapacak. Olmaz! Aşırı enerji aldığı için, bunalım başlıyor. Aşırı enerji aldığı için, günaha meyil fazlalaşıyor. Aşırı enerji aldığı için, nefsine hakim olamıyor.

"—Ne kadar yemek yiyorsun?.."

"—Vallàhi, evelallah Hocam, önüme bir kuzu koysalar, hepsini sıyırır, kemiklerini bir tarafa yığarım, bitiririm."

E bu kadar değil ki insanın ihtiyacı, daha az... Ama çok yiyor. Neden? Alışmış. Anası küçükken arkasından koşturarak yedirmeğe alışmış. Hadi oğlum, aç ağzını! Hadi bakalım aslanım, bir kaşık daha al! Hadi şunu sıyır.

Çocuk kaçıyor, anası kovalıyor; çocuk kaçıyor, anası kovalıyor... Çocuk küçükken ihtiyaç fazlası yemeğe alışıyor. İhtiyaç fazlasına alışıyor çocuk... Ondan sonra da, büyüdüğü

zaman bir tabak, iki tabak, üç tabak, beş tabak... Bana mısın demiyor.

İyi, güzel, ye ama, nerede kullanacaksın? Günahta... Günaha gidiyor, ondan sonra tutamıyor kendisini… Halbuki yemeği yemese, nefsi zayıflayacak; o zaman nefsânî, şehvânî arzuları duraklayacak. Yâni aşırı besleniyor.

Bu mübarekler niçin yiyorlar? İbadete kuvvet olsun diye yiyor. Niçin uyuyorlar? İbadete kuvvet olsun diye uyuyorlar. Her şeyi Allah'ın rızasını düşünerek yaptıkları için, Allah bunlara faydaları, nimetleri, sevapları uyurken de veriyor, uyanıkken de veriyor. Yâni, uyudu diye nimetleri kesilmiyor.

f. Kâmil İnsan ve Belâlar

١١ - وبهذا الإسناد قال أحمد : كلما ارتفعت منزلة القلب ، كانت العقوبة إليه اسرع.

TS. 101/11 (*Ve bi-hâze'l-isnâdi kàle ahmedü*) Yine aynı râvîlerden Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî buyurdu ki: (*Külleme'rtafaat menziletü'l-kalb kâneti'l-ukûbetü ileyhi esra'*) "Kalbin makamı yükseldikçe ona olan ikàblar, cezâlar daha sür'atlenir."

Sözleri bu… Tabii bu şunu gösteriyor ki, mâneviyat hayatında, tasavvufî hayatta insanın kalp dediğimiz, tabii şu tık tık atan yürek değil kalp dediğimiz gönül, insanın gönlü nurlanır, aydınlanır. Tasavvufta insan ilerler, derecesi yükselir, Allah'ın iyi bir kulu durumuna gelir. Güzel birtakım haller müşahede etmeğe başlar. Bu yükselme oldukça, kalp yükseldikçe, gönül kaliteli bir gönül haline geldikçe, ona cezalar daha çok gelir. Yâni, imtihan daha çok olur demek, Allahu a'lem. Çeşitli cezalar, musibetler gelir demek.

Bir mânâsı bu, böyle anlıyoruz.

Bir de şu olabilir: Gönül seviyesi yüksek olan bir insanın, mânevî derecesi yüksek olan bir insanın, hata yaptığı zaman

cezası daha çabuk gelir. Öbür tarafta adam, bütün ömrü boyunca günahkârdır, içiyordur, çalıyordur, çırpıyordur; bir şey olmaz. Bu küçücük bir hata eder, başına felâketler yağar. Neden? Neden olduğunu bilmiyoruz ama, Allah, kulunu iyi bir seviyeden sonra, kötü bir günah durumuna düşmesini istemediğinden, hemen cezalandırıyor.

Öteki kâfiri cezalandırmıyor, gafletten uyanmıyor. Başı bile ağrımıyor herifin. Elli yıl Allah'a küfredip duruyor, diyor ki:

"—Allah bana cezamı vermiyor."

Yani olsaydı, verirdi; vermediğine göre, yok demek istiyor. Halbuki cezayı verse, yola gelecek, Allah ceza vermiyor ki, tamamen beter olsun diye. Müslümana cezayı veriyor; uyansın, tevbekâr olsun, bir daha edepsizlik yapmasın diye. Bu mânâya olabilir, Allahu a'lem.

g. Peygamberlerin Ölümü İstememesi

Sayfanın son sözünü okuyalım! Kaç dakika oldu?

"—50-55 dakika…"

١٢ -وبهذا الإسناد قال أحمد: انما كره الأنبياء الموت لانقطاع الذ كر عنهم.

TS. 101/12 (*Ve bi-hâze'l-isnâdi kàle ahmed*) Yine Ahmed ibn-i Ebî'l-Havârî, aynı şahısların kitabı yazan şahsa kadar rivayeti getirdiklerine göre, diyor ki: (*İnnemâ kerihe'l-enbiyâu'l-mevte li'nkıtài'l-zikri anhüm*.)

Diyor ki:

"Peygamberler ölümden hoşlanmadılar, ölümü istemediler, (*li'nkıtài'l-zikri anhüm*) zikirleri kesilecek diye... Ölümden korkmaları, ölümü istememeleri başka bir sebepten değil; zikrimiz bitecek, ibadetimiz sona erecek diyedir." tarzında böyle bir izahta bulunmuş oluyor.

Tabii, hadis-i şerifler var hakkında. Mü'min kulun da genel bir

tabiatı olarak, ölümü istemediği bildiriliyor hadis-i şerifte. Yâni mü'min kul ölümden ürküyor, çekiniyor. Ne olduğunu bilmediği bir olay, zor bir olay diye çekiniyor. Onun için, Allah da onun canını almağa, çok sevdiği halde, en çok onda tereddüt ettiğini Peygamber Efendimiz bildiriyor.

Allah-u Teàlâ Hazretleri buyurur ki:

"—Bir mü'min kulumun canını almağa o kadar tereddüt ederim ölümden korktuğu için, yâni üzmeyim onu." diye, çok tereddüt ettiğini bildiriyor.

Demek ki, ölümün soğukluğundan dolayı bir korku var. Ama bu korku, bu ürküntü nedendir? Peygamberlerde de varsa, insan olmak dolayısıyla, ölümün halleri geldiği zaman bir telaş belirmişse nedendir?

Diyor ki:

"—Zikirleri kesilecek olduğundandır."

İzahını böyle yapıyor.

Evet, 102. sayfada 13. paragrafta kesmiş oluyoruz. Allah, bu mübareklerin bu güzel ilimlerinden bizleri faydalandırsın... Bizleri de yolunda böyle güzel edeplere sahip olarak, kulluk ederek, ibadet ederek yürüyen, huzuruna sevdiği, râzı olduğu kul olarak gelenlerden eylesin...

Biz bunları bir hikâye olarak okumuyoruz. Öğrenelim, tasavvufun inceliklerini tatbikî olarak yaşamış insanların davranışlarında görelim de, biz de kendimize çeki düzen verelim diye, ondan okuyoruz. Allah bu ilimlerden bizleri faydalandırsın...

Fâtiha-i şerife mea'l-besmele!

23. 10. 1993 - İstanbul

18. AHMED İBN-İ EBİ'L-HAVÂRÎ HZ. (3)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîhi alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Hamden kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultànih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ hayri halkıhî seyyidinâ ve senedinâ ve üsvetine'l-haseneti ve tâci ruusinâ ve tabîbi kulûbinâ ve üsvetine'l-haseneti muhammedini'l-mustafâ... Ve alâ âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah cümlenizden râzı olsun...

Biliyorum ki çok uzak yerlerden dahi gelenler var; taşradan, uzak beldelerden, Peygamber SAS Efendimiz Hazretleri'nin hadis-i şeriflerine rağbet ederek, varislerine muhabbet ederek, kardeşlik ve ihvanlık duygularıyla uhuvvet sàikasıyla, muhabbet sàikasıyla buralara gelmişsiniz. Allah ecrinizi, mükâfâtınızı dünyada ahirette ihsân eylesin...

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin meşhur tasavvufî kaynak kitabı *Tabakàtü's-Sùfiyye*'yi okumak üzere burada toplandık. Adetimiz; her cumartesi toplanmak. Fakat önümüzdeki — yarınki— cumartesi günü hocamız cennet-mekân, firdevs-âşiyân Muhammed Zâhid-i Bursevî KS Hazretleri'nin vefatının sene-i devriyesi, 13 Kasım olduğu için bugün burada toplanıyoruz. Yarın İskenderpaşa Camii'nde, onun vazife görürken irtihal eylediği camide vazife yapacağımız için, anmayı orada yapacağımız için, *Tabakàtü's-Sùfiyye* kitabını okumamızı cumaya almış olduk.

Bu kitabın güzel satırlarını, bilgilerini, hikmetlerini okumadan, izaha geçmeden önce, başta Peygamber Efendimiz Muhammed-i Mustafâ —*aleyhi efdalü's-salevât ve ekmelü't-tahiyyâtü ve't-teslîmât*— Hazretleri'nin rûh-u pâkine hediye olsun diye; sonra onun mübarek âlinin, ashâbının, ezvâcının, evlâdının, zürriyyet-i tayyibesinin ve kendisinden sonra irşâd vazifesini yapmakla muvazzaf, görevli, ümmetin mânevî halifeleri, eminleri, ümmetin emanet edildiği mürşid-i kâmiller, sâdât ve meşayih-ı

turuk-u aliyyemizin ruhları için;

Şu İstanbulumuzun medâr-ı iftiharı ve Peygamber Efendimiz SAS'in, "İstanbul mutlaka fetholunacaktır, mutlaka ele geçecektir, müslümanlar tarafından alınacaktır. Onu fetheden komutan ne iyi komutandır, onu fetheden ordu ne iyi ordudur." diye işaret buyurmuş ve teşvik eylemiş olduğu için, o hadis-i peygamberîyi kendisine rehber ve işaret telakkî ederek buralara gelmiş ve buralarda ahirete irtihal etmiş olan, hayyen ve meyyiten mücâhid; yâni hayatında cihadla vaktini geçirmiş, vefatından sonra da; "Beni düşmana en yakın yerde defnedin, tabutumu omuzlarınıza alın, düşmana saldırın, yaklaşabildiğiniz kadar ileriye giderek beni orada defnedin!" diye vasiyet etmiş olduğundan, vefatından sonra da tabutuna onu yerleştirip öyle yaptıklarından, muhasara eden İslâm mücahidleri, vefatında da mücahid olmuş oluyor. Yâni hayatında düşmana saldırmış olduğu gibi, vefatından sonra da mübarek cenazesi düşmana saldırmış oluyor mücahidlerin arasında...

Onun için hayyen ve meyyiten mücahid olan, başımızın tâcı, mihmandâr-ı peygamberî Hàlid ibn-i Zeyd Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri'nin ve İstanbul'da medfûn bulunan diğer sahabenin, tâbiînin —rıdvânu'llahi aleyhim ecmaîn— salihlerin, velîlerin, Allah'ın sevgili kullarının ruhları için;

Bu beldeyi fethetmiş olan, o hadis-i şerifteki medhe ve müjdeye mazhar olmuş olan, Fatih Sultan Muhammed Han Hazretleri'nin ve ordusunun mensubu mübarek mücahidlerin; bu diyarları ve bundan ilerideki diyarları fethedip bize yâdigâr ve emanet bırakmış olan fatihlerin, şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhları için;

Şu civarda medfun bulunan nice büyük evliyaullahın, Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin, Haydar Baba Hazretleri'nin, Şeyh Murad Hazretleri'nin ve şu içinde bu dersi yaptığımız güzel binanın bânîsi, Nakşî meşâyihinden Selâmi Mustafa Efendi Hazretleri'nin ve hulefâsının ruhları için; ve uzaktan yakından buraya aşk ile, şevk ile gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan bütün müslüman ecdâd u ceddât, âbâ u ümmehât, akraba u taallûkàtının, bütün geçmişlerinin, sevdiklerinin, gönüllerinden arzu ettiklerinin ruhları için; ruhları şâd olsun,

kabirleri nur dolsun, makamları âlâ, dereceleri yüksek olsun diye;

Biz yaşamakta olan, dâr-ı dünyada imtihanı devam etmekte olan mü'min kullarına da Rabbimiz tevfîkini refîk eylesin, ömrümüzü rızası yolunda geçirmeyi bizlere nasib eylesin, dünyamız ahiretimiz ma'mûr olsun, huzûr-u Rabbü'l-izzete sevdiği, râzı olduğu kullar olarak varalım diye bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyup, o mübarek büyüklerimizin ruhlarına hediye edip, ruhaniyetlerinden istimdâd eyleyip, mânevî feyizlerini ve teveccühlerini niyaz eyleyelim! Buyurun:

.....

a. Gönlün Hastalığı

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî KS, büyük ve ciddî alim ve sòfî, meşhur bir zât-ı muhterem, *Tabakàtü's-Sùfiyye* kitabının 102. sayfasında 13. paragrafında diyor ki:

١٣ - وبهذا الإسناد ، قال أحمد : اذا مرض قلبك بحبِّ الدنيا ،

و كثرة الذنوب ؛ فداوه بالزهد فيها ، وترك الذنوب.

TS. 102/13 (*Ve bi-hâze'l-isnâdi kàle ahmedü*) Daha önceki sayfada, bu sözlerin kimlerden geldiğini yazmıştı: (*Ahberanâ ebû ca'ferin muhammedü'bnü ahmede'bni saîdini'r-râziyyü, kàle: Haddesenâ ebu'l-fadl el-abbâsü'bnü hamzah, haddesenâ ahmedü'bnü ebi'l-havârî*) demişti. İşte bu rivâyet zinciriyle, Ahmedü'bnü Ebi'l-Havârî'nin şöyle dediğini rivâyet ediyor: (*İzâ marida kalbüke bi-hubbi'd-dünyâ, ve kesreti'z-zünûb; fedâvihî bi'z-zühdi fîhâ, ve terki'z-zünûb.*)

Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî'nin hayatını daha önceki derslerde okumuştuk. Şimdi sözlerinin üzerinde, misaller üzerinde duracağız ve bugün Allah imkân verirse onun tercüme-i hâli ve güzel sözleri, hayatının mânevî tecrübelerini aksettiren, güzel irşâdları, irşadâmiz sözleri bitmiş olacak. Buyuruyor ki, Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî isimli bu büyük sûfî, büyük âlim, büyük muttakî, sàlih kul:

"Ey benim muhatabım olan aziz müslüman kardeşim veya müridim veya okuyucum!" demiş oluyor. (*İzâ marida kalbüke*) "Senin gönlün hastalandığı zaman..."

Demek ki insanın bir bedeni var. Bu bedeni hayatta tutan bir ruhu var. Bir de insanın bir gönlü var. Arapçası kalb, Farsçası dil, Türkçe'si gönül... Dil-i şeydâ diyoruz, Farsça'da bu mânâdaki dil işte. İnsanın kalbi de demek ki hasta oluyor. Rûhî hastalıklar var, bedenî hastalıklar var, ruh hastalıkları diyoruz. Vücudun çeşitli uzuvlarının hastalıklarının tedavisi hastanelerde yapılmağa çalışılıyor. Bu âzâsı sağlam olduğu halde, yine hasta olan insanlar var. Bunlara da ruh hastası deniliyor. Onları da tedavi etmeğe çalışıyor doktorlar. Ama bir de gönül hastalığı var, gönlün hastalanması var.

Acaba insanın gönlü nasıl hastalanır? Gönlün hastalıklarından birkaç misal bulabilir miyiz, bilir miyiz, söyleyebilir miyiz?.. Kendisi söylüyor zaten:

(*İzâ marida kalbüke bi-hubbi'd-dünyâ*) Dünyayı sevmekle kalbin, gönlün hastalandığı zaman; (*ve kesreti'z-zünûb*) günahlarla, günahların çokluğu ile ve dünyayı sevmekle kalbin hastalandığı zaman, (*fedâvihî*) onu tedavi et, bu hastalığın çaresine bak, ilacını kullan!" Onun ilacı nedir? (*Fedâvihî bi'z-zühdi fîhâ*) Dünyayı reddetmek, dünyaya kıymet vermemek, dünyadan yüz çevirmek, dünyalığa gönül bağlamamak, dünyalıktan elini eteğini çekmek sûretiyle, zühd ile onu tedavi et; (*ve terki'z-zünûb*) ve günahları bırakmakla tedavi et!"

Demek ki, Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî KS'in bu sözünden anlıyoruz ki: Bir insanın gönlü dünyayı severse, dünyalığı severse, hedefi bu dünya olursa, hasta olur. Günahları işliyorsa, demek ki gönlü hastadır. Sağlam kalpli, sağlam gönüllü bir insan günah işlemez. Kalbi hasta olduğu için, insan günah işliyor. Günahlar hastalık alâmetidir.

Tabii dünyanın ne olduğunu her fırsatta söylüyoruz. Yanlış bir anlama var Türkçemizde: Dünya deyince millet yerküresini anlıyor; meridyenleriyle, paralelleriyle, beş kıtasıyla, okyanuslarıyla dünyayı sanıyor. Ona dünya diyoruz çünkü bugünkü Türkçemizde… Halbuki Araplar buna dünya demezler, Arz derler. (*Semâvâti ve'l-ard*) "Semâlar ve arz." Eskiden Arz diye

Türkçe'de de kullanılıyordu ama, şimdi Dünya deniliyor.

"—Aç bakalım Dünya haritasını, Amerika nerede?" diyoruz.

Ama burada geçen, hadis-i şeriflerde geçen, Kur'an-ı Kerim'de geçen dünya bu değil… Hadis-i şeriflerde geçen, Kur'an-ı Kerim'de geçen dünya, içinde yaşadığımız bu alem, bu hayat, şimdiki hayatımız… Buna dünya deniliyor; öldükten sonra gideceğimiz öbür aleme de, ahiret deniliyor. Ahiretin karşılığı dünya. Yâni insanın dünyayı sevmesi o zaman ne demek oluyor? Ahireti sevmeyip, ahireti düşünmeyip, bu içinde bulunduğu hayatı sevmesi, bu hayata bel bağlaması, sadece bu hayatı gaye edinmesi, bunun için çalışması demek oluyor.

Tarifi böyle güzel yapıp da işin mahiyetini anlayınca, görürüz ki dünyadaki insanların çoğunun kalbi dünya sevgisiyle hasta zaten. Kaç kişi var ahireti düşünen? "Allah beni sevsin, ahiretim mamur olsun da, ben Allah'ın sevgili kulu olayım, cennete gireyim de dünya hayatım ne olursa olsun... İster zindanda geçsin, ister sahrâda geçsin, ister meşakkatli geçsin, ister hastalıklı geçsin ama, ben ahirette Allah'ın sevdiği bir kul olarak huzuruna varayım, cennetine gireyim." diye düşünen kaç insan var? Hayatını buna göre tanzim eden kaç kişi var?..

Ekseriyetle, insanların kàhir ekseriyeti, hem de çok büyük çoğunluğu bu hayatı hedef edinmiş, hatta öbür hayata inanmıyor bile... İnandım diyen mü'minler inanıyor: "Evet, öldükten sonra öteki alem var, insanın bedeni çürüse bile, mezarda toprak olsa bile ruhu kalacak, ba'sü ba'de'l-mevt olacak, bu hayattan sonra bir dirilme olacak. İnsanlar kabirden kalkacaklar, mahşer yerinde toplanacaklar, mahkeme-i kübrâda muhakeme olacaklar. İyiler mükâfâtını görecek, cennete gidecek; kötüler cezasını çekmek üzere cehenneme atılacak." diye biliyor ama, bu bilgisinin gereği olan, bu bilgisi mucebince hayatını tanzim işini yapan, yine (*ekalli kalîl*), yâni azın da azı... Çok az insan bu bilgisi ışığında hayatını tanzim ediyor.

İş yapıyor, yalan söylüyor, haram yiyor, borcunu ödemiyor, vallahi billâhi diyor, yalan yere yemin ediyor. Onu kandırıyor, bunu kandırıyor, tartıyı eksik yapıyor, ölçüyü eksik yapıyor, metreye hile karıştırıyor, kumaşa hile karıştırıyor, süte su

katıyor... Yâni neden? Hem de inançlı. Hem de adı müslüman ismi, hem de arada camiye de geliyor. Hem camiye geliyor, namazı kılıyor; hem bakkala gidiyor, kasaya oturuyor, içki satıyor... Hem camiye geliyor, namazı kılıyor; hem televizyonun karşısına geçiyor dansözü seyrediyor, şarkıyı dinliyor... Hem mecmuanın kapağını açıyor, gazetenin kapağını açıyor, çıplak kadını seyrediyor; hem de ibadetini bırakmıyor... Ne oluyor? Tezat oluyor, yanlış oluyor, yalan oluyor. Yâni müslümanlığı yalan oluyor, müslümanlığı gerçek müslümanlık olmuyor.

O halde nasıl olacak bir insan? Ahiret ehli olacak. Allah'ın rızasını düşünecek, dünyanın menfaatini, dünyanın metâını, dünyanın zevkini, zînetini gönlüne yerleştirmeyecek, hedefi o olmayacak. Tabii bir insan zengin olabilir ama, helâlinden zengin olur. Tabii, bir insan rahat yaşayabilir, güzel giyinebilir, güzel yemek giyebilir... Soruyorlar:

"—Yâ Rasûlüllah insan, güzel yemek yemeyi sever, güzel giyinmeyi sever; bu da kibirlilik midir?" diyorlar.

Rasûlüllah SAS Efendimiz:

"—Hayır, kibirlilik bu değildir."

إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ ، يُحِبُّ الْجَمَالَ (م. حم. حب. ك. هب. عن عبد الله بن مسعود)

(*İnna'llàhe cemîlün, yuhibbü'l-cemâl.*)[45] "Allah güzeldir,

[45] Müslim, *Sahîh*, c.I, s.93, *İman* 1/39, no:91; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.399, no:3789; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XII, s.280, no:5466; Hàkim, *Müstedrek*, c.IV, s.201, no:7365; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.160, no:6192; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VI, s.367; Ebû Avâne, *Müsned*, c.I, s.39, no:85; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.78, no:70, Abdullah ibn-i Amr RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VIII, s.203, no:7822, Ebû Ümâme RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VII, s.78, no:6906, Câbir RA'dan.

Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.II, s.320, no:1055; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.163, no:6201; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.143, no:1067; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.III, s.299, no:2322; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

güzelliği sever." buyuruyor.

Allah'ın kendisi güzeldir, güzeller güzelidir, en güzeldir. Bütün güzellikleri yaratandır. Her en güzel sıfatın sahibidir. Güzelliği de sever.

O halde müslüman da güzel olacak. Giyimi güzel olacak, yüzü güzel olacak, sözü güzel olacak, özü güzel olacak, kalbi güzel olacak, işi güzel olacak, bakışı güzel olacak, tatlı olacak... Her şeyine herkes, dost düşman hayran kalacak. Çünkü müslüman... Madem Allah güzeldir, güzelliği sever, Allah'ın sevdiği güzelliği kendi üzerinde tahakkuk ettirmeğe çalışır müslüman.

Ama kibir nedir diyor: "Hakkı kabul etmemek, doğru söylendiği halde onu kabul etmemek, ona karşı gelmek, yanlış yolda gitmektir." diyor.

Demek ki, dünya sözünü böylece doğru anlayacağız. Demek ki, dünya sevgisi içinde olmayacak demek, insanın parasının, pulunun olmaması demek değil; gönlüne dünyanın amaç olarak girmemesi demektir. Amacın ahiret olması, amacın Allah'ın rızasını kazanmak, gayenin Allah'ı rızasına ermek olması lâzım!

Onun için bizim büyüklerimiz bize bir cümle öğretmişler, diyorlar ki:

إِلٰهِي أَنْتَ مَقْصُودِي ، وَرِضَاكَ مَطْلُوبِي !

(*İlâhî ente maksùdî, ve rıdàke matlûbî*) "Yâ Rabbi! Benim arzum, gayem, maksùdum sensin; ben senin rızanı kazanmak istiyorum." diyeceksiniz.

Zikir esnasında "Allah Allah" derken zikri keseceksiniz, durup bu sözü söyleyeceksiniz. Zikri tekrar edeceksiniz, edeceksiniz, edeceksiniz, durup gene bunu söyleyeceksiniz. Gene zikredeceksiniz, gene durup bunu söyleyeceksiniz. (*İlâhî ente*

Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.III, s.330, no:2420; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.528, no:7748, 7763, 7769; c.VI, s.642, no:17188-17190; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.VIII, s.12, no:6775-6781; RE. 87/11.

maksùdî, ve rıdàke matlûbî) Her işte böyle olması lâzım!..

Tabii, her işte Allah'ın rızasını kazandı mı bir insan, kazanmayı düşündü mü, hedefi, gayesi bu oldu mu, o zaman sıradan insanlar gibi hareket etmez, başka türlü hareket eder. Evliyaullah gibi, peygamberler gibi hareket eder. Sahabe-i kirâm gibi hareket eder, mürşid-i kâmiller gibi hareket eder. O zaman iş değişir.

Okuyun onların hayatını... Onun için okuyoruz zaten. Bu kitabı okuyuşumuzun sebebi, hakikaten bu yolun büyükleri olan erenlerin, evliyâullahın, ricâlullahın, Allah'ın sevgili kullarının hali nasıldır, sözü nasıldır, özü nasıldır bilelim diye.

Demek ki zühd sahibi olacak insan, dünyaya metelik vermeyecek. Dünyalığı, dünyanın zevklerini gaye edinmeyecek, onları itecek, arkasına atacak; ahirete teveccüh edecek, ahireti sevecek, cenneti kazanmaya çalışacak, günahları da terk edecek. Zorlayarak kendisini, sıkarak, canı istese bile terk edecek.

İşte istediği halde bir insanın bir işi yapmaması, irade kuvveti, bu çok önemli bir şey ve İslâm'ın, müslümanlığın özü bu... Onun için, Kur'an-ı Kerim'de Allah bize orucu emretmiş, Peygamber Efendimiz bildirmiş. Bir ay egzersiz yapıyoruz. Önümüzde yemek olduğu halde, su olduğu halde, her türlü meşrû, helâl nimetler, karşımızda durduğu halde bir müddet almıyoruz, istifade etmiyoruz, yemiyoruz, içmiyoruz, faydalanmıyoruz o nimetten... Tutuyoruz kendimizi canımız çektiği halde, ağzımız kuruduğu halde, tepemizde güneş pırıl pırıl başımızı kaynattığı halde, yanaklarımıza terler aktığı halde karşımızdaki suyu içemiyoruz. Karnımız gurul gurul guruldadığı halde, çok acıktığımız halde, kurtlar gibi acıktığımız halde yemek yemiyoruz. Neden?.. İrademizi kuvvetlendirmek için…

Allah, orucu niçin farz kıldığını beyan ediyor:

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (البقرة:١٨٣)

(*Lealleküm tettekùn*) "Takvâ sahibi olabilesiniz diye." (Bakara, 2/183) Yâni kendinizi korumasını, günahlardan tutmasını öğrenesiniz diye.

Bu bir egzersiz... Ama millet bunun egzersiz olduğunu bilemiyor ve on bir ayın sultanı Ramazan geldiği zaman yaptığı şeyi, öteki Ramazan dışındaki on bir ayda uygulamıyor. Hatta Ramazan'da bile uygulamıyor. Ramazan'da aç susuz kalıyor ama, öteki işlerde iradesini kullanıp kendisini öbür zevklerden çekmiyor. Hem oruçlu, hem de öteki haramları gene yapıyor. Harama bakarsa, haramı söylerse orucu zedelenir, onun farkında olmuyor.

Demek ki, canımızın istediği halde bir şeyi yapmamayı öğreneceğiz, irademizi böyle kuvvetlendireceğiz. Kuvvetlendiremezsek böyle dervişlik olmaz, böyle müslümanlık olmaz! Bu gidişle cennet bulunmaz. Cenneti bulmak için, insanın iştiha duyduğu şehvetlere, arzu ettiği şeylere karşı kendisini frenleyebilmesi, tutabilmesi lâzım! Bu tatlı dünyaya, haramlarına meyletmemesi, kendisini onlardan alıkoyabilmesi lâzım!

b. Dünyayı Terk Etmenin Hakîkatı

Sözlerine devam ediyoruz. 14. paragrafa geldik:

١٤ - وبهذا الإسناد ، قال أحمد : إذا حدثتك نفسك بترك الدنيا ، عند إدبارها ، فهو خدعة ؛ و إذا حدثتك نفسك بتركها ، عند اقبالها ، فذاك.

TS. 102/14 (*Ve bi-hâze'l-isnâdi, kàle ahmed*) Yine Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî, aynı râvîlerin bize rivâyet ettiğine göre şu sözü de söylemiş: (*İzâ haddesetke nefsüke bi-terki'd-dünyâ inde idbârihâ fehüve hud'ah, ve izâ haddesetke nefsüke bi-terkihâ inde ìkbàlihâ fezâke.*)

Burada çok ince bir mânâyı anlatıyor Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî:

"Senin nefsin sana, dünyayı terk et diye telkin ediyorsa, konuşuyorsa fıs fıs içinden, dünyayı terk et diyorsa..." Ama ne zaman? (*İnde idbârihâ*) "Dünya senden yüz çevirdiği zaman, sen idbardayken." Yâni dünyalık elinde yok zaten hani bir şey yok ki

ne yapacak yâni. Elinde yokken sen dünyayı terk et diyorsa; (*fehüve hud'atün*) aldatmacadır bu, nefsin aldatmacasıdır.

Tilki erişemediği üzüme koruk dermiş. Kıvranıyor, o tarafa bakıyor, bu tarafa bakıyor, çardağın üzerindeki üzüme erişemeyince, zaten koruktu deyip yürüyüp gidiyor. Yâni ekşi, olmamış filan diye gidiyor. Olmuş aslında ama erişemediği için koruk deyip gidiyor tilkiliğinden.

Nefsin de sana dünyadan vazgeç diye terk-i dünyayı telkin ediyor ama, aslında zaten elde etmeğe uğraşmış da elde edememiş, o zaman söylüyor. Onun kıymeti yok. O aldatmaca. Ne zaman gerçek?

(*İzâ haddesetke nefsüke bi-terkihâ inde idbârihâ fezâke*) Sana dünya teveccüh ettiği zaman mal geliyor, mülk geliyor, süslenmiş kadın geliyor, haram geliyor, rüşvet geliyor, tam böyle cebini doldurma zamanı... Vazgeçebiliyor musun o zaman dünyadan, dünyalıktan, haramdan? Tutabiliyor musun kendini? İşte o zaman gerçekten terk-i dünya etmiş olursun, o zaman Allah'ın sevdiği kul olursun.

Yoksa, elinde yokken tamam, istemiyorum demek tilkinin üzüme koruk demesi gibidir. Ama eline geçtiği zaman, hakikaten fırsat olduğu zaman yapmıyorsa, o zaman gerçek mü'min demektir, ihlâslı insan demektir. Hakikaten ahiret ehli demektir. Hakikaten hubb-u dünya içinden çıkmış insan demektir, hakikaten dünyayı terk edebilen insan demektir.

"—Efendim dayanamadım, yanıma gelince tutamadım kendimi..."

Tabii, tutamazsan olmaz işte… Tutabileceksin. Dünyalık sana teveccüh ettiği zaman, haramdan kendini alıkoyabiliyorsan, dünyayı o zaman terk edebiliyorsan, işte o zaman gerçek sûfîsin, kâmil insansın.

c. Gönüldeki Kasvetin Çaresi

15. paragraf:

١٥ - وبهذا الإسناد ، قال أحمد : إذا رأيت من قلبك قسوةً ،

فجلس الذا كرين ، واصحب الزاهدين ، وأقلل مطعمك ، واجتنب
مرادك ، وروِّض نفسك على المكاره.

TS. 102/15 (*Ve bi-hâze'l-isnâdi, kàle ahmedü*: *İzâ raeyte min kalbike kasveten, fecâlisi'z-zâkirîn, va'shabi'z-zâhidîn, ve aklil mat'ameke, ve'ctenib murâdek, ve ravvid nefseke ale'l-mekârih*)

(*İzâ raeyte min kalbike kasveten*) "Gönlünde bir kasvet gördüğün zaman..." Kalbin kararmış, taşlaşmış, tatsızlaşmış ağzın, mânevî bakımdan lezzet alamaz olmuşsun, duyguların işlemez olmuş, gözün yaşarmaz olmuş... Böyle bir hale düştüğünü gördüğün zaman sen kendini... Ne yapacaksın o zaman?

Bazıları böyle oluyor. Yazı gönderiyorlar bana, mektupla soruyorlar:

"—Hocam, ben dervişim ama namazdan, niyazdan, zikirden hiç zevk almamağa başladım! Tadı tuzu kalmadı ağzımın, ibadetlerden lezzet alamıyorum." diyor.

Yâni bu olan bir şey, çok rastlanan bir şey... Buna karşı diyor ki Ahmedü'bnü ebi'l-Havârî KS:

(*Fecâlisi'z-zâkirîn*) "Allah'ı zikreden kullarla otur, onların yanına git, onların meclisine devam et! (*Va'shabi'z-zâhidîn*) Dünyadan elini eteğini çekmiş, ahirete rağbet etmiş zâhidlerin arasına karış, onlarla ahbaplık eyle."

Ama nerede bulacaksın? Bu devirde nerede zâhid bulacaksın da, zâkir bulacaksın da, arasına katılacaksın da kendi hastalığın geçecek?

(*Ve aklil mat'ameke*) "Yemeni azalt, (*ve'ctenib murâdek*) gönlünün muradını verme ona! O muradlarını işlemekten ictinâb eyle! (*Ve ravvid nefseke ale'l-mekârih*) Nefsini onun hoşuna gitmeyen şeylere terk et! O zaman yavaş yavaş lezzet gelmeğe başlar."

Yemeği çok yiyor. Mâşâallah önüne gelen tabağı sıyırıyor, daha var mı diye etrafına bakıyor. Bir ekmeği bitiriyor, birkaç dilim daha istiyor. Günde üç öğün yemek yiyor.

Zaten demişler ki:

"—Günde üç öğün yemek yemek bir bid'attır."

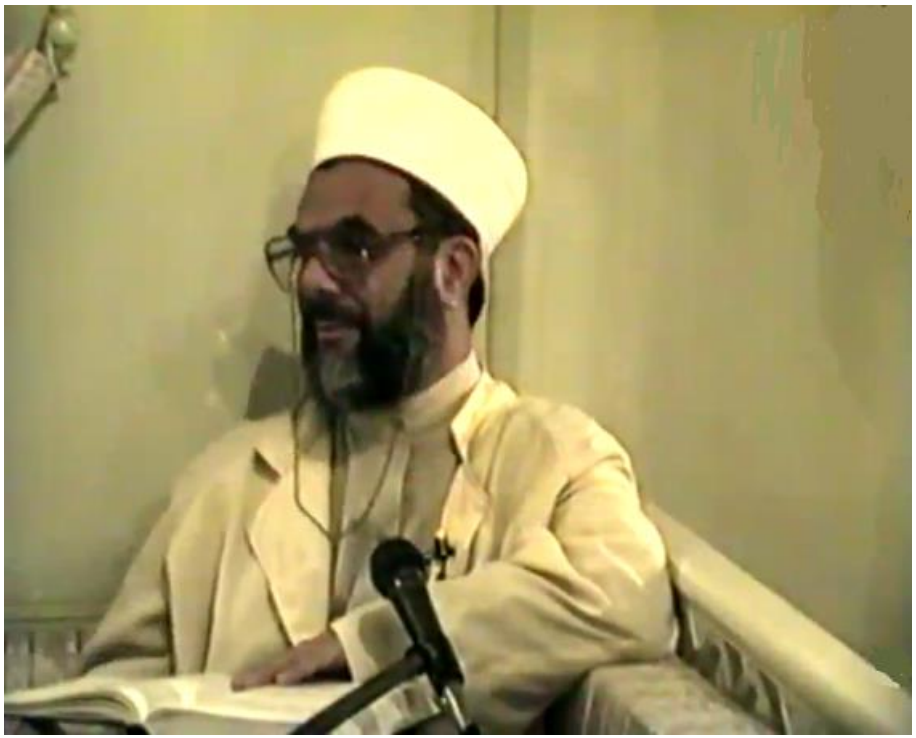

Bir sabah yerlermiş, bir akşam yerlermiş. Bu ne oluyor böyle? Sabah kahvaltısı, öğlen yemeği, ikindi bilmem nesi... Saat on çayı, saat beş çayı... Akşam yatarken bir şeyler atıştırmak, misafirlikte bilmem ne... Eskiden bir hurmayı alırmış ağzına, işte tamam.

Yemeği çok yiyince ne oluyor? Nefsi kuvvetleniyor, bedeni kuvvetleniyor, nefsâniyeti, hayvâniyet tarafı kuvvetleniyor, o zaman sürüklüyor onu, tutamıyor kendi.

Yemeği azaltacak, muradlarını, nefsin istediği, irade ettiği arzu ettiği şeyleri kesecek, vermeyecek ve nefsini onun hoşlanmadığı şeylere sevk edecek, sürecek.

"—Sen gece namazını mı sevmiyorsun, kalk bakalım namaza! Sen camide cemaatle namaz kılmaktan mı kaçınıyorsun, evde kılıvereyim diyorsun, yürü bakalım cemaate..."

Yâni neyi istemiyorsa ibadet ve taatten, onu yapmağa zorlayacak. O zaman zâhidlerle sohbet edecek, yâni âbid, zâhid

kullarla ve zikredenlerin yanına gelecek. O zaman bu hastalık geçer demiş oluyor.

d. Dünya Bir Çöplüktür

16. paragraf:

١٦ - وبهذا الإسناد ، قال أحمد : الدنيا مزبلةٌ ، ومجمع الكلاب ، وأقلُّ من الكلاب من عكف عليها ، فإن الكلب يأخذ منها حاجته وينصرف ، والمحبُّ لها لا يزايلها بحالٍ.

TS. 102/16 (*Ve bi-hâze'l-isnâdü kàle ahmedü: Ed-dünyâ mezbeletün ve mecmau'l-kilâb, ve ekallü mine'l-kilâbi men akefe aleyhâ, feinne'l-kelbe ye'huzü minhâ hâcetehû ve yensarifu, ve'l-muhibbü lehâ lâ yüzâyiluhâ bi-hâl*)

Ahmed ibn-i ebi'l-Havârî diyor ki: (*Ed-dünyâ mezbeletün*) "Dünya çöplüktür. Herkesin getirip evinin artığını, pisliğini döktüğü çöplüktür dünya. Çöplüktür, artıktır, pisliktir. Neden? Daha öncekilerin, nice insanların elinden geriye kaldı burası. "Dünya bir mezbeledir, çöplüktür. (*Ve mecmau'l-kilâb*) Köpeklerin toplanma yeridir." Biliyorsunuz çöplükte artıklara, kemiklere köpekler gelirler, kediler gelirler, karıştırırlar, orada onlar karınlarını doyururlar. "Dünya mezbeledir ve köpeklerin üşüştüğü, toplandığı yerdir.

(*Ve ekallü mine'l-kilâbi men akefe aleyhâ*) "Kim dünyaya ibadet ederse, kim dünyaya dalarsa, dünyayı kendisine gaye edinirse köpekten de aşağıdır. (*Ekallü mine'l-kilâb*) Köpeklerden de aşağıdadır, (*men akefe aleyhâ*) dünyaya tapan, dünyaya dalan, dünyalığı hedef alan kimse.,.

(*Feinne'l-kelbe ye'huzü minhâ hâcetehû ve yensarif*) "Çünkü köpek gelir, karnını doyurunca gider. (*Ve'l-muhibbü lehâ lâ yüzâyiluhâ bi-hâl*) Ama dünyalığı seven kimse, ondan hiç bir şekilde elini eteğini çekip ayrılmıyor. Köpekten de aşağı... Köpek,

hiç olmazsa karnı doyunca gidiyor. Fakat dünyayı kendisine hedef almış kimse ondan da aşağı... Çünkü haydi doydun, artık gitsene!.. Haydi kazandın, ibadetine gelsene!..

Kazandıkça ibadetinden uzaklaşıyor. Cumaya gelmez oluyor, beş vakit namazı ihmale başlıyor, oruç tutmaz oluyor, hayır işlemez oluyor. Fakir daha çok hayır işliyor. Nisbet olarak zenginin kazancına göre hayrı ne kadar, fakirin kazancına göre hayrı ne kadar? Fakir daha çok hayır işliyor, zengin işlemiyor.

Ankara'da birisini duydum. Bir gecekonduda oturuyor, bilmem kaç tane çocuğu var, yanına da bilmem kaç tane akrabasını, şusunu busunu almış, hepsini birden idare ediyor, bir maaşla... Gecekondusu da kira… Hayırseverliğine bakın adamın, mübareğin. Kendi çoluk çocuğuna bakıyor, işte filanca yetim, filanca dul, akrabasından onları da toplamış başına, dokuz kişi bir maaşla, kiralık gecekonduda kalıyor.

Ama zengin kâşânede oturuyor, bir hayır yapmıyor, bir talebeye bakmıyor. Bir gelip de dolaşsın bakalım şu gecekondu semtlerinde, fakirlerin halini bir görsün tenekelerin altında, şu kış gününde... Bir Bosna'yı, Hersek'i düşünsün. Azerbaycan'da nehirden geçeceğim diye boğulan on binlerce insanı düşünsün.

Demek ki, köpek bile mezbeleden bir şey yedi mi ayrılıp gidiyor ama dünya ehli, dünyaya tapan insanlar onlardan daha fena… Çünkü dalmışlar, bir türlü çıkmıyorlar. Haydi doydun artık, bırakıp da ibadete gelsene! Gelemiyor.

e. Hayırları Gizlemek

17. sözü:

١٧ - وبهذا الإسناد ، قال أحمد : من أحبَّ أن يعرف بشئ من الخير ، أو يذ كر به ، فقد أشرك فى عبادته ؛ لأن من عبد على محبَّة ، لا يحبُّ أن يرى خدمته سوى محبوبه.

TS. 102/17 (*Ve bi-hâze'l-isnâdü, kàle ahmedü: Men ehabbe en*

yu'rafe bi-şey'in mine'l-hayri, ev yüzkere bihî, fekad eşreke fî ibâdetihî; li-enne men abede ale'l-mahabbeti, lâ yuhibbü en yerâ hidmetehû sivâ mahbûbihî.)

Burada da ne güzel ince ibadet etmişler, ne halis duygularla ibadet etmişler bu büyüklerimiz, görün! Diyor ki:

(*Men ehabbe en yu'rafe bi-şey'in mine'l-hayri*) "Yapmış olduğu bir hayırdan dolayı tanınmış olmayı kim severse, isterse, (*ev yüzkere bihî*) veyahut da bu yaptığı hayırdan dolayı nâmının zikredilmesini, anılmasını kim isterse..." İşte bir çeşme yaptırmış, bir minare yaptırmış, şadırvan yaptırmış, Kur'an kursu yaptırmış, adını koymuş veya senede şu kadar hayır veriyor... İstiyor ki, herkes ne kadar hayır verdiğini bilsin ve anılsın, nâmı yürüsün. "Kim böyle yaptığı bir hayırdan dolayı bilinmek, meşhur olmak isterse ve bununla anılmak isterse, (*fekad eşreke fî ibâdetihî*) Allah'a ibadetinde şirk koşmuş olur."

Neden? (*Li-enne men abede ale'l-mahabbeh*) "Çünkü aşk ile, muhabbet ile Allah'a ibadet eden kimse, (*lâ yuhibbü en yerâ hidmetehû sivâ mahbûbihî*) mahbubundan başkasının, hizmetini görmesini istemez ki. Sadece mahbûbu görsün, bilsin yeter diye düşünür. Aşk ile, muhabbet ile Allah'a ibadet eden kimse, Allah'tan başkasının yaptığı hayrı görmesini, beğenmesini istemez, saklar. Mademki başkasının görmesini istiyor, demek ki Allah'a şerik koşuyor. Hem Allah bilsin, sevabı versin, hem de kullar bilsin, alkışlasın veya bilmem nâmı yürüsün veya oy alsın veya bilmem ne bilmem ne... Olmaz! (*Fekad eşreke fî ibâdetî*) "İbadetinde şirk koşmuş olur." diyor.

Demek ki, bir hayrı yaptığımız zaman, birisinin bilmesini istemeyeceğiz ve söylemeyeceğiz. Yaptığımız ibadet ve taatler eğer farz ibadetler değilse, gizli yapmağa veya onu gizlemeğe gayret edeceğiz. Farz ibadetler aşikâre yapılır, çünkü başkaları da görsün, örnek olsun, başkası da hatırlasın diye. Meselâ otobüste gidiyor, kırk kişi, kırk dört kişi. Bir tanesi geliyor, diyor ki şoföre:

"—Kardeşim, namazın vakti geçiyor, şu köşede duruver, beş dakikada şurada abdest alıp namaz kılalım. Geçecek namaz vakti öbür konak yerine varıncaya kadar."

Şoför de insaflı, mü'min.

"—Pekiyi hacı amca, baş üstüne diyor, hemen o istasyona

giriyor. Adam seccadesini yayıp namaz kılacak, ama bakıyor arkasına koca bir cemaat... Hoppala, bir sürü insan gelmiş arkasına.

"—Hayrola ne oldu?"

"—Allah râzı olsun. İyi ki arabayı durdurdun, sen durdurmasaydın namazımız kaçacaktı. İşte biz de geldik namaz kılmağa..." diyorlar.

"—E neredeydi aklınız? Ben söylemeseydim namazınız kaçacaktı."

Yâni bak, farzı o yapmak isteyince ötekilerin de aklına geldi, onlar da yaptılar.

Veyahut bir yerde, bir toplantıda bir şey oluyor, birisi el kaldırıyor; "Efendim işte bizim şu ibadeti yapmamız lâzım!" filan diyor. Ötekiler de, "Evet, evet!" filan diyorlar. Herkesin o ibadeti yapması sağlanmış oluyor.

Demek ki, farzda aşikârelik olabilir. Çünkü farz Allah'ın emridir, yapılacak, zaten mecburiyettir ve yapılması aşikâre olur. Ama öteki ibadetler gizli olur. Gizli olmazsa, başkası görsün, beğensin, alkışlasın diye yapılırsa, şirk olur. Ne kadar güzel!

Onun için, belli etmemişler kendilerini. Basit elbise giymişler, sade bir vatandaş gibi görünmüşler, evliyâullahın en yükseği oldukları halde... Hiç kendisini böyle lanse edecek, prezente edecek şekilde davranmamışlar, böbürlenmemişler, kibirlenmemişler. İbadetlerini gizli yapmışlar, gitmişler. Yâni Allah mükâfâtı versin diye.

İsmini yazmamış... Kitap yazmış adam, çok güzel, okuyorsunuz, Allah Allah, bu güzel kitabı hangi âlim yazdı? İsmi yok. Neden? Allah bilsin. "Falanca kimse bana bu kitabı yazmayı rica etti, 'Hocam ne olur yaz.' dedi, ben de yazdım. Duanızı beklerim." diyor. İsmin ne mübarek? İsmini yazmıyor. Neden?.. Allah bilsin diye. Yâni şöhreti istemediği için.

Ve sonuncu paragrafa geliyoruz bu akşam. Böylece Ahmed ibn-i ebi'l-Havârî'nin de tercüme-i hal kısmı bitmiş oluyor. Onun arkasından da, önümüzdeki haftalarda nasib olursa okuyacağımız mübarek zât, Ahmedü'bnü Hadraveyh…

f. Kur'an-ı Kerim'in Tesiri

١٨ -وبهذا الإسناد ، قال أحمد : إنى لأقرأ القرآن ، فأنظر فى آيةٍ ، فيحار عقلى فيها . و أعجب من حفَّاظ القرآن ! كيف يهنيهم النوم ، و يسعهم أن يشتغلوا بشئٍ من الدنيا ، و هم يتلون كلام الرحمن ؟ أما لو فهموا ما يتلون ، وعرفوا حقه ، و تلذذوا به ، و استحلوا المناجاة به ، لذهب عنهم النوم ، فرحًا بما رزقوا ووفقوا .

TS. 102/18 (*Ve bi-hâze'l-isnâdi, kàle ahmedü*) Ahmed ibn-i ebi'l-Havârî yine aynı zâtların rivâyet ettiğine göre demiş ki, buyurmuş ki:

(*İnnî le-akrau'l-kur'ân, feenzuru fî âyetin, feyehàru aklî fîhâ. Ve a'cebü min huffâzi'l-kur'ân! Keyfe yehnîhimi'n-nevmü, ve yesauhüm en yeştagilû bi-şey'in mine'd-dünyâ, ve hüm yetlûne kelâme'r-rahmân? Emmâ lev fehimû mâ yetlûne, ve arafû hakkahû ve telezzezû bihî, ve'stahlevi'l-münâcâte bihî, le-zehebe anhümü'n-nevmü, ferahan bimâ ruzikù ve vufikù.*)

Son paragraf, bitiyor dersimiz. Diyor ki, Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî:

(*İnnî le-akrau'l-kur'ân*) "Muhakkak ki ben Kur'an-ı Kerim'i okuyorum bazen, (*feenzuru fî âyetin*) ve bir ayete bakıyorum, (*feyehàru aklî fîhâ*) aklım fikrim o ayetin mânâları içinde hayretlere gark oluyor; hayranlıklara gark oluyorum, mest oluyorum." diyor.

Yâni, "Bir ayeti okuyorum, üzerinde düşündüğüm zaman mest oluyorum. (*Ve a'cebü min huffâzi'l-kur'ân*) Öteki Kur'an hafızlarına şaşıyorum doğrusu... (*Keyfe yehnîhimi'n-nevm*) Nasıl uyku onlara tatlı geliyor? (*Ve yesauhüm en yeştağilû bi-şey'in mine'd-dünyâ*) Dünyadan bir şeyle meşgul olmak nasıl sığıyor içlerine, nasıl uyku uyuyabiliyorlar? Nasıl dünyalık bir şeyle meşgul oluyorlar? (*Ve hüm yetlûne kelâme'r-rahmân*) Rahmân'ın kelâmını okudukları halde... Rahman'ın kelâmını okuyan insanlar oldukları halde, nasıl dünyalık bir şeyle meşgul olabiliyorlar da, uykulara yatıp da derin derin uyuyabiliyorlar? Halbuki ben

Kur'an okuduğum zaman, bir ayete baktığım zaman, hayranlıktan mest oluyorum, aklım başımdan gidiyor.

(*Emmâ lev fehimû mâ yetlûn*) "Eğer onlar okudukları ayetleri anlasalardı, (*ve arafû hakkahû*) ve o ayetin hakîkî mânâsına intikal etselerdi, (*ve telezzezû bihî*) o ayetteki mânevî gıdaları alıp lezzetlenselerdi; (*ve'stahlevi'l-münâcâte bihî*) ve onlarla münâcaatın, Allah'a niyaz etmenin, yakarmanın, Allah'ın ibadetine dalmanın tadını almış olsalardı; (*le-zehebe anhümü'n-nevm*) uykuları giderdi, uyku uyuyamazlardı. (*Ferahan bimâ ruzikù ve vufikù*) Allah'ın kendilerine nimet olarak verdiği bu durumdan dolayı ve muvaffak oldukları bu güzel haletten dolayı uykuları giderdi. Yâni, uyku uyuyor olmaz, ibadet ederlerdi. Bir de sevinçlerinden gözlerine uyku girmezdi." diye bir mânâ söylemiş oluyor.

Şimdi, aziz ve muhterem kardeşlerim! Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî Hazretleri bize Kur'an-ı Kerim'i hakkıyla okumamızı, mânâsını derin derin düşünmemizi, ondan zevk almamızı böylece işaret etmiş oluyor.

Allah-u Teàlâ Hazretleri o işaretleri uygulamak, o büyüklerin hâleti ile hâletlenip, o güzel haller ile hallenip o güzel tarzda Allah'a güzel kulluklar yapmayı cümlemize nasib ve müyesser eylesin...

Fâtiha-i şerife mea'l-besmele!

12. 11. 1993 - Eyüp / İstanbul

19. AHMED İBN-İ HADRAVEYH HZ. (1)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm.
Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.
El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn muhammedini'l-mustafâ ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd.

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Rabbim Teàlâ ve Tekaddes Hazretleri sizleri hem dünyada hem ahirette bahtiyar eyleyip, iki cihan saadetine nâil eylesin... Cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin...

Ebû Abdurrahmân es-Sülemi KS adlı büyük alim sùfinin ki, hicrî 412'de vefat etmiş bir zâttır. *Tabakàtu's-Sùfiyye* isimli eserinden 102 sayfa okumuşuz. 13. terceme-i hâle ulaşmışız el-hamdü lillâh!.. Başlanan bir şey devam ediyor ve sona doğru yaklaşıyor.

Bugünkü dersimize başlamadan önce, başta Peygamber Efendimiz Muhammed-i Mustafâ SAS Hazretleri'nin rûh-u pâkine biz aciz naçiz ümmetlerinden bir hediyye-i Kur'aniyye olsun diye ve onun mübarek âlinin, mübarek vâlidelerimiz olan, ümmehât-ı mü'minîn olan ezvâc-ı tâhirât'ın ve Peygamber Efendimiz'in mübarek evlâdının, zürriyet-i tayyibesinin; ve mânevî makamının varisleri olan ümmetin eminleri ve Peygamber Efendimiz'in mânevî halifeleri durumunda bulunan sâdât ve meşayih-ı turuk-u aliyyemizin ruhlarına hediye olsun diye;

Bu beldelerde medfun bulunan enbiyâullah ve evliyâullah ve sàlihînin ruhlarına; ve şu İstanbul'u fethetmek niyetiyle gelmiş ve burada defnedilmiş olan Ebû Eyyüb el-Ensârî Hâlid ibn-i Zeyd Hazretleri başta olmak üzere, bütün sahabe-i kirâmın ruhlarına hediye olsun diye; beldemizi fethedip Peygamber SAS

Efendimiz'in medhine mazhar olmuş olan, nâil olmuş olan Fatih Sultan Muhammed Han cennet mekânın ve onun ordusu mensubu mübarek şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhlarına hediye olsun ki, onlar burayı fethettiler de biz de burada yaşıyor ve şu faaliyetleri yapabiliyoruz, medyûn-u şükrânız;

Sonra, evvelce bu dersi yaptığımız dergâhın bânîsi Selâmî Mustafa Efendi Hazretleri'nin ve hulefâsının, o civarda medfun bulunan meşhur şeyh Murad Hazretleri'nin ve hulefâsının ve Şeyh Murad Tekkesi'nde medfun bulunanların, Haydar Baba tekkesi bânîsinin ve halifelerinin, Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin ve sair mübarek büyüklerimizin ruhlarına hediye olsun diye; cümle hayır hasenât sahiplerinin ve hâssaten bu güzel camiyi bu güzel vech ile bina eyleyip, hizmete sunmuş olanların ruhları için;

Uzaktan yakından, bu dersleri dinlemek üzere teşrif etmiş olan siz değerli ve sevgili kardeşlerimizin, ahirete göçmüş bütün geçmişlerinin, müslüman ecdâd u ceddât, akraba u taallûkat, ahbâb u yârânının, evlâd u zürriyâtının ruhlarına hediye olsun diye; ve biz yaşamakta olan mü'minler de Rabbimizin rızası yolunda ömür sürelim, huzuruna sevdiği râzı olduğu kul olarak varalım diye, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyup, o saydığımız büyüklerimize ayrı ayrı hediye eyleyip, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Ahmed ibn-i Hadraveyh Hakkında Bilgi

Bugün okuyacağımız sayfa, eserin 103. sayfasında 13. terceme-i hâl. Daha önce İbrâhim ibn-i Edhemler vs. 12 tane şahıs, hayatı ve eserleriyle okunmuş oldu. Bugünkü zâtın ismi Ahmedü'bnü Hadraveyh.

١٣ -أحمد بن خضرويه

Diyor ki müellif:

ومنهم أحمد بن خضرويه البلخىٌّ ، كنيته أبو حامدٍ وهو من كبار مشايخ خراسان.

(*Ve minhüm*) Yâni, bu sûfîlerin büyüklerinden, evliyaullah diye bildiğimiz tarikat erbabı zâtların bir tanesi de, onlardan biri de Ahmedü'bnü Hadraveyhtir. (*El-belhiyyü*) "Belh şehrindendir." Horasan'ın Belh şehri, Mevlânâ'nın şehri. (*Künyetühû ebû hàmidin*) "Künyesi Ebû Hâmid'dir." Bu künyede bir şahıs daha bilirsiniz: Ebû Hàmid el-Gazzâlî. Gazâlî'nin de künyesi Ebû Hàmid. Onunla demek ki künyedaş diyeceğiz artık, adaş diyemiyoruz, künyedaş.

(*Ve hüve min kibâri meşâyihi hurâsân*) "Bu Ahmed ibn-i Hadraveyh kibar, yâni kebirler, büyükler demek. Horasan

meşayihinin büyüklerinden birisi idi. Kibarı biz Türkçe'de nezaketli mânâsına kullanıyoruz; bunlar, büyük, ulu şahsiyet... Horasan şeyhlerinin ulularından birisi idi.

صحب أبا تراب النخشبىَّ ، وحاتمًا الأصمَّ ؛ ورحل إلى أبى يزيد البسطامىِّ.

(*Sahibe ebâ türâbini'n-nahşebiyye*) Nahşeb'li Ebû Turâb, Ebû Turâb-ı Nahşebî denilen büyük sûfi ile arkadaşlığı, sohbeti oldu. Daha doğrusu bu onun talebesi oldu, ona gitti geldi, onun meclislerine devam etti, ondan feyiz aldı demek.

Sahabe, Peygamber Efendimiz'le sohbet etmiş kimseler. Yâni, sahabenin Peygamber Efendimiz'le sohbeti gibi, bu da Ebû Turâb en-Nahşebî'nin meclislerine devam etmiş, ondan feyz almış. Sahibe sohbet etti demek ama, yâni eşit değil. Sohbet eden daha yüksek, sohbetine giden onun talebesi durumunda demek.

(*Ve hàtemeni'l-esamme*) Hâtem-i Esam'la da böyle, meclislerine devam edip feyiz alma durumu var. Hâtem-i Esam'ın menakıbı geçmişti daha önce.

(*Ve rahale ilâ ebî yezîde'l-bistâmiyyi*) Yâni, "Görmek için seyahate çıktı, ziyaretine gitti, (*ilâ ebî yezîd el-bistâmî*) Ebû Yezid, Bayezid-i Bistâmî dediğimiz yâni, o büyük şeyhin —bizim de şeyhimiz oluyor tabii— ziyaretine, görmeğe kalktı gitti. Bistam, tabii Belh'ten uzak, başka bir şehir ama onu görmeğe de kalktı, gitti.

Tabii Ebû Yezid, yezid kelimesi gayrı munsariftir. Yezîde olabilir muzâfın ileyh olduğu halde. (*Ve rahale ilâ ebî yezîde'l-bestâmiyyi*) diye okunması lâzım nahiv bakımından.

Demek ki Hâtem-i Esam'dan, Ebû Turâb-ı Nahşebî'den feyz almış, Horasan'ın en büyük şeyhlerinden birisi de buymuş, Ebû Yezîd-i Bistâmî'yi de görmeğe, ziyaretine oraya kadar gitmiş. Onun ziyaretiyle de şerefyâb olmuş.

وهو من مذ كورى مشايخ خراسان بالفتوَّة ؛ ودخل نيسابور ، فى زيارة أبى حفصٍ النيسابورى.

(*Ve hüve min mezkûrî meşâyihi hurâsâne bi'l-fütüvveh*) *Mezkûrî* burada, *mezkûrîn* kelimesinin muzâf hâli. Yâni nûnu düşmüş. *Mezkûrîn*, mezkûrlar demek. (*Ve hüve min mezkûrî meşâyihi hurâsâne bi'l-fütüvveh*) Horasan şeyhleri içinde, fütüvvet cihetiyle anılan kişilerden biriydi bu Ahmed ibn-i Hadraveyh.

Fütüvvet, biliyorsunuz tasavvufta bir tarz, tasavvufta bir zihniyet, bir akım, tasavvuf içinde bir cereyan, fütüvvet cereyanı. Fütüvvet hakkında kitaplar yazılmış. Hatta bu okuduğumuz eserin yazarı Ebû Abdirrahman es-Sülemî'nin de fütüvvet hakkında, Horasan fütüvveti hakkında müstakil bir eseri de var. Yâni bu fütüvvet üzerine özel çalışması, yazmış olduğu, te'lif etmiş olduğu bir kitap da var.

Fütüvvet, tabii kısaca söylemek gerekirse, *fetâ* kelimesinden geliyor. *Fetâ,* yiğit demek; *fütüvvet*, yiğitlik demek... Fütüvvet, yiğitlik demek ama, meslekî bir organizasyon, yâni meslek teşkilatı gibi. Fakat tasavvufî yönü olan bir meslek teşkilatı. Bu, şuradan kaynaklanıyor: Sûfileri, hani tarikat erbâbını, dervişleri, tekkeye devam eden müridleri umûmiyetle beleşçilikle, onun bunun sırtından geçinmekle itham ederler ya, aslında kendi elinin emeğini yemek fikrindedir sûfiler... Kimseye yük olmamak, kendisi çalışıp kazanmak; kazancıyla kendi ihtiyacını giderdikten gayrı, buna ilave olarak başkasına da iyilik yapmak, sadaka vermek fikrindedirler.

Meselâ, İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'ni biliyoruz, bir zamanın padişahı. Ama kendisi çalışırmış akşama kadar, kazancıyla yiyecek alırmış. Derviş arkadaşlarıyla kaldığı yere onları getirirmiş, onlara ikram edermiş. Yâni hem çalışıyor, hem de başkalarına yediriyor, yâni mükrim. Yâni beleşçi değil, bilakis başkalarına hizmet veren kimseler.

Onun için, tasavvufun bir tarifini de büyüklerimiz şöyle

yapıyorlar:

"—Tasavvuf yâr olup bâr olmamaktır."

Tasavvuf dost olmaktır ama, dost olduğu kimseye yük olmamaktır. Onun sırtından, kesesinden, mevkiinden, makamından, zenginliğinden istifade etmeyi düşünmemektir. Ona yük olmamaktır. Bilakis, "Ben buna bir yardım yapabilir miyim, ben buna bir hizmet verebilir miyim, ben buna bir yönden faydalı olabilir miyim?.." diye düşünmektir. Çünkü, Peygamber Efendimiz SAS buyurmuş ki:

"—İnsanların en hayırlısı, insanlara faydası en çok olandır."

Onlar da böyle düşünürler. O bakımdan, büyük sûfîlerin hepsi bir mesleğe sahip olmuşlardır. Bir meslek edinmiş, elinin emeğiyle geçinmişlerdir. Kazancının fazlasını da hayra, hasenâta sarf etmişlerdir. Böylece onların kimisinin demirci, kimisinin attâr, kimisinin derici, kimisinin şu veya bu meslekte olduğunu, saraç filan olduğunu görüyoruz.

Bunu niçin yapıyorlar? "Kimseye yük olmayalım, kendimiz kazanalım, elimizin emeğini yiyelim, helâl lokma yiyelim de feyzimiz çok olsun!" diye yapıyorlar. Yâni feyizlerinin, mânevî terakkîlerinin kesintisiz olması için, gölge düşmemesi için, helâl lokma yemeğe dikkat etme arzularından kaynaklanıyor.

Onun için, fütüvvet teşkilatı mesleki teşkilattır. Yâni meslekler organize olmuş, ama hepsi derviş adamların... Dervişâne ahlâkı getirmişler; çıraklığın bir adabı var, kalfalığın bir adabı var, ustalığın bir adabı var... Ürettiği mal mutlaka kaliteli olacak... Kaliteli olmazsa meslekten atılabilir. Ustasına hürmet etmezse, çıraklıktan atılabilir. Kimse kimsenin çırağını ayartıp kendisine çekemez. Çıraklıktan kalfalığa geçiş bir merasimle olur, kalfalıktan ustalığa çıkış bir merasimle olur... Yâni, böyle bir intizama almışlar. Böylece bu organizasyon, fütüvvet teşkilatı, fütüvvet organizasyonu yayılmış.

Bizim Anadolu'ya da gelmiş Horasan'dan Orta Doğu'ya, Bağdad'a... Oralardan Selçukîlerle Anadolu'ya gelmiş ve Anadolu'da fütüvvet teşkilatı çok canlı olarak yaşamış. Hatta

fütüvvetin pîri Ahî Evran diye biliniyor, Kırşehir'de. Onun için, şimdi senede bir merasimler yapılıyor belli zamanda Kırşehir'de, Ahî Evran merasimleri yapılıyor.

Ankara'yı da bir ara bu ahîler idare etmişler. Ankara'nın yönetiminde bir devre ahîlerin yönetim devresi. İşte Yeşil Ahî veyahut Ahî Mesud, şimdi Etimesgut dediğimiz şey, Ahî Mesud demek yâni. Ahî Evran, Ahî Elvan, Ahî Şerafeddin... Birçok kimse var böyle…

Yâni ahî dediğimiz zaman aklımıza ne gelecek?.. Bir tarikat erbâbı şahıs gelecek hatırımıza... Yâni tarikatla, tasavvufla ilgili olan bir şahıs. Amma aynı zamanda bir meslekle igili, o meslekte çalışan bir kimse. Ve sıradan bir insan değil, o mesleğin en yüksek kademesinde, yâni yüksek tabakası, başkanı durumunda olan kimse. Yâni bir insan ahî ise; o devirde, zengin, varlıklı, itibarlı, etrafında adamı olan kimse filan demektir. Ahî unvanı önemli.

Osmanlıların ilk başında, ilk devrelerinde de Bursa'da da

ahîler vardı ve hatta bazı vezirler ahîydi. Yâni ahîlik teşkilatıyla ilgisi olan kimselerdi. Hatta bazı padişahlar ahîlik teşkilatına bağlıydı.

Fütüvvet teşkilatı bu işte, ahîlik, fütüvvet teşkilatı. Horasan'da ilk defa ahîlikle, fütüvvetle... Tabii ahînin kelime mânâsı ne? *Ahî*, Arapça'daki *ah* kelimesinden çıkmışa benziyor ama, değil. *Ah* kelimesi Arapça'da kardeş demek, *ahî* kelimesinde *y* harfi var fazladan. Ahî kelimesi başka bir kelime. Bu *ahî* kelimesi bir rivayete göre aka, ağa kelimesinden geliyor. Yâni büyük ağabey, itibarlı kimse filân mânâsına.

Bu *aka* kelimesi, halen beyefendi mânâsına İran dilinde, Farsça'da kullanılır. Meselâ, birisi birisine hitap ederken, "Bu akà-ı filan..." diye böyle takdim edilir, yâni beyefendi demek. Hani biz Ahmed Bey, Mehmed Bey diyoruz ya, bu bey mânâsına aka kelimesi kullanılır.

Bu aka, Türkçe'de ağa olmuş. Ahmed Ağa, Mehmed Ağa... Kaf hali gayına dönmüş, ağa olmuş. Sonra ahî haline gelmiş.

Bir rivayete göre, sehavet sahibi demek. Yâni cömert mânâsına geliyor. Çünkü bunlar zengin olduklarından, ağa olduklarından, tabii sofraları açık, misafirleri ağırlıyorlar, fakirlere bakıyorlar filan... Zengin, cömert kimse mânâsına geliyor diyenler var. Hatta biraz zorlayarak, bu *Eti* kelimesiyle ilgili olduğunu ortaya atanlar olmuş. Etiler var ya, Hititliler, Etiler filan diye Anadolu'da. Oradan geliyor diyenler olmuş ama, Horasan bunun menşei...

Horasan'da ilk defa fütüvvetle, ahîlikle anılan kimseymiş terceme-i hâlini okuduğumuz Ahmed ibn-i Hadraveyh.

(*Ve dehale neysâbûre*) "Nişapur şehrine de girdi." Neysâbur diyorlar Araplar bu şehre. Aslında Sasaniler'in Şapur isminde hükümdarı var, onun ismiyle ilgili, şe ile olması lâzım, Neysâbûr diyorlar. Nişabur diyoruz biz, bozulmuş şekli olarak. Nişapur doğrusu. Arapça'da pe harfi olmadığı için Neysâbur demişler.

(*Ve dehale neysâbûre*) Nişapur'a da geldi, Belhli ama, Nişapur şehrine de girdi. (*Fî ziyâreti ebî hafsini'n-neysâbûrî*) Ebû Hafs-ı Neysâbûrî isimli büyük alim, sûfîyi ziyaret için Nişapur'a da geldi.

Nişapur da Hacı Bektâş-ı Velî'nin şehridir. Yâni onlar da oradan kalkmış, gelmişler. Eski bir kültür merkezidir o da Horasan'da. Ve Arapların, Arap fâtihlerin, oraları fetheden ilk müslümanların ordugâhının olduğu yerdir. O da bir büyük şehir.

قيل لأبى حفص: من أجلُّ من رأيت من هذه الطبقة ؟ قال: ما رأيت احداً أكبر همة ، ولا أصدق حالاً من أحد بن خضرويه.

(*Kìle li-ebî hafs*) Bu en son ziyaretine gittiği Ebû Hafs-ı Neysâbûrî olsa gerektir. (*Kìle li-ebî hafs*) Bu Ebû Hafs'a denildi ki, soruldu ki:

(*Men ecellü men raeyte min hâzihi't-tabakah?*) "Bu tabakadan gördüklerinin en ulusu, en yücesi, en kıymetlisi, en büyüğü kimdi?" Bu tabakadan dediği, tabii burada da, bu *Tabakàtu's-Sûfiyye* bunun da adı, Sûfîlerin Tabakaları. Yâni nesil nesil

tabakalandırıyor; birinci nesil, ikinci nesil, üçüncü nesil diye... Yâni "Bu nesildeki bu emsal, bu akran, bu devrin sûfileri içinde en büyüğü kim?" diye sormuşlar Ebû Hafs'a. Bunun ziyaretine gittiği Ebû Hafs-ı Nîsâbûrî'ye sormuşlar ki:

(*Men ecellü men raeyte min hâzihi't-tabakah?*) "Senin bu tabakadan gördüklerin içinde en büyüğü, en ulusu, en yücesi kimdi?" diye sormuşlar. *Ecel*, *celîl* kelimesinin ism-i tafdili. Bakalım ne cevap vermiş:

(*Kale: Mâ raeytü ehaden ekbere himmeten ve lâ asdaka hàlen min ahmede'bni hadraveyhi*) O da cevaben demiş ki: (*Mâ raeytü ehaden*) "Hiç bir adam görmedim, (*ekbere himmeten*) himmeti en yüksek olma yönünden, (*ve lâ asdaka hàlen*) hali en dürüst, doğru, en sağlam olmak yönünden, (*min ahmede'bni hadraveyhi*) bu Ahmed ibn-i Hadraveyh'den daha üstününü görmedim."

Yâni, Türkçe'ye tam döndürecek olursak bu ne demek? "Benim gördüklerim içinde himmeti en büyük olan ve hali en tam, katıksız, doğru düzgün derviş hali olan o idi." demek yâni. "Gördüklerimin en doğru hallisi…"

Himmet, burada gayret mânâsına. Yâni, "Tasavvuftaki gayretinin yüceliği bakımından, iyi bir müslüman olmak için, iyi bir sûfi olmak için, Allah'ın sevgili kulu olmak için yaptığı fedakârlıkların ve çalışmaların büyüklüğü bakımından; bir de halinin gerçek bir sûfi hali, tam, gerçek bir tasavvuf erbabı hali olması bakımından, bundan daha büyüğünü görmedim. Hiç bir kimseyi görmedim, en büyüğü Ahmed ibn-i Hadraveyh idi." diye medhetmiş Ebû Hafs-ı Nîsâbûrî.

Demek ki etrafında, ziyaret ettiği, görüştüğü kimselerin halini doğru dürüst ve gerçek sûfi hali olarak ve gayretini de çok büyük bir gayret ve himmet erbâbı bir kimse olduğunu söyledikleri bir kimseymiş.

توفِّى سنة أربعين ومائتين.

(*Tüveffiye senete erbaîne ve mieteyn*) Hangi tarihte vefat etmiş? (*Tüveffiye*) "Vefat etti, yâni Allah tarafından ruhu kabzolundu." Mechul sîgasıyla. (*Senete erbaîne ve mieteyn*) *Erbaîn*, kırk demek. *Erbaîn*; kırk. *Selâsîn*; otuz. *Hamsîn*; elli. *Işrîn*; yirmi... *Işrîn, selâsîn, erbaîn, hamsîn, sittîn, seb'în, semânîn, tıs'în, mieh...* Arapça onların sayılması böyle: Aşere; on. *Işrîn*; yirmi. *Selâsîn*; otuz. *Erbaîn*; kırk.

Bir başka şeye de *erbaîn* deniliyor Tasavvufta. "Adam erbaîne girdi." diyorlar. Ne demek? Kırk günlük ibadete. Farsça'sı ne erbaînin? Çile. *Çihil* veya *çil* Farsça kırk demek, yâni erbaînin Farsçası... Çile de kırk günlük ibadet demek. Hani çile çekmek deniliyor ya; derviş bir kapalı yere giriyor; yerin altına veya caminin bir köşesindeki penceresiz hücreye; tesbih çekiyor. Kırk gün ibadet ediyor, kimseyle görüşmüyor, yemeğini azaltıyor. Gündüzleri oruç tutuyor, geceleri uykusunu azaltıyor, zikrini çok yapıyor belli bir usulle…

Bu usulleri meselâ bizim dergilerimizin hediyesi olarak verdiğimiz *Avârifü'l-Maarif*, İmâm Sühreverdi Efendimiz, o da bizim pirlerimizden birisi. İmâm Sühreverdi'nin *Avârifü'l-Maarif* isimli eserinde halvetin nasıl olacağına dair bir bölüm var. Halvet veya erbaîn veya Farsça'sı çile. Halvet çıkartmak, erbaîne girmek veya çile çıkartmak. Hepsi ne demek? Kırk gün ibadete girmek, Tasavvufî bir çalışma yapmak, orada o eğitimi görüp çıkmak demek.

Çileden çıkmak ne demek? Yâni adam dervişken, ibadet ediyorken o kadar kızmış ki, rayından çıkmış gitmiş yâni. Çileden çıkmak o mânâya.

Demek ki, 240 senesinde vefat ettiği anlaşılıyor. 240 senesinin miladi seneye dönüştürülmesi nasıl olacak? Yâni, miladi hangi seneymiş? Bunu tabii günü gününe döndürmek için *Hicrî Tarihleri Milâdi Tarihe Çevirme Kılavuzu* diye bir kılavuz vardır Tarih Kurumu'nun neşrettiği; o, araştırıcıların masasında durur. Açarlar, 240 senesi hangi seneye rastlıyor, hangi milâdi aya rastlıyor, hangi gününde başlıyor... Günü gününe oradan

çıkartırlar. Böyle cetvelleri vardır, bayağı bir cetvel halinde, sayfa sayfa cetveller halinde gider.

Ama takribi bir hesap yapmak gerekirse, 33 senede bir sene fazlalaştığı için hicri takvim, bunun içinde kaç tane 33 var diye 33'e böleceğiz. Aşağı yukarı 8 sene artmıştır. 8'i çıkaracağız, 232. 622 ye 232'yi eklersek, 854 ediyor. Yâni böyle bulunur.

Nasıl buluyoruz, bulma hesabımız nasıl oluyor? 33 senede bir sene fark ettiğine göre kamerî takvim, 33 kaç tane var, kaç sene fark etmiş, o fazlalığı çıkarttığımız zaman, hicret de 622 yılında olduğu için, 622 ile onu topluyoruz, o zaman aşağı yukarı 852 seneleri... Hangi seneler bu, aşağı yukarı hangi seneler? Yâni miladi 852'lerde ne oldu, işte oradan düşünüp şey yapabilirsiniz. Samanoğluları mı vardı artık neler vardıysa tarihte...

كذالك سمعت عبد الله بن على ، قال: سمعت محمد بن الفضل البلخى بذ كر ذلك.

(*Kezâlike semi'tü abda'llàhi'bni aliyyin, kàle: Semi'tü muhammede'bne'l-fadli'l-belhiyye yezkürü zâlke*) Bu paragraf ne demek? (*Kezâlike*) "Bunun gibi, (*semi'tü*) ben işittim..." Kimi? (*Abda'llàhi'bni aliyyin*) "Ali oğlu Abdullah'ı işittim, (*kàle*) o dedi ki, (*semi'tü muhammede'bne'l-fadlini'l-belhiyy*) Muhammed ibn-i Fadl el-Belhî'den o da işittiğini bana söyledi, (*yezkürü zâlike*) bu senede vefat ettiğini o söylüyordu." Yâni vefat tarihinin nereden alındığını, kaynağını, kimden duyduğunu bize söylemiş oluyor.

b. Allah'ın Velî Kulları

١ - سمعت منصور بن عبد الله ، يقول: سمعت محمد بن الفضل ، يقول: سمعت أحمد بن خضرويه ، يقول: ولىٌّ الله لا يسم نفسه بسماء ، ولا يكن له اسم يتسمَّى به.

TS. 103/1 (*Semi'tü mansùre'bne abdi'llâhi*) Şimdi burada dikkat ederseniz, —kitabı olanlar bunu bilsinler diye söylüyorum— köşeli parantez içine almış. Köşeli parantez içinde bir metin görürseniz, "Bunun burada böyle olması lâzım! Benim faydalandığım yerde bu yok ama, ben bunu falanca yerden aldım." demektir bu. Yâni kendisinin araştırıp, bulup eklediği yer demektir.

(*Semi'tü mansùre'bne abdi'llâh*) "Abdullah oğlu Mansur'dan ben duydum. (*Yekùlü: Semi'tü muhammedi'bni fadl*) O da Muhammed ibn-i Fadl'dan duymuş. (*Yekùlü: Semi'tü ahmede'bne hadraveyh*) O da Ahmed ibn-i Hadraveyh'ten duymuş ki, (*yekùlü*) şöyle diyordu: (*Veliyyü'llàhi lâ yesimü nefsehû bi-sîmâin, ve lâ yekùnü lehû ismün yetesemmâ bihî*)

Dikkat ederseniz, bizim müellifimiz bir şahsın hayatını anlatırken ne derdi? Eğer hadisle meşgul olmuş da hadis rivayeti de yapmışsa derdi ki: (*Ve esnede'l-hadîs*) "Hadis de rivâyet etmiştir." derdi, bir misal verirdi. Burada öyle demedi, doğrudan doğruya sözüne geçti.

Mansur ibn-i Abdullah'tan duymuş müellifimiz. O da Muhammed ibn-i Fadl'dan duymuş. O da hayatı anlatılan Ahmed ibn-i Hadraveyh'ten duymuş şöyle dediğini. (*Yekùlü*) Şöyle diyordu:

(*Veliyyü'llàh*) "Allah'ın sevgili kulu, dost kulu, velîsi, (*lâ yesimü nefsehû bi-sîmâ*') kendisini bir alâmetle işaretlemez. (*Ve lâ yekùnü lehü'smün yetesemmâ bihî*) Ve onun kendisine verilmiş bir sıfatı, ismi de olmaz."

Bu ne demek? Yâni bir kere şöyleydi, böyleydi diye şan ve şöhret peşinde koşmaz; her türlü isimden, sıfattan sıyrılmış bir kimse olur mânâsı var. Kendisi de, "Ben şöyleyim, böyleyim." diye, kendisine bir sıfat tayin edip, yakıştırmaz. Kendisini bir vasıfla tavsif etmez, bir işaretle işaretlemez, bir alâmet sahibi olarak görmez. Veliyyullahın özelliği budur.

Pekiyi ne olacak?.. Yâni renksiz, kokusuz, şeffaf, isimsiz,

vasıfsız... Ne demek? Yâni, benliğini tamamen yok etmiş, Allah'ın iradesine tamamen teslim olmuş, her şeyiyle Allah'ın rızası için hareket eden bir kimse... Kendisi yok ortada, sadece Allah'ın emirlerini icra eden bir varlık halinde, onu kasdederler. Allahu a'lem, böyle demek istiyor.

Yâni, Allah'ın sevgili kuluysa, kendisinin bir iradesi, kendisinin bir isteği, kendisinin bir arzusu, kendisinin bir ismi, kendisinin bir sıfatı, kendisinin bir şânı, bir şeyi olmaz, hiç bir şey olmaz. Ölmeden evvel ölmek deniliyor, yok olmak deniliyor, hiç olmak deniliyor.

Makam sahibi vezirin birisi bir yerden gidiyormuş. Dervişin birisi de kenarda oturuyormuş. Ayağa kalkmamış, aldırmamış. Adam dönmüş, yanına kadar gelmiş:

"—Sen benim kim olduğumu biliyor musun?" demiş,

"—Bilmiyorum..."

"—Ben vezirim!" demiş.

Yâni demek istiyor ki: "Ben böyle bu kadar mevki makam sahibi bir insanım, niye bana kalkmadın, hürmet etmedin?" vs. Herhalde böyle demek istiyor yâni. "Sen bana gereken ihtiramı göstermedin." filân diyecek.

Adam sormuş:

"—Pekiyi vezirlikten sonra ne olacaksın?"

"—E Allah yardım ederse, sadrazam olacağım."

"—Ondan sonra ne olacaksın?"

Ondan sonra, ondan sonra, ondan sonra... Bitmiş söyleyeceği şeyler. "Hiç" demiş, ondan sonra ne olacaksın deyince. "Hiç" demiş, yâni ondan ötesini bilememiş. Öbürü:

"—Zaten ben şimdiden hiçim." demiş. Yâni "Sen ne kadar zaman geçtikten sonra hiç olacaksın, ben zaten şimdiden hiçim." demiş. Böyle bir latifesi, şakası vardır.

Bizim, Ankaralı Hacı Bayram Camii'nin imamı, arif bir Hocaefendi vardı, Zekâi Hoca diye. Bir kart bastırmış eski yazı, şöyle kocaman bir "Hiç" yazmış oraya, "Kartvizitim bu benim!"

diyordu. Hiç... Yâni ismi falan yok da, hiç. "Kartvizitim bu benim!" diyordu.

Yâni yok olmak, benlikten tamamen sıyrılmak, bir zerre olmak, zerre bile olmamak, hiç olmak... Evliyaullahın asıl hali budur. Yâni tevazuun en ileri derecesi ve benlikten sıyrılmanın en üstün mertebesi... Kendi beşeri şahsiyetine, dünyevî varlığına ait hiç bir sıfat yok, her şey Allah'ın onun üzerindeki tecellisi... Kendisini tamamen Allah'ın iradesine teslim etmiş, tam teslimiyet sahibi.

Zaten müslüman ne idi? Allah'a teslim olan insan demekti. Bu o kadar tam teslim olmuş ki, kendisi yok olmuş, artık ortada kendisi kalmamış. Hani benliğini yok etmek, tasavvufta böyle bir mânâ...

c. Gönüller Cevelan Edicidir

٢ -قال ، وقال أحمد : القلوب جوَّلةٌ: إمَّا أن تجوول حول العرش ، وإمَّا ان تجول حول الحشِّ.

TS. 104/2 (*Kàle, ve kàle ahmedü*) Yâni müellif yine aynı ravilerle Ahmed'in şöyle dediğini nakletti: (*El-kulûbü cevvâletün: İmmâ en tecevvele havle'l-arşi, ve immâ en tecevvele havle'l-huşşi*)

Yine bu Ahmed ibn-i Hadraveyh şöyle söylemiş, bir sözü de bu:

(*El-kulûbü cevvâletün*) "Gönüller cevelân edicidir, gezicidir, dolaşır..." Cevvâl diyoruz ya bir adam fazla faaliyetliyse, çalışkansa, gayretliyse... "Gönüller fıldır fıldır dolaşır, cevvâldir gönüller. (*İmmâ en tecevvele* —veya *tecüle*— *havle'l-arş*) Ya Arş'ın etrafında dolaşır, (*ve immâ en tecûle* —veya *tecevvele*— *havle'l-huşş*) ya da çör çöpün etrafında dolaşır." Yâni dolaşır ille.

Gönül bir şeye takılır, bir şeyin peşinde gezer, bir şeye bağlanır, ya Arş-ı A'lâ'nın etrafında dolanır. Yâni maksat Allah-u Teàlâ Hazretleri, en yüksek duygularla Allah'a kulluk etme yolunda... Ya da çör çöp... Yâni kıymetsiz şeylerin etrafında."

Lügatta *huşş*, noktasız *hà* ile, ötreli olarak harekelenmiş. *El-huşşu, cem'i huşşûş, hişşâm ve huşşâm;* cenin demekmiş, hurma topluluğu demekmiş, yüznumara, helâ demekmiş, bostan demekmiş, üzerinde ot biten deve demekmiş. Haşiş de, kuru otluk demek oluyor. Yâni bunu şey mânâsında düşünmüş olabilir: Ya Arş'ın etrafında dolaşır, ya mezbelenin etrafında...

Helâ, yüznumara mânâsında filan düşünmüş olabilir. Yâni insan ya Allah'a bağlanır, onun rızasını kazanmak için döner, dolaşır durur; ya da pis şeylerin etrafında dolanır. Yâni mâsivallah, hepsi öyle ot gibi veya işte saydığı şeyler; cenin diyor meselâ anne karnında ölmüş, kurumuş cenin diyor. Hurma topluluğu diyor. Helâ, yüznumara mânâsına filan kullanıyor. Otluk, tepe mânâsına gelebiliyor.

"Gönüller dolaşıcıdır, cevelân edicidir, gezicidir. Ya Arş'ın etrafında gezer, ya da çör çöp, pisliğin etrafında dolaşır." diyor. Tabii, Arş'ın etrafında dolaşmayı teşvik ediyor. Gönlün dünyevî şeylere, fâni şeylere, mâsivallaha bağlanmasını istemediği için, bu tahkir edici ifadeyi seçmiş, kullanmış. Tabii Arş ve huş, ikisi de şe ile bitiyor, seci' sanatı da var.

d. Kulluk ve Hürriyet

٣ - قال ، وقال أحمد : فى الحرِّية تمام العبودية ، وفى تحقيق اعبودية تمام الحرية.

TS. 104/3 (*Kàle ve kàle ahmedü*) Aynı raviler Ahmed ibn-i Hadraveyh'in şöyle dediğini de nakletmişler: (*Fî'l-hurriyyeti tamâmü'l-ubûdiyyeh, ve fî tahkîki'l-ubûdiyyeh ,tamâmü'l-hürriyyeh.*) "Hürriyette tam kulluk vardır ve insan tam kulluğu elde etmek durumuna geldi mi, hürriyeti tamamen eline geçer."

Hür ne demek? Bağımlı olmamak demek… Birisine herhangi bir şekilde zorunlu olarak bağlanmış bir kimseye hür diyemiyoruz, esir diyoruz. Onun esiri... İnsan bazen paranın esiri olur, bazen dünyanın esiri olur, bazen mevkiin, makamın esiri olur vs... Yâni

bir esâret, bir bağımlılık olur. Hürriyet, kulun tam olmasıdır, kulluğun tam olmasıdır. Yâni bir insan bir başka yere bağlıysa kulluğu tam yapamaz. Kulluğun tamamı hürriyettedir.

İnsan ubûdiyeti, Allah'a olan kulluğunu güzel yaparsa, hürriyeti tam olarak elde eder. Yâni insan Allah'a tam kul olursa, o zaman başka hiç kimseye eyvallah etmez, hiç kimseye boyun bükmez, hiç bir şeye aldırmaz. Hiç bir şey de onu, iyi bir insan olmaktan, Allah'a iyi bir kulluk yapmaktan döndüremez. Para teklif ederler, reddeder. Şunu teklif ederler, bunu teklif ederler, mevki, makam, şöhret, bilmem ne... Hepsini elinin tersiyle iter. Çünkü bağlı değil, hür...

Onun için, bu tasavvuf büyüklerine *ahrâr* derler. Ahrâr, yâni hürler. Ubeydullàh-ı Ahrâr var meselâ. Öteki insanlar? Öteki insanlar, evet yâni başkasının esiri değil. Adam zengin, veya vezir, veya bilmem ne ama, ya dünyanın esiri, ya makamın esiri, ya falancaya karşı bağlı, filancanın maiyetinde filan... Bunlar bir çeşit bağımlılık olmuş oluyor, esâret olmuş oluyor. İnsan tam kul olduğu zaman, hiç bir yere bağlanmaz, tam hür olur. Ve hürriyettedir gerçek kulluğu yapabilmek.

Onun için, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî şiirinde diyor ki: "Ey oğul! Bağlarını kopar ve tam hür ol." diyor. "Ne zamana kadar sîm ü zerrin esiri olacaksın?" *Sîm* gümüş, *zer* altın.

بند بکسل باش آزاد أ ی پسر

چند باشی بند سیم و بند زر

Bend büksül bâş âzâd ey puser;
Çend bâşi bend-i sîm ü bend-i zer.

"Kopar şu bağları, hür ol ey oğulcuğum, ey yiğit! Ne kadar daha paranın, pulun, altının, gümüşün esiri olacaksın?" diyor.

Demek ki hürriyet, bu gibi bağlardan kendisini sıyırabilmek… Bunlara bağlı oldu mu, hesap yaptı mı insan; şuradan kazancım

gelecek, şuradan maaşım gidecek, şöyle yapacağım, böyle yapacağım... O zaman kulluğu da tam yapamıyor.

e. İki Zıt Bir Araya Gelmez

٤ - قال ، وقال أحمد : لا يتمُّ معاشرة متضادَّين في دين ، أو في دنيا .

TS. 104/4 (*Kàle ve kàle ahmedü*) Yine aynı raviler, Ahmed ibn-i Hadraveyh'in şöyle dediğini rivâyet ettiler: (*Lâ yetimmü muaşeretü mütedàddîne fî dînin, ev fî dünyâ.*)

(*Lâ yetimmü*) "Tamam olmaz, (*muaşeretü mütedàddîne fî dînin, ev fî dünyâ*) dinde de, dünyalıkta da zıt iki şey bir araya gelmez. İkisinin bir arada bulunması, muaşereti, dostluğu, ahbaplığı mümkün olmaz. İki zıt şey dinde de bir araya gelmez, dünyada da bir araya gelmez."

Yâni bu sözden kasdı şudur Allahu a'lem Ahmed ibn-i Hadraveyh'in: Şimdi meselâ insanoğlu diyor ki:

"—Ne şiş yansın, ne kebap!"

Ne yardan geçiyor, ne serden geçiyor. Ne dünya zevklerinden vaz geçiyor, ne de cenneti gözden çıkarıyor. Olmaz! İkisi zıt bir arada olmaz. Ya o, ya o...

"—İkisini birden yapmağa çalışacağım!"

Mümkün değil. Büyükler demişler ki:

"—İkisini birden götürmeğe çalıştım, olmadı. O zaman bıraktım bir tanesini, ötekisine yüklendim; o zaman muradıma eriştim." diyor.

Yâni, dinde iki zıt şeyi bir araya toplamak mümkün değildir. Dünyada mümkün değildir. İçtimâi zıddeyn, iki zıddı bir araya getirmek mümkün değil. Kapı ya açıktır, ya kapalıdır. Hem açık, hem kapalı olmaz. Zıddın içtiması aklen mümkün değildir dünyada. Dinde de böyledir, dinde de mümkün değildir.

O halde, zıtlardan senin ahiretin için, Allah rızası için uygun

olanı alacaksın; olmayanla uğraşmayacaksın. Boşuna uğraşma olur. Yâni olmuyor işte. Mantık ortaya koymuş bu işi, bu böyle olmaz. Sen o zaman karar ver:

"—Şimdi, bize dünya mı lâzım, ahiret mi lâzım?"

"—Ahiret lâzım!"

"—Cennet mi lâzım, dünyada zevk ü sefâ mı sürmek lâzım?"

"—Cennet lâzım!"

"—O halde insan ahireti tercih edip, cenneti tercih edecek. Kulların rızası mı lâzım, Allah'ın rızası mı lâzım?"

"—Allah'ın rızası lâzım!"

O halde Allah'ın rızasını tercih edip, cenneti tercih edip, ahireti tercih edip, öyle bayrak açıp, öyle gitmek lâzım! Ötekileri de hesaba kattı mı, ikisi de bir arada olmaz demek.

Büyükler bunu denemişlerdir, bu sûfiler bunu çok denemişlerdir, böyle olduğunu görmüşlerdir, onun için nasihat ediyor bize:

"—İki zıddı bir araya toplayacağım diye uğraşma, mümkün olmaz, ya odur, ya odur. Toplayayım derken ötekisini kaybedersin, asıl elde etmen gerekeni kaybedersin. Onun için, ahiretine faydası olanı, dini bakımdan doğru olanı tercih et!" demek istiyor.

Biliyorsunuz, İbrahim AS'ın da Halîlullah seçilmesinin sebebini sormuşlar kendisine,

"—Allah seni niye Halîlullah seçti? Allah'ın dostu sıfatını nasıl kazandın?"

Diyor ki:

"—Önüme iki iş çıktığı zaman, daima Allah rızası için olan tarafı tercih ettim. Dünya tarafını değil, daima Allah rızası için olan tarafı tercih ettim." diyor.

f. Ahmed ibn-i Hadraveyh'in Borç İstemesi

٥ -سمعت أبا بكرٍ، محمد بن عبد الله، الرازيَّ، قال: سمعت محمد بن الفضل، يقول: استقرض أحمد بن خضرويه من رجل

مائة ألف درهم. فقال له الرجل: أليس أنتم الزاهد فى الدنيا ؟
ما تصنع بهذا الدراهم ؟ قال: أشترى بها لقمةً ، فأضعها فى فم
مؤمن ؛ ولا أجترئ أن أسأل ثوابه من الله تعالى ! قال: لم ؟ قال:
لأن الدنيا كلها لا تزن عند الله جناح بعوضة ، وما مائتة ألف
درهم فى الدنيا ، من جناح بعوضة ؟ أو أخذتها فطلبت بها
شيئًا ، ما الذ ى تعطى بها ؟ والدنيا كلها لها هذا القدر.

TS. 104/5 (*Semi'tü ebâ bekrin muhammede'bne abdi'llah er-râziyye, kàle: Semi'tü muhammede'bne'l-fadl, yekùlü: İstakrada ahmedü'bnü hadraveyhi min racülün miete elfi dirhem, fekàle lehü'r-racülü:*

E leyse entümü'z-zühâdü fî'd-dünyâ? Mâ tasnau bi-hâzihi'd-derâhim?

Kàle: Eşterî bihâ lukmeten feadauhâ fî femi mü'minin, ve lâ ecteriu en es'ele sevâbehû mina'llàhi teàlâ.

Kàle: Lime?

Kàle: Li-enne'd-dünyâ küllehâ lâ tezinü inda'llàhi cenâha baùdeh, ve mâ mietü elfi dirhemin fî'd-dünyâ min cenâhi'l-baùdeh. Lev ehaztehâ fetalebte bihâ şey'en me'llezî tu'tâ bihâ, ve'd-dünyâ küllehâ lehâ hâze'l-kabr.)

Ebû Bekr'i duydum, dinledim, ondan işittim. Ebû Bekr'in ismi neymiş: Muhammede'bne Abdillah, Abdullah oğlu Muhammed. Ebû Bekir künyeli şahıstan işittim. Er-Râzî, Rey şehrinden. Râzi nerenin nisbesi, nereye nisbet?.. Rey şehrinin nisbeti Râzî, Belh şehrinin nisbeti Belhî, Medine şehrinin nisbeti, ism-i nisbeti Medenî, Mekke şehrinin nisbeti Mekkî, Bursa şehrinin Bursevî, Konya şehrinin Konevî... Rey şehrinin Reyî gelmiyor, Râzî geliyor. Bu istisnâdır. Zaten ism-i nisbetler semâîdir derler. Yâni, kaideye her zaman uymaz demektir.

Râzî ne demek? Rey şehrinden demek… Rey şehri neresiydi?

Bu günkü Tahran, bu gün Tahran'ın kenarında kalmış bir yerdir Rey şehri, Tahran tarafları yâni. Bu Tahranlı Ebû Bekir Muhammed ibn-i Abdullah'tan işitmiş. O zaman Tahran yoktu, Rey şehri vardı. Hatta meşhur müfessir var: Çok bük bir tefsir kitabı yazmış olan Fahreddin er-Râzî, *et-Tefsîrü'l-Kebîr*'in sahibi, o da Rey şehrinden. Sonra Ebû Bekir Muhammed er-Râzî var, meşhur kimyâger. Avrupalılardan önce, çok kimyevî şeyleri bulmuş, büyük bir şahıs.

(*Kàle semi'tü muhammede'bne'l-fadl*) Bu da Muhammed ibn-i Fadl'dan duymuş. Muhammed ibn-i Fadl'ın ismi daha önce birkaç defa geçti. Bu Ahmed ibn-i Hadraveyh'in muasırı, onu görmüş kişi. (*Yekùlü*) Şöyle diyordu:

(*İstakrada ahmedü'bnü hadraveyhi min racülün miete elfi dirhem*) "Ahmed ibn-i Hadraveyh bir adamdan, borç istemiş. Ne kadar? (*Miete elfi dirhem*) *Mieh* yüz, *elf* bin; yüz bin dirhem para istemiş." *İstakrada* ne demek? Borç istemek demek, istikrâz. Bu terceme-i hâli anlatılan sûfi, o devrin zenginlerinden birisine gitmiş, "Bana yüz bin dirhem para ver." demiş, "Borç ver." demiş, ödeyecek yâni, borç istiyor.

(*Fekàle lehü'r-racül*) O adam Ahmed ibn-i Hadraveyh'e demiş ki: (*E leyse entümü'z-zühâdü fî'd-dünyâ?*) "Siz dünyayı reddetmiş insanlar değil misiniz, parayı ne yapacaksınız? Siz sûfi tabakası zahidler değil misiniz, parayı ne diye istiyorsun benden?" diye sormuş. (*Mâ tasnau bi-hâzihi'd-derâhim*) "Bu paraları, dirhemleri ne yapacaksın?" diye sormuş.

Dinar altın para, dirhem gümüş para demek biliyorsunuz. Tabii miktarları bölgeden bölgeye, asırdan asıra değişmiştir.

(*Kàle eşterî bihâ lukmeten*) "Bu yüz bin dirhemle bir lokma alacağım, (*Feadauhâ fî femi mü'minin*) bir mü'minin ağzına bu lokmayı koyacağım. Bir lokma alacağım bu parayla, bir mü'minin ağzına bu lokmayı koyacağım; (*ve lâ ecteriu en es'ele sevâbehû mina'llàhi teàlâ*) ve Allah'tan da bunun sevabını isteme cür'etkârlığını da yapmayacağım. Allah'tan yaptığım işin sevabını istemek cür'etkârlığını da yapmadan, yüz bin dirhemle lokma

alacağım, bir mü'minin ağzına koyacağım."

(*Kàle lime?*) "Bir hayır yapıyorsun, niye Allah'tan sevap istemiyorsun?" diye sordu o şahıs,

(*Li-enne'd-dünyâ küllehâ, lâ tezinü inda'llahi cenâha baùdeh*) Niye böyle diye sorunca cevap verdi: "Çünkü dünya, Allah indinde sivrisineğin kanadı kadar bile değer taşımıyor, o kadar bile ağırlığı yok."

Bu bir hadis-i şerife işaret ediyor. Buyuruyor ki Peygamber Efendimiz:[46]

فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لَوْ كَانَتْ الدُّنْيَا تَزِنُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ ،

مَا سَقَى مِنْهَا كَافِرًا كَأْسًا (ه. طب. كر. عن سهل بن سعد)

RE. 4/7 (*Feve'llezî nefsî biyedihî, lev kâneti'd-dünyâ tezinü inda'llàhi cenâhi baùdeh, mâ sakà minhâ kâfiren ke'sen.*) [Nefsimi kudreti elinde bulunduran zâta yemin ederim ki, bu dünyanın Allah indinde sivrisineğin kanadı kadar bir kıymeti olsa idi, ondan kâfire bir bardak su bile içirmezdi.]

Bir sivrisineğin kanadı kadar, Allah indinde şu dünya hayatının kıymeti yok. Bu dünyanın, içindeki varlıkların, mevkilerin, makamların, paraların, mücevherâtın, sarayların, bir sivrisineğin kanadı kadar ağırlığı, değeri yok.

(*Ve mâ mietü elfi dirhemin fî'd-dünyâ min cenâhi'l-baûdah*) "Dünyanın bu kadar kıymeti yokken Allah indinde, yüz bin

---

[46] İbn-i Mâce, *Sünen*, c.XII, s.134, no:4100; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VI, s.157, no:5840; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.II, s.6, no:1053; Sehl ibn-i Saad RA'dan.

Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.316, no:1439; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, Musannef, c.XIII, s.225, no:35465; Benî Sâlim'den bir kimseden veya Fehm RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XV, s.232, no:40710; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.I, s.33, no:28; RE.4/7.

dirhemin bütün dünyalığın yanında, yâni sivrisineğin kanadı kadar bile gelmeyen dünyanın yanında ne kıymeti var? Ben bu kadar az bir şey için ne diye bir ücret isteyeyim?" demek istiyor yâni.

(*Lev ehaztehâ fetalebte bihâ şey'en*) "Bu yüz bin dirhemi alsan da, bundan bir şey istesen, (*me'llezî tu'tâ bihâ*) onun karşılığında sana verilecek olan nedir?" Buradaki bihâdaki bâ, bâ-ı mukabele derler, birisini verip, yerine mukabeleten bir şey almak. (*Me'llezî tu'tâ bihâ*) "Sana verilecek olan mukabilinde nedir ki? Yâni, zaten dünyanın hepsi bir sivrisinek kanadı etmiyor. Onun içinde yüz bin dirhem nedir ki, ondan alınan şeyin bir kıymeti olsun? (*Ve'd-dünyâ küllehâ lehâ hâze'l-kadr*) İşte dünyanın hepsinin kıymeti bu kadar." demiş.

Demek ki, adamcağızın parası yok. Zengin olsa bile, parası yoktur bu adamların. Neden? Verirler, durmaz yanlarında para. Yâni Peygamber SAS Hazretleri'nden, biliyoruz, rivayetler der ki:

كان إِذَا جَاءَهُ مَالٌ لَمْ يُبِيتْهُ ، وَلَمْ يُقِيلْهُ (هق. خط. عن الحسن ابن محمد بن علي مرسلاً)

RE. 529/10 (*Kâne izâ câehû mâlün lem yübeyyithu, ve lem yukayyilhu*) "Peygamber SAS Efendimiz kendilerine bir mal geldiğinde, sabah geldi ise akşama bırakmazdı, akşam geleni sabaha çıkartmazdı; dağıtırdı, biriktirmezdi."

Bunlar da Peygamber Efendimiz'in tam yolunda gittikleri için para tutmazlar, paraları olmaz. Ama duyuyor ki, falanca yerde fakir var, filanca yerde aç var, filanca yerde dul var, filanca yerde yoksul var... Yardım yapmak istiyor. Ne yapar? Gider borç alır, yardımı yapar bir sevap da beklemeden.

Niye sevap beklemiyor? "Dünyanın tamamı bir sivrisinek kanadı etmiyor ki, benim bu içinden aldığım bu kadarcık paranın bir kıymeti olsun." diye düşünüyor. Parası olsa, ondan borç istemeyecek. Parası olsa, hayrı doğrudan doğruya yapacak. Parası

yok ama, hayır yapılacak yer var, gidiyor, adamdan para istiyor. Mantıkları böyle bu mübareklerin…

g. Sabır ve Rıza

٦ - سمعت منصور بن عبد الله ، يقول: سمعت محمد بن حامدٍ الترمذ ى ، يقول: قال أحمد بن خضرويه: الصبر زاد المضطرين ، والرضا درجة العارفين.

TS. 104/6 (*Semi'tü mansûre'bne abdi'llâhi, yekùlü: Semi'tü muhammede'bne hâmidini'l-tirmizî, yekùlü: Kàle ahmedü'bnü hadraveyh*) "Mansur ibn-i Abdullah'tan ben işittim." diyor müellif. "O da Muhammed ibn-i Hâmid et-Tirmîzî'den işittim dedi." diyor. O da Ahmed ibn-i Hadraveyh'in şöyle söylediğini nakletmiş: (*Es-sabru zâdü'l-mudtarrîn, ve'r-rızâ derecetü'l-àrifîn.*)

Buyurmuş ki:

(*Es-sabru zâdü'l-mudtarrîn*) "Sabır sıkışmış insanların azığıdır, gıdasıdır, yol azığıdır." Sıkıntıya girmiş, ne yapacak? Sabredecek. Onun çaresidir, azığıdır. Ama, (*ve'r-rızâ derecetü'l-àrifîn*) "Rızâ makamı àriflerin derecesidir."

Sabır, zaten sıkışmış bir insanın azığıdır. Onunla vaziyeti idare edecek, işini devam ettirecek. Sabreder, ne yapsın yâni, Allah'tan bir musibet gelmiş. Musibet geldikten sonra yapılacak ne var? Yâni insanın çocuğu öldü, gemisi battı, hastalık geldi, şöyle oldu, böyle oldu... Yapılacak ne var? Sabır. Yâni sıkışmış, muzdar kalmış insanın azığıdır sabır.

Ama rızâ, àriflerin mertebesidir, àriflerin makamıdır. Şunu demek istiyor: "Sıkıştığın zaman sabredebilirsin. Sıkışık insanların işi bu zaten… Yapacak başka bir şey yok. Ama bu sıkışık zamanında, o hale rağmen, râzı olabiliyor musun Allah'tan? İşte àriflik odur." demek istiyor.

Bunun bir misalini, zaman zaman anlatırım, burada da yeri

gelmişken söyleyeyim: Böyle büyük düşünceler içinde yaşayan, çok büyük sûfiler, büyük insanlar bunlar. Yâni bunların ancak sözlerinden, kıyısından, köşesinden büyüklüğünü anlıyoruz, anahtar deliğinden bakarak görüyoruz büyüklüklerini yâni.

Böyle büyük zâtlardan birisini yakalıyorlar bir şehirde... Şehir şehir geziyorlar görüyorsunuz. Bir başka âlimi görmek için başka bir şehre gidiyor, yâni sırf sevap kazanayım diye. Yakalıyorlar bir şehirde, "Sen casussun, falanca şehirden onun için geldin değil mi? Keselim bunu!" diyorlar. Cellada götürüyorlar, kesecekler...

Düşünün, yakalanmış olan bir adam, eli kelepçeli, bağlı, kafası kesilmeğe götürülüyor, ölecek yâni. Ne düşünür, nasıl korkar, nasıl heyecanlanır, nasıl duygular içinde olur?

"—Yâ ben yapmadım, bir suçum yok, niye bunlar beni yakaladı?" vs. filan.

Allak bullak olur içi. Bu öyle değil. Bu kendi kendine soruyor, diyor ki:

"—Ey nefsim! Söyle bakalım, sen eskiden Allah'a her hâlükârda râzı olmak diye, rızâ makamından dem vururdun." Yâni bolluk da gelse, darlık da gelse, iyilik de gelse, kötülük de gelse, her hâlükârda Allah'ın kaderine rızâ gösterme hali... Hani, "Hoştur bana senden gelen." "Mevlâ görelim neyler, neylerse güzel eyler." sözünü söyleten duygu yâni. "Sen böyle derdin. Şimdi bak seni yanlış yere yakaladılar, haksız yere götürüyorlar ve nâhak yere öldürecekler. Söyle bakalım, bu hale de râzı mısın? Bu halde de rızâ makamında mısın, bundan da hoşnut ve memnun musun?"

Nefsine bu soruyu soruyor. Kendisi bir taraftan kesilmeye götürülüyor, bunu soruyor; bir taraftan da bakıyor, nefsinde itiraz yok...

"—Ya olur mu hakikaten böyle şey, haksız yere yakalandık, hebâ olacağız, haybeye gideceğiz, bilmem ne filan... Suçu başkası işlemiş, bizim hiç kabahatimiz yok. İşte şuraya mâsum mâsum gelmişken..." filan der yâni.

İçinden öyle bir ses de çıkmıyor. Belki şöyle diyor:

"—E ne yapalım, ömrümüz bu kadarmış, eh Allah iman

selâmeti versin... Ömür imtihanı bitecek demek ki, ahirete gideceğiz." filân diyor belki.

Nefsinde hiç itiraz yok. Yâni düşünün, bu adamların ölüme giderken bile hallerini... Bu büyük adam tabii… Adam derken büyüklüğünü düşünerek, büyük adam diye söylüyorum. Muhteşem insanlar bunlar. Bunların hallerine bakın yâni. Nasıl kendilerini her anda kontrol ediyor, nasıl takip ediyorlar nefislerini... Bakalım bir şey var mı, yokluyor yâni, "Ne haber, ne oluyor bunun hali?" diye.

"—Söyle bakalım nefsim, râzı mısın bu haline?"

İtiraz yok nefsinden… Teslim olmuş, kesecekler biraz sonra… Celladın yanına doğru gidiyor.

Biraz sonra birileri bağırıyor:

"—Hey yanlışlık oluyor, bu adamın suçu yokmuş, salıverin, casus filan değilmiş." diye, cellattan dönüyor.

Yâni suçsuz olduğu anlaşılıp cellattan dönüyor adam… Salıveriyorlar, ellerini çözüyorlar, "Hadi git, masummuşsun!" diyorlar.

Fakat o diyor ki... Ben vaazlarda bunu birkaç defa söyledim, okuduğum zaman da çok tesir etmişti bana:

"—Vallahi, ölümden halâsıma değil, o andaki ihlâsıma seviniyorum hâlâ!" diyor.

Yâni, "Ölümden kurtulduğuma sevinmiyorum; o anda nefsimden bir itiraz gelmedi, rızâ halini hazmetmiş nefsim. O rızâ halinde olmama memnunum, ihlâsıma memnunum." diyor. "Vallahi ölümden kurtulduğuma değil, o andaki ihlâsıma memnunum hâlâ." diyor.

Bu zâtların dünyaları bu işte. Tasavvuf da bu... Yâni nefse hakim olmak, duygularına hakim olmak, Allah'a teslim olmak, kaderine râzı olmak... Bak ne diyor:

"—Sabır sıkışan insanların hali… Tabii herkes sabredecek. Sabrın da sevabı var ama, sabırdan daha yüksek bir hal var: Râzı olabiliyor musun? Sabır var ama, sabır memnun olunmayan bir

şeye katlanmak. Râzı olmak da var mı? Bu da hoş diyebiliyor musun?"

Hoştur bana senden gelen,
Ya gonca gül yahut diken.
Ya hil'at ü yahut kefen,
Lütfun da hoş, kahrın da hoş!..

Lütfu hoş, tamam, tabii baklava börek, kaymak, çörek, tatlı, zevk, safâ, güneş, sümbüller, güller, bülbül sesleri güzel! Ama, bir de öbür taraf?.. Ölmek, kalmak, yaralanmak, hastalık, sıkıntı...

Eyyüb AS'ın başına gelmiş. Çoluk çocuğu ölmüş, malları bitmiş, yüzü de hastalanmış, şehirden çıkarmışlar, kimse etrafına gelmez olmuş, mezbelede yatıp kalkıyormuş. Hastalık bize bulaşır diye, şehirden de çıkarmışlar. Kolay mı?

Şunu öğrenmemiz lâzım: Allah'tan afiyet isteriz, iyilik, hoşluk isteriz de, bizim pek hoşumuza gitmeyen haller başımıza geldiği zaman, gelirse; o zaman metanetimizi bozmayacak bir eğitim görmeliyiz, bir hale sahip olmalıyız, nefislerimiz o halde olmalı... Yoksa el bebek, gül bebek, balayı günlerinde her şey güzeldir. Hadi bakalım, o kadıncağız ihtiyarladıktan sonra sen gene ona aynı sevgiyi, vefâyı göster.

Tamam, 18 yaşındaki bir kızken evleniyorlar. Ondan sonra adam biraz zenginledi mi, zenginleyen adamın ilk işi ne oluyor? İkinci karı almak oluyor. E ne oldu bu ilk kez söylediğin sözler vs.ler? Neden?.. Zenginledi. Hadi bakalım. Yâni ömrü beraber geçirecek, ihtiyarlayacaklar, birbirlerine hakları geçiyor; aile muhabbetiyle sıkıntılı günleri beraber yaşadılar. Sıkıntıyı bu çekti çekti çekti… Ondan sonra ondan ayrılıyor, gidiyor başka bir kadın alıyor meselâ. Hani vefâ?..

h. Sabır ve Şikâyet

٧ - قال ، وقال أحمد : من صبر على صبره فهو الصابر ، لا من صبر وشكا .

TS. 104/7 (*Kàle ve kàle ahmedü: Men sabera alâ sabrihî fehüve's-sâbirü, lâ men sabera ve şekâ.*)

Bu da yine sabırla ilgili bir sözü Ahmed ibn-i Hadraveyh'in. Yâni bu kitabın çok faydası var bize. Yâni neden? Biz dervişiz diye ad koymuşuz ya kendimize, yâni sarık sarıyoruz, cübbe giyiyoruz, Nakşibendî Tarikatındanız diyoruz, Kadiriyiz diyoruz, bilmem neyiz... Dervişlik laf değil, cübbe değil, sarık değil, hırka değil; hal, söz, hareket, düşünce, gönlüne hakim olmak, nefsini yenmek... Dervişlik bu.

Diyor ki: (*Men sabere alâ sabrihî fehüve's-sàbir*) "Sabrına, sabreden, işte sabreden budur. Yâni, sabrı üzerine sabreden, işte bu sabırlıdır. (*Lâ men sabare ve şekâ*) Sabredip de şikâyet eden sabırlı değildir."

Sabrediyor, ama gelene de bin bir türlü şikâyet:

"—Şöyle oldu da, böyle oldu da, karnım ağrıyor da, burnum sızlıyor da, öldüm de, dirildim de, bilmem ne de, mahvoldum..."

E ne oldu senin sabrın?.. Yâni şikâyet etti mi, o sabredici değildir. Sabredecek, sabrı üzerine de sabredecek. Yâni sabrını şikâyetle delmeyecek, bozmayacak, heder etmeyecek.

i. Teslimiyetin Tam Olması

105. sayfaya geçelim, oradan da bir paragraf okuyalım:

٨ -و بإسناده ، قال أحمد : كنت فى طريق مكة ، فوقعت رجلى فى شكال ، فكنت أمشى فرسخين وهو متعلِّقٌ بها ، فرآنى بعض الناس ، فنزعه عنى ، ثم دفعنى ؛ فقدمت بسطام ، فابتدأنى أبو يزيد ، فقال: الحال الذ ى ورد عليك فى طريق مكة ، كيف كان

حكمك مع الله فيها ؟ قلت: أردت ألا يكون لى فى اختياره
اختيارٌ. فقال لى: يا فضولىٌّ ، قد اخترت كلَّ شئ حيث كانت
لك ارادة ؟

TS. 105/8 (*Ve bi-isnâdihî kàle ahmed: Küntü fî tarîki mekkeh, fevakaat riclî fî şikâl, feküntü emşî fersahayni ve hüve müteallikun bihâ, feraâni ba'du'n-nâs fenezeahu annî, süme defeanî, fekadimtü bistâm, fe'btedeenî ebû yezide, fekàle: El-hàlü'llezî verede aleyke fî tarîki mekkeh, keyfe kâne hükmüke mea'llàhi fîhâ? Kultü: Eredte ellâ yekûne lî fî'htiyârihî ihtiyâr. Fekàle lî: Yâ fudûliyyü, kad ahterte külle şey'in haysü kânet leke irâdeh*)

Ahmed ibn-i Hadraveyh hatırasını anlatıyor:

(*Küntü fî tarîki mekkeh*) "Mekke yolundaydım." Yâni hacca gidiyordu demek ki, Horasan'dan, yavaş yavaş. (*Fevakaat riclî fî şikâli*) "Ayağım dikene düştü." *Şikâl*; bukağı demek. Hani ayak bağı, bağ mânâsına geliyor. "Ayağım bir şikâle düştü." diyor. Bunun nasıl olduğunu anlamağa çalışıyorum. Bazen böyle tilkiyi, hayvanı filân yakalamak için tuzak kurarlar, ondan sonra trak yakalanır. Öyle bir şey her halde, Allahu a'lem...

(*Feküntü emşî fersahayni*) İki merhale, yâni iki günlük yol. Bir fersah, bir günlük yol demektir. Altı saatlik, otuz küsür kilometredir. Ancak bir günde o kadar yürüyebilirlerdi. İki günlük yolu öyle, o şeyle yürümüş. (*Feküntü emşî fersahayni ve hüve müteallikun bihâ*) Ayaklarına bu bağ takılı olduğu halde iki fersah yürümüş. Yâni altmış küsür kilometre, yetmiş küsür kilometre yürümüş. İki günlük yolu öyle yürümüş onunla.

(*Feraâni ba'du'n-nâs*) "İnsanlardan birisi beni gördü. (*Fenezeahu annî*) Bunu benden çıkarttı." Demek ki kendisi belki de yalnız gidiyordu. (*Süme defeanî*) "Sonra beni salıverdi."

(*Fekadimtü bistâm*) Bistam şehrine vardım. (*Fe'btedeenî ebû yezide*) Ebû Yezid-i Bistâmî beni karşıladı, (*fekàle*) dedi ki: (*El-hàlü'llezî verede aleyke fî tarîkı mekkeh*) 'Mekke yolundayken

senin başına gelen bu hal, (*keyfe kâne hükmüke mea'llàhi fîhâ?*) bu haldeyken Allah'a karşı senin hükmün, içindeki düşüncen nasıldı?' (*Kultü*) *eredte* diye harekelemiş ama, herhalde o yanlış diye düşünüyorum. (*Eredtü ellâ yekûne lî fî'htiyârihî ihtiyâr*) Veyahut soru da sormuş olabilir.

"—Sen bu soruyla Allah'ın sana nasib ettiği, senin için ihtiyâr ettiği şeye karşı, senin kendiliğinden bir ihtiyarın olmamasını mı kasdediyorsun? Onun için mi sordun bu soruyu?" demek istiyor olabilir; veya kendisi:

"—Allah madem ayağıma böyle bir şeyin gelmesini nasib etmiş, böyle seçmiş, ihtiyârı bu Allah'ın, ben de başka bir şey ihtiyâr etmedim, yâni Allah'ın hükmüne râzı oldum." gibi söylemiş de olabilir ama, bu öğünme gibi olur. Yâni, dervişâne bir öğünme olur. Yâni, "Allah'ın bana takdir ettiği şeyi ben kabul ettim. Onun üzerine kendim başka bir arzu ortaya koymadım. Madem ayağıma bukağı yapıştı, öyle, değiştirmedim." filan demiş olabilir.

(*Fekàle lî*) Ebû Yezid-i Bistâmî buna demiş ki:

(*Yâ fudùliyyü*) "Ey boş iş yapan adam, boşuna uğraşan, boşa kürek çeken adam! (*Kadi'hterte külle şey'*) Her şeyi seçmiş oldun! (*Haysü kânet leke irâdeh*) Senin bir şey isteğin olduğu zaman, bir şeyi seçmiş oldun sen zaten. Hiç iraden olmayacaktı, boş olacaktı. Yâni hiç bir şey ihtiyâr etmemek de bir ihtiyâr etmek olduğuna göre, tercih olduğuna göre, senin şahsen bir benliğin var, tercihin var. Demek ki gene senin ihtiyârın var. Halbuki müridin hiç ihtiyarı olmayacaktı, tam teslim olacaktı. Sen böyle bir şey ihtiyar etmekle, iraden olmasıyla, bir şeyi seçmiş oldun. Ey fuzûli boşa kürek çekmişsin." demiş. Onun biraz hatasını önüne koymuş oluyor.

Şimdi, bu söz üzerine, aynı konu üzerine bir başkasının sözünü hatırladım. Bu Şazelî Tarikatının büyükleri Allah'a tam teslim olmak ve Allah'ın hükmü ve iradesi karşısında kendisi bir özel irade ortaya koymamak fikrini çok işlerler ve bunun üzerinde çok çalışırlar, kendilerini zorlarlar. Onlardan birisine demişler ki:

"—Bir şey ihtiyâr et."

"—Etmem. Bir şey ihtiyâr etmem."

İhtiyâr etmek ne demek? Seçmek. Yâni şu daha hayırlıdır filan diye ihtiyâr etmek, seçmek.

"—Seç bir şey, ihtiyâr et!"

"—Seçmem."

"—Seç bir şey..."

"—Seçmem. Eğer çok zorlarsanız, ille bir şey ihtiyâr et, yâni bir tercih yap, seç diye zorlarsanız, hiç bir şey seçmemeyi, hiç bir şeyi tercih etmemeyi tercih ederim." demiş. "Hiç bir şey ihtiyâr etmemeyi ihtiyâr ederim." demiş. Yâni, tercihim odur demiş oluyor.

Bu nükteli bir sözdür ama, Bayezid-i Bistâmî buna bile râzı değil. Bayezid-i Bistâmî KS bundan daha ötede. Bundan daha ötede bir söz söylüyor. Yâni burada *eredtü* mânâ ama öyle bırakalım, ikisi de bulunsun.

"—Ben, Allah'ın iradesine karşı, tercihine karşı bir başka şahsî tercih, nefsimden bir tercih ortaya koymamayı ihtiyâr ettim." deyince;

"—Ey fuzûli, ey boşa kürek çeken boş adam, yalan yanlış işler yapan kişi! Sen hiç bir şey ihtiyâr etmediğini seçmekle, iraden olduğunu ortaya koydun, bu da bir tercihtir." demiş.

Demek ki Bayezid-i Bistâmî ötekisine de itiraz edecekti. Yâni tam teslim olacak. Yâni şunu tercih ediyorum, bunu tercih ediyorum gibi bir durum bile olmayacak. O inceliği bile işaret ediyor ve bu Ahmed ibn-i Hadraveyh'e yâ fuzûli diye hitab ediyor. Yâni, "Ey boş iş yapan, fuzûli iş yapan kişi!" diye hitap ediyor.

Allah şefaatlerine erdirsin... Burada bırakalım. 105. sayfanın 9. paragrafında kalmış oluyoruz.

Fatihâ-i şerife mea'l-besmele!..

20. 11. 1993 - İstanbul

20. AHMED İBN-İ HADRAVEYH HZ. (2)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîne hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultànih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn... Ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem cemaat-i Müslimîn!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Allah-u Teàlâ Hazretleri dünyanın ve ahiretin her türlü hayırlarına cümlenizi nâil eylesin... İbadetlerimizi, taatlerimizi kabul eyleyip muradlarımızı, dileklerimizi, niyazlarımızı ihsân eylesin...

Burada okumaya devam edeceğimiz kitap, Eyüp semtinde, Selâmi Mustafa Efendi Hazretleri'nin dergâh-ı şerifinde okunmasına başlanmış olan, *Tabakàtu's-Sûfiyye* isimli kitaptır. Ona devam edeceğiz burada da.

Bu *Tabakàtü's-Sùfiyye*, Ebû Abdurrahman es-Sülemî isimli büyük tasavvuf âliminin yazmış olduğu eserdir. Bu zât-ı muhterem, elimizde olmayan daha başka eserlerinde sahabe-i kiramın hayatını yazmış, ondan sonra gelen tabakanın hayatını yazmış; ondan sonra da onların arkasından gelen evliyâullah, büyük zâtların hayatını bu eserinde toplamıştır. Hicrî 412 senesinde, yâni aşağı yukarı milâdî 11. Asr'ın başlarında vefat etmiş bir büyük zâttır. Eseri tasavvuf sahasında kaynak eserlerdendir. O bakımdan mühim bir eserdir. Türkçe'ye de tercüme edilmemiştir. Tasavvufî bazı kaynak kitaplar Türkçe'ye tercüme edildiği halde, bu tercüme edilmemiş olduğundan, biz bunun okunmasını kararlaştırmıştık.

Ayrıca Ebû Abdurrahmân es-Sülemî, tıpkı hadis alimlerimizin

—*rahmetu'llàhi aleyhim ecmaîn*— rivâyet usûlüne uygun, sıhhatli bir şekilde, hangi bilgiyi hangi kaynaktan aldığını yazar. Kaynağını ve rivayetin senedinin silsilesini, yâni ravilerin isimlerini verir. Bu bakımdan da eser, ilmî bakımdan önemli bir eserdir.

Bunu Mısır'ın büyük alimlerinden, Ezher ulemâsından Nureddin ibn-i Şüreybe neşretmiş, eseri bir kat daha güzelleştirmiştir. Çünkü çok kıymetli çalışmalar yapmış, dipnotlarında onları mâlûmat olarak vermiştir.

O bakımdan bu eseri okumağa başlamıştık ve 105. sayfasına geldik. Elimizde bir baskısı var. 105. sayfa ve terâcim-i ahvâlin 13.'sü olan Ahmed ibn-i Hadraveyh'in hayatına gelmiştik.

Bugünkü dersimize başlamadan önce, başta Peygamber Efendimiz Muhammed-i Mustafâ SAS Hazretleri'nin rûh-u pâkine biz aciz naçiz ümmetlerinden bir hediyye-i Kur'aniyye olsun diye ve onun mübarek âlinin, mübarek vâlidelerimiz olan, ümmehât-ı mü'minîn olan ezvâc-ı tâhirât'ın ve Peygamber Efendimiz'in mübarek evlâdının, zürriyet-i tayyibesinin; ve mânevî makamının varisleri olan ümmetin eminleri ve Peygamber Efendimiz'in mânevî halifeleri durumunda bulunan sâdât ve meşayih-ı turuk-u aliyyemizin ruhlarına hediye olsun diye;

Bu beldelerde medfun bulunan enbiyâullah ve evliyâullah ve sàlihînin ruhlarına; ve şu İstanbul'u fethetmek niyetiyle gelmiş ve burada defnedilmiş olan Ebû Eyyüb el-Ensârî Hâlid ibn-i Zeyd Hazretleri başta olmak üzere, bütün sahabe-i kirâmın ruhlarına hediye olsun diye; beldemizi fethedip Peygamber SAS Efendimiz'in medhine mazhar olmuş olan, nâil olmuş olan Fatih Sultan Muhammed Han cennet mekânın ve onun ordusu mensubu mübarek şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhlarına hediye olsun ki, onlar burayı fethettiler de biz de burada yaşıyor ve şu faaliyetleri yapabiliyoruz, medyûn-u şükrânız;

Sonra, evvelce bu dersi yaptığımız dergâhın bânîsi Selâmî Mustafa Efendi Hazretleri'nin ve hulefâsının, o civarda medfun bulunan meşhur şeyh Murad Hazretleri'nin ve hulefâsının ve

Şeyh Murad Tekkesi'nde medfun bulunanların, Haydar Baba tekkesi bânîsinin ve halifelerinin, Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin ve sair mübarek büyüklerimizin ruhlarına hediye olsun diye; cümle hayır hasenât sahiplerinin ve hâssaten bu güzel camiyi bu güzel vech ile bina eyleyip, hizmete sunmuş olanların ruhları için;

Uzaktan yakından, bu dersleri dinlemek üzere teşrif etmiş olan siz değerli ve sevgili kardeşlerimizin, ahirete göçmüş bütün geçmişlerinin, müslüman ecdâd u ceddât, akraba u taallûkat, ahbâb u yârânının, evlâd u zürriyâtının ruhlarına hediye olsun diye; ve biz yaşamakta olan mü'minler de Rabbimizin rızası yolunda ömür sürelim, huzuruna sevdiği râzı olduğu kul olarak varalım diye, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyup, o saydığımız büyüklerimize ayrı ayrı hediye eyleyip, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

Ahmed ibn-i Hadraveyh, Belh şehrindendir. Yâni bizim Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Efendimiz'in doğup da, Anadolu'ya oradan geldiği şehir, Belh şehri. Mevlânâ Hazretleri, tabii bu zât-ı muhteremden çok sonra orada doğmuş ama, şehir aynı şehir.

Künyesi Ebû Hâmid'dir. İmâm-ı Gazâlî'nin künyesine benziyor künyesi de... Horasan'ın en büyük şeyhlerinden birisidir. Ebû Turâb-ı Nahşebî, Hàtem-i Esam gibi büyük zâtlarla beraber bulunmak şerefine ermiş, onların sohbetinden istifade etmiş, Ebû Yezid-i Bestâmî Hazretleri'ni de ziyaret edip görmüş, kendisiyle muarefesi ve görüşmeleri var.

Ve tasavvuftaki fütüvvet neş'esinin mümessillerinden, Nişapur şehrine gitmiş, Ebû Hafs-ı Neysâbûrî'yi de görmüş. Hicrî 240 senesinde, yâni Peygamber SAS Efendimiz Hazretleri'nin hicretinden 240 kamerî sene geçtiği zaman, o zaman vefat etmiş. Vefat senesi bu…

Şimdi, 105. sayfanın 9. paragrafından devam ediyoruz. Arapça'sını da okuyoruz bu eserin. Çünkü ilmî bir eserdir, banda alınıyor, kardeşlerimiz not tutuyorlar. Dinleyen kardeşlerimizin

bir kısmı Arapça'yı bilen ve ilâhiyâta devam eden kardeşler. Onun için Arapça'sını okuyoruz, Arapça'yla ilgili bilgileri de veriyoruz.

a. Dervişlere Hizmetin Karşılığı

9. paragraf:

٩ -قال ، وقال أحمد : من خدم الفقراء أكرم بثلاثة أشياء :

التواضع ، وحسن الأدب ، وسخاوة النفس.

TS. 105/9 (*Kàle, ve kàle ahmedü*) Yâni birinci *kàle* dediği, sened daha önce geçmiş olduğundan, o senedin sonundaki şahıstır. Sened şöyle: Ebû Abdirrahmân es-Sülemî, Mansure'bne Ahbdullah'tan işitmiş. O da Muhammed ibn-i Hâmid et-Tirmîzî'den işitmiş. O da Ahmed ibn-i Hadraveyh'ten nakletmiş. Aynı sened ile. (*Ve kàle ahmedü*) Yâni, Ahmed ibn-i Hadraveyh şöyle buyurdu: (*Men hademe'l-fukarâe ükrime bi'selâseti eşyâ': Et-tevâdu', ve hüsni'l-edeb, ve sehàveti'n-nefs.*)

Bu sözünde buyuruyor ki, Ahmed ibn-i Hadraveyh Hazretleri:

(*Men hademe'l-fukarâe*) "Kim fukarâya hizmet ederse..." *Fukarâ*, bizim bu günkü Türkçemizde malı, mülkü, parası olmayan, yoksul kimse mânâsına geliyor. Ama, burada o mânâya değil; derviş demek. Yâni, tasavvuf yoluna girmiş olan kimseler demek.

Tabii ayet-i kerimede geçiyor Kur'an-ı Kerim'de var. *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

يَاأَيُّهَا النَّاسُ أَنتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ، وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ (فاطر:١٥)

(*Yâ eyyühe'n-nâsü entümü'l-fukarâu ila'llàh*) "Ey insanlar! Sizler, hepiniz Allah'a muhtaçsınız, Allah'a ihtiyacınız var. Her bakımdan, her yönden, her hususta, her yerde, her şeyde sonsuz muhtaçlarsınız. (*Va'llàhu hüve'l-ganiyyü'l-hamîd.*) Allah-u Teàlâ

Hazretleri ganî olandır, müstağnî olandır, hiç bir şeye ihtiyacı olmayandır, hamde layık olandır." (Fâtır, 35/15)

Allah size muhtaç değil. Allah-u Teàlâ Hazretleri sizin ibadetinize, taatinize muhtaç değil. Sizin yaptığınız hayrât ü hasenâta muhtaç değil. Sizin yaptığınız cihada muhtaç değil... Dilerse, dinini başka kimselerle de te'yid ve takviye eder. Dilerse, hükmünü istediği başka bir usulle icrâ eder.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (يس: ٨٢)

(*İnnemâ emruhû izâ erâde şey'en en yekûle lehû kün fe yekûn.*) "Onun bir şeyi murad ettiği zaman, emr-i subhânîsi *kün* demektir." *Kün* Arapça "Ol!" mânâsına geliyor. "Ol der, (*feyekûn*) o şey de olur." (Yâsin, 36/82) Çünkü alemlerin Rabbidir, kâinâtın mutasarrıfıdır, her şey onundur, hüküm onundur, mülk onundur. O halde Allah'ın —*CC ve amme nevâlühû ve lâ ilâhe gayruh*— bizim ibadet ve taatimize ihtiyacı yok.

Tefsir-i Kurtubî'de İmâm Kurtubî Hazretleri rivâyet etmiş:

"Eğer yeryüzünün bütün insanları, insanlar ve cinler ve bütün varlıklar Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne âsi olsalar, hiç söz dinlemeseler; hep kâfir, hep müşrik, hep âsi, hep mücrim, hep günahkâr, hep söz dinlemez insanlar olsalar; Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin azametinden bir zerre noksanlaşmaz. İzzetinden, celâlinden bir zerre eksilmez.

Buna mukabil, bütün kâinâtın varlıkları, hepsi gayet mutî olsalar, hepsi Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne gece gündüz durmadan ibadet etseler, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin azametine bir zerre ilave olmaz. Alemlerden müstağnîdir, mahlûkàtına ihtiyacı yoktur, hiç bir şeye ihtiyacı yoktur.

يَاأَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ، وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ (فاطر: ١٥)

(*Yâ eyyühe'n-nâsü*) "Ey insanlar! (*Entümü'l-fukarâu ila'llàh*)

Muhtaç olanlar sizsiniz; Allah değil... (*Va'llàhu hüve'l-ganiyyü'l-hamîd.*) Allah-u Teàlâ Hazretleri ganî olandır, müstağnî olandır, hiç bir şeye ihtiyacı olmayandır, hamde sezâ, hamde lâyık olandır." (Fâtır, 35/15)

O halde biz, esas itibariyle insanlar olduğumuz için hepimiz fukarayız, hepimiz fakiriz. Çünkü hepimiz muhtacız. Arapça *fukara*, muhtaçlar demek. *Fakir*, muhtaç demek. Hepimiz Allah'a muhtacız. Hepimiz Allah'ın yaratmasına muhtacız. Hepimiz Allah'ın nimet vermesine muhtacız. Hepimiz Allah'ın bizim ihtiyaçlarımızı karşılamasına muhtacız. Hiç birimiz bunun dışında değiliz.

Fakat, Horasan'da, bu zât-ı muhteremin yaşadığı Nişapur şehrinde, Belh şehrinde, diğer şehirlerde o zaman yayılmış olan İslâmî yaşayış, anlayış, zihniyet içinde bir de bir zümre var ki, onlar Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne giden takvâ yolunu seçmişler, müttakîyâne yaşıyorlar. Ömürlerini Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin rızasını kazanmakta gayret etmekle geçirmeye azmetmişler. Dünya metaına iltifatları yok, dünya işleriyle ilişkileri yok, ma'rifetullahın peşindeler. Allah'ı bilmek, Allah'ı tanımak, Allah tarafından sevilmek gayeleri... Herhalde biraz dünyaya metelik vermedikleri için olsa gerek, ellerine geçeni de sağ sola cömertlikle verdiklerinden de olabilir, bunlara *fukara* denmiş.

Zaten, bizim derviş dediğimiz kelime de, Farsça'da aynı mânâya geliyor. Kapı kapı dolaşıp da bir şeyler isteyen insan demek derviş. Yâni, dilenen demek aslında. Tarikat erbâbına biz Türkçe'de derviş diyoruz. Araplar, derviş kelimesini de Farsça'dan alıp kullanırlar, hatta *derâvîş* diye cem'ini yaparlar. *Derâviş*, dervişler mânâsına, onu da kullanırlar. Fakat asıl *fukara* kelimesini kullanırlar. Meselâ, şeyh efendi eser yazar, eserin sonuna imzasını atarken veya mektup yazar, mektubun sonunda imzasını atarken der ki:

أنا الفقير إلى اَللّٰه

(*Ene el-fakîr ila'llàh*) "Ben Allah'a muhtaç filancayım." Veya,

أنا خادم الفقراء

(*Ene hâdimü'l-fukarâ'*) "Ben fakirlerin hizmetçisiyim." Yâni, dervişlerin başında onların ihtiyaçlarına koşturan insanım, onlara hizmet eden şahsım demek mânâsına.

Demek ki, burada bu Ahmed ibn-i Hadraveyh Hazretleri'nin (*Men hademe'l-fukarâ'*) dediği, yâni "Kim tasavvuf erbâbı dervişlere hizmet ederse, (*ükrime bi'selâseti eşyâ'*) kendisine Allah tarafından üç şey ikram olunur, üç ikrama mazhar olur."

Tabii burada, *hizmet* kelimesini de açıklamamız lâzım. Gümüşhâneli Ahmed Ziyâeddin Efendimiz Hazretleri, *Câmiu'l-Usûl* isimli tasavvufî eserinde, büyük eserinde, mühim eserinde buyuruyor ki:

"—Bütün tarikatları inceledim. Hepsinin kendine göre özelliği var, husûsî prensipleri var, husûsî kararları var... Ama, hepsinde hizmet etmeyi müşterek bir prensip olarak gördüm. Yâni bütün tarikatların esasının, bünyesinin birisi, bir direği hizmettir. Yâni tasavvufun, tasavvuf yolunun, tarikat yolunun umdelerinden, en önemlilerinden ve her tarikatta mutlaka bulanan bir umdedir hizmet..."

İnsan hizmet edecek. Derviş, tasavvuf erbabı hizmet edecek. Kime hizmet edecek? Herkese, her şeye... Başta Rabbine hizmet edecek, ibadetini güzel yapacak. Ama başka insanlara hizmet edecek. Hatta kanadı kırık kuşlara, hatta hasta hayvanlara, uyuz, hasta, yaralı hayvanlara... Onlara dahi hizmet etmeyi prensipleri içine almışlardır.

Demek ki, bütün tasavvuf yollarında hizmet, Allah'ın rızasını kazanmak için esaslardan birisidir, önemli bir esastır. Hepsinde vardır. Nakşî Tarikatı'nda da vardır, Kàdirî Tarikatı'nda da vardır, Rufâî Tarikatı'nda da vardır, Halvetiyye'de de vardır,

Celvetiyye'de de vardır... Hizmet edecek.

Bir kimse fukaraya hizmet ettiği zaman; yâni dervişlere, tasavvuf erbabına hizmet ettiği zaman, böylece tecrübesi artmış oluyor. Bu tarzda yetişmişler, sohbet yoluyla yetişmişler. Yanlarında bulunarak, onların ahlâkını görerek, onlarla aynı sohbetlerde bulunarak, sözlerini dinleyerek yetişmişler.

Bu pratik yetişme yoludur. Yâni, Peygamber Efendimiz'in sahabesini yetiştirme yoludur. Günlük hayatın içinde, her türlü hareketleri görerek yetişmektir.

Meselâ, İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri Belh'de, yine bu zâtın şehrinde idi biliyorsunuz, Belhliydi İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri. Gündüzleri çalışırmış, nafakasını temin edermiş, kazanç sağlarmış. Hizmet ederek, hamallık yaparak, daha başka bir çalışma yaparak para kazanırmış. Akşama, kazandığı paralarla yiyecek, içecek alırmış, arkadaşlarıyla kaldığı tekkeye veya hangâha gelirmiş, yiyecekleri onlara ikram edermiş. Gündüz çalışıyor, gece fukaraya hizmet ediyor. Yâni dervişlere faydası oluyor, onlara ikramda bulunuyor.

"Kim dervişlere hizmet ederse, üç vasıf kendisine ikrâm olunur." İkram eden kim?.. Allah-u Teàlâ Hazretleri, Allah ikram eder. Birincisi, (*et-tevâdu'*) tevâzudur. Yâni dervişlere hizmet eden kimsede kibir kalmaz, gurur kalmaz, kendini beğenmişlik kalmaz, tevâzu sahibi olur. Tabii hizmet etmek, insanda bir tevâzu duygusu meydana getirir.

Peygamber SAS Hazretleri de bazen kalkar, sahabe-i kiramına kendisi bizzat hizmet ederdi. Tabii onlar mest olurlardı o hizmetten... Yaptırmak istemeseler bile, Efendimiz SAS bazen kendisi, kendi eliyle tek tek hepsine ikramda bulunurdu.

Hatta bir keresinde, yabancı bir şahıs Peygamber Efendimiz'in meclis-i saadetine gelmiş, sormuş, "İşte şuradadır Rasûlüllah!" demişler, girmiş meclise... Bakmış ki başköşe yok, büyük bir minder yok, şöyle belirli bir yer yok... Herkes oturmuş, bir şahıs da şöyle dolaşıyor, bir şeyler veriyor oturanlara… Bakınmış

etrafına, teşhis edememiş. Yâni burada Peygamber var dediler, o da girdi kalabalığın arasına ama, o meclise ama, sormuş:

من سيِّد القوم ؟

(*Men seyyidü'l-kavm?*) "Kimdir bu kavmin efendisi? Nerede hani baş köşede değil, tahta oturmamış, bir alâmeti yok, giyiminde, kuşamında, oturuşunda, kalkışında bir fark yok bir şey yok?.."

Tabii, Efendimiz şöyle başını kaldırmış hizmet ederken, bir şeyler verirken:[47]

سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ (ه. عن أبي قتادة ؛ خط. عن ابن عباس)

(*Seyyidü'l-kavmi hàdimühüm*) demiş. Yâni, "Bu kavmin, senin aradığın başkanı, efendisi, şu anda işte onlara hizmet eden kimsedir." Yâni, benim demek istemiş. (*Seyyidü'l-kavmi hâdimühüm*) "Bu kavmin, bu girdiğin topluluğun efendisi, başkanı, peygamberi benim. Yâni, şu hizmet edenim!" mânâsına.

Tabii bu söz, aynı zamanda oradan gelerek, (*Seyyidü'l-kavmi hâdimühüm*) "Kim bir kavme hizmet ederse, yükselir." mânâsına da kullanılıyor. O da doğrudur. Elbette tabii hizmet eden hizmet bulur. İzzet eden izzet bulur. Büyüklerine hürmet eden bir kimse, zamanı gelince kendisi de o hürmete mazhar olur, gençler tarafından sevilir, sayılır. Bu da doğru tabii... O mânâ da yanlış değil.

---

[47] Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.324, no:3473; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.X, s.187; Abdullah ibn-i Abbas, Cerir ibn-i Abdullah RA'dan.

İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXXIII, s.313; Sülemî, *Âdâbü's-Sahàbe*, c.I, s.90, no:117; Ukbetü'bnü Âmir RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VI, s.710, no:17517; *Keşfü'l-Hafâ*, c.ı, s.462; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XIII, s.324, no:13222.

Demek ki, Peygamber SAS Efendimiz'in o ahlâk-ı peygamberiyyesinde, ahlâk-ı nebeviyyesinde gördüğümüz, o kendisinden rütbece aşağı bile olsa, etrafındaki insanlara ikramda ve hizmette bulunmak, tasavvuf yolunda da aynen devam ettirilmiş: Bir kimse bir tekkeye, bir tasavvuf topluluğuna gider, onların hizmetinde bulunursa; meselâ bulaşıklarını yıkar, meselâ yemeğini pişirir, meselâ tekkenin diğer işlerini yapar. Mevlevî Tarikatı'nda üç yıl sürermiş çile. Üç yıl, yâni kırk gün değil üç yıl sürermiş. Mutfakta hizmet var, başka yerlerde hizmet var... Ondan sonra derviş, dede sıfatına sahip olurmuş.

Birisi tevâzù... Hizmet eden şahıs tevâzùya sahip olur, mütevâzı bir kimse olur, tevâzù huyu içine yerleşir, Allah ona o sıfatı verir.

Tabii, tevâzù Allah'ın CC sevdiği bir sıfattır. Allah mütevâzı kullarını sever.

Peygamber SAS Efendimiz buyurmuşlar ki:[48]

مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَفَعَهُ اللَّهُ ، وَمَنْ تَكَبَّرَ وَضَعَهُ اللَّهُ (القضاعي عن عمر)

(*Men tevâdaa li'llâhi refaahu'llàhu*) "Kim Allah için tevazu ederse, Allah onu yükseltir. Mütevâzı kulunu yükseltir. (*Ve men tekebbera*) Buna mukabil kibirlenen, büyüklenen kulu da, (*vadaahu'llàh*) Allah aşağı indirir, alaşağı eder."

Yâni o kibirleniyor, kendisi büyükleniyor, azametleniyor, böyle tavır takınıyor, burnu havada geziyor ama, Allah ona bir şey yapar, tökezlettirir, onun o burnunu kırdırtır. Onun o kibrini boşa çıkarttırır. Mütevazı olanı yükseltir, mütekebbir olanı alçaltır Allah-u Teàlâ Hazretleri...

---

[48] Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.139, no:4894; Hz. Aişe RA'dan.

Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.219, no:335; Hz. Ömer RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.585, no:18294; *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.216, no: 5735; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.1442, no:2445; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XX, s.179, no: 21844.

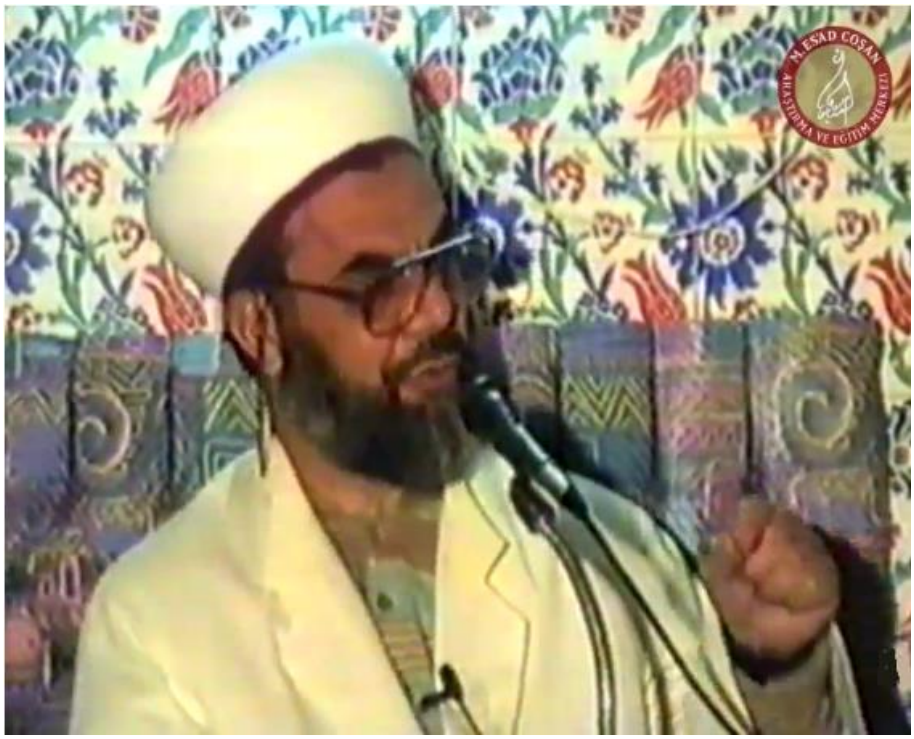

Onun için, Peygamber SAS Efendimiz Hazretleri tevazuyu tavsiye etmiştir. Yâni alçak gönüllü olmayı tavsiye etmiştir. Bu da mânevî bakımdan ikrâm olarak Allah tarafından, hizmet edildiği zaman insana ihsân olunuyor. Hizmet ehli oldu mu bir insan, sonunda tevâzù sıfatına eriyor, erişiyor.

İkincisi: (*Ve hüsni'l-edeb*) "Kendisine güzel bir edep nasib olur." Tabii o fukara dediği, derviş dediği insanların içinde kalp gözü açılmış, ilm-i ledünne vâkıf kimseler var... Onların oturuşundan, kalkışından, ilminden, irfânından, hepsinden ders alacak. Sofraya nasıl oturulur, büyükler nasıl karşılanır, sofradan nasıl kalkılır, nasıl dua edilir... Namaz nasıl kılınır, abdest nasıl alınır, havlu nasıl tutulur... vs. Tabii bunları da öğrenir. Edeb konusunda güzel bir mâlûmat sahibi, kendisi müeddeb ve güzel edebi bilen, görgü sahibi bir insan haline gelir.

Üçüncüsü: (*Ve sehàveti'n-nefs*) "Nefis cömertliğine de erer." *Sehàvet* cömertlik demek. Elindeki kendi malı mülkü olan şeyi vermeye *sehàvet* diyoruz, veya *sehà'* diyoruz. Böyle olan kimseye *sahî* kimse diyoruz, yâni cömert mânâsına... Tabii, burada *sehàvet* derken *sehàvetü'l-mal* demiyor, malda cömertlik demiyor; (*sehàveti'n-nefs*) diyor, nefiste cömertlik... O ikram olunur kendisine. Demek ki, bu cömertlik bir başka cömertlikmiş.

Geçen de bir vesîleyle, kitaplarda okuduğumuzu nakletmiştik. Cömertlik üç mertebede anlatılıyor bazı kitaplarda:

Birisi: (*Sehàvetü'l-mâl*) Yâni elindeki malından, mülkünden, parasından ikram eder sağa sola, bu kimseye cömert denir. Elması varsa, yarım elmayı kendisi alır, yarısını ötekisine verir. Yanında güzel koku varsa, ona ikram eder, buna ikram eder. Yâni varlığından, malından birisine bir şey veriyor. Buna *mal cömertliği* derler. Malı var, zenginliği var, parası var, biraz bir şeyi var; o olan şeyini veriyor. Buna (*sehàvetü'l-mâl*) derler.

İkincisi, *ten cömertliği*'dir. Ten cömertliği ne demek?.. İnsanın bedenen cömert olması, yâni onun bunun hizmetine koşması. Bir ihtiyar adam gördü veya bir kadın gördü, elinde yük var, "Müsaade buyurun, ben taşıyayım!" diyor, alıyor, taşıyıveriyor. Yâni, bedenen bir hizmet yapıyor. Veyahut âmâ bir kimseyi gördü, koluna giriyor, gideceği yere götürüyor, geleceği yere getiriyor.

Meselâ, böyle tanıdığımız kimseler var Arabistan'da... Bir alimin yanından hiç ayrılmıyor, onun gözü görmediği için... Koluna giriyor, işlerini görüyor, eline su döküveriyor, havlusunu tutuveriyor, oturtuyor, kaldırtıyor... E bu da bir bedenen yapılan hizmet. Bunun adı da ten cömertliği. *Ten*, Farsça'da vücud demek, yâni beden demek. Bedenli, yapılı insana da *tenûmend* derler Farsça'da. Yâni yapılı, bedeni güçlü kuvvetli, iri yarı mânâsına..

Üçüncü cömertlik de, can cömertliğidir. Mal cömertliği, ten cömertliği, can cömertliği... Can cömertliği de, icabında hak yola canını vermektir. O da şehidlerin hali olmuş oluyor tabii. Hani Allah'ın rızasını kazanmak için, çıkartıp zekâtını vermek,

sadakasını vermek, hayrını, hasenâtını yapmak güzel bir şey, hoş, Allah kabul etsin... Meselâ, şu camiyi yaptırandan, bu yeri verenden Allah râzı olsun... Hizmeti geçenlerden, küçük küçük bağışlarda bulunanlardan Allah râzı olsun... Bunlar işte böyle birikiyor, bir hayır meydana geliyor, güzel.

İnsan genç olursa, gayretli olursa, atik olursa, yaşlılara, büyüklere, alimlere, kâmillere, fâzıllara, anasına, babasına, konu komşusuna yardım eder. Bu da ten cömertliği, bu da güzel... Ama bazen de öyle oluyor ki canını veriyor. Bu daha güzel tabii, en güzeli… En büyük fedâkârlığı o yapmış oluyor. Çünkü candan daha kıymetli varlığı yok insanın. En kıymetli varlığı canıdır.

Biz de onun için, karşımızda birisini çok seviyorsak, canım diye hitap ediyoruz yâni. Peygamber Efendimiz'e "Anam babam sana fedâ olsun yâ Rasûlüllah!" demişler sahabe-i kiram, "Canım sana fedâ olsun!" demişler.

Burada (*sehàvetü'n-nefs*) "nefis cömertliği" dediği, yâni atik insan olur, bedenî hizmetleri yapacak bir insan haline gelir.

Demek ki fakirlerin arasına girip, tekkeye girip dervişlere hizmet etti mi bir insan, tevâzu sahibi olur, edep öğrenir. Tarikatın âdâbını, ince esrârını, erkânını öğrenir. Bir de hizmet ehli, pervâne gibi bir kimse olur, ateş gibi bir insan olur, herkesin duasını alır. Yâni aksakallıların duasını alır:

"—Berhüdâr ol evlâdım! Allah râzı olsun evlâdım... Mâşâllah!.. Allah seni iki cihanda aziz etsin evlâdım... Su gibi aziz ol evladım!" gibi duaları alır böyle, muradına erer.

b. Dua ve Şaşkınlık

10. paragraf:

١٠ - قال ، وقال أحمد : الطريق واضحٌ ، والحق لائح ، والداعى
قد اسمع ، فما التحيُّر بعد هذا إلا من العمى.

TS. 105/10 (*Kàle ve kàle ahmedü*) Yine aynı raviler rivâyet ettiler ki, Ahmed ibn-i Hadraveyh'in bir başka sözü de şöyle. Şöyle söylemiş: (*Et-tarîku vâdıhun, ve'l-hakku lâihun, ve'd-dâî kad esmea, feme't-tahayyürü ba'de hâzâ illâ mine'l-amâ.*)

Niye biz bu kitabı alıp okuyorduk?.. Bu şahıslar, bu evliyâullah, bu alimler çok konuşan insanlar değil... Az konuşurlar ama, her sözü bir atasözü gibidir, çok kıymetlidir. Hayatının zübdesidir, özüdür; hayat tecrübesinin hülâsasıdır. Bu büyükler madem böyle evliyâ olarak tanınmışlar, madem bu tasavvuf yolunun büyükleriymiş; bunların sözlerinden, nasihatlerinden istifade edelim diye okuyoruz bu kitabı. Bakalım ne buyurmuş bu sefer:

(*Et-tarîku vâdıhun*) "Yol aşikârdır, yol belli... (*Ve'l-hakku lâihun*) Hak da görünür. (*Ve'd-dâî kad esmaa*) Dua eden kimse de işittirir. Madem dua etti, işittirdi demektir. Söylediğine göre, kime söylediyse, o onu işitti demektir. (*Feme't-tahayyürü ba'de hâzâ*) E bundan sonra hâlâ hayrette kalmak, hâlâ hayranlıkta, şaşkınlıkta, hayrette kalmak, (*illâ mine'l-amâ*) körlüktendir, başka bir şeyden değil."

Yâni demek istiyor ki: "Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne dua eden bir kul; elbet Allah onun duasını duydu, yol belli, hak belli... Bundan sonra hâlâ şaşırıp ne yapacağında mütehayyir kalmak, yalpalamak körlüktendir. Yol belli olunca insan şaşırır mı? Hak aşikâr olunca, insan şaşırır mı?

Dua ettiği zaman da Allah duaya icabet etmeyecek mi? Buyurmadı mı Kur'an-ı Kerim'inde, *Bi'smillahi'r-rahmâni'r-rahîm*:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ (المؤمن:٦٠)

(*Ve kàle rabbükümü'd'ûnî estecib leküm*) "Bana dua edin, ben sizin duanıza icabet ederim, edeceğim. Dua edeni muradına erdiririm." (Mü'min, 40/60) diye vaad etmedi mi? Vaad etti.

O halde bundan sonra hâlâ yalpalamak, şaşırmak, mütehayyir kalmak, şaşkın kalmak mânevî bakımdan gönül gözünün açık olmamasındandır, körlüktendir.

Demek ki, sâkin olmalı insan... Demek ki, biraz sabırlı olmalı, beklemeli... Demek ki, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin duaları kabul ettiğini bilip, duaları kabul edici olduğunu bilip, dua etmeli!.. Kendisini her şeyden Allah-u Teàlâ Hazretleri kurtarır. Duasına icabet eder. Tevekkül edenin Allah-u Teàlâ Hazretleri yârı, yâveri olur; onu bırakmaz. Bu imkânları elindeyken insanın, kulun önündeyken hâlâ mütehayyirse, hâlâ şaşkınsa, demek ki kör... Kör olmasa böyle olmayacaktı.

c. En Hayırlı Kaçma Yeri

١١ - قال ، وقرئ بَيْنَ يَدَيْ أحمد بن خضرويه ، قول الله عز وجل: ففرُّوا إلى الله ! فقال: أعلمهم بهذا أنه خير مفر.

TS. 105/11 (*Kàle, ve kurie beyne yedey ahmede'bni hadraveyh, kavlu'llàhi azze ve celle: Fefirrû ila'llàh!. Fekàle a'lemehüm bi-hâzâ ennehû hayru meferrin.*)

Burada elinde kitap olanlar şeddeyi silsinler. (*Ve kurie beyne yedeyye*) demiş, orada *yedeyye'*nin şeddesiz olması lâzım. Şeddesini silsinler. (*Beyne yedey*) muzafun ileyh olarak öyle olması lâzım. (*Beyne yedey ahmede'bni hadraveyh*) diye okunması lâzım. Böyle buna benzer matbaa yanlışlıkları daima oluyor.

Ahmed ibn-i Hadraveyh'in huzurunda, (*fefirrû ila'llàh*) ayet-i kerimesi okunmuş. Zâriyât Sûresi'nin 50. ayet-i kerimesidir. Binâen aleyh, şu şu şu anlatılan sebeplerden dolayı:

فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ (الذاريات:٥٠)

(*Fefirrû ila'llàh*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne kaçın, onun tarafına, onun yönüne, onun yanına kaçın!" (Zâriyat, 51/50)

buyruluyor Kur'an-ı Kerim'de.

(*Fekàle*) Bunun üzerine Ahmed ibn-i Hadraveyh dedi ki: (*A'lemehüm bi-hâzâ*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri bu ayet-i kerimeyle bildirdi ki, (*ennehû hayru meferrin*) Allah-u Teàlâ Hazretleri kaçılacak yerlerin en hayırlısıdır."

İnsan bir şeyden korktu mu kaçar. Nereye kaçar? Evi varsa, evine kaçar. Eğer düşman kalabalıksa, kalenin içine kaçar. Böyle sağlam bir yere kaçar. Kaçılacak yerlerin en hayırlısı, Allah-u Teàlâ Hazretleri'dir. Allah'a kaçın, Allah'a sığının! Çünkü, (*fefirrû ila'llàh*) "Allah'a firar ediniz!" buyuruyor ayet-i kerimede… O halde bütün korktuklarından kaçacak delik arayan insanlar nereye sığınmalı, nereye kaçmalı? Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne...

"—Aman yâ Rabbi!" demeli, "Sana sığındım yâ Rabbi, sana iltica ediyorum yâ Rabbi, sen koru yâ Rabbi, sen beni hıfz u himâye eyle, vikàye eyle yâ Rabbi!" demeli! Çünkü, bu ayet-i kerimeyle, kendisinin en hayırlı kaçma yeri olduğunu bildiriyor demiş Ahmed ibn-i Hadraveyh.

Tabii, duayı Allah kabul ediyor. Kendisine iltica edeni koruyor. Kendisine sığınanı, tehlikelerden emin kılıyor Allah-u Teàlâ Hazretleri...

Yalnız bunun bir evveliyâtı var. Evveliyâtı şöyle: Bir insan genişlik zamanında, ferahlık zamanında, zenginlik zamanında, sıhhat zamanında, rahatlık zamanında Allah'ı hatırlıyor mu? O zaman da Allah'a sığınıyor muydu? O zaman da camiye geliyor muydu? O zaman da aman yâ Rabbi diyor muydu? Tamam, diyordu. Öyleyse, başı dara geldiği zaman Allah dedi mi, Allah onun imdadına yetişir.

Amma genişlik zamanında, zenginlik zamanında, sıhhat zamanında, rahatlık zamanında Allah'ı anmazken, Allah'ı hatırına getirmezken, "Aman yâ Rabbi!" demezken, Allah'a sığınmazken; başına bir felaket geldiğinde, "Aman yâ Rabbi!" derse, Allah o zaman duasına icabet etmez. Hadis-i şerifte de böyle bildiriliyor. Neden? Zaten o Allah'ı unuttuğu için, o belâyı

Allah ona verdi de ondan... O ceza olarak geldi, o kalkmaz. Ama iyi zamanında da Allah'ı unutmamışsa; o zaman, kötü ve dar duruma düştüğü zaman Allah ona yardım eder.

O halde mü'minler olarak sizler ve bizler, genişlik zamanımızda, bolluk zamanımızda, rahat zamanımızda, neşeli zamanımızda, hiç bir sıkıntı ve üzüntü olmadığı zamanda, Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne olan kulluğumuzu, daha güzel yapmağa gayret etmeliyiz.

"—Yâ Rabbi hiç liyakatim yok... Sen bana bu nimetleri ihsân ettin, ben nesine layığım bunların?.. Çok şükür yâ Rabbi, el-hamdü lillah yâ Rabbi!" diyerek, böyle nimetlerine şükrederek; Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin kendisine verdiği rahatlığa, ferahlığa hamd ü senâlar ederek Allah'a yönelirse; o zaman Allah-u Teàlâ Hazretleri nimeti arttırır, dara düştüğü zaman da yardım eder.

Ama böyle olmadığı zaman, yardım gelmiyor. Yardım gelmeyen insan bunu bilsin, bu kaideyi bilsin. Çünkü Peygamber SAS Hazretleri böyle bildiriyor.

d. Ma'rifetullah'ın Hakîkati

١٢ -قال ، وقال أحمد : حقيقة المعرفة: المحبة له بالقلب ، والذ كر له باللسان ، وقطع الهمة عن كل شئٍ سواه.

TS. 105/12 (*Kàle ve kàle ahmedü*) Aynı raviler, Ahmed ibn-i Hadraveyh'in şöyle dediğini de rivâyet ettiler: (*Hakîkatü'l-ma'rifeti el-mahabbetü lehû bi'l-kalbi, ve'z-zikrü lehû bi'l-lisâni, ve kat'ul-himmeti an külli şey'in sivâhu.*)

(*Hakîkatü'l-ma'rifeh*) "Ma'rifetin hakikati" diyor. Burada ma'rifeti elif-lamlı olarak kullandığı için, bu özel, mâlûm bir ma'rifet demek. Nedir bu ma'rifet? Ma'rifetullah... Ma'rifet, aslında kelime olarak arafe kökünden geliyor, bilmek demek. Ma'rifet bilgi demek, masdar-ı mîmi, bilmek demek o da. Yâni her şeyin bir ma'rifeti vardır, yâni marangozun da bir ma'rifeti vardır,

bir kuyumcunun da, bir demircinin de bir ma'rifeti vardır yâni bir bilgisi vardır, bir hüneri vardır, bir şey yapıyor. *Ma'rifet*, bilgi demek. *Maarif* diye geliyor çoğulu, *maarif*, ma'rifetler. Eskiden Milli Eğitim Bakanlığı'nın adı da Maarif Vekâleti idi. Yâni çeşitli bilgilerin, görgülerin öğretildiği müesseseleri idare eden vekâlet demekti.

Ama burada *el-ma'rifeh* denmiş. Arapça'da *el* kelimesi, mâlum kelimeye gelir. İngilizce'deki *the*, Fransızca'daki la lö, Almanca'daki der, die, das gibi harf-i ta'riftir bu. Yâni belli bir şey, belli bir ma'rifet. Yâni hangisi?.. Ma'rifetullah, Allah'ı bilmek...

Mâlûm, çeşitli şeyler biliyoruz biz dünyada, öğreniyoruz, tahsil görüyoruz. Hepimiz bir meslekte temayüz ediyoruz, çeşitli diplomalar alıyoruz, ihtisaslar yapıyoruz... Tamam, bunların her birisi birer ma'rifettir ama, birer bilgidir ama bizim asıl bilmemiz gereken Yaradanımızı bilmektir. Zaten onun için yaratılmışız.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُونِ (الذاريات:٥٦)

(*Ve mâ halaktü'l-cinne ve'l-inse illâ li-ya'budûn*) (Zâriyât, 51/56) ayet-i kerimesindeki (*li-ya'budûn*)'u bazı arifler, uzun uzun izahtan sonra, (*li-ya'rifûn*) diye tefsir etmişlerdir. Yâni bilineyim diye, kullarım beni bilsin, tanısınlar diye, ben insanları ve cinleri ondan yarattım. Gâfil olmasınlar, câhil kalmasınlar, benden uzak durmasınlar, Yaradanlarını bilsinler, nimetleri vereni bulsunlar diye, imtihan olarak gönderdim. Bakalım bulacaklar mı diye yarattım diye...

Hayatın en mühim işi, ma'rifetullah, Allah'ı bilmek. Fakat insanlar hep kıyıda kenarda dolaşıyor da, işin özüne yaklaşmıyor. Çeşitli bilgileri öğreniyor da, asıl bilmesi gereken bilgiden uzak duruyor. Çeşitli bilgileri öğreniyor, on parmağında on tane hüner var, hatta yirmi tane hüner var. Üç tane lisan biliyor, beş tane lisan biliyor...

Benim bir hocam vardı kendisi Avrupalı Alman'dı. Almanca

bilirdi, Arapça bilirdi, Farsça bilirdi, Türkçe bilirdi... Fransızca bilirdi, İspanyolca bilirdi, İngilizce bilirdi, Yunanca bilirdi, Latince bilirdi, Rusça bilirdi. On tane parmağım doldu. Daha bir şeyler de biliyordu İtalyanca filan... E ne oldu?..

Bu kadar bilgiyi öğrendi ama hani Allah bilgisi?.. Hani ma'rifetullah? Hani Rabbini bilmek?.. Hani bu kainâta niçin geldiğini, bu dünyaya neden geldiğinin esrârını çözmek?.. Onu öğrenmedi, kalktı gitti. Avrupa'da merasimle gömdüler. Olsun, on tane, yirmi tane lisan bildi ama, Allah'ı bilmedikten sonra kıymeti yok...

Bilgilerin en üstünü ma'rifetullahtır. Şimdi, (*Hakîkatü'l-ma'rifeh*)Tabii bu fukara zümresi yâni derviş zümresi ma'rifetullahın peşinde olan zümre. Tasavvufun iki gayesi var: Birincisi ma'rifetullah, yâni Allah'ı bilme yolu, mesleği bu. Birisi bu. İkincisi tezkiye-i nefs. Nefsini terbiye etmek. Yâni Allah sevsin diye kendisine çeki düzen vermek, nefsini ıslah etmek, kötü huylarını atıp iyi huyları almak. İki esaslı gaye var: Birincisi Allah'ı bilmek.

Şimdi, bunlar bununla uğraşıyorlar ama, bu bilgi de kolay ele geçmiyor. Allah herkese vermiyor, kolayca vermiyor. Bunun hakikati yâni ma'rifetullahın tam kendisi, hakikati diye bir şey söylüyor şimdi bu Ahmed ibn-i Hadraveyh Hazretleri. Bu büyük bir şeyh, büyük bir âlim, tarihe geçmiş bir şahıs. Bir şey söylüyor: "Muhabbetin hakikati" diyor, üç şey sayıyor. Ma'rifetin, Allah'ı bilmenin, ma'rifetulahın hakikati üç şeyde tezahür eder, üç şeyde belli olur.

Bir: (*El-mahabbetü lehû bi'l-kalbi*) "Kalbiyle onu sevmek. O dediği Allah. Ma'rifetullah'ın hakikati üçtür:

1. Kalbiyle Allah'ı sevmek sevmek. Bu bir. Sen àrif misin? Ma'rifetullaha sahip bir kimse misin, onun hakikatini anlamış mısın? Bu olacak. Kalbinde Allah sevgisi olacak.

Tabii her zaman söylüyoruz, bu erbâb-ı tasavvufun indinde, hatta Kur'an-ı Kerim ayetlerinde ve hadis-i şeriflerde kalp

kelimesi geçtiği zaman, bu kalp, şu bizim göğsümüzdeki et parçası değildir. O et parçasıyla alâkası olan mânevî varlığımız, yâni gönlümüzdür. Et parçasına ne diyoruz?.. Yürek diyoruz. Yüreğimizdeki o mânevî varlığımıza Türkçe'de ne diyoruz? Gönül diyoruz.

Arapça'da yüreğe de kalp diyorlar, gönüle de kalp diyorlar. Türkçe'de biz ayırmışız, Arapça'da ayrılmamış. Arapça'da kalp kelimesi hem yürek mânâsına geliyor, hem de gönül mânâsına geliyor. Yâni kuşun da kalbini yararsanız, avcı vurmuş, evde yoldular, bıldırcını pişirecekler. Karnını yararsanız, onun küçücük yüreği çıkacak oradan. Kuşun kalbi, kalbü't-tayr, kuşun kalbi çıktı. Bir bu.

Bir de gönül, insanın bilgi bilen varlığıdır. Onun için imana muhatap olan tarafıdır. Ayet-i kerimede buyruluyor ki:

لَهُمْ قُلُوبٌ لاَ يَفْقَهُونَ بِهَا (الأعراف: ١٧٩)

(*Lehüm kulûbün lâ yefkahûne bihâ*) "O gafillerin, o cahillerin, o kâfirlerin kalpleri var ama, (*lâ yefkahûne bihâ*) onunla fıkıh etmiyorlar, anlamıyorlar, sezemiyorlar." (A'râf, 7/179) Demek ki gönül anlama, sezme, fekahet merkeziymiş.

Tamam, gönlü ile Allah'ı sevecek. Bir insan ma'rifetullah sahibiyse... Ma'rifetullah sahibi mi, değil mi, üç kriter var. Bir: Kalbiyle, gönlüyle Allah'ı sevecek. İçi Allah sevgisiyle tutuşmuş, yanmış bir kimse olacak.

Yunus Emre'nin divanını baştan sona hevesle okuyorsunuz, dikkatle okuyorsunuz; bakıyorsunuz, dönüyor, dolaşıyor, muhabbetullahtan bahsediyor. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Hazretleri'nin *Mesnevî*'sini açıyorsunuz, okuyorsunuz, başından sonuna muhabbetullah, muhabbetullah, muhabbetullah, muhabbetullah...

Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri'nin *Divan*'ını, *Müzekki'n-Nüfûs*'unu alıyorsunuz, ilâhîlerini alıyorsunuz:

Ey Allah'ım beni senden ayırma!
Beni senin cemâlinden ayırma!
Balığın cânı su içre diridir;
İlâhî balığı gölden ayırma!..

Ona bakıyorsunuz, o da muhabbetullah... İbrâhim Hakkı Erzurûmî Hazretleri'ne bakıyorsunuz, muhabetullah... Yâni demek ki. ma'rifet erbâbının içi Allah sevgisiyle dolu oluyor. Muhabbetullah içinde cûşa gelmiş, içini yakmış, kavurmuş, ciğerini kebap etmiş oluyor. Bu bir.

İkincisi: (*Ve'z-zikrü lehû bi'l-lisân.*) "Diliyle de onu anmak, zikretmek." Onu dediği, gene Allah... Kalbiyle Allah'ı sevecek, diliyle Allah'ı söyleyecek, Allah'ı anacak. Her şeyi Allah…

Peygamber SAS Efendimiz'in hayatını inceleyin, hadis-i şeriflerini inceleyin, gününü nasıl geçirdiğine bakın!.. Her şeyi, her anı dua ve zikir... Camiye girerken şöyle dua ediyor, oturduğu zaman böyle dua ediyor, kalktığı zaman şöyle dua ediyor, çıkarken şöyle dua ediyor... Yeni elbise giydiği zaman şöyle dua ediyor, kendisine turfanda bir meyva geldiği zaman şöyle dua ediyor... Ağzına alırken şöyle dua ediyor, yemeği bitirdiği zaman böyle dua ediyor... Yatağına yatarken şöyle dua ediyor; uykuda, arada uyandığı zaman şöyle dua ediyor... Soyunurken şöyle diyor, giyinirken böyle diyor... Helâya girerken şöyle diyor, çıkarken böyle diyor.

Yâni görüyoruz ki, Rasûlüllah SAS her anında zikrullaha gark olmuş durumda... Her anında niyaz halinde, münâcat halinde, zikir halinde... Hiç hatırından çıkmıyor ki Allah-u Teàlâ Hazretleri… Daima Allah-u Teàlâ Hazretleri dilinde, içinde, her halinde...

İşte böyle olacak tabii. Efendimiz bizim üsve-i hasenemiz, örneğimiz.

Ma'rifetullahın hakikati, Allah'ı gönülden, gönlüyle sevmektir;

diliyle zikretmektir. (*Ve kat'ul-himmeti an külli şey'in sivâhu*) "Ondan gayrı, yâni Allah'tan gayrı her şeyden himmetini kesmesidir insanın."

Himmet ne demek? Bir şeyi elde etmeğe koşuşmak, çalışmak demek. Himmet, bir şeyi yapmağa çalışmak demek, gayret etmek demek. Yâni himmetini, çalışmasını Allah'tan gayrı her şeyden kesecek àrif insan…

Hakikaten, àrif kulların bütün çalışmalarının gayesinin, amacının, hedefinin hep Allah-u Teàlâ Hazretleri olduğunu görürüz. Vermesi Allah içindir, alması Allah içindir, uyuması Allah içindir, uyanması Allah içindir, söylemesi Allah içindir, susması Allah içindir, sabrı Allah içindir, celâllenmesi Allah içindir. Sevmesi Allah içindir, kızması Allah içindir, dövmesi Allah içindir, vurup kırması, cihadı Allah içindir.

Demek ki ma'rifetullahın üç esasını öğrenmiş olduk. Tabii öğrenmek ne demek? Biz de böyle yapmağa çalışalım demek. Ne yapacağız? Gönlümüzden Allah'ı sevmeğe gayret edeceğiz. Dilimizle Allah'ı zikre devam edeceğiz. Allah'tan gayrı şeyden alâkayı, himmeti döndürüp Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin yoluna himmeti sarf edeceğiz. Onun rızasını elde etmeğe yönelip, işimizi ona sarf edeceğiz.

Tabii bu, şu anda herkesin başaramayacağı bir şey değil. Belki Allah-u Teàlâ Hazretleri ma'rifetullahı ihsan ederse kuluna, kul bu hale kendiliğinden geliyor. Belki bu halleri yapa yapa, ma'rifetullah öyle hasıl oluyor. Tabii ikincisi daha doğru. Çünkü büyüklerimiz demişler ki:

الذِّكر بالتَّذكُّر

(*Ez-zikrü bi't-tezekküri*) "Allah'ı zikretme hali, zorlayarak zikir yaparak başlar. Yâni takliden başlar, tahkike gider." Çocuk namaz kılmağa yedi yaşında başlar, on yaşında kılmazsa, zorlanır, tazyik edilir kılsın diye ama, namazın hakikatine kırk yaşında

erer, elli yaşında erer. Allahu ekber dediği zaman, gözlerinden yaş boşalması yedi yaşında olmaz, sonra olur. Demek ki taklîden başlıyor, tahkîke eriyor.

Demek ki, biz de seviyor gibi yapacağız. Seven insanın halini taklid edeceğiz, sevenlerin yolunda yürüyeceğiz. Sevenlerin yaptıklarını yapacağız. Yavaş yavaş sevgi hasıl olacak.

Zikir edeceğiz, velev şuuru çok yüksek olmasa, derin olmasa bile, zikrede zikrede o tezekkür, yâni zorlamayla zikir sonunda zikr-i hakikî haline gelecek. Ve başka şeylerden himmetimizi döndürüp, gayretimizi döndürüp Allah yoluna, Allah rızasına doğru çalışmalarımızı yönlendirmeğe çalışacağız.

Meselâ ne yapıyoruz? On tane gazete alıyoruz sabahleyin, hepsini mütalaa ediyoruz memleketin halini müzakere edelim diye. Sonra üniversiteye gidiyoruz, fakülteyi bitiriyoruz, ihtisas yapıyoruz, araştırma yapıyoruz, kütüphaneleri karıştırıyoruz...

"—E Kur'an-ı Kerim, ulûm-u şer'iyye, ma'rifetullah, onunla

ilişkili çalışmalar?"

Onlar olmuyor. Ne zaman olacak? İleride, bir zaman olur, inşâallah olur, ileride belki olur. Hep ileriye atıyoruz. Yâni toplumun, cemaatin, cemiyetin münevverlerinin, sizlerin, bizlerin şânımız, halimiz ne oluyor? Başka şeylerle uğraşmak… Halbuki ömrümüzün kısa bir zaman sonra sona ereceğini bilsek, belki birtakım lüzumsuz şeyleri eleyip, lüzumlu olan şeylere kendimizi daha çok vereceğiz, daha çabuk vereceğiz. Onu geç anlıyoruz. Onu yaşlılar anlıyor, bu sefer yaşlı da diyor ki:

ليت الشباب يعود يومًا.

(*Leyte'ş-şebâbu yeùdü yevmen*) "Keşke gençlik geri gelse..." O gençliği kaçırmış, gençliği istiyor. Gençlik, gençliğin içinde, gençliğin kıymetini bilmiyor.

O halde ne yapacağız? Himmetimizi Allah'ı bilmek, ma'rifetullaha ermek tarafına, bu bilgilere, bu gayretlere doğru sarf edeceğiz ki, yapılacak işler çok. Çalışmak lâzım, çalışılarak elde edilecek işler çok.

e. Gönüller Bir Kap Gibidir

13. paragrafı da okuyalım, 50 dakika oldu. Cami kaloriferli dediler bize, kadınlar için yer var dediler. Kaloriferli dediler ama, ben burada şahsen üşüyorum. Hacı babaları düşünüyorum, onlar da oturduğu yerde herhalde üşüyorlardır. Onun için, çok uzatmamız doğru olmaz. İnşâallah bir dahaki sefere daha iyi yakmağa, caminin ısıtılmasına gayret ederiz.

Bu paragrafı okuyup bitirelim:

١٣ -قال ، وقال أحمد : القلوب أوعيةٌ ؛ فإذا امتلأت من الحقِّ ، أظهرت زيادة أنوارها على الجوارح ؛ و إذا امتلأت من الباطل ،

اظهرت زيادة ظلمتها على الجوارح.

TS. 105/13 (*Kàle ve kàle ahmedü*) Yine aynı raviler rivâyet ettiler ki, Ahmed ibn-i Hadraveyh Hazretleri şöyle buyurmuş: (*El-kulûbü ev'iyetün; feize'mteleet mine'l-hakki, azharat ziyâdete envârihâ ale'l-cevârih; ve ize'mteleet mine'l-bâtılı, azharet ziyâdete zulmetihâ ale'l-cevârih.*)

Kitabı, fotokopisi olanlar dikkat ederse, ikinci cümle köşeli parantez içine alınmış. Bu demektir ki, "Kitabı yazan böyle bir cümle sarf etmiş olmalı ama, benim istifade ettiğim yerde yok, muhtemelen bu böyle olacak, ben böyle tahmin ediyorum." mânâsına gelir o ifade.

Buyuruyor ki, Ahmed ibn-i Hadraveyh Hazretleri KS:

(*El-kulûbü ev'iyetün*) "Kalpler çanak çömlek gibi, kaplar gibidir. Gönüller kap kacak gibidir." *Viâ*, cem'i *ev'iyeh;* yâni çanak çömlek, kap kacak, mutfak eşyası filan. İçine bir şey konan şeylere *viâ* derler, cem'i *ev'iyeh* geliyor.

"Kalpler, içine bir şey konacak bir şeydir, kap kacak gibidir. (*El-kulûbü ev'iyetün feize'mteleet mine'l-hak.*) İçi boş olan kalp hak ile dolarsa, (*azharat ziyâdete envârihâ ale'l-cevârih*) nurlarının fazlalıklarını âza ve cevârihe taşırır, oralarda ızhar eder." Yâni, insanın gönlü hak ile dolduğu zaman, âzâları da nurlanır demek. Kalbin nurluluğu, hak ile doluluğu âzâlarına akseder demek.

Hak, tabii Cenâb-ı Hakk'ın Esmâ-i Hüsnâsından biridir aynı zamanda. Yâni, bâtıl ile değil de hak ile dolduğu zaman, yâni dinen, Allah indinde makbul olan, güzel olan şeylerle dolduğu zaman demek olabilir.

Bir de, insanın gönlüne Cenâb-ı Hak tecellî ettiği zaman demek olabilir. Yâni, Esmâ-i Hüsnâsından birisi de Hak olan Rabbü'l-àlemîn kalbe, gönle dolduğu zaman, geldiği zaman, yerleştiği zaman demek. O zaman nurlar, onun nuraniyeti azalara akseder. Sakalı nurlu olur, yüzü nurlu olur, eli nurlu olur, her şeyi, her işi nurlu olur. Âzâ ve cevârihine akseder bu nûrâniyet,

bu hakkaniyet.

(*Ve ize'mteleet mine'l-bâtıl*) "Gönül bâtıl ile dolduğu zaman..." Gönül bir kaptı, içi de boştu. "Hak ile dolduğu zaman âzâlara nurlar akseder amma; (*ve ize'mteleet mine'l-bâtılı azharet ziyâdete zulmetihâ*) gönül bâtıl ile dolduğu zaman, zulmetinin fazlalığı âzâlara da sirayet eder, âzâlar da kapkara olur. Adamın yüzü nursuzlaşır, hali tatsızlaşır."

Uzaktan bakan, "Aman yâ Rabbi... Allah korusun, Allah şerrinden emin eylesin... Ne biçim herif-i nâşerif!" diye böyle bir bakışta anlar. Yâni kalbinin zulmeti azasına akseder. El-hak, gerçekten bunun böyle olduğu mâlumdur.

Hatta, Kur'an-ı Kerim'de Fetih Sûresi'nin son ayet-i kerimesinde buyruluyor ki, *bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ، وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ ،
تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنْ اللَّهِ وَرِضْوَانًا ، سِيمَاهُمْ فِي
وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ، ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ (الفتح: ٢٩)

(*Muhammedün rasûlü'llàh*) "Muhammed-i Mustafâ, Allah'ın gönderdiği elçisidir, rasûlüllahtır. (*Ve'llezîne meahû*) Onun yanındaki mübarekler, sahabesi, (*eşiddâu ale'l-küffâri ruhamâu beynehüm*) kâfirlere karşı pehlivandır, şiddetlidir, serttir; (*ruhamâu beynehüm*) kendi aralarında şefkatli ve merhametli ve sevgili ve muhabbetlidir.

(*Terâhüm rükkean süccedâ*) Sen onlara baktığın zaman, daimâ onları namazda görürsün, rükûda, secdede görürsün, ibadet ehli insanlardır. (*Yebtegùne fadlen mina'llàhi ve rıdvânâ*) Allah'ın ikrâmâtını, fazl u keremini ve rızasını kazanmak için böyle ibadette görürsün onları, ibadet ediyor olarak görürsün. (*Sîmâhüm fî vücûhihim min eseri's-sücûd*) Yüzlerinde onların secdeden hasıl olma alâmetleri vardır." İsim cümlesidir bu.

Bu ayet-i kerimeden anlıyoruz ki, insan secde ediyorsa, ehl-i

secde ise, ehl-i ibadet ise, yüzüne ibadetinin nûru akseder ve yüzünde alâmet belirir. (*Sîmâhüm fî vücûhihim min eseri's-sücûd*) "Secdenin izi, alâmeti, emâresi olarak yüzlerinde alâmetleri vardır, işaretleri vardır, pırıltıları vardır. (*Zâlike meselühüm fi't-tevrâh*) İşte Tevrat'ta ümmet-i Muhammed'i, Mûsâ AS'a ve kavmine Allah-u Teàlâ Hazretleri böyle bildirmiş.

Burada durulması lâzım! Durmayı yanlış yapıyorlar okurken. (*Sîmâhüm fî vücûhihim min eseri's-sücûd, zâlike meselühüm fi't-tevrâti ve meselühüm fi'l-incîl*) diye vâv-ı atıf gibi öbür tarafa geçiyorlar, olmuyor.

(*Zâlike meselühüm fi't-tevrâh*) "İşte Tevrat'ta Allah-u Teàlâ Hazretleri Musa AS'a ve kavmine, ümmet-i Muhammed'i böyle anlattı." Tevrat'ta bu cümle var.

"İleride bir peygamber gelecek, o benim Habîb-i Edîbim, Muhammed-i Mustafâ'm olacak. Onun etrafında böyle gece gündüz ibadet eden, Allah'ın fazlını, rızasını kazanmak için gece gündüz ibadette olan mübarek sahabesi olacak; o sahabesinin yüzlerinde yaptıkları ibadetlerden, secdelerden nurlar pırıl pırıl parlayacak." diye Tevrat'ta Allah böyle anlatıyor Mûsâ AS'ın kavmine bizleri... Peygamber Efendimiz gelmeden, Ümmet-i Muhammed doğmadan Mûsâ AS'a müjdesi veriliyor, İsâ AS'a müjdesi veriliyor.

Bütün peygamberlerden ahid alınıyor. "O geldiği zaman ona tâbi olacaksınız. Sizin ümmetinizden bazı kimseler sizin ümmetinize bağlı olarak, an'anevî olarak yaşaya yaşaya onun dünyaya gönderildiği zamana gelirse, ona tâbi olacaksınız!" diye bütün ümmetlerden ahd-ü misak alınmıştır. Çünkü Afrika'ya bir peygamber gönderilmiştir, Amerika'ya bir peygamber gönderilmiştir, onun ümmeti orada yüzyıllardır yaşamıştır. Peygamber Efendimiz burada zuhur ettiği zaman, o onu duyduğunda ona tâbi olsun diye, onun peygamberine, onun kitabına Allah bu haberi vermiştir. Tevratta ve İncil'de Peygamber Efendimiz'le ilgili müjdeler vardır. Kur'an-ı Kerim'in

ayet-i kerimeleri bunu bildiriyor.

Tabii, bizimle burada ilgili olan nokta: (*Sîmâhüm fî vücûhihim min eseri's-sücûd*) "O mübarek sahabesinin, Hazret-i Muhammed'in etrafındaki o mübarek insanların yüzlerinde secdeden hasıl olmuş pırıltılar, izler, emâreler vardır." buyuruyor Allah-u Teàlâ Hazretleri Kur'an-ı Kerim'inde. Buradan ne anlıyoruz?.. Demek ki, secde her ne kadar maddî bir hareketse de, bir ibadetin tezahürü olduğundan, insanın yüzüne nûrâniyet veriyor ve gören gözler o nûrâniyeti, "Bu adam àbid bir insandır, bu adam dürüst bir insandır, bu melek gibi bir insandır." diye, görüşünden anlıyor.

Burada ne diyor Ahmed ibn-i Hadraveyh Hazretleri KS:

"Kalbler kap kacak gibidir, içi boştur. Hakla dolarsa, âzâ ve cevârihe Hakk'ın nurları zâhir olur, sirayet eder, her tarafı pırıl pırıl olur. Bâtıl ile dolarsa, şirkle, küfürle dolarsa, zulmeti âzâlara akseder. O zaman o adam da, yüzüne bakıldığı zaman, berbat olduğu belli olur. Erbabı bakar, anlar."

Bakın Osmân-ı Zinnûreyn Efendimiz RA halife iken, emîrü'l-mü'minîn iken, birisi geldi kendisini ziyarete... O kimseye şöyle baktı, dedi ki:

"—Senin gözünde zina izleri görünüyor." dedi.

Adam şöyle bir sarsıldı, şaşırdı ve utandı. Şaşkınlığından söylediği cümle şu:

"—Yâ emîre'l-mü'minîn! Peygamberlik kesilmedi mi yoksa?"

Peygamberlik kesildi ama, evliyâlık devam ediyor. Peygamber Efendimiz ahirete irtihal etti ama, cennetlik Aşere-i Mübeşşere'den Osmân-ı Zinnûreyn Efendimiz, keramet gösteriyor. Bakışıyla o kimsenin gözünde zina izi olduğunu ona ihtar etti. "Senin gözünde zina alâmeti görüyorum." dedi.

Ne olmuş?. Hazret-i Osman'ın ziyaretine gelirken, yolda o şahıs açık bir kapıdan içeriye bakmış. Sokakta giderken içeride açık bir kadın görmüş. Ev haliyle açık bir kadın görmüş. E ne olur? Bize göre ne olur? Size göre ne olur?.. Yâni, bugün bizim gözlerimiz neler görüyor şu dışarıda, şu kış gününde... Bir de yaz

olsa... Bir de plaj şehri olsa; Akdeniz olsa, Bodrum olsa, Marmaris olsa... Bak bir bakış onun gözünde iz bırakmış da, Hazret-i Osman diyor ki: "Senin gözünde zina izi görüyorum, zina alâmeti görüyorum." diyor. Allah hıfzeylesin cümlemizi...

Allah hepinizden razı olsun... Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi sevdiği kul eylesin... Sevdiği huylara sahip eylesin... Sevdiği yollarda yürütsün... Huzuruna sevdiği bir kul olarak varmaya muvaffak eylesin...

Çok zor... Hele bu devirde, bu şartlar altında bir insanın iyi müslüman olması, gözünde zina lekesi olmaması, gönlünde zina izi olmaması, midesinde haram lokma olmaması çok dikkat isteyen bir şey...

Evlerimize aldık, evlerimizi doldurduk televizyonlarla... Televizyonun içinde her şey var... Televizyonunun içinde de meyhane var, kilise var, plaj var, yatak odası var, karı kocanın mahrem halleri var, çıplaklar var, şarkıcılar var, türkücüler var, çalgıcılar var... Televizyonun içinde her şey var.

Bizim gözümüz ne olacak, bizim gönlümüz ne olacak, bizim kalbimiz ne olacak, bizim halimiz ne olacak, biz Rabbimizin huzuruna ne yüzle, nasıl varacağız?..

Meğerki, Allah-u Teàlâ Hazretleri lütfuyla, keremiyle tevfîkini refîk eyleye de günahlardan bizi kese, günahlardan bizi kopara... Bizi yalan yanlış yollardan, eğri büğrü işlerden kurtara... Sevdiği kul olmaya muvaffak eyleye... Yâni biz bu sevgili kulların hallerini okuyoruz da, imreniyoruz. Allah-u Teàlâ Hazretleri bizlere de, o sevgili kullarının hallerini nasib eylesin...

Fâtiha-i şerife mea'l-besmele!

27. 11. 1993 – M. Nazmi Ersin Camii
Kadıköy/İstanbul

21. AHMED İBN-İ HADRAVEYH HZ. (3)

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, senedinâ ve mededin ve üsvetine'l-haseneti muhammedini'l-mustafâ... Ve alâ âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsân zevi's-sıdki ve'l-vefa'... Emmâ ba'd.

Çok aziz ve muhterem cemaat-i müslimin!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânâtı, ikrâmâtı dünyada ahirette üzerinize olsun... Allah-u Teàlâ Hazretleri sizi ve bizleri sevdiklerimizle beraber cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin...

Burada geçen hafta *Tabakàtü's-Sùfiyye* dersimizi okumağa başladık. Daha önce, Eyüb'deki mübarek Selâmi Mustafa Efendi Dergâhı'nda bu dersi okuyorduk. Ama orası kalabalığa kâfi gelmediği için, bir; bu taraftaki kardeşlerimiz de oraya gelmekte zorluk çektiğinden, orada pazar günü hadis dersimiz olduğu için, cumartesi günü de bu dersi bu yakada yapalım diye, iki sebeple bu tarafa nakletmiş olduk.

Okuduğumuz eser meşhur alim, allâme, sòfî Ebû Abdirrahmân es-Sülemî Hazretleri'nin *Tabakàtü's-Sùfiyye* isimli mühim eseridir. Bu eser, Türkçe'ye tercümesi yapılmamış bir kaynak kitaptır. Tasavvuf sahasında çok mükemmel eserler yazmış olan müellif, burada 100 kadar büyük sùfînin hayatını mevsuk, güvenilir rivayetlerden alarak ve kaynaklarını göstererek anlatıyor. Ve o mübareklerin tasavvufla ilgili nasihatlerini, sözlerini; eğer hadis rivayetiyle meşgul olmuşlarsa, rivâyet ettikleri bir hadis-i şerîfi, bize onun irfânından bir numûne olarak sunuyor.

Bu eser mühim olduğundan, biz de o büyük mâneviyât erlerini, erenlerin, evliyaullahın nasihatlerini öğrenelim, onlardan istifade edelim; onların ilm-i ledünden, ilm-i ahvâl-i kulûbdan bildikleri,

hayatı boyunca kazandıkları tecrübeleri biz de okumuş, nakletmiş olalım, öğrenmiş olalım diye bu kitabı okuyoruz.

Allah bizi feyz alanlardan eylesin... İlmiyle àmil olanlardan eylesin... Cennetiyle, cemâliyle taltif eylediği sevgili kulları zümresine lütfuyla, keremiyle bizleri dahil eylesin...

Çünkü, (*yuhricü'l-hayye mine'l-meyyit*) ölüden diri çıkartmağa kàdirdir. Kara topraktan insan-ı kâmil yaratmıştır, her şeye gücü yeter. Biz àciz, nâçiz kullarını da ıslah eyleyip, sevdiği kul etmeğe kàdirdir. Amennâ ve saddaknâ... Kendisinin lütfundan bize tevfîkini refîk eylemesini dileriz. Sevdiği kulları zümresine bizleri de dahil eylemesini, boynumuzu büküp niyaz ederiz. Bizi haramlardan, günahlardan, nefse, şeytana uymaktan; şu fânî dünyaya kapılıp, ahiret için çalışmaktan geri durmaktan Rabbimiz korusun... Sevdiği yollara hidayet eylesin, sevdiği işleri yaptırsın... Sevdiği şekilde ömür geçirip, huzuruna sevdiği bir kul olarak varmamızı nasib eylesin...

Bu dersimize başlamadan önce, başta Peygamber Efendimiz Muhammed-i Mustafâ SAS Hazretleri'nin rûh-u pâkine biz aciz naçiz ümmetlerinden bir hediyye-i Kur'aniyye olsun diye ve onun mübarek âlinin, mübarek vâlidelerimiz olan, ümmehât-ı mü'minîn olan ezvâc-ı tâhirât'ın ve Peygamber Efendimiz'in mübarek evlâdının, zürriyet-i tayyibesinin; ve mânevî makamının varisleri olan ümmetin eminleri ve Peygamber Efendimiz'in mânevî halifeleri durumunda bulunan sâdât ve meşayih-ı turuk-u aliyyemizin ruhlarına hediye olsun diye;

Bu beldelerde medfun bulunan enbiyâullah ve evliyâullah ve sàlihînin ruhlarına; ve şu İstanbul'u fethetmek niyetiyle gelmiş ve burada defnedilmiş olan Ebû Eyyüb el-Ensârî Hâlid ibn-i Zeyd Hazretleri başta olmak üzere, bütün sahabe-i kirâmın ruhlarına hediye olsun diye; beldemizi fethedip Peygamber SAS Efendimiz'in medhine mazhar olmuş olan, nâil olmuş olan Fatih Sultan Muhammed Han cennet mekânın ve onun ordusu mensubu mübarek şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhlarına hediye olsun ki, onlar burayı fethettiler de biz de burada yaşıyor ve şu faaliyetleri yapabiliyoruz, medyûn-u şükrânız;

Sonra, evvelce bu dersi yaptığımız dergâhın bânîsi Selâmî Mustafa Efendi Hazretleri'nin ve hulefâsının, o civarda medfun

bulunan meşhur şeyh Murad Hazretleri'nin ve hulefâsının ve Şeyh Murad Tekkesi'nde medfun bulunanların, Haydar Baba tekkesi bânîsinin ve halifelerinin, Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin ve sair mübarek büyüklerimizin ruhlarına hediye olsun diye; cümle hayır hasenât sahiplerinin ve hâssaten bu güzel camiyi bu güzel vech ile bina eyleyip, hizmete sunmuş olanların ruhları için;

Uzaktan yakından, bu dersleri dinlemek üzere teşrif etmiş olan siz değerli ve sevgili kardeşlerimizin, ahirete göçmüş bütün geçmişlerinin, müslüman ecdâd u ceddât, akraba u taallûkat, ahbâb u yârânının, evlâd u zürriyâtının ruhlarına hediye olsun diye; ve biz yaşamakta olan mü'minler de Rabbimizin rızası yolunda ömür sürelim, huzuruna sevdiği râzı olduğu kul olarak varalım diye, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerîf okuyup, o saydığımız büyüklerimize ayrı ayrı hediye eyleyip, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Nefsini Terbiye Et!

Tercüme-i hâli okunan mübarek alim ve sùfî, Ahmed ibn-i Hadraveyh Hazretleri idi. Bu kitabın 13. terceme-i hâlidir bu, 13 tanesini okumuş oluyoruz böylece. Bu zât-ı muhteremin hayatı hakkında bilgiler geçmişti. Sözlerini yazmağa başlamıştı müellif. Devam ediyoruz şimdi 105. sayfadan.

Bu eser kendisi güzel olduğu gibi, bu eseri neşre hazırlamış olan Mısırlı alim, Ezher profesörlerinden Nureddin ibn-i Şüreybe de güzel hazırlamış doğrusu, Allah râzı olsun... O da mâneviyât sahibi bir kimseymiş. Okuyoruz şimdi 105. sayfadan, 14. paragraftan:

١٤ - قال ، وقال رجلٌ لأحمد بن خضرويه: أوصنى. فقال:

أمت نفسك حتى يحييها .

TS. 105/14 (*Kàle*) Yâni, evvelki rivâyet zinciriyle, kitabın müellifi olan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'ye gelmiş ki, (*ve kàle*

racülün li-ahmede'bni hadraveyh) Ahmed ibn-i Hadraveyh'e adamın birisi, (*evsınî*) "Bana nasihat eyle!" demiş.

Büyüklerin yanına giden insanların umûmiyetle söyledikleri bir sözdür bu: "Bana bir nasihat eyle efendim." diye sorarlar. Onlar da o anda o şahsın durumuna uygun bir nasihat söylerler. Tabii nasihatlar farklı olabiliyor. Ama, (*kelâmü'l-kibâri kibârü'l-kelâm*) denildiği gibi, büyüklerin sözleri de büyüktür. Onların sözlerinde çok hikmetler vardır. Onun için, hele "Bana nasihat et! Bana tavsiyede bulun!" denildiği zaman, özlü bir söz söyleyeceği için önemli.

(*Evsınî*) "Bana bir nasihat eyle." demiş birisi, nasihat istemiş bu büyük sòfî, büyük alim Ahmed ibn-i Hadraveyh Hazretleri'nden... Kim olduğu belli değil, birisi böyle demiş. Ona cevabı şu: (*Emit nefseke hattâ yuhyiyehâ*)

Kısa… Nasihatin kısası makbuldür, özlüsü makbuldür. Onun için Peygamber SAS Efendimiz'in sözleri cevâmiü'l-kelîmdir. Yâni çok kısadır ama, çok derin mânâ ihtiva eder. Peygamber Efendimiz'e Allah bu meziyeti de vermiş. Az sözle çok mânâ ifade etme meziyetini de vermiş. Çok sözlerseniz çok söz dinleyenin kulağında kalmaz, unutuverir. Başını unutur, sonunu unutur. Onun için nasihati vecîz yapmak lâzım, kısa söylemek lâzım. Zaten àrif olan bir kimse de çok söze ihtiyaç bırakmaz, leb demeden leblebiyi anlayıverir. Dinleyen de kabiliyetliyse çabuk anlar. Onun için Yunus Emre:

"—Çok söz eşek yüküdür." diyor.

Yâni, fazla söze de lüzum yok. Arif hemen anlar.

Sormuş, istemiş: "Bana bir nasihat et." O da demiş ki: (*Emit nefseke hattâ yuhyiyehâ*)

(*Emit*) öldür, (*nefseke*) nefsini. "Sen nefsini öldür de, (*hattâ yuhyiyehâ*) Allah onu diriltsin. Sen öldür de..." (*Yuhyiye*) fiilinin fâili Allah. O fiilin faili zikredilmemiş ama, (*hattâ yuhyiyeha'llàh*) demek yâni. "Sen nefsini öldür de, Allah diriltsin." diye nasihat etmiş.

Tabii biliyorsunuz, —müslümanlar biliyor çünkü Kur'an-ı Kerim'de geçiyor— insanoğlunun bir nefsi var. Terbiye edilmemiş hali ile bu nefsin adı nefs-i emmâre...

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلاَّ مَا رَحِمَ رَبِّي (يوسف:٥٣)

(*İnne'n-nefse le-emmâretün bi's-sûi illâ mâ rahime rabbî*) buyurmuş, Kur'an-ı Kerim'de ayet-i kerimede böyle geçiyor, Yusuf AS'ın kıssasında. (*İnne'n-nefse*) "Hiç şüphe yok ki nefis, (*le-emmâretün bi's-sûi*) kötülüğü çok emredici bir yapıya sahiptir." (Yusuf, 12/53)

Tembellik yap, içki iç, keyfe dal, zevke dal, uyu, eğlen, gez, boş ver, aldırma, gam çekme, tasalanma... Yâni emmâre, çok emredici demek. (*İnne'n-nefse âmiretün bi's-sûi*) demiyor, "Nefis insana kötülüğü emreder." demiyor, adeta bunun mesleği. Emmâre, yâni fa'àl sîgasıyla söylenmiş. Fa'àl çok yapan demek yâni. Onu meslek edinmiş, çok yapan demek. Nefis müennes olduğundan, *emmâretün* diye müennes geliyor. (*İnne'n-nefse le-emmâretün bi's-sûi*) Yâni nefis dediğimiz içimizdeki varlık, bize kötülüğü çok emretmek huyunda olan bir varlıktır. İçimizden bize vesvese verir, içeriden birtakım duygular gelir.

"—Niye bunu böyle yaptın yâ utanmadın mı? Sıkılmadın mı?" veya "Akıbetinden korkmadın mı? Hapse gireceğini, ceza yiyeceğini düşünmedin mi?.."

"—Nefsime hakim olamadım, nefsime uydum. Çok pişmanım ama, ne yapayım?.." filân diyorlar suç işleyenler.

Nefis böyledir. İçeriden insanlara kötülükleri duygu olarak, his olarak emreder, çok emreder, işi gücü bu... Onun o emirlerini duyup, anlayıp onlara tâbi olmamak, onlara muhalefet etmek, nefse karşı çıkmak lâzım! Nefsine yan çıkmamak lâzım, nefsine karşı çıkmak lâzım!

Tabii, nefis insanın içinde olduğundan, kendi benliği olduğundan onla uğraşmak zordur. İnsanın kendi kendisiyle uğraşması zordur ama, uğraşmak lâzım! Uğraşmazsa, bu nefis insanı kötü yollara sürükler. Bu nefis insanı iyi işleri yapmaktan alıkoyar. Sabah namazına kaldırtmaz, abdest aldırtmaz, namaz kıldırtmaz, oruç tutturtmaz, helâl kazandırtmaz, cefâ çektirtmez... Allah yolunda sevap kazanmak için sıkıntıya girmesine insanın yer vermez, el vermez. İçimizde bir engel…

Ne yapmak lâzım?

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا (الشمس:٩)

(*Kad eflaha men zekkâhâ*) [Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir.] (Şems, 91/9) Bunu terbiye etmek lâzım! Terbiye eden kurtulur.

Hatta, terbiye etmek ne demek, demişler ki: "Öldürmek lâzım bu nefsi…"

Bak burada da öyle diyor: (*Emit nefseke*) "Kendi nefsini öldür!"

"—E nasıl öldüreceğim? Ne demek yâni? Bıçak soksam karnıma, intihar etmiş olurum, cehenneme giderim, haram. İnsanın kendisini öldürmesi de haram. E nasıl öldüreceğim?"

Yâni, nefsin sana kötü bir şeyi emredemeyecek halde olsun, yok gibi olsun, o duruma gelsin. Emredemeyecek kadar dermansızlaşsın, yığılsın kalsın, bir şey diyemeyecek hale gelsin.

Nasıl olur bu? Bu, tasavvufî bir terbiye ile olur.

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا. وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا (الشمس:٩-١٠)

(*Kad eflaha men zekkâhâ*) "Kim bu terbiyeyi yapar, nefsini terbiye ederse, başarırsa felâh bulur. (*Ve kad hâbe men dessâhâ*) Kim nefsini terbiye edemezse; günahlara dalar, dünyası ve ahireti harabolur. Nefsinin esiri olduğundan, günahları işlediğinden..." (Şems, 91/9-10)

Bu nefsi terbiye etmek Allah'ın bize Kur'an-ı Kerim'deki emridir, boynumuzun borcudur. Bunu yapmak lâzım! Bunu yapmanın yolu, bu bir ilimle olacak, kolay olmaz. Yâni arabanın motorunun motorcu ustası var, kaportasının yamukları için kaporta ustası var, boyacısı için boya ustası var; aküsü için, elektriği için elektrik ustası var; döşemesi için başka usta var... Hepsi bir araba… Ama olmuyor. Döşemeci motordan anlamaz, motorcu boyadan anlamaz, kaportacı döşemeden anlamaz.

Onun gibi, İslâmî ilimlerin içinde Allah'ın bize emrettiği şu nefsi terbiye etmenin yolunu gösteren İslâmî ilim de tasavvuf ilmidir. Bunun karşısına çıkan ya İslâm'ı bilmiyor, ya Kur'an'ı bilmiyor, ya da niyeti Allah'ın rızasını kazanmak değil, felâh

bulmak değil. Çünkü, felâh bulmanın yolu nefsi terbiye etmekten geçiyor.

Nefsi öyle bir hale getireceğiz ki, bizim karşımızda diklenemeyecek, bize muhalefet edemeyecek, bizim aleyhimizde çalışamayacak... Bize kötü şeyleri içimizden vesvese olarak fısıldayamayacak, söyleyemeyecek, isteyemeyecek. Nefsi bu hale getirmeye, karşımızda hiç duramayacak hale getirmeye, nefsi öldürmek deniliyor.

Ondan sonra, bir de bunu güzelleştirmek var, olgun bir hale getirmek var, mutmainne bir nefis, râdıyye, merdıyye, sàfiyye, kâmile bir nefis haline getirmek var, bu da güzel bir şey!

"—Yâ Rasûlüllah! Sizin nefsiniz ne alemde, sizin nefsiniz var mı, yok mu, nasıl?"

E Peygamber Efendimiz'in nefsi var tabii, herkesin nefsi var ama, o nefsini öyle bir seviyeye çıkarmış ki, kâmil, olgun, pırıl pırıl bir nefis olmuş. İşte o hale getirmek bir terbiye işi...

Umûmî prensip: Nefsi terbiye etmekte iki prensip vardır.

1. Nefsin kuvvetini kesmek. Bu nefis nereden kuvvet alıyor? Yemekten kuvvet alıyor.

"—Haa, yemekten mi kuvvet alıyor, ben o zaman onun arpasını kısarım, o da o kadar hoplayıp zıplayamaz."

Oruç tutmak, az yemek sûretiyle nefsi biraz frenlemek mümkün olur.

Ramazan'da hakikaten —hatırlayalım oruç tuttuğumuz günleri— öğleden sonra, ikindiden sonra hafif bir gevşeklik gelir, öyle kötü şeylere bakacak halimiz kalmaz, kötü şey söyleyecek halimiz olmaz. Karşımızda birisi dikilse, "Git işine..." deriz. Yâni bir yumuşaklık olur. İkindide camiye gelsek, bir vaaz dinlesek gözlerimiz yaşarıverir, ağlamağa başlayıveririz filan... Yâni bir rikkat, bir incelik meydana geliyor. Demek ki aç durmak faydalı...

Sonra, çok uyumak da nefsi çok kuvvetlendirir. İnsan çok uyudu mu, nefsin şehevâtı çok kuvvetlenir, takviye olur. Yâni en büyük takviyeyi oradan alır. Hatta insan yemek yemese bile çok uyusa, kalktı mı kaplan gibi kalkar. Çünkü çok uyudu. Çok uyuyunca da nefsi kuvvetlenir.

Onun için, uykuyu da azaltmak, asgarîye indirmek; gecenin tamamını uyumakla değil de, Allah'ın istediği ibadet ve taatlerle geçirmek yolunu tercih etmek lâzım!

Az yemek yiyecek... Az yemek yeyince, az uyumak da kolay olur. Çok yemek yeyip de az uyumak olmaz, çünkü gözleri bayılır zaten... Zaten yatsıdan sonra akşam yemeğini yedi mi, televizyonu seyrederken koltukta uyuyor. Sigarası yere düşüyor, koltuğu yakıyor. Sigarasını söndürmeğe vakti olmuyor, dalıyor, gidiyor. Televizyonu kapatamıyor, televizyon —kendisi kapanmazsa— sabaha kadar hışırdayıp, cızırdayıp duruyor. Neden?

"—Karnı doydu da hocam, gündüz de öğle yemeğini çok yemiş, tepe gibi karnını doyurdu, bayıldı bu keyfinden zevkinden..."

Haa, çok yedi mi uyur, uyanık duramaz. Az yedi mi, uykusu da az gelir, tamam.

Bir de az konuşmayı tavsiye etmişler. Peygamber Efendimiz'in hadis-i şerîflerinde de vardır. Sükûtun ibadet olduğunu bildiriyor Peygamber Efendimiz. Sükût etmek ibadettir. Demek ki çok konuşmayacak, kendisine hakim olacak; ekseriyetle günahlar dille işlendiği için, dilini tutabilecek insan.

Az yemek (*taklîl-i taâm*), az uyumak (*taklîl-i menâm*), az konuşmak (*taklîl-i kelâm*) az konuşuyor, az zarar uğruyor filan... Sonra? (*Uzlet-i enâm*) İnsanlardan da biraz ayrı durmak iyidir. Çünkü insan insanı azdırıyor.

"—Kişi refîkinden azar." demişler.

Aynı okula giden iki çocuktan birisi iyi bir arkadaş ediniyor, sınıfın birincisi oluyor; ötekisi kötülerle arkadaş oluyor, haylaz oluyor, sınıfta kalıyor. Aynı ailenin iki çocuğu, ikiz çocuk oluyor, edindiği arkadaştan başarı veya başarısızlık oluyor. Neden? Kişi arkadaşının tesiri altında kalıyor. Muhakkak bu tesir vardır. Hatta büyüklerimiz demişlerdir ki:

"—Gâfil müridin yanında bile durmamalı! Gâfil müridin gafleti bile, uyanık müridin kalbine tesir eder de onu karartır."

Esneme başlar, bilmem ne başlar. Yâni o bile tesir eder. Demek ki, şöyle işe yaramayacak insanlardan da bir sıyrılmak lâzım, onlardan da kenarda durmak lâzım! O zaman ne oluyor? Az konuşuyoruz, insanlardan da ayrıldık, kahve yok, sinema yok vs.

yok... O zaman bol zaman oluyor, zikrediyor insan, tefekkür ediyor... Kur'an-ı Kerim okuyor, ibadet ediyor, güzel bir yol başlıyor, açılıyor.

Bunlar nefsi azdıran yollar olduğundan, bunları kestiğimiz zaman nefis yavaş yavaş ıslah oluyor. Bu bir yoldur, buna *riyâzetü'n-nefs* derler. Nefsi zabt u rabt altına almak, ona idman yaptırmak; egzersizle, riyâzâtla onu hizaya sokmak.

Tabii bu kaç gün sürecek? Ramazan'da on gün süren bir i'tikâf vardır, on gün olabilir. Kırk gün süren halvet vardır, çile de denilir. Bin bir gün süren halvet vardır. E böyle şey yaptığı zaman insan, kırk gün insanlardan ayrı, böyle bir kenara çekilir, ibadet ederse, insanda büyük bir değişme olur. Oruç tutacak, helâl lokma yiyecek, ibadet edecek... Abdestli gezecek, gündüzleri oruçlu olacak, tenha bir köşede ibadetle meşgul olacak... Kırk günde değişir insan... Eti, kemiği değişir, her şeyi değişir; ondan sonra iyi bir insan olur. Halvete girdi, çıktı, o zaman güzel bir insan olur.

Bu bir yol. Nefsi, kuvvet kazandığı yerlerden çevirip, muhasara altına alıp, kuvvetini aldırtmamak, zayıflatmak, söz dinler hale getirmek, bu bir yol.

2. İkinci bir yol da, aşk ve muhabbet yoludur. Ruha kuvvet vermek yoluyla, ruhu zikirle aşkullah ve muhabbetullaha erdirmek, tattırmak yoluyla bir Allah sevgisi, bir Allah'ın emrini tutma aşkı, şevki gelir ki insana, bağlasan durmaz. Nefsi ona kötülüğü gösterse de, aldırmaz o adam... Neden? O zevki, o şevki tattı, o muhabbet ile gidiyor. Bu da bir yoldur. Buna *tarîk-i rûhânî* derler, ötekisine *tarîk-i nefsânî* derler; ruhu kuvvetlendirme yolu, nefsi terbiye etme yolu...

Ama şöyle ama böyle, bu nefsin terbiyesi Kur'an'ın emridir, hepinizin, hepimizin boynuna borçtur. Bunun bir kaçamak tarafı yok ve Kur'an'da var, hadis-i şerîfte var, sahabe-i kirâmın hayatında var; *rıdvânu'llahi teàlâ aleyhim ecmaîn*… Peygamber Efendimiz'in hayatı böyle, kendisinin hayatı...

Hıra Mağarası'nda ne yaptı Peygamber Efendimiz? Ne yaptı aylarca? Hatice Vâlidemiz yemeğini getirdi de, orada ne yaptı?

Peygamber Efendimiz'in hayatını okumadınız mı? Evi nasıldı, eşyası nasıldı, gıdası nasıldı? Gündüzü nasıldı, gecesi nasıldı? Gece sabahları buluncaya kadar, ayakları şişinceye kadar ibadet etmez miydi?

"—Anam babam sana fedâ olsun ey Allah'ın Rasûlü! Niye bu kadar kendini üzüyorsun? Allah senin gelmiş geçecek günahlarını affettiğini Kur'an-ı Kerim'de bildirmiş. Zaten günahın yok, niye böyle yapıyorsun?" dedikleri zaman zevceleri, ne buyurmuştu: [49]

أَفَلاَ أَكُونُ عَبْدًا شَكُوراً ؟ (خ. م. عن عائشة)

(*Efelâ ekûnü abden şekûrâ*) "Allah'ın çok şükreden bir kulu olmayayım mı? Madem Allah bana bu Habîbullah olmak sıfatını ihsân eylemiş, niye çok şükredici kul olmayayım?" buyurmuştu.

"Gözümün bebeği, gözümün nuru namaz..." diyor:[50]

---

[49] Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2172, no:2820; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.115, no:24888; Taberânî, *Mu'cemü's-Sağîr*, c.I, s.128, no:190; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.39, no:13053; Hz. Aişe RA'dan.

Ayrıca aynı konuda: Buhàrî, *Sahîh*, c.IV, s.1830, no:4556; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2171, no:2819; Tirmizî, *Sünen*, c.II, s.268, no:412; Neseî, *Sünen*, c.III, s.219, no:1644; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.255, no:18269; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.II, s.201, no:1183; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.9, no:311; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.95, no:693; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XX, s.419, no:1010; Abdü'r-Rezzâk, *Musannef*; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.124, no:4523; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.III, s.16, no:4508; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I, s.36, no:107; Muğîre ibn-i Şu'be RA'dan.

İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.456, no:1420; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.II, s.201, no:1184; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.185, no:1495; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.86; Ebû Hüreyre RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XXII, s.132, no:352; Ebû Cuhayfe RA'dan. Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VI, s.41, no:5737; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.V, s.280, no:2900; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VII, s.174, no:7199, Nu'man ibn-i Beşir RA'dan. Taberânî, *Mu'cemü's-Sağîr*, c.I, s.205. no:327; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.185, no:1496; Ebû Seleme RA'dan.

Nevevî, *Riyâzu's-Sàlihîn*, c.II, s.47, no:212.

[50] Neseî, *Sünen*, c.VII, s.61, no:3939; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.128, no:12315; Hàkim, *Müstedrek*, c.II, s.174, no:2676; Taberânî, *Mu'cemü'l-*

قرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلاَةِ (حم. ن. ك. عن أنس)

(*Kurretü aynî fi's-salâh*) "Gözümün şenliği namazda..." buyuruyor.

Namaza aşık Rasûlüllah Efendimiz. E biz öyle miyiz?.. Tabii biz Rasûlüllah'la boy ölçüşecek durumda değiliz ama, Rasûlüllah SAS Efendimiz, (*Kurretü aynî fi's-salâh*) buyurmuş. Yâni, "Gözümün şenliği, gözümün gönlümün hoşluğu, nurluluğu namazda... Çok seviyorum namazı... Namaza aşığım!" demek Türkçesi.

Var mı içinizde? Var mı içimizde namaza aşık olan? Kılıyoruz namazı tabii ama, vazife diye kılıyoruz, angarya diye kılıyoruz. Az olduğu zaman, seviniyoruz. Kıldığımız zaman, "Oh, yük kalktı." diyoruz.

O öyle demiyor. Bir kılıyor, bir daha kılmak istiyor, bir daha kılmak istiyor. Fark var arada... Allah'ın divanında durmayı sevmek, namazı sevmek filan...

Evet, nefsin ıslah edilmesi bir farizadır, felâh bulmanın yoludur, başka çare yoktur. Bu nefis ıslah olmazsa, insanı belâdan belâya bulaştırır, çok zararlara sokar, çok günahlara daldırır, çıkartır. Allah'ın rızası yolundan ayağını kaydırır, cehenneme götürür, cehenneme gitmesine sebep olur nefis... İnsanın kendi içindeki nefis… Benim nefsim, benim aleyhimde...

أَعْدٰى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ .

Evsat, c.V, s.241, no:5203; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VI, s.199, no:3482; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.78, no:13232; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.280, no:8887; İbn-i Sa'd, *Tabakàtü'l-Kübrâ*, c.I, s.398; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XII, s.371, no:6812; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, s.303; İbn-i Hibbân, *Mecrûhîn*, c.III, s.135, no:1234; Ukaylî, *Duafâ*, c.II, s.160, no:666; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.LX, s.454; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.143, no:2733; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VII, s.449, no:18912, 18913; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.73, no:1089; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.IX, s.496, no:8916.

(*A'dâ adüvvüke nefsüke'lletî beyne cenbeyke*)[51] "Senin en büyük düşmanın iki yanın arasındaki, içindeki nefsindir." buyrulmuştur. Düşmanını dışarıda arama!

Neden?..

Bu bir şey söyledi mi buna itiraz olmuyor.

"—Niye böyle yaptın?"

"—Canım istedi de ondan yaptım."

İşte canım istedi demek, nefsim emretti de ondan yaptım demek.

"—Canım istedi de ondan yaptım."

"—Niye böyle yaptın yahu?.."

"—Canım istedi de ondan yaptım."

Yâni nefsi istemiş de ondan.

Hoşuma gidiyor, bizim Abdülaziz Hocamız'a intisab etmiş bir kardeşimiz. Hocaefendi demiş ki:

"—Evladım, dargınlarla barış, devamlı abdestli gez, hak sahiplerine hakları ver, helâlleş herkesle..."

Aradan birkaç gün geçmiş, yeni mürid tabii. Şeyh efendi sormuş:

"—Evlâdım, ne oldu, tavsiyelerimi tutabiliyor musun?"

"—Tutuyorum efendim. İşte abdestli geziyorum. Emrettiğiniz o sevaplı namazları kılıyorum, sevap kazanayım diye; tesbihlerimi çekiyorum ama, dargın olduğum insanlarla gidip barışmak nefsime çok ağır geliyor, izzet-i nefsime dokunuyor." demiş.

Hakikaten size de ağır gelebilir. Dargın insan gidecek, dargın olduğu insana, "Ben seninle darılmaktan vazgeçtim, dargın durmaktan, uzat elini, barışmak istiyorum." diyecek, yalvarıyor gibi olacak. Yâni herkes "Ben ona yalvarmam, sülâlesi gelse yalvarmam." der, yâni karşı çıkar böyle bir şeye.

"—İzzet-i nefsime dokunuyor." demiş.

---

[51] Beyhakî, *Zühdü'l-Kebîr*, c.I, s.359, no:355; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.408, no:5248; Harâitî, *İ'tilâlü'l-Kulûb*, c.I, s.35, no:32; Ebû Mâlik el-Eş'arî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.IV, s.431, no:11263; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.143, no:412, 2144; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XVIII, s.270, no:19379.

Doğru mu bu ifade? Bize göre doğru ama, Hocaefendi hemen yakalamış onun hatalı tarafını, diyor ki:

"—A evlâdım, o nefsin izzeti olur muymuş hiç, nefsin izzeti de olur muymuş?.. Nefis, nefs-i emmâre, hain, sana düşman... Onun izzeti mi olurmuş?"

Yâni çal kalb-i nefse seyf-i celâli... Ne güzel söylüyor. Yâni nefsin kafasına seyf-i celâli çal, kırılsın kafası. Yâni "*Lâ ilàhe illallàh!*" de, küt, kafası gitsin, düşsün. Yâni "Nefsin izzeti mi olurmuş, itibarı mı olurmuş nefs-i emmârenin? A evlâdım, nefsin izzeti mi olurmuş?.."

Çok hoşuma gidiyor, ikaz yâni. Nefis hor, pespâye bir varlık, onu biz yola getireceğiz, biz çekeceğiz, biz kurtaracağız. Yoksa ona tâbi olmak doğru değil.

Peki, (*Emit nefseke*) "Nefsini öldür! Yâni nefsin sana muhalefet edecek bir mecâli kalmasın, ölmüş gibi olsun." Hani ölü, şu tarafa döndürsen öyle döner, bu tarafa döndürsen öyle döner. (*Ke'l-meyyiti beyne yedeyhi'l-gassâl*) demişler. Yâni, yıkayıcının önünde ölünün hali ne? Şu tarafa kaldırıyor, şurasına su döküyor; burasına kaldırıyor, burasına su döküyor... Gık diyemiyor, ölü…

Nefis itiraz edemeyecek hale geldi mi, öldü mü, güzel! "Sen nefsini böyle öldür, sana kötülükleri emredemesin ve itiraz edemesin... İyiliklerin karşısına çıkmasın ve kötülükleri sana fısıldayamasın, vesvese veremesin; öldür onu, (*hattâ yuhyiyehâ*) ki, Allah onu diriltsin!"

Sen nefsini öldürürsen, nefis tamamen ölmez. İnsan nefissiz yaşayamaz. Onun için Peygamber Efendimiz buyuruyor ki, çok ince bir nokta bu:

نَفْسُكَ مَطِيَّتُك ، فَارْفَقْ بِهَا !

(*Nefsüke matıyyetüke, fe'rfak bihâ*) "Nefsin senin bineğindir, ona yumuşak davran! Onun da kuvvetli olması lâzım!" Atına arpasını vermezse bir süvari, atı koşturamaz. Arpasını verecek, ona bakacak.

(*Nefsüke matiyyetüke*) "Nefsin senin bineğindir, bineceksin üzerine..." Tâ ahir ömrüne kadar nefsinin üzerinde, dıgıdık dıgıdık hayatı süreceksin ama, önce bir öldür, hizaya sok; (*hattâ yuhyiyehâ*) Allah o zaman onu bir başka türlü diriltir. Bir başka güzel nefis olur o, nefs-i mutmainne olur. Nefs-i mutmainne oldu mu, artık korkma!

Allah'ın onu güzel şekilde diriltmesi için, ilk önce onu öldürmen lâzım! Yâni, senin, nefsin vesveselerine uymayacak kadar iradenin kuvvetlenmesi lâzım! O zaman bu terbiyeyi alan bir insanın nefsi de terbiye oldu mu, güzel şeyleri emretmeğe başlar, ıslah olur. Nefis ıslah olur, iyi bir nefis haline gelir.

Güzel bir tavsiye, tabii anlayana çok güzel bir tavsiye...

Buradan şunu anlıyoruz ki: Kişi Allah yolunda cihad etti mi Allah onun işini düzeltiyor. Bu da ayet-i kerimeye uygundur:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا (العنكبوت:٦٩)

(*Ve'llezîne câhedû fînâ lenehdiyennehüm sübülenâ*) "Kim bizim uğrumuzda cihad ederse, ter dökerse, gayret ederse, biz ona yolumuzu gösteririz. Yollarımızı açarız ona; gideceği menzil-i maksûda ulaşabilir, muradına erebilir, kâmil insan olabilir, sevgili kul olabilir." (Ankebût, 29/69)

Ama cihad edecek. "Sen onu öldür ki, Allah onu diriltsin. Yâni sen cihad et, nefsine hakim ol da, Allah sana güzel bir iç hali nasib etsin!" demek oluyor.

O halde bu nasihatten biz de hisse almamız gerekiyorsa ne yapacağız? Nefsimizle cihad edeceğiz.

"—Hocam ben bu cihadı bilmiyorum."

Yok, sen biliyorsun da, bildiğinin farkında değilsin. Sen nefsinle cihad ediyorsun.

"—Ne zaman ediyorum hocam? Ne kılıç aldım elime, ne silah aldım, ne yüzünü gördüm şu nefs-i leîmin, ne çarpıştım, vuruştum..."

Yok, sen onunla Ramazan'da cihad ediyorsun. Oruca niyetleniyorsun; yemek istiyor vermiyorsun, su istiyor

vermiyorsun, sızıldanıyor aldırmıyorsun; yapma, etme diye yalvarıyor, aldırmıyorsun... Şehevât-ı nefsâniyyeden, yiyecekten, içecekten, meşrû olan arzulardan ve kötü huylardan kendini uzak tutuyorsun. Bir mücadele veriyorsun Ramazan'da, bir ay sürüyor bu mücadele… Ramazan'da bunun nefisle mücadele olduğunu çoğu kimse bilmiyor. Yapıyor bir şey ama muhatabının kim olduğunu bilmiyor. Karanlıkta yumruk sallıyor yâni. İşte senin Ramazan'da uğraştığın belâ nefis…

Bak, nefsi insanın acıktığı zaman içeriden, "Benim karnım acıktı, yemek istiyorum!" der. Hacivat-Karagöz'ün oyunu gibi sahneye çıkıp da Karagöz'ün "Yâr bana bir eğlence!" dediği gibi, nefis de karnı acıktığı zaman:

"—Bana bir yiyecek, çok acıktım, kebap isterim, baklava isterim, börek isterim, çörek isterim..." demeye başlar, acıktı.

Ramazan'da diyorsun ki:

"—Bana bak! Hiç boşuna çırpınma, ben niyet ettim ne kahvaltı vereceğim, ne öğle yemeği vereceğim ne (*five o'clock tea*) ikindi çayı vereceğim... Akşama kadar boşuna sızıldanma!" diyorsun, o da bir-iki nazlanıyor sana öğleye kadar… Öğleden sonra bakıyor ki bu çok babayiğit, dinlemiyor beni, vermeyecek hakikaten, akşama kadar ses çıkarmıyor, artık yemek de istemiyor.

Hakikaten Ramazan'ın birinci günü sabahleyin insanın biraz karnı acıkır, ikinci günü alışır. Onun için, orucu bütün sene tutmak doğru değil, *savm-ı dehr* uygun değil. Neden?.. Alıştığı zaman, ibadetin kıymeti kalmaz. Alışmayacak, arzuları ölmeyecek, arzuları devam edecek de, sen onu yenmeği öğreneceksin.

Su var, bak buzlu su!.. Hava da güneş, yaz günü de, oruç da uzun, bak ne kadar güzel su, meşrubat!.. Dışı buğulanmış, böyle buğuları aşağı böyle damla damla gidiyor... Yutkunup duruyorsun burada… Kebabı görüyorsun, tatlıyı görüyorsun, suyu görüyorsun... İşte mücadele veriyorsun. Yâni, içinden gelen bir arzuyu yapmama mücadelesi. Bu bir nefisle mücadeledir.

Bu mücadeleyi yapacağız! O kadar yapacağız ki nefsimiz ölecek, bize kötü bir şey söyleyecek bir canı kalmayacak. O zaman, Allah bize bir başka güzel nefis verecek. Biz nefisle böyle cihad

ettiğimiz zaman, nefsi öldürdüğümüz zaman, o zaman yerine, ibadeti seven, namazı seven, zikri seven güzel bir nefis gelecek.

Bakın, millet zikirden şimdi bucak bucak kaçıyor.

"—Zikret!"

Ben demiyorum, Allah CC:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا (الاحزاب:٤١)

(*Yâ eyyühe'llezîne âmenü'zküru'llàhe zikren kesîrâ*) "Ey iman edenler, Allah'ı çok zikredin!" (Ahzâb, 33/41) buyuruyor.

Çok zikredenlerin herkes karşısında...

Çocuk tarikata girecek, Allah diyecek; anası babası diyor ki:

"—Tarikata girme, deli olursun. Çok zikretme, bu kadar da ibadet fazla… Bu kadar namazına, niyazına düşme!" diyor.

Yâni korkuyor annesi babası, çocuğuna bir şey olacak diye.

Evet, bu kadar bilgi, özlü bilgi, Kur'ânî bilgi, îmânî bilgi hepimize lâzımdı, onun için söyledik.

b. Allah'a En Yakın Kullar

İkincisi, 106. sayfada 15. paragraf:

١٥ - قال ، وقال أحمد : أقرب الخلق إلى الله ، أوسعهم خلقًا .

TS. 106/15 (*Ve kàle ahmedü*) Yâni, Ahmed ibn-i Hadraveyh dedi ki, (*kàle ve kàle ahmedü*) aynı rivâyet zinciriyle:

(*Akrabü'l-halki ila'llah, evsauhüm hulukà*) İnsanların, mahlûkatın, halkın, ahalinin Allah'a en yakın olanı kimdir, onu söylüyor. Düşünün kim olduğunu… Allah'a en yakın kul kimdir? İçinizden benim tahminime göre şudur deyin, kafanızın kenarına yazın: Allah'a en yakın kul kimdir? Bunun cevabını veriyor çünkü: (*Akrabü'l-halki ila'llàh*) "Ahalinin Allah'a en yakın olanı (*evsauhüm hulükà*) güzel ahlâkı en çok olan, en geniş olan. En güzel ahlâklı, Allah'ın en yakın kuludur."

İnsanın huyundan ölçersiniz, huyundan belli olur insan. Kavuğundan değil, sarığından değil, sakalının bir karış, iki karış olmasından değil, huyundan anlayacaksınız. Olgun mu huyları, güzel mi, çirkin mi, sinirli mi?..

Tabii Peygamber Efendimiz sinirlenmez miydi? Efendimiz'in gazablı hali yok muydu? Vardı. Ne zaman gazablanırdı? Allah'ın emirleri çiğnendiği zaman gazablanırdı. Şu minbere çıktığı zaman Peygamber Efendimiz, bir ordunun başkomutanı gibi celâllenirdi, yüzüne bakmağa korkardı millet. Aşağıda o kadar halim selim ama, orada Allah'ın emrini tebliğ ederken öyle celâlli olurdu.

Gazab kötü bir huy mu?.. Hayır. Gazab, yerinde kullanıldığı zaman, insanın gerekli olan duygularından birisidir, lâzım. Kızma duygusu yok olmuş bir insan, o zaman kötülüklerin karşısında reaksiyon da göstermez. Rüşvet var, hırsızlık var, çalma var... Aldırmıyor adam. "Bana ne?" diyor, boş veriyor vs. O zaman cemiyet çöker, insan da çöker, insanlık da çöker, sevaplar da kalmaz. Yâni, kızılacak yerde kızacak, sabırlı olacağı yerde sabırlı olacak. Yerini bilecek. İfrattan ve tefritten uzak, orta çizgide, dengede, itidal çizgisinde duracak, huyları güzel olacak.

Güzel huylu olan insan yanlış anlaşılıyor bugün.

"—Efendim filanca adam çok güzel huylu bir insan, melek gibi bir insan... Evinden camiye, camiden evine gider. Hiç kimsenin işine karışmaz, etlisine, sütlüsüne karışmaz..."

Hatta ben bu sözümü burada kesip, bir büyüğümüzün sözünü söyleyeceğim. Süfyân-ı Sevrî Hazretleri'ne demişler ki:

"—Filanca adamı herkes sever, hiç düşmanı yok." demişler.

Ne demiş? Hiç tahmin etmezsiniz, kırk yıl düşünseniz aklınıza gelmez. Demiş ki:

"—Haaa, o halde o adam münafık!" demiş.

Herkes seviyor çünkü.

Öyle şey olur mu? Mü'mini kâfir sevmez, mü'mini münafık sevmez, namusluyu namussuz sevmez, dürüstü hırsız sevmez, polisi hırsız sevmez... Bu normaldir. Bazıları sevmeyecek. Sen Allah yolunda dosdoğru gideceksin, Allah sevecek, Allah dostları sevecek, Allah düşmanları sevmeyecek.

Rasûlüllah'ın ne kadar düşmanları vardı azılı, amansız, öldürmeğe kasteden. Kılıç kuşanıp da evini kuşatan, öldürmek için üstüne saldıran, Bedir Harbi'nde, Uhud Harbi'nde... Bilmiyor muyuz? O mübarek Habibullah'ı, Rasûlüllah'ı öldürmeğe kalktılar. Allah'ın düşmanları var, müslümanların düşmanları var…

"—Herkesle iyi geçinir."

Demek ki yağcı, demek ki münafık... Doğruyu söyleyecek, dobra dobra doğruyu söyleycek. Ama güzel söylesin. Tabii kırarak değil de yumuşak söylesin, tatlı söylesin. Ona bir şey demiyorum, söyleyiş üslûbu tamam. Fakat hakkı söyler. İyi insanlar hakkı söyler. "Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar, kaldırırım."

İyi ahlâk nedir? Etliye sütlüye karışmamak değildir. (*El-emrü bi'l-ma'rûf, ve'n-nehyü ani'l-münker*) İyi şeyi yaptırmağa gayret etmek, kötü şeyi yaptırmamak için de diretmek, karşı çıkmaktır. Aktif ahlâk bu işte. İşte buna sosyal ahlâk diyorlar, bilmem ne diyorlar... İslâm'da var bu, İslâm ahlâkı bu.

O bakımdan, ahlâkının güzel olması deyince insan, hep güleç yüzlü olmak mânâsına değil. (*El-hubbu fi'llâh*) var, Allah için seveceğiz birbirimizi.

"—Niçin seviyorsun? Param için, mevkiim için, makamım için?.."

"—Hayır, Allah için seviyorum. Sen müslümansın diye ben seni seviyorum, sen de beni müslümanım diye seviyorsun."

(*El-hubbu fi'llâh*) var, bir de (*el-buğzu fi'llâh*) var. Allah için buğz etmek de var. (*El-emrü bi'l-ma'rûf*) da var, iyi şeyleri emretmek de var; (*ve'n-nehyü ani'l-münker*) kötülükten nehyetmek, yaptırmamak da var.

İmâm Gazâlî diyor ki:

"—Adamın elinde şişeyi görünce, kıracaksın. Ama cübbesinin altına saklamış, senden gizli gidiyorsa, cübbesinin altını karıştırmağa kalkma!" diyor.

Ama, fısk u fücûru aşikâre yaptırtmamış büyükler. Yapamamışlar. Onların celâlinden fısk u fücûr erbâbı gizli yapmışlar.

Şimdi birçok beldede bekâr deresi vardır. Azap deresi deniliyor meselâ Ankara'ya giderken, İstanbul-Ankara yolunda Azap deresi var. Azap ne demek? Allah orada azap mı indiriyor? Değil. *A'zeb*, elif-ayın-keskin ze-be ile; bekâr demek, bekâr deresi demek.

Ne demek? Yâni, Kızılcahamamlı hacıbabalar Kızılcahamam'da günahı yaptırtmıyorlarmış. Bekârlar da çalgıyı, içkiyi gidip orada içiyorlarmış demek, öyle. Bekâr deresi demek, çengi çalıp bilmem ne oynattıkları, içki içtikleri yer demek. O mânâya geliyor. Neden? Hacıbabalar kusuru işlettirmez. Müslüman kusuru yaptırtmaz, önünde zulmettirmez, haksızlık yaptırmaz, müdahale eder de ondan.

Evet, huyun güzelliğini böyle anlayacağız. Güzel huyu olacak insanın, merhameti olacak, sevgisi olacak, saygısı olacak büyüklere, cömertliği olacak, hizmeti olacak vs. vs. ama pısırık değil, solucan gibi değil, yılan gibi değil, ot gibi değil... Nasıl olacak? Aktif, olması gereken şekilde, Allah'ın istediği gibi, Rasûlüllah'ın ahlâkı gibi olacak. Rasûlüllah SAS nasıl idiyse öyle, Kur'an-ı Kerim nasıl istiyorsa öyle olacak. Kur'an-ı Kerim nasıl tavsiye ediyor:

أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ (الفتح:٢٩)

(*Eşiddâu ale'l-küffâr ruhamâu beynehüm*) "Kendi aralarında merhametli ama kâfire karşı sağlam, pehlivan, şiddetli, sert." (Fetih, 48/29)

c. Zâhid ve Zengin

١٦ -قال ، وقال أحمد : بلغنى أنه استأذن بعض الأغنياء على بعض الزهاد ، فأذن له ، فرآه -فى رمضان- يأ كل خبزًا يابسًا بملح ، فرجع إلى منزله ، و بعث إليه بألف دينار ، فرده ؛ وقال: إن هذا جزاء من أفشى سرَّه إلى مثلك.

TS. 106/16 (*Kàle ve kàle ahmedü*) Yine aynı raviler rivâyet ettiler ki Ahmed ibn-i Hadraveyh şöyle buyurdu: (*Beleğanî ennehü'ste'zene ba'du'l-ağniyâi alâ ba'di'z-zühhâd, feezine lehû feraâhu fî ramadâne ye'külü hubzen yâbisen bi-milh feracea ilâ menzilihî vebease ileyhi bi-elfi dînâr feradehû ve kàle inne hâzâ cezâü men efşâ sirrahû ilâ mislik.*)

Bir hikâye anlatıyor burada. Hikâyeler kolay hatırda kalır. Bu da sizin hatırınızda kolay kalacak diye tahmin ediyorum. Ahmed ibn-i Hadraveyh anlatıyor hikâyeyi. Diyor ki:

(*Beleğanî*) "Bana nakledildi, haber olarak geldi ki, (*ennehü'ste'zene ba'du'l-ağniyâ'*) zenginlerden birisi izin istedi (*alâ ba'di'z-zühâd*) sòfîlerden, zâhidlerden birisinin ibadethânesine, yanına girmeğe izin istedi."

Adam savmaasında, ibadethânesinde, evinde, köşesinde ibadetiyle meşgul, zâhid... *Zühhâd*, zâhidler demek, yâni dünyaya metelik vermeyen, yâni parası pulu malı mülkü olmayan, dünyaya aldırmayan, ahirete rağbeti olup ona çalışan, gönlünde dünya olmayan insan.

"—Yanına gelebilir miyim, müsaade eder misiniz, ziyaretinize gelmek istiyorum?" demiş, o da:

"—Buyur, gel!" demiş.

Zengin bu zâhidin yanına gitmiş. (*Feezine lehû*) O izin verince girmiş, görmüş. (*Feraâhu fî ramadàn ye'külü hubzen yâbisen bi-milh*) Ramazan'da bakmış ki, iftar vaktinde bu zâhidcik, fakir, âbid kuru ekmeği tuza banıp yiyor. O kadar... Katığı yok, bir şeyi yok, tuza banıyor, yiyor.

Ötekiler, millet iftara bütün gün hazırlanır. Oooh, ev halkı tavukları yolar, kebapları yapar, pilavlar pişer, hoşaflar hazırlanır, her türlü hazırlık...

"—Ne o?.."

"—Biz bugün oruçluyuz ya, akşam da misafirler gelecek..."

Bir sürü yemek, kırk çeşit yemek. Ama bu adamcağızın yanına girmiş zengin, bakmış ki kuru ekmeği (*hubzen yâbisen*) kuru ekmek, (*bi-milh*) kuru ekmeği tuzla yiyor, tuza banıyor kuru ekmeği, çatır çutur, kıtır kıtır onu yiyor zavallı. Ne yapmış? (*Feracea ilâ menzilihî*) Zengin onu o halde görünce, acımış,

konağına dönmüş. (*Vebease ileyhi bi-elfi dînâr*) Bin dinar göndermiş zâhide…

Dinar altın para… Dirhem gümüş para, dinar altın para. Bin tane altın para göndermiş. O zamanın parası ne kadardır, bizimkinden az mıdır, çok mudur bilmiyorum ama biraz küçük olsun, biraz büyük olsun, ebadı, boyutu, çapı, tipi aynı veya farklı, neyse ne... Altın para bu. Bin altın lira göndermiş zâhide.

Bakalım şimdi ne olacak?. Merak ediyorum işin sonunu:

(*Fereddehû*) Fakir zâhid kabul etmemiş, reddetmiş, geri göndermiş. "Al bin dinarını geriye!" zengine geri göndermiş. Bize gönderse ne yaparız? Bize gönderse hiç olmazsa camiye yardım ederim, vakfa bırakırım diye yanımızda tutarız. Bize gönderse bir kılıfını buluruz, çaresini buluruz. O, geri göndermiş. Neden? Sebebini şöyle izah ediyor:

(*İnne hâzâ cezâü men efşâ sirrahû ilâ mislike*) "Bu, sırrını senin gibi birisine ifşâ eden, açan kimsenin cezasıdır." demiş. "Sırrını sana açan, senin gibi bir kimseye açan kişinin cezası budur. Al parayı geri!" demiş.

Yâni ne demek istiyor?.. "Ben, tuzla kuru ekmek yiyen kimseydim, bu benim sırrım. Çünkü ben dünyadan elimi eteğimi çekmişim, ahirete rağbet eden bir insanım, dünya malı, yiyeceği, içeceği benim için çok önemli değil, tuz ekmekle iftar ediyorum. Karnım sırtıma yapışmış, açım, yanaklarım çökmüş filan... Olsun, ben buna razıyım, ben ibadet ehli zâhid bir kimseyim.

Bu benim sırrımdı. Şimdi ben sana "Gel yanıma!" dedim, sen geldin benim sırrımı gördün evimde böyle yoksulluk olduğunu, yanımda yiyecek içecek olmadığını gördüm, yâni ben sırrımı sana ifşâ etmiş oldum. Sen nesin? Sen bir beşersin, Allah'ın bir kulusun, (*ilâ mislike*) senin gibi bir beşere, senin gibi bir insana sırrını açan insanın cezası budur, al parayı geri!" demiş, yâni kendisini cezalandırıyor.

Sen tasavvufî sırrını, zâhidlik sırrını böyle bir zengine göstertmiş oldun, açmış oldun, bu para sana verildi, sana hediye edildi, senin oldu ama, geri gönderiyor ceza olarak. Yâni bin dinar ceza yazmış kendisine… Neden? Sırrını başkasına fâş etti diye. Neden? İbadet gizlidir de onun için. İbadet, başkası görsün diye

yapılmaz, başkası alkışlasın diye yapılmaz, zenginler acısın da para versin diye yapılmaz, insanlar etrafıma toplansın diye yapılmaz; Allah için yapılır, bu bir sırdır. Kulla Rabbi Mevlâ'sı arasında bir sırdır bu... Böyle kimse de bilmez, anlamaz da...

يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ (البقرة:٢٧٣)

(*Yahsebühümü'l-câhilü ağniyâe mine't-teaffüf*) [Bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder.] (Bakara, 2/273)

Eski zaman fakirlerinin, sahabe-i kirâmın yoksullarının iffetinden, onurluluğundan, asaletinden dolayı, dışarıdan bakanlar onun fakir olduğunu anlamazdı bile… Belli etmezdi ki, anlatmazdı ki... Saklardı, söylemezdi, el açmazdı, belli etmezdi.

Böyle düşünmüşler. İşte hakiki mutasavvıfların halini görün! Bu insanların yaşam tarzları... Sen bin altın lira sana geldiğin zaman ne yapacağını düşün, bunların yaptığı jestlerin önemini anla. Adam göndermiş işte hazır, kesede, sana gelmiş, ne gönderiyorsun? Birazını sen yersin, birazını da sen başkasına hayır yaparsın, evine yiyecek alırsın, içecek alırsın... Hayır, geri göndermiş.

"—Sırrını senin gibi birisine açan insanın cezası budur." demiş. Kendisine bin dinar ceza kesmiş, kabul etmemiş.

Rahmetu'llàhi aleyhim ecmaîn... Tabii onlar ahireti düşünmüşler, herhangi bir şekilde riyâkârlık yapmaktan, amelini dünya ehli için yapmaktan çok sakınmışlar.

d. Gafletten Daha Ağır Uyku Olamaz

17. paragraf:

١٧ - قال ، وقال أحمد : لا نوم اثقل من الغفلة ، ولا رقَّ أملك من الشهوة. ولو لا ثقل الغفلة لما ظفرت بك الشهوة.

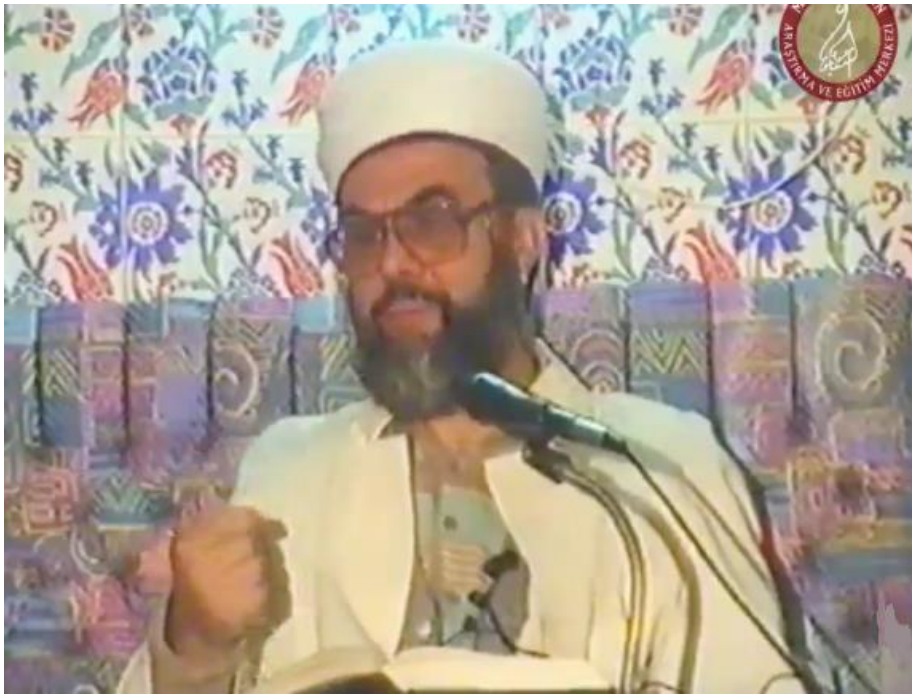

TS. 106/17 (*Kàle ve kàle ahmed*) Aynı ravilerden rivâyet edildiğine göre Ahmed ibn-i Hadraveyh dedi ki: (*Lâ nevme eskalü mine'l-gafleh ve lâ rikka emlekü mine'ş-şehveh velev lâ sikalü'l-gafleti lemâ zafiret bike'ş-şehvetü*)

Buyurmuş ki Ahmed ibn-i Hadraveyh Hazretleri:

(*Lâ nevme eskalü mine'l-gafleh*) "Gafletten daha derin, daha ağır bir uyku olamaz." Gaflet var ya, insanın gàfillerden olması, gàfil bir insan olması... Ooo, bir şeyden haberi yok. Vah zavallı vah! Ne dinden, ne imandan, ne ahiretten, ne sevaptan, ne günahtan... Kalbi katı, sevaplara koşmuyor, ölümünü düşünmüyor, ahirete hazırlanmıyor; gàfil işte... "Gafletten daha ağır, daha derin bir uyku olamaz asla…"

Gaflet çok derin bir uykudur. Gidip de yatağında yorgun uyuyan insan derin uykuda değil, asıl gözleri güya açık olup da, ahiret için hazırlanmayan gafil insan uykuda... Asıl büyük uyku o…

“Gafletten büyük uyku olamaz; (*ve lâ rikka emlekü mine’ş-şehveh*) insanı da köle durumuna düşüren şehvetten daha beter bir başka bağımlılık olamaz.” En büyük kölelik, insanın şehvetine esir olmasıdır. En derin uyku da insanın gafil olmasıdır.”

Şehvet nedir?.. *Şehvet*, iştiha demek Türkçe’de... Türkçe’de iştihayı kullanıyoruz. Bir şeyi şiddetli arzulamak demek. Yâni yemeği de arzuluyorsa, ona *şehvetü’l-batn* derler, *şehvetü’t-taam* derler. “Yemeği çok istiyor canım, ah bir şey olsa da yesem...” diye kıvranıyor. Ağaç kabuğunu kemirecek neredeyse. O kadar acıkmış, karnı aç... İşte bu da yemeğe iştihası var demek, şehvet demek bu da.

Tabii, karşı cinse karşı cinsel bir arzu duyuyorsa, o da şehvettir. Daha başka kuvvetli arzu varsa, o da şehvettir. Mebus olmak için kıvranıyor böyle, mebus olacağım diye ölecek, deli olacak... O da makam şehveti meselâ.

“—Şehvetten daha büyük kölelik yoktur, gafletten daha büyük uyku yoktur. Eğer gafletin ağırlığı olmasaydı, şehvet sana hakim olamazdı, diş geçiremezdi.” diyor.

Demek ki, temelde gaflet var. Eğer gafletin verdiği rehavet, aldırmazlık, sezememezlik olmasaydı, şehvet sana gelemezdi. Sen gàfil olmasaydın, şehvet sana geldiği zaman onun karşısında durabilirdin, yenebilirdin, reddedebilirdin. Gafletinin ağırlığıdır şehveti sana galip kılan... Gàfilsin de ondan şehvet gafil geliyor. Yoksa gàfil olmasan, uyanık olsan, ahireti bilsen, cehennemin şiddetini bilsen, cennetin güzelliğini bilsen, o gaflette böyle duramazsın demek.

e. Rabbimizin Nimetleri

Sondan bir önceki cümle… İki cümle kaldı, bitiyor. Kronometreye bakmadım ama, 50 dakika kadar olmuş.

١٨ - قال ، وقال أحمد : ليس من طالَبَه الحقُّ بآلائِه ، كمن طالَبَه الحقُّ بنَعْمَائِه .

TS. 106/18 (*Kàle, ve kàle ahmedü*: *Leyse men tàlebehü'l-hakku bi-âlâihî, kemen tàlebehü'l-hakku bi-na'mâihî*) Ahmed ibn-i Hadraveyh aynı râvîlerin rivâyet ettiğine göre buyurmuş ki:

(*Leyse men tâlebehü'l-hakku bi-âlâihî kemen tàlebehü'l-hakku bina'mâihî*) "Allah'ın CC âlâsından dolayı kulundan beklediği ve istediği ile, nimetlerine daldırdığından dolayı kulundan istediği aynı değildir."

Biraz açıklayalım. Açıklanmadan anlaşılmaz. Bu cümlelerin hiç birisini düz Arapça bilenler anlayamaz. Tasavvufî hayatın incelikleri bunlar. Şimdi Allah kuluna sonsuz ikramlarda bulunuyor. Bu imkânların, ikramların bir kısmı maddî imkânlar, işte sırtımız giyinik, karnımız tok, el-hamdü lillâh sıhhatimiz yerinde, evimiz var, biraz sonra kalkacağız, gideceğiz, uyuyacağız... Paramız var, işimiz var, çoluk çocuğumuz var, eşimiz var, aşımız var... El-hamdü lillâh tamam. Bunlar nimet…

Allah'ın zahiri nimetleri var. Bir de mânevî nimetleri var. Allah iman vermiş, irfan vermiş, rüyasında güzel şeyler görüyor, maneviyâttan nasibi var, gönül gözü açık vs. vs... Mânevî nimetler de var. Maddî nimetler de var, mânevî nimetler de var.

Allah bazı kullarına maddî nimetleri vermiştir, mânevî nimetleri vermemiştir. Adam zengindir, ilimden irfandan, mâneviyâttan, tasavvuftan, Allah'ın sevgili kulu olmayla ilgili taraflardan nasibi yoktur hiç... Zengindir, Ada'da köşkü vardır, botu vardır; deniz kayağı yapar, sörf yapar. Uçağa biner, Avrupa'ya gider, İsviçre'de kayak yapar. Kongo'da, Angola'da aslan avına gider cumartesi, pazar... Avladığı geyiklerin kafasını keser, şöminesinin üstüne takar vs. filan... Yâni parası var ama adamın mâneviyât mâfî,.. Mâneviyât diye bir şey yok.

Bazılarında da mâneviyât vardır, gönül gözü açıktır, Allah mânevî bakımdan nimet vermiştir, ilim vermiştir, irfan vermiştir, iz'an vermiştir, tatlı dillidir, hoş sohbetlidir, güzel huyludur vs. Tamam, bu da bir nimet.

Şimdi alimler diyorlar ki: Âlâ, mânevî nimetler demek. Na'mâ da maddî nimetler demek. Aksini söyleyenler de var, çeşitli tarifler var. Ben birkaç tefsir kitabına baktım geniş izahat bulabilir miyim diye. Büyük tefsirlere bakamadım. Âlûsî tefsirine baktım, İbn-i Kesîr'in tefsirine baktım vs... Orada istediğim

izahatı bulamadım ama, bir yerde şöyle bir bilgi yakaladım: Yâni maddî nimetlere na'mâ deniliyor, mânevî nimetlere âlâ deniliyor.

Hani Rahmân Sûresi'nde geçiyor ya, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (الرحمن:١٣)

(*Febieyyi âlâi rabbikümâ tükezzibân*) "Rabbinizin hangi mânevî nimetlerini, lütuflarını inkâr edebilirsiniz ey insanlar ve cinler!" (Rahman, 55/13) İşte o âlâ…

Diyor ki burada... *Tàlebe-yutàlibü-mutàlebeten* fiili de Arapçada, birisinden hakkını istemek demek. Birisinin yakasına yapışıp "Bana bak, ver bakalım benim hakkımı!" demek. *Tàlebe-mutàlebeten*.

(*Leyse men tàlebehü'l-hakku bi-âlâihî*) "Allah'ın mânevî nimetler verdiği kimseden istediği şeylerle, yakasına yapışıp da 'Ey kulum! Ben sana o kadar mânevî nimetler verdim, ne yaptın bakalım?' diye ondan istediği şeylerle; maddî nimetlerine mazhar ettiği kuldan istediği şeyler arasında fark vardır. Birisi başka, birisi başkadır. Yâni, Cenâb-ı Hakk'ın mânevî nimetlerine mazhar kıldığı kimse ve ondan beklediği şeyler, o ayrı bir âlem, ayrı bir sınıftır. Maddî nimetlerine mazhar kılıp da ondan istediği başka şeylerdir. Onunla o bir olmaz."

Yâni kısacası: Allah'ın mânevî ikramları maddî imkânlar gibi olmaz. Mânevî ikramlarına erdirdiği kullardan Allah'ın istediği kulluk daha zarif, daha üstün, daha ince, daha farklıdır. Eh ötekiler ehl-i zâhirdir, onlardan istediği akılları seviyesincedir, daha başkadır. Nimetlere mazhar olmak başka, mânevî izzetlere mazhar olmak başka. Onun için büyüklerimiz demişler ki:

حسنات الأبرار سيِّئات المقرَّبين.

(*Hasenâtü'l-ebrâri seyyiâtü'l-mukarrabîn*) "Allah'ın ebrâr kullarının haseneleri mukarreb kullarının seyyieleri durumundadır." Birisinin bittiği yerden ötekisi başlıyor. Ötekisinin seviyesi çok yüksek…

Bu, gece uyursa bir şey olmaz da, öbürü bir gecesini ihyâ etmeden geçirirse, mahvolur. Bu yatsı namazını kılıp, sabah namazını kılsa tamam… Öbürü, gece yaptığı ibadetleri yapmadığı zaman hesaba çekilir:

"—Ey kulum! Ne kusur gördün benim gece ibadetimde, zikrimde, murakabemde de bunu bıraktın?" diye ceza olur ona...

Rahmetinden tard eder Allah... Sabah camiye kabul etmez. Sabaha kaldırtmaz. Allah affetsin... İkisi bir olmaz.

O halde ne lâzım?.. Maddî nimetlerin de şükrünü edâ etmek için, karınca kararınca, elinden geldiğince Allah'a güzel kulluk etmeğe çalışmak lâzım! Zekâtını vermek lâzım, sadakasını vermek lâzım! Mânevî nimetlere mazhar olunca da, onun gereği olan àrifâne davranışları yapmak lâzım!..

"—Yâ sen àrifsin, sana yakışmaz bu."

"—E falanca da böyle yapıyor."

Yâ o avam. Avamla havassın hali aynı olur mu? Sen arifler zümresindeyken, hiç yakışmadı sana bu. Ötekisi... Tamam işte onu Allah affeder, seni etmez. Senin çünkü irfânın daha yüksekti, ufkun daha genişti, herkesin durumuna göre Allah'ın ondan beklediği, istediği. İstediği demek bu. Yakasına yapışıp da istediği. "Niye bunu yapmadın?" diye sarsacak sonra yakasından. "Niye yapmadın bunu?" diyeceği şey yâni.

رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا (البقرة:٢٨٦)

(*Lâ tüàhiznâ in nesînâ ev ahta'nâ*) "Yâ Rabbi, unutursak, hata edersek bizi muaheze etme, yapışma yakamıza, sarsma yakamızdan yâ Rabbi, bağışla yâ Rabbi!.." (Bakara, 2/286) demekten başka bir çaremiz kalmıyor. Hem lütfunu ihsân etsin, mânevî nimetlerine gark etsin; hem de kusurlarımızı affetsin, hem de kendisine güzel kulluk etmeyi de nasib etsin... Arifâne, edîbâne, zarîfâne, kâmilâne güzel kulluk etmeyi de Allah cümlemize nasib ve müyesser eylesin...

Sonuncu cümle, bitiyor burada. Önümüzdeki hafta sağ olursak, Allah imkân verirse, ecelden eman bulursak Yahye'bni Muàz er-

Râzî Hazretleri'ni anlatacağız. Burada 106. sayfanın 19. paragrafını okuyoruz ve dersimiz bitiyor, sorular hariç...

f. Amellerin Hangisi Daha Faziletli?

١٩ -قال ، وسئل أحمد : أ ىُّ الأعمال أفضل ؟ قال: رعاية السرِّ عن الالتفات إلى شئٍ سو ى الله تعالى.

TS. 106/19 (*Kàle, ve süile ahmedü*) Ahmed ibn-i Hadraveyh'e soruldu diye bu râvîler rivâyet ediyorlar: (*Eyyü'l-a'mâli efdal?*) "Yapılan ibadetelerin, taatlerin, a'mâl-i hayrâtın hangisi daha üstündür?" diye sormuşlar. Namaz kılıyoruz, oruç tutuyoruz, sadaka veriyoruz, nafile hacca gidiyoruz, umre yapıyoruz, cami yaptırıyoruz, şadırvan yaptırıyoruz, Kur'an Kursu yaptırıyoruz, Bosna'ya Hersek'e yardım gönderiyoruz... Yâni hangisi daha iyi? (*Eyyü'l-a'mâli efdal?*) "Amellerin hangisi daha faziletli?" diye sormuşlar.

Bir cevap vermiş, okuyalım: (*Kàl*) Buyurdu ki:

(*Riàyeti's-sırri ani'l-iltifâti ilâ şey'in siva'llàhi teàlâ*) Yavaş yavaş izah edelim: (*Riàyeti's-sırri ani'l-ittifâti ilâ şey'in siva'llahi teàlâ*) "Sırrı korumak..." Nereden?.. (*Ani'l-iltifâti*) "Yönelmekten" Nereye? (*İlâ şey'in siva'llahi teàlâ*) "Allah'tan gayrı masivâya sırrını yönelmekten korumaktır en faziletli amel."

Şimdi buradaki sır, cem'i *esrâr* olan sır değildir. Sırrın birkaç mânâsı var. Hatta bizim Türkçede çanağın sırı da diyoruz değil mi, sırı çıktı diyoruz. Sır tek mânâya değil. Sırrın bir mânâsı, gizli şey demek. Cem'i *esrâr* geliyor, (*esrâr-ı ilâhiyye*) ilâhî sırlar. Veyahut (*esrâru's-salâh*) (*esrârü'l-hac*) haccın sırları vs. filan... diyoruz. (*Esrârü'l-kulûb*) Kalplerin sırları...

Bir de sır denilen, insanın bir latîfe-i rabbâniyyesi var. İnsanın nefsi var, gördük. Nefs-i emmâre, düzelirse nefs-i mutmainne vs. oluyor. Ruhu var; onu da gördük, anlattık az önce... Demek bir nefis var, bir ruh var. Sonra?.. Bir de sır var. Bir hafî var, bir ahfâ var. Demek ki insanda, insanın mânevî şahsiyetinin içinde çeşitli varlıklar var. O varlıklardan birisi de sır'dır.

Hatta demişler ki Nakşî meşâyihi, "Sırrın makamı sol memenin iki parmak kadar üstüdür." demişler. Kalbin yeri sol memenin iki parmak altı, sırrın yeri sol memenin iki parmak üstüdür demişler. Tabii Muhiddin ibn-i Arabî Hazretleri'nin *Fütühat*'ında ve diğer tasavvufî eserlerinde bu hususlarda çeşitli bilgiler var.

Demek ki, sır demek insanın ruhunu derinliğindeki bir tabaka, yâni bir latîfe-i rabbâniyye demek. Yâni insanın ruhu demek ama, ruhunun da dış görünüşün değil, içindeki bir mertebesi, kademesi demek oluyor.

Yâni insan değil ruhunun dış tabakasını, o ruhunun derinliğini bile, içini bile yâni kalbinin derin tabakalarını... Diyelim ki hani biraz iyi anlaşılsın diye insanın bir şuuru var, bir alt şuuru var ya, şuur diyoruz, alt şuur diyoruz. Alt şuurumuz uyuduğumuz zaman rüya şekliyle üste çıkıyor filan deniliyor Psikoloji ilminde. İnsanın bir ruhu var, birde sırır var. Ruhunun da daha derin yeri.

İşte insanın bu derin yerini, kalbini, ruhunun daha aşağısında, daha derinde olan şahsiyetini, mânevî latîfe-i rabbâniyesini riâyet edecek, kollayacak, gözetecek, muhafaza edecek. Nereden?.. Allah'tan başka bir şeye yönelmekten... Çünkü insanın sırrı Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin ma'rifetinin mahallidir, ma'rifetullahla orasının dolması lâzım. O Allah'a yönelmeli, Allah'la meşgul olmalı, Allah'ı bilmeğe, ma'rifetullaha ermeğe çalışmalıdır. Ondan başka bir şeye dönerse yakışık almaz. İşte en büyük ibadet odur.

Yâni kısaca kabaca ana hatlarıyla söylemek gerekirse: içini, kalbini, kalbinin derinliğini Allah'tan gayrı şeyle meşgul etmekten korumasıdır en faziletli ibadet.

Peygamber Efendimiz'e sormuşlar, "*Efdalü'l-a'mâl* nedir?" diye… Onun bu hususta çeşitli cevapları var. Cevaplar muhtelif. Cevapların muhtelif olmasının sebebi muhatabın muhtelif olmasındandır. Muhatabın şânına ve derecesine göre cevap verdiğinden.

Şimdi bu da tabii büyük bir sùfî, soruyu soran da sıradan bir insan değil, o da sùfî. Diyor ki:

"—En faziletli amel nedir? Yâni namaz mı kılayım, oruç mu tutayım, şöyle mi yapayım, böyle mi yapayım, tesbih mi çekeyim,

lâ ilàhe illallàh mı çekeyim, *Allah* mı deyim, *yâ hayyü yâ kayyûm* mu deyim?" filan gibi...

O diyor ki:

"—Sen gönlünün derinliklerini kalbinin tâ en gizli noktalarını bile, sırrını başkasına bağlanmaktan, başkasıyla meşgul olmaktan koru! Allah'tan gayrı, masivâllahla meşgul olmasın. Sırf Allah'la meşgul olsun, sırf Allah olsun orada, sırf Allah-u Teàlâ Hazretleri ile meşgul olsun. En faziletli amel budur." demiş oluyor.

Tabii öyledir. Onun için büyüklerimiz demişlerdir ki:

شَمَّةٌ من معرفة الله خيرٌ من الدنيا وما فيها.

(*Şemmetün min ma'rifeti'llâh*) "İrfandan, ma'rifetullahtan bir koklamcık, (*hayrun mine'd-dünyâ ve mâ fîhâ*) dünyadan da, dünyanın içindeki her şeyden de daha hayırlıdır."

İnsan Allah'ı biliyor mu, àrif mi, àrif-i billâh mı, Allah'ı seven bir kul mu, velî bir kul mu, irfân sahibi mi?... İşte ondan birazcık bir nasibi varsa, bir koklamı bile, bunu böyle bir koklamı hani esrarı mesrarı kokluyorlarmış da saatlerce mest oluyorlarmış, (*Şemmetün min ma'rifeti'llâh*) Allah'ın ma'rifetullahından, irfânından bir koklam dünyanın içindeki her türlü zenginlikten daha hayırlıdır buyurmuş büyüklerimiz. Ma'rifetullah hayatın gayesidir. Yâni insanlar ma'rifetulalha erecek arif bir kul olacak. Hayattaki işi bu. Hayatta gaye mühendis olmak değil, doktor olmak değil, siyasetçi olmak değil, profesör olmak değil, zengin olmak değil... Hepsinin umûmî gayesi Allah'ı bilmek. Bütün insanlar, hepsi, mesleği ne olursa olsun ana gayesi Allah'ı bilmek, asıl gaye o.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلا لِيَعْبُدُونِي (الذاريات:٥٦)

(*Ve mâ halaktü'l-cinne ve'l-inse illâ li-ya'budûn.*) [Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.] (Zâriyat, 51/56) buyruluyor. Allah'ı bilecek.

Onun için azıcık bir ma'rifetullah... Demek hayatın gayesini anlamış, yapması gereken işi yapmış demektir, iyi. Ama

ma'rifetullahı yoksa, kaba sabaysa, àrif değilse, yobazsa, cahilse, maneviyâttan nasipsizse, irfânı yoksa, kuruysa, hamsa... Bunlar hep bu tabirleri kullanıyorlar. O zaman kıymeti yok!..

Allah bizi irfân sahibi kullarından eylesin... Ma'rifetullahını ihsân eylesin... Àrif kullar eylesin bizleri. Tabii irfânın gereği olan işleri de yaparak yaşamayı nasib eylesin... Àrifâne yaşamayı, àrifâne ibadet etmeyi, huzuruna sevdiği, râzı olduğu kul olarak varmayı, cennetiyle cemâliyle müşerref olmayı nasib eylesin...

Dersimiz bitti, ama sorularımız çok... Bu sorular da ayrı bir ders gibi oluyor. Hayır desek, hayır demek de olmuyor. "Hayırdır inşaallah!" diyelim!

Fâtiha-i şerîfe mea'l-besmele!

04. 12. 1993 – M. Nazmi Ersin Camii
Kadıköy/İstanbul